

GYŐR.

MONOGRAFIA A VÁROS JELENKORÁRÓL

A TÖRTÉNELMI IDŐK ÉRINTÉSÉVEL

*

I. A RÉGI GYŐR 1848-IG.

II. GYŐR 1848—49-BEN. — III. 1848-TÓL A MILLENNIUMIG.

IV. A MILLENNIUM IDEJÉBEN.

GYŐR SZAB. KIR. VÁROS MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

SZÁVAY GYULA

GYŐR, 1896.

KIADTA GYŐR SZAB. KIR. VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGA.

ELŐSZÓ.

Győr szab. kir. város elhatározta, hogy a millennium emlékére könyvet irat Győrről. A könyvtől megvárja, hogy tiszta képben tüntesse fel a várost, amint azt a millenáris ünnep találja. Különös súlyt helyez közgazdasági állapotának hű megírására s minthogy ezt a feladatot egy jelentékenyebb korszak retrospektív rajzolásával lehet legteljesebben elérni, azon korszak részletesebb jellemzését kívánja meg, mely a szabadságharcz után kezdődik s melynek a millennium ünnepe ad határpontot. A mű teljessége érdekében kívánatosnak tartja a történeti előidők vázlatos ismeretetését s a társadalom és közélet fejlődésének leírását is.

Az anyag terjedelmét 25—30 nyomatott ívre szabta s kitüntető megbizásával engem tisztelt meg. Félelemmel, ám egyszersmind lelkesüléssel fogadtam el a megbizást, melynek eredményeként szerény munkámat mikor nyilvánosságra bocsájtom, mintegy igazolásul lenyomatom azt a tervezetet, melyet megbizó városom tőlem elfogadott s melylyel megjelölte követendő útamat. A tervezetben így képzeltem el s így irtam elő feladatomat.

Képet kell rajzolnom a mai Győről, úgy, amint e város testét és lelkét, külsejét és belsejét, intézményeit, embereit, szóval egész életét az ezredéves nagy ünnep találja. Mintha az ezredéves ünnep napján egy óriás villam-reflektor gyúlna ki s szórná ide sugarait, éles világitásba helyezvén a várost, — úgy, hogy gyors áttekintéssel ítélhet a szem s erős képet nyer abból, amit látott.

Hogy ezt a czélt elérhessem, rendeznem kell az anyagot s elő kell készítenem a szemet is. Az anyagot akként szükséges elrendeznem, amint az élet természetes törvényei a rendjét megmutatják s amint a hatás kívánja. A szemet akként preparálom, hogy elvezetem a dolgok eredetéhez s meg-

ismertetem azzal a fejlődési folyamattal, amelyből a mai állapotok törvényzerűen kifejeződtek.

Vagyis, hogy a mai állapotok képe a nézőre igaz hatást gyakoroljon, szükséges festeni az előzményeket, a legközelebbi multat, melynek földjében feltalálhatók apró, szétágazó gyökérszálai a mai tenyészetnek. Ebből a földből be kell mutatni egy keresztmetszeti képet és pedig oknyomozó előadással, hogy a fejlődésnek vagy visszaesésnek ne csak konstatált tényei, de felderített törvényei is kitűnjenek. Ezek a törvények lehetnek legbecesebb eredményei a monografia megírásának, mert ezek tanulságokat rejtenek magukban. S épen mivel e törvényekre súlyt helyezünk, épen mivel a műben egy szerves egészet óhajtanánk nyerni, kívánjuk, hogy ne laza összefüggéstésű holt részekből enyveztessek az egybe, hanem egységes test legyen, melynek vére és élete van, mely magamagától beszél, oktat, int és lelkesít.

A mai élet alapja a közgazdaság, ennek kívánnék kiemelkedő helyet biztosítani a műben, ez a jövő zenéje is, városunk közgazdaságának története maga a modern értelmében vett város története. Ehhez fűződnenek hozzá körben a vallás, kultúra, közegészség, közélet, társadalom, humanizmus stb. állapotai és intézményei.

Tehát, hogy a *mai Győr* képét igazi színekkel lefősthessem, szükséges a közelmultat is megrajzolnom. E közelmultat legszebben elhatárolja valami történeti esemény. Ez esetben 1848.

Az a kor, mely az 1848-iki események után következett 1890-ig, igen érdekes korszakot képez Győr életében, különösen a mai Győr szempontjából, ha ennek fejlődési törvényeit akarjuk ismerni.

Mínt hogy pedig az „1848” mellett nem lehet anélkül elhaladni, hogy a nagy eseményeknek győri hullámveréseit ne óhajtaná rendszeres tárgyalásban látni minden olvasó s mínt hogy az 1848-iki eseményeket minden tekintetben külön önálló fejezet illeti meg, úgy gondolkoztam, hogy ezek ismertetésével indulhat meg a mai Győrről szóló nagy leírás annál inkább is, mert nemcsak Győrnek, de Magyarország minden városának újkori történetét e historiai évszám nyitja meg.

Végül, amikor a mai Győr viszonyait tárgyaljuk, lehetetlen, hogy kegyeletesen és kutatólag ne forduljon szemünk a multak emlékei felé, a mű teljessége érdekében előre kell bocsájtani tehát dióhéjban a régi Győr történetét, melyet érdeme szerint való részletességgel megírni egy külön történeti monografia feladata leend.

Csábító volt a régi Győr leírásánál az a vágy, hogy a város változatos és érdekes történetének minél nagyobb teret engedjek. El is mentem e tekintetben a lehetőség legszélsőbb határáig s hogy mégis azon túl messze el ne kalandozzam, a földrajzi közlendők előrebocsájtása után két részre szabtam anyagomat és feladatomat. Az első a város általános történetét vázolja összefüggésben az ország történetével, — a második helyrajzi és művelődés-

történeti leírását adja. Hogy emellett egyes korszakokról hű és jellemzetes képet nyerjen az olvasó, egy-egy tekintetre fellebbenteni igyekeztem a részletek fátyolát s mintegy függelékül néhány kiszakított lapot fűztem e két részhez a régi Győr közjogi, hadtörténeti, törvénykezési, kereskedelmi és ipari stb. életéből.

Főcímelek szerint a mű anyaga a következő részekre szakad:

- I. *A régi Győr 1848-ig.*
- II. *Győr 1848—49-ben.*
- III. *1848-tól a millenniumig.*
- IV. *A millennium idejében.*

E nagy anyag megírására természetesen csak úgy mertem vállalkozni, hogy előre is biztosítást kerestem szakavatott tollak támogatásáról. Fejezetenként fel fogom sorolni munkatársaim neveit, itt pedig hálás köszönetem mellett előzetesen is az ő érdemeiknek nyújtom át a koszorút, melyet az olvasó elismerése munkánknak esetleg juttat.

Győr, 1896. május hó 1-én.

SZÁVAY GYULA.

A RÉGI GYŐR.

FORRÁSOK ÉS MUNKATÁRSAK.

ORTELIUS leírásai.

CZECH JÁNOS történelmi dolgozatai és kéziratai.

„ „ „Győrmegye főispánjai.“

FEHÉR IPOLY „Győrmegye és város egyetemes leírása.“

VILLÁNYI SZANISZLÓ „Győrmegye és város anyagi műveltségtörténete.“

„ „ „Győr-vár és város helyrajza.“

RÁTH KÁROLY és RÓMER FLÓRIS „Győri történelmi és régészeti füzetek.“

RÁTH KÁROLY hírlapi közleményei Győr város történetéből.

MATUSEK ANTAL hírlapi közleményei a város történetéből.

DR. KARÁCSONY IMRE történeti tanulmányai.

Történelmek, útleírások, a magyar nemzeti muzeum, az egyetemi könyvtár
a m. tud. akadémia képtára, Győr város és Győrvármegye
levéltára.

I.

GYŐR VÁROS FÖLDRAJZI FEKVÉSE ÉS NEVÉNEK
VÁLTOZATAI.

Győr Magyarország nyugoti részében a szigetközi Kis-Dunaág ^{Földrajzi} és a Rába s Rábcza folyók összefolyásánál fekszik. ^{fekvés.} A keleti hosszúság $35^{\circ} 16' 30''$, az északi szélesség $47^{\circ} 41' 15''$ határozza meg földrajzi fekvését. A város területe a kis magyar alföldi síkságra esik s a tenger színe fölött való magassága 119 méter. A város belsejében egyetlen kiemelkedő kis domb van, mely Káptalandomb ^{Terület.} nevet visel. Győr város területe $44 \cdot 989$ □kilométer.

A város legrégebbi neve *Arrabona*, mely a kelta korból származik. ^{A város régi nevei.} Többféle magyarázatot adtak már e szó értelmének. Némelyek szerint *Rába-szállást* jelent s ez esetben a Rába folyótól vette volna nevét. Mások a Rába folyó nevét származtatják a várostól olykép, hogy *Arrabona* jelentése *folyóparti lakás* volna s a kelta *Arrabona* ^{Arrabona.} szó két utolsó szótagjából lett a folyónak *Rabona*, *Raba*, *Raab* neve, ami egyszerűen folyót jelent; Győr város ősi kelta nevének maradványát őrzi a város német *Raab* neve, mely már a legrégebbi korból való.

A rómaiak megtartották a kelta *Arrabona* nevet, míg a város birodalmukhoz tartozott.

Arrabona új nevet kapott a 7. században, mikor az avarok birták. Ők gyűrű alakú sánczokkal körülvett erődítményé alakították át a várost s ebből származott a mai *Győr* elnevezés, mely *Geur*, a régi okmányokban *Geuren*, *Giren*, *Geur* alakban fordul elő. Győr latin neve: *Jaurinum*, *Jaurium*, *Geurum* nem más, mint a *Jaurinum*. *Geur*, *Győr* szó latinosa változata.

Van még Győrnek az említettektől eltérő neve is törökül: *Janik*. A 16 századbéli török íróknál gyakran szerepel Győr s *Janik*. mindig *Janik* néven említik. E szó etymológiája szerint *égettnek*

fordítható, ennél fogva amint rendszeren szerepel, *Janik Kala* = Égett vár, *Janik sehir* = Égett város. Vajjon miféle nagyobb égésről kapta a város e nevet, azt ma nehéz eldönteni, annál nehezebb, mivel a keletieknél sokszor nagyon lényegtelen és ötletszerű okokból történik a helyek elnevezése.

Ily különféle nevek alatt szerepelt különböző időben a város, melynek történetét itt röviden elbeszéljük.

II.

GYŐR VÁROS ÁLTALÁNOS TÖRTÉNETE.

A VÁROS KELETKEZÉSE, KÖZSZEREPLÉSE ÉS LAKOSSÁGI VISZONYAI.

I. A legrégebbi kor.

Hiú erőlködés volna, ha manap akarnánk határozottan meg-^{Ósidők.} jelölni azon évet, melyben az első emberi lakásokat építették a Duna, Rába és Rábcza összefolyásánál, hol jelenleg az ezer éves Magyarország egyik művelt, virágzó városa, Győr áll.

A történelem világitó fáklyája ugyan fényt áraszt Győr város távol multjára is, ámde minél messzebb megyünk visszafelé, a fény egyre fogy és csak elvétve rajzolódnak homályosan egyes képek körvonalai, míg végre azok is elmosódnak a régi idők sötét éjébe.

A számos és különféle alakú kő- és bronz-eszközök, minők ^{Ásatag emlékek.} a kovakőből készült nyilhegyek, balták, csákányok, kalapácsok, hasító ékek, bronzkardok, török, csatok, karpereczek, továbbá máznélküli égetett agyagedények, sőt arany és ezüst tárgyak is, melyek Győrött és Győr vidékén napfényre kerültek, nemcsak az ősemberek kezdetleges műveltségének tanúbizonyságai, hanem egyúttal azt is igazolják, hogy Győr város helyén mindjárt a Duna völgyének benépesedése után létrejött az első település.

Csak homályos találgatásokba kellene bocsátkoznunk, ha azon ^{Első népessége.} népfajt akarnánk meghatározni, amely lakását legelőször a Duna, Rába és Rábcza összefolyásához helyezte. Általános történelmi nyomok oda látszanak mutatni, hogy Kr. e. V. század előtt illyr-thrák népek lakták a Duna völgyét és így Győr vidékét is. De volt légyen bármiféle népfaj Győr első lakossága, annyi bizonyos, hogy őskorbeli vadászattal és halászattal foglalkozó nép kiválóan alkalmas lakást talált a három folyó összefolyásánál.

*A kelták
kora.*

Kr. e. az V. században kelta népek foglalják el Magyarország területének nagy részét s ezek telepednek le Győrött is, miután az őslakókat nagyrészt kiirtották. A keltáktól ered Győrnek legrégibb neve *Arrabona* is, és ez időtől fogva hosszú századokon át ezen nevet viseli városunk. A keltáknak nem volt érzékük nagy állam alkotására, sem nagyobb városok létrehozására és így uralmuk alatt Arrabona sem emelkedett nagyobb jelentőségű várossá. Arrabonában is, mint egyebütt, kicsiny kerekded házaikat sövényből vagy fából építették, a falakat sárral kívül-belül betapasztották és a kúpalakú tetőt rózsével fedték. A viszonyokhoz képest Arrabona mégis elég fejlődött város volt a kelta-uralom alatt. A kelták korából is többféle emlék került elő Győr területén, minők a változatos alakú urnák, fegyverek és számos ékszer.

2. Arrabona a római uralom alatt.

Arrabona.

A világhuralomra emelkedett római nép legiói már Kr. e. 15 évvel Noricum elfoglalásával meghódították Arrabonát is és midőn Augusztus császár Kr. u. a 8-ik évben Magyarország nyugati részét, a Duna és Száva között fekvő területet *Pannonia* néven római tartományná tette, e római tartományba esett Arrabona is.

A római uralom első idejében Arrabona még nem nagy szerepet játszott. Midőn azonban Traján császár alatt a Kr. u. második században a barbárok észak felől mind sűrűbben intézték támadásaikat Pannonia ellen, szükségessé vált a Duna partjának egész vonalon való megerősítése. E védelmi vonalba esett Arrabona is, melynek a Rába és Duna partjainál nagyon kedvező helyzete volt arra, hogy védelmi pont legyen. Traján építtette az arrabonai erődítményt a mai Káptalan-domb helyén és a városban is a római gyarmatosok betelepülésével a régi sövényházak helyét kőépületek foglalják el. Ez időtől fogva Arrabona mindinkább kiemelkedik azon homályból, mely multját fedí.

*Traján
vára.*

A Győrött talált nagyszámu feliratos emlékkövek kétségtelenné teszik, hogy a római seregnek egy hadosztálya állandóan Arrabonában állomásozott. Így a többi között Antonius Pius császár alatt (138—161) Arrabonában volt a Legio Prima Adiutrix, melynek valahol, talán a Duna mentében lakó barbárok fölött, aratott

győzelmét örökíti meg azon feliratos kő, mely ma a székesegyház északi oldalába van befalazva. Az emlékkövet ez antoniniani I. Legio Adiutrix győzelme emlékére állította Publius Marius Sextianus. *Feliratok.* A felírat a következő:

VICTORIA
AUG. G. N. N.
ET. LEG. I.
ADI. P. F
ANTONINIANAE
P. MARCIUS
P. FILIUS.
SEXTIANUS.
EPHESO
P P. DD. ¹

Más feliratos emlékkövek pedig a X. Legio egyes csapatainak itt tartózkodását örökítették meg. S nagyon természetesen minél inkább fejlődött Arrabona városa, annál jelentékenyebb volt a benne állomásozó római sereg száma is, mely itt helyőrségi szolgálatot teljesített.

A római uralom alatt Arrabona, mint kereskedelmi központ ^{A római utak.} is hatalmas fejlődésnek indult s ezt hathatósan előmozdították azon hadi utak, melyeket a rómaiak Pannonia felső részében készítettek, melyeknek keresztező pontja Arrabona városa volt. Ezen útvonalak négy irányban vezettek: az egyik Bregetiumon (Ó-Szőny) keresztül Aquincumba (Ó-Buda), a másik Flexumon (Mosony) at Vindobonába (Bécs), a harmadik Sabariába (Szombathely), a negyedik Crispianán (Varsány) keresztül Cimbrianába (Veszprém) vezetett. Arrabona virágzásáról tanúságot tesz azon körülmény, hogy ^{A város virágzása.} három nagy római temető volt itt s ezekből érdekes és becses római emlék került elő. Így változatos alaku díszes agyag és üveg edények, korsók, ékszerek, továbbá szobrok, érmek, pénzek, feliratos emlékkönyvek és koporsók, melyek Győrött ha felszínre kerültek, mind bizonyágai ama forgalomnak és élénkségnek, mely Arrabonában e római uralom alatt volt.

A város kormányát *defensor* címmel ellátott római tisztviselő ^{Kormányzat.} vezette. Népe a III-ik században már nagyrészt keresztény volt.

3. A népvándorlások idejében.

Homályos és bizonytalan értékű találgatásokba kellene bocsátokoznunk, ha ama zavarteljes korban, melyet népvándorlások korának nevezünk, akarnánk városunk szereplését vázolni. A római uralom alatt ismert és jelentékeny városok, sőt egész tartományok sorsa sűrű homályba borúl akkor, midőn nép népet hajtva, az egyes vidékek lakossága minduntalan változik. E homályos korban csak egyszer emeli ki — nem annyira a történet, mint inkább a hagyomány — városunk multját a feledésből.

Hanyatlás.

A negyedik században a népvándorlások kezdetével a barbárok mind sűrűbben intézték támadásaikat a római birodalom ellen és eme támadások alatt a határszéli város Arrabona, melyet legelőbb érték, hanyatlásnak indult. Az V. században Pannonia a hun birodalomba tartozott és a nomád életű hunok uralma alatt Arrabona is pusztulni kezdett. Csakis a rómaiak szilárd építkezésének volt köszönhető, hogy a hun birodalom megdőlte után a gyorsan változó barbár népek uralma alatt Arrabona nem enyészett el nyomtalanul, hanem legalább romjaival túlélte azokat.

A hunok rövid életű birodalmát felváltotta Pannoniában a gepidák, keleti góthok, longobárdok, majd pedig az avarok uralma. Ez utóbbi nép uralma alatt Arrabona jelentékeny szerepet játszott, nem ugyan művelődése és fejlődése által, hanem mint az avarok hatalmi életének és kormányzóságuknak központja.

Avarok.

Arrabona az avarok uralma alatt új nevet kapott és a hagyomány szerint — amely ugyan történelmileg nem igazolható be teljesen — birodalmi fővárossá lett, amennyire t. i. barbár nomád népnél e fogalmat használni lehet. Az avarok köralakban, egymástól bizonyos távolságra, nagy sánczokat ástak és a sánczok széleire széles kettős sorban czölöpöket vertek le, a czölöpök között kövekkel és földdel töltötték meg és a legfelül rakott jó televény földet cserjékkel ültették be. Így e gyűrű alakú sánczok, miket a németek *rhing*-nek neveztek, mindmegannyi széles gyepük voltak. Ezek mögé vonták magukat az avarok ellenséges támadás esetén és ezek közé hordták össze rablott jószágait. Ily avargyűrűnek központja lőn Arrabona is, mely eme gyűrűsánczoktól nyerte Győr vagyis *gyűrűvár* nevét. A győri avargyűrűnek legkülsőbb sánczai lenyúltak a győrmegyei Mező-Eörs és Gönyő határáig.

Gyűrűvár.

Győrről a hagyomány azt beszéli, hogy az avarok khagánjának Bajánnak székhelye volt s innét tartotta rettegésben a nyugoti államokat. A „fővárosi“ szereplésre, háborúskodó nomádok alatt, Győrt kiválóan alkalmassá tette természeti fekvése. Nyugotról és északról folyók által s azok mentében majdnem átgázolhatatlan mocsárok által, délről és keletről pedig több kilométernyire egymástól hatalmas sánczok által volt védve s így ellenséges támadás esetén könnyű volt megoltalmazni az abban felhalmozott kincseket. S mégis a fővárosi rangja daczára is Győr nem fejlődött, hanem még a régi Arrabonának virágzó városi jellege is elveszett, s az avar uralom s vele Győr előkelő rangja csak rövid életű volt; a gondviselés más népet választott ki arra, hogy falai között ezredéves ünnepet üljön.

Midőn N. KÁROLY az egységes germán-frank birodalmat megalkotta, a birodalom keleti határát háborgató avarok nem állhattak ellen a hatalmas uralkodó fegyvereinek. A 791. évben kezdődött el az avarok ellen a háború. N. Károly személyesen vezette seregeit a Duna jobbpartján az avar birodalom ellen. Míg hajóhada a Dunán úszott le, a bal parton addig Theodorik hadai nyomultak előre. A frank seregek mindenfelé feldúlták az avargyűrűket és N. Károly a Rábán átkelve egész Győrig hatolt és elfoglalta a várost is. A császár TUDUN avar khán meghódolása után visszavezette seregeit és magával vitte a khánt is, ki felvette a keresztiséget abban a reményben, hogy frank fenhatóság alatt megtarthatja országát. Mikor eme reményében csalódott, fellázította az avarokat, minek következtében a frank sereg újra Pannoniába nyomult és 797-ben az avar birodalmat véglegesen megszüntette.

Eme háborúk alatt Győr elnéptelenedett s új lakosok, németek és szlávok telepedtek le benne, kiket frank grófok kormányoztak. VASTAG KÁROLY uralkodása alatt, 855 körül, Győr városa a morva fejedelemséghez lett kapcsolva, melynek ura Szvatopluk volt. — A kevert lakosságú Győr a morva-szláv birodalom kiegészítő része volt egész őseink honfoglalásáig.

Az egymást gyorsan felváltó népek uralma alatt Győr folytonosan hanyatlott s a IX. században már nagyon jelentéktelen helylyé lett, csakis a romok jelezték egykori virágzását.

Győr, mint főváros.

N. Károly.

Az avarok hódolása.

A szláv korszak.

4. A honfoglalás kora és a királyság szervezése.

A IX. század végén léptek a vándor magyarok ezredéves honunk földjére. Nemzeti hagyományaink szerint az ország elfoglalása több év munkája volt. A dunántúl birtokba vétele körülbelül a honfoglalás utolsó idejére esik s nem sokkal a 896. év előtt történt meg.

Az alpári ütközet után, mikor a Duna és a Tisza között elterülő vidéket már elfoglalták, Árpád fejedelem a római művelődés romjaival bővelkedő Pannonia meghódítására indult. A honfoglaló fejedelem hadi útja részben arra a római időkből fenmaradt útvonalra esett, mely Szőnyből vezetett Győr felé. A bánhidai ütközet után a magyar sereg a Duna partján Szőny felé vette útját, honnan a mai Győrmegeye területére lépett át. Az Anonymus erről a következőket írja:

„Árpád és vitézei Szt.-Márton hegye mellett táborot jártak és a Sabaria forrásból mind ők ittak és állatjaikat megittatták, majd a hegyre felmenvén s Pannonia földjének szépségét látván, nagyon örvendeztek és onnan kimenvén a Rábáig és Rábczáig jöttek.“

Árpád
Győrtől.

Győr városa, a régi Arrabona, szerencsés volt romladozó falai között üdvözölni a nemzet fejedelmét s a honfoglaló vezér nyomdokain új élet támadt a pusztuló városban, hogy romjaiból kiemelkedve és az idők viszontagságaival daczolva, ünnepelje meg magyarsága ezredéves emlékét.

A fejedelmi törzs.

Amennyire történeti emlékeinkből következtetni lehet, városunk német és szláv lakossága a honfoglaláskor részben elpusztult, részben pedig a magyar-sereg közeledésének hírére elmenekült és így a meglehetősen üresen hagyott várost, valamint annak környékét tiszta magyar lakosság, még pedig valószínűleg a fejedelmi törzs népe szállotta meg. A lakosság azonban, mint általában az egész országban, úgy itt is, nagyon gyér volt és különösen a városi kőházakat eleinte csak téli szállásokul használta a magyarság, nyáron ellenben kiment a városból és szivesebben lakott sátorok alatt az árnyas erdők és ligetek tövében.

A Rába és Duna egybefolyásánál levő régi várost szintén birtokába vette a fejedelem, mint kész védelmi eszközt, annak kijavítására és megerősítésére azonban nagyobb gondot sem ő,

sem utó dai sokáig nem fordítottak, mivel a magyarság, kivált a fejedelmek korában, a váraknak nagy fontosságot nem tulajdonított.

Győr városa azonban a fejedelmek korában is, amennyire *A város jelentősége* nomád népnél egyáltalán városokról szó lehet, az ország jelentékenyebb helyei közé tartozott. A régi római Arrabona, a városokban akkor még gyér Magyarországnak már azért is egyik jelentősebb központja lehetett, mivel szilárd épületei valának s részben helyhez kötött lakossága volt és a nyugoti határokhoz is közel esvén, jobban ki volt téve az idegenek áramlatának, benne tehát némi kereskedelem is virágzott és a városi intézmény kifejlődésének első csiráját hordozta magában. Különösen azon körülménynek tulajdonítható ez, hogy már Géza fejedelem megengedte az idegeneknek a betelepedést s ezek kiválóan a várakat keresték fel, hol nagyobb biztossággal élhettek.

SZENT ISTVÁN király korszakot alkotó tevékenysége az őse által *Szent István kora.* megszerzett hazát rendezett állammá szervezte. A lángelméjű király, kinek intézkedéseiben csodálatos bölcsesség, áhítatot keltő jámborság és a hol kellett, vasszigorúságra valló erély nyilvánult, századokra szóló nagy munkát végzett az egész országban és kormányzása maradandó nyomokat hagyott Győr történetében is. Győr városa nagyobb élénkségét és az ország városai között számottevő *A győri vár.* helyzetét mutatja mindjárt Szt. István kormányzásának elején azon körülmény, hogy midőn a keresztény vallás és István újítási törekvése ellen Koppán vezér fellázadt, a lázadás leverése után Sz. István Koppánnak testét négy darabra vágatta s az egyik részt Győrbe küldötte, hogy annak kapujára szögezve, ott mint a nyugoti országrész legélénkebb forgalmu helyén, minél többnek szemébe tűnjék és elrettentő példa gyanánt szolgáljon.

Szt. István személyesen megfordult városunkban több ízben is. *Sz. István Győrött.* Egyik ittlétét írott történeti adat bizonyítja; ugyanis az 1009. évben Győrött irta alá a király a pécsi püspökség alapító levelét s itt ugyan ezen évi aug. 23-án állítólag országgyűlést is tartott. Ez oklevél — melynek hitelessége fölött némelyek kételkednek — a következő zárszavakat tartalmazza: „Actum in civitate Jauriana“. Azt azonban kétségbevonhatatlan emlékek bizonyítják, hogy a szent király többször ellátogatott Pannonhalmára s útját ilyenkor — valószínűleg — Győrön keresztül vette.

A királyság megalkotásánál Szent István királynak két nagy-szabású, maig is fennálló műve domborodik ki: az egyik az ország egyházi, a másik ugyanannak közigazgatási beosztása.

A magyar egyház szervezésénél, a püspöki székhelyek megállapításánál, irányadó volt a király előtt, hogy azok olyan helyekre alapíttassanak, melyeket akár az őskori emlékek, akár természetes fekvésük s a korhoz mért fejlettségük egy-egy nagy vidék központjául jeleltek ki.

A győri püspökség.

Ilyen volt Győr, a történeti emlékekben gazdag Arrabona, mely a három folyó összefolyásánál a Felső-Dunántúl központja vala. A *püspökség* alapítására nemcsak azon körülmény tette alkalmassá, mivel a szomszédos Németországhoz való közelsége miatt a városi élet elemei már megvoltak benne, hanem az is elhatározó volt, hogy úgy a városnak, mint a körül fekvő vidéknek lakossága ekkor jórészt már keresztény volt és már Géza fejedelem korában Győr vidékén volt legtömegesebben található a keresztény magyarság.

Alapítása.

Ismeretes dolog, hogy Piligrin passauai püspök papjai már Géza alatt megkezdették az ország nyugoti részében a keresztény vallás terjesztését. Az ambíciózus püspök a magyarok tömeges megtérítéséről a legkedvezőbb jelentést küldötte Rómába és talán már a passauai egyházmegye ama régi nagyságának és dicsőségének visszaállításáról ábrándozott, melyben Nagy Károly idejében volt, midőn a Rába torkolatáig kiterjedt és Győrt is magában foglalta.

Szent István nemcsak politikailag, hanem egyházilag is függetleníteni akarta Magyarországot Németországtól s azért, nehogy a passauai püspökök bármi czímen magyar területre is kiterjesszék egyházmegyéjüket, sietett felállítani a győri püspökséget, melynek még ama birtokokat is mind odaadományozta, mik egykoron magyar területen a passauai püspököké voltak.

Modestus.

A győri püspökség felállításának évét közönségesen az 1001. évre teszik, a püspöki szék betöltése azonban, úgy látszik, csak évekkel utóbb történt; Győr első püspökének MODESTUST tartják. A győri püspökök kezdet óta a győri várban, a mostani püspöki palotában laktak, melyet Szent Istvántól nyert tulajdonuknak tartanak. A püspökséggel egyidejűleg alapította István király a győri székeskáptalant is. Szt. István építtette a mai székesegyház helyén

A győri káptalan.

a Boldogasszony templomát. A mai székesegyházban a szentély jobb oldalán a XVIII. századból származó szép falfestmény örökíti meg ama jelenetet, midőn István király a győri székesegyház alapkövét leteszi.

A püspöki székhelyül kiválasztott Győr nem maradhatott figyelmen kívül az ország közigazgatási beosztásánál sem. A várispánságok szervezésénél Győr az egyik *várispánság* székhelyévé lőn. A mai Győrmegye területén igen nagy terjedelmű királyi birtokok feküdtek, melyeknek lakói mint várjobbágyok és várnép a győri várispánsághoz tartoztak, magában Győrött pedig fennállott a régi vár, mely a várispánok székhelye lett. A győri első várispán nevét nem tudjuk; némely iróink tévesen a Hédervaryak őseit, Wolfger német grófot említik első várispánul. A várispán helyettese hadügyi dolgokban a *hadnagy* volt, a törvénykezés terén az *udvarbíró* (comes curialis), gazdasági ügyekben pedig a *várnagy*.

*A győri
vár-
ispánság.*

*Az első
várispán.*

Győr vára honvédelmi szempontból is jelentős helye volt nyugoti Magyarországnak. Mosony felől az ország belsejébe vezető út mellett fekvő Győr hivatva volt arra, hogy a Németország felől gyakran betörő ellenséggel szemben védelmi eszköze legyen az országnak. S csakugyan első királyaink idejében a németekkel gyakran viselt háborúk alatt Győr volt azon hely, hol a hadba induló csapatok összegyülekeztek, vagy épen a döntő ütközetet Győr falai alatt vívták. Így mindjárt Szent István alatt, midőn II. Konrád német császár hadai az 1030. évben az országba törtek, Szt. István csapatai Győrnél voltak tömegesen felállítva s a Rába partján kezdték meg a támadást a németek ellen.

*Győr mint
hadállási
pont.*

Súlyosan érezte Győr a háború terheit mindjárt a Szt. István halála után bekövetkezett zavarteljes időben, midőn Péter király elűzetése után Aba Samu uralkodott. III. Henrik német császár 1043. nagy haddal támadta meg Aba Samu királyunkat és a király Győrnél központosította seregeit. A győztes ellenség a csata után ostrom alá vette a győri várat; Győr a német haderőnek ellen nem állhatván, önkénynt meghódolt és így a leromboltatást ugyan kikerülte, de nem kerülhette ki a kiraboltatást, mert a németek a Győrbe hozott királyi kincseket mind lefoglalták és a várost kirabolták.

*Aba
Sámu
csatája.*

A ménfői
csata.

A ménfői diadalt a németek legendaszerű színezéssel írják le :

„A mint a két sereg annyira közel volt, hogy láthatták egymást, egy gyöngye felhőske jelent meg, égi jel gyanánt azoknak, kiket a pápa kiátkozott (a magyaroknak). Egyszerre pedig nagy forgószél támad, mely a mieink felől az ellenség szemébe fúta a port. Amint ez a szél lecsendesedett, a mieink Istennel ajkukon, amazok pedig éktelenül kiabálva, kemény csatába kezdenek és mindegyik fél teljes erőfeszítéssel harczol. Az első összecsapásnál jól tartották magokat a magyarok, de mikor látták, hogy sokan elvesztek közülök, meghátráltak, seregünk pedig hat mértföldön át üldözte őket. A földet számtalan hullá borította, a király aranyos lándzsája zsákmányul esik, fogságba ejtik a püspököket, káplánokat, főurakat és másokat. A hullák bűze két hónapon át távol tartott a csatatérről minden élő embert.“

Maga Aba Sámuel a csatából megmenekült, de felesége és gyermekei Győrben a győztesek kezére jutottak.

A város
lakossága.

Győr lakossága a királyság szervezése után háromféle néposztályból állott. Ezek között első helyen említjük a nem nagy számu, de műveltebb osztályt képező betelepült idegeneket, kik kézművekkel, még inkább kereskedéssel foglalkoztak és ezek vették meg idő folytán a *polgári osztály* alapját. Ezek a várban és méginkább a mai Nádorváros azon helyén laktak, hol a római gyarmatosok emlékei voltak. A lakosság másik részét a várjobbágyok tették, kik fegyverviselők voltak és ezek teljesítették mint várórség a katonai szolgálatot és ezek mentek a király felszólítására a várispán vezetése alatt háborúba. Katonai szolgálatuk fejében kisebb-nagyobb terjedelmű földjük volt a királytól használat végett. Idő folytán ezek beolvadtak a vidéken lakó szabad magyarok — a későbbi nemesek — osztályába. Ezeknél nagyobb számúak voltak a várnépbeliek — az igazi földművelők — kik a vár számára különféle személyes szolgálatokat teljesítettek, mint fuvarozást, halászatot és egyúttal adót is fizettek, leginkább nyers terményekben. Az adót a várispán és gazdasági segédje, a várnagy, szedték össze és elszállították azt Esztergomba, hol a királynak állandó lakása volt.

Az adók.

A néposztályok eme felosztása megmaradt egész a XIII. századig, mikor úgy az egész országban, mint Győrött jelentékeny változások következtek be.

5. Az Árpádok alatt V. István haláláig.

PÉTER király második rövid uralmát követő zavaros időben a Vatha-féle pogány lázadás dúlta fel az ország békéjét. Győr városa és környéke egészen mentve volt a lázadástól, mert valamint Győr vára az ország védőbástyája volt az ellenség ellen, úgy Győrnek egészen keresztény népe még erősebb védőbástyája volt a keresztény vallásnak és művelődésnek.

Győr lakosságának a keresztény vallásban és művelődésben való szilárdságát azon körülmény magyarázza meg, hogy a térítések itt legkorábban kezdődtek el és így a Vatha-féle lázadáskor már egészen keresztény nevelésű népe volt és az egyházi viszonyok is itt teljesen rendezve voltak; a győri papság is — valószínűleg — ekkor már benszülött magyarokból állott, legalább nagyobb részben. Hozzjárult ehhez még az is, hogy mindinkább szaporodott a városban az iparral foglalkozó betelepült idegenek száma, kiket okleveleink vendégek — hospites — névvel jeleznek. Ezek már foglalkozásuknál fogva is állandó lakást tartanak s a békességes életet kedvelik.

Az Árpádházi királyok alatt Győr fejlődését nagyon hátráltatták a Németországgal folyt gyakori háborúk. III. Henrik Péter király idejében hűbéri viszonyba hozta Magyarországot Németországhoz. Az ellenhatás I. Endre alatt kitört, de a császár nem könnyen akar lemondani vélt jogairól. 1050-ben kitört a háború s az egymás után következő években háromszor megújult. Az 1051. háború végső ütközetei Győr mellett történtek. A stájer határok felől betört német seregek Zala és Veszprém megyén át Fehérvárig mentek, innen kénytelenek lévén visszafordulni, Győr felé veszik útjukat. Magyar csapatok gyűltek ekkorra már Győrré, hogy a győri folyóknál útjukat állják. Győrből a magyar tábor a Rábcza balpartjára megy s Abdánál ütközik meg a német sereggel. Győr városát erős őrsége mentette meg ez alkalommal a pusztítástól.

Győr városa fejedelmi vendégeket fogadott falai között az 1064. évben. I. Béla király szerencsétlen halála után fiai Lengyelországba menekültek, honnan nemsokára haddal tértek vissza trónfoglaló unokaöccsük Salamon ellen. A polgárháború küszöbön

*Vallás,
műveltség.*

*I. Endre
alatt.*

*Ütközet
Győr
mellett.*

*Fejedelmi
vendégek.*

*Salamon
és Géza
kibékülése.*

állott, de a viszálykodó királyi rokonok közé közbeléptek a püspökök, különösen Dezső püspök a ki „csillapító intéseivel, édes beszédeivel csendesíté“ le a háborúra készülődő rokonokat. Béla fiai között a legidősebb, Géza herceg, a személyes találkozásra hajlandó lévén, a találkozás közte és a király között Győrött meg is történt és „Szt. Fábián és Sebestyén vértanuk ünnepén Salamon és Géza herceg Magyarország színe előtt Győrött békét kötöttek.“

Győr városa ezentúl békét élvezett egy ideig.

*Ország-
gyűlés
Pannon-
halmán.*

Az országos nagyobb mozgalmak, háborúk, az ország más részeire vetették hullámaikat. Talán akkor látott mozgalmasabb, de ünnepélyes napokat Győr is, mikor Szt. László király uralkodásának elején, a király és „Magyarország összes főemberei a szent hegyen“ — Pannonhalmán — összejöttek, hogy országgyűlést tartsanak.

*Keresztes
hadak
járása.*

A mozgalmak nagyobbak, de nem oly ünnepélyesek voltak a keresztes hadak átvonulása alkalmával. 1096. május közepe táján mintegy 15.000 keresztes vonult át Győrön: Valter francia lovag vezetése alatt. Nagyobb bajt ezek nem okoztak, mint legfőllebb azt, hogy túlnyomó részben alamizsnára szorultak. A következő csapat, még ugyanazon évben, rendtelenebb volt, s Győr környékén — talán a városban is — rabolni kezdett; azért a figyelő Kálmán király Győr alól visszaűzte őket s nem engedte meg az átvonulást. Csak Bouillon Gottfried rendezett hada mehetett ezután át Kálmán király idejében.

*Csák
Ugron.*

Két ízben mentek át még Győrön a keresztes hadak s utóbb már Magyarországon is népszerű lett a keresztes hadmenetek eszméje. Sőt épen győriek voltak azok — legalább jelentékeny számban — kik legelőször indultak fegyveresen a Szentföldre. Midőn 1189. Barbarossa Frigyes császár a szentföldi hadjáratra indult, Csák Ugron akkori győri püspök 2000 magyar lovassal csatlakozott a császár seregéhez. Azonban sem a püspök, sem kísérete nem jutott a Szentföldre. A németek a Balkán félszigeten Izsák görög császár — III. Béla királynak veje — ellen ellenségkép léptek fel, amiért Béla parancsot küldött a magyarok után, hogy térjenek vissza. A püspök és kísérete Drinápoly környékéről vissza is tért, csak három magyar főispán és társaik folytatták az utat Frigyes császárral.

*Péter püs-
pök hős
halála.*

Mikor végre 1217-ben a magyarok keresztes hadjárata történt, Péter győri püspök kíséretével azonnal csatlakozott Endre királyunkhoz. A szentföldi hadjáratban a Tábor-hegyének ostroma áll

vonatkozásban Győr történetével, mivel a Tábor-hegyi ütközet alkalmával esett el a hadjáratban résztvevő győri püspök is.

Győrnek püspökei közül országos nagy szerepet játszott a XIII. századig Miklós püspök, a ki második főpapja volt Győrnek s I. Endre király alatt a kancellár tisztet viselte. Ő magyar eredetű volt, elárulják ezt az általa fogalmazott királyi levelek, melyek latin szövege tele van magyar kifejezésekkel. Kálmán király idejében a történetíró Hartvic püspök mint tudós ember tűnt ki. Ő írta meg a király megbízásából Szent István életrajzát, ő járt követségben Sziciliában Roger királynál, kinek leányát, Buzillát, Kálmán király számára feleségül kérte.

*Győr
püspökei.*

*A tatár-
járás.*

Az országos csapás, mely 1241-ben IV. Béla alatt a hazára nehezült, Győr városát is enyészettel fenyegette. A Sajó mellett lefolyt ütközetben Győr püspöke, GERGELY, „aki nemes erkölcsű és a tudományokban jártas ember vala,“ szintén a hazáért elvérzettek között volt.

*Frigyes
árulása.*

Mielőtt azonban a tatár sereg Győrbe érkezett volna, nagy pusztítást tett itt Frigyes ausztriai herceg. A gonoszlelkű herceg felhasználta Magyarország lesújtott helyzetét s mialatt a tatárok az ország egyéb részeit pusztították, ő sereget gyűjtött és a Dunántúl pusztítására hozta, hová akkor még a tatárok nem jutottak. Győr városa ez időben tele volt menekülőkkal, kik az ország különféle vidékeiről jöttek ide a tatárok elől és ezek között még erdélyiek is voltak.

*Győr
eleste.*

Frigyes herceg hadai Mosony és Sopron megyék elfoglalása után Győr várát támadták meg. A várat ostrommal bevették s az ostrom alatt a várost nagy részben felgyújtották és felégették. Frigyesnek eljárásából az látszott, mintha a bomlófélben levő Magyarországon osztozkodni akarna a tatárokkal. Győr várába német őrséget helyezett; ámde e méltatlan eljárás miatt a vidékbeli nemesség felfegyverkezvén, a várost visszavette s a várat is ostromolni kezdte. A német őrség makacsul tartotta magát, amiért a magyarok felgyújtották a várat s a németek közül sokan bennégték, a többieket pedig felkoncizolták. Frigyes herceg a tatárok elől Ausztriába menekült magyarokon boszulta meg nemtelenül s magát a kudarcz miatt.

*Vissza-
vétele.*

V. István.

Az 1242. évben a tatárok átjöttek a Dunántúlra, megjelentek Győrött is s nyomukat rombolás és pusztulás jelezte

IV. Béla, a második honalkotó áldásos műve volt, hogy Győr is felépült hamvaiból. Győr város felvirágzása az ő és fia V. István király nevéhez fűződik. Béla király több ízben megfordult Győrött s a helyzeténél fogva kiválóan kereskedésre utalt városban szabályozta a vámfizetéseket 1255-ben kiadott levelében.¹ Elévülhetetlen emléket állított magának Győr történetében V. István király, Győrnek nagy jótévője, ki a várost — az akkori értelemben — első rangú kiváltságos királyi várossá tette.

*Háborus
idők.*

A rövid ideig uralkodó király sokszor volt Győrött, mivel jelenlétét szükségessé tette az Ottokár cseh királylyal 1271-ben folyt háború. A háború színhelye Moson, majd Győrmegyében volt, a csehek egész Győr környékéig előre jöttek s csupán akkor sikerült őket visszatérésre bírni, midőn már a Rábczán akarták az átkelést kierőszakolni. Győr városát a veszedelem igen közelről fenyegette, azonban a Rábca mellett történt ütközet megfordította a háború sorsát s István király békét kötött a csehekkel.

*Győr
érdemei.*

Győr városa nagy érdemeket szerzett e háború alatt a király iránt. A város lakói hazafias lelkesedéssel és a király iránt való hűséggel annyi áldozatot hoztak, hogy szinte el is szegényedtek bele. István király méltányolta Győr érdemeit és még ugyanazon 1271. évben kiadta a győri polgárság számára — nem értve e fogalom alá a Győrött lakó, de nem polgári osztályt — ama nevezetes szabadalomlevelét, mely korszakot alkot Győr történetében. E szabadalomlevelet kiváló nagy fontosságánál fogva egész terjedelmében közöljük latinul és magyarul (Villányi jegyzeteivel):

*Megjuttal-
mazása.*

STEPHANUS dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Seruiae, Galiciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex omnibus Christi fidelibus, praesentes litteras inspecturis, salutem in omnium Salvatore. Sicut in multitudine gentis regum gloria et honor attenditur in gubernando, sic in conservationibus munitio regni defensio et subditorum multiplex commodum procuratur. Hinc est quod ad universorum notitiam tam praesentium,

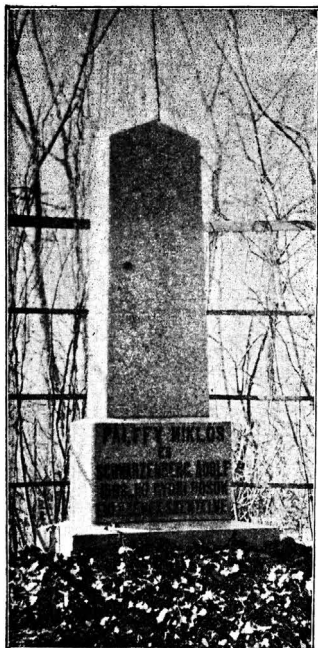
ISTVÁN, Isten kegyelméből Magyar, Dalmát, Horvátország, Ráma, Szerbia, Gallicia, Lodomeria, Kún és Bolgárország királya, ez oklevelet megtekintő minden keresztény hívőnek üdvöt az Urban. Valamint az ország dicsősége a nemzet nagy számában és külfénye a kormányzatban rejlik: úgy a várak épségben tartása által az ország biztonsága és az alattvalók sokoldalú jóléte lesz előmozdítva; ennél fogva jelen soraink utján úgy a jelen, mint

¹ Az oklevél szövege a történeti rész függelékében.

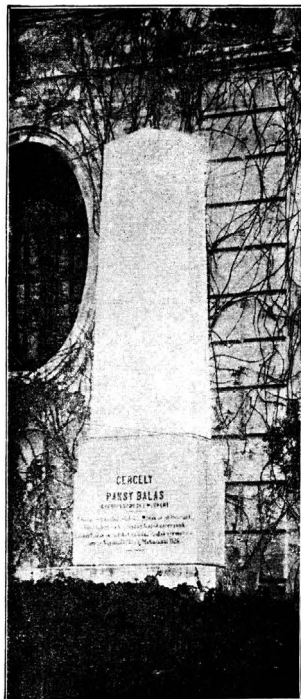
V. ISTVÁN.

„Effigies ducum et regum Hungariae“ ezimű, 1687-ben kiadott munkából.

PÁLFFY ÉS SCHWARZENBERG EMLÉKE.

A győri püspökvár kertjéből. (59. l.)

GERGELY ÉS PAKSY BALÁZS PÜSPÖKÖK EMLÉKE.

A győri püspökvár kertjéből. (23. és 36. l.)

ABA SÁMUEL HALÁLA.

Hans Haugen 1534-iki krónikájából. (Lásd a szövegben a 20-ik lapon.)

quam posteriorum harum serie voluimus pervenire: placuisse nobis et placet hospites nostros de Jaurino ad castrum transferre Jaurinense, permansuros de caetero in ipso castro, in illa et eadem libertate qua cives et hospites nostri Albenses gratulantur, exemtos nihilominus a iudicio, jurisdictione, potestate et iudicatu Comitum Jaurinensis et curialis comitis sui perpetuo ac pariter expeditos ita videlicet, ut villicum, quem de castro voluerint eligant inter se, quem electum nobis praesentabunt et nos ipsis confirmabimus, qui omnes causas ipsorum tam majores quam minores debeat et possit iudicare, et si idem villicus iustitiam querulantibus facere recuseret, non hospites sed villicus ad nostram praesentiam iuxta regni consuetudinem evocetur.

Absolvimus et eosdem et expeditimus a solutione dimidii fertonis, quam ratione terragii comiti Jaurinesi solvere debent annuatim, iuxta continentiam prioris privilegii nostri de qualibet mansione. Praeterea concessimus eisdem liberum forum, tam in castro quam exterius celebrandum, ubi comes Jaurinensis et ejus officiales nullam penitus jurisdictionem poterunt exercere, hoc solum et specialiter in praesentibus declarato, quod tributum fori quod die Sabbathi in villa Jaurinensi celebratur Comes Jaurinensis percipiet plenarium, quemadmodum percepisse dignoscitur usque modo.

Adjunximus etiam et conjunximus populos Episcopi et Capituli Jaurinensis in eadem villa communita, cum iisdem hospitibus residentes, hospitibus nostris memoratis, ut in omnibus et per omnia eadem perfruantur libertate, qua hospites nostri gratulantur memorati eo salvo, quod

az utókornak értésére adjuk, miszerint jónak itéltük és itéljük a győri (de Jaurino) vendégeknek (polgár, hospes) a győri várba való áthelyezését, hol fehérvári polgáraink és vendégeinkével azonos kiváltságot fognak élvezni, amennyiben örökre kivesszük őket a főispán és alispánjának ítélete, törvénylátása és hatalomköre alól, úgy mindazonáltal, hogy várbeli bírájokat tetszésük szerint válasszák, de a választott egyént megerősítés végett hozánk terjesszék fel. Ő intézze és intézhesse el minden fontosabb és kevésbé fontos ügyeiket; ha pedig e bíró a panaszos feleknek igazságot szolgáltatni vonakodnék, az országosan bevett szokás szerint ne a vendégek, hanem a bíró idéztessék szí-
nünk elé.

Együttal felmentettük őket a fél fertó ($\frac{1}{8}$ gira) fizetésétől is, melyet évenként — a földbér fejében kell fizetniök a győri főispánnak és pedig egy régebbi kiváltság levelünk (elveszett) értelmében minden háztelek (mansio) után.

Azonfelül szabad vásártartási jogot (t. i. vámszedés jogával) is engedtünk nekik úgy a várban, mint azon kívül (Bél közlése szerint; melyet naponként tarthatnak), amelyen a főispán és közegei semmiféle joghatóságot sem gyakorolhatnak; de az különösen ki legyen kötve, hogy a váraljai községben tartatni szokott szombati vásár vámja mint eddig ezentúl is a főispánt illesse.

A győri püspök és káptalan ugyanazon községbeli népeit, kik ugyanily vendégekkel közösen (Endlicher és Fejér szerint: in eadem villa communita; Bél szerint: communiter; az utóbbi valószínűbb) laknak szintén hozzá kapcsoltuk említett vendégeink-

terragium seu censum debitum villicus eorundum in octava Pentecostes Episcopo seu Capitulo Jauriensi proveniens ab eisdem hospitibus persolvi faciet ex integro, prout exstitit consuetum.

Caeterum statuimus, quod hospites nostri Jaurienses nec in ipso foro, nec alias infra regni nostri limites de suis propriis mercimoniis aliquod tributum solvere teneantur more Regalium hospitum aliorum. Adhuc, ut pro aedificiis reparandis virgas et palos habeant, et pro agri cultura ac pro curiis terram habeant ampliorum, contulimus eisdem hospitibus nostris quandam insulam cum suis populis in danubio usque occidentem ex opposito castri Janriensis adjacentem, cum suis nemoribus, pratis et pariter piscaturis. Contulimus et eisdem terram castri Jauriensis, Malomsok vocatam, ultra danubium usque Zámoly existentem, quem primitus dederamus, simul cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis universis. Dedimus in super ipsis hospitibus nostris quandam vacuum terram monasterii Zerphel, Terendóiu vocatam juxta Rabam existentem cum omnibus utilitatibus suis ita, ut de ipsorum medio malignorum cavillatio amputetur, quosdam populos castri Jauriensis quinque ponderum solutionem, et quosdam populos castri Zolga-Geur hospites et mansiones regalium tavernicorum populos et cruciferorum domus hospitalis S. Ioannis, nec non et populos de vico S. Adalberti, ac alios etiam populos communes cujuscunque conditionis, qui inter ipsos hospites nostros residebant eisdem hospitibus nostris conjunximus.

Ita quod de caetero pristinae conditionis ipsorum immemores, in ipso castro resideant, et nobis in libertate

hez, hogy ők is minden tekintetben vendégeinkkel azonos kiváltságban részesüljenek, azon kikötés mellett, hogy az ő birájak, amint szokásban volt, e vendégek után járó földbért vagy censust pünkösöd nyolczadán a püspöknek vagy káptalannak teljesen beszovaltassa. Rendeljük továbbá, hogy más kir. vendégek módjára győri vendégeinknek se kelljen országunk határai közt saját árúczikkeik után vámot fizetni ők, sem a vásárpiacson, sem pedig egyebütt.

Továbbá, hogy épületeik tatarozására vesszejük és karrójuk legyen, a földművelés és háztelkeik érdekében pedig több földdel rendelkezzenek, e vendégeinknek átengedtük a Győr várával szemközt fekvő s nyugotra terjedő dunai szigetet lakóival, berkeivel, rétjeivel és halászatával együtt. Nekik ajándékoztuk azonfelül a győri vár Malomsok nevezetű földjét is, mely a Dunán túl van, (most Pataháza) s Zámolyig terjed, melyet már korábban is átengedtünk minden haszonvételeivel és tartozékaival egyetemben. A szerfeli (?) kolostornak Terendóiu nevezett elhagyott földjét a Rába mellett minden haszonvételeivel szintén a vendégeinknek ajándékoztuk; továbbá, hogy kebelökben minden rosszakarató konkoly hintésnek eleje vételessék, a győri vár némely népeit, melyek 5. pondust fizetnek és a szolga győri vár bizonyos népeit, továbbá a királyi tárnokok (földjének) vendégeit és szállásait (t. i. lakóit) a szt. János-rendi keresztsek ispotályának (Bél csak sz. János vendégeit említi; a tárnokokról nála nincs szó) és szt. Adalbert utcájának népeit s egyéb bármily állapotú köznépeket, kik a mi vendégeink között telepedtek le, szintén egyesítettük ve-

corundem hospitem nostrorum servire teneantur. Statuimus etiam quod omnes mercatores usque Austrum in Hungariam descendentes, et de Hungaria in Austriam transeuntis mercimonia sua in castro deponant Jauriensi ad cambium faciendum. Statuimus insuper, quod nullus Baronum nostrorum descensus super ipsos facere audeat vel praesumat. Adhuc quia paupertas ipsorum hospitem Jauriensium nobis constitit euidenter, de libertate civium Albensium hoc solum excipimus, quod nobiscum vel cum aliquo alio Barone nostro exercituare nullatenus teneantur, Concessimus insuper, et provide duximus ordinandum ut omnis controversia de eorum medio excludatur, portum pro se habeant, et habere possint liberum in Danubio. Ut igitur haec ordinatio per nos rationabiliter facta robur obtineat perpetuae firmitatis, nec in posterum cursu temporum valeat per quempiam in irritum revocari, praesentes concessimus litteras per appositionem duplicis Sigilli nostri roboratas.

Datum per manus Magistri Benedicti Orodien. Ecclesiae praepositi aulae nostrae Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri. Anno ab incarnatione Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo primo, regni autem nostri anno secundo.

(Ex autographo Andreae III. transunto in archivo civico conservato exscriptum.)

V. István királynak eme kiváltság levele nagy változást idézett elő Győr fejlődésében, a lakosság közjogi helyzetét részben új alapokra fektette s szárnyat adott a pehelytollaiból bontakozó győri kereskedésnek.

Ez irányban való hatásairól könyvünk harmadik fejezetében szólunk, ahol Győr népességét, művelődését, kereskedelmi és ipari fejlődését írjuk le.

lők oly módon, hogy ezentúl régebbi állapotukra való tekintet nélkül — e vendégeink kiváltsága szerint szolgáljanak nekünk. Rendeljük továbbá, hogy minden Magyarországból Austriába és innét Dél-Magyarországba menő kereskedő köteles a győri várban lerakni ártit a cserekereskedés eszközlése érdekében. Azonfelül határoztuk, hogy főtisztjeink közül senki ne merészeljen erőszakosan rájuk szállni (descensus) vagy az ellátást igényelni. (Bél szerint még ide tartozik. Határoztuk továbbá, hogy a vendégek módjára érkező idegeneket a győri községben való letelepedésekben senki se merészelje háborgatni.) Mivel pedig a győri vendégek szegénysége előttünk teljesen ismeretes, a fehérvári polgároktól átvett kiváltságon azt az egyetlen módosítást tesszük, hogy velünk vagy valamely főtisztünkkel hadra kelni semmiképp se legyenek kötelezve. És hogy a belviszályra semmi okuk se legyen, jónak láttuk számukra a Dunán szabad révjogot engedélyezni.

Ezen méltányos intézkedésünk örök érvényére és hogy az idők folyamában se vonhassa senki sem kétségbe, kiadtuk kettős pecsétünkkel megerősített oklevelünket. Kiadatott Benedek mester, az aradi egyház prépostja, udvarunk alkoriátnoka, hű és kedvelt hívünk (Keze) által, az Ur megtetszésének 1271-ik, uralkodásunknak pedig második évében.

6) Győr az Árpád-korszak végén és az Anjouk alatt.

V. ISTVÁN király rövid uralkodása korszakot alkot Győr történetében. Az ő nevezetes kiváltságlevele által keltett átalakulások nem egy év alatt valósultak ugyan meg, de méltán nevezhető azért városunk életében egy új korszak kezdetének.

*Véres
csaták
Győrött.*

V. István halála után egy évre véres háború színhelyévé lett Győr város. Kun László uralkodása kezdetén a király kiskorúsága alatt a hatalmas magyar oligarchia lábbal tiport minden tekintélyt, felforgatott minden rendet az országban. II. Endre király gyenge kormányzása szabad féket engedett az uraknak, kik a korábbi időben, míg a királyok erős kézzel vezették a kormányt, szerepet nem igen játszhattak. IV. Béla és erélyes fia V. István nem tudták többé visszaállítani a korábbi királyoknak majdnem korlátlan hatalmát. Az urak közül a hatalmasabbak megannyi kis királyok gyanánt viselték magukat, a szomszédos Ausztriával, mely ekkor Ottokár birtoka volt, csaknem igazi háborúkat viseltek. A német urak hasonlóval viszonyozták e rabló betöréseket. Ottokár az V. Istvánnal kötött béke daczára is pártfogalta ez apró hadjáratokat Magyarország ellen. Benn az országban is a fejtelenség és a kormány gyengeségének jele volt az uraknak egymás ellen való háborúja. Az ökoljog Németországban ekkor virágzott legjobban, Magyarország is, különösen ennek nyugoti része, épen oly állapotban volt. A rendtelenség szelleme magával ragadott mindenkit, még az egyháziakat is, kik szintén saját koruk gyermekei s különösen a főpapok a hatalmaskodó oligarcha családok tagjai voltak.

*Jób püspök
hadviselése.*

Ebből érthető azon különös jelenség, hogy Jób pécsi püspök, ki egyuttal mosonyi főispán is volt, Mosonyból fegyvereseivel Győr ellen indult s a várat elfoglalta. A győri várból kizavarta Dénes püspököt, Győr várát és a várost elfoglalta s így az alig két évvel előbb kiadott nagy szabadalom-levelél a gyakorlatban épen semmit sem ért. A garázda uralom nem sokáig tartott ugyan, de jött helyébe még rosszabb: a német uralom.

*Győr el-
foglaltatása.*

Az 1273. év tavaszán ápril első felében — a magyar főurak osztrák és stájer földön való kalandozásait és pusztításait megbosszulandó — az osztrák lovagok egy serege, Greussel Wernhardt fia, Hacking Markward és Heiligenstadt Konrád, mintegy ezer

vitézssel lehajóztak a Dunán s Győrt hirtelen megrohanták. A győriek, hogy Jób uralmától megszabaduljanak, maguk is segítették a németeket, kik a várat rohammal elfoglalták. Jób egy toronyba menekült, de tüzet raktak alája s kénytelen volt magát megadni a németeknek, kik vasra verve Ausztriába hurczolták.

*Vissza-
vétele.*

A németek őrseget helyeztek a győri várba s innét rablásaikkal rettegésben tartották a Dunántúlt. A győrmegyei nemesek megkísérelték a vár visszafoglalását, de sikertelenül, csakis apróbb csatározásokat folytattak velük Amadé ispánjuk vezérlete alatt. A nyár elején végre a kormány készüléteket tett Győr visszafoglalására. László király „ámbár még korra kicsiny, de meglett ember szíve lévén benne“, általános felkelést hirdetett a cseh és német rablók ellen. Az előcsapatokat Joachim tárnokmester vezette, a kis

*Német
uralom.*

*A németek
kiűzése.*

Győr elvesztése miatt Ottokár cseh király háborút indított. Hatvanezer emberrel jött az országba, Pozsonymegye elfoglalása után átjött a Dunán. A magyar sereg Győrött volt központosítva, hová Ottokár is megérkezett. Seregeink hátráltak s Ottokár elfoglalta Győrt. A cseh király egy ideig Győrött tartózkodott s 16 éves fiát ötven vitézssel együtt itt lovaggá ütötte. Ottokár Győrön túl nem folytatta hódításait, mert kalandozó hadait Pécz Benedek és Héderfia János megverték, minek következtében Ottokár visszavonult, de Győrött cseh és német őrseget hagyott. Csak az év vége felé sikerült a magyar hadaknak Győrt visszafoglalni.

*Ottokár
háborúja.*

A város mondhatatlan zsarolásoknak és pusztulásoknak volt kitéve az 1273. évi háború következtében. A háború a következő évben is folyt s habár ellenség nem is jött Győrré, de sokszor nem messze kalandozott tőle. A béke Dénes győri püspök buzgó fáradozásai folytán 1275-ben jött létre Ottokár és IV. László között.

Pusztulás.

Három év mulva már ismét nagy sereg gyülekezett Győr alá. László király megváltoztatva politikáját, az új német császárral Habsburg Rudolf-fal szövetkezett Ottokár ellen és segélycsapatokat indított Rudolf támogatására, ki háborúban volt Ottokárral. Körül-

*Habsburg
Rudolf.*

belül 14.000 főnyi haderő gyűlt Győr alá, július 31-én László király is Győrött volt, honnan azonban már másnap távozott Pozsony felé, hogy seregeit Ausztriába vezesse.

László király szabadalomlevele.

A városnak soknemű viszontagságaiért kárpótlást nyújtott László király az 1285-ben kiadott oklevelében, melyet Tamás váci püspök, királyi jegyző által adott ki Chrachinus mester, a győri székesegyház prépostjának¹ kérelmére. Ez okmányban a győri királyi polgároknak és a káptalan joghatósága alá tartozó győri lakosoknak korábbi kiváltságait, hogy a főispán hatalma alól teljesen kivétesse, jóváhagyta. Megerősítette ama szabadalmakat is, melyeket még V. István adott Győr számára, s László is elismert egyik nyílt levelében. E levelet 1273. évi győri tartózkodása alkalmával adta ki.

András püspök.

Midőn később László király uralkodói kötelmeiről megfelekezett, a nagy elméjü erélyes győri püspök András volt, a ki nyíltan merte figyelmeztetni a királyt botrányos életmódjának elhagyására. Ugyanezen püspök jelentékeny szerepet játszott III. Endre alatt az 1291-ben kitört osztrák háborúban. A király az Ausztria ellen induló sereget Győrnél központosította s e seregben ott volt a püspök is győri fegyveres népével. A háború a magyarok részére győzelmesen folyt, s miután Albert osztrák herceget megölték, a béke létrehozásában tevékeny részt vett a győri püspök. Az elfogott magyarok átadása helyéül is Győrt tűzték ki.

III. Endre.

III. Endre elődeihez hasonló jóakarattal viseltetett Győr iránt és 1295. április 6-án kelt okmányában a város minden szabadalmait megerősítette. E többszöri kiváltságlevelével nagyon szükséges volt ama zavarteljes korban, mikor a régibb jogokat igen könnyen kétségbe vonták. Endre király e szabadalomlevelet János győri bíró, Ivánka Pál és Chutfia János győri polgárok kérelmére adta ki, miután — ugymond — megtekintette V. Istvánnak bemutatott eredeti kiváltságlevelét s látta, hogy az nincs meghamisítva, azért azt szóról-szóra jóváhagyta s az oklevelet Tivadar fehérvári prépost és kancellár által kiállíttatta.²

Ujabb szabadalomlevel.

Endre király 1296-ban rövid időre Győrbe jött s innét indította seregét a győri püspök és más egyházi és világi főurak kíséretében a vasmegyei Henrikfiak ellen, kik fellázadva a Dunántúlt

^{1 2} Az oklevél szövegét a történeti rész függelékében közöljük.

rablásaikkal folyton félelemben tartották. Endre e mozgalmat lecsendesíté, de az ország déli részeiben mindinkább megerősödött egy másik mozgalom, mely az Árpádok rokonának az Anjou-családnak trónra jutását segítette elő.

Az utolsó Árpádházi király 1301. január 14-én elhunyt s vele kihalt a honalkotó család.

Éveken át tartott most a trónviszály az Árpádokkal rokon három uralkodóház: a cseh, bajor és a nápolyi között, mely alatt a polgárháború emészté az országot. E trónviszályokból végre győzelmesen emelkedett ki az Anjouház, melynek sarjadékát, Róbert *Az Anjouk.* Károlyt 1308-ban végre elismerték törvényes királynak.

Róbert Károly uralkodása alatt Győr város egy hónapnál tovább látta vendégül királyát. Midőn a király luxenburgi Henrik császár leányát feleségül kérte, Győrött volt, míg a házassági alkudozások folytak, az ifjú királyné is Győrbe jött s innét ment a királylyal együtt Székesfehérvárra. Ugy látszik, Károly királynak eme győri tartózkodása alatt keletkezett ama rövidebb ideig tartó viszály a király és a győri püspök között, midőn a püspöki lakást a király a vár számára akarta lefoglalni. Midőn azonban a királynak kimutatták, hogy a püspökvár már Szent István óta mindig a győri püspökök jogos tulajdona volt, a király belátva követelése téves voltát, felhagyott azzal.

*Róbert
Károly
Győrött.*

Győr város szabadalmait és kiváltságait úgy Róbert Károly, mint Nagy Lajos királyok megerősítették. E két nagynevű király alatt a béke éveiben Győr jelentékeny fejlődést vett s különösen Németország felé élénk kereskedést folytatott. Részt vettek a győriek főispánjuk Rozgonyi László vezetése alatt a nápolyi hadjáratban is s különösen Rozgonyi főispán vitézségével nagyon kitüntette magát.

*A város
fejlődése.*

7. Zsigmond korától a Habsburgok trónrajutásáig.

ZSIGMOND korában a városok életében jelentékeny változás *Zsigmond.* állott be, ép úgy, mint a megyék helyhatósági életében. A megyék ekkor kezdenek lassanként önálló törvényhatóságokként szerepelni, a megyei kisebb nemesség a főispánok hatósága alatt szórva-nyosan már gyűléseket tart s önálló törvénykezési jogot kezd gyakorolni.

A társadalmi átalakulás a városoknál is mutatkozik. Némely városok szabad királyi városi czímet és jelleget nyertek s ezek nemcsak önálló törvényhatóságokká alakultak, hanem az országos rendek sorába emelkedtek s mint ilyenek, már meghívást kaptak az országgyűlésekre is s ott követeik által képviseltették magukat.

Biztos emlékeink nincsenek arról, hogy Győr a régi kiváltságai alapján az országos rendi városok között ekkor helyet foglalt-e? Némely homályos adatok oda látszanak mutatni, mintha csakugyan ily helyzetet foglalt volna el Győr, mert az ország fővárosával Budával egyenrangúnak találjuk említve, épen az V. István kiváltságlevele alapján. Annyi tény azonban, hogy Győr városnak kiváltságos helyzete oly értelemben, hogy az országos rendek közé tartozott volna, lassanként — ha meg volt is — feledésbe ment. Midőn a szabad királyi városok az országgyűléseken a későbbi időkben szerepelnek, azok sorában Győrt nem találjuk. Győr nem szabad királyi, hanem csupán mezővárossá lett.

*Győr köz-
jogi hely-
zete.*

*Győrmező-
város.*

A város e korban legnagyobb részt a káptalan földesúri hatósága alá tartozó területen feküdt, s noha bizonyos helyhatósági és kereskedelmi szabadalmi ugyan mindenkor megmaradtak, nagyobb része mégis a káptalan földesúri hatósága alatt állott. A régibb időkben, midőn Győr kiváltságait kapta, a szabad királyi városok azon jogkörét és fogalmát, melyet ez idő óta elfoglalnak, nem ismerték, s az országos rendi szerkezetet és joghatóságot leginkább csakis ama városoknál ismerték el, melyek Zsigmond ideje óta kaptak külön ilyenmü kiváltságokat, illetve az országos rendek sorába való felemelést.

Nevezetes szerepet játszott azonban Győr ezután is még honvédelmi és hadászati szempontból, jóllehet jelentősége e tekintetben is alászállott. Németországgal ezentúl komoly háborúja Magyarországnak nem igen volt, csakis Mátyás király idejében volt nagyobb ellenségeskedés hazánk és Ausztria között, de ezt osztrák területre vitte a győzelmes király. Az ellenség most már állandóan kelet felől jött az országra. Királyaink közül is többen németek voltak s így a viszonyok egészen megváltoztak.

*A város
szerepe a
honvéde-
lomben.*

Győr városnak falakkal való körülvételét s így erődítmény jellegét némelyek már a 15. században vélik feltalálni, azonban teljesen biztos adatok erre nincsenek.

Zsigmond király mozgalmas uralkodása alatt különösen akkor vett jelentékeny részt Győr az országos eseményekben, midőn Zsigmond ellen a lázadás kitört s a lázongók nápolyi LÁSZLÓT (Kis) Károly fiát hívták be az országba. Horvátországban s a Dunántúl déli vidékein volt legerősebb a nápolyi párt s az 1043. évben rohamos nagy előhaladást tett László pártja. Nápolyi László személyesen jött seregeivel a Dunántúlra s kedvező kilátásai voltak neki, midőn a városok egymásután meghódoltak előtte. Jelentékeny előny volt Lászlóra, hogy Felső-Dunántúl legtekintélyesebb városa Győr is a felkelőkhöz csatlakozott. Nápolyi László Győr alá érkezett s a város kész örömmel fogadta az ellenkirályt, a vár kapui feltárultak előtte, Zsigmond ügye veszve látszott. Ámde ingadozó trónját megmentették Stíbor vajda és Gara Miklós, kik hozzá fogtak a lázongóknak engedelmességre való térítéséhez.

Kis Károly.

Győr a felkelők pártján.

A hatalmas lengyel STÍBOR vajda erős hadosztálylyal sietett Győr alá, honnét nápolyi László elmenekült előle. Stíbor vajda ostrom alá fogta Győrt s rövid idő múlva azt is elfoglalta. Zsigmond király hosszabb ideig Győrött tartózkodott az 1426. évben. Győr városának lázadását feledtette a királylyal Győr vitéz főispánjának ROZGONYI Istvánnak hőstette, ki Galambócz várának ostrománál 1428-ban a törökök ellen kitüntette magát. Rozgonyi István neje volt a hőslelkű Szentgyörgyi Cecília, s míg férje erős ágyútüzélést folytatott a vár ellen, azalatt neje a dunai hajóhaddal megtámadta a sokkal nagyobb török hajóhadat s azt szétverte.

Stíbor vajda Győr ellen.

Rozgonyi főispán.

Zsigmond utódjának Albert királynak halála után polgárháború dúlta fel az ország békéjét, mely alatt nagyon viszontagságteles sorsa volt Győrnek. A nemzet egy része ULÁSZLÓ lengyel királyt választotta meg az ország királyának, ellenében azonban az özvegy Erzsébet királyné kiskorú fiának utószülött, vagyis V. Lászlónak jogigényeit védelmezte. A királyné fiával Győrbe menekült s hogy a nyugoti országrész eme tekintélyes helye minél nagyobb oltalmul szolgáljon neki, elkezdte a városnak falakkal való körülkerítését. A királyné a megerősített Győrt rokonának CILLEY Ulriknak gondjaira bízta, ki SMIKUSZKY Jánost nevezte ki Győr várának kapitányává. A kapitány nagy gondot fordított a vár megerősítésére, melyet jelentékeny számú cseh katonaság őrizett.

Polgárháború.

Czilley Ulrik győri várkapitány.

Ulászló pártja nagyon fontos helynek tartotta Győrt s ezért mindjárt kísérletet tett annak visszaszerzésére. Hunyady János és

Hunyady ostromolja Győrt. Rozgonyi Simon jöttek Győr ostromára, hová akkorra Cilley Ulrik is megérkezett. A magyar vezérek minden erőlködésük mellett sem valának képesek visszaszerezni a várat, melyet a cseh őrség makacs kitartással védelmezett.

Országgyűlés Győrött. 1441-ben Győrött tartották az országgyűlést, mely I. Ulászlót királylyá választotta.

Fejedelmi vendégek. ERZSÉBET királyné erejének főtámogatója Győr volt s 1441. és 1442-ben is hosszabb időt töltött a királyné a városban. Ez utóbbi évben a hazafias párt, mely a két versenyző fél között mindenkép békét akart eszközölni, rábeszélte Erzsébetet és Ulászlót a személyes találkozásra, hogy a béke módozatairól tanácskozzanak. A fejedelmi találkozás helyéül Győr lett kiszemelve s Ulászló kíséretével Győrbe érkezett Erzsébet látogatására. Három hétig volt a két uralkodó Győrött s az alatt létrejött a béke is. Ámde Erzsébet királyné a győri békekötés után nemsokára meghalt s így a béke újra felbomlott.

Győr elárullatása. E zavaros idő károsan nehezedett Győr városára, mert a kis-korú László gyámja, III. Frigyes német császár, Győrt árulással megszerezte s abba német őrséget helyezett. Győr várának parancsnokai FARKAS László és KOLLÁR Péter voltak, kik 3000 aranyat kaptak Frigyes császártól a vár átadásáért.

Németek garázdálkodása. A Győrött tartózkodó német őrség nemcsak kegyetlen pusztításokat és rablásokat követett el Győrött és vidékén, hanem a várban levő szép székesegyházat sem kímélte meg, mert szállókat és korcsmákat állított közvetlen a templom mellé s a durva német zsoldosok dőzsölése a templom tőszomszédságában napirenden volt. Mindez nemcsak a győri vallásos nép kegyeletét sértette, hanem országszerte oly botrányt okozott, hogy Hunyady János mint Magyarország kormányzója 1446-ban egyenesen a pápának jelentette fel az esetet, elpanaszolván a német csapatok garázdálkodását. Győr városa csak a következő évben, az 1447. június hó 1-én a Radkersburgban kötött béke alkalmával került vissza magyar kézre.

Országgyűlés. Győr város a Hunyadiak korában többször nevezetes jelene-teknek volt színhelye. Hazai történetünkre nézve különösen nagy jelentőségű volt az 1455. évben tartott győri országgyűlés, — a harmadik és utolsó országgyűlés, mely Győrött volt — amelyen a következő évi török hadjáratról tanácskoztak. Ez országgyűlésen

jelen volt a következő 1456. évi háborúnak két európai híró hőse és intézője, a nagy HUNYADY János és a szentéletű KAPISZTRÁN János. Ott volt továbbá a segélyért folyamodó szerb fejedelem, BRANKOVICH György is, ki megígérte, hogy ha a magyarok megkezdik a háborút a török ellen, azon esetben 10.000 főnyi haderőt ad állandóan a magyar vezérek rendelkezésére. A gyűlés alkalmával s a Szt. Ferenczrendiek szép tágas templomában tartotta a lángoló lelkesedésű Kapisztrán ama nagyszerű szónoklatai egyikét, melylyel az 1456-ki nagy diadalt előkészítette.

Hunyady és Kapisztrán Győrött.

MÁTYÁS király uralkodása alatt rövid időre az Árpádok korszakának példájára a Németországgal való békés szomszédság ujra elenyészett, mivel az erősen magyar nemzeti jellegű kormányzás és az országnak emelkedő nagyhatalmi tekintélye felkeltette Frigyes császár féltékenységét. Hogy ez idő alatt a város nem lett kitéve a németek részéről támadásoknak, egyedül azon szerencsés körülménynek volt köszönhető, hogy Mátyás király nem szorítkozott csupán védelmi állásra, hanem támadólag lépett fel s a háború színhelyét Ausztriába tette át. Az 1477. évben, midőn a király Frigyes császárt megtámadni készült, Győr alatt központositotta hadai egy részét s innét indította Ausztria ellen.

Mátyás király.

Az 1480. évben a német hadak betörték Magyarország területére s egyes csapatok egész Győr határáig is elkalandoztak, magát a várost azonban nem merték ostrom alá fogni.

A nagy király személyes jelenlétével is több ízben szerencsélte a várost, mely még azért is hálára volt kötelezve iránta, mert a város számára szabadalom-levelet adott ki, melyben a városnak a korábbi királyoktól nyert előjogait megerősítette, sőt különös jóakarátát is kimutatta Győr polgárai iránt akkor, midőn 1489-ben mindama polgárokat, kiknek házáat az akkori nagy tűzvész elpusztította, hat évre mindenféle királyi adótól felmentette. Az 1469. évben Győrött kereste fel Mátyás királyt ama csehországi követség, mely a Mátyásnak cseh királylyá való választásáról érkezett vele.

Mátyás Győrben.

Mátyás alatt nevezetes szerepet játszott Győrnek két nagytehetségű püspöke, DÓCZY Orbán és BAKACS Tamás. Az előbbi királyi kincstárnok és koronaőr volt. Guthi Ország Mihály nádor halála után királyi helytartó is volt s Mátyásnak egyik kedvelt híve volt, kihez mikor *ember* és *pénz* kellett a gyakori háborúkra,

Győr püspökei.

soha sem fordult hiába. A királyi kegyelem elhalmozta őt jótéteményeivel, 1486-ban az egri püspöki székre ment át s helyét Bakacs Tamás a későbbi híres biboros esztergomi érsek foglalta el.

A Jagellók kora.

A Jagelló királyok alatt az ország folytonos zavargásai között, mikor egy részt az alsó vidéki török háborúk, majd a belső egyenetlenség dülta fel a békét, Győr általában nyugodtabb napokat élt, mivel távolabb esett a mozgalmak középpontjától. Csakis II. ULÁSZLÓ megválasztásakor volt némileg belevonva az országos eseményekbe Győr, a midőn Miksa osztrák főherczeg is kísérletet tett a korona megszerzésére. Hadaival ugyanis Magyarországra jött s Győr vidékén vonult el, a győri várat azonban ostrom alá nem vette.

A közelgő veszedelem.

A két Jagelló király zavarteljes kormánya a nemzetet az enyészet szélére sodorta. A veszedelem mindinkább közeledett az országhoz, a törökök támadásai mindig gyakoriabbak lettek. Nem tartozik tárgyunk keretébe az ország siralmas helyzetének, sem eme helyzet tragikus végső kifejlődésének, a mohácsi gyászos eseménynek vázolója, csupán azt említjük fel, hogy a nemzeti nagy

Győri vitézek Mohács alatt.

szerencsétlenségben Győr is meghozta a maga áldozatát. Mikor a csatára hívó véres kardot hordozták körül, Győrnek püspöke, a fiatal PAKSI Balázs püspöki dandárát vezetve sietett királya mellé a haza védelmére. A nemzeti nagylét nagy temetője lón jeltelen sírja Győr főpásztorának is, ép úgy mint egykori elődének a muhi puszta. A nemzet geniusa feljegyezte neveiket s fenkölt gondolkozású jelenlegi utódjuk emlékoszlopot állított nekik kegyelete jeléül.

A város lakossága.

Győrváros összes lakossága a mohácsi vészig körülbelül 5000—6000 között lehetett, kik nagyobb részben földművelő jobbágyok és zsellérek voltak s kisebb részben a kereskedő és iparos osztályhoz tartoztak, ezekhez járult még a városban lakó nemesség és papság. A nemesség nem nagy számú volt Győrött, a régi polgárság, mely korábban közvetlen királyi joghatóság alatt állott, a 15. században a püspökök földesuri hatósága alá került, noha régi Királyföld nevét szokás utján továbbra is megtartotta. A királyi hatóságnak a püspök földesuri hatósága alá jutása az 1447. évben történt, midőn Győr Frigyes császár kezéből

Közjogi viszonyok.

újra magyar hatalom alá került. Az említett évben volt a Radkersburgi békekötés Hunyady János kormányzó és Frigyes császár

között, és a békekötés értelmében Győrt pénzen kellett kiváltani a császártól. A váltságdíjat Ágoston győri püspök és a káptalan fizették le, s a visszaváltott város fölött megkapták a földesuri joghalóságot, oly kikötéssel, hogy a várost V. László iránt való hűségben megtartsák. Győrt ezentúl leggyakrabban mint püspöki város említik, a város nagyobb része azonban — a mai belváros — a káptalan földesuri hatósága alá tartozott, a régi királyi terület pedig, mely kisebb volt, a püspökök korábbi birtokrészéhez lőn kapcsolva. Eme püspöki városrésznek, mely a káptalandombot s a mai nádorvárost foglalta főkép magában, külön bírása és esküdtjei voltak. Maga a győri vár is egész a Habsburgok idejéig a püspököké volt, ők nevezték ki a vár kapitányát s az őrséget is ők tartották benne.

*Ágoston
püspök
váltságja.*

*Győr püs-
pöki város.*

8. Győr város a törökök uralmáig.

A szerencsétlen mohácsi ütközet a veszedelmek és küzdelmek több századig tartó viszontagságait hozta az országra s a szenvedések hosszú sorát idézte fel Győr városára is.

*Mohács
után.*

Paksi Balázs püspök után Győr éveken át főpásztor nélkül uratlanul volt s ezen állapot, valamint az országos zavarok bő alkalmat nyújtottak egyes hatalmaskodóknak a város dúlására, Győr jólétéből rohamosan aláhanyatlott, népességében megfogyott.

Mikor II. Szulejman dúló csapatai kivonultak az országból, egyszerre egész erővel kitortek a királyválasztási pártmozgalmak. A királyságra törekvő SZAPOLYAI János erdélyi vajda, miután a hozzászerződő nemességgel Tokajban értekezletet tartott, sietett párhíveivel Székesfehérvárra, hogy a másik trónkövetelőt, az elhunyt II. Lajos király sógorát, Ferdinánd osztrák főherceget megelőzve, magát királylyá választassa. A vajda Székesfehérvárott tisztességgel eltemettette II. Lajos holttestét, melynek felkeresése a győriek nevéhez kapcsolódik. Ugyanis SÁRFFY Ferencz győri kanonok és várparancsnok a török csapatok elvonulása után 12 lovassal Baranya megyébe indult Czédvicz Ulriknek, az elveszett Lajos király kamarásának kíséretében, hogy a király holttestét felkeresse. Mikor a Csele patak iszapjában fellelték a gyászos véget ért

*II. Lajos
holtteste.*

királynak már feloszlásnak indult hulláját, azt szurokkal bevont koporsóba tették s elszállították Székesfehérvárra, hol Szapolyai János azt eltemettette.

*Szapolyai
János*

A Székesfehérvárott egybegyűlt nemesség november 10-én megválasztotta királynak SZAPOLYAI János vajdát, kinek egyénisége legtöbb kilátást nyújtott arra, hogy az ország önállóságát a szomszéd hatalmakkal szemben megvédelmezi. Győr városa is sietve meghódolt a nemzeti királynak, ki az 1505. országgyűlés határozata értelmében jutott a trónra.

Ferdinánd.

Időközben azonban FERDINÁND osztrák főherczeg is mindent elkövetett, hogy a trónra utat nyisson magának. Nem kimélt e végett sem ígéretet, sem ajándékot s pártja őt Pozsonyban csakugyan királylyá választotta. Ferdinánd fegyverrel készült jogait megvalósítani, s már 1527. augusztus elején 10.000 főnyi német haderővel jött az országba János király ellen s pártja is napról-napra növekedett.

Győr meghódolása.

Midőn Ferdinánd az országba jött, Győr még mindig János király pártján volt. Ferdinánd augusztus 5-én már Győr város előtt állott s ostromolni szándékozott a várat. Az ostromot elhárította NÁDASDY Tamás, Ferdinánd párthíve, ki vezetőül szolgált a németeknek. Nádasdy bejött a városba s az előkelőbb polgárokat részint fenyegetésekkel, részint ígéretekkel Ferdinánd pártjára vette, megnyerte a várőrséget is és augusztus 7-én Győr kaput nyitott Ferdinánd előtt. Ferdinánd ünnepélyesen, mennyezet alatt vonult a városba s miután a székesegyházban misét hallgatott és a győriek hódolatát fogadta, a győri várban 150 főnyi őrséget hagyva hátra, Komáromba sietett.

Győr a királyi várkapitányok alatt.

Ferdinánd király LAMBERG Kristófot nevezte ki a győri vár kapitányává s ez időtől fogva a győri várat két századnál tovább állandóan királyi várkapitányok kormányozták. Magára Győr városára nézve a szenvedések hosszú sora kezdődött el ekkor s a város régi nagyságából, jólétéből rohamosan aláhanyatlott, lakosságában jelentékenyen megfogyott. A törökök gyakori hadjáratai s a behozott német őrség zsarolásai mindinkább nagyobb nyomorba és szegénységbe juttatták a várost. Mindjárt 1527-ben nagy egyenetlenségek és zavargások törtek ki a magyar és német őrség között, úgy hogy a királynak biztosokat kellett kiküldeni az ügy megvizsgálása és a bűnösök megfenyítése végett.

A török hadjáratoknak a mohácsi vész után Bécs elfoglalása ^{A török há-}
 volt a czélja; Győr város éppen eme hadi útvonalba esett és így ^{borúk.}
 sokszor ki volt téve a támadásoknak. A városi lakosság védtelenül
 volt odavetve úgy a várbeli őrség zsarolásainak, mint az ellenség
 támadásainak. Különösen súlyosan érezte az elhagyatottságot a
 nép azért, mivel Paksi Balázs halála után éveken át nem volt
 Győrnek püspöke s Ferdinánd király, hogy párhíveket szerezzen
 magának, az üresedésben levő győri püspökség birtokait a vár-
 kormányzóvá kinevezett protestáns BAKICH Pálnak ajándékozta. ^{Bakich}
 Ebben az időben kezdett tért foglalni a városban a protestáns ^{erőszakos-}
 vallás. Bakich zsarnok módon viselte itt magát, úgy hogy a lakosság ^{kodásai.}
 közül többen kivándoroltak, helyüket német települők foglalván el.

Bakich Pál zsarnokoskodása előtt már nagy szerencsétlenség
 érte a várost 1529-ben, midőn a törökök Bécs ellen indultak.
 János király segítségül híván Szulejman szultánt, ez Budáról a
 Duna mentében vezette hadait Ausztria ellen.

A győri vár nem lehetett ekkor valami jó karban, mert midőn ^{A győri}
 Mohammed szendrői bej a török előhadakkal Győr felé közeledett, ^{vár.}
 Lamberg Kristóf parancsnok az ágyúkat és hadiszereket Bécsbe
 szállíttatta s a várat felgyujtatván, az őrséggel elvonult. A tűz
 nem csak a várat, hanem a várost is nagyobb részben elham-
 vasztotta s épen ez okból a törökök az elégett Győrt nem is bán- ^{Nagy tűz-}
 tották. ^{vész.}

Valószínűleg ekkor kapta Győr a török *Janik kala* nevet,
 ami égett várt jelent s azontúl a törökök állandóan így nevezik.

E tűzvész és Bakich uralma, mely két évig tartott, Győr
 városát nagy nyomorba juttatta.

Amennyire hanyatlott Győr város jelentőségében, annyira ^{A várerőd}
 kezdett emelkedni az időtől fogva a győri vár honvédelmi és had- ^{jelentő-}
 szati fontossága. Győr városa a Bécs felé vezető hadi útvonalba ^{sége.}
 esett, ez okból I. Ferdinánd király, belátván Győrnek hadászati
 szempontból fontos fekvését, már 1537-ben hozzáfogott Győr meg-
 erősítéséhez.

A mondott évben kinevezte FELS Lénárdot Győr-vár kapi- ^{Fels Lé-}
 tányává s 254 sánczáló legényt küldött neki, kik naponként ^{nárd vár-}
 10 órát dolgozva, körülsánczolták a város nagy részét. A Fels ^{kapitány.}
 Lénárd által megkezdett erődítéseket NÁDASDY Tamás országos
 főkapitány és kir. tárnokmester folytatta, kinek Ferdinánd király

megbízást adott, hogy Pozsony-, Sopron-, Veszprém-, Vas- és Győr-megye jobbágyságát is használja fel az erődítési munkálatok készítésénél. A királyi rendelet értelmében az erődítési munkálatokhoz nagyobb szorgalommal kezdettek. A város körül mély árkokat ástak, melyek mögött széles földbástya emelkedett.

Buda elfoglalása.

Győr hadászati jelentőségét szembeszökően kiemelte az a végzetes helyzet, melybe az ország 1541-ben Budavárának elfoglalása által került. Szulejman szultán Budát elfoglalván, megkezdte Magyarország behódoltatását. Buda elfoglalását követte nem sok idő múlva Esztergom, Tata, Székesfehérvár, Pécs és más helyek elfoglalása, sőt 1543-ban Győr-megyének délkeleti része, a mai pusztai járás is török terület lett s a székesfehérvári szándáksághoz kapcsolták. Ez időtől fogva Győr az ország végvára lett, mely szüntelen ki volt téve a török támadásainak. Az egész városnak falakkal való körülvételét szükségessé tette még azon körülmény is, hogy a környékbeli lakosság számára is kellett gondoskodni alkalmas helyről, hová a veszély napjaiban megvonulhasson. S ezen célra csakis Győr volt alkalmas. Mellőzve az európai hírű és jelentőségű erődítési munkák és tervek leírását, melyről részletes tájékozást nyújt a következő területtörténeti fejezet, tovább haladunk az események históriájának fonalán.

Jön a török.

A várórség.

Győr várának őrsége legnagyobb részben németekből állott, majd 1543-tól kezdve olaszokat és utóbb spanyolokat is hoztak az őrség közé. Ez idegen zsoldos seregnek a várban tanyázása rendkívül káros volt Győr vidékére is, mert zsarolásaitól sokszor nem kevesebbet szenvedett a nép mint a rabló török csapatoktól.

Mialatt Győrnek sok tekintetben rendszertelen erődítési munkálatai nagy nehézségek között folytak, azalatt jelentékeny változás állott be Ferdinánd király politikai magatartásában, mely kihatással volt Győrre is.

Béke a törökkel.

Ferdinánd testvére V. Károly császár 1556-ban lemondott a császári trónról s Ferdinánd lett utódja. Ez időtől fogva Ferdinánd nagy hévvel karolta fel a törökökkel való békekötés vagy legalább hosszabb fegyverszünet eszméjét s diplomatai, különösen VERANCICS Antal érsek, ki ez ügyben Konstantinápolyban járt, mindent elkövettek, hogy a béke létrejöhön. Hosszú alkudozás és nagy megálázódás utján létre is jött a béke nyolcz évre.

DANUBIUS FLUV.

Civitas lateran

BURGO

RABA FLUV.

PALYDES

INVERNUM olim Anno MDLXVI
 a Scaeva Agnelli facta accuratissimo deline-
 atio. In quibusdam in vitorem calculum
 tractatis, Anacleo Hippocrenis id re-
 quiritur, quae communis Gregorius
 Hieronymus MDLXVI.

Nagade

LAVERINVM vulgo RAB Anno 1594 Swan Hof-
 fe Anonati Hecce Tyranno militata, frugibus Danubio, et in
 fida Schotta, fide ad Aspignati (Cassianorum castris) velina
 fide tam areta et tamore agitata profusa, et die viginti
 duos Septembris aedificata (eben) occupavit.

Cassium longitudo
 0 100 200 300

rajzolt képe

A béke ideje alatt a győri erődítményt az előreláthatólag bekövetkező háborúkra egészen új karba helyezték. Az eddigi erődítések inkább csak ideiglenes jellegűek voltak, amelyek a pillanatnyi szükségletnek feleltek meg. Ezentúl azonban Győrnek a hivatása az lett, hogy az előretörékvő török áramlatot feltartóztassa, hogy itt törjék meg az ozman hatalmat s Győr legyen „Németország kulcsa”. Győr hadászati szempontból európai jelentőségre volt hivatva, mint a Nyugot védőbástyája.

Eme nagy feladat teljesítésére Győrt elsőrangú várrá kellett átalakítani. E célból Győr számára a haditanács egészen új erődítési tervet dolgozott ki, melynek végrehajtása rengeteg költségbe és időbe került. Az új tervet szerint a régi vár falait meghagyták ugyan, de fellegvár jellegét elvesztette, magát a várost pedig az eddigi palánk helyett téglából épült erős falakkal és mély árokkal vették körül. Az erődítési munkálatok nagyjából 1566-ban már készen állottak s városunknak ez időbeli alakját a mellékelt kép mutatja, melyet az olasz Aginelli Miklós 1566-ban a hely színén rajzolt.

E kép felirata és alakjainak magyarázata a következő: A kép alján balról a következő sorok állanak: „Javerinum olim Anno MDLXVI. a Nicolao Aginelli stb.“ (Az olasz Aginelli Miklós által egykor 1566-ban a legszabatosabban lerajzolt Győr városát, nagyobb alakból kisebbített képre áttéve, kölni barátjai kívánságára szívélyesen közli Hufnagel György 1597.) A kép alján, a Rába balpartján akasztófa, jobbra az előtérben két gyalog hajdú, tőlük balra két lovas, az úton pedig egy kocsi látható. Odább egy magyar nemes nő alakja van kísérőnőjével, a nő előtt egy lengyel lovas, midőn őt üdvözli s mögötte a lovat tartó török rabszolga alakja látható. A kép tárgya tulajdonképpen a megerősített Győr város a folyókkal és várakkal. Látható egyúttal, hogy Ujváros, Révfa és Pataháza is karópalánkokkal volt körülvéve. Győr képe alatt ezen felírás olvasható: Hoc in loco castra metatus est Anno 1566. Invictissimus Romanorum Imperator Maximilianus II. (E helyen táborozott az 1566. évben a győzhetetlen római császár, II. Maximilian.)

Ez a kép Győr 1566-iki helyzetét mutatja s azon időtájban és azon esemény alkalmával készült, melyet a képen olvasható felirat mutat. Miksa királynak ama győri táborozása, melyről ott

A várerőd felszerelése.

A fellegvár.

Aginelli egykori képe.

említés történik, II. Szulejman szultánnak utolsó magyarországi hadjárata idején volt.

Az erődítési munkálatok alatt történt, hogy a német várparancsnokok a székesegyházat hadi szertárul és éléstárul használták a lakosság és a káptalan nagy megbotránkozására.

*Hadi ké-
szülődések.*

JÁNOS Zsigmond erdélyi fejedelem segítségül hívta Szulejmant Miksa király ellen. Miksa király 50.000 lovas és 80 ezernyi gyalogos sereggel Győrnél szállott táborba, hogy Szulejman támadását ott bevárja. A király kíséretében voltak OLÁH Miklós esztergomi érsek, VERANCSICS Antal egri, FORGÁCH Ferencz nagyváradai püspökök. Szulejman hadaival azonban nem volt alkalma megütközni a király táborának, mivel ZRINYI Miklós Szigetvárnál feltartóztatta Szulejmant. Az agg török császár még Szigetvár bevételét sem érhetette meg, a vár elfoglalása után pedig a nagyvezér visszaindította a török hadakat, magával vivén a szultán holttestét.

*Győzelem
a törökön.*

A Győr és Gönyű között táborozó királyi hadsereget a székesfehérvári pasa támadta meg, azonban oly jelentéktelen erővel, hogy visszaverése nem okozott nagy gondot a királyi seregnek.

*Zrinyi
Miklós
feje.*

Mialatt MIKSA király tábora még Győr körül állomásozott, megtörtént Szigetvár bevetele és Zrinyi Miklós hősi halála. A török nagyvezér a hősnek levágott fejét SALM Egon gróf győri várparancsnokhoz küldötte, „fogadd — ugymond — szíves hajlamom jeléül legbátrabb vezérek fejét“. A király a hősnek fejét díszes kísérettel Csáktornyára a Zrinyiek birtokára szállíttatta.

Tűzvész.

Ez esemény után két napra szeptember 29-én virradóra óriási tűzvész pusztította el Győr városát. A tűz a Rábakapu vagy másnév Bécsikapu tájékán (a mai Auer-kávéháznál) keletkezett s innen a mai Nádorvárosig terjedt, amely akkor elhagyatva leginkább gyümölcsös kertekből és gazdasági majorokból állott, majd innét az ellenkező irányú szél által visszafordítva az egész várost elhamvasztotta. A vész átcsapott Ujvárosba is, sőt a szél felhajtotta a lángokat a régi várba is, hol csupán az elkülönítve álló székesegyház, a puskaporos torony és a vár főkapitányának lakása maradtak épségben. A tűzvész által okozott zavart növelte még az is, hogy a nagy hőségben 18 megtöltött ágyú elsült, a német katonák pedig a rémes helyzetet felhasználták arra, hogy a városban mindenfelé rabolni kezdtek. A szél által röpített tüzes szilánkok áthullottak a táborba is, hol a gyulékony sátrak egy része azonnal lángban

állott. A pusztító veszedelem tova terjedését csakis FORGÁCH Ferencz váradi püspök erélyes és bölcs intézkedéseivel sikerült megakadályozni.

Eme szerencsétlenség után szükségessé vált a város újraépítése és az erődítésnek jó karba helyezése. A város újraépítése egyenesen királyi rendeletre történt, katonai mérnökök jelelték ki az utcák irányát s e körülménynek köszönhető, hogy Győr-Belvárosnak oly egyenes és szabályos utcái vannak, minőket régi városban ritkán találunk. Folytatták az erődítmény építkezéseit is, s jellemző világot vet az ország kasszájának akkori állapotára, hogy nemcsak a pápától és Ausztriától, de magánosoktól is kisebb nagyobb összegeket vett fel a kormány kölcsönben ezen célra.¹

*A város
újjaépít-
ése.*

Győr városának az újraépítés után három főkapuja volt u. m. a Rába vagy Bécsikapu, melyen a felirat állott:

*Az új fő-
kapu.*

Maximilianus Elect. Rom. Imp. Germ. Hung. Boh. Rex. Archi.

Dux. Aust. Dux. Burg. Exstrui. Jos. An. Cristi MDLXVIII.

(Miksa választott római császár, Német-Magyar-Csehország királya, Ausztria főhercege, Burgundia hercege építtette Krisztus 1568. évében.)

A másik kapu volt a Dunakapu, melyet vízikapunak is neveztek, a Dunára vezetett, a harmadik a Fehérvári vagy Sokorói kapu, mely a nemrég lebontott tűztoronynál volt. A Bécsi- és Fehérvári kapunál felvonóhíddal történt a közlekedés s a kapuk előtt és a bástyák hosszában rendkívül mély árok volt, mely vizét a Dunából és a Rábából kapta; Győrt méltán elsőrangú és bevehetetlen erősségnek tartották s bizalommal nézhettek a bekövetkező háborúk elé, mert amit emberi munka tehetett, megtett mindent arra, hogy Győr az ozman áramlatot feltartóztassa.

Ámde a végzet könyvében más volt megírva Győr városáról. Mikor a megpróbáltatás napjai elérkeztek, szomorúan tűnt ki, hogy a legerősebb bástya sem elég jó védő eszköz ott, hol a hazáért való lelkesedés a szívekben nem állít bástyát a védelemre.

¹ Eme kölcsönvételekre vonatkozó okmányok a M. N. Muzeum levéltárában vannak Nr. 539. Eme kéziratokból — mivel még közölve nem voltak — felemlítjük a következőket. 1561-ben Erdődy Péter horvát bán „ad continuationem Jauriensis munitiois“ kölcsön adott a kincstárnak négyezer forintot. — 1562-ben Dobó István barsi főispán „sub spe futurae restitutionis“ 2000 forintot. — 1570-ben Vsaly Péter az esztergomi érsekség kormányzója ugyan e célra 500 forintot kölcsönzött. Hasonlóképp kölcsönöket vett fel a kincstár a győri helyőrség fizetésére is. Így például 1581-ben két pozsonyi polgár egyenként 150 forintot adtak a győri őrség fizetésére. Hasonló célra adott 600 forintot „Nicolaus Pistolocius, philosophiae et medicinae doctor“ az 1584. évben.

A társadalom. Mindamā nagy változások egészen átalakították Győr társadalmi helyzetét s megváltozott annak lakossága is.

A régi Győr, mely a mohácsi vészig virágzó földmívelő és kereskedő város volt, teljesen katonai várossá alakult át. A püspöki székhelyesedés idején BARICH Pál foglalta el a győri püspökök régi lakását s hiába tiltakozott UJLAKI Ferencz győri püspök és hiába tiltakoztak utódai, várparancsnoki lakás lett a püspöki palotából egész 1745-ig és a püspökök rendesen sopronmegyei birtokukra voltak kénytelenek félrevonulni, ha pedig Győrbe jöttek, a jószágkormányzói lakban szállottak meg.

A győri főkapitányság.

Győr város mint végvár külön katonai főkapitányság székhelye lett s a főkapitányokat a győri végek kormányzóinak (Gouverneur der Raaberischen Gränitzen) címmel illették. A győri főkapitányok a török uralomig a következők voltak: SALM Egon (1561—1575.), TEUFFER András (1575—1582.), báró GÜNTHER, báró NOGAROLA Ferdinand (1588—1589.), GREGORÓCZY Vincze (1590—1592.), gróf HARDECK Ferdinánd (1592—1594.). Mint a névsorból látható, csakis egy magyar volt ezek közt; nem is kapta meg e hivatalt magyar később sem.

9. Győr a török uralom alatt.

Győr erődtétele.

Nagy áldozatokat hozott FERDINÁND és utána MIKSA király kormánya, hogy Győr, a birodalom kulcsa, bevehetetlen erős vár legyen, mely a hódító török hatalmat feltartóztassa. S e nagy áldozatok mind hiábavalók voltak, mert 1594-ben Győr török kézbe került.

Győr megyének déli és keleti része már a XVI. század közepétől kezdve török hódoltság volt s a világhódításra törekvő ozman áramlat hullámcsapásai már Győr falait verték és végre ezt el is borították. RUDOLF király uralkodása alatt a határszéleken a magyarok és törökök között a kölcsönös apró támadások mindennapiakká váltak.

A törökök készülődése.

Az 1593. évben Haszán boszniai pasát ilyen támadás alkalmával Sziszeknél a horvátok jelentékenyebb ütközetben megverték. E vereség híre Konstantinápolyban nagy felindulást idézett elő, a török államtanácsban a háborút kívánó párt túlsúlyban volt.

E párt feje volt az agg SZINAN pasa nagyvezér, ki késznek nyilatkozott személyesen indulni Magyarország ellen.

A hadjárat az 1593. év őszén kezdődött el s ekkor török *A háború.* kézre jutottak a Dunántúl Palota és Veszprém.

Az 1594. év tavaszán Szinán pasa, ki a telet Nándorfehérvárott töltötte, újra megkezdte a háborút. A királyi seregek vezérletét Mátyás és Miksa főherczegek, Rudolf király testvérei vették át. Mialatt MIKSA főherczeg a Dunántúl és Horvátországban fejtett ki nagyobb tevékenységet, azalatt MÁTYÁS főherczeg Esztergomot vette ostrom alá. Az ostromot azonban Szinán pasa közeledésének hírére félbenhagyta s táborával visszavonult Komáromba, honnét, midőn Szinán pasa július 22-én Tatát elfoglalta, Szigetközbe ment s Vénekthől kezdve Hédervárig elnyúló vonalban állította fel nagyszámú seregét. Szinán pasa Tatáról Győr alá sietett s ez ostrom¹ végzetessé lőn Győr városára.

Győr városában HARDECK Ferdinánd gróf volt a főkapitány és *Győr kapitányai.* PERLIN Miklós az alkaptány, mindketten németek. A város falakkal körülvéve s minden eszközzel, mit a hadi tudomány adhatott, felszerelve lévén, bizton nézhetett az ostrom elé s reményt keltett mindenkiben, hogy az ellenség azt el nem foglalhatja. S e remény annál erősebb volt, mivel a város mellett a Duna jobb partján Mátyás főherczeg táborozott 50 ezernél nagyobb számú seregével.

A majdnem egykoru időből származó mellékelt kép tünteti fel az ostromot s a királyi és a török tábor helyzetét. A képen a következő német írás van: *A győri ostrom képe.*

„Contrafactur der Stadt und Vestung Raab, wie die von den Türken belagert und entlich den 19. Septemb. 94 Erobert sampt andern hier in Verzeichnet geschichten so mit Ziffern inder Historien erkleret Wirten.“

Az egyik oldalon látható Győr városa erős bástyákkal és sánczokkal kerítve. A Duna jobb partján a török tábor terül el ezen felírással: *Türkenlager*; a bal parton a főherczeg tábora *Kaiserslager* felírással. A török sereg zöme a képen a budai országot felől jön s a fehérvári kaput azon út jelzi, mely mellett a következő felírás van: *Der Wech auff Stuhlweisseburg*. A Duna

¹ Az ostrom lefolyását a magyar történelmi kútfők és Naina török író azon leírása után közöljük, melynek török eredetiből való fordítása Dr. Karácson Imre tollából jelent meg.

Contingetur des Sinal und Ugham Ray b vuler Ten lant Türken liegtet und entlich den 19 Septembis Einfort jantz andern in dem Verzeichet. glich ihrem Gant Ziffern in der Hiltortz erliert Nord an

balpartjáról híd vezet a városba s ezen át a katonaság vonul. A várostól jobbra a Dunán a török csapatok úsztatnak át s a keresztény táborot megrohanják. Odább Komárom, Tata és Esztergom városok képe tűnik fel.

E kép az ostromot tünteti elő, mely augusztus elején kezdődött el. Színán ugyan július végén már Győr alá érkezett táborával, azonban a királyi sereg, gondatlanságból vagy félelemből, nem ütközött meg vele, hanem engedte, hogy a törökök legjobb belátásuk és tetszésük szerint állítsák fel a táborukat. A török tábor Gönyütől egész Szabadhegyig terült el s egy ezred *szerdengecsdi*¹ azonnal parancsot kapott, hogy magas sánczokat ásson, melyekről a várba lehessen ágyúzni.

Az ellen-ség.

A keresztény tábor Mátyás főherczeg vezérlete alatt rendkívül sok hibát követett a védekezésben, s épen nem tudta kihasználni sem számbeli erejét, sem előnyös helyzetét. Mátyás főherczeg seregének számát a hazai történeti források ötvenezer főre teszik, a törökök azonban százezernyi seregről emlékeznek meg; a tábor helyzete pedig rendkívül kedvező volt, mert a várossal a Dunán át híddal volt összekötve s a közlekedés fentartható volt a várbeliek és a tábor között, mely a Duna által egész hosszában védve volt.

A keresztény tábor.

A vár körül, míg a török sereg egy része a sánczok készítésével volt elfoglalva, folyton kisebb-nagyobb csatározások voltak. Majd a várbeliek intéztek kisebb-nagyobb kirohanást a török táborra, majd a törökök támadták meg a várat, vagy pedig a Duna balpartján lévő császári tábor. Augusztus hó 5-én és ismét három nap mulva néhány ezer *szerdengecsdi* és *tatár* megkísérelte a Duna átúsztatását, a mi sikerült is nekik s a táborban való megjelenésük felriasztotta az egész tábor, ámde e török és tatár csapatok a túlnyomó erőnek ellent nem állhatván, nagy részt elvesztek részint fegyver által, részint a Duna hullámaiban s csak azok menekültek meg, kik jó úszók lévén, át tudták úszni a Dunát.

Előcsatározások.

Mindez azonban sokkal jelentéktelenebb veszteség volt a törökökre, hogysen az ostromot megakadályozni tudta volna.

Nem tudták azt megakadályozni a várbelieknek különféle alkalmakkor intézett kirohanásai sem. A legnagyobb kirohanás augusztus

Pálffy kirohanása.

¹ *Szerdengcsdi* szó szerint annyit jelent *fején túlment, életéről lemondott*. A szerdengcsdik önkéntesek voltak, kik leginkább hadi zsákmány reményében indultak háborúba s mint ilyenek a török sereg legvakmerőbb harezosai voltak.

vége felé volt, midőn PÁLFFY tábornok támadta meg a törököket. Pálffy csapatának számát ez alkalommal eltérőleg említik a törökök és magyar kútfők. A törökök szerint Pálffy 10.000 főnyi lovas s gyalog sereggel támadta meg a táborát, a magyar kútfők szerint éppen felével vagy valamivel többel, hogy azonban nagy pusztítást okozott a kirohanás, ebben mind a török, mind a magyar történetírók megegyeznek. A törökök maguk is 3000 főre teszik veszteségüket s ha e kirohanást a várból és a Szigetközben állomásozó táborból kellő erővel támogatták volna, az ostromnak s a bekövetkezett későbbi bajoknak mind elejét vehették volna.

A vár ostroma.

A gyakori kirohanások nagy pusztításokat okoztak a török táborban, azért szeptember havában SZINAN pasa a török tábori haditanács megállapodása szerint az ostrom siettetésére meglepő merész intézkedéseket tett. Haszán pasa, a rumeliai beglerbej, csapataival közvetlen a város kapuival szemközt lévő sánczokba vonult s a kapuk ellen erős ágyúzást kezdett, hogy a kirohanásokat megakadályozza, másrészt pedig, hogy Mátyás főherczegnek Szigetközben állomásozó táborát elűzzék s így a várba a segedelem küldését megakadályozzák. Szinán pasa elhatározta a Duna áthidalását és a főherczeg táborának megtámadását.

Áthidalják a Dunát.

Az áthidalás helyéül a törökök Véneket választották ki. A hídépítéshez szükséges eszközöket, deszkákat, dereglyéket Budáról és Esztergomból szállították a törökök. Mikor a hajóhíd összeállításához fogtak, 600 szerdengecsi és néhány száz tatár átusztatott a tulsó partra, hogy a főherczeg táborát megzavarván, azok ne hátráltathassák a híd építését. Ez első kísérlet azonban sikertelen volt, mert ZRINYI György csapataival az átvonult török és tatár csapatokat nagyrészt levágta s egyúttal a Duna partján sánczokat ásva a mieink örködni kezdtek. A hídépítés néhány napra félben maradt.

A törökök átkelnek.

Szeptember 9-én 2000 török részint ladikokon, részint lovon úsztatva ismét átment a balpartra s megtámadta a táborát, mialatt a hajóhíd összeállítását újra megkezdték. Rendkívül erős küzdelem fejlődött ki a törökök és a mieink között, mely késő estig eltartott. Estére kelve Mátyás főherczeg serege visszavonult táborába s éjjel, midőn a törökök a hídépítést befejezték, nyomban az átvonulást is megkezdték.

Midőn a török sereg a hidon átkelve a tábornokot megtámadta, ott a legnagyobb zavar ütött ki s a haditanács rögtön visszavonulást határozott el. A visszavonulás is Abda felé a legnagyobb rendetlenségben történt s a törökök a keresztény tábor felszerelésének nagyobb részét megszerezték. A törökök szerint 400 ágyút, Istvánffy szerint 120-at foglaltak el a visszavonulóktól, annyi tény, *Veresség.* hogy nemcsak az ágyúk, hanem tömérdek lőporkészlet, élelmiszerek és társzekerek jutottak a törökök birtokába s ami fődolog volt, Győr vára elvesztette a külső védelmet s azontúl a törökök minden oldalról megtámadhatták.

Nem is soká tarthatta magát ezentúl Győr. A törökök több sikertelen roham után aláaknázni kezdték a déli bástyákat s az aláaknázás által keltett félelem nagyobb volt, mint a valódi veszedelem, mert midőn a törökök az utolsó rohamra tették előkészületeiket, a megrémült várparancsnok HARDECK Ferdinánd szabad elvonulás feltétele alatt a várat a törököknek átadta szeptember hó 29-én. Győrből az őrség kivonult, bástyáin és tornyain megjelent a félhold s Győr a török birodalom kiegészítő része lett . . .

Hardeck feladja a várat.

A török uralom.

A török kormány Győrt a budai *vilajetbe* osztotta be s egy *szandsák pasa* székhelyévé tette. Győri szandsák pasává OZMAN pasa lett kinevezve s parancsnoksága alatt állott a győri török várőrség, mely 3000 janicsárból, 1000 vértés lovasból, 300 tűzéből és 2000 *neferből* állott.

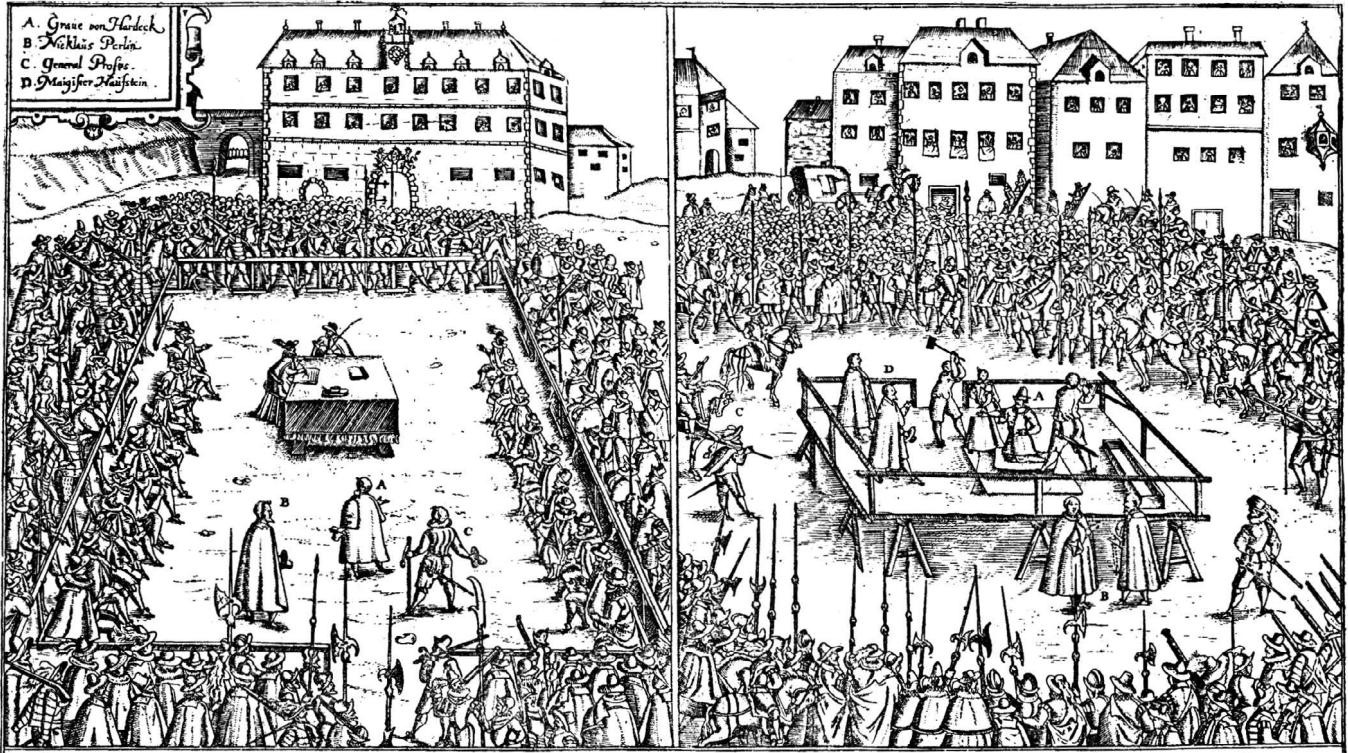
Győr a török uralom alatt elvesztette keresztény városi jellegét. A lakosság nagy része az ostrom alkalmával elmenekült, sokan fegyver által veszték el, úgy hogy a törökök nagyon sok üres házat találtak. KUTASSY János győri püspök s az elmenekült káptalani tagok Sopronmegyében vonták meg magukat. A győri templomok egy része mohamedán mecsetté, a székesegyház fegyvertárrá, istállókká és lőporraktárra lettek átalakítva.

Győr eleste az egész keresztény világban nagy rémületet okozott. Ugy tekintették Győrt, mint „Németország kulcsát“ s méltán fordult a szemrehányás vádja azon férfiu ellen, ki annak gyáva és méltatlan őre volt.

Hardeck kivégeztése.

Hardeck Ferdinándot Bécsben haditörvényszék elé állították, mely őt fejeztetésre ítélte. Az itt közölt kettős kép az egykorú időből származik s Hardeck elíteltetését és kivégeztetését állítja szemünk elé. A képen a következő írás áll:

A. Grabe von Hardeck
 B. Niklaus Perlin
 C. General Proffes.
 D. Meijster Haefstein.

ABRIS DES VRTHEIS VND EXECVTION MIT DEM GRAVEN VON HARDECK ERGANGEN GESCHEHEN DEN 15 IUNI ANNO 1595.

„Abriss des Vrtheils vnd Execution mit dem graven von Hardeck ergangen geschehen den 15. Jvni Anno 1595.“

(Egyik jelenet a törvényszéki tárgyalást, a másik a kivégeztést mutatja.)

Szintén egykorú e másik kép, melyen Győr mint a török uralom alatt lévő város látható; szembeötlik a dunaparti bástya fölé épített török őrtorony is, a melyre a törökök szélzászlóul a híres győri vaskakast állították.

Török kormányzó.

Győr török katonai kormányzója OZMAN pasa 1595-ben, midőn a keresztény tábor Esztergom felé indult, azonnal tudósította a nagyvezért a mieink hadmozdulatáról s a győri őrséggel maga is Esztergom alá sietett. Az esztergomi ütközetben Ozman pasa elesett s helyébe MAHMUD pasa lett győri kormányzó.

Miksa főherceg ostroma.

Győr visszaszerzése a bécsi kormány legfőbb gondját képezte s már 1595-ben óhajtotta az ostrom megkezdését, de az akkor elmaradt. Két év múlva csakugyan tett kísérletet Győr visszavételére Miksa főherceg, de sikertelenül. Miksa főherceg a török írók szerint 45.000 emberrel szállotta meg Győrt s azt ostromolni kezdte.

Ez ostromot a mellékelt egykoru kép tünteti fel, melyen ezen felírás olvasható: „Der Christen-Belagerung der Vesten Raab in dem 1597 iar.“

A képen Győr városa látható, mely azonban úgy látszik, csak a rajzoló fantáziája után készült. Legalább azon nagy kupolás épület, tetején a félholddal és két török zászlóval, melyet a kép a város közepére helyez, itt soha sem volt. A főherceg táborának rajza azonban nagyon érdekes, mert az akkor szereplő nevezetes katonák láthatók ott. A kép olasz eredetű, legalább a képen lévő magyar szóok mind olaszul vannak. A szögletben jobbról látható Miksa főherceg hadi sátora s a főherceg alakja ülő helyzetben, balról a mantuai herceg, kissé felebb Pálffy. A Duna balpartján csupa olasz csapatokat mutat a kép, és pedig hosszan elterülő csapatokban a gyalogságot (Fantaria italiana), a Dunán keresztülvert hídon pedig a lovasságot (Cavalleria italiana).

Miksa visszavonulása.

Az ostrom, melyet Miksa főherceg kezdeményezett, sikertelen volt. A törökök Budáról Ahmed pasa és Veli pasa vezetése alatt, dél felől pedig Mohamed pasa vezetése alatt siettek Győr felmentésére, amire a megrémült Miksa főherceg Komáromba vonult

DER CHRISTEN BELÄGERUNG DER VESTEN RAAB im dem 1897 iar

H. W. V. 1697

táborával s még élelmi készletének nagy részét is hátrahagyta. A neki bátorodott törökök Győrből a sereg után mentek s ha hinni lehet a török *Naima* író elbeszélésének, 2000 embert elfogtak, egy-két ezeret pedig megöltek.

10. Győr visszavétele a törököktől s további története 1743-ig.

A rege azt beszéli, hogy Győrött a törökök nagyon biztonságban érezték magukat s a győri szandsák pasa azzal dicsekedett, hogy majd akkor kerül vissza az keresztény kézre, mikor a Duna-bástya fölött lévő vaskakas megszólal. A török világ Győrött azonban rövid életű volt. 1598-ban ütött a szabadulás órája. Győr megszabadítása PÁLFFY MIKLÓS és SCHWARZENBERG ADOLF nevéhez fűződik.

Ha a vaskakas megszólal.

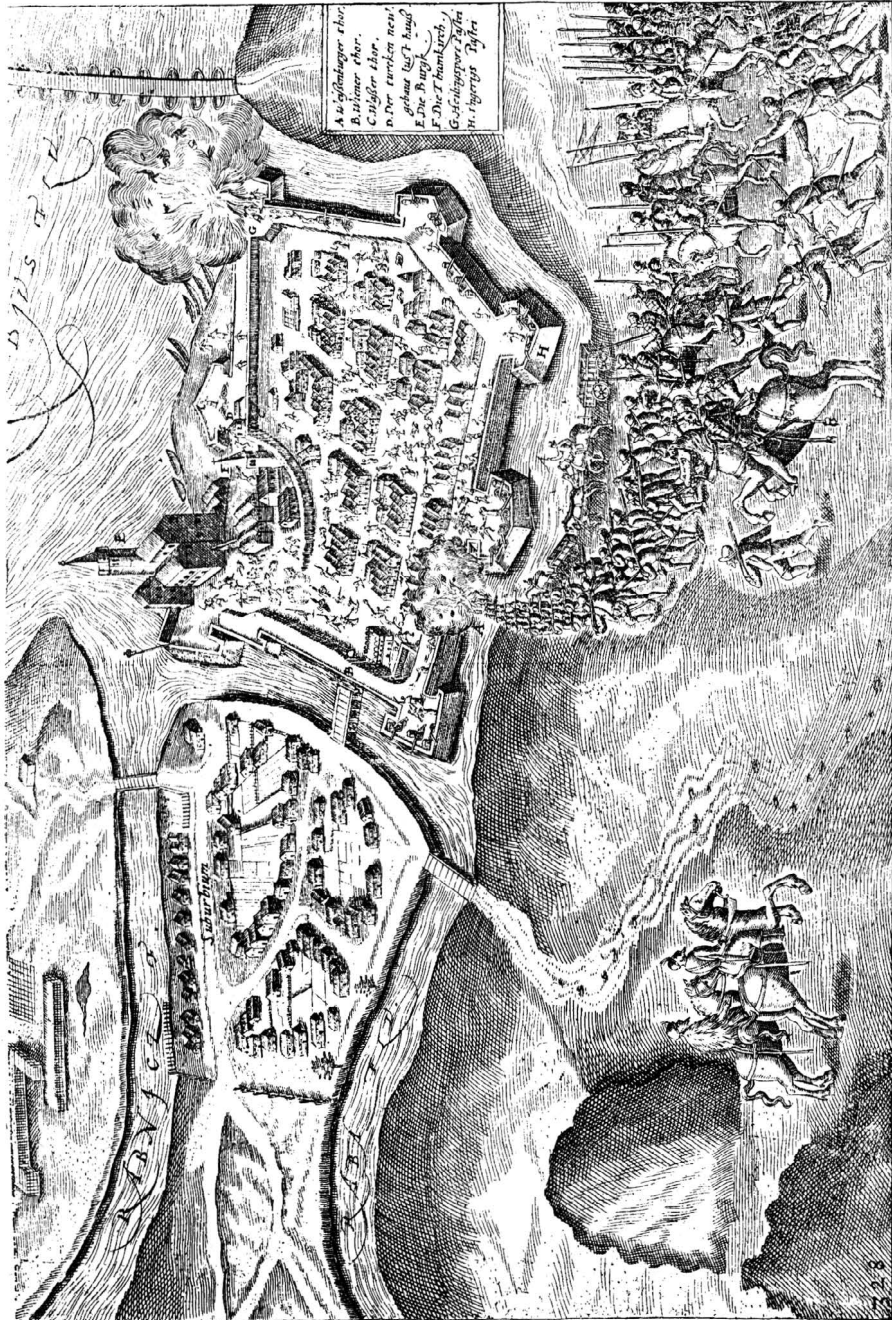
Győrött a törökök a vár erősségében bizakodva a legnagyobb gondatlanságban voltak. A török őrség egy része családos emberekből állott, kiknek családjaik Pécssett, Koppánban és Székesfehérvárott voltak. Az 1598. év elején az őrség jelentékeny része családja látogatására távol volt Győrtől s mindezt nagyon jól tudta PÁLFFY, ki seregével a telet Komáromban töltötte. Szándéka volt Győrt meglepetéssel csel által visszafoglalni. Tervét közölte SCHWARZENBERG Adolfal s együtt hajtották végre a nagyszerű haditényt, mely ritkítja párját történelmünkben.

Pálffy és Schwarzenberg.

Márczius 27-én indultak el a vezérek Komáromból alig 5000 főre menő katonasággal s magukkal hozták a nagy petárdát, melynek rendeltetése volt Győr kapuját belőni. Kisebb nagyobb csapatoknak azon háborús időben ide-oda vonulása feltűnést nem keltett s a vezérek óvatosan kerülték mindazt, amivel a törökök figyelmét magukra vonhatták volna. A hadi tervbe még sáját embereiket sem avatták be, nehogy a vállalat merészségétől megremüljenek.

A kapuk alatt.

Márczius 28. és 29. közti éjjelen a sereg a legnagyobb csendben Győr alá érkezett s a Fehérvár felé vezető országuton közeledtek a város falaihoz. Benn a várban teljes gondatlanságban aludtak. A fehérvári kapu be volt ugyan csukva, de a vár árkain átvezető felvonóhíd nem volt felhúzva. A kapu mellett lévő őrszobában egy török gyermek aludt s ő volt az őrszolgálat teljesíté-

J. A. R. I. V. M., vulgo R. A. A. B., municipium in hibernia, ad confluentium Rabi et Daruicy strum abhinc christianizati, pro hibernia, dalmatia, atque germania propagandam
 Anno M. D. X. C. V. I. Die six. Septembris. Sicut Dignis Ammiratis Turcorum Legatus belli Duce, per sultanem Commisit, vultus profugum et honore tenendi causa, contra proclamantibus, aditione bar-
 barum iraditum, Sed diuina fauente gratia, Anno pueris solitarii M. D. X. C. V. I. I. Die 28. Martii, vulgari, Napolephi II. Imperatoris Foculicis semperque A. u. g. u. s. t. i. n. u. s. per flugitum Doremum a delphum.
 de-Schwartzenshuth, Gubernatorem hibernie in ipso, frudatissime, feliciter recuperatum. De quo Dec. et. Optimo Mase, hinc honor et gloria in aeterna secula. Amen.

sével megbízva. A magyar sereg csendben elhelyezkedett, támadásra készen a kapu előtt, megtudni akarván a várbeliek állapotát.

Egyik magyar, ki jól beszélte a török nyelvet, az őrt szólította s a hangra a fiú felébredvén, kérdé tőle: „Kik vagytok?“ mire az felelé: „Pécsről élelmet hoztunk s az úton az ellenség ránk csapott, a kocsikkal folyton szaladva csak nehezen menekülhettünk, most nyomunkban jönnek s üldöznek, nyisd fel a kaput s vedd be a várba az élelmet.“ A fiú azt mondá: „Elmegyek a kapushoz és hírt adok neki.“

A petárdá. E beszélgetés alatt a nagy petárdát kényelmesen elhelyezték s a kapunak irányítva elsütötték. Iszonyu dörrenés között törött be a nagykapu s a magyarság tömegesen tódult be azon. A nagy dörrenésre felriadt török őrség fejtve vesztve kapkodott fegyvere után s pár percz múlva a fehérvári kaputól a városba vezető utczáan elkeseredett véres küzdelem fejlődött ki a hajnali órákban. A meglepett törökök kétségbeesetten védekeznek, de végre is utczáról utczára hátrább szorulnak s reggelre kelve Győr meg volt mentve.

Győr visszavétele. Az utczákon véres török holttestek heverték s az őrségből csak alig néhány ember tudott elmenekülni, kik Budára érve elbeszélték a győri csatát. Rendkívüli nagy örömet keltett az egész Nyugaton Győr visszafoglalása. Számos kép örökíti meg abból az időből e nevezetes hadi eseményt. E képek közül kettőt itt bemutatunk. Az egyikén e felirat van: „Contrefactur der Vestung Raab wie die von den Christen widerumb erobert und eingenommen Anno 1598.“ E kép másik fele Győr 1594. elfoglalását ábrázolja. A másik kép latin aláírással van ellátva: Iavrinum vulgo Raab etc.“ Mindegyik kép a fehérvári kapu belövetését és az ugynevezett *Szentdombi bástyán* történt robbanást ábrázolja. Mindegyik képen látható a magyar sereg bevonulása és az utczai harc.

Hogy mily nagy jelentőséget tulajdonítottak Győr visszavételének, eléggé mutatja az is, hogy Ausztriában az utak mellett emlékkereszteket állítottak Győr visszafoglalásának örömére s a nép azokat ma is „Raaber Kreuz“-eknek nevezi. Ilyen kereszt látható a Korneuburgból Stockerauba vezető úton, melyen a következő felírás olvasható.

„O Christ, wann du dis Kreuz siehst an, so sprich vom Herzen in dem Fürgang, Lob sey Gott der uns Raab die Stat, die d'Türken vierthalb Jar

- A Das Weysbüchler thor.
- B Das Wiener thor
- C Das Weysbüchler darauf der
Türken weitigheit Lusthaus.
- D Die Burg E Die Trankhoch.
- F Heiligher Pöfey
- G Vegerische Pöfey
- H Der von Weidenauer
- I Herr von Oberbruck
- K Franckosin und sollman
- L Vegerische Keuzschick
- M Don a Lopos Compania
- N Herrn Straßalto Reuter
- O Herr von Schwarzenberg
- P Musf. a Hein Compania
- Q Musf. d. Werby Compania
- R Herrn Pöfey Axtaren. und
obrige Compania Reuter
- S Die vorstau
- T In der Klein Schan
- V Begreiffen

CONTERFACTVR DER VOESTVNG RAAB. WIE DIE VON DEN CHRISTEN WIDERVMB EROBERT VND EINGENOMEN AN^o. 1598 den 29ten May.

PÁLFFY

(GYŐR SZAB. KIR. VÁROS TANÁCSTERMÉNEK OLAJFESTMÉNYE UTÁN.)

SCHWARZENBERG

(GYŐR SZAB. KIR. VÁROS TANÁCSTERMÉNEK OLÁJFESTMÉNYE UTÁN.)

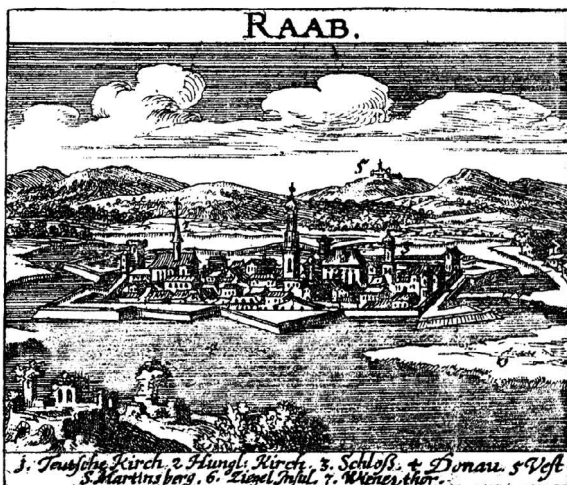
Inghabt, widerumb in Neuhzigachterzwei, In unsere Gewalt durch vortal geben, dest sichrer vor dem Türkhen zleben.“

(Oh keresztény! ha ezt a keresztet megnézed, úgy mondj szívedből dicséretet az Istennek, ki nekünk Győr városát, mely negyedfél évig a törökök birtokában volt, csel útján kilenczvennyolczban ismét birtokunkba adta, hogy a törököktől annál biztosabban élhessünk.“)

Hasonló győri emlék van Mödlingbe vezető úton is egy oszlopon.¹

Győr magyar kézen.

Győr városa a törököktől való visszafoglalás után is megtartotta erődítmény jellegét, sőt mivel a háborúk nagyon gyakoriak voltak, a kormány még nagyobb gondot fordított annak megerősítésére. Győr lakossága is részesült a régi királytól nyert s még újabb szabadalmakban is. Nevezetes különösen II. MÁTYÁS királynak

II. Mátyás 1609. január hó 28-án kelt szabadságlevele.² Eme szabadalomlevél megerősíti a régebbi szabadalmakat s különösen nevezetes benne, hogy a győri polgárokat kiveszi a királyi tisztviselők mindenemű hatósága alól, hogy a régebbi kiváltságaik értelmében egyedül a káptalannak mint földesurnak legyenek alávetve.

Győr városa maga ugyan nem jutott többé török kézre, ámde azért lakossága mégis sokat szenvedett a portyázó török csapatoktól. Ezek több ízben, így különösen 1628. és 1630-ban egész Győr faláig elkalandoztak s az erődítményen kívül levő mezei

¹ Haditörténelmi Közlemények, 1893. évf. 279. l.

² Közölve a függelékben.

KÖNYVEK A GYŐRI GYŐZELEMRŐL.

Az egész keresztényvilág valóságos lázba jött, akkor is, mikor Győrt, Bécs kulesát a török elfoglalta, de még inkább akkor, mikor Pálffy és Schwarzenberg visszafoglalta. Németországban könyveket irtak a keresztény fegyverek e győzelméről. E városunk története szempontjából nagybecsű ritkaságoknak bemutatjuk itt czimoldalmásait. A Freistadi Mencil Joachim valóságos hősköltéményt irt a győri győzelemről. Könyvének czimlapja ez itt, első oldala pedig az alább következő:

FREISTADI MENCIL JOACHIM VERSE

GYŐR VÁRA CSODÁLATOS VISSZAFOGLALÁSÁNAK
EMLÉKÜNNEPÉLYÉRE, MELY A GÖRLITZI ISKOLÁ-
BAN ÉVENKINT MEGÜNNEPELTETNI ÉS HÁLÁS
EMLÉKKEL FELJUTTATNI SZOKOTT.

GÖRLITZBEN

nyomtatta Rhamba János
1607.

IAVRINVM EXPV- GNATVM A MILITIBVS CHRISTIANIS ANNO CHRISTI 1598. 29. MARTII.

A Roma, virorū, cano, sacro qui Numinis alti
Confissū auxilio, clarissima mania nuper
IAVRINI; exigno stipati milite, Eo
Eripuerū cano, virtute atq; arte magistrā.

Magnum opus aggredior, rarum, & memorabi-
Quod non tentaris divino condere versu (le dictu;
Andinus vates, non ingeniosus HOMERUS.

Magnum opus aggredior; cuius me curā retardae
Ardua, dum timidē admoveo, retrahōq; vicissim
Sapē manus: fluit ingenium, velut ales in undis
Icarus Icaris percussus Solis ab igne.

Verum Christe patrie Sermo, Oratorq; Senatūs
Supremi, quae juvenilibus annue capis:
Unus tu dexter venias mihi carminis auctor.
Da mihi se praestent faciles in carmine Musae;
Da mea divino splendescant lumine corda.

Namq; pores solus caelesti luce beare

A 2 Morta-

AD SOLEN-
NEM MIRA-
CVLOSE REC-
PERATI IAVRINI RE-
cordationem, quae quot-
annis in Scholā Gorlicensī
celebrari, & gratā me-
moria repeti
solct,

CARMEN.

IOACHIMI MENCILII
FREISTADIO-SILESII.

✠ (1) ✠

GORLICII

Iohannes Rhamba excudebat.
1607.

On: Caspare Fabriolo donat au
for

GYŐR VISSZAVIVÁSA

A KERESZTÉNY SEREGEK ÁLTAL

AZ 1598-IK ÉVBEN

márczius 29-én.

Hősöket énekelek, kiknek fegyvere nemrég
Számra kicsiny, de vitézi ügyességben kimagasló
Haddal, s hű bizalommal a seregeknek urához:
Nagyhirű falait megvonta a győri erőnek.

Nagy tettről dalolok, híresről, bámulatosról,
Melyről isteni dall nem szólt sem az andini költő,
Sem hősök csodatetteivel megigéző Homeros.

Nagy tettről dalolok, magasától ingadoz elmém,
Révedező hezemet ki-kirántom a munka tűzéből,
Lelkem csüggetegen lehanyatlak, mint Icarusnak
Naphözletét ért szárnyai hullámsírja ölébe.

Oh Krisztus, te az Ur szava, szónoka égi tanácsnak,
Légy segédelmem ifjú vágyam vállalatában.
Légy egyedül te velem; légy Te költője e versnek.
Add, hogy a műzásoknak hegye fölém el ne maradjon,
Oh add, hogy szívem isteni fény árába ragyogjon,
Mert csak a Te fényed nyújt boldogságot a szívnek.

munkával foglalkozó lakosokat elfogták s rendszerint csak nagy váltságdíjakért bocsátották szabadon. Temérdek kárt okoztak még a lakosoknak azáltal is, hogy a künn levő marhákat több ízben elhajtották s a baj annál jobban nehezedett a lakosokra, mivel az ilyen török portyázások egész váratlanul történtek.

Győrnek a törököktől való visszafoglalása után egész 1740-ig a következő főkapitányai voltak: SCHWARZENBERG Adolf (1598-tól 1600-ig); STARZITZ Farkas, EGGENBERGER Rupert, PREINER János az 1600. és 1633. közti években. MANSFELD Farkas gróf (1633—1638.); LICHTENSTEIN Miksa (1638—1643.); MANSFELD Fülöp (1643—1658); GONZAGA Lajos (1658—1661.); MONTECUCCOLI Raymund gróf (1661—1675).

*A győri
vár főkapitányai.*

Ezután már csak négy katonai főkapitánya volt Győrnek, mivel végvár jellegét a török hatalom visszaszorításával mindinkább veszítette. E négy főkapitány neve: HERMANN badeni örgróf (1682-től 1692-ig); LAJOS badeni örgróf (1697—1699.); HEISTER Libert gróf (1707—1714.) és ALTOHÁN Gundokert (1718—1740.). E főkapitányok közül Győr hadászati fontosságára nagy súlyt helyezett MONTECUCCOLI, a ki Győrt újra elsőrangú erősségé tette. Győr várának külső jellegét, amelyet a múlt századig s részben a jelen század elejéig megőrzött, a Montecucoli által végzett erődítési munkálatok adták meg.

Montecucoli erődítései.

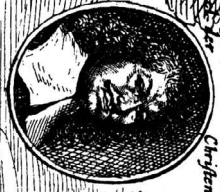
Győr vára megerősítését szükségessé tették a Lipót király idejében kitört nagy török háborúk. II. Rákóczy György erdélyi fejedelem lengyelországi kalandos hadjárata hosszú bonyodalmakat s egymásután gyorsan következő fejedelem változásokat idézett elő Erdélyben. Lipót kormánya beleavatkozott az erdélyi ügyekbe s a dicsvágó, fiatal KÖPRILI Achmed nagyvezér ezt elég oknak találta, hogy a Porta Lipót ellen háborút indítson. A háború első éve, az 1663. hadjárat, Montecucoli folytonos késedelmezése és habozása miatt, szerencsétlenül folyt Lipót hadaira nézve.

A következő 1664. évben, azonban a híres sz.-gotthárdi győzelemmel (melynek két egykoru képét közöljük itt Montecucolinak a híres győri várkapitánynak belefoglalt arczmásával együtt) a császári fővezér helyrehozta előző évi mulasztását.

A kisebb-nagyobb török csapatokon kívül, melyek időnkint Győr falai alá elkalandoztak, különösen az 1683. évben volt Győr fenyegetve. A mindinkább hanyatló török hatalmat a régi hódí-

CHRIESEN

Christen.

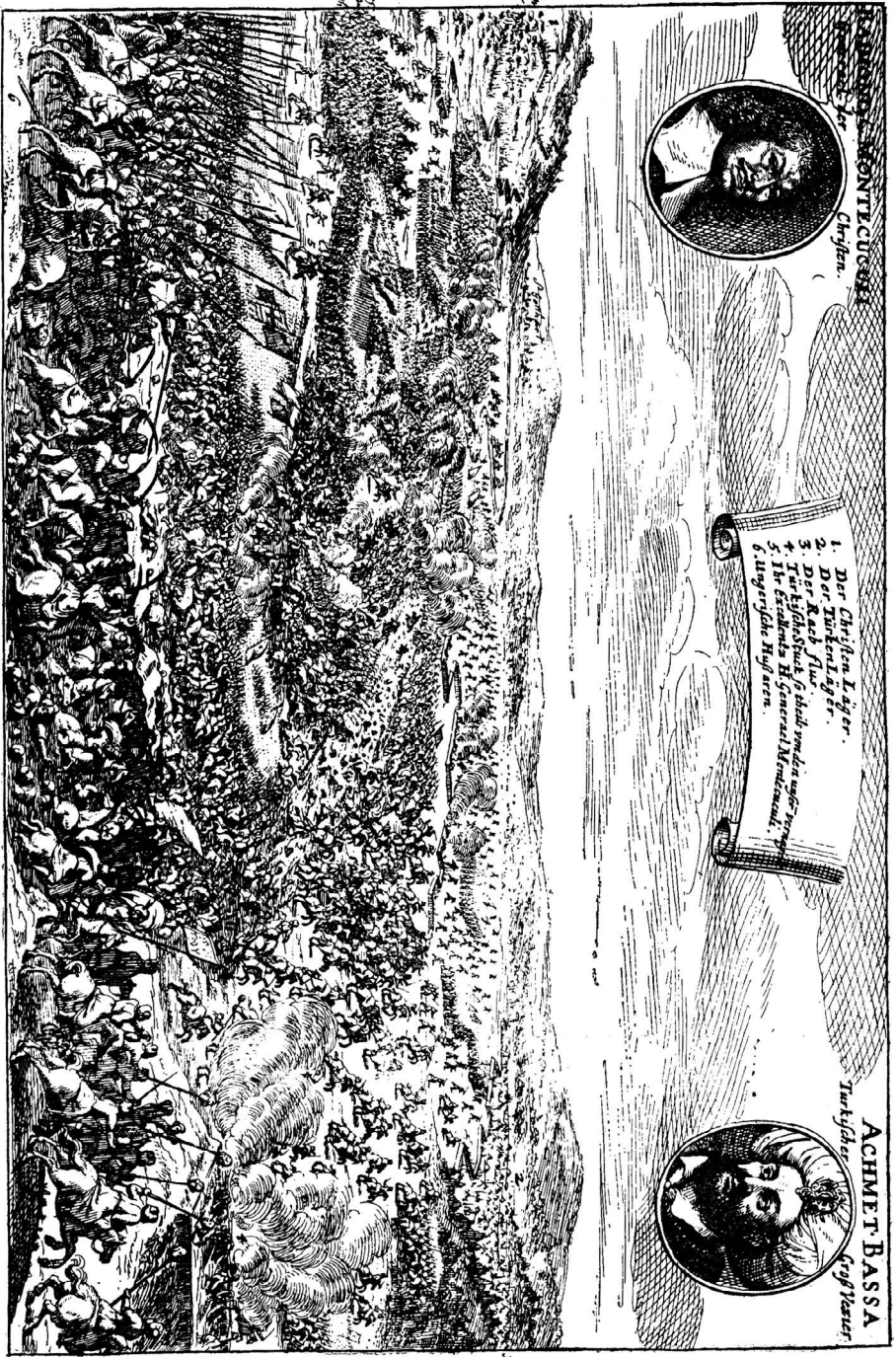
ACHMET BASSA

Türkischer

Freiherr

1. Der Christen Lager.
2. Der Raub Fluß.
3. Die Kisten des H. Heils von den ungen. Bergen.
4. Der Escadrons H. General M. und A. d. d. d.
5. Ungarische Hügel.
6. Ungarische Hügel.

Seigentliche Abbildung und Beschreibung der remarquablen Victorie der Christen über die Türken bei der Schlacht von Szeged am 8. August 1691.

Das Bild zeigt die Schlacht von Szeged am 8. August 1691, eine entscheidende Schlacht während des Großen Türkenkriegs. Die Illustration zeigt die christlichen Truppen, die die türkischen Lager und die Raubflüsse besetzten. Die Beschriftungen weisen auf die christlichen Lager, den Raubfluß, die Kisten des Heils, die Escadrons des Generals M. und A., die ungarischen Hügel und die ungarischen Hügel hin.

**Relat / und Abbildung der herrlichen Victori/ welche der
 e Gott den I. Augusti 1664. in Nider Ungarn an dem Wasserfluß/ die Raab
 genant/ bey S. Bodhart/ den Christen/ wider die Türckischen Bluthund verliehen.**

EIGENTLICHE ABBILDUNG von DER

CHRISTEN BATALIA ist bey N. 7. zu sehen

1	Obr. Exzellenz H	7. Obr. Spickh.
	Generaal Montcaulli	8. Obr. Pio.
2	Feldmar. Lude. Spork.	9. Obr. Rappach.
3	Obr. Smit.	10. Obr. Te So.
4	Obr. Nagau.	11. Franckischer Obr. Gallig.
5	Obr. Kismansreck.	12. und Fuellart
6	Obr. Schmidau Loringische.	13. Reichs Völker.

tások felélesztésével új életre akarta kelteni IV. MOHAMMED szultán nagyravágyó vezére KARA Mustafa.

*Ujabb os-
trom.*

A magyarországi viszonyok épen kedvezőek voltak erre, mivel TÖKÖLY Imre vezérlete alatt a kuruczok elkeseredett harczot kezdtek a bécsi kormány igazságtalanságai miatt. A kuruczok a törökhöz fordultak segítségért s Kara Mustafa óriási hadseregével Győrön át egyenesen Bécs felé vette útját. Győr nem volt ugyan képes feltartóztatni a nagy török sereget, de hogy nem csekély jelentőséget tulajdonítottak a törökök Győr várának, kitűnik abból, hogy a nagyvezér parancsára APAFFY Mihály erdélyi fejedelemnek kötelessége volt Győrt ostrom alá fogni s körülzárolni, nehogy a török sereget hátulról megtámadhassa a győri őrség. Az erdélyi sereg Teleki Mihály vezérlete alatt ostrom alá fogta Győrt, ez azonban az erdélyiek ostromát derekasan kiállotta. A török sereg Bécs alól alig két hét múlva, szeptember 14-én, már újra Győr alá érkezett, legyőzve, megalázva.

Három napig időzött a török sereg Győr alatt s itt fojtotta meg a nagyvezér a budai pasát, IBRAHIMOT, a kit a veszteség okának tartott. A török sereg elvonulása után érkezett Bécsből a császári sereg egy része és SZOBIESZKY JÁNOS, a vitéz lengyel király, a török üldözésére. Győr ekkor oly tekintélyes erődítmény volt, hogy a lengyel királyt is bámulatra ragadta.

*A kurucz
világ.*

A múlt század első évtizedében újra hadi események színhelye lett Győr. II. RÁKÓCZY FERENCZ harczi alkalmával HEISTER tábornok 1704-ben Győr alatt vontá össze seregeit s innen vezette Koronczó mellé, hol FORGÁCH SIMON kurucz vezért legyőzte. A Rákóczy pártiak a következő két évben nagyobb erővel és sikerrel folytatták a háborút a császáriak ellen s Győrt is ostromolták, azonban sikertelenül.

Ostrom.

Győrnek iparral, kereskedéssel és földműveléssel foglalkozó lakossága számos kiváltságban részesült utóbb is. Így különösen I. LIPÓT 1679-ben kiadott szabadalomlevele¹ — nevezetes, melyben a győri polgárok adó- és vámmentességét megerősítette. A város lakossága vagyonosságban, műveltségben a XVIII. században folyton emelkedett s így teljesen rászolgált ama kiváltságra, amikor a királyi kegyelem a várost a szabad királyi városok sorába emelte s ezzel Győr történetének új korszakát nyitotta meg.

*Lipót sza-
badalom-
levele.*

¹ Az okmányt a függelékben közöljük.

GYŐR SZ. KIR. VÁROS CZÍMERE.

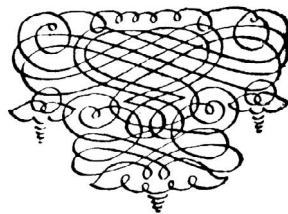
Fényképmásolat Mária Terézia szabadalomlevelének eredeti czímerképéről.

Színek: A czímer világoskék alapon fekszik, körzete és koronája arany, az oldallombozat zöld. A függélyesen kettéosztott pajzs bal felén kék mezőben a város régi pecsétje, arany pólya, felette ércskereszt s rajta vértanú-István, a város patronusa. A jobbfél vízszintesen kettéosztva, felül a város kapuját mutatja kék alapon, alsó mezéje vörös, a Duna, Rába, Rábeza fehér csikjaival.

HUNGARIA
Bohemia. Dalmatia. Croatia
Sclavonia. Rama. Servia
Gallitia. Lodomeria. Guma-
nia. Bulgaria. Archidux Au-
stria. Dux Burgundie. Braban-
tia Superior, et Inferior. Silesia
Mediolani. Styria. Carinthia
Carniola. Mantua. Parma. Pla-
centia. Limburgia. Luxemburgia.
Geldria. et Wirtembergia. Prin-
ceps Suevia. Marchio Sacri Ro-
mani Imperij. Burgonia. Mora-
via Superior, et Inferior. Lusata
Comes. Habsburgi. Islandia
Tyrolis. Carretis. Tyburis. Go-
rite. Gradisca. et Arthesia.

*Agazonum, Comite Nicolaò Pálffy ab an-
telata Erdöd Curia., Alterò Comite Caro-
lò Pálffy à prærepetita Erdöd Janitorum.
Illustri Sacri Romani Imperij Principis An-
tonio Essterházy de Galantha, Perpetuo in
Erakno Cubiculariorum Nostrorum Rega-
lium per Hungariam Magistris, Ac præ-
libatò Comite Ioanne Pálffy à toties facta
Erdöd Comite Pasoniense, Coeterisque
quàm plurimis sapè facti Regni nostri Hun-
garia Comitatus Tenentibus, & HONORES,*

Maria Theresia

Comes Ludovicus de Batthy,

II. Az 1743. évtől 1848-ig.

Győrváros az 1743-ig, mint kiváltságos mezőváros a káptalan földesúri joghatósága alá tartozott. Az említett évben végre Mária Terézia királynő a város lakosainak régi óhaját teljesítette, midőn azt a szabad királyi városok sorába emelte. A győri polgárok régi törekvése volt az, hogy a város a káptalan földesúri joghatósága alól kiszabadulva önálló törvényhatósággá váljék. E törekvés, nagyon természetesen, ellenzésre talált a káptalannál, melynek földesúri jogai érintve voltak e törekvés által s ebből hosszas perlekedés támadt a két fél között, míg végre 1743. jan. 30. a királynő közbevetésére létrejött az egyezés a földesúri jogok kárpótlására nézve.¹ Az egyezés létrejötte után mi sem állott többé utjában, hogy Győr szab. kir. várossá legyen s alig egy hónap múlva 1743. márczius hó 6. Mária Terézia kiadta a város történetére nézve korszakalkotó okmányát, mely Győrt szab. kir. várossá tette.

Harcz az önállósá- gért.

Egyezés a káptalan- nál.

E nevezetes okmányt egész terjedelmében szó szerint közöljük :

Justitia et Clementina.

Nos Maria Theresia etc. etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos penitus considerantes, quantum gloriae accedat Regibus ac Principibus ex multitudine populorum, quantum tum decoris cum roboris aquirant Regna et provinciae in divitiis et amplitudine Civitatum, quamve expediens sit Principibus ut servandis populis beneficiisque ampliandis ac civitatibus orrandis et favendis omni intendant conatu, utque has, ex quibus Regum et Regnorum promanent commoda, pro suis obsequiis liberalissime condignis studeant decorare honoribus, quaternus et Regnantium hinc laudetur providentia et

Igazság és Kegyelem.

M. Mária Terézia stb. stb.

Emlékezetül adjuk, jelen levelünkkel tudatván mindazokkal, a kiket illet.

Hogy mélyebben megfontolván mennyi dicsőség háromlik a királyokra és fejedelmekre a népek sokaságából, egyrészt mennyi tisztességet, másrészt mennyi erőt nyertek a királyságok és tartományok a városok gazdagságából és bőségéből s hogy mily hasznos a fejedelmeknek, hogy minden törekvésüket a népek fentartására, a jótétemények szaporítására, a városok díszítésére és ápolására fordítsák s hogy ezeket a városokat, a melyekből a királyok és országok javai folynak, a legdúsabban igyekezzenek szolgálatai-

Mária Terézia szabadalomlevele.

¹ Szövege a történeti szemelvények okmányai között.

Regni ipsorum status uberioris commodi et profectus suscipiat incrementa. Dignum insuper existimantes ut Principes eaque fidelibus subditis suis liberaliter largiantur (quo iisdem stabiliter uti valeant.) Reginum Privilegiorum sursum monumentis memoria commendent sempiterna.

Hinc posteaquam fideles nostri oppidi Jaurinensis in comitatu nominis ejusdem siti incolae et inhabitatores proxime praecedenti tempore e jurisdictione domini terestralis Capituli quippe Ecclesiae Cathedralis eque Jaurinensis certa transactione mediante cum modofato Capitulo inita semet exmissent libertatenque, Majestati vero nostrae, quatenus antelatum oppidum in Liberam et Regiam Civitatem nostram evehere, ac in numerum reliquarum antelati Regni Nostri Hungariae Liberrarum et Regiarum Civitatum cooptare, adnumerare, recipereque dignaremus, humillimis precibus supplicassent, benigno revolventes animo multificaria et quemadmodum perquam utilia non secus nobis gratissima antelati oppidi Jaurinensis incolarum et inhabitatorum servitia et servitiorum merita, qua ipsi inde a tempore glorioso e faucibus jurati Christiani nominis hostis Turcae, fortaliti Jaurinensis recuperationis ac alias etiam tum prosperis et pacatis cum et diversorum tam intestinorum, quam et cum praefata porta Ottomanica gestorum atrocium bellorum calamitatissimis temporibus continuo pro omni posse suo et virium facultatumque suarum exigentia, speciali semper sollicitudine, curia et industria, sacro cum primis praefati regni nostri Hungariae diademati, Augustae item domui nostrae Austriacae, ac jam Majestati quoque Nostrae Regiae pro locorum et tempo-

kért méltó megtiszteltetéssel kitüntetni, annyival is inkább, mivel így maguknak az uralkodóknak a gondoskodását is magasztalják s országuknak állapotára is bővebb haszonra s előrehaladásra kap. Méltónak itélvén azonfölül, hogy azt, a mit a fejedelmek hűséges alattvalóiknak bőkezűen adományoznak, (hogy velők minél tartósabban élhessenek) a királyi kiváltságok e jeleivel az örök emlékezetnek adják át.

Ezért minekutánna híveink Győrnek hasonló nevű megye helyiségének bennszülöttei és lakói (incolae et habitatores) a közelmúlt időben ugyancsak a győri káptalan földes úri joghatósága alól a nevezett káptalannal kötött szerződés közvetítésével megszabadultak volna, magukat megváltották volna, a mi királyi felségünk előtt pedig a legalázatosabb kérelemmel könyörögtek, hogy a nevezett várost szabad és királyi városunkká fel-emeljük s a régi magyarországi szabad és királyi városaink számába iktassuk s elfogadni méltóztassunk, mi jóakarattal forgatván lelkünkben ezen nevezett város bennszülötteinek és lakóinak tömémentelen és fölötte hasznos, nekünk pedig nem kevésbé kedves szolgálatait és szolgálatainak érdemeit, a melyeket ők már azon időkben, midőn Győr helyiségének erősségét a keresztény név esküdt ellenségének, a töröknek karmai közül dicsőségesen visszafoglaltuk, de egyébkor is úgy a béke napjaiban, mint szerződések alkalmával, majd különböző, részint belső, részint a nevezett ottoman portával viselt kegyetlen harcoknak legválságosabb napjaiban, állandóan, minden lehető módon, erejük és tehetségök szerint mindig különös szorgoskodással, gondossággal és odaadással, főleg magyar

rum varietate occasionumque exigentia constanter et alacriter impenderunt, atque adeo facto ac re sese tum peritiles patriae cives, tum zelosos boni publici promotores exhibuerunt, suntque testati. Quam admodum etiam in uberiorem debitam suam in Majestatem Nostram Regiam homagialis fidei contestationem, verique erga publicum hereditariorum regnorum nostrorum et dirionum bonum, amoris tesseram majus denique submissi ac grati in nos obsequii specimen pro modernis publicis belli necessitatibus centum pecuniarum summam in Trnium Nostrum regium obtulerunt, et effective numerarunt, adeoque etiam Nos ad singularem ipsis impertiendam regiam gratiam et munificentiam Nostram permoverunt, pollicentés semet in futurum quoque continuis semper tam prosperis quam adversis temporibus, pari promptitudinis et fidei obsequiis tum fideles subditos nostros, cum et utiles patriae cives, et boni publici zelatores exhibituros et contestaturos. Volentes proinde Nos quoque benignitatis et munificentiae Nostrae Regiae, eosdem Oppidi Jaurinensis incolas et inhabitatores participes reddere, utque ipsi in sera etiam posteritate sua fidelitatem et fideliam servitiam suam per Majestatem Nostram recognita et remunerata fuisse experiantur, ac eadem quoque ad futura de Majestate Nostra Augusta Domo Nostra et Sacro Regni diademate bonoque publico bene merendi studia eo magis incitentur, et calcar nanciscantur ac stimulum praementionatum Oppidum Jaurinum modo praevisio a jurisdictione dominii terrestrialis Capituli quippe nominis ejusdem jam exemptum et liberatum in Liberam Regiamque Civitatem

királyságunk koronájának, a mi felséges ausztriai házunknak, sőt már a mi királyi felségünknek is az idő és hely körülményei szerint s az alkalmak követelményeihez képest állhatatosan és szívvel-lélekkel mutattak — s így tettel és valóban magukat a hazának nagyon is hasznos polgárainak s a közönséges jóllét buzgó előmozdítóinak mutatták és tanusították; valamint hogy királyi felségünk iránt tartozó hűségük bőségesebb tanusítására örökös tartományaink és országaink közjára iránti igazi szeretetüknek záloga képen, végre pedig irántunk érzett alázatos és háladatos szolgálatuk nagyobb jeléül a folyó közháború költségeire a mi királyi pénztárunkba száz pénznyi összeget ajánlottak s valósággal leolvastak s így minket is az irányukban tanusítandó kiválóbb királyi kegyelem és nagylelkűségre indítottak, igérvén egyuttal, hogy a jövőben is, úgy a békés, mint a szerencsétlen napokban állandóan hasonló készséges és hűséges szolgálatukkal, úgy a mi hű alattvalóink, mint a hazának hasznos polgárai s a közjónak buzgó hívei lesznek és maradnak. Mi is tehát királyi kegyelmünk és bőkezűségünk részeseivé akarván tenni Győr helységének ugyanazon benszülőtteit és lakosait, hogy mi is elismertük és megjutalmaztuk hívségüket és hűséges szolgálataikat s hogy a jövőben is királyi felségünk, felséges házunk, az országnak szent koronája és a közjóért való szolgálatnak ezt a törekvését annál inkább fokozzuk, sarkaljuk, ösztönözzük, nevezett Győr helységet, miután az említett módon a nevezett káptalan földesúri jogától megszabadult és megváltatott, királyi hatalmunk és tekintélyünk tel-

Nostram de plenitudine potestatis et auctoritatis Nostrae Regiae, creandum, praeficiendum, ac in reliquarum Nostrarum liberarum regiarumque ejusdem regni Nostri Hungariae Civitatum, perpetuumque peculii Nostri numerum, coetumque et ordinem cooptandum, recipiendum et adscribendum, nec amplius oppidum verum Civitatem Nostram Regiam et liberam nominandum et titulandum esse duximus. Ex certa nostra scientia, animoque deliberato benignissime concedentes ut a modo in posterum universis ac singulis juribus, praerogativis immunitatibus et privilegiis tum ex lege regni, cum etiam generali reliquarum liberarum regiarumque Civitatum Nostrarum consuetudine competentibus, libere uti frui et gaudere valeat, adeoque Quarto Regni statui cum Sessione et voto muniatur, et ad Generales regni Dietas per consuetas regales litteras evocetur. Pro peculio Sacrae Coronae, nullum alium terrestrem dominum recognoscente habentur, nec ab eo unquam separari, alienari vel oppignorari ullo pacto posset aut valeat. Magistratus et cives collecto nomine sumpti pro vero et indubitato regni nobile censeantur, publicas contributiones non secus quam cum Regno, et taxas dietales ad instar reliquarum liberarum et regiarum civitatum Nostrarum praestare sit obligatum.

Jus territoriale in territorio Jaurinensi, cum universis eo spectantibus, alias de lege regni nomine pertinentiarum intelligendis, ad instar aliorum dominorum terrestrium cum jurisdictione, dominio, fructu et utilitatibus appertinentibus habeat et possideat. Admittimus praeterea et concedimus Communitati liberae ac regiae hujus

jességével szabad és királyi városunkká tesszük és állítjuk, s ugyanazon magyar királyságunk többi szabad és királyi városainak, a mi tulajdonul örökös számába, sorába és rendjébe bevesszük, befogadjuk és beírjuk; s többé nem községnek, hanem szabad és királyi városunknak nevezni és címezni határoztuk. Biztos tudattal, elhatározott akarattal a legkegyelmesebben megengedvén, hogy mostantól kezdve mindazon — összesen és egyenkint járó jogokkal, előnyökkel, mentességekkel és kiváltságokkal szabadon éljen, birjon, a melyek az ország törvénye, valamint a többi szabad és királyi városok rendes szokása szerint megilletik s így az ország negyedik rendjében tüléssel és szavazással birjon s az ország általános gyűléseire a rendes királyi levéllel meghivassék. A szent korona tulajdonának tekintessék, a mely semmiféle más urat el nem ismer s tőle semmiféle szerződés útján el nem választható, el nem idegeníthető, el nem zálogosítható. A gyűjtő névvel úgy nevezett tanács és polgárok ez ország valódi és kétségbe nem vonható nemeseitül tekintendők; a közadókat csak az országnak tartozik fizetni, valamint az országgyűlési illetéket is a többi szabad királyi városaink szokása szerint. A Győr területén való területi jogot, minden hozzá tartozóval — vagyis törvény szerint, a mint az országhoz tartozandókon kell érteni — más földes urak módjára, minden joghatóságával, birtokjogával, gyümölcsével és hasznaival birja és birtokolja. Adjuk, megengendjük továbbá ezen szabad és királyi városunknak, Győr községének, hogy az eddig szokásos időben, t. i. Sz.-György vitéz és vér-

Civitas nostrae Jaurinensis ut judicem et duodecim Senatores in termino hucusque usitato, festo quippe Sancti Georgii Militis et Martyris, juxta leges patrias et usum aliarum liberarum et regiarum Civitatum Nostrarum libere eligat, qui loci Magistratus Causas judicatu liberarum et regiarum Civitatum competentes, modo et praxi aliis liberis et regiis Civitatibus, legibusque regni convenienter judicabit: appellationem autem in Causis appellabilibus ad Tavernicorum regalium Magistrum pro maturiori revisione transmittat. Et siquidem Commendantis fortalitii Jaurinensis jurisdictionem ad moenia civitatis, et ad personas, res et aedificia quacumque ad servitium militare remque fortificatoriam immediate spectantia, exemplo Budensis et Cassoviensis liberarum et regiarum Civitatum nostrarum restrictam in posterum velimus, Cives autem et reliqui incolae omnes, cujuscunque nationis, status aut conditionis existant, non nisi a Magistratu loci dependeant et contributionem illuc solvant, fundo fortificationis fornacis nempe lateratitiae et non ita quidem introductae exactionis (Sperr-Kreutzer) vocatae in suo esse manente. Insuper benigne resolverimus ut protectionistae quotquod Jaurini hucusque fuerunt, ipsi milites actuales non sunt incorporentur catastro civium et opificum. Hinc dictus loci Magistratus in cives et incolas Jaurinenses lege stabilitam et aliis liberis regiisque civitatibus legitime competentem jurisdictionem tam in personalibus quam realibus fundos videlicet in terreno Jaurinensi possessos tangentibus (exceptis qui de lege excipiuntur) exercebit. Sed et cahalistae omnes qui hucusque in praejudicium Magistratus, judicatu et

tanú napján bírót és 12 tanácsost szabadon választhat a hazai törvények s más szabad és királyi városok szokása és gyakorlata szerint, a mely helyi tanács a szabad és királyi városok törvényszéke elé tartozó ügyekben a szabad és királyi városok szokása és gyakorlata szerint fog ítéletet hozni; a felebbezést azonban — a felebbezhető ügyekben — alaposabb megfontolás végett a királyi tárnokok tanácsához fogja küldeni. És ugyan a győri crösség parancsnokának joghatóságát a város falaira, a katonai szolgálatra s szorosan az erősséghez tartozó dolgokra akarjuk szorítani, Buda és Kassa szabad és királyi városaink példájára, a polgárok azonban s a többi, bármily nemzetiségű, rendű és állásbeli lakosok csak a helybeli tanácstól függenek, az adót oda fizetik — a várerősség alapja — a téglakemenczék s a nem régen behozott úgynevezett Speerkreutzer-adó — a maguk állapotában maradván meg. Azonfölül kegyesen elhatározzuk, hogy az ótalmazottak, (potectionalistae) — ahányan csak eddig Győrött voltak, nem tényleges katonák, a polgárok és iparosok testületébe kebeleztessek be. Így tehát a helyi tanács a győri polgárok és lakók fölött a törvénytől megállapított s más szabad és királyi városokat is törvényesen megillető joghatóságot fog gyakorolni mindazon személyi és dologi ügyekben, amelyek a Győr területén birt alapokra vonatkoznak (kivéve azokat, a melyek a törvény szerint kivételcsek). De a czéhbeliék is valamennyien, a kik eddig a tanács mellőzésével a katonai ítélkezésnek és pártfogásnak vetették magukat alá, nemkülönben azon polgárok is, a kik a tanács joghatóság-

protectioni militari sese subjecerant, non secus, alii quoque cives a jurisdictione magistratuali avulsi eidem redantur, neque liberum erit praefato Commendanti fortalitii sub quocunque praetextu cuiquam protectionales amplius elargiri, aut Cassae Civitatis inspectionem exigere. Quae dein ad oeconomiam publicam sive internam sive externam in territorio civitatis instruendam pertinent, ipsa ordinabit. Lateritia fornax pro necessitate fortalitii actu tenta et possessa ejusdemque proventus ex distractione et venditione, aerario regio privative permanebit. In commune autem Civitatis emolumentum jus braxandi, ac diversoria et pharmacopaeam erigendi, salem item distrahendi, exactionem Pflastergeld vocatum continuandi, ad normam aliarum Civitatum haec quoque libera et regia civitas habeat. Foris praeterea tam hebdomadalibus quam annuis hactenus receptis et usu innatis gaudeat, ex quibus omnes legitime obtingens reditus (salvo si quod legitimum comperiretur jure alieno) civitati cedat, qua limitationem quoque et taxationem verum, in quantum leges regni admittunt, peragendi facultatem habeat. Non secus telonium quoque, in quantum alteri legitime non competeret, tam in fluvio Rába quam Rábeza ramoque Danubii civitatem ipsam adluente naulumque ita tamen habeat, ut si illa vel illorum quodquam sive suo sive fisci Regii actoratu vindicari contingat, praeter summam hactenus depositam a proportione stabilis proventus deductis deducendis eruenda summa, dimidiam partem aeario Regio deponat. Praeterea pro more aliarum liberarum regiarumque Civitatum, jus Parochum ex canonicis Jaurinensibus

gától elszakítottak, neki visszaadassanak, s a várparancsnoknak semmiféle ürgy alatt sem lesz megengedve, valakinek védőlevelet (mentség-levelet) adjon, vagy hogy a városi pénztár megvizsgálását követelhesse. A mi végre a város területén levő külső, vagy belső gazdálkodás rendezését illeti, ő maga fogja intézni rendezni. Az erősség szükségleteire tartott és birt téglakemencze és jövedelme az elárusításból, magán uton a királyi kincstáré marad. A város közjávára azonban a sörfőzés és elárusítás joga. korcsmák és patikák felállításának, a só szállításának, az úgynevezett Flastergeld adónak beszedése a többi városok módjára ennek a szabad és királyi városnak is meglegyen. Az eddig elfogadott és szokásos heti és országos vásárokat ezután is élvezheti s a belőlük törvényesen folyó minden jövedelem (a törvényesen elismert kiváltóságok épségben maradásával) a városé, a mely az egyes dolgok árát és megadóztatását is — a mennyiben a törvények megengedik — maga végzi. Hasonlóképen a vámot is, a mennyiben törvényesen nem illet, mást, úgy a Rába és Rábeza folyón, valamint a a várost érintő Duna-ágon, nemkülönben a hajózási jogot is (nautum) a város bírja, úgy azonban, hogy ha azokat, vagy részöket a maga, vagy a királyi fiskus jogi megbízottja a maga részére követeli, az eddig befizetett összegben kívül, a rendes jövedelem arányában — levonván a bevett összegből a levonandókat — a fele részt a királyi kincstárba adja be. Azonkívül más szabad és királyi városok módjára joga lesz a kanonokok közül egyet plébánosnak betérjeszteni, de azon kötelezettséggel, hogy a nevezett város

praesentandi cum ea obligatione habeat praerepetitae Civitatis Magistratus, ut ejusdem Subsistentia quoad solutionem Congruam dicta Civitas provideat. Insuper jus gladii, exercendaque in malefactores quosuis in territorio suo deprehensis criminalis jurisdictionis, juxta usum quoque hactenus retentum continuabit. A nonis vero, decimis, ac Fertionibus et terragio prout et tributis naulorum et teloniorum libera sit, ac in his pari cum civibus aliarum liberarum regiarumque Civitatum libertate Cives quoque Jaurinenses gaudeant. Denique beneficia et proventus obventionesque quattris aliis liberis regiisque Civitatibus in medio ipsorum legitime competentes, percipique de jure solitos habeat et percipiat; salvo pariter jure alieno, ac nominatim jure quoque educilli regii Mensibus Julio et Augusto in Civitate interiori Jaurinensi fluere soliti, ita tamen ut ejusdem quoque praearendatio et praelatio ante omnes alios ipsi Civitati competat. Ipsa tandem Civitas civesque ejusdem ea omnia quae aliis liberis regiisque Civitatibus civibusque earundem de jure consuetudineque ferenda et praestanda incumbunt ferre et praestare tenebuntur. Quo vero praefati Cives, hospites et incolae praespecificatae Civitatis nostra Jaurinensis supra declaratis benignis concessionibus, libertatibus et praerogativis a iis aequae liberis et regiisque Civitatibus Nostris communibus et legibus ac constitutionibus regni potissimum contentis et approbatis, omni cum tranquillitate et quiete secureque inperturbate uti, frui et gaudere valeant, omneque eatenus impedimentum et cujusvis dissensionis ansa submoetur, omnem omnino bonorum et fundorum in vel extra civitatem exis-

tanácsa az illetőnek ellátásáról — a congrua-fizetés arányában — gondoskodni tartozik. Hasonlóképp megtarthatja az eddigi szokás szerint pallosjogot (halálosítélet-hozás) is, nemkülömben, hogy a területén elfogott bármiféle gonosztevő fölött törvényt ülhet. A kilenczedtől és tizedtől, a forintadótól és földváltáságtól, továbbá a hajózás és vámadótól ment lesz s e tekintetben a többi szabad és királyi városokkal egyenlő jogot élvez. Hasonlóképp végre mindazon javakat, jövődelmeket, jutalmakat, a melyek más királyi városokat is területükön belül megilletnek s joggal szednek, illesse meg őt is, szedje ő is, de a más jogának épségben maradásával, névszerint a királyi borelárúsítás jogának is, mely július és augusztus hónapokban a belső városban folyamatban szokott lenni, úgy azonban, hogy ennek a bérbevevására. visszaváltására nézve a város minden más fölött elsőbbséggel bír. Maga a város és polgárai mindazt, a miket más királyi és szabad városok jog és szokás szerint tenni és adni tartoznak, szintén megtenni és adni tartoznak. Hogy azonban a nevezett Győr városának polgárai, jövevényei és lakói az előbb felsorolt kegyes engedményeket, szabadságokat és kiváltságokat, nemkülömben a más szabad királyi városoknak s törvényekben gyökerező s helybenhagyott jogokat nyugalomban, békén, bizton és zavartalanul élvezhessék, használhassák s minden akadály a viszálykodásnak minden lehető oka eltávolíttassék, a városba és városon kívül levő minden teleknek és háznak a város beleegyezése, vagy akarata ellenére való kivételét s felszabadítását tiltottnak jelentjük ki, sőt határozottan

tentium sine consensu aut in praejudicium ipsiusmet communitatis exemptionem et libertationem cautam esse volumus et vetitam; imo per expressum statuimus, ut si quae bona immobilia sive hereditatis sive alio quocunque titulo ad ecclesiasticam vel exteram et alienigenam personam devolvi contingeret, talia similia bona intra annum, nisi medio tempore se jurium et beneficiorum civilium Consortem et participem reddiderit, civibus dividere tenentur, secus penes Magistratum stabit, praevia Aestimatione et pretio eorumdem possessori exsoluto eundem ab ejusmodi bonis emovere. Ac ut juris municipalis cursus et jurisdictio civilis sarta tectaque conservetur et hinc ne utriquam turbetur aut confundatur per expressum volumus et dederamus. Ne ullus alius, seu Militares, seu camerales officiales nostri sint, nec etiam Comitatus cum praejudicio legum et dictae Civitatis Nostrae Jaurinensis in eandem quampiam jurisdictionem exercere, iudicium contra cives ferre, vel aliis actibus jurisdictionalibus in eos procedere et semet immiscere, ac etiam in exequendo acta criminali, in pontis seu alibi iudicium civile impediri, turbare et inquietari, hinc prout saepe fatis incolae, hospites et Cives praefatae Civitatis Nostrae Jaurinensis ubique locorum propter aliorum debita, in persona vel rebus suis arrestari et detinere facere, imo et debitorem civem absque postulata praevia et denegata justitia turbare et arrestari, cautum omnino et vetitum esse volumus et jubemus. Ita a quibuslibet vectigalibus, tributis, teloniis et tricesimis intra ambitum praefati regni nostri Hungariae; prout ex violenta in domos ipsorum invitis hospitibus, et praeter Magistra-

elrendeljük, hogy ha bármely ingatlan vagyon akár örökség, vagy más czimen egyházi, vagy más külső, idegen személyre szállana, az illető e javakat, ha csak időközben nem válik a polgári jogok és javak részesévé, köteles a polgároknak eladni, különben pedig a tanácshoz tartozik, hogy előzetesen megbecsültetvén s árát a tulajdonosoknak átadván, magától a tulajdon birtoklásától megfosztja. Hogy azontúl a városi jog folyama s a polgári joghatóság teljesen sértetlenül maradjon s soha meg ne háboríttassék és zavartassék, határozottan akarjuk és kijelentjük: soha senki — akár katonai, akár kamarai tisztünk, vagy megyei tiszt — a törvények s a nevezett Győr város ellenére a városban bármely joghatóságot ne merjen gyakorolni, a polgárok ellen ítéletet hozni, vagy bármiféle jogi eljárást velök szemben gyakorolni, vagy ügyükbe keveredni, se a büntetés végrehajtását, a polgári ítélet gyakorlását akadályozni. Mint-hogy pedig az igazak az igaztalanok, az ártatlanok a gonoszok tettei miatt nem szenvedhetnek, nem zavartathatnak és nyugtalaníthatatnak, ezért a többször nevezett Győrvárosának lakói, jövevényei és polgárai, bárhol is, mások tartozásai miatt, akár személyökben, akár vagyonukban nem tartóztathatók le, be nem foghatók, sőt még az adós polgárt is — az előzetesen kért, de megtagadott igazságszolgáltatás nélkül — zavarni, befogni tilosnak, nem szabadnak jelentjük ki és akarjuk. S eképpen nevezett Magyarországnak határain belül mindenféle adótól, vámtól és harminczadtól s a szabad és királyi városok ősrégi szabadsága alapján erőszakos jövevényfogadástól s a tanács határozatán kívül

tualem assignationem, cujuscunque conditionis hominum condescensione quartenis et hospitalitate antiqua liberarum et regiarum Civitatum Nostrarum libertate id exigente, exemptos esse declaramus, ita tamen et ea conditione: ut praerepetiti cives, incolae et hospites in omnibus aliis Civitatibus Nostris regijs et liberis se conformare, et ab ingratitude ac infallibilitatis nota et macula sub poena amissionis et ablationis horum ac aliorum omnium privilegiorum et libertatum suarum perpetuo sibi cavere, hocque insigne beneficium et non vulgarem gratiam et clementiam Nostram in ipsis collatam de Majestate Nostra. Haredibusque et successoribus Nostris, legitimis videlicet Hungariae Regibus, omni fide, constantia et fidelitate jugiter promoveri studeant et debeant. Imo cooptamus recipimus et adscribimus, salvo tamen quoad omnia et singula praemissa jure alieno, praesertim vero Ecclesiarum Dei. Quo vero perpetuum et celebrius libertationis hujus benignitatisque et Clementiae Nostrae Regiae erga praefatam Civitatem Nostram Jaurinensem ejusdemque Cives et inhabitatores declarata et elargita existet documentum, eademque pleniori beneficio decorato clarius in oculis incurrat hominum, antiqua etiam quibus hactenus usi sunt armorum insignia, non solum clementer approbavimus et ratificavimus, verum etiam in hunc qui sequitur modum aucta, in posterum etiam, futuris et perpetuis semper temporibus usuanda, ac usum quoque cerae rubrae in sigillando, et quovis sigilli corundem impressione benigne concesserimus: Scutum videlicet erectum paraliter seu perpendiculariter bipartitum, ac priori quidem sui parte

bármiféle állású embernek beszállásától, kvártélyozásától, vendéglátásától teljesen szabadoknak jelentjük ki őket, úgy azonban és azon föltétellel, hogy az említett polgárok, lakók és jövevények mindenkben más szabad és királyi városokhoz alkalmazkodjanak s a hálátlanságtól és hűtlenségtől, megbélyegzéstől és becstelenségtől ezen és minden más kiváltságuknak és szabadságuknak elvesztése alatt tartózkodjanak s e kiváló jótéteményt, ama közönséges kegyet és kegyelmet, a melyet nekik adtunk, a mi felséges személyünk és utódaink, vagyis Magyarország törvényes királyai iránt minden módon híven, állhatatosan és hűséggel tartozzanak és igyekezzenek előmozdítani. Befogadjuk továbbá, bevesszük és beírjuk — az összes és egyes előrebocsájtottakra nézve épségben hagyván minden idegen jogot — különösen pedig az Isten egyházaiét — hogy ezen felszabadításnak s nevezett Győrvárosa és lakói iránt tanúsított és adott királyi jóakaratumknak és kegyelmünknek minél örökké tartóbb és szebb emlékjele legyen, s e teljesebb jótéteménnyel való felruházás annál jobban szemükbe tűnjék az embereknek, az eddig használt régi czímert nemcsak kegyesen helybenhagyjuk és hitelesítjük, hanem hogy az alább következő módon kibővítve a jövendő örök időkön át használtassék, megengedvén azt is, hogy a pecsételésben s a pecsét minden alkalmazásában vörös viaszt használhassanak. T. i. föltámasztott paizs függélyesen kétfelé osztva, felső részében van a város régi, kék színű pecsétje és ugyan arany pólya, fölötte érzkereszt s ezek fölött lévén az eddigi szokás szerint Szent István protomartír, a város patronusa; az alsó rész

ceruleum repraesentans sigillum vetus, videlicet fasciolam auream, imposita cruce ejusdem metalli, superinducto urbis patrono Sancto Stephano proto Martyre, more hactenus consueto; posteriore autem parte porro horisantaliter bipartitum, superiori parte caeruleum exhibens urbis portam cum Clathra ferrea, muro cuspidatini pinnato, et turri pariter sed plane pinnata, utraque argentea, inferiori autem parte rubeum exhibens tres fluvios, Danubium quippe, Arabonem et Rábczam ibidem confluentes, suis respective differentibus coloribus variegatos. Quemadmodum haec omnia in principio sive capite praesentis benigni Diplomatis nostri pictoris edocta manu et artificio propriis et genuinis suis coloribus clarius depicta et ob oculos intuentium lucidius posita esse conspiciuntur. Decernentes et ex certa nostra scientia, animoque deliberató concedentes, ut memoratae civitatis Nostrae liberae regieque Jaurinensis cives, hospites et incolae, ac eorum posteri et successores universi sigillo ejusdem Civitatis, praevio modo armorum insigniis notato et exsculpto, universas et quam libet litteras, quacunque de causa in medio corundem expediendas, cera rubra sigillare, hujus modique sigillo in cera coloris prae-notati quibuscunque litteris ipsorum appensa, perinde sicut litteris seu sigillis aliorum liberarum et regiarum Civitatum nostrarum cera similis coloris in sigillo utentium vigor et fides adhibeantur, adhiberique debeant effective et indubitanter. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes Litteras Nostras Secreti majoris Sigilli Nostri impendentis, quo ut Regina Hungaria utimur, munimine roboratas iisdem Civibus et incolis

vízszintesen két részre osztva a felső felében a város kapuját és vasrácsozatát tünteti fel kék színben, a fa élesen, a torony pedig laposan ormozva, mindkettő ezüst színben; alsó fele vörös színű lap s feltünteteti a város mellett folyó Rábát, Rápczát és Dunát a folyók szerint váltóztatott különböző színekkel. A mint mindez a jelen kegyelmes oklevelünk élén, azaz fején a festő ügyes kezével és művészetével, a megfelelő és hiteles színekkel lefestve és a néző szeme elé világosan állítva látható. Elhatározva, tiszta tudattal és határozott akarattal, hogy a nevezett szabad és királyi Győr városának polgárai, jövevényei és lakói, minden maradékai és utódai ugyanezen városnak az előbb jelzett módon való czimeres jelvényével kivésett pecsétjét minden és bármilyen levélre, bármi okból adják is ki maguk közt, vörös viasszal rányomhatják s ezen vörös viaszba nyomott s bármilyen levélre függesztett pecsétjüket a más szintén veres pecséttel élő szabad és királyi városok hitelessége és érvényessége szerint, szinte érvényesnek kell elfogadni valóban és kétségbevonhatatlannul. Ezen ügy emlékezetére és örök megerősítésére jelen levelünket nagyobb függő pecsétünkkel, a melylyel mint Magyarország királynéja élünk, megerősítve, Győr városunk lakóinak és polgárainak, nekik, utódaiknak és maradékaiknak, örök érvényű képen adandónak gondoltuk és megengedtük. Kelt a mi őszintén kedvelt hivünknek, tekintetes és nagyságos Batthyanyi Lajos grófnak, Vas megye és Németújvár örököse és főispánjának, magyarországi királyi udvarunk pohárnokának, valóságos belső tanácsosnak, ugyancsak magyarországi királyi udvarunk

annotatae civitatis Nostrae Jaurinensis, pro ipsis eorumque posteribus et successoribus in a vum vallituras, dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis Mostri Nobis sincere dilecti Spectabilis ac Magnifici comitis Ludovicii de Batthyán, perpetui in Német Ujvár, Comitatus Castriferrei supremi et perpetui Comititis, pincernarum Nostrarum Regalium per Hungariam Magistri, Consilarii nostri actualis intimi, et per antelatum regnum Nostrum Hungariae Aulae Nostrae Cancellarii in Archiducali civitate Nostra Vienna Austriae, die Sexta Mensis Martii. Anno Domini Mi lesimo Septingentesimo Quadragesimo tertio: Regnorum Hungariae, Bohemiae et reliquorum Anno Tertio.

Reverendissimis, Illüstri ac Venerabilibus in Christo Patribus Dominis: Fratre Emerico e comitibus Eszterházy de Galantha, sacri Romani imperie principe, Metropolitanae Strigoniensis; — Gabriele Hermanno e Comitibus Patachich de Zajczda Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum Archiepis copis; — Comite Gabriele Erdödy de Monyorókerék, Agriensis - Petro Bakich Bosnensis - Adamo Acsády Veszprimiensis - Georgio Branyugh Zagrabiensis - Ioanne Antonio de Bensony Segniensis et Modrussiensis seu Corbaviensis - Adolfo a Sancto Georgio Jaurinensis - Ladislao Szörényi Sirmiensis, Michaelae Carolo e Comitibus ab Althann Vaciensis - Comite Nicolao Csáki de Keresztszeg Váradensis, — Fratre Nicolao Stanislavich Csanádiensis - Comite Sigismundo Perényi de Karancs Berény Quinque Ecclesiensis, Comite Emerico juniore Eszterházy de Galantha Nitriensis, Barone Francisco Xaverio Klobositzky de Zettény Transyl-

kanczellárjának keze által, főhercegi városunkban, Bécsben, Ausztriában, márczius hó hatodik napján, az Ur 1743. évében, magyarországi csehországi stb. királyságunknak harmadik évében.

Az Isten egyházait szerencsésen kormányozván az Urban ftdő, méltóságos és tisztelendő atyák és urak: Galánthai Eszterházy Imre gróf, sz. római herceg, esztergomi metropolita; fejesdei Patachich Gábor, Armin gróf, a kánonjogilag egyesített bécsi és kalocsai egyházak érseke; monyorókeréki Erdődi Gábor gróf egri, Bakich Péter bosznai, Acsády Adám veszprémi, Branyugh György zágrábi, Bensony Antal János zengii és modrusi vagy corbadi, Szentgyörgyi Adolf győri (Corbaviensis?) Szörényi László szerémi, Althann Mihály Károly gróf váci, Keresztszeghy Csáky Miklós gróf váradí, Stanislavics Miklós csanádi, karancsberényi Perényi Zsigmond gróf pécsi, ifj galánthai Eszterházy Imre gróf nyitrai, zettényi Klobositzky Ferencz báró erdélyi, wagrámi Engl Antal Ferencz gróf belgrádi és samandrai, Máriássy Sándor diumini, ghimesi Forgách Pál gróf rozsnyói választott, Spáczay Pál arbei választott, Kiss János ansarii választott, Foglár György szerbiai választott, Handler György voradrai választott, Bartakovics Pál almasi választott, Castelleini Vilmos Péter traguri választott, Nozdroviczky István catarii választott, vásonkeői Zichy Ferencz gróf novii választott, Fábri Jakab dulcinai választott, Hurecztozán Bokovszky Venczel tribuniczi választott, Ketzler István makárii választott püspökök.

Nemkülönben tekintetes és nagyságos erdődi Pálffy János gr. aranygyapjas

vaniensis, Gomite Francisco Antonio Engl de Wagram Belgradiensis et Samandriensis-Alexandro Máriássy Tinniensis, Comite Paulo Forgách de Ghymes Electo, Rosonensis, Paulo Spáczay Electo Arbensis, Ioanne Kiss Electo Ansariensis, Georgio Foglár Electo Serbiensis, Gergio Handler Electo Voradrensis, Paulo Bartakovich Electo Almisiensis, Petro Guilielmo Castellein Electo Traguriensis, Stephano Nozdroviczky Electo Catariensis, Comite Francisco Zichy de Vásonkeő Electo Novinensis, Jakobo Fábry Electo Dulcinensis, Venceslav Bukovszky Hurcztozán Electo Tribunicensis, Stephano Ketzler Electo Makariensis-Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus.

Nec non Spectabilibus ac Magnificis: Comite Ioanne Pálffy ab Erdőd aurei elleris equite, dicti Regni nostri Hungariae Palatino - Comite Josepho Eszterházy de Galantha, Iudice Curiae Nostrae regiae, Comite Carolo de Batthyán perpetus in Németh ujjár, Regnorum Nostorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Báno, Comite Leopoldo de Nádasd perpetus terrae Fogaras Tavernicorum, praedicto Comite Ludovico de Batthyán perpetuo in Németh Ujjár Pincernarum, Comite Jesepo Illésházy de eadem perpetuo in Trenchin Dupiferorum, Comite Francisco Eszterházy de praedicto Galantha Agazonum, Comite Nicolao Pálffy ab antelata Erdőd Curiae, altero Comite Carolo Pálffy a praerepedita Erdőd Janitorum - Illustri Sacri Romani Imperii Principe Antonio Eszterházy de Galantha perpetuo in Fraknó Cubiculariorum Nostorum Regalium per Hungariam Magistris, ac praelibato Ioanne Pálffy a toties fata Erdőd Comite Poseniensis, caetarisque quam plurimis saepe fati Regni

és Magyarország nádora, galánthai Eszterházy József gróf, kuriánk bírása, Batthyány Károly gróf Németujvár örökös főispánja. Dalmácia, Slavonia és Kroatia bánja, gróf Nádasdy Lipót Fogaras földünk tárnokmestere, fönnemlített Batthyány Lajos gróf asztalnokunk Németujvár örököse, Illésházy József Trencsén örökös főispánja, étekfogónk, galánthai Eszterházy Ferencz lovászmesterünk, erdődi Pálffy Miklós kuriai bíránk, erdődi Pály Károly ajtónálló, a szent római birodalom hercege, fraknói galánthai Eszterházy Antal, királyi komornikok mestere, erdődi Pálffy János pozsonyi főispán, stb. magyarországi megye főnökséget és más tisztet viselők idejében, Mária Thérézia s. k., Battyány Lajos s. k., Koller Ferencz s. k. 1743. márczius 20-án, szabad királyi Pozsony városában öfelséges asszonyunknak Győrvárosának szabad királyi várossá emeléséről és elfogadásáról kegyesen kiadott jelen kiváltságlevelét nekünk előmutatták, bejelentették, mi pedig a hódolat és alattvalói hűség kellő nyilvánításával legalázatosabban fogadtuk. Pálffy János gróf, s. k. (Nádor).

1743. márczius 20-án szabad királyi Pozsony városában stb., Eszterházy József, gróf (kurai bíró).

1743. márczius 21-én említett Pozsony szabad királyi városában, a jelen királyi kiváltságlevelét, a melylyel legkegyelmesebb felséges asszonyunk Győr városát a többi szabad és királyi városok sorába a legkegyelmesebben iktatni méltóztatott, nekem elő mutatták, kellő jobbgáyi hódolattal s örökös hűségem nyilvánításával a legalázatosabban fogadtam. Nádasdy Lipót gróf, kir. tárnokmester.)

1743 márczius 27-én a gödőllői

Nostri Hungariae Comitatus tenentibus et honores. Mária Therezia mp. Comes Ludovicus de Batthyán mp. Franciscus Koller mp.

Anno 1743. die 20 mensis Martii in libera Regiaque Civitate Poseniensi etc. Comes Ioannes Pálffy m. p. (Palatinus).

Anno 1743. die 20. Mensis Martii in praedicta libera regiaque civitate Poseniensi etc. Comes Josephus Eszterházy mp. (Judex Curiae).

Anno 1743. die 21. Mensis Martii in praeadacta libera regiaque Civitate Poseniensi, etc. Comes Leopoldus de Nádasd m. p. (Tavernicorum regerium Magister.)

Anno 1743 die 27-a Martii in curiali possessione Gödello etc. B. Antonius Grassalkovich mp.

Anno 1743 die 5-a Mensis Aprilis sub celebratione generalis Incliti Comitatus Jaurinensis habita congregationis praesens benignum Sacratissimae Majestatis Regiae diploma per Judicem et Senatum posthac oppidi jam vero liberae regiaeque Civitatis Jaurinensis antelato Cottui Jaurinensi exhibitum et praesentatum est, per eum in protocollo Cottus ejusdem fugnus declarantis, protestationibus, contradictionibus et reservatis per complures hujusc. Comitatus insimul congregatos dominos, status et ordines debita cum veneratione ac respectu interjectis lectum et publicatum est. Per Josephum Jaklin mp. pilati J. Cottus ord. jurat. Notarium.

udvari birtokon (curiali possessione Gödellő) ő felségétől Győr városának kegyesen kiadott kiváló kegyü kiváltságlevelet, a melylyel a többi szabad és királyi városok sorába méltóztatott őt iktatni — nekem is bemutatják, én minden telhető hódolattal fogadtam. Grassalkovich Antal báró, s. k.

1743. április 5-én nemes Győrvármegyének általános (köz) gyűlésének folyama alatt ő kir. Felségének jelen kegyes oklevelét, az előbb község, most már szabad kir. város bírása és tanácsa e nevezett Győrvármegyének bejelentette, felmutatta, nevezett Győr megye gyűlése által a jegyzőkönyvben megtévén a kellő ellenmondásokat és fentartásokat, ép a jelenlevő sok ura, karai és rendjei kellő tisztelettel olvasták és tették közzé. Jaklin József, nevezett Győrvármegyének rendes hites jegyzője.

E királyi levél, hivatkozással a város és káptalan között kötött egyezsége, Győrt szabad királyi várossá emeli s részletesen felsorolja jogait és kiváltságait.

E királyi levelet az 1751. évi 27. törvénycikk beiktatta

s ez időtől fogva a város szervezete és törvényhatósági élete a régitől eltérő lett.¹

A város ezzel a kiváltságlevéllel újra megnyerte régi szabaddalmainak összességét, melyet különben már az Árpádok korában biztosított neki V. István oklevele.

Ezidőtől fogva, a szabad királyi városok sorába beiktattatván, országgyűlési követküldési joga s a többi szabad királyi városokkal való teljes egyenjogúsága kérdésen felül állóvá lett.

Önkormányzati jogának szabad gyakorlatában nem is zavartatott a következő időkben, csupán két ízben. Először II. József alatt, akinek abszolút uralma alatt a város önkormányzati joga is korlátozva volt, másodsor pedig az 1809-iki francia ostrom után, amikor Napoleon Győr városát francia uralom alá vetette s birodalma kiegészítő részéül osztotta be.

*A város
közigazgatá-
tása.*

A közigazgatás és bírói hatalom, a mainál természetesen sokkal kiterjedtebb működési körrel a városi tanács kezében volt. A tanács 12 tagból alakult s élén a városbíró állott. A 12 tagú tanácshoz tartoztak a kolumnalis tisztviselők: a főbíró és főkapitány, ezekhez 1789. után a polgármester járult, a ki régebben a tanács alelnöke volt. A főbíró és városkapitány hivatalának külső jelvénye volt a sárgarézből készült, díszítésekkel ellátott buzogány s nyilvános ünnepélyeken, így például az úrnapi körmeneteken egész 1836-ig eme jelvényekkel jelentek meg. A bíró fizetése 1743-ban évi 200 frtban, a tanácsosoké egyenkint 50 frtban volt megállapítva.

*Tisztviselők java-
dalma.*

Jóllehet, hogy ez időben a tanács tagjainak rendes évi javadalmazása a mostani javadalmazásnál sokkal csekélyebb volt, tekintve mégis, hogy ez idő szerint a kir. közjegyzők és bírói végrehajtók köréhez utalt functiok a városi tanácsosok kezeibe voltak összpontosítva, nemkülönben, hogy a birtokváltozások után befizetett ugynevezett laudemium és tkvi bekeblezések czimén szedett illetékek, valamint birságok után bizonyos hányadrész a tanács tajainak javára szolgált, — anyagi helyzetük kedvezőtlennek mondható nem volt.

*A tanács
és kül-
tanács.*

A tanácson kívül a törvényhatóság működésében részt vett a képviselőtestület, amit kültanácsnak neveztek s ez 60 tagból állott. Ők választották életfogytiglan a tanács tagjait, a három fő tiszt-

¹ A káptalannal kötött egyességlevelet a történeti rész III. fejezetében a szemelvények közt adjuk.

A. Templum Germanorum.

B. Turris Urbis.

C. Porta Aquatica.

D. Templum Hungarorum.

E. Arx.

F. Porta Weissenburgensis.

G. Suburbium.

H. Insula Schutta, in qua item Suburbium.

I. Danubius.

K. Rabus fluvius.

viselő (bíró, főkapitány, polgármester) azonban minden hat évben választás alá került. E választások vezetésére, mindig egy királyi *Tisztújítá-* biztos lett kiküldve, aki rendszerint magas állású egyén levén, a tiszt-
sok, újítás befejezése után a város nagy ünnepeket rendezett tiszteletére. A képviselőtestület üléseit negyedévenként rendszeren a kántorbőjtök alkalmával tartotta meg s korábban a gyűléseket mindig ünnepélyes mise előzte meg.¹ A képviselőtestület a kebeléből választott s rendes fizetéssel ellátott szónok elnöklete alatt hozott határozatait üzenetek alakjában tudatta a tanácssal. A kultanács hatásköre főleg gazdasági ügyekre szorítkozott.

A jus gla- A tanács jogvégzett tagjai gyakorolták a bírói hatáskört s a
dii. *jus gladii* értelmében a halálítéletet kimondván azt végre is hajtották. A halálítéletnek különféle neveit említik a városi jegyzőkönyvek s régebbi időben még a máglyán való kivégzés emlékeit is találjuk.² A peres eljárás különben hosszadalmas és nehézkes menetű volt, különösen a felebbezésekben.

Győr a tárnoki városokhoz tartozván, a felebbezett ügyek a tárnokszékhez terjesztettek fel, mely a tárnokmester elnöklete alatt hat hét városi törvényszéki kiküldöttnek hozzájárultával, minden évben rendszeren augusztus és szeptember hóban Budán tartotta üléseit; — Győrvárosa is majdnem minden 3-ik évben törvényszéki kiküldöttje által volt ezen felsőbb törvényszéknél képviselve.

A város A királyi várossá lett Győr külső alakjában is jelentékeny
átalakul. változásokon ment át. A mult század második felében a város mindinkább vesztí jelentőségét mint erődítmény s helyette a békés polgári foglalkozás, jólét és művelődés emelkedő városává lett.

¹ Mint királyi — illetőleg kormánybiztosok, főnökök és főispánok következő kormány-
férfiak működtek Győrvárosban -

1743-ik évben báró KELLER KÁROLY királyi kamarai tanácsos.

1785—1790. gróf GYŐRI FERENCZ királyi biztos.

1819. évben FOGARASSY GÁBOR dunántuli kerületi táblai elnök.

1822. „ Szinte az.

1829. „ gróf NÁDASDY LIPÓT Komárommegye főispánja.

1831. „ BORONKAY ANTAL királyi helytartói tanácsos.

1836. „ BEZERÉDY GYÖRGY dunánt. li kerületi táblai elnök.

1846. „ BEZERÉDY IGNÁ CZ udvari tanácsos és Győrmegye alispánja.

² Érdekes törvénykezési esetek a tört. függelékben.

Midőn a város hadi jelentőségéből vesztett, ZICHY Ferencz <sup>A püspök-
vár.</sup> Győri püspök végre visszaszerezhetette a püspöki lakot, melynek lefoglalása ellen püspök elődei állandóan tiltakoztak. Zichy Ferencz 20.000 forint váltságdíjat fizetett a kormánynak a püspöki palota visszaadásáért, mely összeget a kincstár a palotára fordított beruházások czimén követelte.

Ugyancsak 1743. után telepedtek le a kanonokok is a <sup>A kápta-
landomb.</sup> székesegyház közelében a „Káptalan-dombon“, mivel azalatt az idő alatt, míg azt katonaság tartá megszállva, a városban szét-szórva laktak. A Káptalan-domb a szabad királyi várostól elkülönített terület maradt 1743. után.

Noha a török háborúk elmúltá után Győrnek megerősítésére <sup>Az utolsó
várostrom.</sup> a kormány többé nem fordított gondot, századunk elején még egyszer szerepelt Győr erődítményként: az 1809. francia háború alkalmával. A Győrött lezajlott hadi események különösen azért nevezetesek, mert itt történt az utolsó nemesi felkelő seregnek csatája a francziákkal.

Az 1809. évben FERENCZ király megkezdette Napoleon császár ^{1809.} ellen a háborút. A francziákat Németországon NAPOLEON, Olaszországon át JENŐ olasz alkirály vezette. Ferencz király hadai mindenütt kénytelenek voltak elvonulni s az ellenség a magyar határokhoz közeledett. József nádor fegyverre szólította a magyar nemességet, mely Győr alá gyülekezett.

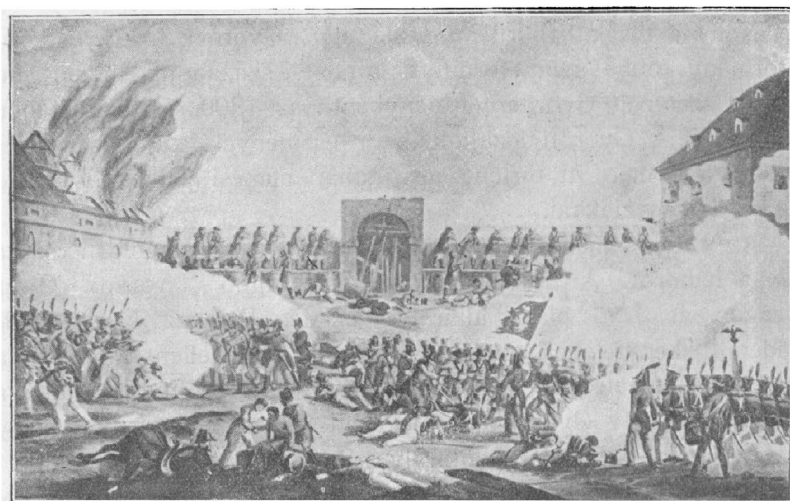
Junius havában Jenő alkirály tábora már Győr alatt állott s az említett hó 14-én a Győrtől félóránnyira fekvő <sup>A megyeri
csata.</sup> Kis-Megyér határán megtámadta a magyar nemességet, melyhez a Olaszországból menekült gyalogezredek két zászlóalja is csatlakozott. A magyar nemesség egy ideig hősiiesen védekezett, de végre a jól felszerelt és gyakorlott francia csapatoknak kénytelen volt átengedni a csatát. A kismegyeri ütközetben csapatainkból sokan elestek s a holtak közt volt HAAGEN Miksa karmelita szerzetes is, ki mint tábori lelkész szolgált a hadseregnél. A nemesség nagy része menekült, a többiek pedig a várba vonultak vissza.

A győztes francziák ostrom alá vették Győrt s az erős ágyúzás <sup>A franczia
ostrom.</sup> folytán a püspökvár és számos magánépület kigyulladt. A vár tele volt menekültekkel, különösen nádorvárosi lakosokkal, kik a kazamatákban vonták meg magukat. A francziák ágyúikat Nádorvárosban állították fel s kilencz napon át folyton lődözték a várost.

A csekély várórség kilencznapi védekezés után június 24-én kénytelen volt magát megadni, az átadási feltételek megállapítása céljából a városi hatóság részéről a francia nyelvben jártas három tagból álló küldöttség ment a francia táborba. A küldöttség indulását a tűztoronyra kitűzött fehér zászló jelezte.

*A hadi-
sarcz.*

A francziák túlságos magas hadisarczot követeltek, végre 300,000 forintban megegyeztek. Ez összeget 60 év alatt történendő visszafizetés mellett a kincstár előlegezte s azt a háztulajdonosok ingatlanaira meghatározott arány szerint bekeblezték. E hadisarczot

egész 1845-ig fizették a győri házbirtokosok, amikor a még hátralévő részt a kincstár elengedte. A háború által a városnak okozott kárt különben mintegy 3 millió forintra becsülték.

*Győr fran-
czia ura-
lom alatt.*

A meghódolás után Győr Magyarországtól elszakítva néhány hónapra francia katonai igazgatás alá került. JENŐ alkirály bevonult a városba s a Király-utczában az úgynevezett Bezerédy-féle házban vett lakást, NARBONNE és D'HÉNIN katonai kormányzók pedig a mai kis-seminarium épületében laktak. A francia uralom alatt álló Győrt maga I. NAPOLEON császár is meglátogatta.

Győr eleste után a békealkudozások ugyan megkezdődtek Ferencz király és Napoleon között, de mivel eredményre azonnal nem vezettek, azért augusztus 31-én maga Napoleon is lejött

Bécsből, hogy az itt állomásozó francia csapatokat megnézzék s a háború folytatása esetére előleges rendelkezéseit megtegye.

A császár minden pompa és feltűnés nélkül érkezett Győrbe délután két óra tájban s a városba érkezvén a Bezerédy féle házba szállt, mely az elfoglalás után Jenő alkirálynak szállása volt. A császár kíséretében volt az alkirály, ki Győr elfoglalása után Bécsbe ment, továbbá több tábornok. Alig egy órai időzés után a császár kíséretével lóra ült s a püspök vártól kezdve az erődítményt és az ágyúsánczokat megvizsgálta s rendelkezéseit megtette.

*I. Napo-
leon
Győrött.*

A székes-káptalan és a városi hatóság a császár megérkezése után hódolatát szándékozott tenni s midőn a császár szemleútjára indult, testületileg jelent meg a császár szállásán, ámde ő a kihallgatást másnapra ígérte. A fogadtatásból azonban nem lett semmi, mivel a császár másnap hajnalban, úgy amint jött, egész csendben eltávozott Bécsbe.

Az október 14-én Bécsben kötött béke végett vetett a francia uralomnak Győrött. Az itteni francia helyőrség, mely különben előzékenysége, szívélyes bánásmódja és kedélyessége által épen nem hagyott hátra rossz emléket, visszavonult, de megmaradt a háború által okozott érzékeny anyagi veszteség.

*A bécsi
béke.*

A csapások különösen súlyosan nehezettek még a városra 1826-ban és 1830-ban, midőn óriási árvizek és tüzek a lakosság egy részét nagy nyomorba juttatták, ámde Győr derék polgárságának erős akarata, kitartó szorgalma és életrevalósága legyőzte mind e bajokat s a súlyos csapásokat szenvedett várost uj virágzásra emelte. Ez uj virágzás nyilvánult fellendült kereskedelmében, fejlődött iparában, egymásután keletkezett közmívelődési intézményeiben, polgárai vagyonságában s a józan haladás iránt való fogékonyágában, melyek Győrt az 1848. előtti idő egyik legvirágzóbb városává tették.

*Elmi csa-
pások.*

*A felvirág-
zás kora.*

A rövid leírás, melyet Győr multjáról adtunk, csak vázlatos rajza a letűnt idők örvendetes és többszörönként gyászos eseményeinek, ámde az elmúlt századokra vetett eme futólagos szempillantásból is felcsillámlik a költő szava: „Szent hazánk! megfizettük mind, mivel csak tartozánk.“

III.

GYŐR TERÜLETI ÉS MŰVELŐDÉSI TÖRTÉNETE.

Óskor. Az előző fejezet bevezető részében dióhéjba foglalva elmondtunk a legrégebb Győr földrajzi fekvéséről, első lakóiról, házagos történetéről és forgalmi jelentőségéről mindent, amit a fenmaradt emlékek és hagyományok ily mű keretében elmondani engednek.

Kétezer esztendőnél messzebbre nyúlnak e város életgyökerének vékony és foszladozó szálai vissza.

Arrabona. Krisztus születése előtt egy fél évezreddel, a kelták idejében, ARRABONA volt a neve, a római uralom idejében a híres római utak egyik központján, az őskori kereskedelem egyik gócza volt, ekkor már városias jelleggel, kőépületekkel, erősséggel. Átsaptak rajta a népvándorlások korának viharai, a hunok uralmát túlélte, az avarok korában egyik főerőssége volt az avar birodalomnak s állítólag gyűrű-sánczai hagyták örökül Arrabonának a Győr nevet; a magyarok honfoglalása idejében a fejedelmi törzs szállta meg környékét s megépített városias jellegével mindjárt kezdetben alkalmasnak mutatkozott az államalkotó nemzeti munka egyik szilárd pontjává, Magyarország egyik első városává kifejlődni. Látjuk is, hogy Szent István a lázadó Koppán elnégyelt testének egyik darabját — nyugoti Magyarország népének tanúságot adandó — Győr kapujára fűglesztette ki.

*Előkelő ro-
mok.* A tudós Czech Jánosnak, Győr egykori birájának történeti iratai közt találjuk nyomát, hogy a rómaiak korában vízvezetékű vagy csatornázási berendezése is lehetett. Olvassuk ugyanis:

*Közcsa-
torna.* „Az 1831-ik évben dúlt gürccmírigy alatt, a tömérdek dologtalan emberek hasznos foglalkozásául a vár árcai behuzattatván, találatott a szűrszabók eddigi szárító helyén a földszine alatt csak egynéhány hüvelykre egy csatorna, természetből rakott oldalakkal és hosszukás, négyszögű téglákból fenékkal. Jelen hosszúsága a tőn 7-ölet, belső szélessége fenn másfél, alatt egy láböt,

mélysége 2 láb 9 hüvelyket. Oldalai még most is mohhal és víz okozta vereses színnel el lévén futva, de folytatása is az átelleni sáncz lehuzatala után több helyen mutatkozván, kétséget sem szenved, hajdani vizlefoylásul használata, és egész a Rábáig szolgálása.“

Ugyan ő a folytatott ásatások eredményeit felsorolva megemlíti „a római fellegrárnak a káptalandomb töve hosszában terjengő alapfalait s némely, még az 1534-ik évben a Rábahid mellett terülő és valaha itt díszlett amfiteatrum, vagy középület maradványának gyanítható romokat. Azután így folytatja :

Amfiteatrum.

„Az előbocsájtottakból mintegy önként kifejlődzik Arrabonánk álladalmának mivolta ez időben. Sem gyarmat (colonia), sem szabados város (municipium), hanem csak fellegrvár (praesidium) lévén, mégis igen érdekes és a felső pannoniai dunahatári várak közt, Carnuntum és Vindobona után legelső helynek állíthatatik, amit leginkább helyzetének köszönhete, mely nem csak az itt összeütközött utak s a Rábán átvezető hidnak elzárhatására, hanem a szerte szét terülő vidék, sőt talán a Duna balparti Germania ide közelebbi részének is árutér és főfokhelyévé alkalmasítá. Jeleskedett tehát minden bizonynyal az e czélatokra megkívánt intézetekkel, ugmint a benne számosan tanyázó és szünetlen fel s alá szállongó katonaság számára szolgáló szállások, életházak, póstahivatal és más középületekkel, melyekből, hogy ily kevés maradvány jutott korunkra, csak annak tulajdonítandó, mivel a hajdani város az újabb tapasztalat és találások szerint a vásár álláson belül, a már akkor is, valamint jelenbe azon keresztül vivő országút mellett, nevezetesen ott állván, a hol az utóbbi vár falai, árakai és sánczai csináltatása végett a föld egészen feldúlattott, az akkor kétség kívül nagyobb számban napfényre hozattott régiségek közül sok elhurczoltattott, összetöretett, vagy újra a falakba elrakattott.“

Kereskedelemi fok.

A római emlékek tanuságot tesznek, hogy Arrabonán és vidékén előrehaladt műveltség, kifejlett ipar- és kereskedés voltak. A földmívelés és baromtenyésztés jelentékeny volt e vidéken s valószínűleg még a római időkben kezdték meg a Bakony Győrmegeyibe átnyúló dombjain a szőlőmívelést.

Római idők.

Közigazgatásilag Arrabona Bregetiumhoz tartozhattott s egy defensor vezette ügyeit.

A hun idők és a népvándorlások alatt a földmívelés, ipar- és kereskedés alásülyedt, az ipar csak a legszükségesebb tárgyak (ruházat, fegyver, agyagneműek) előállítására törekedett. Az avarok és turkok hozták szokásba a sisakot, pánczél, kengyelt.

Népvándorlások kora.

Az Árpádok alatt az első évszázadot a nemzeti állam szervezésének nagy munkája vette igénybe. Már ez időben is összefüggésben volt a tulajdonképeni Győr (vár) területével „majrok“

Az Árpádok alatt.

(Nádorváros), melynek alsó fele később a szt. Adalbertről címzett társaskáptalan birtokává lett. A vár délkeleti alja (Győrsziget, Révfallu) a székesegyház birtoka volt.

A győri
várispán-
ság.

A győri várispánsághoz tartozott ezidőben Gewr (Győr)-ön kívül: Toryan (Tarján), Ech (Écs), Sagh, Nuul (Nyul), Malomsok, Kapi, Novák és Réti, Deer (Dör), Sceez (Szerecsen), Bolon (Ballony).

Egyéb várispánságokhoz tartoztak e megyéből Nulos, Saap (Szap), Durug, Őrsmosony, Günew (Gönyü), Heche, Rodovan (Radvány), Medve.

Királyi javak voltak Győrmegyében Árpás, Cuiar (Kajár), Nuul, Pennavaad (Ponyvád), Barát, Horozty, Glurmóth (Gyirmóth), Mérges, Tapan (Taáp), Kulchud, Obada (Abda), Patas, Zoa vagy Zava (Szava), Pannonhalma, Boych, Vamos, Bedegh (Bödöge).

Szabad-
hegy és
Lihócs.

A Győrhöz tartozó Szabadhegy (ekkor, Szent-Mihály, vagy Merena) nemesi birtok volt, úgy Lihócs (ekkor Zent-Güd = szt.-Vid).

A várnépet alkották: a *várjobbágyok*, kik hadikötelezettségök fejében hűbérjellegetű földbirtokot nyertek, mely apáról fiura szállt, E föld 2 ekényi (240—300 hold) volt. A *szabad parasztok*, a vár földjén, vagy magánosok birtokán letelepült szabad parasztok, vagy jobbágyok és vendégek. A *hospitesek* adót fizettek a várispánnak. Győrott ezek leginkább a mai nádorvárosban voltak megtelepedve s iparral foglalkoztak, bennök találjuk fel a győri polgári osztály ős-elemeit.

A várnép.

A győri várispán törvénykezési joghatósága alól ki volt véve polgári ügyekben a győri püspökség, a káptalan s a Hédervári nemzetség. IV. László (1273)-ban a káptalant a győrvárosi birtokán élő népek felett a bűnügyekben való joghatósággal is felruházta.

*Törvény-
kezés.*

A birtokviszonyok fejlődnek, IV. Béla alatt már a várjobbágyság korlátlanul rendelkeznek birtokaikkal, lassankint beolvadnak a nemesek sorába, a várnép pedig szabaddá lesz, vagy túlnyomó részben beolvad a városi polgárság kebelébe, a földesúri birtok szolga népe pedig a nagy paraszt-, vagy jobbágysággal olvad össze.

*Birtok-
viszonyok.*

A várispánság is elveszti eredeti jellegét s kormányzati közeggé válik, a megyei nemesség a megyegyűléseken a megye egyéb politikailag önálló lakóival IV. Béla alatt már együtt tanácskozik.

A fejedelmek a polgári osztályt emelni és a várispán alól önállóságra juttatni igyekeznek, V. István kiváltságlevele¹ a győri polgárságnak egyszerre értékes és nagy jogokat biztosít s hogy akkor már e városnak fejlett ipar- és kereskedelme volt, IV. Béla vámszabályzatából kitűnik.

*Ipar, ke-
reskede-
lem.*

E szerint a város azon része, mely a király földjén volt, s mely eddig a várispán hatósági köre alá tartozott, a megyei szervezetből kivált és saját maga választotta tisztviselőivel és saját maga alkotta szabályai keretében kormányozta magát. A püspök joghatósága alatt levő terület, a fellegrvár, úgy Sziget és Révfallu, valamint a káptalan birtokában levő váralji terület (Káptalan-Győr) megmaradt eddigi helyzetében.

*Közjogi
osztályo-
zás.*

Röviden összefoglalva: Győr városának ekkor háromféle néposztálya volt, u. m. 1. a tulajdonképeni győri polgárság, 2. a püspöki joghatóság alatt álló lakosság és 3. a káptalan földesúri hatóságához tartozó néposztály.

A városi elemet a polgárság alkotta meg, mely kiváltságokat élvezett. E polgárság a várispáni (főispáni) hatalom alól kiszabadult, mert maga a várispáni szervezet is a 13. században már teljesen felbomlott. A várjobbágyság beleolvadt a vidéki szabad emberek osztályába s ebből lett a nemesség, a várnép pedig átalakult jobbágysággá, mely fogalom már annak felelt meg, a mit az újabb időben értünk az alatt. A főispán elvesztette bíraskodási és közgazgatási jogát a városi polgárság fölött, mivel e vagyonos pol-

*A polgár-
ság.*

¹ Közölve a történeti részben. (24. 1.)

garság közvetlenül a királytól függött és széleskörű önkormányzati jogokat nyert.

A kir. város polgárai.

A városi polgárok jogai főképp abban állottak, hogy maguk választották bírójukat s azt a király erősítette meg hivatalában. A bíró mellett volt a 12 esküdt, kik a bíróval együtt polgári és bűnügyekben ítéltek. A polgárok maguk intézkedtek belviszonyaikról, a közigazgatást, igazságszolgáltatást és büntető hatalmat tisztviselők által maguk gyakorolták. Saját ügyeikre nézve szabályrendeleteket alkottak s ha a polgárok közül valaki nem volt megelégedve bírójának intézkedésével, ügyét nem a főispánhoz, hanem közvetlen a királyhoz, illetve az ő nevében az általa megbízott kir. tárnokmesterhez fellebbezte.

Polgárjogok.

A városi polgárok saját birtokaikon teljesen független hatalmat gyakoroltak s arról szabadon rendelkezettek, sőt ha örökös nélkül halt ki valamely polgárcsalád, annak birtoka nem a kincstárra, hanem a városra szállott. A győri polgárok — legnagyobb részt kereskedők — az ország területén szabadon folytathatták a kereskedést, vámot sehol sem fizettek.

A város önkormányzata.

A város maga rendezte vásárait, piaczeit, azonkívül, mint okleveléből látható, árúmegállító jogot is nyert. A polgárok a hadiszolgálat alól mentve voltak s csupán a vár védelmére voltak kötelezve. A városon átutazó királyt a város tartozott élelemmel és szállással ellátni, a királyi főtiszteket azonban nem. A királyoknak azonban jelentékeny hasznot hajtott a győri harminczadó, melynek jövedelme — legalább az Árpád-korszak végén — a királynék házi pénztárába folyt. Ebből magyarázható, hogy Kún László király 500 ezüst girát a királynét megillető győri harminczadóból a királyné kancellárjának rendelt.

A győri harminczad.

Városi tisztviselők.

A királyi polgárság tisztviselői voltak a XIII. században a már említett bírón és esküdteken kívül a hadnagy, a kamarás és a gazda, kik a város pénzügyeit és birtokait kezelték. A hivatalok fentartása nagyon csekélybe került, mivel a főbb tisztviselők fizetést rendszerint nem is húztak; ez állások elnyerése ugyanis rendszerint csak megtiszteltetés és kitüntetés volt és nagyon természetesen, csak a vagyonosabb polgárok nyerhették el. Az alantas közegek rendes díjazásban részesültek, csakhogy ez nagyon kevésre ment s a városnak birtokai után befolyó jövedelméből az bőven kikerült. Az összes tisztviselők fölött, miként a többi kiváltságos

városokban lakó tisztviselők fölött is a főfelügyeletet a királyi tárnokmester gyakorolta.

Győr lakosságának másik részét a püspök joghatósága alá tartozó lakosok képezték, kiknek kötelezettségeik földesuruk a püspök iránt V. István kiváltságlevele után is fennmaradt. Ezeknek külön bírójuk volt, V. István levele azonban a városon kívül őket is a királyi polgárokkal egyenlő kiváltságokban részesítette, tehát a vámmentességet és kereskedelmi szabadságot ők is élvezték. A lényeges különbség tehát közöttük abban állott, hogy a püspök földesuri joghatósága alá tartozván, évenként bizonyos pénzbeli és terménybeli adózást teljesítettek és peres ügyeiket saját földesuruk közege a püspöki udvarbíró intézte el.

A harmadik, és pedig jelentékeny csoportja a lakosságnak a káptalan földesuri hatósága alá tartozott. Ezek is külön községet alkottak saját külön bírójukkal és a XIII. században már semmiféle tekintetben sem tartoztak a főispán birói hatósága alá.

A főispán hatósága Győrött akkor már csak a várnagy parancsnoksága alatt álló várőrségre terjedt ki. Győr lakossága tehát három községre oszlott fel e korban s e három község lakói nagyjából ugyan a város külön részein voltak csoportosítva, de nagyon természetesen a helyi viszonyok szerint a keveredés azért folytonosan meg volt. Különösen népes volt a káptalan földesuri hatósága alá tartozó rész, a mai belváros egy része. Ezen rész körül és a várba települtek le V. István uralkodása után a királyi polgárok is.

Győr lakossága, annak daczára, hogy a kereskedelemmel és iparral való foglalkozás jelentékeny volt, túlnyomó részben mégis földműveléssel foglalkozott. A kiváltságos királyi polgárságnak V. István a tett szolgálatok fejében jelentékeny birtokokat ajándékozott, így a mai Pataházát, mely akkor Malomsok nevet viselt. A polgárság általában jó módnak örvendett, V. István alatt azonban a cseh háború következtében oly nagy károkat szenvedett és oly szegénységre jutott, hogy szegénységét maga a király hivatalosan nyilvánította ki okmányában. A győri polgároknak ez időbeli szegény helyzetére világot vett azon körülmény, hogy midőn a cseh háború alatt elpusztult házaikat akarták felépíteni, a király maga ajándékozott nekik e célra karókat és sövényfalak készítésére cserjéket. Ugyancsak ezt bizonyítja azon körülmény is, hogy a

győri polgárok számára nagyobb kiváltságokat adott, mint aminőt élveztek a királyi koronázó városnak Székesfehérvárnak lakói.

A lakos-
ság.

Szerzetes-
rendek.

Győr lakossága az Árpád korszak vége felé 4—5000 lélekre ment s így az ország népesebb városai közé tartozott. A város emelkedettségét és fejlettségét e korban igazolja azon körülmény is, hogy benne akkor már a *Johannitáknak*, *Domonkosrendieknek* s minden valószínűség szerint már a *Ferenczrendieknek* is voltak kolostoraik, a középkorban pedig ezek mind megannyi éltető központjai voltak a polgáriásodásnak és haladásnak. A Johanniták a városban birtokosok voltak s nekik is volt bizonyos számú jobbágyuk a győri lakosságban, miként ezt a főnebb érintett királyi okmány határozottan megemlíti. Hasonlókép több jobbágya volt még a Sz. Adalbert prépostságnak, mint egyik legelőkelőbb győri birtokosnak, s mindezen adatokból látható, hogy a város lakossága nagyon változatos tarkaságot mutatott rendi és jogi tekintetben.

Győr vár-
ispánjai.

Végre meg kell emlékeznünk a várispánok vagyis főispánokról is, kik között jelentékenyebb szerepet vitt II. Endre alatt a spanyol származású SIMON, ki úgy látszik, még Imre király alatt jött Magyarországra Arragoniából, midőn a király Konstancziát az arragoniai király leányát feleségül vette. Endre király úgy nyilatkozott Simonról, hogy „nem szükségből, hogy megélhessen, hanem a királyi jószág hírére jött Magyarországra“ s itt győri ispán lett. Mint ilyen tagja volt ama követségnek, melyet a király 1232-ben Rómába küldött, hogy a pápa vegye le az országról az egyházi interdictumot, melyet Robert esztergomi érsek a király gondatlansága és hanyagsága folytán az országra kihirdetett. A győri ispánok közül IV. Béla alatt LŐRINCZ ispán a királyi főlovászmesteri hivatalt is viselte. V. István alatt pedig, midőn a nevezetes szabadalom-levelét kiadta, DÉNES püspök viselte a főispáni hivatalt.

A földbír-
tok.

Ezidőben a birtok felosztásának mértékegysége az ekealj (120—150 hold) volt, melyhez Győr vidékén 8 ökör, 10 tehén, 100 juh és 2—3 szolgából álló felszerelés tartozott.

Ipar.

Az ipar még mindig nem tartozott a kedvelt foglalkozások közé, a nép jelleme a harczot, a vitézséget tekintette a becsület- és vagyonszerző foglalkozások legdicsebbikének. Győr városában az iparos polgárság ekkor kezd különválni osztályokra; a bőrrrel dolgozók s abból mindjárt iparczikket is készítőik például külön timár, varga, szijgyártó mesterágakra szakadnak, majd a timárok

is eloszlanak irhásokra, kik a finomabb bőrkészítményeket állítják elő, és a tulajdonképeni timárookra; a helyi ipar azonban kizárólag a helyi szükséglet primitivebb czikkeire szorítkozik, hogy a finomabb czikkeken már ekkor is a nyugat ipara uralkodott, mutatja Béla király vámszabályzata.

A kereskedelem hasonló gyermeklábakon mozgott. A pénz *Vatuta, értékek.* kevés volt, a kereskedés csere-eszközökkel dolgozott. Szt. István korában a gira (márka) 4 pensát s minden pensa 45 denárt tett ki. I. Béla alatt a gira 5 pensát s 1 pensa 40 denárt ért. I. Béla denárja 1.250 gr. volt, mai értékében 25 frt 32 kr. A forgalomban azonban oly csekély pénz volt, hogy értéke igen felszökött. III. Béla a keresztes hadak átvonulásakor (1189.) akként szabályozta az árakat, hogy 100 lóra való takarmány vagy négy igen jó ökör ára egy gira legyen, a gira tehát mai árak szerint legalább 600 frtnak felelt meg. A győri háztelkek árára vonatkozólag tájékozásul szolgálhat, hogy IV. Béla 1242-ben Renalduknak, Wyrunc mester fiának két győri háztelékért egy ekényi földet adott Tarjánon cserébe.

A kereskedés közvetítői zsidók, olaszok, németek és izmaeliták voltak. Az Árpádok szabályozták a zsidók jogállását, nevezetesen Szt. László, Kálmán és IV. Béla. Ez utóbbi igen szabadelvűen és jelentős kiváltságokkal.

Győrnek minden hét szombatjára volt engedélyezve vására, *Győr városai.* melynek vámja a főispánt illette. 1271. óta azonban a város a hetivásárokon kívül külön vásárokat is tartott. A kereskedő kétszerannyi vámot fizetett, mint a termelő.

III. Béla a győri híd- és rév-vám jövedelmét egyenlő arányban *Vámjai.* felosztotta a várispán, a pilisi és a zirczi apát között. V. István a győri polgárságnak szabad révjogot is engedélyezett. A győri Rába-vám alól II. Endre a lébenyi apátság alattvalóit, ha az apátság birtokáról Győrön át élelmiszereket szállítanak a kolostor részére, felmentette. Később az élelmiszerek vámja alul való mentesség nemesi kiváltság lett.

A győri harminczadról a „győri kereskedelem története“ című *A harminczad.* későbbi fejezetben emlékezünk meg részletesebben. ¹

Az Árpádok alatt város a várerőd körül s a folyóvizek partjai mentén volt megépítve, továbbá Nádorváros Hosszú- és Kálvária-

¹ A történeti rész III. fejezetében.

utczai előrészen lehetett szórványosan néhány háztelep, erősebben III. Károly alatt kezdett népesedni.

Győr-sziget.

Első királyaink korában a város területéhez tartozott még Győr-sziget és Révfalu is. Az akkor még vízzel teljesen körülvett *Győr-szigetet* V. István adományozta a városnak 1271-ben, oklevelének e szavaival:

„Még az épületek helyreállítására, hogy vesszőjük és karójuk legyen, és a földművelésre és telkekre téresebb földdel birjanak, átengedjük ugyanazon jövevényeinknek az ott levő dunaszigetet. Győr várának ellenkező nyugotra fekvő részéig, erdeivel, rétjeivel és halászatával“.

I. Mátyás király a várostól elvette és Erdődy Tamás győri püspöknek ajándékozta. Azóta Szigetet a győri püspökök birják, e sziget előbb csak erdő és rétből állott, később 1567-ben téglavetők települtek meg rajta, kik a győri bástyához e sziget csúcsán égették a téglákat. Az Aginelli és Ortelius-féle képeken láthatók is a kemenczék.

Révfalun.

Révfalu (hajdan Tőkés) legrégebb birtoka volt a győri püspöknek, lakosait már 1296—1303. Tódor püspök némi szabadalmakkal ajándékozta meg. Pataházat (hajdan Felfalu és Malomsok) 1271-ben Ottokár elpusztította, V. István pedig Győr városának ajándékozta.

Ujváros e tájban még egészen lakatlan volt, mocsarak és ingoványok borították, csak a 16. század végén kezdtek itt építkezni.

A város lakályos-sága.

Hogy a város viszonylag kényelmes és lakályos lehetett, tanúsítják azon adatok, hogy királyaink itt szívesen mulattak, huzamosabban tartózkodtak, Erzsébet királyné pedig állandó lakásául is választotta. E mellett várispáni és püspökségi székhely, továbbá nagyszámú őrsereg és azok tisztjeinek állandó tartózkodási helye lévén, elégséges szilárd épületekkel kellett birnia.

Győr leg-régibb fel-oszlása.

Az 1518-iki adórovásban Győr városának következő területszelei vannak felsorolva:

1. A város (civitas).
2. Zenthbenedekfalva, a győri káptalané.
3. Zenthalberth, a győri préposté.
4. Kyralfewldew és Kertezzer (Királyföld és Kertesszer), a győri püspöké.
5. Héderváry István 3 factora.

6. Héderváry Ferencz földje.

7. A Szent János lovagok földje.

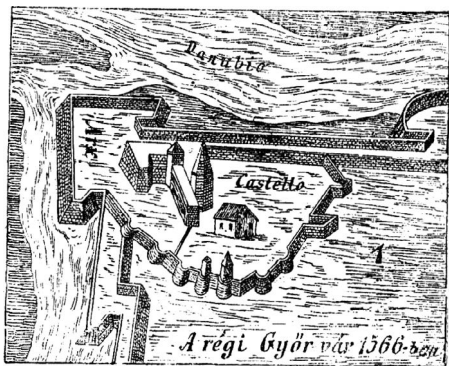
8. Megher (Megyer) a győri kápolna földje.

A vár.

Ha a győri *várról* szólunk, meg kell különböztetni a belső várat (fellegvár), mely a győri püspök palotáját foglalta magában. Ez a palota már 1566. előtt fennállott, mint a mellékelt s 1566-ból származó rézmetszet (Zenoi Domenico velencezi festő és rézmetsző műve) mutatja.

A külső vár.

A *külső vár* (castrum) falai a mai káptalandombot körítették, úgy amint a fehérbárány szállodától kiindulólág a Király-utcza és Tejfölös-köz félkörben húzódó házsora a Frigyszekrény szobránál

befejeződve maiglan is mutatja fekvésével. A várfalak alá volt vezetve körben a Rába csatornája, mely a Duna utcánál torkolt a Dunába. *Ágoston* püspök 1447-ben Frigyestől 3000 aranyért ezt a várterületet válthatta vissza, mely azontúl a püspök birtokát képezte s innen Győr püspöki város czimét és jellegét viselte azontúl s a győri püspökök 1510-től Győrvármegye örökös főispánjai lettek.

A püspöki palota.

A harczos idők bekövetkezésével a püspöki palota és a vár a várparancsnokok alá kerül, a püspökök hatósági joga megszűnik s az országos várrá váló győri erősség is a király kezére jut. A püspökök jogigényeiket fenntartják az egész káptalandombra, *Draskovich* György püspöksége alatt (1635—1650.) az ez iránt támasztott pörben a kir. kuria és *Pálffy* nádor a vitás területet a városhoz tartozónak itéli.

I. Ferdinánd alatt a várat renoválják s egyszersmind azon kezdenek gondolkozni, hogy maga a város építtessék ki erősséggé. 1560-ban kőbástyákkal veszik körül a várost s ezzel a tulajdonképeni belső vár jelentősége elvész. A fenn közölt rézkarcz híven mutatja a belső körvárat s a város körül vont új erődítéseket. Az Ortelius felén szintén látható a nyoma.

Káptalan-Győr közvetlen a várfalak alatt feküdt, néhány hosszú *Káptalan-Győr* belvárosi utczából állott. Az 1518-iki adórovás szerint 111 portája volt.

A mai *Ujvárost* 1548-ban említik először (Ujfalu); ez a városrész 1543-ban (Székesfehérvár eleste után) kezdett népesedni az idemenekülők által. 1572-ben már Ujvárosnak nevezik s 1604-ben némi erődítéssel látják el, melynek költségeihez e városrész lakói (még maga a „vitézlő rend“ is) hozzájárul.¹

Szent Benedekfalva vagy Pándzsa-utcza (a mai Temető- és Hosszú-utcza tájékán) a Szent Péter-utczával együtt a káptalan földesurasága alá tartozott, önálló bírása volt. 11 egész s 17 és fél félhelyes jobbágylakója volt 1509-ben, 1518-ban pedig 28 portája. A város megerősítésével ez a terület elnéptelenedik, lakói bemenekülnek a védett területre.

Királyföld és Kertesszer a városi terület azon része volt, mely *Királyföld* Káptalan-Győr és Majorok között feküdt, 1518-ban 34 portája volt, a Kertesszernek 15.

Szent-Albert vagy Adalbert-földje a Kertesszer-utcza további folytatása a Kalvária felé, 1518-ban 25 portája volt.

A *Héderváriak* győri birtoka egy utcza (valószínűleg a Szt.-Domonkos-utcza) volt, mely káptalani területén kezdődött s a mai vásártér felé nyúlt. A benne elhelyezett Szt.-Domonkos-templom és az utcza is, amennyiben az erődítési vonalból kiesett, elpusztult. 9 portája volt 1518-ban.

¹ „Főstrázsamester uram megtalálván bennünket, hogy az mostani török hírekhez képest Ujvárosban bizonyos állásokat csináltatna és arra 6 taraczkot akarna vonatni oltalomnak okáért mely épületre hogy mi is valami kevés contributióval lennénk, kivánta tőlünk; látván mi is, hogy ezen állásoknak megcsinálása és az taraczkoknak arra felvonása magunk és hazánk oltalmára szükségesek legyenek, azért accordáltunk, hogy az Ujvárosban lakozó városi emberek az maguk oltalmára azon állásoknak megcsináltatására contribuáljanak, az melyért Varga György uram ujvárosi eskütt szedjen ki és hozza bíró uram kezéhez, minthogy azon Ujvárosban lakozó vitézlő rend is contribuált arra az épületre, ilyen okkal, hogy az contributio casusba ne menjen jövendőben.“ (Győr városa jegyzőkönyvéből 1604.)

Johanniták földje. A *Johanniták* földje egy telket tartalmazott 1518-ban, Nádorvárosban volt valahol.

Megyer. *Megyer* mint alapítványi birtok a székesegyházhoz épített Szt. Háromság-kápolnához tartozott, 1495-ben 17, 1518-ban három portát számlált.

Szabadhegy. *Zabady*, azelőtt Szt. Mihály, ma Szabadhegy, püspöki birtok s szőlővel volt beültetve.

Ezidőben Győr legvárosiasabb része a Szt. István templom környéke volt, a mai megyeház körül. Itt volt a legtöbb kőház.

A város szíve. A külvárosokat földművelők lakták, kik viszonyaiknak megfelelőleg építkeztek. A házak fából és vesszőfonatból épültek, sokszor porig égtek. Az utcák szűkek és zsúfoltak voltak.

A külön joghatóságú városrészeknek külön piaczaik voltak. *A vásártér* A „zombatpiacz“ (szombati hetivásárok piacza) körülbelül a vasutállomás előtti nagy téren volt. Káptalan-Győr piacza pedig a mai Széchenyi téren.

A régi utcák. Az ezidőbeli utcák nevei közül fennmaradtak: a *Nagy-utcza*, melyben kőházak voltak, a mai megyeház körül; a *Piacz-utcza*, a mai Király-utcza tájékán; a *Szt. Erzsébet-utcza*, a Stadel-ház vonalán az Ujkapu-utcza felé; a *Duna-utcza*, a *váraljai* házsor, a *Rába-utcza*, a mai Karmelita-térről délnek vonuló utcza. Ismeretlen fekvésű utcák: a *Warga-*, *Németh-*, *Gyeke-*, *Kochy-*, *Uj-utcza* és a hallottak utczája.

Templomok, kolostorok. Templomokban és kolostorokban gazdag volt a város. Legrégibb a *Székesegyház*, vele körülbelül átellenben a *Dóczy kápolna* (1487), azután a *Szent István templom* (városi plébánia-templom), a mai megyeház helyén (az Aginelli-féle képen a keleti bástyafalakhoz közel); a *Szent Adalberti prépostság temploma*, a mai kálvária helyén; a *Szent Benedek egyház* szintén elpusztult, a *Dominikánusok temploma* (Héderváry alapítvány) elpusztult, a Ferenczrendiek *Szt. Erzsébet egyháza* és *Szt. Erzsébet kolostora* a mai Stadel ház körül, a *Szt. Katalin kórház-templom* Ujváros elő részén, a *Szt. Lázár kápolna*, a *Johanniták temploma* a Királyföld alsó szélén, Kis-Baráti felé. Mindezek a templomok elpusztultak vagy más rendeltetés céljaira átépültek.

Középületek. Egyéb középületeknek is fennmaradt emléke, így a *városház* az, melyet I. Ferdinánd alatt épített a város egy piaczi telekre, e telket oly feltétellel engedte át neki, hogy az építendő ház 12 évi

használat után visszaszáll a káptalanra s csak egy része marad a városé. A *káptalani iskola*, a székesegyház déli szomszédságában, később sütőházul használták s e helyett a káptalan a városban rendezett be magyar iskolát. Emlékeznek az iratok káptalani *fürdőházról*, mely bérbe volt adva s káptalani *nagyvendéglőről* is.

A győri vár Ferdinánd előtt csupán a belső várból állott.

Ferdinánd határozta el az előnyös fekvésű Győr erődítését s A győri erődítések. FELS Lénárt várkapitánynak 252 sánchezást küldött le, kik naponkint 10 órát dolgozva, havonkint 1029 frtba kerültek. I. Ferdinánd azt írja Nádasdy Tamásnak, hogy Győrt árkokkal és palánkkal könnyen meg lehet erősíteni, úgy hogy a környék népe itt menedéket találhat s a vár is könnyebben lesz védhető. Rendelkezésére bocsájtja Pozsony, Sopron, Győr, Veszprém és Vas megye jobbágyosságát s felhatalmazza Nádasdyt az ellenszegülők megbüntetésére is.

Az erődítést megkezdték, mély árkot ástak, azon belül kettős Ferdinánd tervei. sorban czölöpöket vertek le, vesszőfonadékkal és ágakkal a czölöpöket két sorban összefonták s a széles rést kitömték földdel, kívül pedig a vesszőfonadékot sárral betapasztották, az útbaeső házakat kisajátították. Ferdinánd nagyon sürgette az erődítési munkálatokat, biztosokat küldött ki s az ellenszegülő Pozsony vármegye alispánját elfogatással fenyegette.

A törökök közeledése még lázasabbá tette az erődítési munkák Uj tervek. folyását, műszaki biztosok érkeznek, kik felügyelnek a munkára; ezek jelentése alapján a régi (belső) vár megerősítési tervét elejti, mert akkor négy helyett nyolcz bástyát kellene építeni s mert ez a vár a külső erőd által úgy is védve van, továbbá mert kétféle őrséget kellene tartani s veszély idején a katonaság hamarabb menekülne a fellegvárba. A Győr mellett táborozó Szász Móricz választott fejedelemhez két építőmestert küld s elrendeli, hogy a 400 sánchezásó legényen kívül még 500 katona dolgozzék a munkánál.

Az országgyűlés is foglalkozik (1547) Győr megerősítésének Az országgyűlés rendelkezései. kérdésével s úgy dönt, hogy Győr vár és a város külön erősítésenek meg. A rendek arra kéri a királyt, hogy a püspöki tizedet fordítsa erre.

Azon töprengtek és tanácskoztak ezután, hogy vajjon mily mértékben történjenek az erődítések. SFORZIA örgróf és főkapitány 1555-ben azt jelenti, hogy az egész városnak kőfallal való körüvétele sok pénzbe és időbe kerül, elégségesnek tartja az ő tervei Sforzia tervei.

szerint a belső vár megerősítését, kívül pedig az árkok és palánkok befejezését.

A tanácskozásokat megzavarta a török közeledésének híre. Erre lázas gyorsasággal folytatták az árkok és palánkok befejezését. GAL Ádám várkapitány felszólítja Győrmegyét a király nevében, hogy az őrség számára szolgáltasson ő is fát (eddig csak a városi polgárság szolgáltatta) s a palánk besározására állítson embereket. Az alispán azt felelte, hogy a megye legfőlegb egy szekér fát adhat falunként, a palánk sározására pedig a közmunkát megtagadta. Gál emiatt az alispán megbüntetését sürgette, annál inkább is, mert még Pozsony és Mosonysziget megye is hozzájárult a munkához.

A vár felszerelése. Hadiszerek tekintetében e korszak alatt gyöngén állt a győri vár. Egy 1557-ik évi lajstrom szerint a szertárban 26 kisebb-nagyobb ágyú ($\frac{1}{2}$ —6 fontos golyókkal), 10 nagyobb és 250 kisebb szakállas puska, 200 nagy vasgolyó (Szigetvárba küldendő), 4552 várágyúba való golyó, 287 mázsa puskapor az ágyúkhoz, 62 mázsa a puskákhoz, 113 mázsa ólom, 626 kötés gyújtó kanóc, lándzsák, szurok, olaj, 1024 kerékkészülékkel ellátott rohamfazék, 200 darab tüzeshető nyíl stb volt.

Lakosság. A lakosság ezidőben tiszta magyar volt, száma 4—5000 lehetett; a mohácsi vész után következő idők zavaraiiban sokat veszített a város.

Ipar. Ipara jelentékenyen emelkedett, amennyiben a polgári osztály ekkor már erős volt, kereskedelmileg azonban a várvédelem munkái közben alászállott.

A győri főkapitányság. Székesfehérvár megvétele után Győr hadi és Bécsset védő jelentősége emelkedik s az országgyűlés sürgetésére az ország két főkapitányságra oszlik. Egyik a felvidéken és a tiszai részeken, a másik a Dunántúlon parancsnokol s ez utóbbi székhelye Győr lett.

Az 1558-iki 8 éves békekötés elég időt engedett Ferdinándnak, hogy régi tervét, Győrnek elsőrendű erőddé való kiépítését, megvalósíthassa.

A nagy erődtervek. SALM Egon gróf a győri főkapitány, THANHAUSER György haditanácsos és FARABOSO Péter kir. építőmester voltak a király biztosai, kiknek jelentése alapján, miután BENIGNO Ferencz is átvizsgálta a terveket és munkákat, a király elrendelte a nagyszerű erődítések készítését. A várost mély árokkal húzták körül, melyekből a víznek soha sem volt szabad kifogynia, s melyek közepén 3—4 öl széles

csatorna folyt. A belső fellegvár falainak erődítését mellőzték, a mellette vezető árkot lassankint betömték. A következő bástyái voltak ekkor a várnak.

A *várkastély-bástya* (A.), a *Sforzia* (fél) *bástya* a bécsi ka-^{A bástyák és kapuk.} punál (B.), a *magyar* (Rába) *bástya* (C.), melyet 5 öl magasra emeltek. Ehez legközelebb feküdt a *császár-bástya* (D.), mellette a fehérvári kapu. Ezt követte az *uj bástya* (E.), majd a *közép-bástya* (F.), folytatólagosan a Dunaparton *szentdombi bástya* (G.) és végül a Dunakapunál a *Duna-bástya* (H.).

A Sforzia bástyánál az újra kiépített bécsi kapuhoz felvonó hidat terveztek. Az egyes bástyákon belül is erős kőfalat húztak s a fal és a bástya között földdel töltötték meg, melynek szélessége legkeskenyebb helyén is négy öl volt. Olasz építőmestereket, téglagököket és munkásokat hoztak s teljes erővel láttak a munkához.

Mellékelve bemutatjuk a báró WIEMES Ferencz mérnök-ezredes ^{Az erőd térképe.} rajza s G. BOUTTATÓ metszvénye után az erőd teljes alaprajzát a Dunáról nézve.

Az erődítések nagyon sokba kerültek s minthogy azok nem a város védelme érdekében terveztettek, hanem egész nyugoti Magyarország és Ausztria (Bécs) érdekében, sőt a kereszténységnek a pogány uralom ellen való élethalál harcát szolgálták, hozzájárultak a költségekhez a szomszédos vármegyéken kívül Ausztria, sőt a pápa is.

Havonta 5862 frt volt csak az alkalmazott munkások fizetése, ^{A költségek.} és pedig olyan bérek mellett, hogy a főkovácsmester Ranegger Márton havi 20 frtot, a pallér havi 8 frtot, a többi mesterek is 6—8 frt, legények 5—6 frtot kaptak. A téglavetők havonta 2,400.000 téglát vetettek s ezrét 1 frtjával, ennek fuvarját 15 krjával s így a téglavetés és szállítás költségét havi 3000 frttal számították. Benignó felügyelő és Gaballio építőmester számítása szerint a bástya-erődöknél egy kubik öl építése 5 frt 30 krba került s 1561-ben a már elköltött 20,151 frton felül még 119,000 frtban számítják a befejezendő mű költségét. Egyidejűleg Ujvárost, Szigetet és Révfalut is körülvezték karó-palánkokkal.

Először déli erődfalakat, majd a kapukat építették ki, úgy mint a bécsi, a Duna- és a fehérvári kaput, azután az északi és nyugoti bástyákat, végül a szentdombi és püspökvári bástyát (1575.).

A bevehetetlen vár. Az ekként elkészített győri erősségnek méltán jártak csodájára külföldi országokból is s bevehetetlen híre bejárta csakhamar Európát. PHYGIUS útleíró, a ki KÁROLY fejedelemmel erre járt, a hatalmas falakkal, sánczokkal és bástyákkal bíró Győrt leírásában bevehetetlennek tartja. SZOBIESZKY lengyel király is eljött megtekintésére egy század multával, mikor bécsi útjából hazatérőben volt.

A török uralom után az erődítési rendszert előretolt védművekkel még tökéletesítették, e nagyszabású földmunkákhoz Győr és Mosonymegye közmunkáját vették igénybe.

Montecuccoli

MONTUCCOLI (1664.) még tovább kívánja fejleszteni a külső erődítéseket s az összes erődítések aláaknázását javasolja, tekintettel a törökök nagy várostromló ágyúira. E célból 1000 mázsza puskaport, a legénység megszaportítását s egy évre való élelmet kér Győr számára.

Ezek az előretolt csillagsánczok pontosan fel vannak véve a bemutatott báró Wimes-féle egykorú rajzon.

Az erőd méretei.

Az erődítések méreteiről a következő adatokat közöljük. A külső erődítéseket övező sánczgyűrű legnagyobb belső távolsága a közép-bástyától keletre 163 öl, az új-bástyától 156 öl, a császárbástyától 133, a magyar-bástyától 166, a püspökvártól Sziget felé 105 öl volt. A közép-bástya előtt fekvő külső sáncz belső hosszúsága 50 öl, legnagyobb belső szélessége 60 öl, az új-bástya előtt fekvő külső sáncz hossza 44, szélessége 56, a császárbástya előtti külső sáncz hossza 33 öl volt. A magyar-bástya előtti belső sáncz hossza 118, a bécsi kapu előtti sáncz legnagyobb belső hossza 52, szélessége 63 öl volt.

A többiek mérete is ezt az arányt követte. A földsánczok a sarkoknál téglafallal voltak megerősítve; a szigeti és bécsi kapunál egészen fallal voltak körítve.

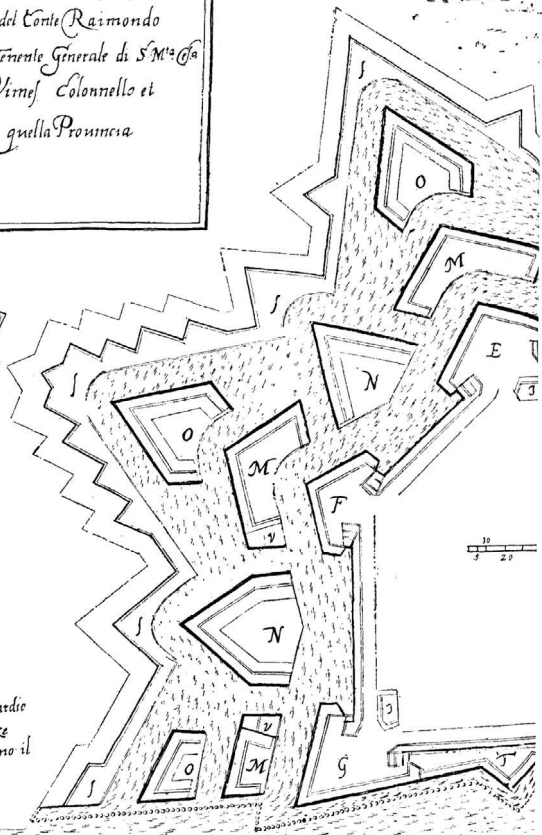
Falak, kazamaták.

Az összes falak, mint I. LIPÓT hadi mérnöke jelenté 1664-ben a királynak, jól égetett téglából voltak alapostul építve, a bástyafalak erősen falazott kazamatákkal birtak. A jelentés javasolta az árkok kimélyítését s egyszersmind arról is megemlékezett, hogy a város utczái igen sárosak, úgy hogy alig járhatók. Ajánlotta tehát jó mélyen homokkal meghordani.

A győri vár jó szolgálatot tett 1683-ban, mikor a török Bécs ellen indult. Az ostromló sereg egy hadosztályát a győri vár figyelmese kötötte le. Azután még a kurucz háborúk idején volt szerepe,

Gianarino restaurato, e di mole fortificationi
 esteriori murate per ordine del Conte Raimondo
 Montecucoli Luogo Tenente Generale di S.M.^a Ca
 dal Baron Francesco Vines Colonnello et
 Ingegniere Generale di quella Provincia

- A Baloardo del Castello
 B. Mezzo Bastione
 C Baloardo d'Ungharia
 D Baloardo dell'Imperatrice
 E Baloardo Nuovo
 F Baloardo di mezzo
 G Baloardo Monte Seno
 H. Baloardo del Fiume
 I. Cavalieri
 Y Porta di Vienna
 K. Porta di Weyssenburg
 L. Porta del Fiume
 M. Contraguadris
 N Rivellini
 O Mezza luna
 P. Opera a Corna
 Q. Doi Caponere
 R. Contra scarpe con Fosso
 S. Contra scarpe
 T. Falsa braga al Fiume
 U. Piazza basse alle Contraguadris
 V Cavalieri Rivellini Mezza
 Luna, Contraguadris che prendono il
 nome dal Bastione a loro
 piu vicino

G. Bentlage, sc.

Duna

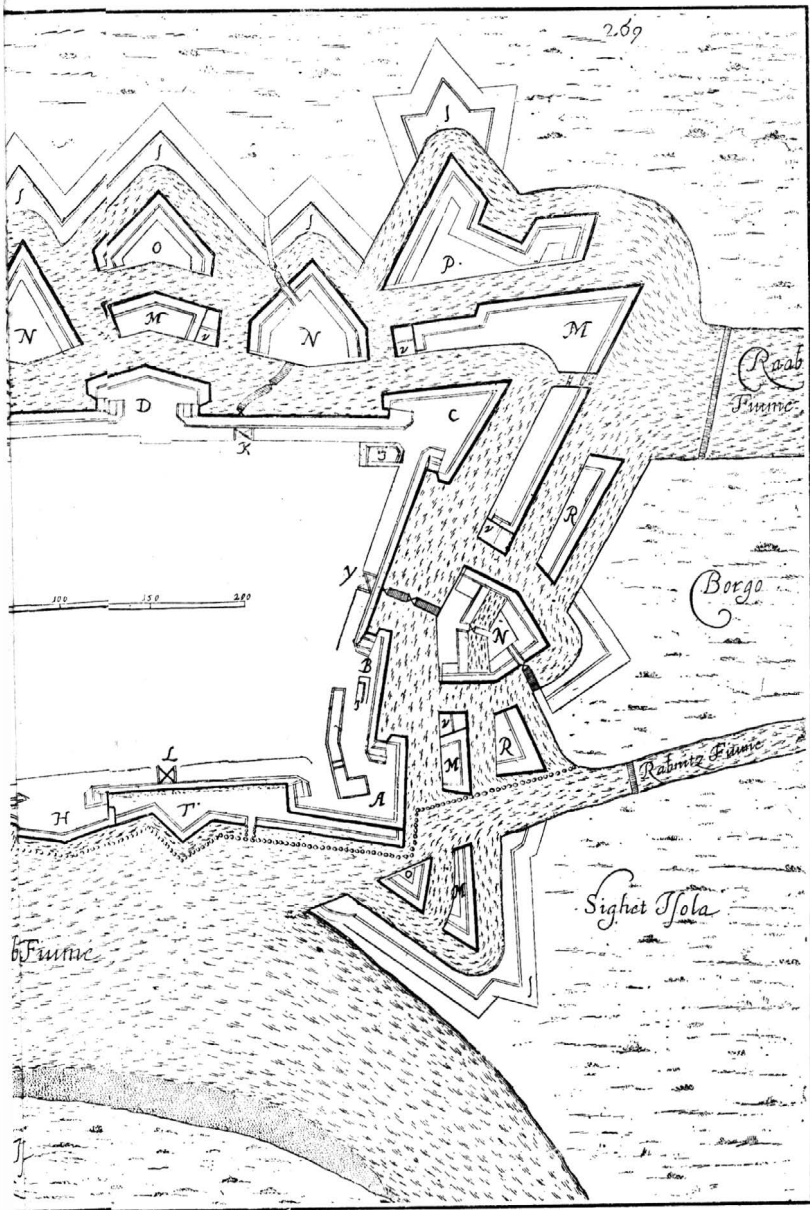
Schutt

A vár és a küls

A. Várkastély bástya.
 B. Sforzia télbástya.
 C. Magyar (Rába) bástya.

D. Császári bástya.
 E. Uj-bástya.
 F. Közép-bástya.

G. Szenté
 H. Duna-t
 I. Górvéd

Sáncok egyes részei.

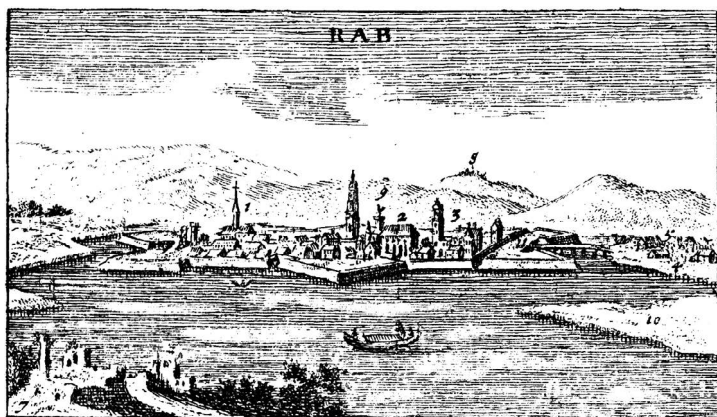
- ony. a. Y Bécsi kapu.
- újs K. Fehérvári kapu.
- eri). L. Duna-kapu.

A sáncok és erődök katonai műszaki elnevezései a kép szegélyén levő betűs útmutató szerint.

később jelentőségét elvesztette. Az 1809-iki francia ostrom volt a győri vár hadi hattyúdala.

Az erődítések és a nyomban következő harcok természetesen egészen megváltoztatták a város helyzetét, a lakosság a külvárosokból a védett erősségbe húzódott, összekavarodtak a különféle közjogi megkülönböztetések a földesuri, vári és szabad városi hatóságok területkörei között, a kis térre szorult lakosság szűk, zsúfolt építkezést folytatott s a város mai alakját és területi rendezését az 1564-ben kiütött nagy tűz után nyerte, amikor a váron belüli

A háborúk után

1. Teufel'sche Kirch. 2. Hung. Kirch. 3. Schloß. 4. Vorstadt. 5. Rab. fl. 6. Donau fl. 7. Inf. Schüt. 8. Veflung. 8. Martinberg. 9. Thurn mit dem Ilzen. 10. Z. Logol. Inj. 11. Wizenrthor.

Győrt a várfalak és kapuk sugárirányában futó utcák szerint szabályozták.

E tűzvészt követő telekfelosztás szerint készült az 1567-ik évi nagyérdékű telekkönyv, melyben fel vannak jegyezve az összes telkek tulajdonosainak nevei, társadalmi állásuk, a telkek méretei.¹

Az 1567. telekkönyv

Mindeme körülmények behatása alatt Győr lakossága is megváltozott úgy nyelv, mint számarány tekintetében. A mohácsi vész után a gyakori tűzvészek, Babich Pál erőszakoskodásai és a török részéről folyton fenyegető veszély következtében sokan végleg elhagyták Győrt s maga I. Ferdinánd is 1551-ben Győr polgárságát csekély számúnak mondja.

Lakosság.

¹ A történeti rész III. fejezetében közöljük adatait.

Az erődítések s építkezések után a város lakosságának száma ismét növekszik ugyan, de ez nem a régi magyar lakosság volt, hanem idegen jövevényekből állott; különösen Miksa király uralkodása alatt nagyszámú idegen elem jött Győrré s lett annak állandó lakosává. A belváros lakossága 1567-ben már nagyon vegyes jellegű s majdnem mindenféle nemzetiségű jövevényt találunk a győri házbirtokosok sorában.

Németek. Az idegenek zömét németek képezték, a győri német főkapitányok a magyarság háttérbe szorításával az idegenek számára igyekeznek lefoglalni a tért s azok érdekét mindenkép előmozdítják. A magyarságnak azonban nagy segítségére volt az a körülmény, hogy az ország hódoltsági területéről sokan menekültek Győrré s itt az Ujvárosban települtek le. Ez idő óta népesedett be leginkább Ujváros menekülő magyarokkal.

A nemesség. A magyarságnak támasza volt még a győri nemesség is, mely szívós kitartással őrizte jogait, hűséges támasza volt a káptalannak, midőn a német főkapitányok hatalmi törekvései ellen földesuri jogai fentartásáért két századon át küzdeni volt kénytelen. Csakis eme tényezők együttes működésének eredménye volt, hogy Győr az erős idegen áramlat daczára sem lett egészen németté. Számra nézve a város lakossága, hozzávéve az ujvárosi településeket is, az 1592. év körül ismét elérte azon számot, melylyel a mohácsi ütközet előtt birt.

Régi utcák Az 1567-iki telekkönyv a következő utcaneveket említi belvárosban: Szt-Márton (Túztorony)-utcza, Fehérvári-utcza (Király-utczától a fehérvári-kapuig), Oldalköz, Császár-utcza, Felső-közép-utcza, Alsó-közép-utcza (gyűjtőnevek a bécsi-kaputól keletre vonuló utcák számára), Uri (Király)-utcza, Uj (Kazinczy)-utcza, Kalmár- (Duna felől a piacra torkolló utcák), Magyar-u. (párhuzamosan a Szt-Márton-utczával), Hegy-, Zsidó-utcza.

Az 1617-iki telekkönyvi felvétel alkalmával az utcák uj neveket kaptak.

Néhány mai utczának megfelelőleg a következő nevek fordultak elő:

1617-ben. Kazinczy-utcza = Szt-Mátyás-utcza,
 Király „ = Szt-Rudolf „
 Baross „ = Szt-Márton „
 Alsó- és felső-Duna-utcza = Szt-Anna és Mária-utcza,

Megyeház-utcza	=	Szt-Albert-utcza,
Városház	„	= Szt-Maximilián-utcza,
Apácza	„	= Szt-Erzsébet „
Teleky	„	= Szt-Sebestyén „
Kovács	„	= Szt-János „

A templomok és középületek közül említés tárgyai a következők: *Templo-*

A *székesegyház*, melyet a harcok idejében Győr visszavételéig hadiszerek raktárául foglaltak le s maga a székesegyház a Szent István templomba költözött át oltáraival. Kőtornyát Széchenyi György püspök építette a régi fatorony helyett, ugyanő restauráltatta át Rana olasz építőmester által.

A *Szent István templom*, később *német* (protestans) templom. A káptalan a később visszafoglalt templomot a Szt Ferenczrendieknek adta, kik ujjaépítették az 1654-iki tűz után és kolostort is építettek mellé. (Ma megyeháza.)

A *jezsuiták Szt Ignác temploma*. II. Ferdinand alatt — a káptalan ellenzése daczára — Dallos Miklós püspök adott számára telket, melyen épült collegiummal és gimnáziummal, jobbadán Széchenyi György püspök adományából. A gimnázium kezdetben polgári házakban volt elhelyezve s 1627-ben kezdődött meg a tanítás. (Ma a benzések temploma, rendháza és főgimnáziuma.)

A *kármeliták temploma* és kolostora, Szelepcsényi esztergomi érsek hagyományán épült.

Ujvárosi templom (a mai zsidótemplom helyén).

Iskolák: A Széchenyi püspök által alapított *papnevelő* intézet és nemesi convictus (a belvárosi elemi iskola helyén). A *káptalani* iskola a Szent Erzsébet-utczában. Az *ág. ev. gimnázium* szintén fenállott Ujvárosban 1749-ig.

A *püspöki* palotát a várparancsnokok lakták, a káptalandombon volt az úgynevezett várostorony, melynek 1703-ban már nincs nyoma. Ortelius képein még látható. *Középületek.*

Az *apátház*, a pannonhalmi főapátok székháza (ma kishozsémium), a *pálosok* szállóháza (ma Fehér-Bárány szálloda).

A *városház* mai helyén. Piaczra néző sarkában volt a városi korecsma, hátsó részein (a börtönök helyén) pinczéje, jégverme.

A *megyeház* újabb épület. A 16-ik és 17-ik században a megyegüléseket részint a városház termében, részint egyes főtisztviselők lakásán tartották. A 17-ik század végén a megyeházi ülések a mai

polgári leányiskola (előbb jogakadémia) Zichy és Vázsonyi házban tartattak. II. József idejében nyerte meg a megye a Ferenczrendiek templomát és kolostorát.

Belvárosi házai 1567-ben az összes beépült, vagy üres háztelek száma 770 volt a *belső városban*. 1617-ben már csak 592, 1703-ban pedig 1567. 532 volt. Ennek oka az, hogy a telkeket nagyobb házak építése céljából összevásárolták s beépítették.

1703. 1703-ban 5 kétemeletes, 144 emeletes és 383 földszintes ház volt és pedig 30 egyházi, 156 grófi, vagy nemesi, 211 polgári, 112 német s 23 magyar katonai hatóság alá tartozó birtokossal.

1718. 1718-ban kimondták a hatóságok, hogy az összes győri házakat kőből kell építeni. Azelőtt ugyanis fából és földből való kisebb házacskák is voltak.

Adó. *Adó* tekintetében a nemesség 3907 öl házterülete után 3898 frt, a polgárság 2582 öl házterület után 2845 frt adót fizetett 1703-ban. 1709-ben a belvárosi lakosság 6393 frt 47 denár adót fizetett s ez alól csak az egyháziak, a főkapitány, a soltész és a zászlótartó háza volt mentes.

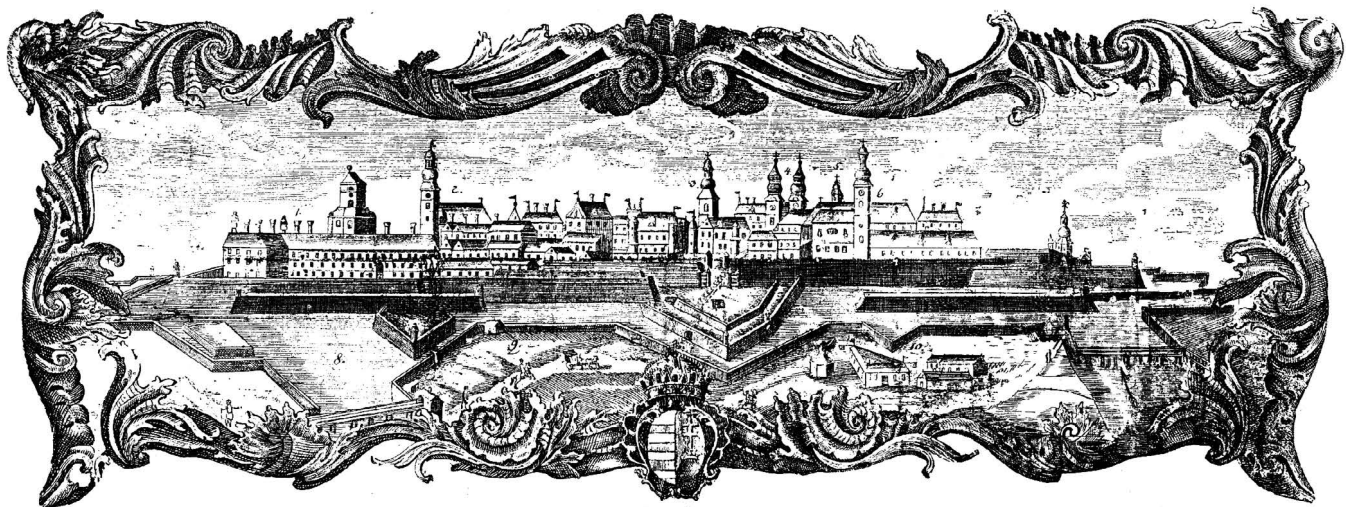
Ujváros. *Ujvárosban* 1615-ben 92 ház volt, 1701-ben már 488. Ebből a nemeseknek 40, a polgárságnak 241, a katonai alattvalóknak 154, a hajdúknak 53 volt birtokában s 1714-ben az ujvárosi nemesség 190 frt 25 denárt, a polgárság 850 frtot fizetett adóul, míg ugyanakkor a belváros nemessége 2461, polgársága 3350 forintot.

Ujváros kátyús, sáros városrész volt, a 18-ik század elején utczái kiköveztettek, azonban oly feltétel alatt, hogy ostrom esetén a kövezetet felszedik és a várba szállítják, nehogy az ellenség azt sánczaihoz felhasználja. Szigettel és a várossal híd kötötte össze, ez utóbbi a Rábán csapóajtóval és erősséggel volt ellátva.

A lakosság elemei. A város lakossága lényeges változáson megy át s mondhatni felcserélődik. Idegen állandó őrség, olasz és német építőmunkások jönnek falai közé, ez utóbbiak itt meg is telepsznek hosszú munkáik alatt, így az állandó lakosság zöme idegen lesz.

A lakosok három részre osztható, a *katonaságra*, a *kereskedőkre* és az *iparosokra*.

Az ipar. Az *ipar* fejlődése a képzett idegen mesterek letelepülése s az állandó nagy őrség és tisztjeinek igénye folytán előrehalad, különösen a vargák, tímárok, szűcsök, szíjgyártók, szappanosok és gyertyamártók, lakatosok, ácsok, kőművesek, hajóépítők és puskaművesek

Győr látképe a 17-ik században.

Egykorú kép.

ipara. 1703-ban a belvárosi háztulajdonosok között 28 iparágon 127 iparos volt.

A legrégibb czéhek

Iparosaink ekkor már *czéhek* szerint voltak elkülönződve és tömörülve az egész országban. A czéhszabályok képezték az akkori idők ipartörvényét, ezekbe voltak foglalva az egyes czéhek által esetleg nyert kiváltságok. E czéhszabályok a magyar ipar történetének kiválóan becses adalékait foglalják magukban s érdekes világosságot vetnek keletkezésük idejére. Czéhszabályokat már az 1385-ik évből ismerünk, ekkor állapították meg a Szepesi gróf és a bírák posztógyártók czéhének szabályzatát. 1462-ben a debreczeni csapók, 1466-ban a zágrábi szűcsök, szíjgyártók és zablakészítők, 1498-ban a gyöngyösi mészárosok, 1499-ben a bártfai vargák, 1521-ben a miskolczi vargák, 1602-ben a pozsonyi csizmadiák czéhe nyert kiváltságot, vagy szabályzatot. A győri czéhek közül 1593-ból a „barbély mesterek“ és 1582-ből a német vargák és 1602-ből egyesült „pajzs, szíjgyártó, fegyvertisztító és nyereggyártó czéhnek“ szabályzatáról ismeretes a megerősítő okirat. A csizmadiák és a német vargák régi czéhszabályzata is fennmaradt s azokat a történelmi szemelvények közt később közöljük.

Elnémétesedés

A város elnémétedése e korban kezdődött. Az 1567-iki telekkönyv 812 belv. házbirtokosa közül 375 magyar van. Magyar és német polgárság keletkezik, mely versenyez a közélet minden terén. Mindazonáltal a 16. és 17-ik században a magyar polgárság túlsúlyban van, csak a 18-ik században vesztí el a tért, II. József germanizáló uralma alatt.

A külvárosok.

A török háborúk alatt *Nádorváros* lakosai ott hagyták telkeiket, *Ujváros* leégett, lakói szintén bemenekültek, a népesség lefogyott, 1615-ben a belvárosban 206 házban 224 polgárt, Ujvárosban 92 házban 116 polgárt irtak össze.

Győr lakossága a török uralom alatt jelentékenyen megfogyott, mert aki csak menekülhetett — menekült. Török családok Győrött mint végvárban csak elvéve voltak s így a visszafoglalás után törökök itt nem is igen maradtak. Győr a töröknek csak katonai városa volt. A visszavételt követő években lassankint visszatértek a menekült régi lakosok, kik feleszámmal németek és magyarok voltak s régi házaikat visszakövetelték.

A rácok.

A lakosság számát 1607-ben növelték a rácok is, kik Vaicas Száva vezérlete alatt jöttek Győrbe s a káptalan Uj-

városban a maig is róluk nevezett utczában telepítette le őket. Szerződésileg biztosítva lett részükre 1612-ben a szabad bíróválasztási jog és a városi hatóságtól való teljes függetlenség. Földesuruk a káptalan volt s minden ház után évenként 3 frt földesúri adót fizettek a káptalannak. A ráczok körülbelül 54 házban laktak, hogy e házak nem valami nagyok lehettek, kitűnik abból, hogy egyikük 1611-ben 13 frtért adta el házát.¹

Az 1567-iki telekkönyv már említi *zsidó-utczát*, tehát ekkor már voltak a városnak zsidó lakosai. Montecuccoli kitiltotta őket a város területéről, csak vásárok alkalmával engedte meg bejövetelüket. A zsidók helyzete.

A 17-ik században két zsidó kereskedő van a lakosok között, kik a főkapitány pártfogása alatt állanak.

1700-ban a lakosság száma 9—10000 lehetett, azonban az 1711-iki borzalmas pestis alkalmával e szám tetemesen lefogyott. A lakosság száma.

Az ingatlanok és jószágok értéke felől a régi telekkönyvi feljegyzések és periratok tájékoztatnak némileg. Igy Győr város 1600-ik évi jegyzőkönyvéből olvassuk, hogy Philep Frisch felesége, Anna asszony, az ő megnevezett ura 600 forintnyi adóssága fejében eladja belvárosi házát, kap érte a vevőtől az adóság kiegyenlítésén kívül 100 forintot és egy vég cömöletert. Tőre Gergely győri kanonok 1534-ben győri házát Nagyváti Pál kanonoktársának 50 magyar forintért eladja. Pordányi Mihály szabadhegyi szőlejét 6 frtért adja el 1533-ban. Kajári István győri kanonok elhunyt Labodi Pál kanonoktársa nagy-écsi szőlőjét bőnyi Demsedy Istvánnak 25 magyar forintért adja el 1534-ben. Nagy-füsi nemes Petke Fülöp ugyanazon évben fél nemesi telkét minden tartozékaival együtt 11 magyar forintért adja el. (A káptalan felvállási jegyzőkönyvéből, melyet 1533-ban kezdett vezetni.) Ugyanazon időtájt egy ujjvárosi házát 70 tallérban számítanak, egy győri fuvaros Pápára és vissza 10 forint fuvarbért kér, e borsos számla azonban per tárgyává leszen, a bor akója középárban 2 frt, egy köből búza 90 denár, egy tehénért, melyet a csordás gondatlanságából a legelőn elvesz, 7 frtot ítél meg a városbíró. Külföldi értékek.

*

¹ A káptalannal kötött szerződésüket később a népesség történeti szemelvények között mutatjuk be.

„A páter jezsuiták 90 tallerát — aprópénzül pediglen 180 és 44 forintját, kivel Tomsinovits Szabó Ágoston volt adós készpénzül, — és az minemő marhájával fizettetett, így limitálták és kinek conscriptiója az mint következők:

Piaczi árak

Elsőben az elmúlt napokban adott az pátereknek Szabó Ágoston készpénzt forintot 16. Annak utánna ez mai napon adott ismét készpénzt 16 forintot. Búzáat adott 24 köblöt, adja köblét per denár 90. fácit fluos 21 69 denár. Bort 11 akót, adván akáját $2\frac{1}{2}$ forinton, fácit 27, 50. Egy végig bélelt jó Maikszer dolmánt per frt 8. Egy szederjes csimazin csonka jó mentét, róka háttal és farkas háttal bélezett per 25 frt. Egy vörös Rassa arany prém-mel asszonyembernek való szoknyát per 28 forint.“ (Győr város jegyző-könyve 1604).

*

„Bohumek Szabó János az fiát Pétert minden ingó és ingatlan javaiból kielégítette. Szállott ily állandó békességre, hogy az újvárosi házat az atya néki adja az fiának 70 tallerért és fia is elveszi. Bort is ad, akáját adván 1 frt 90 kispénzért.“ (Városi levéltár 1604).

*

Miksa főherczegnek magyar királylyá koronáztatása alkalmával — egykoru német nyomtatvány szerint — 1563-ik évben Pozsonyban tartott országgyűlés idejére, az élelmi czikkeknek ára, nehogy azokkal uzsoráskodás üzessék (damit mit den Lebensmitteln kein Wucher getrieben werden sollte) kinevezett biztosok által következőleg szabályoztatott.

Egy mérő fehér liszt 20 denár, egy mérő rozs liszt 10, egy mérő zab 15 és 1 mérő árpa 13 denár. Három személyre való kenyér 1 denár, egy nyársra való malacz 9, egy lud 6, egy kappany 6, egy tyúk 4, egy csirke 2 denár, 5 tojás 1 denár; 1 font vaj 7, 1 font csuka 6, 1 font ponty 4, 1 font süllő 4, 1 font szalonna 3, 1 font marhahus 2, 1 font borjúhús 2, 1 font juhús $1\frac{1}{2}$, 1 font sajt 3 és 1 font gyertya 4 denár; továbbá 1 pint méz 5, 1 pint bor javából 4, közönségesből 3 denár, hat ökrös szekér széna 60, ugyanannyi tűzifa 25 és négylovas kocsí szalma 20 denár.

*

*Perlekedé-
sek.*

A városbíró előtt folytatott perlekedéseknél 4 frt panaszpénz tétetik le előlegesen s a megítélt bírság (csög) ha t. i. a pereskedők azt, a minék megtartására magukat a bíró előtt kötelezték, meg nem tartják, rendesen részben a városbíró, részben az esküdtek javára szolgál s ez képezi fizésüket. Egyes esetekben azonban a bíró a „város részére“ itéli meg azt.

A városi jegyzőnek fixfizetése volt, melyből minden nemesre 25 denár s minden kapura 33 denár vettetett.

„1616-ban szept. 15-én Skolek Imre jegyző becsülettel elbocsájtott és kifiztetett. Helyébe Zity Lőrincz 40 frt évi fizetés mellett megválasztatott.“

A megye is választott ez idő tájt jegyzőt Nagy György személyében, ennek a fizetése is 40 frt.

A pénzürték — mint a vármegye 1621. márcz. gyűlésén kihirdetett, a következő volt: Egy arany értéke 6 magyar frt és 7 denár, egy császári tallér 4 frt 5 denár; 60 számú érczpenz 1 frt 13 $\frac{1}{2}$ dr, 120 számú érczpenz 3 frt 25 dr, 48 számú 72 dr, a 12 számú garas 18 dr, a kisebb 4 $\frac{1}{2}$ denár.

Négy régi telekkönyv maradt fenn a város levéltárában.

Az I. az 1567-iki telekkönyv (másolat) német nyelvű s ennek ^{Az 1567.} II. Ferdinánd pecsétjével hitelesített másolata a II. számú. Ez az ^{telekkönyv} 1564-ik évtől II. Ferdinándig előállott állapotok adatait tartalmazza. Közli az Eysler Tamás által készített szabályozási terv és telekfelosztás szerinti háztulajdonosok neveit, továbbá azokét, kiknek nagyobb telkeik voltak s ezeket kisebb darabokra osztották, valamint a lerombolt házak tulajdonosainak névlajstromát és a számukra kárpótlásul adott telkeket; végül azon háztulajdonosoknak neveit, kik Győr elfoglalása előtt birt házaik visszaadását követelik. II. Ferdinánd nagy császári pecsétje és I. o. Springer aláírása hitelesítik e telekkönyvet.

Az 1617-iki (III. sz.) telekkönyv Győr visszavétele után az ^{1617-iki} ezen időben történt rendetlen építkezések folytán előállott új állapotokat veszi fel s Preiner János főkapitány rendeletére Francisco de Courir mérnök-kapitány és Pflaum Lénárt soltész által a nemesség, polgárság és katonaság 11 tagu vegyes bizottságának közbenjöttével készült. Ez alkalommal új nevet kaptak az utcák. E telekkönyvet a bizottsági tagok névaláírása, gyűrű-pecsétje és II. Ferdinánd nagy császári pecsétje hitelesíti.

Az 1634. évi (IV. sz.) telekkönyv az előbbi nyomán készült, ^{1634-iki} az utcák nevei azonosak s az időközben történt építkezéseket és eladásokat is tartalmazza.

Az 1703. évi (V. sz.) telekkönyvet I. Lipót készítette a polgárság ^{1703-iki} kérelmére, a megye, a város, a német és magyar katonaság közbenjöttével. Ebben a lakhelyiségek részletes felvétele és bennfoglaltatik.

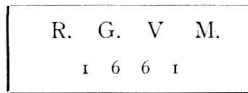
Legáttekinthetőbb s legvilágosabb az 1617-ik évi.

A tűztorony.

A befejezés felé közelgő század folyamán ezeken a nyomokon épült ki a város, a mult század utolsó évtizede még egy toronnyal ékesítette a falakat, a fehérvári kapu fölé emelt tűztoronnyal (1792-ben), mely épen száz évet élt. A 30 öl magas torony sánczerődök köveiből 1792-ben épült TOLLNER építész vezetése alatt, a toronykapu ivezete nyílt átjárást képezett a Bel- és Ferdinánd város közt, a torony alsó épülete árvaházul szolgált, felső helyiségeiben pedig a toronyőr tartózkodott, ki ébrenlétéről régente negyedóránként négy irányban hangoztatott trombitaszóval adott jelt. A torony karzatáról nemcsak az egész városra, és a vidékre nyílt tiszta áttekintés, de kedvező körülmények közt Pozsony vára és a bécsi havas (Schneeberg) is kivehető volt róla.

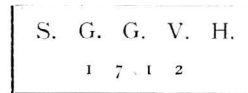
Bástyátéglák.

Győrváros középkori bástyátéglából keveset őriztek meg a lebontások alkalmával. A Miksa király korából való téglakon, melynek a bécsi kapu mellett állott bástyából kerültek elő, csat, kereszt, vagy forgantyú kerül elő évszám nélkül. Leggyakoribb téglák az ily jegyűek

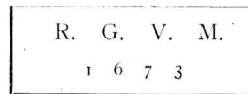
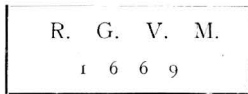
(Raymund Graf Von Montecuccoli.)

és

(Siegbert General Graf Von Heisster.)

A tűztorony (fehérvári kapu) lebontása alkalmával ilyen téglákat találtunk:

Szobrok, emlékek.

E korból eredő szobor-emlékműve csak kettő van a városnak: a Széchenyi-téren levő *Mária-szobor*, melyet KOLLONICS püspök emeltetett 1686-ban Budavárának a törököktől történt visszavétele emlékére. (E harcban a győri hajduk különösen kitűntették magukat, Petneházy, ki első volt zászlóval Buda falán, szintén a győri hajduk egyike volt.) A szobor magassága 8 öl, Mária egy karcsú márványoszlop tetején áll, alúl kőkorlát, négy sarkán szentek szobrával. A másik a káptalandomb tövében a Duna-utczánál álló

frigyszekrény-szobor, melynek 1731-ben történt felállítása a következő vallási történethez fűződik.

„A mult századok ismeretes szokása volt, hogy egyes helyiségek, főleg zárdák és templomok menhelyet (asilum) képeztek, melyben bármely bűnös az üldözők kezei elől egyelőre menedéket nyert, ilyen volt a jezsuiták győri társháza is, hová többi közt egy szökevény katona menekült, ki az úrnapi nyolczadán tartott körmenet közé vegyült, társai azonban őt ezen emlék-szobor közelében felismervén, őt elfogandók a körmenetet annyira megzavarták, hogy a tolongásban az oltáriszentség az ünnepélyt vezető áldozár kezéből kiesett és a zavargók által összetiportatott. Az oltári szentség e profanatiójának kiengesztelésül emelvé VI. Károly császár ezt a emléket, melynek oldalát szép relief ékítmények borítják, tetején pedig frigyszekrény nyugszik. A szobrot Simor és Zalka püspökök diszen renováltatták.“

A város, különösen a Belváros egyike volt a hazai csinosabb *A belváros képe.* városoknak.

Szép szabályos, egyenes utcái voltak, noha a házak nagyrészen szűkek és alacsonyak. Nem hiányoztak azonban ez időben sem Győrött a nevezetes és diszes épületek, melyek közül néhány még ma is áll a régi alakjában s épen nem válik szégyenre a régi építkezésnek. A város utcái azonban XVII. század első felében még kövezetlenek s esős időben nagyon sárosak voltak, csak később, leginkább a XVIII. században kezdték azokat kőburkolattal fedni.

A Belvároson kívül a XVII. században kezdett emelkedni *Ujváros.* Ujváros is, melynek tulajdonképeni nagyobb jelentősége és benépesedése a török időkre esik, midőn a török hódoltsági területről menekült lakosok szállták meg. E városrész lakossága is a káptalan földesúri joghatósága alá tartozott, noha eltérőleg egyéb jobbágy lakosságtól, több kiváltsága volt.

A győri lakosság viszonyaira nézve említést érdemel még azon körülmény, hogy a győri vár főkapitányai a város területére nézve úgy a rendőri hatalom, mint a közigazgatás és büntető hatalom legfőbb vezetését is maguk számára igényelték s ezért a káptalannal, melynek földesúri jogait sértették s a megyei hatósággal, mivel az országos törvényeket lábbal taposták, folytonos surlódásban éltek.

Vallási viszonyok. A lakosság vallási állapotára s az egyházak történetére vonatkozólag az előző beltörténeti fejezet adta elő az idők fejleményeit, e helyen azért csak a legszükségesebb fejlődés-történeti mozzanatok felemlítésével kerekítjük ki fejezetünk tartalomkörét.

A püspökség. A r. kath. *püspökség* alapítását közönségesen az 1001-ik évre teszik; a győri püspökök tevékeny részt vettek első királyaink alatt a kormányzatban, dandáraikkal a haza oltalmára rendszeren kivonulnak, egy győri püspök (György) Sajónál, egy másik (Paksi Balázs) Mohácsnál, egy harmadik (Péter) a szent sírért való harcban Tábor hegyénél ontotta véré, Bakacs Tamás Bécs ellen harcolt vitézül Mátyás alatt, többen közülök a primási széket megnyerik; a püspökök voltak 1510-től 1783-ig Győr vármegye örökös főispánjai, vallási- és iskolai intézmények alapításában különösen kivált Széchenyi György. Az egyházmegye területéből Vasmegeye a szombathelyi püspökség alapításakor (1777.) szakítottatott ki.

A káptalan A győri *káptalan* alapítása a püspökséggel egykorú, a 16-ik században 34 tagja volt, 1594-ben a török foglalás miatt Sopronba költözött s 1594-ben tért ismét Győrbe vissza (az 1599. 42-ik t-czikk adta jognál fogva). A káptalan volt Győr belváros területe legnagyobb részén a földesúr, míg 1743-ban egyezségeleg le nem mondott e jogáról.

Rendek. A lovagrendek és kolostorok közül legrégibb volt a város területén a Szt János rend (1200 körül), melynek Nádorváros végén baráti felé volt birtoka. I. Mátyás király templomukat meglátogatván, kedvezményeket biztosított számukra. A templom a 16-ik század végén már rom volt s a johannitáknak Győrött hire veszett.

Jezsuiták. A *Jézus-társaság* II. Ferdinánd alatt települt ide (1624), Széchenyi György püspök bőkezűségéből építették templomukat (a mai benzés-templom), kolostorukat és gimnáziumukat, 1774-ben a rend fel lón oszlatva, a társház egy ideig bérház lett, később ide helyezték a püspöki papnövelvét, azután színházul és táncztermül szolgált, végül a szt. Benedekrend nyerte meg (1802.) a templommal együtt.

Benzésé. A szt. *Benedekrend* a 17-ik században szerezte meg a város szomszédságában levő (ma kis-szeminariumi) épületet, az „apátház“-at, a rend 1786-ban feloszlattatván, 1802-ben a jezsuiták templomát, társházát és gimnáziumát nyerte, az apátház pedig 1816-ban a káptalannak adományoztatott.

AZ UTOLSÓ TORONY.

(1792—1892.)

A fehérvári kapu bejárata fölé 1792-ben *Tollner* építész tervei alapján épített *tűztorony* képe, közvetlen a leromboltatás előtt való időből (1892.) (Lebontás alatt levő állapotáról a 122. lap ad képet.)

Karmeliták. A *kármelhegyi* szerzetesek temploma és kolostora az 1714-ik esztendőben épült.

Franciskánusok. A szt. *ferenczrendiek* kolostora és egyháza hajdan Nádorvárosban volt a János lovagok egyházának közelségében, győri polgárok építették, Erzsébet királyné 1301-ben helyreállíttatta, 1555-ben elpusztult s ekkor, tekintettel a külvárosok védtelen helyzetére, betelepítették az erősségbe, a mai megyeház helyére. A rendet II. József szintén feloszlatta.

Dominikánusok. A szt. *Domonkos* rendiek legelső magyarországi zárdája a győri volt, a Hédervári család egy szerzetbeli tagja, Pál atya, alapította 1221-ben. Elpusztult, helye is ismeretlen.

Camillánusok. A *Camillanusok* zárdája és temploma a mai nádorvárosi templom és plébánia lak, melynek kertjében a félbenmaradt nagyobb szabású építkezések maradványai ma is láthatók. II. József 1784-ben a rendet megszüntette.

Orsolyiták. Az *Orsolyiták* Szt Anna temploma és zárdája az Apáczatelezésben van, 1726-ban Neupauer Anna telepítette Győrbe leányok nevelésére.¹

A *protestánsok.* A két *protestáns* egyház alapjának megvetése azon időben történt városunkban, amikor Ferdinánd német várórséget helyezett Győrbe. Az első győri lelkész RUEBER volt. 1567-ben már a belvárosban három lelkészük volt; ujjvárosi telküket 1600-ban vették, a városból történt kiűzetésük után. 1613-ban Pataházán építettek templomot s 1647-ig itt tartotta a két prot. felekezet az istentiszteletet. A vallás szabad gyakorlata ekkor engedélyezettvén, ismét a Belvárosba költöztek, honnan 1671 körül ismét kiűzettek. Ezidőben a két felekezet egymástól elkülönződött. 1681-ben a vallásgyakorlat szabadsága törvénybe iktattatván, 1683-ban az akkori várparancsnok maga vezette be a várba a prot. lelkészeket, de amikor a török veszedelmek megszűntek s a vár jelentősége hanyatlani kezdett, fegyverrel űzték ki őket és egyházi épületeiket feldúlták. Ekkor építették fel 1600-ban vett ujjvárosi telkükre templomukat és iskolájukat (1705). Ezek az épületek 1725-ben leégtek.

A reformátusok mai területük szomszédságában vettek telket, arra építettek templomot és iskolát. A templom 1705-ben leégett.

¹ A Sz.-Vincze leányainak (irgalmas szűzek, szürke nénikék) Győrszigetben van a templomuk és zárdájuk, Simor János telepítette ide 1862-ben.

1771-ben a protestánsok egyházi épületeit elvették és eladták. A reformátusok épületeit Mularz Henrik orvos és neje vették meg s helyére a szt. Háromságról czimzett kórházat alapították.

Ugyanekkor bezárták az evangélikusok épületeit, melyek elpusztultak. Ezek helyén épült 1841-ben a mai ujbárosi kath. plebánia-templom. Az evangélikusok a türelmi parancs kihirdetése után 1783-ban ideiglenes fatemplomot építettek Róth András udvarán, 1784-ben vették mai telküket, mely akkor posvány volt. 1784. június 1-én tették le mai templomuk alapkövét.

A ref. felekezet 1783-ban a Matkovich család által birt „Vörös ökör“ fogadót vette meg s itt rögtönzött imaházat és iskolát. 1863-ban ezt újjá építették. 1783-ban az ev. egyháznak 2354, a reformátusnak 577 híve volt.

A *zsidó* felekezetet régente országos törvény tiltotta ki a városokból, mindazonáltal már a 16-ik században lehettek a városnak zsidó lakosai, mert az 1567-iki telekkönyv már „zsidó-utcát“ említ. A háborús időkben a külvárosok népével ők is a várba jöttek s ez időben fontosabb élet-halálkérdések uralkodtak a közállapotok terén, semhogy kiűzetésükkel ráérték volna foglalkozni. 1725-ben összeiratásuk alkalmával már szó lehetett erről, mert a várparancsnok kijelentette, hogy a zsidók az ő védelme és hatósága alatt állanak. 1773-ban a megyében 424 zsidó volt, a városban már egy sem. 1857-ben a megyében 3342, a városban 681. Győrszigetbe az 1791-ben kötött szerződés értelmében 30 zsidó-család telepedhetett le, mely a püspöknek 200 forintot fizetett évente. A győrszigeti imaházat 1795-ben építették, a győrvárosi hitközség 1843-ban alakult s a győrszigetivel 1851-ben egyesült. Templomuk 1868-ban épült.

Ami az iskolákat illeti, az elemi oktatásról kielégítőleg gondoskodott a káptalan és később a város. Az egyházi pályára lépők magasabb kiképzésére csak akkor fordíthatott gondot az egyházi főhatóság, mikor a várost és az egyházi javakat a törököktől visszavették. Ekkor tett 25,000 frtos alapítványt DALLOS Miklós püspök a győri papnövelde és lyceum számára. Ekkor azonban még a győri egyházmegye 12 papnövendékét a bécsi Pazmaneumban képezték ki. A lyceum tulajdonképeni megalapítója SZÉCHENYI György püspök volt, ő építtette 1688-ban a jelenlegi helyén a papnöveldét, melyben először benzések, majd dominikanusok, végül kegyesren-

dúek tanítottak. Gr. ZICHY püspök 1744-ben a növendékeket a jezsuiták kollégiumába küldte, a kegyesrendű tanárokat pedig a tanítástól felmentette. 1763-ban a földrengés a papnövelde épületét is romba döntötte, 1766-ban azonban gróf Zichy püspök ismét felépítette. A világiak felsőbb oktatására szolgáló iskolával már 1630-ban birt Győrött a jezsuita rend, eltöröltetése után pedig gimnáziumuk 1801-ben a szent Benedekrend kezeibe került. Az ág. ev. felekezetnek 1749 előtt több mint másfél századon át volt „latin-iskolá“-ja. A bölcsészeti és jogi szakokra berendezett győri kir. akadémia 1776. november 6-án nyilt meg ünnepélyesen. 1778-ban nemesi konviktussal lett kibővíve s megbízott a sajtó alá bocsátandó könyvek felülvizsgálásával is. (Későbbi története a jelenkort tárgyaló fejezetben.)

Gimnázium.

Jogakadémia.

Leírásunk kiegészítéseül belefűzzük itt abba három középkori útleírónak Győrről való megemlékezését.¹

Tollius Jakab leírásából.

A külbenyomás, melyet Győr város az idegen szemlélőre gyakorolt, nem mondható kedvezőtlennek. Tollius Jakab utleíró, ki a tizenhetedik század végén megfordult Győrött, azt írja, hogy a város elég kellemes benyomást gyakorol. Megérkezésekor (hajón) éppen ünnep lévén — a lakosság ünnepiesen való öltözve s nemkülönség nélkül a vízpartra vagy a bástyafalakra gyűlt, melyek az egész város körül elég széles és kényelmes sétahelyül kínálkoztak. Tollius a város megtekintésére egy órát szentelvén, azt mondja róla folytatólag, hogy házai sem nem szépek, sem nem csunyak. Maguk az utcák kevésbé díszesek, mert kövezetlenek. A főkapitányok palotáját jelentéktelennek mondja; ellenben kiemeli a jézustársaságiak collegiumát és templomát, mellyel szemközt a piacon a Bold. Szűznek szobra áll. A jelenleg is fennálló vagy 15 m. magas szobrot Kollonits Lipót püspök emeltette Budavárának 1686-ban történt visszafoglalása emlékeül.

E szobor közelében, ugymond Tollius, földalatti börtön látható, melyet a mórok marmorának neveznek. Kettős és vasrácsozattal ellátott nyílása volt; ebben a szegényebb s alacsonyabb sorsu török foglyok tartattak, míg az előkelőbbek a bécsi kapu mellett, az Ivánházának nevezett mély börtönben őriztetek. A székesegyház északi, nyugati s keleti része körül terült el a régi vártemető, melyet az élésház tisztartója a XVII. század elején faraktáruul használt. A székesegyházat e veszélyes szomszédság örökös tűzveszélylyel fenyegette, minek következtében a káptalan e temetőt eredeti rendeltetésének kérte visszaadni.

¹ Tollius és Bél leírása Villányi művéből.

Bél Mátyás leírásából.

Bél Mátyás, ki a XVII. század végén és a XVIII. század első tizedében többször időzött Győrött, dicséri utczái szabályosságát, melyek azonban csak a XVIII. század elején lettek kiköveztve. (Lendvay Dániel 1713-ban kövezés címén 30 frtot, egy öltre egy denárt számítva, vesz föl a várostól.) A házakat Bél alacsonyoknak mondja, mert nem mulhatták fölül a bástyák magasságát, nehogy a háztetők az ellenséges ágyuk célpontjául szolgáljanak. Egészségügyi szempontból kedvezőtlenül nyilatkozik Győrőről; a város mély fekvésű; a lakások szűk voltuknál fogva kevésbbé szellősek, tehát a levegőjük sem lehet egészséges, mert a szél nem viheti magával a kóroanyagot. Fölemlíti a törökbörtönt, a fővárta épületét, a főkapitányoknak a belső várban fekvő lakását, melyen ekkor harangokkal s órával ellátott torony állott. A vár egyes épületeit egyébiránt már 1560-ban cseréppel födték. Bél szerint a katonai épületek közt kiválók: a császári ház (építkezési hivatal, mely a XVIII. század elején kármelita kolostorra alakított) s a bőven felszerelt katonai szertár a káptalan-dombon. Az erődítések jól beboltozott rejtekei (kazamáták) szolgáltak lőpor-raktárakul.

A polgári épületek közül egyedül a városházat emeli ki, pedig az 1703. évi telekkönyv adataiból kiténik, hogy Győrnek nem egy elég csinos külsejű háza a XVII. századra viheti vissza eredetét. A harangöntő- és bástya-utczák, a bástya-domb egyes maiglan fennálló házai nemcsak a mai, hanem a XVII. századbeli inség és nyomor megannyi tanyáira vallanak, habár akkoron jobbadán pattantyúsok laktak ott. Bél elmarasztalja Győrt a jó ivóvíz hiányában is; alig van, ugymond, három jó kut a városban, amelynek vize élvezhető. Leírja, hogy miként igyekszenek a Duna-, Rába-, Rábczából hordott vizet élvezhetővé tenni.

Bél kiemeli, hogy a fehérvári kapu előtt villák s nem annyira szórakozásra, mint zöldség- és gyümölcstermelésre szánt kertek valának. A györiek ugymond, itt tartják háziállataikat s tenyésztik igen jó fajú almafaikat. E tájon azonban minden, az épületek úgy, mint egyebek, csak ideiglenes jellegűek; mert ha ellenség mutatkozik, azonnal mindent fölégetnek, nehogy az ellenségnek buvóhelyül szolgálhassanak. Itt van a vásártér, a nyílt közös temető (*vallás és nemzet-különbség nélkül*), a temető a XVII. század közepéig egészen az országút mellett feküdt, azonban a XVII. században a külső sánczművek érdekében kissé hátrább lett tolvá. A Rábától nem messze van a Kálvária-hegy, majdnem azon helyen, a hol egykoron a szent-adalberti prépostság állott.

A város földje a szőlőművelésre s gabonatermelésre egyaránt alkalmas; ennél fogva lakói mindkettővel sikeresen foglalkoznak. A városhoz közel vannak a szőlők, hol szép villákat és présházakat látott.

Bél leírása szerint az Ujvárosnak a mult század elején négy hosszú utczája volt; ezek tulsó végén, a karrókerítésen túl feküdt a temető, azon a helyen, melyet ma ó-temetőnek mondanak s a sorompón belül fekszik. A városnak a Rába felé eső eleje, hol ma az evangélikusok és molnárok épülete

áll, egész a zsinagógaig üres tér (glacis) vala, míg a mai sétatér helyét két külső sáncz foglalta el. (Lásd az erődítési képet.) Bél csak egyetlen házat mond kiválóbbnak, azt t. i., mely a bécsi kapu felé nézett; többi épületei alacsonyok és úgy épültek, hogy ostrom esetében könnyen lerombolhatók valának. Tehát nem volt szabad szilárd anyagból építkezniök; a falak jobbadán vályogból készülnek, a tetők náddal, zsindelyvel ritkábban, cseréppel, ugymond, sohasem fedetnek. Van 3 imaháza: egyik az ágostai vallásúaké a Rábca partján, a másik a helvét vallásúaké, mely a város másik oldalán fekszik és végre a gör. keleti vallású szerbeké (1724.), mely hátrább fekszik. A két első az iskolákkal, a lelkész és tanító lakásával állott kapcsolatban.

A régi várra nézve érdekes rajzokat lehet olvasni „Brown Edwárd“ angol orvos-tudós utazásai leírásából, melyek 1686-ik évben Zieger János kiadó és Spörlin János nyomdász által Norinbergában kinyomattak (105-ik lap):

Brown Edwárd leírásaiból.

„Győr vagy Jaurinum város a Rába, Rábca és Duna összefolyásánál fekszik; e város erős várat képez e határon a törökök ellen; két kapuja van, az egyik Ausztria irányában kettős vízi árok fölött halad el, a másik pedig Székesfehérvár (Alba regalis) felé tartja fenn a közlekedést. Hét széles bástya-erődítménynyel bir és négy lovassági erőddel, sima felülettel vagy magas csúcsokkal, melyek a várból kiemelkednek.

Az első a várbástya, melyen a várparancsnok kastélya vagy palotája áll.

A második a vízbástya, mely a Duna felé szögellik ki.

A harmadik a szent hegy bástyája, mely arról nevezetes, hogy midőn egy ízben a törökök aknával felröpítették, egy katona lovastul együtt a bástya tetejéről a Dunába dobatott, anélkül azonban, hogy akár a katona, akár a ló legkisebb sérülést szenvedett volna.

A negyedik a középső bástya, mely a szárazföld felé fekszik.

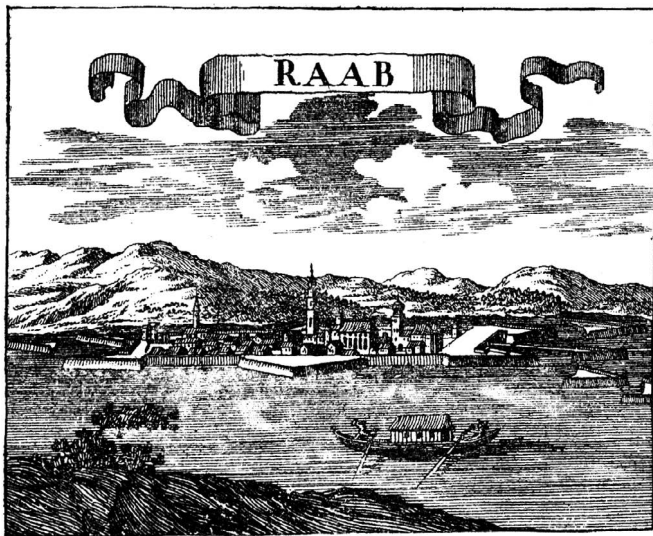
Az ötödik az új bástya

A hatodik a császári bástya.

A hetedik a magyar bástya, mely a Rába partján fekszik s melyben a török parancsnok, midőn a várat a keresztények éjjel hadicsellel bevették, halálát lelte.

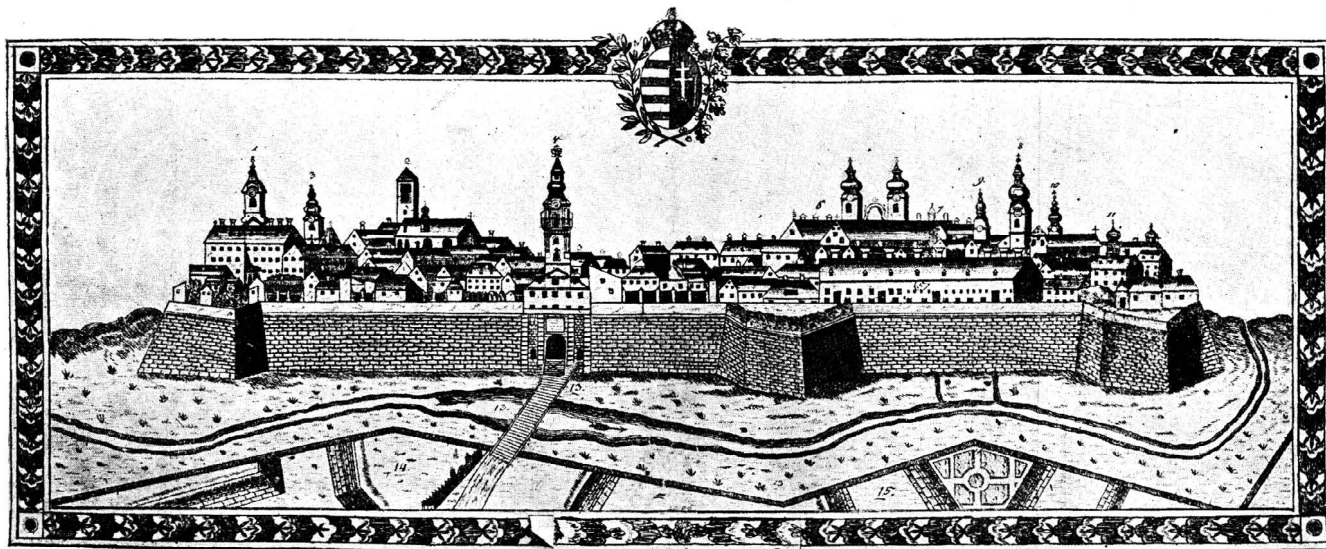
A vidék köröskörül sík s egyáltalán nincs semmi, a mi e várat uralhatná vagy afölé emelkednék. Közvetlen közelében van ugyan egy kis emelkedés, de ez alá van aknázva s alkalmilag felrobbantható. Ezen kívül a szabad mezőn egy őrtorony is áll, hogy az ellenség közeledése megfigyelhető és felfedezhető legyen. E várerősséget III. Amurath szultán uralkodása alatt Sinan basa ostromolta óriási veszteséggel; csupán egy támadás alkalmával 12000 embert vesztett. Végre azonban Hardeck gróf várparancsnok gyávasága folytán megadta magát a vár, ami azonban később Bécsben a parancsnok

fejébe került. Kevés évvel reá Schwarzenberg és Pálffy grófok csodálatos támadása ismét visszahódította e várat a törökök nagy veszteségével. Midőn itt voltam, láttam még egy darabját a várkapunak, melyet a kérdéses időben egy petárda betört s melyet emlékezet okáért biztos helyen a székesegyházban őriznek. E székesegyház azon időben, midőn a vár a törökök uralma alatt állott, az elfogott keresztények bebörtönzésére szolgált; nem hatolt abba világosság, csupán egy rácsozaton át, mely a vásártérre nyílt. Ma azonban ritkán van e hely török foglyok hiányában, kik a járókelőktől alamizsnát koldulnak s nagyon sajtáságos, csinos ostorokat árusítanak el, melyeket szomorú fogságukban készítenek.

Akit a különféle hadiszerek és eszközök érdekelnek, sehol sem talál e tekintetben nagyobb élvezetet, mint Győrött és Komáromban. Különösen figyelemre méltó itt azon fegyver, melyet csillagos buzogánynak neveznek s melyet az őrszemek, vagy ostromok alkalmával a falmászók használnak; alkalmazásba jó e fegyver akkor is, midőn a várnak valamely nyílását kell megvédelmezni. Láthatók itt továbbá agyagfazekak, ragadós, gyulékony anyagokkal megtöltve; ezeket az ellenség sorai közé dobálják. Érdekes továbbá a czövekgát, melyet kampókkal erősítenek meg s a védművek külső oldalán helyeznek el; a gát vasrészeit egy kissé földdel borítják be, minek folytán a futó lépésben közeledők megsérülnek s egyuttal feltartóztatnak. Vannak itt nagy műgolyók és kézi gránátok, melyek vad tőzzel és könnyen égő anyagokkal megtöltve kézzel dobáltatnak az ellenséges sorok közé s melyek az

Győrvárának és városának formája a vásár állástól, vagyis a vasuti pályaudvartól szemlélve 1566. szeptember 29-iki nagy tűzi veszedelem után. Maximilian király által 1568. évben történt átalakítása és erősítése idejétől 1809. évi május 24-ig, vagyis a francia hadsereg általi ostromoltatásig, elfoglalásáig és szétrombolásáig.

1. A püspöki lak.
2. Székesegyház.
3. Karmeliták temploma.
4. Tűztorony.
5. Kaszárnya.

6. Jezsuiták temploma
7. Deák iskolák.
8. Volt Francziskánusok temploma.
9. Magyar ispita

10. Német ispita.
11. Orsolya szűzek temploma.
12. Rába folyónak vezetése.
13. Fehérvári kapu.

14. Külerösítések, jelenlegi Ferdinándváros.
15. Külerösítések (Dorffner-féle kert) jelenlegi Ferenczváros.

illető helyre erősen odatapadnak s tüzet gerjesztenek. Nem kevésbbé látható itt a spanyol tövis, mely az utakon keresztbe rakva, a lovasság feltartóztatására szolgál. Végül vannak különféle nemű lánczművek s egyéb hasonló dolgok.

E vár legfőbb parancsnoka és kormányzója gróf Montecuccoli tábornagy volt, akinek igazolványát a múlt évben e vidéken történt utazásaim közben használtam. Miután a császár majdnem boszus lett a csauszok és durva követek miatt, kiket a budai vezír holmi ajándékok hozatala czéljából oly gyakran Bécsbe menesztett, ennélfogva ő felsége elrendelte, hogy ily csauszok különös engedély nélkül csak Győrig jöhetnek fel, ahol kielégítendőök.

N. B. E vár hatalmas császári erőd Magyarországon, majdnem körbe építve, egyik oldalán a kettős Duna, s a másik oldalon a Rába folyó, számos mocsárral körülvéve, hatalmas árkokkal, erődökkel, ágyúkkal és löszerekkel bőségesen ellátva. Állandóan két erős helyőrséggel van megrakva, mely magyar lovasságból s német gyalogosokból áll.

Ugyan 1686. évről ily czimű könyvben „Theatrum novum politice historicum“ Würzburg in Verlag Quirini Heylo Hof- und akademischen Buchhändler's a 348. lapon Győrre vonatkozólag ezek foglaltatnak:

Egy Győrött junius 15-én kelt levél szerint egy Ferenczrendi szerzetes szép kísérleteket tett Győrött az udvari kancellár jelenlétében tüzelő műveivel. Az első bomba, melyet eldobott, mélyen a föld alá fűrődött; hosszabb idő múlva feltúrta a földet s aknaként a magasba röpült s ezer darabba pattant szét. A másik borzasztó, kegyetlen tüzet idézett elő, úgy, hogy senki sem mert közeledni; azután kétfelé pukkant s mindenik rész tizenkét uj tüzet csinált, melyek mind széjjel robbantak; közelbe menni senki sem mert. A harmadik löveget a czölöpművek közé dobta: ez csupa kis részekre bomlott s száznál több karót gyújtott fel egyszerre. Az embereket oltásra vezényelték, de lehetetlen volt a tüzet eloltani, mig minden hamúvá égett. Kísérletet tett még több hasonlóval s azt állítja, hogy 14 nap alatt 600 ily bombát képes előállítani.

A francia ostrom még abban az alakjában látta a várost, amint az előző oldal képe mutatja. A háborúk pusztításai és fájdalmas tanulságai gyorsan megérlelték a középkori kőöltözetből való kivetkőzés óhaját. 1816-ban a harangöntő közí bástyát törték át s megnyitották Ferenczváros területét, a harminczas években a vár sánczárkait betemették, a francziák által szétvetett Magyar és Császárbástyát bontották meg, a falakat végig lehordották, a szoros prokrutes-ágyból kiszökkenő város szabadon s egészséges tervek szerint terjeszkedett el a kényelmesen feloszlott külső földterületen (Ferdinánd-városrész).

Ferencz- és Ferdinánd város területi tervezésének érdeme HÜLFF *Ferdinánd város:* Pál mérnökkari kapitányé, ki 1821-ben készítette el tervét e város-

A város átépül.

részek beosztásának. Térképén, melyet a város mérnöki hivatala őriz, a mai Jókai-utczáig vannak utczák tervezve, ezentúl pedig egy terjedelmes liget következett volna. A terv ezen igen helyes részletét azonban a későbbi idők megsemmisítették, a liget helyét (Jókai-utcza

*Terrület
rendezések*

*Régi tér-
képek.*

vonalától a hosszú-hidig) házakkal építették be. Később, 1850-ben Fruhmann mérnök készítette el újból a város térképét, különös tekintettel a dunaparti részek ekkor szükségessé vált szabályozási vonalára. Az ő térképén találjuk annak tervét is, hogy a belső városrészeket a Nádorvárossal miként tervezték ama nagy tér utczákra

osztásával összefüggésbe hozni, melynek közepén később a vasut vonala futott keresztül s melyet utóbb a város beépített. A térkép a mérnöki hivatalban látható. A többi bástya sem soká beszélt az egykori bevehetetlenség híreről, a szabadságharcz után a város fejlődésének teljes szabadsága s a forgalom kényelme érdekében sorra bontották le a kapukat és bástyákat, a bécsi kaput 1858-ban, a (vizi) Dunakaput 1860-ban, az új Dunakaput pedig 1863-ban bontották le. Utolsóul az a kapu maradt, melyen annyi gyász és dicsőség vette be magát városunkba, a fehérvári kapu a tűztoronnyal.

A kapuk lebontása.

Bár a francia hadjárat terheit a lakosság minden rétege súlyosan érezte s jóllehet az 1811-ik évi febr. 20-án kibocsájtott patens, mely a papirpénz értékének devalvatióját rendelte el, nyomban erre teljes vagyoni romlás szélére jutatta úgy a magánosokat, mint a közvagyonot, mindezek daczára a szorgalmas és munkás polgárság megtalálta a bajokból kivézető utat saját buzgalmában és kitartásában. Mikor a bástyák egy részét 1820-ban lebontották, egyszerre két csinos és szabályos külváros adott kényelmes helyet az iparkodó lakosságnak és csakhamar megkezdődött az új szabású városrészben a kor modern fegyvereivel vívott új harc — a kenyérért. E harcából a körülményekhez képest diadallal vergődött ki városunk, daczára hogy az idők súlyos csapásokkal voltak terhesek. 1826-ban nagy jeges árvizet öntött reá a Duna s elpusztította a téli kikötőben állott hajókat és malmokat.

Pénzügyi viszonyok.

Az 1829-ik év végén és az 1830-ik év elején olyan havazások voltak, hogy minden közlekedés lehetetlenné vált s a város már élelmi szerekben is szükségét szenvedett. Utána *árvíz* következett, mely az egész vidéket elpusztította s a város mélyebben fekvő utczáit is elborította. Még ugyanezen évi július 21-én nagy *tüzzvész* ütött ki Ujvárosban és Nádorvárosban, e tüzzvész 161 házat hamvasztott el s két emberélet is áldozatául esett.

Csapások.

Legborzalmasabb volt azonban valamennyi csapás közt az 1831-iki *kolera*, mely jul. 19-től szept. 17-ig tartott és melyben 1474 betegségi eset közül 602 halállal végződött. A járvány tartama alatt az utczákon és tereken embert alig lehetett látni, mindenki elhúzódott lakásába és várta sorsát, az utcákat a hatóság kirendelt füstölői járták be. A kolera megszűntével a *váltóláz* öltött oly mérveket, hogy majd minden házban volt néhány fekvő beteg. („Descriptio morborum Anno 1831. Jaurini epidemicorum.“)

Közművelődés.

A *közművelődési* állapotok jellemzésére meg kell említeni, hogy a népiskolák kezdetlegesek voltak, főleg a külvárosokban, hol fiú és leánygyermekek összezsúfolva együtt nyertek oktatást. A Belvárosban azonban 3 berendezett tanterem volt s több tanerő végezte az oktatást. Volt a Belvárosban egy külön rajziskola is, összekötöttesben az elemi iskolával, itt egy szakképzett rajztanár működött, ki önálló oktatást is adott, főleg a nagy szünidőkben, a jelentkező gimnáziumi ifjuságnak. Ez a rajziskola volt első magva a később létesített reáliskolának. A felsőbb irányú oktatás intézete a Mária Terézia által 1769-ben felállított 1776-ban ünnepélyesen megnyitott, győri kir. akadémia volt, melynek jogi és bölcsészeti tanfolyamát sokan hallgatták s a hallgatók száma évről-évre növekedett. Az akademiát 1785-ben Pécsre helyezték át, de 1793-ban Győr ismét visszakapta. Felosztatása előtt, 1847-ben 136 jogi és 161 bölcsészeti hallgatója volt.¹

Irodalom.

Az *irodalom* az időbeli művelői közül CZUCZOR Gergely, MAÁR Bonifác, CZECH János, dr. KOVÁCS Pál neveit említjük meg, az utóbbi szerkesztésében jelent meg az 1848-as viharokban elnémult „Hazánk“ győri lap is

Színház és zene.

Ez időben alakult (1840.) a győri *olvasó-egylet*, 1830-ban egy zeneegylet, mely azonban 1840-ben működését beszüntette. 1846-ban egy *énekiskolával* kapcsolatos *férfi-dalegylet* létesült, 1841-ben egy *színpártoló* egylet, illetve színházi részvénytársaság. Az egyházi zene emelése körül abban az időben RICHTER Antal székesegyházi karnagy (Richter János kir. udvari karnagynak atyja) szerzett eredményeket.

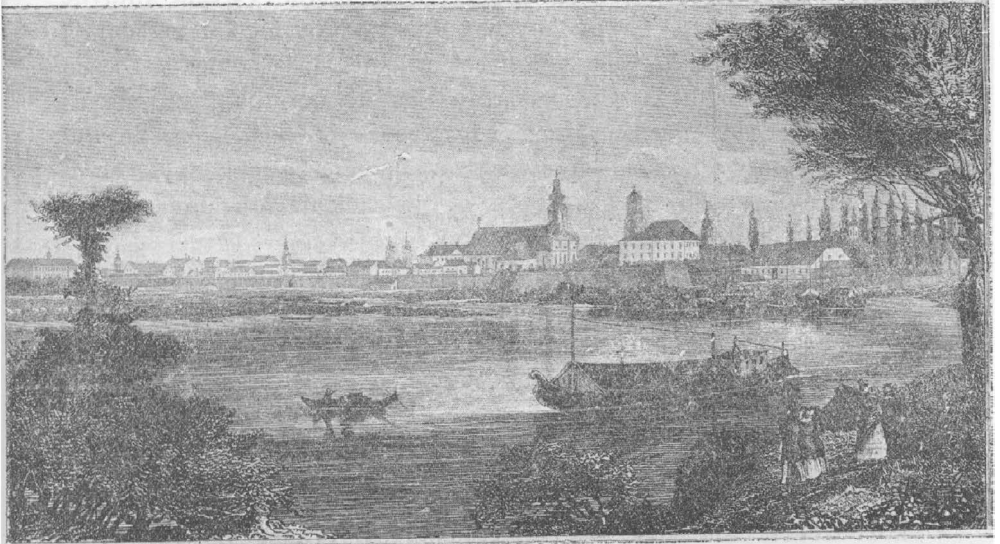
A zeneművészet a harminczas és negyvenes években kiváló pártolásnak örvendett a városban, melynek falai közt a legelső zenekapacitások művészetében gyönyörködött Győr művelt közönsége. Megfordultak itt többek közt Liszt, Rubinstein, Wilmers, Borer Zsófia, Ole Bul, Ernst, Hauzer Miña, Janza, Menter, Kellerman, Röser, Briccialdi, Haindl, Wimmercatt, kik rendszeren 2—3 egymást követő hangversenyen mutatták be művészetöket. A sopronmegyei születésű GOLDMARK hirneves opera-szerző 1849-ben a győri színházi zenekar igazgatója volt s mint ilyen május 20-án a honvédebesültek javára hangversenyt rendezett. A negyvenes évek

¹ A tanintézetek története a jelenkori rész fejezetében következik.

elején a fennállott zene-egylet Haydinnak „Teremtés és négy évszak“ cz. oratoriumát, továbbá Mozart „Cossi Fan Tutte“ operáját volt képes előadni.

Az irodalmi, művészeti és társadalmi közélet előkelő színvonalának emelése a szerencsésen fejlődött viszonyok mellett igen nagy részben tudható be SZTANKOVITS JÁNOS azidőbeli győri püspök kiváló egyéniségének s az irodalmi, művészeti és társasági

Sztankovits püsp.

viszonyok iránt való finom és összhangot keltő érzékének. Udvara a győri jótársaságnak s a szépmesterségek művelőinek és barátainak állandó találkozási helye volt.

A *kereskedelem* lépésről lépésre virágzóbbá vált. Vasutak hiányában a nagyban való áruszállítás eszköze a víziút volt. Győr lett a közvetítő, Magyarország gazdag alföldje, mint eladó és a nyugoti kereskedelem, mint vevő között. A Tisza torkolatánál megakadott gabnás hajók Győrig és Mosonyig tudtak feljönni s itt értékesítették rakományukat. A gabnakereskedés a Dunán országos jelentőséggel birt és emporiális jelleget öltött. Télen rendszeren 100—150 nagyobb hajó feküdt a győri kikötőben, a Dunapart élénk munka és forgalom helye volt egész éven át. Mikor a város

Kereskedelem.

Gabnakereskedés.

1841-ben az osztrák vasuti hálózatnak Brucktól Győrig való kiépítését kérte, a hiteles adatokon nyugvó emlékirat szerint az 1840-ik évben a 35 győri nagy hajótulajdonos hajóin 2,328,000 pozsonyi mérőt, vidéki hajókon pedig 3 millió mérőt túlhaladó gabona érkezett Győrré, melynek egy részét a 75 győri burcsellás hajója vitte Mosonyba, a többit itt adták el, illetve magtározták be.

De nemcsak a gabnaneműekben, hanem gubacs, gyapju, toll, rongy és egyéb árúknban is virágzó kereskedés fejlődött ki.

*Kalmár-
jogok.*

A nyílt üzlettel bíró kalmári testület Mária Terézia királyné által engedélyezett 40 gyökös jog korlátozása által a versenytől megóva lévén, az illető tulajdonosok jólétnek örvendettek; — ezen jogokhoz tartozott a rőfös, posztó, ékszer, norinbergi, fűszer és vaskereskedés; — ezen jogok advás-vevés tárgyát képezvén, ily jog több ezer frt értéket képviselt; — a városi telekkönyv ezekről külön nyilvántartást vezetett és a hitelezők javára ugyanezekre biztosítási előjegyzések is történtek.

Ipar.

Az ipar is szép fejlődésnek indult, főleg a műtakácsok szebb-nél-szebb munkákkal szereztek maguknak hírnevet, 1844-ben létesült az első győri pénzügyintézet, a „győri takarékpénztár“ s 1846-ban volt a legelső magyar iparkiállítások egyike, a győri műipari kiállítás.

* * *

Így fejlődött a város, természetes alapokon, megpróbáltatások közt szedett tanulságok árán, önerejéből lépésről-lépésre s ily állapotban találta az a fenséges vihar, mely a szabadságharcz événél új korszakot nyitott az országnak is, Győrvárosának is.

III.

EGYES LAPOK GYŐR TÖRTÉNETÉBŐL.

Ilyen gazdag történetű városról, mint Győr, olyan szorosra szabott helyen, mint amilyen rendelkezésemre állt, lehetetlenség minden érdekeset elmondani és sokat el kell mellőzni abból is, aminek részletes megírása jellemző és vonzó volna, de a részek arányát megzavarná.

E gyűjtő fejezettel vélek tehát lehetőleg segíteni a jól érzett hiányon. Mintegy kiszakítok egyes lapokat a város nagy történet-könyvéből, minden főfejezetből egyet-kettőt s ezeket részletes teljességökben adom le.

Ily módon az olvasó a forgatott lapok futó szemléletéből is régies hű színekben összeilleszkedő képet nyer s a város életének ősz rugóit a maguk eredeti szerkezetében és mozgásában látja.

Ezt a fejezetet a következő mozaikdarabokból illeszttem össze :

1. A közjogi helyzet történetéből.

- a) Győrre vonatkozó törvények.
- b) Királyi kiváltságlevelek.
- c) Győr országgyűlési követei.
- d) Egyesség a káptalannal 1743-ban.

2. A győri vár történetéből.

- a) A győri vár legrégebb hősei.
- b) Áruló várparancsnokok.
- c) Győrvár visszafoglalása 1598-ban.
- d) A mi „védőink.”
- e) A győri várparancsnokok 1271—1851.

3. A közigazgatás történetéből.

- a) Győr főispánjai.
- b) Kik voltak a városbírák 1300—1743.

- c) A város rendje a középkorban.
- d) A várkapitánysági személyzet fizetése.
- e) Királyfogadás 1839-ben.
- f) A szab. kir. Győr tisztujításai 1743—1848.

4. A püspökség és káptalan történetéből.

- a) Győr püspökei 1001—1896-ig.
- b) A győri székeskáptalan.
- c) Régi levelek.
- d) Évszámok a püspökség történetéből.

5. A törvénykezés történetéből.

A törvénykezés gyermekkorából.

- a) Istenitéletek.
- b) Győri boszorkánypör.
- c) Lófarkon-hurczoltatás, felnégyeltetés.
- d) Elevenen tűzbe, vízbe.
- e) Vétségek esetei.
- f) Polgári peres esetek.
- g) Czigányok esküje.

6. A kereskedelem történetéből.

- a) A győri kereskedésről az országos törvények.
- b) Béla király vámszabályzata.

7. Az ipar történetéből.

- a) Törvények a győri iparról.
- b) A legrégebb győri czehszabályok.
- c) Mikor a pestis pusztított.
- d) Szűtsmesterek pere 1600-ban.

8. A népesség történetéből.

- a) Győri nemescsaládok 1200—1680.
- b) A győri polgárság ősei.
Háztulajdonosok 1567-ben.
Városi polgárok 1600-ban.
A vármegye 1611-ben.
Háztulajdonosok 1617 és 1703-ban.
- c) A rácok Győrött.

9. Csapások krónikája.

Tüzek, árvizek, földrengések, pestisok stb.

10. Apróságok, furcsaságok.

Régi szokások, történetek.

11. Évszámok útmutató Győr történetéhez.

1. A közjogi helyzet történetéhez.

Győr az országos törvényekben.

Zsigmond király alatt.

1403. 9. cikk.

„Minden püspökségek méltóságok s egyházi javadalmak, szinte Rohonc, Győr, Hocsor és Podolin várak és az esetben, ha Lublyói Miklós fia István által nem tisztségkép, hanem örökösen bírni ismeretnek, valamint hadiszerek és birtokok, melyek bármely egyházi, világi vagy nemesektől elvették, vagy általok visszafoglaltattak, úgy rendeltük, hogy azoknak, kiktől elidegenítették, teljes joggal visszaadassanak — t. i. amelyekért mindkét — Miklós erdélyi vajdák, nekünk kezesek állítását kötelezték.“

I. Ferdinánd királysága alatt.

1548. 19. cikk.

„Mind a köztörvények, mind a helytartó hatalmánál fogva bíraskodni szokott törvényszékek Vizkereszt és Szt Jakab apostol napján bíraskodjanak.“ (Győri törvénykezési nap.)

1555. 4. cikk.

„Az összes rendek minden 100 jobbágy után két folyvást katonáskodó embert állítsanak s Pozsony, Komárom és Győr megyék, ily katonasága Győr és Komárom körül a nádor által kinevezendő kapitány alá álljon.“

1556. 4. cikk.

„A várak megerősítésére minden jobbágytól ötven denár adasék az alispányok kezéhez; és száz jobbágytól három napra bérért négy szekér azon használatra küldessék.“

4. §. „Hanem azon szekerek, barmok s azokkal járó emberek a fentirt három napon túl azon munkára ne kényszeríttessenek, mint némely külföldi tiszték által, különösen Győrben történt.“

Az Ausztriához elzalogosított várak tartozékainak munkája is Győr és Pápa erősítésére fordítandó.

6. §. „Méltóztassék ő felsége, különösen a győri és pápai ilyen munkákra alkalmilag cseh munkásokat is használni.“

1556. 10. cikk.

„Pozsony, Győr és Mosony megye közmunkái a *győri vár* javára fordíttassanak.“

1556. 37. cikk.

(A harminczadok régi helyei megtartassanak és az országlakók szabadságainak a hatalmaskodások ne ártsanak).

3. §. Őfelségének az országbeli külföldi hivatalnokai is, mint Óváron, Komáromban, *Győrben*, Trencsénben és más helyeken ő Felsege hivei elleni méltatlankodásoktól magukat megtartóztassák.“

1557. 6. cikk.

A végvárok megerősítésére 6 napi ingyen munka fordítandó.

1. §. „Ugy mindazonát, hogy ez alkalommal Pozsony, Komárom, Mosony és Győr megyék *Győr* városának erősítésére 14 napokat fordítsanak.“

10. §. „Kik pedig a mult évben többet dolgoztak volna, mint törvény szerint tartoznak, beszámíttassék nekik az évi munkába; kivéven mindazonát a fentírt 4 megyéket, melyekre nézve meghatározott, hogy *Győr* erősítési munkáira egész 14 napi időt tartoznak tölteni.“

1563. 41. cikk.

2. §. „Mivel gyakran szokták magukat több gyilkosok, tolvajok, rablók s gonosztevők a végekre, mint Szigetre, Egerbe, Gyulára, *Győrbe* s más helyekre venni és ott büntetlen tartózkodni, azért az ország karai és rendei könyörögnek, ő Felsege azon helybeli kapitányoknak komolyan meghagyni méltóztassék, hogy azokat elfogatóván, ítéletszolgáltatás mellett büntessék.“

I. Rudolf királysága alatt.

1588. 17. cikk.

1. §. „Sem ennekutána a kapitányok, vagy bárkik által tárgyaktól s lefoglalt pénzeketől kilenczedek, vagy tizedek ne szedesenek, mint eddig *Győrben* s egyéb helyeken történt.“

1593. 17. cikk.

(A rendek magyar főkapitányokat kérnek):

1. §. „minthogy most is különféle és éktelen panaszok vannak a külföldiek és gróf Hardegg Ferdinánd *győri* felügyelő ellen.“

1602. 24. cikk.

(Külföldi — vallon — katonákat szerződött a király s ezek élelmezése bajjal jár.)

2. §. „Annálfogva addig, míg táborban fognának szállani, *Győrbe* szállítandóknak találtatnak, hol élelmet és egyéb szükségesekeket pénzért szerezhetnek, továbbá a Dunán könnyebben elláthatók.“

II. Mátyás királysága alatt.

1608. 11. cikk.

(A vég helyek felügyelőiségei s kapitányságai magyarok legyenek.)

1. §. „Sőt a kapitányi tisztségeket is, a veszprémi és nógrádi várórségnél született magyaroknak, még pedig az országban birtokos országnagy uraknak vagy nemeseknek, mostan a *győri* kivéttetik *(úgy azonban, hogy ott a régi szokás és gyakorlat szerint különben magyar alkapitányok legyenek, korábbi tekintélyvel és hatalommal és azon győri főkapitány az ország törvényeinek alatta legyen s a királyi felség után a nádortól függjön, magát a földesurak törvényhatóságába ne is avassa, ellenkezőleg cselekedvén, az ország törvényei alatt álljon)*, de a komáromi kapitányságot minden vallás-külömbőség nélkül jó érdemű, született magyar személynek adja.“

1618. 26. cikk.

A győri püspök, káptalan és főkapitány s ő Felségének többi tisztjei közt fenálló viszályban az országgyűlés biztosokul meghatalmazott birácul kiküldi Telekdi János váradi püspököt, Galantai Esterházy Miklóst, Pakay Benedeket, ő Felsége tanácsosait, továbbá Szombathelyi Györgyöt, Moson vármegye, Amadé Istvánt Pozsony vármegye alispánjait, végül Chernel Istvánt és Marczal-thövy Miklóst.

II. Ferdinánd uralkodása alatt.

1618. 54. cikk.

„A karok és rendek szükségesnek tartják, hogy ő Felsége a *győri* vár mellett folyó Duna-ágnak megvizsgálására bizonyos és alkalmas biztosokat rendeljen.

1. §. Mely bizottmány végezetül Győr és Mosonymegyéknek és kisebbik Csalóköz szigetnek ingyen munkái oda alkalmaztassanak.“

1622. 2. cikk.

(A komáromi és *győri* főkapitányokról.)

„1. §. Az világosan kijelentetvén, hogy azon komáromi és *győri* főkapitányok és egyéb csapatfelügyelők a nádornak az ország törvényei szerint alatta legyenek.

2. §. És hogy a *győri* és komáromi alkaptányság valláskülömbőség nélkül jó érdemű alkalmas személyeknek, tudniillik született magyarnak, vagy pedig az országhoz csatolt nemzetbelieknek adományoztassanak.

3. §. Hogy a *győri* és komáromi mind fő-, mind alkaptányoknak és egyéb őrségi felügyelőknek az utasítások is a magyar tanácsból az ország törvényeivel megegyezőleg adassanak.“

1622. 50. cikk.

A *győri* püspök és káptalan sérelmeinek kiegyenlítésére a bizottmány újból kiküldetik.

1622. 51. cikk.

A *győri* vár alá tartozó nemesek ne kényszeríttessenek a várbeli őrség részére fát hordatni.

1622. 42. cikk.

Emlékeznek a karok és rendek, hogy az előbbi években bizonyos cikk hozatott a Duna ága iránt. (1618. 54. cikk.)

1. §. „Mivel pedig a Rába folyamnak az ott épült malmoknak, úgy szinte az ujabban emelt ároknak megvizsgálása nem kevésbé szükségesnek látszik, a karok és rendek alázattal könyörögnek, hogy ő Felsége mindkét folyamnak és az érintett ároknak

megvizsgálása végett bizonyos alkalmas biztosokat mielőbb oda küldeni méltóztassék, kik mind egyik, mind másik folyam medrét kitisztítani el ne mulasszák és az árok iránt is ő Felségét értesítsék.

2. §. Ezen Rába folyamnak kitisztítására Sopronvármegyének azon folyamon túl fekvő része alkalmaztassék.

3. §. Mely bizottmány végeztével azután Győr és Mosony-megyéknek, úgy kisebb Szigetköz szigetnek ingyen munkái oda alkalmaztassanak.“

1622. 74. czikk.

Kik a zavaros időkben bármely állítólagos lázongás miatt akárhol az országban, mint *Győrben* is, kapitányok s bármely tisztek kérelmére, akármi jogon elmarasztattak, stb. bűnbocsánatot nyernek.

1625. 18. czikk.

A győri püspök, káptalan és főkapitány közti viszályt a kiküldött orsz. bizottmány elintézte, melyért a hű karok és rendek, névszerint pedig a főtisztelendő püspök úr és tisztelendő győri egyházi káptalan örök hálát adnak.

1. §. „És jóllehet a biztos urak határozata, melyet a Győrben lakó regimentbelieknek, azon püspök és káptalan, mint földesuruknak alattvalóságáról kihirdettek, ő Felségének némely arra rendelt tanácsos urai által ezen országgyűlés alatt akkép világosítottatott, hogy ily regimentbeliek ott nem többben, mint csupán 24-en s azok is többnyire németek tartathassanak, kik ugyan személyökre nézve azon vár főkapitányának, házaikra nézve pedig a telek urának engedelmeskedni, az ily elhunytak örökösei pedig és örökségei más polgárokhoz képest a telek urának alatta lenni, továbbá mindkét nemzetbeli katonák ingó javaikra nézve ugyan a hadbíráknak, házaikra nézve azonban a telek urának ítéletét elfogadni tartozzanak. Mindazonát a biztos urak által hirdetett egyéb határozati pontokat ő Felsége általában kegyelmesen helybenhagyta és hitelesítette.

2. §. Annálfogva további panaszok okainak megszüntetése végett ő Felsége kegyelmes megjegyzésével elhatároztatik, hogy ezután a fő- és alkaptány úr és más hadi és élelmezési tisztek és harminczadosok azon helyben magukat mindenben fentebbi biztos urak határozataihoz alkalmazni tartozzanak és kötelesek legyenek.“

1630. 3. cikk.

A *győri vár* erősítésére Győrmegeye, Mosonmegeye s ő Felső-gének úgy, mint más uraknak Óvárhoz tartozó birtokai rendeltetnek.

1630. 32. cikk.

„A *győri* és komáromi *vár-árok* megvizsgálására az ország karai és rendei biztosokat küldenek, tekintetes és nagyságos Bosnyák Tamás és Forgách Miklós, továbbá nemzetes Horváth Bálint és Izdenczi András urakat.“

1630. 34. cikk.

A *győri* püspök, káptalan és főkapitány közötti viszály bizottmányi elintézésének foganatosításáról.

1630. 44. cikk

„Határoztatik, hogy minden egyes véghelybeli kapitányok s alkaptányok, névszerint *Győrben* stb. *azon zsarolásokat, melyekkel az ország belföldi kereskedőit a szokott vámon felül szokták terhelni*, ezután teljesen megszüntessék; sem a szegény kereskedőket baromfiak, barmok, só és más hasonlók ötvened vagy század részének, vagy az árúk tizedének is kihatására ne kényszerítsék, a hatalmaskodás felől kiadott cikkeknek értelmében veendő büntetés alatt.“

1635. 63. cikk.

A *győri* és komáromi *vár-árok* megvizsgálására biztosok küldetnek.

1635. 64. cikk.

„És mivel a Rábfolyam medrének kitisztítása még tökéletlenül hagyatott, a karok és rendek tökéletesítését szükségesnek tartják:

1. §. Ezen munka iránti gondoskodásra és igazgatásra rendeltetnek főtiszt. Simándy István erdélyi püspök úr és nagyságos Csáky László úr, úgy Vas, Sopron vármegyék alispánjai, Győrmegeye szolgabirái.“

1635. 77. cikk.

A *győri* püspök, káptalan és főkapitány viszályának elintézési módja „minthogy annak a várbeli katonatisztek és élmezők mindedig mindenekben eleget nem tettek“ újból törvénybe iktattatik.

III. Ferdinánd uralkodása alatt.

1638. 13. cikk.

„E helyen időszerűleg jó elő a Rábafolyam medrének tisztítása; az iránt fenyegető veszélyek miatt, melyre nézve az 1622. évi 42. és 1635. évi 64. cikkek megújítatnak.“

1638. 20. cikk.

A *győri* püspök, káptalan és főkapitány közötti viszályban a korábbi törvények érvényessége becikkelyeztetvén,

„1. §. Határoztatik, hogy azon főkapitány és alattvalói által, valamint régebben, úgy ujabban is mind a káptalan mind más panaszkozó nemesek ellen elkövetett méltatlanságoknak, jelesül pedig özv. Nádasdyné asszonynak Ikren szállásbeli s ahhoz tartozó és az említett kapitány által erőszakkal bitorolt kaszállókra nézve és nemes Semberger Györgynek Győrben létezett háza visszaadására nézve és nemes Ivános Miklósnak háza ára kifizetésére nézve (különben ha egész családjával a töröknek megadást tetteleg elhagyná, nem fizetésre, hanem visszabocsátásra nézve) egészben elég tétessék.“

2. §. „A polgárok említett káptalani alattvalókra nézve a *pallos jaga* azon *győrváros*beli biráknál, nemesekre nézve pedig *Győr* megye fő- és alispánjánál maradjon.“

1647. 9. cikk.

„*Győr* véghelyen templom építése az Ujvárosban megengedetik, szabad gyakorlás pedig azon véghely kőfalain belül és kívül és hogy az evangelista papja az érintett véghelynek falai közt lakhassék és házban tanítást is tarthasson.“ (Zámolyi templom az evangélikusoknak visszarendeltetik: 1647. 6. cikk.)

1647. 45. cikk.

A *győri* püspök, káptalan, a megye, a város és a főkapitány folyamodnak viszályuk elintézésére orsz. bizottmány kiküldéseért.

1. §. „És maguk részéről biztosoknak nevezik főtisztelendő Kysdi Benedek urat, választott váczai püspököt, nagymélt. gróf Nádasdy Ferencz urat, nagyon tisztelendő Rohonczy István szalavári apát, Folnay Ferencz vasvári prépost urakat, úgy nemzetes Darás István személynöki ítélőmestert, keselőkői Majtényi Mihályt, Széplaky Botka Ferenczet.“

1647. 61. czikk.

A vég helyek megvizsgáltassanak. A *győri* és komáromi főkapitányok az országnádor urának alatta lenni tartozzanak.

1647. 62. czikk.

A vég helybeli kapitányok magyar és jó hazafiak legyenek, az országgyűlésre megyék vagy más főnökeik nevében semmi követséget ne vállaljanak, vagy az őrségtől azok veszélyére soká távol ne maradjanak.

1647. 103. czikk.

„Mínthogy az ország karai és rendei nem akarják, hogy a káptalanok szabadsága valamiben megsértessék, ugyanazért elhatároztatik, hogy a mostani győri püspök (Draskovits György) ezután a káptalan törvényhatóságába törvényes és birói végrehajtásaiba ideiglenes birtokaiba avatkozni, szabadságait felforgatni ne merje, — hivatala elvesztése alatt.“

1647. 113. czikk.

A *győri* püspök (Draskovits György) ellen hatalmaskodásai miatt igen sok terhes panasz érkezvén a káptalan, helybeli és vármegyei nemes személyek, városok és helységek részéről, az országgyűlés vizsgálatot indít ellene az esztergomi érsek, az országbíró gróf urak által, hozzájuk veendő egyházi személyek, úgy bírák és kir. táblai ülnökök közbenjöttével.

1647. 129. czikk.

A *Rábaszabályozásra* vonatkozó 1638. évi 13-ik törvényczikk megújittatik és főtisztelendő Simándy István úr erdélyi püspök helyett Nádasdy Ferenczet nevezi ki az országgyűlés.

1647. 145. cikk.

Győr, Komárom és Pápa városbeliek vámmentesség feletti szabadalmaik mennyiben az országnak s másoknak sérelmére nincsenek, épségben maradjanak.

1649. 37. cikk.

A győri püspök ellen panaszok megvizsgálására kiküldött bizottmány még nem intézkedvén, a karok és rendek megújítják az 1647. 45. t.-cikket s Szécheny Györgyöt nevezik elnökké.

1649. 50. cikk.

A *győri* káptalan engedélyt nyer a patonai erősség kiépítésére s ott várkastély emelésére.

1649. 52. cikk.

„Mivel Komárom és *Győr* megyék panaszkodnak, hogy azon részekben némely kegyetlenkedők és köznyugalom-háborgatók támadnának, kik azon megyék szegény népét háborgatják és azon megyék által meg nem fékeztethetnek“ : a karok a nádorispánra bizzák megfenyítésüket.

1649. 92. cikk.

„A határbeli helyek, vagy véghelyeik piaczaira vinni szokott élelmek és eladó tárgyak értékének szabályozásáról s megtartásáról szóló 1563. évi 13. cikk a véghelyeken, leginkább Komáromban és *Győrben*, megtartassék.“

III. Ferdinand uralkodása alatt.

1655. 8. cikk.

A győri és komáromi őrségek vezéreiről s kapitányairól szentesített 1608. 9. és 10. t.-cikk és 1622. évi 23. t.-cikk megújítatnak.

1655. 30. cikk.

„3. §. Hasonlón a Rába folyam medrének tisztítása és a Mura folyam árvizei ellen építendő töltések iránt nagymélt. gr. Nádasdy Ferencz úr és az érintett csornai prépost úr (Szenttamásy Máté),

Aszalay István, Farkas András s azon megyék alispánjai biztosoknak neveztetnek ki.“

1655. 116. czikk.

„23. §. Mosony megyéből Győr várához őrségre rendelt és felveendő pénzösszeg adassék és vitessék azon győrmegyei alispán kezeihez, ki a bevételekről és kiadásokról a megyének kellő számot adni tartozik.“

I. Lipót uralkodása alatt.

1659. 23. czikk.

Az abdai hídon és győri kapunál a német katonák által beszedni szokott fizetések eltöröltetnek.

1659. 23. czikk.

(Törvény a Győrbe menő kereskedők érdekében.)

„Ő Felsége kegyelmes megegyezése hozzájárulván, megállapított, hogy a győri várnagy és német katonák által az abdai hídon a nemességtől és a nyomorult néptől beszedetni szokott terhes fizetés és a Győrbe menő kereskedőktől bármely kicsinált ürügy alatti erőszakos beszedés még az országgyűlés alatt a mondott győri vár minden mostani és ezutáni tisztjeinek kiadandó kegyelmes és szigorú parancs által teljesen eltöröltessenek és megszüntetnek tartassanak.“

1659. 24. czikk.

A győri várbeliek azon kihágásai, hogy a nemesek birtokain legeltetnek, az egyháziak és nemesek erdeit vágják, a réteket kaszálják, a vizekben halásznak, stb. megszüntetnek.

1659. 60. czikk.

„A királyi és vámbeli jövedelmek csonkításával történik, hogy a magyar várakba helyezett német katonák kereskedést folytatván, mindennemű fél- és egész harminczadtól, úgy a vámok fizetésétől magukat menteknek kívánják tartani.

1. §. Mire nézve megállapítatik, hogy azok is, ha kereskedést folytatnak az ily törvényes járulékok kiszolgáltatására vagyonaik lefoglalása alatt kötelezve legyenek.“

1659. 79. czikk.

Ujból kimondja az országgyűlés, hogy az 1647. 45. és 1649. 37., úgy az 1655. 8. czikkek (a *győri* bizottmányról) végrehajtassanak.

1659. 81. czikk.

„Szinte határozatott, hogy a *győri* sapkacsinálók s más külföldi kézművesek, kik a német katonaság igazgatása alá helyeztettek, a *győri* lakókat és azon honfiakat a magyar sapkák kereskedésétől s bevételétől a királyi jövedelmek csonkításával, az ország törvényei és régi szabadságai ellenére el ne tiltsák.

1. §. És ő Felsege megajánlotta, hogy azt az ottani vezér úrnak kegyelmesen megparancsolja.“

1662. 30. czikk.

„Minthogy pedig a karok és rendek a közigazság hátrányára tapasztalják, hogy a *győri* vezér úr *Győr* városában s várában, mint azon megye törvényszékének rendes helyén az *emberek emlékezetétől* fogva ott gyakorlatban volt pallosjog gyakorlatát azon megyének, városnak s más evégből szabadalmazottaknak megtiltotta volna:

1. §. Annálfogva a karok és rendek igazságosnak tartják, hogy minden megyéknek s más pallosjoggal bíróknak saját törvényhatóságaik alattiak felett, az ily pallosjog gyakorlata a vezér, alvezér és kapitány urak által ne akadályoztathassék s meg ne tiltathassék; nem állván ellen, ha ellenkező hadi rendelet adatott volna is.“

1659. 77. czikk.

„Az országlakók elhatározzák, hogy a *győri* és más országbeli vásáros helyek kapitányai, kereskedői, barmászsai, mészárosai, sóárulói, harminczadosai, vámszedői s más hasonló, az országlakó nemeseket, nemteleneket s külföldieket az azon helyeken tartandó országos és heti vásárokon a kősonak, barmoknak és más árúknak s eladó tárgyaknak megvételésben hatalmaskodás büntetése alatt ne akadályozzák.“

1681. 20. czikk.

Megtiltja a hadi tiszteknek, hogy *Győr* felett a Rábcza-hidnál fizetéseket szedjenek.

1681. 21. czikk.

2. §. „A Dunának azon ága, vagy kisebb folyása, úgy az utazóknak kényelmére, mint a *győri* erősség iránti gondoskodásból, mely felé az felettébb szétágazik, Pozsony és Mosony megyék ingyen munkája által bizonyos töltések felállításával elzárassék, elhatároztatik.“

1681. 26. czikk.

Az ág. és helvét vallástételt tartók részére Győrött és Győr megyében templom építésére engedély adatik.

III. K á r o l y a l a t t.

1715. 42. czikk.

A cs. kir. katonaság kihágásai és hatalmaskodásai tárgyában újra törvény hozatik s „a *győri* várban a királyi jog név alatt legujabban a nemesekkel és polgárokkal kötött szerződés szerinti beszédések megszüntetteknek,“ egyszersmind a szerződés ügyében bizottmányt küld ki az országgyűlés.

1715. 79. czikk.

A czéhek kartelljei és önbüntetései, az összebeszélrt árártól való eltérés esetére, érvényteleneknek mondatnak.

1715. 83. czikk.

Ő Felsége megértvén azt, hogy a *győri* várbeli gyógyszerész magános haszna miatt polgári gyógyszerertár felállítására itt mindeddig háborítva lett :

1. §. „Annálfogva a közhaszon és közjót ekintetéből nemcsak annak felállításához kegyelmes megegyezését adni, hanem annak fentartását is kegyelmesen elrendelni méltóztatott.“

1715. 91. czikk.

A *győri* harminczad további fennmaradásáról.

1715. 62. cikk.

„Mivel a paraszt-telkeken lakó nemeseknek, sőt nemteleneknek kihalása s az ilyenek utáni örökösödés körül eddig *különösen Győrben* némely kérdések és nehézségek támadtak,“ a földesurak örökösödési joga megállapíttatik.

2. §. „Egyszersmind ő sz. Felsege a tisztelendő győri káptalannak, mint földesúrnak jogait helybenhagyván, nemcsak az eddig a győri katonasízek által az említett káptalannak nagy kárával és sérelmével akadályozott téglakemencze építését, hanem az ott égetett tégláknak használatát és mások részére való szabad eladását is legkegyelmesebben megengedte.

3. §. „A várbeli kemencze pedig csupán azon vár kőfalainak javítására háborítlan meghagyatván.“

1715. 76. cikk.

„Miután a *győri* lakók azon várnak s ott táborozó katonaságnak a legközelebbi múlt lázadások alatt 9000 frt követelésöket a rendes uton szorgalmazták és azon követelésöket törvényesen bebizonyították volna, ő sz. Felsege nékiek illő elégtételt szolgáltatni legkegyelmesebben méltóztatni fog.“

1723. 53. cikk.

A kereskedők tartoznak könyvet vezetni.

1715. 131. cikk.

Gr. Heister Sigfrid győri várparancsnokot „mint valódi és kétségtelen magyar honfiusítottat jelen tvczikkbe beiktatják és kijelentik, hogy a kitett 1000 aranyokat kifizetni nem tartozik.“

1715. 135. cikk.

Báró Liebenberg Károly ezredes és győri várparancsnokot magyarnak e törvény befogadja.

1729. 3. cikk.

A győri várparancsnok által eddig behajtatni szokott királyi jogok (regále), mint törvénytelen, eltöröltetik.

Mária Terézia uralkodása alatt.

1741. 30. czikk.

A várak parancsnokai és azok soltészei (Schultheisz) *Győrben* és másutt a közigazgatási és törvénykezési ügyekbe való avatkozástól eltiltatnak.

1741. 35. czikk.

„Igazságos dolog, hogy a győri lakók azokat, melyek biróilag elhatározottak és utólag szerződés közbenjöttével is megállapítottak, valósággal megadni tartozzanak“, ennélfogva ő Felsége elrendeli, hogy a katonai hatóságok a káptalant ily tartozások megvételében ne akadályozzák.

1751. 27. czikk.

„Minekutánna ő Felsége az érdem és közhasznosság tekintetéből *Győr*, Komárom, Ujvidék és Zombor városokat a többi szabad királyi városok sorába kegyelmesen bevette, az ország karai és rendei is azokat a többi szabad királyi városok közé ülésel és szavazattal befoglalják.“

II. Lipót uralkodása alatt.

1791. 67. czikk.

Dorffner Jakob, Győr város követe, a sérelmeket tárgyaló bizottságnak tagjául küldetik ki.

I. F e r e n c z a l a t t.

1807. 6. czikk.

„Hogy a gabnakereskedés, melynek külföldre kivitele Magyarországnak s csatolt részeinek és az egész birodalomnak nagy hasznával van egybekötve, minden lehető biztosságát megnyerje, ő sz. Felsége a karokat és rendeket kegyelmesen biztosítani méltóztott, hogy:

1. §. A gabna kivitele az állam terhes okai nélkül, melyek azt beállítani javallnák, soha se fog megtiltatni. Sőt rendelkezni fog, hogy a határbeli kivitelén, az utak és hidak használatára állított vámokon és réveken kívül semmi díjjal ne terheltessenek.“

1807. 7. czikk.

Hasonlóképen a borok kiviteléről.

1808. 7. czikk.

Megörökítvén azok neveit, kik a Ludovika magyar katonai akadémia alapításához nagyobb összegekkel járultak, a névsorban találjuk a következő győri neveket :

Balogh Sándor kanonok s győri káptalani követ 2000 frt.

Györgyi Pál kir. tan., Győr megye alispána és követe 1000 frt.

Vásonkői gr. Zichy Károly v. b. t. tan., értekezleti min. Győrm. főisp. 8000 frt.

Vilt József győri püspök 3000 frt.

(A magyar nemzeti muzeum létesítésére az 1827. 35. tezikk szerint Győr megye 1824 frt 49 krt, Győr város 1131 frtot ajánlottak fel készpénzben.)

V. F e r d i n a n d a l a t t.

1832. 5. czikk.

A jobbágytelkek állományáról. Győrmegyében 3 osztályt szab e törvény, az 1 osztályban 20 hold, a 2-ikban 22, a 3-ikban 24 hold szántóföld s 6—10 kaszás rétben állapítja meg a jobbágytelki külső állományt.

1840. 15. czikk.

Váltó-törvénytörvények állíttatván, Győr a pozsonyi hatásköre alá osztatott be.

1848. 5. czikk.

Az ország. követek népképviselőlet alapján való választása kimondatván, meg lett állapítva, hogy Győr város 1 követet küld, Győrmegye 3-at.

1848. 23. czikk.

A szabad királyi városokról.

Királyi kiváltság levelek.

IV-ik Béla királynak 1242. évi május 7-én Budán kelt diplomája, mely a vár és város lakói közti viszonyokat 13 pontban szabályozza. (Lásd a köv. fejezetben 1. sz.)

Ugyanannak 1255-ik ápril 24-én Churgoon (Csurgón) kelt diplomája, mely Győrött az adó nemeit szintén 13 pontban meghatározza.

V-ik István királynak 1271-ik évben kelt Győr város lakóinak (hospites) jogait és szabadalmait megállapító kiváltságos adomány-levele. (Közölve az előző tört. rész tárgyaló szövegében 24. l.)

IV-ik László királynak 1283. évben kelt s a fentebbi kiváltságokat helybenhagyó és megerősítő diplomája. (Közölve e részben 2. sz. a.)

Ugyanannak 1285-ik évben kelt hasonló tartalmú kiváltságos adomány-levele. (Lásd 3. sz. a.)

III-ik András királynak 1295. ápril 6-án kelt s az V. Istvántól nyert kiváltságokat megerősítő diplomája. (Lásd 4. sz. a.)

Róbert Károly királynak 1323. évben kelt hasonló kiváltságos levele. (Következő fejezet 5. sz.)

Nagy Lajos királynak 1361. évben kelt diplomája, mely megparancsolja, hogy a győri polgárok senki más, mint saját hatóságuk által tétethetnek fogságba és ítélthetnek el. (Közölve 6. sz. a.)

László királynak 1455. évben kelt, elődjei által adott szabadalmakat megerősítő adomány-levele. (E fejezetben 7. sz. a.)

I. Mátyás szabadalom-levele 1465. jan. 26 (Közölve 8. sz. a.)

II. Ulászló király szabadalom-levele 1496-ból, megerősíti Mátyás király kiváltságlevelét. (Lásd. 9. sz. a.)

I. Ferdinánd királynak 1527-ben kiadott rendelete, melyben a győri kastélyt várrá átalakítja.

II. Rudolfnak 1604. ápril 8-án Prágában kiadott szabadalmi levele, melyben Győrvárosának Ferdinánd, Lajos, Ulászló, Mátyás, László, Károly és László királyok által adott kiváltságait megerősíté. (Városi levéltárban.)

Esztergomi káptalannak 1609. évben Pozsonyban kelt tanúkihallgatási bizonyítványa, Győrvárosa némely szabadságai és kiváltságai tárgyában. (Városi levéltár.)

II. Mátyás királynak 1609. évben kiadott diplomája, melynél fogva Győrvárosnak lakóit minden tized, kilenczed, királyi negyedadói kötelezettség alól felmenti, Győrt kereskedői rakhelynek kijelenti és a polgároknak évenként 10 havi (július és augusztus kivéve) szabad bormérési engedélyt ad, házaikat a katonatartás terhe alól fölmenti, évenként öt vásártartásra, hetenként pedig 1, t. i. szombat napon vásárra engedélyt ad. (Vár. levélt.)

II. Mátyásnak 1609. január 28-án Bécsben kelt szabadalom és kiváltságlevele. (Vár. levélt.)

II. Mátyásnak január 28-án Győrváros polgárainak adó- és vámmentességet kimondó szabadalom-levele. (Vár. levélt.)

II. Mátyásnak 1609. január 28-án Győrvárosának, az összes kir. illetékek és egyéb kir. tartozások alóli mentességét szabályozó kiváltság levele. (Városi levéltár.)

II. Mátyásnak 1609. január 28-án Győrvárosa polgárainak a gabona 10-ed, 9-ed és 4-ek alóli mentességet szabályozó levele. (Városi levélt.)

II. Mátyásnak 1609. január 29-én Győrvárosa városi szék-háznak, katona betegszállásolás alóli mentessége tárgyában kiváltság-levele. (Városi levélt.)

II. Mátyásnak 1609. január 29-én Győrváros italmérési kiválts. levele. (V. L.)

II. Mátyásnak 1609. jan. 30-án Győrvárosa kereskedelmi árucikkek megállítási és letételi szabadságlevele. (V. 1.)

II. Mátyásnak 1610-ben kelt s a fenti kiváltságokat megerősítő adománylevele.

II. Ferdinándnak 1635. február 8-án Sopronban kelt levele, melyben megerősíti I. Mátyás szabadalmi levelét. (V. 1.)

III. Ferdinándnak 1646. október 29-én Pozsonyban kelt levele, megerősíti II. Mátyás és II. Ferdinánd kiváltságleveleit. (V. 1.)

Gróf Pálffy Pál nádornak 1649. május 13-án Pozsonyban kelt rendelete, a Győrváros és győri székeskáptalan közt a közmunka, vámszedés, 9-ed és 10-ed-jog szabályzata tárgyában. (V. 1.)

III. Ferdinándnak 1650. márczius 26-án Bécsben kelt szabadalomlevele. (V. 1.)

III. Ferdinándnak 1650. márczius 26-án Bécsben kelt vásári szabadalomlevele.

Lipótnak 1679. augusztus 21-én Bécsben kelt szabadalom-

levele, a Győrvárosa területén tartózkodó nemesek jogainak és kiváltságainak épségben tartása tárgyában. (V. 1.)

Lipótnak 1679. augusztus 21-én Bécsben kelt levele, melyben megerősíti II. Ferdinánd, II. Mátyás és III. Ferdinándnak adó- és vámmentességi kiváltságleveleit különös tekintettel az abdai vámra. (Lásd köv. fejezet 11. sz.)

VI. Károlynak 1712. szeptember 1-én Bécsben kelt vásári szabadalomlevele.

Mária Teréziának 1743. márczius 6-án Bécsben kelt s Győrnek kir. várossá emeltetése tárgyában kiadott szabadalomlevele. (Közölve a történeti rész tárgyaló szövegében 65. l.)

Mária Teréziának 1746. február 12-én Bécsben kelt vám-szedési szabadalomlevele (Vár levélt)

Mária Teréziának 1758. augusztus 14-én Bécsben kelt szabadalmi levele súlyok és mértékek hitelesítése tárgyában. (V. 1.)

II. Ferencz 1798 május 25-én Bécsben kelt vásári szabadalomlevele. (V. 1.)

II. Ferencz 1799. augusztus 9-én Bécsben kelt vásári szabadalomlevele (V. 1)

I. Ferdinánd 1844. július 4-én Bécsben kelt levele, Győrváros pecsétjének megállapítása tárgyában. (V. 1.)

*

E királyi kiváltságlevelek közül az alapvető fontossággal bíró két legnagyobbat, *V. Istvánét és Mária Teréziáét* a történeti részben (I. 24-ik és 65-ik l.) bemutattuk. Itt közöljük kiegészítőleg a nevezetesebbek szövegét magyar fordításban

IV. Béla 1242. május 7.

Béla, Isten kegyelméből Magyarország királya, Győr megyének és a győri, abdai és fizegtui adófizetőknek üdvöt és kegyelmet. A tisztelendő O. (Omede) atyának, győri püspöknek levelét a Győrött, Abdán és Fizegtun szedendő adók formájára nézve a régi módot megtartva a következőkép fogadtuk el, hogy t. i. minden Magyarországra jövő német kocsi után kapjanak az adófizetők 4 denárt, a főispán pedig 2 királyi denárt. Hasonlókép a Magyarországból átmenő kocsi után az adófizetők kapjanak 4 denárt, a főispán kettőt. Ép úgy, ha árúikat hajókon hozzák, a kocsik száma szerint számítják és rendezik s minden kocsi után kapnak az adófizetők 4 denárt, a főispán kettőt, de

ha a hajón a kocsik rakóképességén (hordképesség) fölül van, nyolcz denárt az adófizetőknek, kettőt a főispánnak (fizetnek). Hasonlókép ha német ökrök vinnék följebb, akkor minden ökör után két denárt, a főispán pedig két német ökör után kap egy denárt. A tovább szállító magyarok kocsija után két ökörtől egy denárt, a főispán 4 ökörtől kap egy denárt. A lisztes kocsi után az adófizetőknek kell kapniok három a főispánnak egy fontot. Hasonlókép minden edény tunella bor után az adófizetőknek 8, a főispánnak két denárt fizetnek. A magyarok sóhordó kocsija után 2 sót, a győri főispán fél és egyrészt sót kap. Továbbá 100 frt árú (marca) bors után az adófizetők kapjanak egy frt árú (marca) borsót, 100 keztyű (cyroteca) után 2 cyrotekát (keztyűt), hasonlókép, a többi apró árúk után. A latin jövevények kocsija után egy frtot (magyar frt a marca negyedrésze — viertheil). Fizegtun a németek kocsija után, bármily teher van is rajta egy denárt, egyéb árúk, ökrök t. i. s más árúk után Fizegtun semmit sem tartoznak fizetni. Abdán a németek két kocsija után 4 denárt fizetnek az adófizetőknek, ép így két ökör után egy denárt. A német gyalogosok semmit sem tartoznak fizetni. Ez alapon hűségteknek szorosán parancsolva meghagyjuk, hogy az adók dolgában régóta megszabott módon túl épenséggel semmit ne merészeljetek követelni, különben parancsunknak áthágóit személyökben és vagyonukban keményen megbüntetjük. Kelt Churgoun sz. György ünnepen az Úr 1255. évében. (Bécs városa levelesházának eredeti kártyájáról. E levelet szóról-szóra átírta és megerősítette V. István, Magyarország királya, 1270-ben.)

IV. László 1273. aug. 19-én.

László, Isten kegyelméből Magyarország királya, az időnkint hivataloskodó hűséges — Győr és más megyékben levő fő- és alispán, adó és egyéb élelemgyűjtőknek üdvöt és kegyelmet. Midőn mi előbbi nyilt levelünkhez képest a győri anyaszentegyház kártalanításáról királyi jóságunknál fogva kegyelmesen tanácskoztunk volna, a győri egyház káptalanának földén a vár előtt összegyűlt és még letelepedendő jövevényeit és a mondott káptalan más bármi feltételekkel megszállt népeinek már multkor megengedtük, hogy semmiféle esetben, még tolvajlási vétekkért se merészelje elítelni az alispán, hanem ahányszor kívántatik, földesuruk előtt tartoznak megjelenni, ezenkívül részint különös kegyelemből, részint országunk gyökeres szokásai szerint, melylyel a többek közt a székesegyházak és az ország monostorai dicsekedhetnek, meg egyezünk abban és örökösen sértetlenül kívánjuk megtartani, hogy a győri anyaszentegyháznak Győr és akármelyik megyében lakó szerződéses népeit, a királyi gyűjtélék megadására, mely részint kamaránk érdekében, részint bármely okból szükséges, vagy más okból kivettetik, annak csak felét tartoznak kiszolgáltatni, vagy megfizetni, a mi t. i. említett győri egyházunk legrégebb szabadalma, szokásai és szabadságaiból is kitűnik és bizonyos, hogy időnkig tekintetbe vétetett és megtartatott; akarjuk tehát és hűségteknek jelen okmányunk erejénél fogva keményen megparancsoljuk, miszerint említett káptalanunk

és prépostunk vendégeit, jövevényeit (hospites), vagy ezeknek bármilyen-féle népeit semmiféle esetben a mint meghagyva volt, megítélni ne merészeljétek; sem ti gyűjtők ezen egyházfeltételekkel megszállt népeit szabadalmaik ellenére, vagy szerződésükön felül a gyűjtélék beszédésében ne merészeljétek valamiben terhelni vagy nyugtalanítani s ez érdemben máskép cselekedni semmiképen se merjétek. Kelt Budán, a boldogságos szűz ünnepének ötödik napján (aug. 19.) az ezerkétszázhetvenharmadik esztendejében.

IV. László 1285.

László, Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Ráma-, Szerb-, Gallícia-, Kun- és Bolgárországok királya. Minden Krisztusban hívő és ezen levelet megtekintőknek üdvőt a mindenek üdvözítőjében. Ezen oklevél által mindenkinek tudtára adni kívánjuk, hogy Karacsin mester, választott férfit, a győri egyház prépostja, kedvelt és hű papunk elének járulván felmutatá nekünk a mi kegyelmi és szabadságaikról szóló nyílt levelünket, melyet multkor a győri vár előtt egybegyűlt és egybegyülendő jövevények és más ugyanazon egyház bármily sorsu, vagy állapotú népeinek adtunk, alázatosan könyörögvén, hogy azt helybenhagyni és szabadalom-levelünkkel megerősíteni méltóztatnánk; melynek tartalma következő: (Lásd a fennebb 1273. évnél fölhozott okmányt.) Mi tehát a mondott prépost igazságos kérésének királyi jóakaratumknál fogva engedvén, említett nyílt levelünket szóról-szóra jelenleg átírvám, ezen levelünk erejénél fogva megerősítjük meghagyván: hogy sem a győri fő-, sem az alispán a győri káptalan és prépostja népeit és az említett jövevényeket, bármily állapotúak (conditio) legyenek is azok, semmi esetben ne merészeljék elítélni; valamint az is meg van hagyva, hogy mind az akkor foglalkozó denár-, mind az élelemgyűjtők a győri egyház conditionális népeit a gyűjtés alkalmával általunk adott kegyelmi jelvényünk ellen semmiben sem merészeljék terhelni és háborgatni. Melynek emlékére és örök erősségére jelen levelünket kettős pecsétünkkel megerősítve kiadjuk. Kelt tisztelendő Tamás atya, kedvelt és hű váci püspök, udvarunk korlátnoká keze által az Úr ezerkétszáznyolczvanötödik s uralkodásunk tizenharmadik évében.

III. Endre 1295. ápr. 6.

András, Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Ráma-, Szerb-, Gallícia-, Ladaméria-, Kun- és Bolgárországok királya. Minden Krisztusban hívő jelen irat szemlélőjének "örök üdvöt az urban. A jelen okmány tartalma által mindenkinek értésére juttatni kívánjuk, hogy János bíró, Ivánka, Pál és János — Czuk fiai — győri polgárok elének járulván, boldog emlékü István úr Magyarország méltóságos királyának, legkedveltebb testvérünknek szabadságaikról szóló privilegium levelüket előmutaták, alázatosan kérvén minket, hogy mi azon István király szabadalom levelét helybenhagyni és saját privilegiumunkkal méltóztatnánk megerősíteni, melynek tartalma következő: „István stb.“

(lásd 24. lap, az 1271-iki évről). Mi tehát János bíró és a győri polgárok igazságos kérelmének jóakaratólag engedve, mivel István király eredeti szabadalomlevelét látók, hogy az vakarás, törülés nélküli, hiánytalan és semmi helyén meg nem hamisított, annak tartalmát szóról-szóra jelen levelünkbe iktatván, a mondott szabadalom-levelet bevégzettnek, kedvesnek és elfogadott-nak kijelentjük s jelen okmányunk erejénél fogva megújítjuk és megújítva kettős pecsétünk erejénél fogva megerősítjük. Kelt tisztelendő férfiú Tódor mester székesfehérvári prépost s udvarunk alkorlátnokja, kedvelt és hű hívünk keze által, az úrnak ezerkétszázkilenczvenötödik évében, ápril hatodikán, uralkodásunk ötödik évében.

Róbert Károly 1323.

Károly Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Ráma-, Szervia-, Galliczia-, Ladaméria-, Bulgária s Kunországok királya, Salernói fejedelem s a szent Angyalok kegyének ura, minden a jelen és jövőben, ezen irat szemlélő, Krisztusban hívőknek, üdvöt a mindenek üdvöztőjében. Jelen levelünk által mindenkinek tudtára adni kívánjuk, hogy János, a szent-adalberti egyház prépostja és Mihály a győri egyház örkanonokja, választott férfiak és mesterek, hű és kedves hiveink, élénk járulván, boldog emlékü László úr, hajdan Magyarország méltóságos királya és legkedveltebb testvérünknek, a győri káptalan és a győri vár előtt összegyűlt és összegyűlendő jövevények és az említett egyház más bármily állapotú népeinek engedményezett és adott vakarás, törlés, szóval semmi helyen meg nem hamisított kegy- és szabadalmi levelét felmutatták nekünk, kérvén minket illendő alázattal, hogy azon szabadalom-levelet helybenhagyni és hiteles királyi új pecsétünk felfüggesztése által királyi kegyelmességünknel fogva megerősíteni méltóztatnánk, melynek tartalma a következő: László Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát stb. országok királya, (lásd fentebbi 1273. és 1285 évben kelt leveleket). Mi tehát az előbb nevezett prépost és örkanonok urak igazságos és törvényes kérelmére szokott királyi kegyelmességünknel fogva jóakaratólag hajolván, László király úr szabadalomlevelének tartalmát szóról-szóra a jelen okmányba iktatva elfogadjuk, helyben és jóváhagyjuk és ezen iratunknál fogva megerősítjük, melynek nagyobb bizonyására és erejére jelen hiteles kettős új pecsétünkkel hitelesített levelet kiadjuk. Kelt választott örök hívünk László mester, a székesfehérvári egyház prépostja és udvarunk alkorlátnokja, kedvelt hívünk keze által, az Úr ezerháromszázhuszonharmadik éve, január havának huszonharmadikán, uralkodásunknak huszonharmadik évében.

I. Lajos 1361.

(1356-ban I. Lajos királyunk, mielőtt a velencziek elleni háborút megkezdette volna, Albert osztrák herczeggel Győrött január 16-ikán összejött és ezt Pozsonyba el is kísérte. Tárgyalásaik még a tavaszon is tarthattak,

mert még márczius 20-ikán is hazánk nyugoti határán Köpcsényben találjuk királyunkat.

E korban gyakran megtörtént, hogy ha győri polgár valahol adós maradt, nem ezt pörölték be, hanem ha valahol győri embert kaphattak, mindaddig fogva tartották, míg az adós győri polgártársa helyett le nem fizette az összeget, azután szabadon bocsátották. Az illető ilyenkor nemcsak sok kárt, mulasztást szenvedett, hanem személyes szabadságát sem élvezhette. E bajok után hazamenve, itt kellett az adóssal perelni, hogy a helyette kifizetett összeget neki térítse meg, mi új kellemetlenség volt. Ily nem csekély keserűséget és kárt okozó bajokat akart 1361-ben Domonkos Győr város bírása el-távolítani, ugyanazért I. Lajos királyhoz folyamodott s tőle a következő tartalmu szabadalom-levelet nyerte, mely magyar fordításban így hangzik.)¹

*

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya, minden hiveinek, egyházi és világi zászlósok, főispánok, várnagyok, nemesek, ezek tisztjei, városok és szabad községek, ezek kormányzói, bírái és előljáróinak, kiknek jelen irat felmutattatik, üdvöt és kegyelmet. Domonkos, Miklós fia, Győr városa bírása, a maga és az összes polgárok és jövevényeink nevében panaszlá nekünk, hogy midőn ők eladás, vagy más dolgaik kedvéért birtokaitok és helyiségeitekbe, vagy közéték mennek, őket javaik és személyeikben anélkül, hogy előbb, — mint illő volna — bíráinknál törvénytételt sürgetnétek, kitiltjátok őket és ítélték felettök, különösen mások adóssága, vétsége és bántalmáért, a miért is városunk nem csekély pusztulást türt, miután azonban bármelyik városunk ős szabadsága magával hozza, hogy semmiféle bíró és országunk törvénylátója őket, vagy közülök bárkit mások adóssága-, vétsége- és bántalmáért eltiltani és bebörtönözni, mielőtt azon város bírása előtt törvény tétetett volna, ne merészelje: megelőzőleg parancsoljuk, miszerint ezután közületek senki az említett győri polgárokat és jövevényeket (hospites) vagy bárkit közülök, midőn helyiségeitek és birtokaitokra, vagy közéték javaik és portékáikkal megérkeznek, kitiltani, különösen pedig mások adóssága-, vétsége- és bántalmáért bebörtönözni, vagy más esetben és ügyekben, kivéven azonban a köz lopás, tolvaj és bűnügyeket, itélni, vagy önhatalmúlag bebörtönözni, kényszeríteni, a mondott város bírájától nem kérvén előbb igazságszolgáltatást, semmikép se merészelje, ha pedig közületek valakinek ellenökben ügye, vagy keresetei lettek volna, a város bírása és hitesei előtt törvényesen keressék azt. És ha ezek részükről az igazság kiszolgáltatásában hanyagok lennének, akkor nem a perbefogottak, hanem a bíró a mi vagy Tárnok mesterünk jelenléte elé idéztethetik törvényesen, kinek részéről minden panaszlónak elég törvényes igazság fog szolgáltatni, hazánk törvényeinek figyelembevételével, máskép tenni rosszalásunk büntetése alatt ne merjete. Kelt keresztelő szent János születése ünnepének nyolczada utáni szombaton, az úr 1361-dik évében (jul. 3.).

¹ Ráth Károly tört. dolgozatai.

V. László 1455. október 18.

Mi *László*, Isten kegyelméből Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horváth stb. országok királya, Ausztria és Steierország hercege, Morvaország ögrófja, stb. jelen levelünk által adjuk emlékül mindenkinek, hogy fenségünk elé járulván regensburgi Fogol György a győri székesegyház prépostja, Máté, üdvözítőnkéről nevezett pápóczi egyház prépostja, Ottingi János hittudományok tudora és soproni főesperes, Pápai Antal rábaközi főesperes és Beyczi Mihály a mondott győri egyház kanonokjai, valamint Rajthay Mátyás mester a győri, váczi és pécsi egyházak kanonokja, királyi udvarunk korlátnokságunk egyházi jegyzője, a maga és az egész győri káptalan minden többi társai és kanonokjainak nevében és személyében elénk terjeszték és adták néhai fenséges ur Károly fejedelem Magyarország királyának, elődünknek uj, kettős és nagyobb hiteles pecsétjével, melylyel mint Magyarország királya élt, megerősített, néhai László (IV. vagy kun.) legméltóságosabb fejedelem, Magyarország királyának bizonyos szabadalomlevelének tartalmát megerősítő, a melyben szinte ugyanazon László király urnak alább felhozandó és megerősítést tartalmazó levele benn foglaltatik; (melynél fogva a mondott győrszékesegyház káptalanának a győri vár előtti földjén lakó vendégeknek, (hospiteseknek) és ugyanazon káptalan bármily más állapotú embereinek bizonyos szabadalmakat és kegyelmet örökre adott és engedett); az említett György és Máté prépostok és a többi fenn megnevezett kanonokok nevében és személyében folyamodtak Fenségünkhöz, kiknek igen alázatos kérelmükre, hogy azon levelek tartalmát, záradékát és pontjait elfogadhi, helybenhagyatni és megerősíteni s szabadalom-levelünkbe szóról-szóra beírni, a nevezett győri egyház káptalana jelenlegi és jövődöbeli összes tagjainak megújítani és örök erejűvé emelni méltóztatnánk, ezen leveleknek tartalma így következő: Károly Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát stb. országok királya (lásd főnebb az 1323-ik évről.) Mi tehát az előbb említett György és Máté prépostok és a többi fentirt kanonokok által a maguk és minden kanonoktársuk és az egész káptalan nevében és személyében Fenségünk elé alázatosan benyújtott kérelmet királyi jóvoltunknál fogva meghallgatván és kegyelmesen engedvén, Károly király ur főnebb említett hiánytalan, töreletlen és semmi helyen meg nem hamisított, hanem valódi és őszinte igazságban sarkaló levelét ezen hasonlólag szabadalmi levelünkbe szóról-szóra bármily kihagyás és hozzáadás nélkül átírjuk, egész tartalmát, záradékait és pontjait elfogadjuk, helybenhagyjuk és királyi kegyelmünk és hatalmunk teljessége, továbbá azon ragaszkodás és tiszteletnél fogva, melylyel a mondott győri anyaszentegyház és a dicsőséges Istent szülő szűz Mária iránt — kinek szentséges nevében azon anyaszentegyház alakított — tagadhatlanul viseltetünk, de leginkább azon kegyeletből, melylyel a mondott győri anyaszentegyház a mult háborús időkben néhai fenséges fejedelem Erzsébet asszony Magyarország stb. királynéjának legkedvesebb szülöknök és nekünk is csecsemő korunkban és legnagyobb szük-

ségben menhelye, nyughelye és lakhelyünk volt, azért, mivel szülönket és minket az üldözők körméből kiragadván, győri várunkba befogadott, pártolt és védelmébe vett, azért is, mivel a mondott anyaszentegyháznak mind püspöki, mind káptalani, majdnem összes falvait és birtokait az említett üldözők nemcsak kegyetlenül, hanem dühöngve tűz- és fegyverrel megemésztették, most tehát ez alkalommal legkegyelmeseb elismerésünk jeléül néhai Károly király ur említett levelét a magunk és az ország nagyjai és zászlócai megfontolt akaratára és tanácsából ugyanazon levél tartalmában foglalt és előszámlált összes szabadalmak és kegyelmekkel a győri anyaszentegyház és káptalan, továbbá a mostani és jövőndő minden kanonokok részére megújítjuk és örök erejűvé emeljük jelen kegyelmi iratunknál fogva, más joga fentartásával. Mely dolognak emlékére és örök erejére ezen levelünket kiadjuk, függő titkos pecsétünkkel — melylyel mint Magyarország királya élünk — megerősítvén. Kelt Pozsonyban, Lukács evangélista ünnepe utáni pénteken, az Ur ezernégyszázötvenötödik esztendejében, magyar királyságunk tizenhatodik, cseh királyságunk második évében.

I. Mátyás 1465. jan. 26.

Mátyás, Isten kegyelméből, Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Ráma-, Servia-, Galliczia, Ladaméria-, Kun- és Bolgárországok királya minden jelen és jövőndőbeli s erről tudomással bíró Krisztusban hívőknek üdvöt a mindenek üdvöztőjében. Ezen levelünkkel mindenkinek tudtára adni kívánjuk, hogy tisztelendő Demelki László a győri és Kutusi Tamás egyházi jogtudor, vasvári anyaszentegyház prépostjai, meg Vasvári János mester, a győri anyaszentegyház kanonokjai, hiveink, fenségünk színe elé járulván, a maguk és a mondott győri anyaszentegyház káptalana személyében előadták nekünk néhai fenséges fejedelem László úr szinte magyar királynak, közvetlen elődünknek, azon titkos zárt pecsétével (melylyel mint Magyarország királya élt) ellátott okmányt, néhai fenséges fejedelem Károly úr és több más magyar király elődeink bizonyos leveleinek tartalmát, melyben a győri káptalan népeinek adott alább a levelekben teljes rendben és egész terjedelmében beiktatott bizonyos szabadalmak és kegyelmek megerősítve vannak, a maguk és a győri anyaszentegyház káptalana nevében fenségünkől alázatosan kérték jóváhagyni, megerősíteni, mely leveleknek tartalma a következő: (Mi László, Isten kegyelméből Magyar, Cseh stb országok királya stb.) mi tehát a fentirt László és Tamás prépostok, meg János mester a győri anyaszentegyház kanonokjai által fenségünk elé nyújtott alázatos kérelmet királyi jószágunknál fogva meghallgatván és kegyesen engedvén, a fentirt hiánytalan, törületlen és semmi helyén meg nem hamisított leveleket szóról-szóra minden hozzáadás, vagy kihagyás nélkül, jelen kiváltságlevelünkbe annak egész tartalmát, szakaszait és záradékjait befoglalván, annyira a mennyire azok valóban és törvényesen kiadva vannak, elfogadjuk, meghitelesítjük és megerősítjük, s azokat és minden azokban foglaltakat a mondott győri anyaszentegyház káptalana és minden élő, úgy jövőndőbeli összes kanonokjainak megújítván,

örök erejűvé emeljük jelen levelünk hitelénél fogva, mások jogai fentartásával. Melynek emlékére s örök erejére jelen szabadalmi levelünket adjuk, azt hiteles kettős pecsétünkkel megerősítvén. Kelt az úrban, tisztelendő atya István úr kalocsai és bácsi anyaszentegyház érsekének, udvarunk főkorlátnokának hű és kedvelt hívünk keze által, az úr ezernégyszázhatvanötödik évében január 26-án, országlásunk hetedik, megkoronáztatásunk első esztendejében.

II. Ulászló 1496.

(1496-ban II. Ulászló király Pozsonyból Budára szándékozván menni, Győrött utazott keresztül s május hó 1-jét itt tölté, a mikor a győri káptalan két tagját azon kérelemmel küldé a királyhoz, hogy elődei által a városnak adott kivátságait erősitené meg, mit Ulászló király következő tartalmú levelében teljesített is):

Ulászló Isten kegyelméből Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Ráma-Servia-, Gallítia-, Ladameria-, Kun-, Bolgárországok királya, Silézia-, Luzemberg hercege, Morvaország és Lausitz örgrófja, minden élő és jövendőbeli Krisztusban hívőknek, erről tudomással bírónak üdvöt a mindenek Üdvöztőjében Jelen levelünk által mindenkinek tudtára adni kívánjuk, hogy hiveink a győri káptalannak tisztelendő György prépostja és Gergely olvasó kanonokja Főnségünk színe elé járulván, a maguk, kanonoktársaik és a győri anyaszentegyház egész káptalana személyében elénk adták és terjeszték Főnséges fejedelem ur néhai Mátyás magyar király jó emlékéül elődünk kettős és hiteles pecsétje alatt kiadott, megerősített levelét — mely László magyar és cseh király, úgy Károly és más fenséges fejedelmeknek, a győri káptalannak, a győri vár előtt összegyűlt bármily állapotú népeknek kiadott s megerősített szabadalmáról szól. — alázatosan kérvén Főnségünket, hogy ezen kiváltság-levélet kegyelmesen helybenhagyni, jóváhagyni és átírni stb., meg örök erejűvé emelni méltóztatnánk, mely szabadalomlevélnek tartalma így következik:

Mátyás, Magyar-, Dalmát-, Horvát stb. országok királya stb. lásd fentebb az 1465. évnél. Mi tehát az említett György prépost és Gergely olvasókanonok s ezek által az egész győri káptalan nevében, mint mondatik, elénk terjesztett kérelmet kegyelmesen meghallgatván és annak engedvén, néhai Mátyás király ur teljes hitelű levelét jelen szabadalomlevelünkbe szóról-szóra minden csonkítás nélkül beiktatván, elfogadjuk és megerősítjük stb. Kelt az Urban tisztelendő atya Tamás ur az egri anyaszentegyház püspöke, udvarunk fő- és titkos korlátnoka, kedvelt és hű hívünk keze által. Győrött, május hó elsején, az Ur 1496., magyarországi uralkodásunk hatodik, cseh királyságunknak pedig huszonötödik évében.

II. Mátyás 1606. január 28.

Mi második Mátyás, Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát-, Horvát- és Szlavon-, Ráma-, Szerbia-, Galiczia-, Ladoméria-, Kun-, Bolgárországok stb. királya. Csehország jelölt királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Karinthia,

Krajna hercege, Morvaország örgrófja, habsburgi és tirolí gróf stb. tudára adjuk jelen levelünk értelmében mindazoknak, a kiket illet: hogy okos és tapintatos híveink, Győr városnak bírája, többi polgárai és lakói elénk terjesztettek némely pontokat, a melyek szabadalmakat és régi szokásokat tartalmaznak, a melyeket Magyarország dicső királyainak, a mi boldog emlékü elődeinknek kegyes engedelmeiből élveztek s jelenleg is élveznek, a melyekről elegendő írásbeli bizonyosságaik voltak, de állítólag ama helynek a török által való elfoglalása alkalmával elvesztek, legalázatosabban esdekelvén Felségünk előtt, hogy ezen pontokat érvényeseknek tartsuk, jóváhagyjuk és elfogadjuk, kiváltságos levélbe foglaljuk s hogy mind maguk, mind összes utódaik számára örökké érvényesek legyenek, kegyesen megerősíteni méltóztatassunk. — Ezen pontoknak tartalma a következő:

1-ször: hogy senkimás joghatóságának vagy hatalmának sem ők, sem elődeik alávetve nem voltak, hanem közvetlenül a győri egyház káptalanától, mint földesurától függtek.

2-szor: hogy említett földesuraiknak évenként semmi más adót nem szoktak fizetni, mint két dármból vagy más élelmi szerekből álló illendő tiszteletdíjat s ezt is karácsony táján szokták átnyújtani.

3-szor: szüretkor annyi boros edényt tartoztak a káptalanbelieknek Mosony megyében levő s Védennek nevezett falujába ingyen saját szekereiken szállítani, amennyi azoknak kellett.

Ugyancsak a székesegyház és a város kapuja melletti Rába hidat ugyanazon földesuraiknak kívánságára tehetségükhöz mérten megjavítani segítettek, ha bajuk esett, valamint az említett káptalanbeliek szüksége esetén ugyanazoknak kívánságára megillető bérért szekereiket átszolgáltattani szokták és most is szokják.

Ennélfogva minthogy néhány szavahihető férfiú vallomása és bizonyossága szerint az említett polgárok ilyen szabadalmakat és szokásokat élveztek s minthogy ugyanazok kérelmét királyi jóakarattal kegyesen meghallgattuk, ezen polgároknak fentebbi régi szokásai érvényesek, helybenhagyottak és elfogadottak, említett Győr város polgárai, valamint összes utódaik számára örökös szabadságul és kiváltságul végleg kegyesen adományozzuk és engedélyezzük. Jóváhagyván, valamint biztos tudomásunkból és szabad elhatározásunkból engedélyezvén, hogy Győr városnak említett összes polgárai és lakói, valamint összes utódaik az említett szabadalmakat és szokásokat ezentúl is szakadatlanul jövő és örök időnkig használhassák és élvezhessék.

Minélfogva nektek, összes híveinknek, az említett győri egyház tisztelendő püspökének, prépostjának, olvasó, éneklő, örkanonkjának és a többi káptalanokknak, valamint az ugyanazon Győr városba helyezett s jelenleg és jövőben ott tartózkodó nagyságos, jeles és nemes, fő- és alkapitányoknak erősen meghagyjuk, hogy ezeket megismerjék, amennyiben a körülmények úgy állanak, a mint nekünk előadatik, ugyanazon Győr város említett összes polgárait és lakóit fentebbi szabadalmaikban és régi szokásaikban zavarni, akadályozni vagy ezeken felül más szokatlan szolgálmányok vagy fizetések teljesítésére

kényszeríteni és rábírní sehol, soha és semmi módon ne merészeljétek, hanem ezen szabadalmat és régi szokást, valamint magatok erősen és sértetlenül, úgy mások által is, a kiknek érdekében áll, megtartatni lehetőleg törekedjétek és iparkodjatok, máskép nem cselekedvén.

Jelen levelet pedig, a melyet azon titkos függő pecsétünkkel erősítettünk meg, a melyet mint magyar király használunk, átolvasás után az átadónak újra megpecsételvén, visszaadni akarjuk és parancsoljuk. Kelt a mi kedves hivünk tisztelendő Leépes Bálint által választott nyitrai püspök, ugyanazon hely örökös főispánja, tanácsosunk és magyar udvarunk kancellárja, Bécs városunkban január 28-án, ezerhatszázkilenczben, uralkodásunk első évében. Főtisztelendő és tiszteletreméltó urak Kr. Atyák Gimesi Forgách Ferencz a római sz. egyház presbyter-bibornoka, esztergomi vál. érsek, Napragy Demeter a kalocsai és bácsi törvényesen egyesített egyházak vál. érseke, Fr. Bratulich Simon zágrábi, Mikatis Miklós váradi, ugyanazon Napragy Demeter győri kormányzó, Domitrovics Péter vál. pécsi, az említett Leépes Bálint nyitrai, Almássy Pál vál. váczai, Ergelio Ferencz vál. veszprémi, Herovitio Mátyás vál. csanádi, Majtényi László vál. szirmiai, Telegdi János vál. boszniai püspökök szerencsés kormányzása alatt; az egri, erdélyi, zengmodrusi püspöki székek üresedése alatt. Ugyszintén tekintetes és nagyságos gr. Illésházy István Magyarország nádora, Homonnay Drugeth Bálint kuriai bíró, gr. Erdődy Tamás Dalmát, Horvát- és Szlavonországok bánja, Forgách Zsigmond tárnokmester, Batthyányi Ferencz lovászmester, gr. Thurzó György asztalnok, Dóczy András pohárnok, Zichy Tamás udvarmester, Istvánffy Miklós ajtónálló, Pálffy István pozsonyi főispán és a többi megyei főnökök hivataloskodása idejében.

Mátyás s. k., 1609-ik évben Keresztjárom vasárnap utáni legközelebbi szombaton, azaz testületünk általános gyűlése napján és helyén előterjesztett ezen kiváltságlevél és általam ünnepélyesen közzététetett, Radóczi Martonfalvay Mátyás, Győrmege törvényszéki jegyzője, ugyanazon jegyző s k., Leépes Bálint vál. nyitrai püspök s. k., Nagymihályi Ferencz s. k.

Lipót 1679. aug. 21.

Lipót, Isten kegyelméből választott római császár, Német-, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tótországok királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabantia, Stiria, Karinthia, Kajna hercege, Morvaország őrgófja, luxemburgi alsó- és felső sziléziai, vürtembergi és békai herceg, sváb fejedelem, habsburgi, tiroli, ferretumi, kiburgi és goricziai gróf stb.

A szent római birodalom jeles herczegének, őszintén szeretett hivünknek Montecuccoli Rajmundnak, a mindkét horneghi urodalom örökösének, az arany-gyapjas rend lovagjának, belső titkos tanácsosunknak, kamarásnak, általános helytartónak, hadvezérnek, a győri és a kapcsolatos végvárak főkapitányának, nemkülönbén nagyságos, jeles és nemes hiveinknek Galanthai Eszterházy Jánosnak, az említett győri vár s a vele kapcsolatos végvárak helyettes főkapitányának, Miller Dániel ezredes és legfőbb strázsamesternek s

a többi említett Győr vár mindkét nemzetségbeli hivatalnokainak és katonáinak, úgyszintén Győr, Mosony, Pozsony, Sopron, Komárom, Veszprém, Sümegh, Zala és Vasmegyék alispánjainak, nemesi bírának és hites ülnökeinek, ugyanazon megyék mágnásai és nemesi fő- és alispánjainak, nemesi bírának, hites ülnökeinek s az összes ezen megyékbeli mágnásoknak és nemeseknek, de másoknak is, a kik Magyar birodalmunkban bármely hivatalban, vagy előljárárságban foglalkoznak és tartózkodnak jelenben és jövőben, a kik jelen levelet megfogják ismerni, üdvöt és kegyelmet!

Keserű panaszszal fordultak Felségünkhöz okos és tapintatos hiveink Győr község bírása, hites polgárai és egész közönsége, hogy — bár Magyarország hajdani dicső királyaitól adományozott (kiváltságok és szabadalmak) és felséges második Ferdinánd, második Mátyás, nemkülönbben harmadik Ferdinánd római császár és német-, magyar és csehországok királyai, atyánk és dicső emlékü elődeinktől megerősített szabadalmak és kiváltságok által egyszersmind nagyságos tekintetes gr. Erdődi Pálffy Pál Magyarország nádora előtt végzett és kötött örök időkig tartandó szerződések és alkudozások által megállapított, hogy ugyanazoknak Magyarország területén belül semmi hajódíjat, vámot és adót nem tartoznak fizetni, mindazonáltal voltak többen, nevezet szerint a mi őszintén szerett hivünk főtitisztelendő Széchenyi György, a törvényesen egyesített kalocsai és bácsi egyházmegyék érseke, a győri püspökség kormányzója, ugyanazon megyék örökös főispánja és belső titkos tanácsosunk, a ki nemcsak a Győr községben és várban évenként tartatni szokott vásárokon, hanem a Rába- és Rábca-hidon, vagyis Győrszigetben és az öttevényi birtokon Győrmegyében és Nezsider községben, Mosonymegyében s imitt-amott másutt, továbbá a mi hiveink a tiszt. győri káptalan az említett szerződés érvénye és értelme ellenére a győrmegyei abdai hidon erőszakkal és hatalommal vámot- és adót szedetnek és ugyanazon polgárokat régi szabadalmaikban és kiváltságaikban zavarni és akadályozni nem szüntek — károsításával, kisebbitésével és megingatásával ugyanazon kiváltságoknak, megsértésével az említett szerződésnek, nemkülönbben megrövidítésével királyi jövedelmeinknek, mintegy fontos és nyilvánvaló ügyben ugyanazon győri polgárok illő kérelemmel a legalázatosabban esdekeltvén előttünk, hogy méltányos orvosságról kegyesen gondoskodni, ugyanazokat oltalmunkba és pártfogásunkba venni és királyi személyünkben, pártfogásunkra és védelmünkre bizni kegyesen méltóztassunk.

Ezeknek alázatos, igazságos és méltányos kérelmét és folyamodását királyi jóakarattal kegyesen meghallgatván és elfogadván, minthogy más hű alattvalóinkat is mind. egészben, mind egyenkint régi szabadalmaikban és kiváltságaikban királyi hivatalunk tisztje szerint épen megtartani akarjuk, ezért hűségtekre és mindegyitekre bizzuk és szoroson meghagyjuk, mást nem akarván, hogy a mikor és a hányszor csak a fentemlített győri polgárok együtt, vagy külön felkeresnek benneteket, vagy egyet is közületek, azon polgárokat szabadalmaikban és kiváltságaikban bármely sértegetők, törvénytelen támadók, zavarók, károsítók, vámok, vagy más terhek követelői ellenében, főképp pedig említett Széchenyi György, győri püspökség kormányzója és a győri káptalan,

vagy bárki mások ellenében, a kik most, vagy jövőben ugyanazon polgárokat előírt szabadalmaikban és kiváltságaikban törvénytelenül zavarni, megtámadni és károsítani törekesznek, vagy merészelnék, mindenképen oltalmazni és védelmezni tartoztok és iparkodjatok, e tekintetben teljes királyi hatalmunkkal ruházunk fel benneteket mint jelenlevőket, méltányosan és jogosan akarván eljárni az alázatos szolgálkkkal, jelen levelet átolvassván s az átadónak visszaadván. Kelt Bécs városunkban, augusztus 21-én, ezerhatszázhetvenkilencedik évben, római uralkodásunk 22-ik, magyar és többi országokban való uralkodásunk 25-ik, csehországi uralkodásunk 23-ik évében.

Lipót s. k., Markovszki Hermann s. k., Szelepcsényi György s. k. esztergomi érsek, Orbán István s. k. (P. H.)

Győrváros országgyűlési követei.

(Mióta Győr sz. kir. város.)

Az 1764. jun. 17-ére egybehívott országgyűlésre: (Babatits József bíró időközben megbetegedvén) *Schöpf János, Böröcsy Márton.*

Az 1792. június 6-iki budai országgyűlésen: *Böröcsy Márton, Dorffner Jakab.*

Az 1796. november 6-iki pozsonyi országgyűlésre: *Dorffner Jakab, Schnajd Ferencz.*

Az 1802. május 2-iki pozsonyi országgyűlésre; *Hegedüs János, Haimel József.*

Az 1805. október 13-iki pozsonyi országgyűlésre: *Hegedüs János, Bohunek Mátyás.*

Az 1807. április 5-iki budai országgyűlésre: *Dorffner Jakab, Hegedüs János.*

Az 1808. augusztus 28-iki pozsonyi országgyűlésre: *Hegedüs János, Schöpf Ferencz.*

Az 1812. augusztus 28-iki pozsonyi országgyűlésre: *Dorffner Jakab.*

Az 1825. szeptember 11-iki pozsonyi országgyűlésre: *Rába István, Czech János.*

Az 1830. szeptember 8-iki pozsonyi országgyűlésen: *Szakács Mihály, Czech János.*

Az 1832. december 16-iki pozsonyi országgyűlésen: *Czech János, Zánthó Mihály.*

Az 1840. jun. 2-iki pozsonyi országgyűlésre: *Czech János*

Az 1844. május 14-iki pozsonyi országgyűlésre: *Zánthó Mihály, Hergeszell Ferencz.*

Az 1847. november 7-iki országgyűlésre: *Györgyi Mihály, Hergeszell Ferencz.*

Az 1848-iki pesti országgyűlésre: *Lukács Sándor.*

Egyességlevél Győrváros és a győri székeskáptalan közt.

1743. január 30.

Tudják mindenk és egyesek, hogy miután a győri székesegyház tisztelendő káptalana igényelt jogaira támaszkodva, már több mint ötven éve akarja földesúri jogának teljesen alávetni Győr kiváltságos városát, ugyane város pedig bizonyos királyi kiváltságaihoz és 1649-ből eredő nádori ítélethez ragaszkodva, az említett káptalan javára s a város kárára hozott kir. kuriai határozatnak engedelmeskedni elhatározta s ezen, a két fél közt már félszázadnál tovább húzódó s roppant költségzaporodással járó viszálykodások és pörök, egyesektől még a följobbviteli törvényszéken kívül is (forum contradictorium) azért tárgyalattak, hogy valamelyes középútat találva, a hosszan elnyúló pört előterjeszteni s a tetemes, több ezer forintra rugó kiadások miatt elkeseredett, ellenséges lelkekkel békés egyetértésre lehessen vezetni; végre pedig ő Felségének is szándéka szerint is, — az említett felekhez a nagyméltóságú magy. kir. kancellária által előzetesen intézett azon hathatós buzdítással, hogy vegyék fontolóra a jelen, mult és jövő időt, a sok huzavonát és békességet, a hasznot és kárt, a bizonyosat és bizonytalant — a tisztelendő győri káptalan törvényes kiküldöttjei s Győrt a káptalanból 1743. jan. 15. keltezett s a káptalan pecsétjével ellátott felhatalmazó-levelével megjelenő megbízottjai és ugyan: nagyságos Károlyi Lőrincz nagyprépost és a bold. szűzről nevezett lebegényi apát és Mitkovics János pápóczi prépost s mindkettő a győri székesegyház káptalanának kanonokja; másrészt meg Győr kiváltságos városnak, ugyancsak a város pecsétjével ellátott s 1743. jan. 12-én kelt felhatalmazó levelével kiküldött teljes hatalmú megbízottja: a derék, bölcs és eszes urak: Karner József a mostani bíró, Babatits Józef és Vissy István tanácsosok, Baráthy János hites jegyző, nemkülönben Attin György, Richter Ádám János, Miskolczi Ferencz, Thooth István, a nevezett város polgárai, a fönnevezett nagyméltóságú magy. kir. kancellária hathatós intézése s szorgos közreműködése folytán, megszüntetvén mindkét részről és megsemmisítvén a fönnevezett tisztelendő káptalan és említett város közt eddig felhordott vagy ezután bármi módon kigondolható (s a jelen esetre tartozható) minden kérdést, viszálykodást és pört elnyomván, továbbá a két fél közt eddig netalán meglévő gyűlöletet és ellenkezést mindkét fél részéről a következő örök időkre érvényes, barátságos, egyetértő békességre léptek és ugyan:

1. A tisztelendő győri káptalan, magára vállalván az utódaira eső minden terhet és kötelezettséget is, átengedi teljes és összes jogát, a mit a belső és külső városban valósággal, vagy jogigénye értelmében bir, következőleg tehát átruházza ugyane káptalan az ő földesúri jogát a mint az 1727. évben hozott kúriai ítéletben s a rákövetkező 1728. évben ugyane várossal való egyességében meg van állapítva. E szerint az Ujvárosban levő korcsmaházat a tárházal, a belső város piacán, a ráépített házzal és kemenczékkel, nemkülönben az ugyane városban levő három mészárszéket is a ráépített házzal; nemkülönben enged azon kölcsönös kötelezettségből is — t. i. az abdai vámhíd tatarozásához való hozzájárulásból, vagy a vámfizetésből, mint a kilenczedből és tizedből (ha és amennyiben a nevezett városbeliek erre kötelezve voltak), az őzek beszolgáltatásából, az edényeknek Vébenbe való szállításából, a jövedelmekből és minden egyéb úrbérből, úgy azonban, hogy a birtok e valóságos és igényelt jogaiért s a vele járó javakért és jövedelmekért kárpótlásban részesüljön. Épezért

2. Nevezett Győr városa a nevezett tisztelendő káptalan teljes és összes — akár valóságos, akár igényelt jogaiért, nemkülönben az említett módon akár a belső, akár a külső városban levő bizonyos javadalmaiért a jelen egyezés-levél értelmében, magára vállalván összes és bármily rendű polgárainak terheit, kötelezi magát és utódait, hogy ugyanezen tisztelendő káptalannak a legközelebbi szent György ünnepén jó (érvényes) folyó pénzben fizet 17 ezer frtot, a szent György napig járó bármiféle elmaradt adók vagy bármilyes jövedelmek, nemkülönben a káptalannak eddig okozott kiadásokért nevezett Győr városa e szerződés-levél aláírásakor ugyanazon káptalannak lefizet ötezer rajnai forintot. Midőn azonban

3. Ugyanazon tisztelendő káptalan mindkét nevezett városban levő valóságos, vagy igényelt jogáról lemond, mégis nyíltan kifejzi, hogy az ugynevezett dombon, a hol a székesegyház és kanonoki házak vannak, teljes földesúri jogát fenn akarja tartani. Nehogy azonban

4. Viszálykodások, perek támadjanak, az illető hegyecskének vagy dombnak meg nem jelelt helyiségei (területe) miatt s hogy a jövő időkbén is mit kell hozzátartozónak venni, ép azért az eddig valóban létező kanonoki házakon kívül az újabb lakhelyiség értelmében hozzátartoznak: 1. az a ház, a melyben jelenleg a másod harangozó lakik: 2. ugyane ház melletti kert, a hol az előbbi számára lesznek katonaszálló helyek; 3. az ács háza; 4. Szabó István háza; 5. az ugynevezett Deszkássi-ház a maga katonaszállásával; 6. az ugynevezett Egyed-féle ház a maga katonaszállásával; 7. a deficienciában leyők háza melletti katonaszállás; 8. a vas-kertről nevezett kanonoki ház mögött levő ház, továbbá két más házacska, a melyek az előbb nevezettel kapcsolatosak; 9. a harangozó háza, a Barilitz kanonok lakása mellett; továbbá az elhagyott ház, vagy elhagyott negyed, a német káptalan háza mellett. S ugyanezen elhagyott ház mellett a tényleges katonaszállás; 10. Huny háza, a mely Malczaniéhoz függed; 11. végre néhai Némethy János háza, a mely háttal van a Pilathi-féle lakáshoz.

5. A tisztelendő káptalan határozottan fentartja, hogy az említett dombon mészárszéket állít, úgy azonban, hogy a húst vágó mester a győri mészárosok czéhébe lesz kebelevezve s a megyei árszabás szerint vágja a húst. Hasonlókép szabad korcsmaházat, borelárúsítást is a nevezett dombon, továbbá a Huny- és Némethy-féle házban ruhaelárúsítást (vestium), kivéve azon két hónapot, mikor a királyi borelárúsító jog szokott forgalomban lenni; azt azonban határozottan kifejezzük, hogy a nevezett hegyen a győri czéhek rovására semmiféle czéhek ne keletkezzenek, sőt hogy Győr városa az ő jogkörébe tartozókat az említett korcsmaház látogatásától szabadon visszatarthassa. Mivel azonban

6. A tisztelendő káptalan Győr területén magának tart fönn bizonyos szántóföldeket és réteket, sőt azok használhatóságára a maga számára pusztai lakást (allodium) akar emelni, ezek mint eddig, ezután is ugyanazon káptalan birtokában maradnak, minden teher nélkül s a nevezett pajtát felépítheti, úgy azonban, hogy a község rovására, ott valami gyár, vagy mészárszék, más efféle, a mi úrbéri jog alá tartozik, el ne árúsíttassék, sőt ugyanezen káptalani területhez más földek vagy rétek ne csatoltassanak. Végre

7. Mindentéle dolognak be- és kivitele a mint minden nemesnek, úgy a káptalanbeli uraknak is szabad lesz, semmi megvámolásnak sem lesz alávetve, sem a mit közönségesen *Pflastergeld*-nek neveznek. Mivel azonban

8. Az egész dombot teljesen joggal a tisztelendő káptalan fogja birni — e házcsoporthoz ugyanazon káptalan saját két házat — az Esztergomi és Ambrozi-féle házakat ugyanazon városnak adja örökre, visszavonhatatlanul; oly föltétellel azonban, hogy nevezett város az említett két házat méltó becsáron tartozik megváltani a tisztelendő káptalantól. Valaminthogy a tisztelendő káptalan a Huny- és Némethy-féle házakat, nemkülönbén más, a dombon levő és polgári állásbeliektől birt házakat — ha az újabb, vagy bármilyen eddigi birtokosuktól megváltani, vagy megvenni akarja, ezt a városbeliek külön kifejezett engedélye nélkül is megteheti. Ezen, a káptalan-dombra vonatkozó elörebocsátása után Győr városa magának határozottan föntartja, hogy

9. Részletezve; a házak, amelyek most azon domb falához függednek s Győrvároshoz tartoznak s a netalán a jövőben még hozzá építendő házak minden háborgatás és ellenkezés nélkül legyenek Győr város birtokában. Nehogy azonban

10. A győri terület — vagyis a város közt és az abdai terület közt — amely a káptalané, jövőben valami ellenkezés támadjon, megegyeztünk, hogy ezen szerződéslevelünk hitelesítése után az alvárosi győriek, vagyis az újvárosiak és abdaiak közt levő határjelek a megszabott módon megújítandók. Ha valami módon azonban

11. Sikertülne az új (modernum) Győr városát a szabad királyi városok állapotára emelni s így a plebániai egyház kegyúri patronatusi jogát a plebános felterjesztési jogával együtt megnyernie sikerülne, ezen esetben kikötöttük, hogy a város a győri káptalan kanonok urai közül egyet plébánosságra a mgos és ftdő püspök úrnak felterjeszthet, s ugyanazon plébános fentartásáról kellőképen gondoskodik.

12. A tisztelendő káptalan a város kebelében levő iskolaházat — mint-hogy különben is az alapító levelek is megvannak, — továbbra is megtartja az iskolamesternek és a zenészeknek s mint eddig, ezután is lakásul adja, egyéb tekintetben pedig a fönnebb említett okból minden tehertől mentes maradva, de az említett alapítvány költségén tatarozzák, valaminthogy az említett zenészeket és iskolamestert, a kik az egyháznak is szolgálnak, továbbra is a tisztelendő káptalan fizeti s szükséges fentartásukról a város hozzájárulása nélkül fog gondoskodni.

13. A káptalan, valamint a kanonok urakhoz tartozó káptalani házak, nemkülönben az egyház szükségleteire való saját tégláikat az abdai téglakemenczéből ezután is hordhatják minden teher, vagy bármilyen módon ki-gondolható igény, vagy kényszerítés nélkül. Ha azonban a tégláknak, vagy más dolgoknak a szállítása nem a saját, hanem más kocsikon történik, akkor e kocsik fulajdonosai a rendes fizetésnek lesznek alávetve.

14. A káptalani urak országos, vagy heti vásárok alkalmával bármiféle megvett, vagy elárúsított dolgokért semmit sem vehetnek, vagy követelhetnek.

15. A Malchai-féle ház tájékán keletre eső szegeletháztól évenként 12 frtot kell fizetni; e 12 frt, minthogy nem a földesúri joghoz, hanem alapítványhoz tartozik, jövőre is a káptalannak jár; az említett háznak lakói azonban a területtel együtt a polgári joghatóság alá tartoznak.

16. A dombon levő és világiaktól lakott házak után méltányos megszábas alapján kivetett jövedelmet a káptalan kapja, míg káptalani házakká lesznek.

17. Hogy e szerződés s a rá adandó királyi szentesítés az ország törvényzikkelyei közé kerülhessen a legközelebbi általános országos gyűlésen mindkét szerződő fél kérni fogja.

18. A káptalani házak körül semmiképen sem szabad úgy építeni polgári házakat, hogy a káptalani lakóktól a mostani kilátást elfogják.

19. A magyar ispotály a Széchenyi-féle alapítólevél értelmében ezután is a káptalan joghatálya és igazgatása alatt marad, a mint eddig, úgy ezután is minden teher és katonai beszállásolás nélkül; de a polgári hatóság ajánlatára a nevezett káptalan polgári nyomorékokat is felvesz s az alapítványból tart el.

20. Az előbb felvett 4. és 8. pontokban megállapított szétválasztás szerint, — t. i. hogy a káptalandomb és a város elkülönítettek, — a káptalandombra menekülő, de világi joghatóság alá tartozó személyeket a helybeli tanács onnan erőszakkal, vagy a káptalan megkeresése nélkül nem hurezol el.

Ezen békés megegyezés pontjainak és feltételeinek sértetlenül való meg-őrzésére és megtartására mindkét fél mind magát, mind utódaikat kötelezetteknek jelentette ki.

Bécsben, az Úrnak 1743-ik évében január hó 30-án. Károlyi Lőrincz győri nagy prépost, s. k. (P. H.), Milkovics János győri kanonok, pápóczi prépost, s. k. (P. H.), Karner József a nevezett városnak bírása, s. k. (P. H.), Baráthy János, a fönntemlített városnak hites jegyzője, s. k. (P. H.), Babatits József, ugyanezen város tanácsosa, s. k. (P. H.), Vissy József, ugyanacsak e város tanácsosa, s. k. (P. H.), Attin György, ugyanazon város polgára, s. k.

(P. H.), Richter Ádám János polgár és meghatalmazott, s. k. (P. H.), Miskolczy Ferencz ugyanezen város polgára, s. k. (P. H.).

Hogy a jelen másolatot valódi és hiteles eredetijével egybevettem, összehasonlítottam és minden pontjában, záradékában és czikkelyében azonosnak találtam, — alulírott hitem szerint bizonyítom. Bécsben, 1743. febr. 5. Bobok Mihály ő felségének magy. kir. udvari titkára, s. k. (P. H.)

A győri vár történetéből.

A győri vár legrégibb hősei.

Győr hatalmas pártfogója, a nagy kiváltságot adó V. István meghalt (1272.) s 12 éves kis fia (IV. László) helyett ennek anyja, Erzsébet kormányzott. A hatalomra jutott oligarchák Ausztriát pusztították, az osztrákok és stájerok bosszúból Mosony és Győr-megyébe törtek, Győrt árulással megvették, a várkapitányt, Jób pécsi püspök és mosonyi főispánt vasra verve elhurezolták. Ezután (1273.) Ottokár tört be nagy sereggel, itt ütötte lovaggá a győri várban fiát és más 50 vitézt. Megrakván a várat erős cseh és osztrák őrséggel, feldúlta Sopront, Pozsonyt s távozott.

Amint kiment, Sopron, Vas és Zalamegyék főispánjai királyi parancsra sereget vezettek Győr alá s az itteni nemességet fegyverbe szólították. Roland (vagy Lóránt) nádor (kunok birája) maga volt az ostromló sereg vezére. Nagy harczt folyt ekkor a győri várfalak alatt. A csehek és németek elkeseredetten védtek a várat, kőhajítógépekkel óriás köveket dobáltak az ostromló seregbe s nagy pusztítást tettek abban.

Végre a vitéz magyar sereg hosszú harczt után bevette Győrt s az őrsereget felkonczolta. A győri csatát a királyi kitüntetések egész sorozata követte, amint azt tudós régészünk, Ráth Károly kinyomatta és megörökítette.¹

A történet kedvelők tán érdeklől fogják olvasni azok neveit, kik ezen rohamnál kitüntették magukat, melyből először az is kiviláglik, kiktől állott a király serege s másodszer világtosan be-

¹ Győr ugyanezen harczt alatt tanúsított hazafias és vitéz magatartásáért IV-ik László királytól kiváltságlevelet nyert. (Lásd a függelékben)

bizonyíttatik, hogy a zászlós urak, nemesek és várjobbágyok egyformán vitézül forgolódtak a roham viharában.

A jelesek sorát először is maga *Roland* (Lóránt) nádor és a kunok bírája nyitja meg. Ezt követi *Ivatsin* királyi tárnokmester, *Pozsony* és *Pilis* megyék főispánja.

FORGÁCS András — Ivánka fia — bányai főfelügyelő, Tamás és több fiával együtt a király szeme előtt kedves jutalmazásra méltó szolgálatokat vittek véghez, miért is a harczy várhoz tartozó két ekényi *Belát* földét nyerték királyi adományul 1275-ben.

POLAN (comes) és testvére **SZEPESI RUDOLF**, Rudger fiai és a **BERZEVICZY** nemzetség ősei. Polán a vár ostromakor a királyi zászlót vivén egyik kezében, a másikkal harczolva oly nagy sebet kapott, mely miatt ujjai összehuzva levén, kezének sohasem vehette hasznát, **RIKOLF** testvére pedig nagy sebekkel tetézve hagyta el a küzdhelyet, a haza irányában tett e szolgálatukért **IV. László** király az 1278-ik év október hó 10-ikén *Farkasfalva* és *Tokaj* nevű szepesmegeyi falvakkal jutalmazta meg őket.

JAKAB, az **OSTFFYAK** nemzetségéből, Győr vára bevételénél vitézül viselte magát, s a nyilszóró gépből jövő nyíllal meg is sebesítettett, mely szolgálatért őt 1274-ben a király megerősítette *Maglócza* birtokában, melyet őse **Ost** (comes) 1222-ben **II. Endre** királytól nyert adomány utján.

UGRA nemes — *Ipoly comes* fia — a köveknek hajítása és titése következtében halálos sebeket kapott, azért testvéreivel együtt még ezen 1273-ik évben *Elia* birtokuk mellett levő s udvarnokok által birt három ekényi *Linda*-földét kapták ajándécul.

JAKAB (Comes = itt előkelő nemesnek kell venni) **Jakab** fia, *Ivatsin* királyi tárnokmesterrel együtt vitézül harczolt, némelyeket a németek közül lándzsákkal levért, de maga is halálos sebeket kapott, melyekből a legjártasabb orvosok is csak hosszú idő múlva tudták kigyógyítani. Vitézsége jutalmául a király őt és fivérét **Istvánt** 1274-ben *Slavoniában* lévő *Bruche* várához tartozott *Konuszka* nevű hat ekényi földjével ajándékozta meg.

PÉTER mester, nemes — **KOMPOLT** fia — a királyi asztalnokok jegyzője, a gerelyek és kövek zápora, továbbá a hajítógépek halált szórása közben előre rohant és halálos sebeket nyert.

BORI MIKLÓS — Márton fia — nógrádmegyei nemes, Győr vára megvételénél dicséretes szolgálatokat teljesített és halálosan megsebesítettett, miért 1275-ben a *Honti* várnak **Bori** nevű pusztja és lakosok nélküli földét kapta jutalmul.

BULTI BACSÓ — Lőrincz fia — fehérmegye *Daj* helységéből, az ostrom alkalmával a vár alatt, karján nyíl által megsebesítettett, ezért és mert fiverei **Bencs**, **Bencze** és **Betlen** is, őseinek és magának is sok szolgálatot tettek, a király 1278-ban *Inde* nevű nyúlászok földjével (Fehérmegyében) adományozta meg őket.

ENESSER Ákos a most is fennálló és legrégibb györmegyei nemes család őse is kitüntette magát a vár vivása alkalmával.

Ják nemzettségéből SIRKEI nemesek, u. m. : Boksa comes (Abrahám comes fia), Péter (Pál comes fia), András és Iván (Csepán fiai), Kázmér (Kenéz fia), Pál és fiverei (Oldru fiai), Kondakur és Detrik (Czondra fiai), Győr megvétele-nél a kő és nyilzapor daczára dicsérőleg harczoltak, hol Kázmér a kőhányó által (balista) meg is sebesült, miért is a vitézséget jutalmazni tudó király a birtokukkal szomszédos Bottyán vasmegeyi — buchariusok által birt földdel jutalmazta meg őket.

Péter (NEMELL fia) és Benedek (kondori NARÁD fia) borsodi várjobbágyok nem csak Győr vára ostrománál, hanem a Morva folyam melletti csatákban is kitüntették magukat s egyik fivére itt, a másik pedig Győr vára alatt bátran harczolva esett el, mely vitézségükért IV. László király, Pétert és Benedeket a királyi szolgák rendjéhez, azaz a nemesek közé (servientes regii) iktatta.

A szolgálgyőri várjobbágyok különösen kitüntették magukat s a király szemei előtt jobb sorsra tették magukat érdemesekké, közülök sokan a várfalak meghágásakor kövekkel sújtva temetettek el, a megmaradtak közül névszerint kitűntek SÁGI Kiliánnak Ámán és Uz fiai és az utóbbinak János fia; ugyanazért őket és többi társukat IV. László király 1279-ik évben a királyi szolgák rendjébe vette fel.

Veszprém várához tartozó Csöglén lakó várjobbágyok, Lóránt nádor szolgálái, közülök különösen Dege, Endre és Pál (János fiai), Csama, János, Márton, István és Izsák (Mikula fiai), Simon (Salamon fia), kik IV. Béla, V. István és IV. László hadjárataiban, különösen Győr vára ostrománál jól vitézkedtek s többen meg is sebesültek, — 1275-ben a fejedelemtől a királyi szolgák rendjébe emeltettek.

Zala megyében lévő Söjtör helyiségének Vasvárához tartozó várjobbágyai, névszerint különösen Ábrahám és Benedek (Izsó fiai), Venczel, Sándor, Salamon (Soró fiai) Márkus, Ese, Martunus, Batiz és Ivanka (GURGUS fiai) Győr várának a németektől visszafoglalása alkalmával vitézül és dicséretesen harczoltak, mely szolgálatokért IV. László őket királyi szolgálká tette.

A király még a következő abaujvári jobbágyokat, úgymint Pált (IVÁNKA fiát), Péter, Mikó, János és Miklóst (IVÁNTS fiait) és Egyedet (DUSA fiát) Győr vára visszafoglalásakor kitűntetett vitézségükért, hol Pál, Péter és Mikó halálosan megsebesültek s mint a királyi okmány mondja: „szemei előtt félholtan maradtak hátra“, a királyi nemes szolgák rendjében iktatja, hogy az arany szabadságot élvezhessék. Végre még ezek közül SZER és PONSZA megnemesítetvén, sárosmegyei Zsidópatak nevü jószágot kapták.

Áruló várparancsnokok.

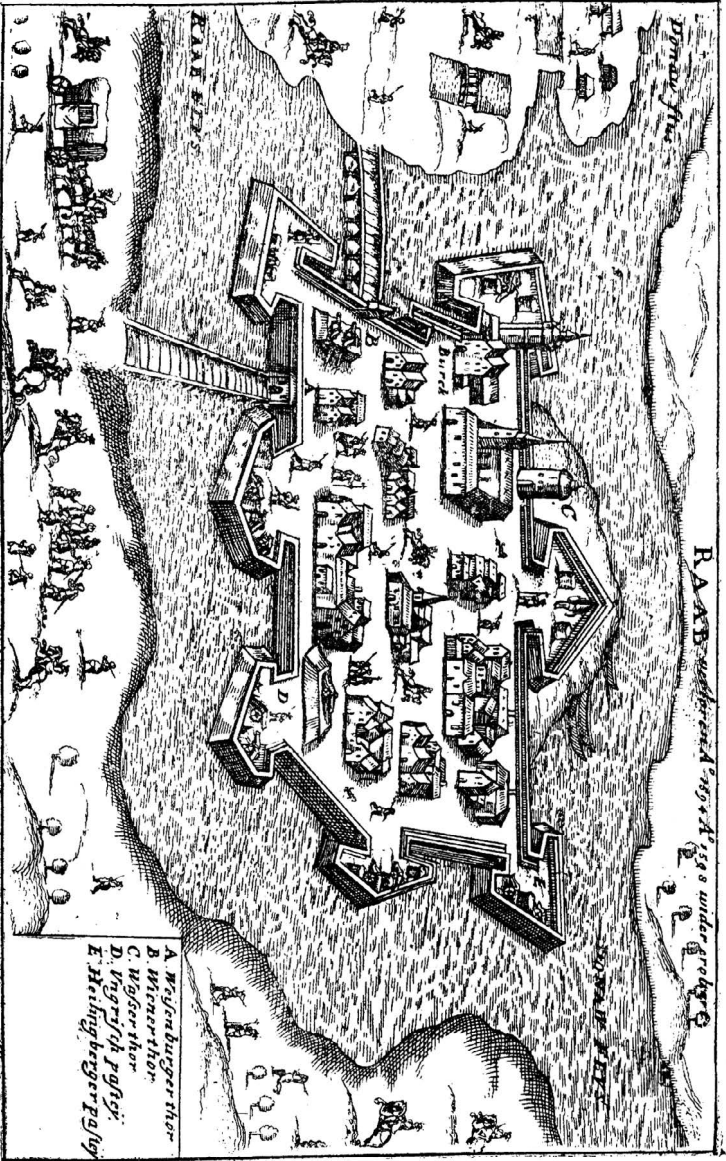
A történeti feljegyzések között három sötét lap van, melyek más-más korban a hűtlen vezérek neveit őrizték meg, kik a győri várat pénzért eladták vagy gyáván feladták. Ezeket a gyászneveket is megörökítjük érdemök szerint:

1. Nagyszombati (Farkas) László és Kollár Péter.

Az ausztriai császároknak örökösen fájt a foguk Győrre, mely hadilag és forgalmilag egész felső Dunántúlt dominálta. Már az Árpádok idejében sokszor megkísérelték birtokba vételét és nem voltak válogatósak az eszközökben. Mikor az ország például a tatárok ellen a Sajóhoz vonult fel, a loyális szomszédok rátörtek nyugoti Magyarország végvárára és elfoglalták. Az ország azonban első kötelességének tartotta mindig visszafoglalni. Az Árpádok magvaszakadtával, mikor I. Ulászló és Erzsébet anyakirályné versengtek a trónért, a Győrött lakó ERZSÉBET királyné alig hunyta le szemét, Frigyes császár már rávetette szemét városunkra. Ostrom helyett azonban kényelmesebbnek találta az árulás embereihez leszállani. Alkudozni kezdett a győri várkapitányokkal, Nagyszombati, máskép FARKAS Lászlóval és KOLLÁR Péterrel s ezek 3300 arany forintért neki 1443-ban eladták a várat. A megnyitott kapukon német őrség vonult be a várba és ez az őrség nemtelen zsarolásokkal és pusztításokkal sanyargatta Győr vidékét, oly istentelen garázda életet folytatván a székesegyház körül, hogy miatta Hunyady János panaszos levelet írt a pápának. A regedei béke megállapodásai folytán került ismét magyar kézre Győr 1447-ben.

2. Hardegg gróf és Perlin alezredes.

SZINÁN budai pasa 1594-ben már két hónapja ostromlá a „bevehetetlen“ hírű győri erősséget eredménytelenül. Julius 25-én kezdődött az ostrom s szeptember 25-én még semmi eredmény. Ekkor az ostrom oly mértékben folyt már, hogy Szinán kénköves lőport is vettetett éjjel az őrseregbe. Megijedt erre HARDEGG gróf a várparancsnok, tanácsot tartott főtisztjeivel s PERLIN Miksa alezredes kiküldte Szinán táborába alkudozni. Szinán megegyezett, hogy a főtiszték és a 6000 főnyi őrsereg szabadon elvonulhat. A „bevehetetlen“ erőség parancsnoka szeptember 29-én szegyen szemre kivonult a várból, melynek kulcsait oly kivánsággal adta át Szinánnak, hogy „még sokáig maradjon a várnak háborítatlan birtokában“. E jó kivánság után lóra pattant s Perlinnel együtt Öttevény felé elvágtatott, vezérlet nélkül hagyván és sorsukra bízván a sereget, melyet ennek folytán podgyászaiktól megfosztott

és lekaszabolt vagy elfogott a török. Hardegg Bruckba futott MÁTYÁS főherceghez, ki azonban az esetnek hírért vette s Hardegget és Perlint elfogatta. A katonai törvényszék 1595. június 16-án őket Győr várának hűtlen átadása miatt kézvesztésre és halálra ítélte. A bécsi császári vár előtt hajtották végre rajtuk az ítéletet, a hóhér előbb jobb kezüket, azután fejüket levágta, mint az Orteliusnak 1620-ban kiadott norinbergi krónikájában lerajzolja s e könyv történeti tárgyalásai között hiven másolt képen (51. l.) látható.

3. Müller Dániel.

1685. márczius elején a törökök alattomos járásokon Győr felé közeledtek. Az ősz várkormányzó MÜLLER Dániel volt a vár ura, ki áruló egyezséget kötve a törökkel, elhatározta, hogy 4000 törököt bebocsát a várba. HEISZTER császári hadak fővezére történetesen megtudta a tervet, itt termett, az ellenséggel szembe szállt és 80 harcosai eleste után őket szerencsésen visszaverte. Müller látta, hogy árulása napfényre jött, életének maga vetett véget. Helyébe ESZTERHÁZY János tétetett vezérigazgatóvá, ki a következő 1686. évben 3000 gyalog katonával járult Buda visszavételéhez.

Győr visszafoglalása.

Ali rézkakasa, Pálffy petárdája, a hősök jutalma.

A vizi (Duna-kapu) fölött a török uralom idején kéjtorony állott, a kapú párkányán kőharangok díszlettek körül s a torony tetején vörös rézből készült kakas állt, alatta félholddal. ALI pasa, a győri vár ura olyan biztos volt Győr bevehetetlenségében, hogy a kapukat nappal még ostrom idején se záratta be. A monda szerint Ali azt a nyilatkozatot tette, hogy majd akkor veszik vissza a magyarok Győrt, ha a rézkakas megszólal, a kőharangok hangot adnak s a torony félholdja megtelik.

Nemsokára mindez bekövetkezett s a nevezetes hadi eseményt Mendelényi — néhány új részlettel módosítván — a történeti részben foglalt előadásunkat így adja elő:

1598. január hóban a Prágában működő főhaditanács SCHWARZENBERG Adolf és PÁLFFY Miklós ezredeseket, kik Győr visszafoglalására ajánlkoztak,

erre felhatalmazván, e két hadvezér ugyan az évi márczius 27-én 5150 kiválogatott hadfival Komáromból megindult, — az előrehaladás a magas hó miatt felette nehéz volt, estve a Czonczó nevű patakon átkelve, találkoztak FELNÉMETH Mátéval, ki a Miksa főherczeg által sikertelenül tett ostromkor elfogatott, most azonban pénzen magát kiváltá s utnak eresztetett. Ettől hallották, hogy a törökök vendégeskedve élnek, sőt 200 janicsárt el is bocsájtanak az őrseregéből Budára, pénzért, élelemért s az ellenséget annyira megvetik, hogy még a kapukat se zárják be gondosan s örök sem vigyáznak elegendőképen.

Ily állapotban találá az ostromló sereg Győrt, — Felnémeth a sereghöz csatlakozott és némileg útmutatóul is szolgált. Márczius 28-án a rohamra szükséges előkészületek és tanácskozások megtörténtek, estve Pálffy és Schwarzenberg terve szerint VABECOURT lothringiai báró előcsapatjával és LAMARS gépészszel Győr alá clindult, ez utóbbi a Bécsben készült nagy petárdát vitte magával. A külső kaput nyitva találták, Lamars a petárdát a belső (fehérvári) bezárt kapura szegeztetvén, éjfél után 1 órakor elsütötte.

Irtóztató robajjal tört be a kapu, egyik szárnya a várostérre 300 lépésnyire vetetett be. E jeladásra a már előrehaladt katonaság Vabecourt, Oberburg, Orsich, Lopecz, Strasolds, Werlein, Hoyn és Tökölyi Sebestyén kapitányok által vezetve, a várba berohantak, mindenik a számára kijelölt tért és utcát elfoglalta. A mintegy 2000 főből álló török őrsereg álmából felriadva magát keletlenül nem rendezhette ugyan, de mind a mellett élet-halálra harczolt, úgy hogy 3 órai ekkeseredett küzdés után az ostromlókat háromszor visszanyomta.

Ali basa várparancsnok a felső várból 30 segédével együtt a török zászlót baljában, kardját jobbában tartva kirohant és seregéhez csatlakozott és buzdította azt. Összes főtisztjeivel hős halállal halt meg. E közben előrohantak a kapu alatt álló s Pálffy által vezérlett magyar huszárok, kik azonban nem akartak lovaikról leszállni és gyalog harczolni, de Pálffy jó példával maga ment elől — utána valamennyien leugráltak lovaikról s őt nyomba követve, a már hátráló gyalogság diadalát biztosították. A törökök visszafordultak, egy részök Omer Aga vezérlete alatt a felső várba menekült, a másik rész pedig a lőporos toronyt robbantotta fel, ami nagy pusztulást okozott mindkét seregben.

Miután az ellenség a váron kívül már mindenhol el volt nyomva, a várba vonult Omer Agát megadásra szólíták fel, de ez magát utolsó lehelletig védelmezte, Schwarzenberg ágyúkat szegeztetett a kapunak — berontott a felső várba és az ellenséget részint legvagdalta, részint a bástyákról a Dunába szórta le. Élve onnan nem menekült senki.

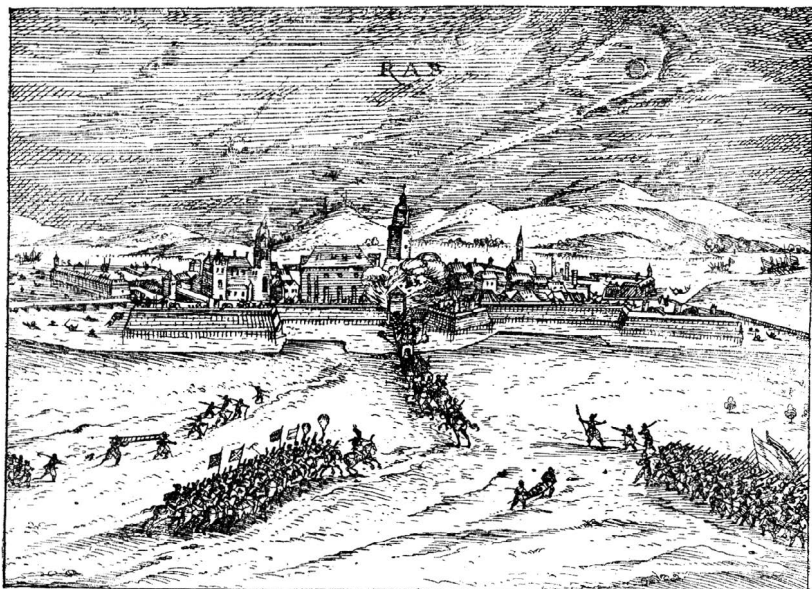
1598. márczius 29-én reggel az életben maradt főtisztek és katonák örömkialtások közt az Istennek hálát adtak a nyert diadalért, a győri lakosok pedig ezen, reájuk felette nevezetes napot két századon át ünnepelték meg isteni tisztelettel, egyházi beszédekkel, — Schwarzenberg és Pálffy arczképeinek a templomokban felállításával. A beröpített fehérvári kapunak egyik szárnyát pedig örök emlékül a székesegyházban helyezték el.

Nagymennyiségű zsákmányra tevének itt szert a győzők, mely a vezérek és harczosok közt egyaránt kiosztatott. A nyert 128 ágyút a király birtó-

kában hagyták. Az ellenség közül 1400 halt el a harcban s fogságra esett a nőknél és gyermekeken kívül 300. A mieink nagyszámu sebesülteken kívül 500 vitézt vesztek a harcban.

Ali feltételei teljesültek, a viharos éjszakán csikorgott éjjel a szélben a rézkakas, a petárda bömbölő zaját visszhangozva adta vissza az egész vár, hangot adtak tehát a kőharangok is és teleholdnál törték meg a magyarok a félholdat.

1598. ápril 3-án MAXIMILIÁN császár személyesen megjelent Győrött s a csata folyamáról közelebbi értesítést adatott magának, minek következtében Pálffy

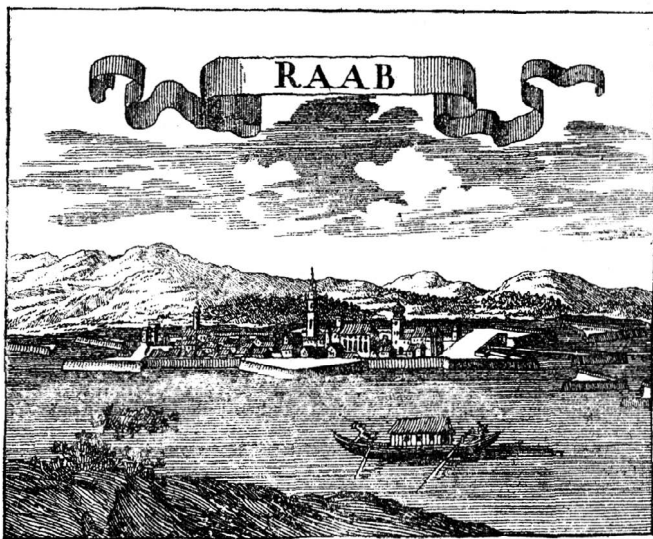
Miklóst ez évi május 18-án Mátyás főherceg. Schwarzenberg Adolfot pedig június 3-án Maximilian lovagokká ütötte és fényes hadi működésükért a király gazdagon megajándékozta, Schwarzenberg 100000 darab aranyat, Pálffy pedig a pozsonyi uradalmat és grófságot, a bécsiektől pedig 1000 aranyat nyomó poharat nyervén ajándékol.

Az erősség ez évben kitisztított és kijavított, május 17-én Győrbe jött BATHORY Zsigmond erdélyi fejedelem, kit Pálffy, Nádasdy és Schwarzenberg illendően fogadtak, kedvtöltésére fényes mulatságot adtak; Mátyás főherceg a király testvére is lejött; ebéd után a magyar és vallon ezredek tisztjei lovagjátékokat tartottak, melyben Pálffy egy francia főtisztel viaskodván, azt dárdájával nyergéből a porba lökte.

A mi „védőink“.

Az 1602-iki pozsonyi országgyűlés Győrmegyének ezidőbeli állapotáról a következő megdöbbentő képet festi :

„A világ minden részeiből kihozott segélyhadak itt vonulnak át, itten táboroznak, átvonulás közben itt élelmeztenek ingyen, itt szedetnek össze, itt szervezetenek ; a táborok innen élelmeztenek, háborúzás után itt pihennek s kinyugvás után innen szélednek haza . . . minden katona, külföldiek és hazaiak már nemcsak a nép és jobbágyok, hanem az urak, nemesek és papok birtokait is megtámadják, minden jószágot elrabolnak, a templomokat feltörik,

a sirokat felássák, a kihánt csontokról és tetemekről — eddig még hallatlan gonoszsággal — a halotti öltönyöket és ékességeket levonják ; a gazdákat ütik, verik, a nőket férjeiktől, gyermekeket szüleiktől, gyenge leánykákat testvéreiktől, ártatlan és szemérmes szűzceskéket családaiktól elrabolják ; s ezeket — oh Isten ! könyörülj a magyar nemzet ennyi nyomorúságán — bordélyba hurczolva meggyalázzák ; a nőket, leányokat és gyermekeket nagy váltság mellett bocsátják vissza férjeikhez és szüleikhez s ily gyalázat és megszegyenítés mellett látván, hogy mennyire elhagyatunk, az ő kicsapongásaik pedig büntetlenül elnézettek, az Istent, fejedelmet és minden törvényhatóságot káromolják. A népek ezen csavargók megtámadásai által házaikból kiűzetvén, azok dühösségétől menekülni, családjaikkal együtt a táborban és várakban szűkölködve vonják meg magukat. A jobbágyok, miután lakhelyeik a katonaság által felégettettek, vagy azokból kiűzettek, mint az oktalan vadállatok,

hegyek, havasok, erdők és kősziklák között lappangva, legkeservebben nyomorognak, meghalni óhajtván inkább, mint e kínos halálnál keserűbb életet küzdeni; mert az erdők, hegyek és rejtekhelyek sem védik szegényeket, ott is kinyomoz mindent a zsványok ügyessége s a felkutatottakat a föld üregeiből is kívánja és az öltönyeiktől megfosztottakat iszonyúan megverve, mezítelenül kergeti szét; kor, nem és állapot különbség nélkül senkit sem kímél, mindenki iránt egyenlő szilajsággal viseltetik, az alispánokat, szolgabirákat és más tisztviselőket még adószedés közben is kifosztja, a kifosztottakat kegyetlenül elveri. Ennyi keserű szenvedés után sok nemes család ivadéka, kik valaha élelomben és öltönyben állapotukhoz képest dúslakodtak, most daróczzal és pakróczzal ruházkodva, éhesen és rongyosan házankénti koldulásból tengenek“.*

Győri várparancsnokok.

(A bécsi hadügyministeri levéltárból)

1273-ban Jób püspök és mosoni főisp.	1552-ben Pallavicini Sforzia
1440-ben Czilley Ulrik	1554-ben Ruber János
1440-ben Smikusky János	1556-ban Callus Ádám
1441-ben Czeczko Henrik	1559-ben Tóth Bálint
1442-ben Giskra N.	1562-ben Salmi Eck Miklós
1443-ban Farkas László	1565-ben Salmi Eck Egon
1444-ben Kollár Péter	1566-ban Tahy Ferencz
1453-ban Ujlaky Miklós	1567-ben Szalmás Egyed
1489-ben Kövesy Pál	1568-ban Montecucoli N.
1518-ban Thassy Ferencz	1569-ben Jakorszky Ferencz
1524-ben Pirosinger István	1572-ben Lichtenstein Erasmus
1526-ban Sárffy Ferencz	1577-ben Teuffel András báró
1529-ben Lamberg Kristof	1579-ben Günther N. báró
1530-ban Bakich Pál	1586-ban Nogarol Ferdinánd gróf
1531-ben Nagy Balás	1589-ben Spinola Octavian
1535-ben Cseszney György	1591-ben Lichtenstein György Erasmus
1537-ben Fels Lénárd	1592-ben Hardegg Ferdinánd gróf
1540-ben Salm Miklós	1598-ban Schwarczenberg Adolf gróf.
1543-ban Tournier Fülöp	1599-ben Teuffenbach Kristóf báró
1548-ban Salm Miklós	1600-ban Redern Menyhért báró
1549-ben Cunsper Honorius	1602-ben Eggenberg Rupprecht
1550-ben Porkoláb Márton	1605-ben Oettingen N. báró
1551-ben Zerecheny Sixtus	1614-ben Breuner János báró
1552-ben Teuffel Erasmus Mátyás	1621-ben Breuner János báró
1551-ben Desöfy Ferencz	1626-ban Pázmán Ferencz
1552-ben Étsy János	1627-ben Zichy Pál gróf

* E panaszok folytán az országgyűlés törvényt hozott a győri idegen katonák visszaélései ellen.

1633-ban Mannsfeld Farkas gróf	1691-ben Baden Lajos Vilmos gróf
1638-ban Lichtenstein Miksa herceg	1706-ban Forgách Simon gróf
1643-ban Mannsfeld Fülöp gróf	1706-ban Heiszter Siegbert gróf
1647-ben Zichy István gróf	1715-ben Lichtenberg Károly gróf
1655-ben Eszterházy János gróf	1751-ben Ingram József
1658-ban Gonzago Don Luigi Marchese	1761-ben Waldstein N. gróf
1660-ban Montecuccoli Raymund gróf	1809-ben Pechy Mihály
1681-ben Baden Hermann gróf	1849-ben Apponyi Károly gróf
1685-ben Müller Dániel	1850-ben Wallentsits Antal
1686-ban Eszterházy János gróf	1851-ben Schirny de Saint Antaire K.

Érdekes lesz még e helyen felemlíteni a győri várparancsnoknak évi járadékait, a mint ezeket b. Teuffel András 1577. évben nyerte.

10 lótartás: 100 frt, 2 őrök 32, 1 tolmács 10, egy lovag 12, 2 trombitás 24, 2 szolga 16, táblapénz 262 frt 30 kr, egy szakács 6, két szolga 16 frt 40 kr fizetés 300, összesen 778 frt 90 kr havonként, vagyis évenként 9344 frt 40 kr és 2000 frtnyi regál-jutalom, összesen tehát 11344 frt 40 kr.

Győrmegyei főispánok.

Iső időszak.

Világi főispánok 1001 évtől 1510-ig.

1. *Volfger* hamburgi gróf a Héder nemzetségből, Szt. István király alatt működött (Enessei szerint).

2. *György*, 1137-ben. II. Béla királynak a szentmártoniakhoz küldött levelében felemlítették.

3. *Damián*, 1188-ra tétetik Lehóczky által (Stemmatographia 1. könyvének 126. lapján).

4. *Kornél*, ugyan a fentebbi író szerint 1192-ben viselte e hivatalt.

5. *Márton*, említették II. András királynak a Garam melléki apátúrság részére 1209. évben kiadott levelében.

6. *Miklós*, ennek emlékét fenntartotta a budai szentegyház határainak megújításáról 1212-ik évben kelt levél és II. András királynak 1223-ban kelt levele.

7. *Jula*, Rátolt testvére és II. András király főudvarnokmestere 1221-ben.

8. *Hedrik*, a Hédervári nemzetségből 1223.—1231. András királynak 1223. kelt levele szerint.

9. *Simon* 1232-ben viselte a főispánságot, nagy értelmű férfiú volt, kit II. András igen kedvelt s azért 1232-ben Dienes nádorral és Rembald főpap-pal IX. Gergely pápához Rómába is küldött a szentegyháztól lett kiátkozás alól való felmentés végett, melyet Róbert esztergomi érsek a királyra és az országra kimondott.

10. *Buzád*, 1237-ben volt Győrnek főispánja. (Rajcsányi Ádám jegyzetei szerint.)

11. *Miklós*, előfordul II. András királynak 1239. júniusban kelt levelében, melyben Miklósnak Zátomár fiának megengedi, hogy minden vagyonát a Templariusoknak hagyhassa.

12. *Móricz*, egyszersmind főpohárnok, IV. Béla királynak 1243. és 1244. okleveleiben fordul elő.

13. *Detrik*, 1251-ben a mosonyi és győri főispánságokat együtt viselte, neve előfordul IV. Béla királynak 1251. november 23-án a brebéri nemeseknek adott levelében.

14. *Lőrincz*, főlovászmester és győri főispán volt. 1258-ban IV. Béla királynak az almisiai nemeseknek adott levelében.

15. *Dienes*, 1271-ben; Lehóczky stemmatographiája szerint.

16. *Selta*, vagy Selke 1274. oklevélben van fellelve.

17. *László*, 1291-ben említi fel III. András királynak a kézdi székelyek számára adott levele.

18. *Pál*, 1299-ben igazgatta Győr, Sopron és Mosony vármegyét, az ország rendjeinek ez évben a Réthinger jószág iránt kiadott levele szerint.

19. *Simon* 1300. és 1318-ik esztendei levelekben fordul elő Lehóczky szerint.

20. *Héderváry Miklós*, azon mágnások közt találhatjuk feljegyezve, kik Robert Károly magyar és Szép Fridrik római királyoknak Brukon 1328. év szept. 21-én tett békekötését aláírták.

21. *Drugeth Vilmos*, olasz eredetű, mint a győri főispánt említi Róbert Károlynak Zách Felicián családja ellen 1330-ik évben hozott halálos ítélete. Később nádorispáni hivatalra is emelkedett.

22. *Bakony Móricz*. 1337-ik évre helyezi Lehóczky.

23. *Héderváry Miklós*, fenemlített Miklósnak fia és a híres Héderváry Lőrincz nádornak atyja, 1356-ban.

24. *Simon*, 1357-ik évben, egy régi tanúvallatási oklevél szerint.

25. *Gersei Pető János* tárnokmester és 1366-ban Vas, Zala és Győr megyék főispánja, Zsigmond király 1403-ban zalamegyei Kemend nevű várral jutalmazta meg.

26. *János*, Szemnyai Tamás fia, Lehóczky szerint 1375. körül volt győri főispán.

27. *Rozgonyi László*, a 14 század végén és 15-ik elején viselte a győri és fehérvári főispánságot. Nagy Lajos király alatt Nápolyban vitézkedvén, különös bátorsággal és hűséggel viselte magát. (Littere donationales Sigismundi de anno 1436 pro die phano filio condam Ladislai Albensis et Jaurinensis committuum comitis.)

28. *Rozgonyi István*, az előbbinek fia. Temesi, fehérvári és győri főispán 1436. évben — Galambóc vára ostrománál 1428-ban jelen lévén, Zsigmond királyt a törökök által való elfogatástól élte kockázatásával megmentette s e tetteért fényes jutalmat nyert. Az ő felesége volt a híres magyar amazon: Szentgyörgyi Cécília.

II-ik időszak.

Győri püspökök mint örökös főispánok. 1510-től 1783-ig.

29. *Gosztovyi János* 1510-ik évben lett győri püspökké és nemsokára győri főispánná, ő volt egyszersmind II. Lajos király hitvesének Mária királynénak cancellárja, 1525-ben erdélyi püspök lett, a hol rövid idő múlva Bedő Ferencz meggyilkolta.

50. *Paksi Balázs*, 1525-ben nyerte meg a győri főispánságot, azonban nem élvezhette azt, mert 1526-iki aug. 29-én a mohácsi ütközetben elesett.

31. *Ujlaky Ferencz*, 1540-ik év körül lépett a főispánságra és ezt 1553. évig viselte, nagytudományu férfitu volt, kit Ferdinánd király annyira kedvelt, hogy őt 1550-ben magyarországi királyi helytartóvá is kinevezte, meghalt Pozsonyban 1555-ben.

32. *Gregoriancz Pál*, 1553-ban lett főispán; tudományosságáról és példás életéről jeles, egy kis munkát hagyott maga után e czim alatt: „Breviarium rerum hungaricarum“ melyet Beél Mátyás kiadott.

33. *Listhy János*. 1570-ben nagy pompával iktatták be főispánná, 1573-ban főkancellár is lett s 1578. évben Prágában, hová Rudolf császárt elkísérte, meghalt.

34. *Draskovich György*, 1578-től fogva győri főispán és magyar főcancellár. Tridenti követ és 1585-ben római Cardinalis lett, 1587-ben meghalálózván, holt tetemei Győrré hozattak és a győri székesegyházba temették, mint a sirja felett levő emlékközből most is látható.

35. *Hercsinczy Péter*, 1587—1590-ig bölcsen kormányozta Győr megyét, a főcancellári méltóságot is viselte, 1590. június 10-én Prágában meghalt.

36. *Kuthassy János*, 1592. ápril 23-án a főispáni méltóságba fényesen beigtattott, ezen idő alatt Győr város és egész Győrmegye a törökök járma alá esett, nem is érte meg a város visszafoglalását, minthogy 1596. évben esztergomi érsekké, későbbben főcancellárrá és kir. helytartóvá nevezték ki.

37. *Hetesi Pete Márton*, 1598. évben jutott a főispáni székbe, ő hozta vissza Győrré a püspökök lakását és a káptalant, ő állította helyre a törökök által elpusztított megyét. 1605-ben mint kalocsai érsek és királyi helytartó Bécsben elhalálózott.

38. *Napragy Demeter*, 1607—1619-ig bölcsen kormányozta a megyét, 1619. márczius 25-én Győrött hunyt el.

39. *Lépes Bálint*, 1623-ban avattattott be a főispáni székbe, mint író is kitüntette magát, 1623-ban halt meg.

40. *Dallos Miklós*, 1623-ban Sz.-Jakab apostol utáni szombaton iktattott be. E püspök vetette meg alapját a győri papnevelő intézetnek s ő volt az, ki II-ik Ferdinánd király helybenhagyásával a jezsuitákat Győrré behozta, halála 1629-ik évben esett.

41. *Semyey István*, 1630—1635-ig volt főispán, később kancellár is.

42. *Draskovich György*, 1635—1650-ig viselte a győri főispánságot.

43. *Püski János*, 1650—1655-ig kormányozta Győrmegyét.

44. *Széchenyi György*. 1659-ben nevezték győri püspökké és főispánná; nagy jötevője volt az egyházi és iskolai intézményeknek, melyekre és más közhasznú czélokra ötödfél millió forintnál többet fordított.

45. *Gróf Kollonics Lipót* 1685-ben nyerte meg a győri főispánságot; Bécs városnak ostromlása alatt tett különös érdemeiért tárnokmesteri, esztergomi érsekségi és kardinálsi méltóságokkal jutalmaztatott.

46. *Ágoston Keresztély* eaxoniai herceg, 1696-tól 1725 augusztus 23-ig, mely napon Regensburgban meghalt, viselte a főispáni méltóságot.

47. *Gróf Szinczendorf Fülöp Lajos*, 1726-ban 28 éves korában gr. Erdődy Gábor egri püspök mint kir. biztos által főispánná beiktattott, 1733-ig élt.

48. *Groll Adolf* az ausztriai piaristák rendének generálisából. 1733. Sz.-Márton hava 2-án szintén fennevezett kir. biztos iktatta be főispánná. A hivatalt 1743. november 13-ig viselte.

49. *Gróf Zichy Ferencz*, 1744. június 8-án tette le mint főispán a hitet, ennek köszönheti a győri székesegyház mostani fényét, az akadémiái épületet egy emelettel bővítette. Meghalt 1783. június 8-án, holt tetemei a székesegyházban nyugsznak.

III-ik idős:ak.

Ismét világi főispánok II. József császár rendeletéből 1783-ik évtől.

50. *Gróf Zichy Károly*, 1783-ban neveztetett ki II. József császár által győri főispánná, s ezen méltóságába Battyányi József akkori hg. primás igtatta be, közbejövén mindazáltal József császárnak Magyarország beligazgatásában tett változásai, minek folytán Győrmege Mosonmegyével összekapcsolatván.

1785. június 16-án a győri főispánság megszűnt és gróf Győry Ferencz lett kir. biztossá kinevezve, ki is Győrmeget és várost 1790-ig kormányozta, a midőn az előbbi rend visszaállított és gróf Zichy Károly a megye kormányát ismét átvette, ezen idő alatt azonban belső titkos tanácsossá, tárnokmesterré, magyar kir. kamarai elnökké, később országbiróvá, a helytartótanács elölőjévé, aranygyapjas rend vitézévé, végre status és conferentialis ministerré neveztetett s e szerint Győrmeget kellőleg nem kormányozhatván, Ő felségétől I. Ferencztől azon kegyelmet eszközölte ki, hogy gróf Zichy Ferraris Ferencz 1809. évben neveztesék ki helyettesévé. Gróf Zichy Károly 40 évi kormányzat után 1826. szeptember 28-án Bécsben meghalt.

51. *Gróf Zichy Ferraris Ferencz* 1826-iki szeptember 30-án valóságos főispánná kineveztetvén, ez a megye élén 17 évig működött, őt követte

52. *Szolgaegyházi Marich Dávid* cs. királyi kamarás 1842—1844-ig.

53. Galánthai gróf *Eszterházy Károly* valóságos belső titkos tanácsos 1845—1848 ig.

54. *Gróf Zichy Ferraris Bódog*, Győr és Mosonymegyék kir. biztosa, 1849. év elejétől ez év ápril 15-ig.

55. *Balogh Kornél* 1849. juniustól deczember végeig.

Városbírák.

A győri székeskáptalan levéltárából. 1300-tól—1743-ig.

1301-ben Ivánka János	1583-ban Mészáros Benedek
1326-ban Szoldos György	1588-ban Torkos János
1361-ben Domonkos Miklós	1589-ben Kapsa Balás
1375-ben Pethens N.	1607-ben Kapsa István
1384-ben Mihály N.	1612-ben Dallos János
1495-ben Feyerváry János	1615-ben Literáty György
1496-ban Zentkirályi Domonkos	1616-ban Bodó Mihály
1498-ban Borros Benedek	1617-ben Keszlhely Pál
1500-ban Kamarás Tamás	1619-ben Torkos István
1503-ban Pellifex János	1620-ban Simon György
1504-ben Zarka Mihály	1621-ben Torkos Péter
1505-ben Saphar István	1622-ben Kethelyi Pál
1506-ban Literati Imre	1626-ban Egri Márton
1507-ben Feyes Benedek	1627-ben Szeghy Mihály
1508-ban Mészáros Vincze	1628-ban Egri Márton
1509-ben Feyes Benedek	1635-ben Horváth Pál
1510-ben Zakách János	1637-ben Segesdy István
1512-ben Pellifex Péter	1638-ban Torkos Péter
1513-ban Zakách János	1639-ben Segesdy István
1514-ben Literatus Imre	1641-ben Oppaca György
1515-ben Zakách János	1636-ban Bekkáni Virgil
1516-ban Hysthwánfy Mihály	1644-ben Szokonyi János
1518-ban Zarka Mihály	1643-ban Borbély Ferencz
1519-ben Sáhgy Benedek	1649-ben Zombath András
1520-ban Pellifex Péter	1650-ben Szokonyi János
1521-ben Zenzh Péter	1697-ben Gindl Orbán
1522-ben Mészáros István	1699-ben Beczkó Ferencz
1524-ben Isthwánfy Mihály	1700-ben Ridli Jakab
1527-ben Wendeghfogadó Farkas	1707-ben Paidli Orbán
1533-ban Csernecky György	1710-ben Boronkay Sándor
1537-ben Wayden N.	1711-ben Buza Márton
1538-ban Stanislaus N.	1714-ben Pagel Jakab
1540-ben Morich Péter	1719-ben Lósy György
1542-ben Zabó Benedek	1720-ban Görözdös Mihály
1543-ban Kalmár Balás	1724-ben Sajnovits József
1544-ben Soós Mátyás	1727-ben Kovács György
1546-ban Warga János	1734-ben Botth Márton
1547-ben Kalmár Balás	1736-ban Frank András
1552-ben Szarka Esaiás	1742-ben Karner József

(Ekkor Győr a sz. kir. városok közé emelkedett. Tisztikar-választásait túl lásd a következő lapokon).

A város rendje a mult századokban.

— A szabályrendeletek őse. —

Érdekesek azok a nagy részletességgel megállapított szabályok, melyek a közrend megóvása érdekében hoztak s melyek megszabják a polgárok jogát és a kapitány hatalmát.

Ez a szabályrendelet méltán tekinthető a városi szabályrendeletek ősenek, kiterjed az élet minden nyilvánulására s igen rendszeresen és körültekintőleg szabja meg az azon idők szellemében helyes rendet.

Rendőri szabályok.

A győrvárosi nemesi és polgári, továbbá a gyalog és lovas katonaságnak, a regiment-alattvalóknak és egyéb városi lakosoknak ezennel tudokra adatik, hogy a közjó és rendőrintézményi szempontokból megállapított következő pontokat tartsák irányadóknak:

1. Ünne- és vasárnapokon az isteniszolgálat tartama alatt a boltokat kinyitni, vásárt üzni, bort mérni vagy molnároknak örölniök nem szabad; a délelőtt való bevásárlás és eladás — akár pénzért, akár pénztértékért — bírság terhe alatt tiltatik. Épúgy a titkon vagy nyíltan űzött játékok, a tekézés stb. szintén tiltatnak; ezek helyett kiki az isteniszolgálat látogatására köteleztetik.

2. Az istenkáromló első ízben komoly feddésben részesül, második ízben vasra veretik, harmadik ízben nyelvvel a pelengérhez kötöztetik s végül a várból kiutasítatik.

3. A magyar és német nemzetbeliek kölcsönösen óvakodjanak egymás sértegetésétől, a gyűlölködéstől; erre okot egyáltalában ne szolgáltatassanak, hanem békés egyetértésben éljenek.

4. A magyar és német gyalog és lovas katonaság, a regiment-alattvalók, a polgárság és egyéb városi lakók (iparosok és kereskedők) a gyalog és lovas parancsnokok írásban kapják meg ama rendeletet, mely számukra kitézi ama helyet és állást, melyet ellenségestámadás, vagy tüzvész esetében alattvalóikkal egyetemben el kell foglalniuk.

5. Ama magyar és német lakosoknak, kik nem állanak Ő felsége zsoldjában s szolgálatában, a bástyákon, mellvédeken s górvédek körül nincsen semmi keresni valójuk, épígy az asszonyok és gyermekek se forgolódjanak itt. Azonfelül az összes — úgy a polgári, mint a katonai lakosság felhivatik, hogy ezentúl kocsijok és lovaikkal az őrváltásra induló őrség sorrendjét meg ne bontsák; továbbá az utczákon a házaik elé vert karókat és korlátokat, valamint a halomra gyűlt faneműeket hordják el, mert az veszély vagy ellenség közeledése esetében a katonaság közlekedésének nagy akadályául szolgál — főleg éjjeli időben.

6. Mivel eddigelé a két zászlóalj rendes német gyalogságnak kvártélyá állandóan ki van jelölve, azért mindazon lakosok és örököseik, kik építkezni

akarnak, tekintettel legyenek a katonai kvártélyokra is. A katonai kvártélyokat rendszerint meg kell vizsgálni, mert a katonaságot ezentúl nem szabad a padlásokba beszállásolni, hanem oly lakást kell nyitni részökre, hol eső és hideg ellen kellően védve legyen. Amely házban ilyen helyiség nincs s a polgár saját házában nem akarna ily katonai kvártélyt építeni, utóbbi esetben a főkapitány mentességi levelet ad az ily polgárnak, melynek értelmében (*salva guardia*) saját házában ment a katonai beszállás terhétől.

7. Minthogy sok üres házhely, mely régente a német kvártélyhelyéhez tartozott, különböző hatóságok alá tartozó egyének által be lett építve, majd ismét eladva, — ezennel szigorúan meghagyatik, hogy a magyar és német katonáknak, továbbá a regiment — alattvalók — vagy polgároknak ezentúl a fő- vagy alkapitány tudta nélkül nem szabad ily üres telket szerezniök. Azon épületet, melyet engedély alapján ily telekre építeni fognak, a főkapitányság előleges tudta nélkül nem szabad eladniök, vagy elidegeníteniök, mert ellenkező esetben házok kárát vallják, vagy annak megfelelő pénzürtékben bűnhődnek. Az üres háztelkek beépítésének egy évnegyed alatt meg kell történnie, ha el nem adatik; aki pedig ilyet vesz, azonnal köteles hozzá fogni az építkezéshez. Megjegyzendő, hogy az eladó telek méltányos árát szakértők által kell megállapíttatni; az eladásnál a becsár legyen irányadó. Az építkezni akarók is kötelesek a szándékukat előzetesen bejelenteni, nehogy építkezéssel esetleg elzárják a tereket.

8. A német soltész hatósága alá tartozók körében megtörtént, hogy némelyek a soltész hivatalnál tett előzetes bejelentés nélkül kéz alatt — egészben vagy részletekben eladták házaikat; de ezt megelőzőleg helybeli s idegen egyéneknek itt is ott is adósság fejében már lekötötték volt és pedig a valódinál már három, vagy ötszörte nagyobb becsértékben is. Ily eljárás után adósaikat csak mint csőd alá jutottak elégitették, úgy hogy a hitelezők nagy károkat szenvedtek, mert jogos követeléseiknek csak csekély részét kaphatták meg. Ennélfogva a soltész hatósága alá tartozók közül ezentúl senki sem adhat vagy vehet házat előleges bejelentés nélkül s a vételnek is (az 1650. évi határozatok ellenére) a soltész előtt kell megerősíttetnie. Az ellene vétő a kérdéses ház értékéből minden 10-ik aranyat birsággal tartozik lefizetni.

9. A törvényszabta birság terhe alatt eltiltatnak a törv. hatóság tudta nélkül kötött bármiféle szerződések, kötések és végrendelkezések, mint amelyek jogi természetöknél fogva a hatóságok köréhez tartoznak s amelyek mellőzése folytán főleg az árvákat már sok veszteség érte.

10. A katonai vagy polgári hatóság alá tartozó egyének közül csak egyik-egynek adassék meg a sörméresi engedély. A kat. hatóság alá tartozó söörös a kimért sör dolgában a soltész ellenőrzése alatt áll, kinek minden akó sör után 20 magy. dénárt fizet adóul; ugyanannyit fizet a polg. hatóság alá tartozó egyén is a maga hatóságának. A sör jóságára a vásárbírák kötelessége felügyelni; ha máshonnan hoznak a városba sört, azt vegyék meg a helybeli sörmérők.

11. Miként régente, úgy ezentúl is a zsindegyházzal, lécczel s egyéb fane-műekkel üzött kereskedés csak a kat. és polgári hatóság alá tartozó egyének

szabadalma legyen. Ilyenmü házi szükségleteit egyébiránt kiki bárhonnét is fedezhet, csakhogy azzal kereskedést üznie nem szabad.

12. A szombati hetivásáron megjelenő árusok — a régi jog alapján — minden erőszakosság ellen biztosíttatnak.

13. Azonfelül a napi vásárt épügy meg kell tartani, mint ezelőtt, de az elővétel bármiféle árukra vonatkozólag, akár hal, akár hus vagy másféle ételmisszer legyen az, úgy a városban, mint azonkívül teljesen eltiltatik. E rendelkezés érdemében felügyelni a porkoláb és a vásárbírák kötelessége; ha valamelyikök a tetten ért vevőt vagy eladót feljelenené a főkapitányságnak, az árú elkoboztatik, $\frac{1}{3}$ -da a feladóé, $\frac{2}{3}$ -da pedig a főkapitányé.

14. Az éjjeli bor-, sör- és méhser-mérés nyáron át Szt-György-naptól Szt-Mihály-napig egész esti 9 óráig, télen át azonban Szt-Mihálytól fogva csak esti 8 óráig van megengedve. Ekkor a pinczék bezáratnak s azontúl — a bor elvesztésének terhe alatt — mit sem szabad kimérni, épígy magas bírság terhe alatt tilos a vendégek, játékosok befogadása is.

15. Nyáron úgy, mint télen esti 9 órától fogva lámpa nélkül senkise lépjen ki az utcára; amint az esti 9 órát jelző harangszó megkondult, többé senki se merjen a piacra lépni.

16. A vásárbírák kötelessége felügyelni, hogy a súlyok s mindenféle mértékek a hatósági mértéknek megfelelők legyenek. Vizsgálják meg havonként többször az iparosok műhelyeit és ellenőrizték őket; szigorú büntetés terhe alatt járjanak el az előirt kötelességek teljesítésében és semmit se merjenek eltikolni. A mértékek megbélyegzése is az ő tisztökhöz tartozik.

17. A vendéglősök, korcsmárosok, mészárosok, halárosok, kenyérsütők kötelesek a közhírré tett s reájuk vonatkozó szabályoknak megfelelőleg eljárni az iparosokkal együtt, kik már különleg értesítvék. Szóval a vevőnek bármiféle megrövidítése, hamis mérték és súly használata, vagy kisebb súlyú kenyér sütése, büntetés terhe alatt tiltatik.

18. A különféle kereskedők és iparúzők, kikre vonatkozólag általános a panasz, hogy túlságosan felcsigázzák czikkeik árát, addig is, míg e téren is meg fog történni a kellő árszabályozás, óvakodjanak a túlságos árkövetelésektől és a vevő megkárosításától; mert lelkiismeretlen eljárásuk esetében — méltó büntetésre számolhatnak.

19. A porkoláb és az esküttek kötelessége havonként megvizsgálni a kéményeket — magukkal vivén a kéményseprőt is. Ahol a tisztítást szükségesnek találják, ott a házbirtokos az eskütt kezébe azonnal fizesse le a kéményseprőt megillető díjat, a kéményseprő az ekként megvizsgált házak kéményét ezután sorban tisztogatja, de díját az esküdt kezéből veszi.

20. Minden házbirtokos — tűzvész esetére — házában vagy a háza előtt egy kád vizet tartson készen két bőr kannával; ugyanezen esetben a szomszédok is kötelesek kútjaikat teljesen készen tartani és pedig négy arany bírság terhe alatt.

21. A kémények ne legyenek alacsonyak, hanem a tűzveszély könnyebb elhárítása céljából magasabbra emelendők. Amely háznál az első intés után

sem foganatosíttatik e rendszabály, ott az egész kémény lerombolandó és újból felépítendő.

22. Szalmával és náddal ezentúl nem szabad a házakat fedni az ily háztetőt 3 hónap alatt le kell rontani és három arany birság terhe alatt — zsindeyllyel vagy deszkával befödni.

23. Ha valamely tüveszélyes helyen valaki fát vagy szénát tart, azt a porkoláb és az esküttek vizsgálják meg, hogy megfelelő intézkedés történhessék.

24. Ezentúl akármiféle idegennek, vagy ismeretlennek nem szabad szállást adni. Ha egy vagy több mégis bejő a várba s itt a polgárok, nemesek vagy regiment-alattvalóknál szállást kérne s a gazda gyanúsnak találná az illető egyént — ez esetben köteles őt testi és halálbüntetés terhe alatt bejelenteni.

25. A ganéjt, piszkot és egyéb szemetet se a magyar, se pedig a német katonaság, vagy polgárság ne szórja s a moslékot ne öntse ki az utczára; csöbrökben nem szabad a szemetet kihordani, mivel mindez nyáron dögleletessé teszi a levegőt. A várban talált dögtetek eltakarításáról a porkolábnak kell gondoskodnia. Az istállók ganáját a fehérvári kapu elé a kijelölt helyre — kell hordatni; aki az ellen vét, annak lovát, ökrét és szekereát a kapúórség letartóztathatja mindaddig, míg csak ki nem egyenlíti az ügyet és ki nem váltja a lefoglalt zálogot.

26. Disznókat nem szabad a várfalakon belül tartani; a meglevők négy hét alatt eltávolítandók, mert dögleletessé teszik a levegőt.

27. Szénacsűröket és jégvermeket csak a vártól 400 lépésnyire szabad felállítani; továbbá a fehérvári kapu előtt fekvő kertek árkaik betöltendők és pedig a telek elvesztésének terhe alatt. Árok helyett sövényzettel vagy tuskével foglalják körül a kerteket.

28. Minthogy hihető, hogy a helyben állomásozó német katonák — a ker. erkölcsök rovására — romlott és kétes erkölcsű nőkkel élnek és laknak, kik között férjeiktől megvált és házasságtörő nők is találkozhatnak, ennél fogva szigorúan meghagyatik, hogy ama katonák, kik élettársukkal nem akarnak törvényesen egybekelni, az illető nőt 3 nap alatt eltávolítsák a várból, aki pedig egybe akar kelni, az jelentkezzék a soltész-hivatalban további utasítások végett. Ha pedig a kitűzött 3 nap elteltével még ily kétes erényű hajadonok vagy házasságtörő asszonyok tartózkodnának a várban, ez esetben a hóhér a hajadonokat megbélyegzett arcczal üsse ki a kapukon, a házasságtörő nők pedig halállal lakoljanak. A porkoláb dolga felügyelni és kiméretlen erélylyel éjjel-nappal odahatni, hogy semmiféle erkölcstelenség s büntanya ne találjon helyet a vár falai között. A jó rend és erkölcsök érdekében minden nőtlen idegen s nőtlen cseléd, aki nem tartozik sem a katonai, sem a polgári hatóság alá, 24 óra alatt takarodjék ki a várból. Ha pedig valaki kenyérkeresés végett jő a városba, az jelentkezzék a soltész vagy városi hatóságnál, hogy annak rendje szerint felvétessék. Ha pedig a regiment-alattvalók közül valaki el akar költözni, annak becsületbeli kötelessége a soltész előtt jelentkezni, hogy ez ismét a főkapitánynál jelenthesse a dolgot; mert ennek utasításához képest

fogja az elbocsátó-levelet kiállítani. E pontra a lakosság kiváló figyelmet fordítson és idegent, főleg hódoltságbelieket, meg ne tűrjenek a városban.

29. A kivont fegyverrel való veszélyes hadonázás, lődözés vagy bárkinek valamely fegyverrel való megsértése — miként azelőtt, úgy most is — kivételt nem ösmerő halálbüntetés terhe alatt tilos.

30 Sem a magyar, sem pedig a német nemzethez tartozó úri szolgák, tanulók, mesterlegények és ezekhez hasonló állásúak kardot, csákányt, buzógányt, husángot, vagy egyéb tilos és rejtett fegyvert sem éjjel, sem nappal nem viselhetnek, kivéve a magyar katonatisztek. Ellenkező esetben az illető nemcsak fegyverétől fosztatik meg, hanem meg is büntetetik.

31. A káros elővételi jog gyakorlása már több ízben rendeleti uton szabályoztatott, mivel sokan e jogot nemcsak a gabona — s hasonló árúneműekben gyakorolták, hanem az élelmi szerekre nézve is. És minthogy ezeket sokan már a várkapu előtt összeveszik, titkon házaikba csempészik s azután — mint egyesekről köztudomásu — 2—4 kofát is tartanak s ezek által a piaczon busás nyereséggel ismét eladatják s ezzel igen felszöktetik az élelmiek árát: ennél fogva minden árut, melyet a fehérvári kapun behoznak, egyenesen a piacra kell vinni, hogy kiki a maga szükségletét olcsón beszerhesse. Aki a rendszabály ellen vét, az árúja elkobzáson felül is bünhődik.

32. Minden házbirtokos kiváló gondot fordítson a tűzveszély elhárítására; az e tekintetben hanyagnak mutatkozó — személyválogatás nélkül — testi feyítéssel sújtatik.

33. Vallási vitatkozások, sértegetések vagy a folyó háborúra (spanyol örökösödési és kurucz háború) vonatkozó beszélgetések testi büntetés terhe alatt — úgy a nyilvános, mint a magán helyeken — betiltatnak. Az esti takarodó (Zapfenstreich) után a vendéglősök és korcsmárosok távolítsák el vendégeiket; mert ellenkező esetben összes boraik elkoboztatnak.

34. Ha lovat, marhát vagy disznót találnak a bástyákon, ezeket be kell hajtani, de nem szabad lelőni. A kiváltás összegét a főkapitány határozza meg.

Az alkapitány hatalomköre.

A győri főkapitányok a XVII. század közepe óta (1664.) rendszerint Bécsben laktak; távollétökben az alkapitány áll az ügyek élén s mint a főkapitány helyettese — az ettől nyert utasítás értelmében kezeli a reabizott hatalmat. Ezek hiányos volta miatt, kapcsolatban az alkapitányok s közegeik önkényes eljárásával — a katonai, polgári és nemesi hatóság között örökös egyenetlenség, panasz és visszavonás volt napirenden; Heister főkapitány tehát hason viszonyok között úgy a köznyugalom, mint a lakosság békéje és a vár érdekében szabatosabban körvonalazza Bedae Bertalan alkapitány jogkörét. E szerint:

1. Az alkapitány csak azon regaliákat élvezheti, amelyeket a főkapitány kegyelemből engedett át számára; nem szabad tehát a saját érdekében külön vámot szedni, nehogy egy árútól 2—3 helyen is vegyenek regáliát.

2. Az őrzáratok éjjel-nappal őrködnek a közrend felett; az idegenek a főkapitányság hatásköre alá tartoznak.

3. A cs. és kir. kiváltsággal bíró czéhek megkeresésére — a nekik adott főkapitányi protectionalis értelmében — a himpellérek és kontárok kiirtására segédkezet kell nyújtaniok.

4. Önkényesen mit se követeljen, támogassa a végrehajtásban azon ármegállapításokat, miket a győri hatóságok az ordinánz-házban szoktak volt elhatározni.

5. A fajzási, rét- és legeltetési jog tekintetében a túlkapasokat ne nézze el s a nagy hálókkal űzött halászatot se engedje meg a katonaságnak.

6. A vár közelében nem szabad vízi malmokat felállítani, mert árthatnának a falaknak.

7. A kapukat, ha köd vagy veszély nem mutatkozik, a szokásos vizitálás után fél óra mulva meg kell nyitni s csak esti szürkületkor zárassanak el, hogy a lakosok mezei és kerti munkájokat végezhessek.

8. A nagy ágyúk (pl. a fél Kartaum) a górvédeken, a mozsárágyúk pedig oly helyeken állítandók fel, ahonnét az utcák felett uralkodni lehessen. Ehhez képest új górvédek felállításáról kell gondoskodni; a többi ágyú maradjon a bástyákon.

9. A puskaport ezentúl nem szabad egy helyen összehalmozva tartani, hanem különböző helyeken.

10. A kazamaták és egyéb boltozott helyiségekben többé nem szabad marhát tartani, hanem csak ágyúkat és táborig szerezket; a bástyákon való kocsikázást vagy legeltetést sem szabad ezentúl megengedni; a legeltetés csak a külső sánczokon engedélyeztetik.

11. A főkapitány jövedelmei felett való őrködés és azok kezelése annak kastély-kapitányát (Schloss-Hauptmann) illetik.

12. A tűzveszélyre való tekintettel a lakosság csak négyheti fa-, szénas és szalmaszükségletet szállíthat a várba stb.

A várkapitányság tiszti fizetése.

A győri főkapitány és közegeinek mellékjövodelmei.

A főkapitányok és főtisztjeik rendes zsoldjuk és asztalpénzükön felül még jelentékeny mellékjövodelmi forrásokkal (regalia) is rendelkeztek. Ezek ellen ugyan a káptalan, a város és a megye többször tiltakozott, ámde a sérelmek orvoslására kiküldött bizottságok úgy 1625. mint 1650-ben meghagyták a főkapitányt és tisztjeit eddigi mellékjövodelmeik élvezetében. A törvény szava pl. határozottan eltiltja a végek főkapitányait az úgynevezett ötvened és századrész szedésétől, melyet a marhák, só és egyéb kereskedelmi tárgyak után vettek (1630: 44. és 1635: 77. t.-cikk) a bizottság mindamellett elnézte ezt továbbra is; a többi jövodelmforrásokra nézve pedig a főtisztiek elődeik százados gyakorlatára s a többi véghelyeken dívó szokásokra hivatkoztak.

Gr. MANSFELD FÜLÖP főkapitány regaliái :

Országos vásárok alkalmával (4) minden zsidókereskedő kocsija után egy vég vászon; egy koci s kő után egy darab kő; minden láda beszózott hal után tetszés szerint néhány darab; egy koci szárított haltól azok minőségéhez képest néhány drb; 50 drb Győrön át hajtott disznótól egy drb; 50 juhtól egy drb; minden Győrött kimért vizától annak feje és belső részei; minden halász hetenkint, ha sok hala van, abból körülbelül egy font súlyut ad; minden kenyérsütő asszony hetenkint ad egy cipót; a Győrött kimért szarvasból annak két vesepecsenyéje s a vaddisznóból annak feje jár.

A főkapitány háztartásában gyertya- és szappanfőzésre évenként 7 mázsa fagyút fogyaszt el; a győri mészárosok ennek mázsáját a folyó árnál egy magy. tallérral olcsóbb áron kötelesek a főkapitány tisztartójához (Hofrichter) szállítani. A cigányok is kötelesek évi ajándékot adni, a regiment-alattvalók pedig a szükséges mennyiségű jég szállításáról gondoskodnak.

A főkapitány azonfelül Győr egész vidékén szabad vadászati jogot gyakorolt.

A főstrázsamester (Obristwachtmeister) mellékjövedelme :

Mint hogy Győrött a főstrázsamesternek mindenkor egy tolmácsot kelle tartania, e czímen azon hódoltságbeliektől, kik Győrré hozták volt eladó marhájukat, fejenként 5 s minden ökör után egy garast szedtek; azon hódoltságiaktól pedig, kik Győrön át Ausztria felé hajtják marháikat, (mi ritkán szokott történni, mert a győri marhakereskedők szokták volt megvenni) fejenként egy birodalmi tallért, de a győri lakosoktól mit sem szoktak vámul venni. Mint hogy azonban az Ausztria felé menőknek a győri főstrázsamestertől útlevelt kell váltaniok (nehogy gyanus elemek is átmelessenek), mely nélkül az abdai hid őrsege senkit sem bocsát át, ez útlevelért a győriek ugyan semmit, de az idegenek egy garast tartoznak adni a útlevelíró egyén fizetéséül. A zsidók, kik bőröket, vagy egyéb árukat vásárolnak, vett áruik természetéhez képest a régi szokás szerint 1—3 tallért tartoznak fizetni, országos vásárok alkalmával pedig a vásárorok czimén a főstrázsamesternek minden idegen kereskedő sátra után 3—4 garas értékű tárgyat ad. Az összes regáliák évi összege alig emelkedik 200 frtra.

A strázsamester hadnagy (Wachtmeister Lieutenant) mellékjövedelme :

Régi szokás, hogy minden szekér fa után egy darabot adnak a hadnagy számára, ki abból a kapuk utalját tartozott fával kirkatni s ez útát jó karban tartani; a szombati fajövedelem azonban a helybeli kórházat illette. A helybeli polgárok országos vásárok alkalmával soha egy krajczárt vagy fillért nem szoktak fizetni, azonban az idegenek, mint a pozsonyiak, soproniak és bécsiek sátorhelyök kijelölése és tisztántartása fejében mindig adtak egy kis ajándékot.

Az ezred porkoláb mellékjövedelme nem állott egyébből, mint hogy az általa elzárt egyének mindegyike egy birodalmi tallért fizet s hogy a katonaság köréhez tartozó néhány üzletember hetenkint egy garast ad. A sérelmi iratokban ellene felhozott vádak szerinte alaptalanok.

A *vásárbírák* mellékjövedelméül a régi szokás szerint minden kocsi után 4 magy. denárt vettek; azonfelül az elővásárlóktól (kik t. i. mások felett a vételben elővételi jogukat gyakorolták) és egyéb árusoktól egy denár szokott járni részökre.

Mikor a pestis pusztított.

Prayner János főkapitány rendelete 1620-ból.

My Prayner János, Staernak Nemes, Stubnigh, Fladnyez, Rabenstein és Zentt Margaretha waraynak szabad ura, az Feolseges Romay Chiaszarnak Oduary és hadakozó Tanachya, Alsó Ausztrianak eöreökeös Camorasa, es az Gieőry feő Wégházának hoszaya tartozando vegbeliekkel eghietemben Generalis fw kapitannya.

Ezen Gieőr Warasy feő Byronak és Eskütteknek minden ió akarunkat ayanlyan, Adhattjuk értésére, Hogy latwán Istennek eő szent feölsegenek ez my wárasunkon bweynket az deöghletes pestissel és nyavaliaval való chiapását és ostorozását, melinek ha imadsagot és szorgalmatos gonduisselel eleytt nem vesziök, feleö, hogy naponkentt touab touab ne terjedgien és hatalmaskodgiék raytunk. Annak okaert Tysztünk és hyuatalunk vezérlésébül hadgiuk s parancholliuk, hogy mind az teöb ió renben állapodott Varosok s mind penigh ez veghaznak regh ió szokasa szerint kegték mingiarast, mindenfele Mester embereknek, Ugimintt Szyartoknak, Wargaknak, Thymaroknak, Zwechieöknek, Zappanfeözeöknek, Giergtia chinaloknak, és minden egieb hasonló lughzo mestereknek, kiknek nehez biödeös illatjokkal az leveghő cegh inkab megh ueztegeteodik ereosen megh paranchiolliia, hogy myndenek az eő lugosokatt az Várasbul minden halladék nélkül tüstent ky Vigiék es az Varason kyüül giakoroliak abbely mesterségeket, nem tilalmazuán senkitt az ittben valo Varrastul és arulástul hasonlokeppen az Mester embereken kyüül egiebekis mindenek hazoknal és Uduarokon valo biödeös ganeytt, azon szerint házak eleytt ky tiszttychiak es horgyak. Annak feöleötte myngiárt az barbel mesterek keöziöl egy mester Valasztassek, ky az választott nemett mesterrel egjut, az betegékett latogassa és Nézze, ha affele deögleletes betegséhben fekszyke auagy nem, es ha mellyett affelet találnak azt mijngiart az varason kyüül bizonios helre ky vytessenek, holott fekiögiek es giogittassek, hogj egyebek töile ittben megh ne deögeollyenek, az hazatt penygh myngiárt be pechietelliek. Annak feöleötte aztis eros büntetésünk alatt megh hyrdettessék házonként, myhelen valamelj háznál affele deögeös Nyaualiaban leuő ember auagy giermek talaltatyk, az ház gazdaya ottan megh yelenchye eleotte jarioianak, es az az latogatokal megh nezese es az varashol az rendelt helyre ky Vytesse. Hol penygh az gazda el titkolna, az szomszedy effelekre ugyiazuán meg yelenchiék: mellett ha sem az gazda, sem szomszédok megh nem jelentenek auagy el tytkolnak es jeouendeöben ky hyrhedyk, affélék kemeny büntesünkett el nem kerölyk,

hasonlokeppen azokis igen megh büntetődnek, Valakyk hazokon valo pechytett ideő eleőtt le merik szakasztanny es hazokott feolnyttnya. Towabba, myuel igen meleg ideők szolgálnak, legien az is ereős büntetés alatt megh hyrdettwe, hogj mynden haz előtt edenyekben Viz tartassek, hogy (a kitül lsten oltalmazzon) ha giuladas esnék a warasban, hamar valo seghitség h le hessen annak oltására. Ez rendelésunk penygh es Decretomunk személy valagatas nélkül minden az helben leueő lakosokat illety.

Királyfogadás 1839-ben.

Eő Császári Királyi Felségének

1839-ik évi Szent-Iván hava 10-én

Tekintetes Nemes Győr Vármegyébe, 's ugyan azon nevü szabad 's királyi Városba szándékozott legkegyelmessebb eljövetel' napjára határozott

ünneplési rendszer:

1-ször. Eőttevényen, a' Plebánus, Mester, Előljárók, két nembéli tanuló ifiuság, a' többi helybéli lakosok, valamint szinte a szomszéd helységekbül öszve gyüilendő jövevények ünneplő öltözetekben, — de végre a' közelebbi Hédervári, 's Ásványi Czéhek is lobogóikkal, — a' Posta háznál kezdve, két sorban az uttzán hosszát állittassanak, a' házok kihéírtessenek, és zöld ágokkal kiékesíttessenek; — 's így mindenek elrendeltetvén

2-szor. Járásbéli Szolga-Biró, és Eskütt Urak, kiválosztandó 12 nemes Lovagokkal, Eő Felségét a' Posta háznál bevárni, 's ne talán veendő legkegyelmessebb Parantsát tellyesíteni fogják.

3-szor. Megérkezvén Eő Felsége, a' harangok szünteleni szóllása közt, a lovak váltása után, utját folytatandja, e' következő rendel:

- a) Előre indul a' Járásbéli Szolga-Biró úr, — utánna
- b) A' Nemes Vármegyve Katonáji, — 's ezeket, elegendő távolságban, hogy Eő Felségének az okozandó por terhére ne legyen, követik
- c) A' 12 nemes Lovagok nyargalva az Udvari hintók előtt.

4-szer. Abdánál, hasonlóan a' Plebánus, Mester, Előljárók, a' két nembéli tanuló ifiuság, 's a' többi lakosság, csinossabb köntösben az arra vezető

ut hosszában két sorosan kiálltassanak, 's ekkint a' Templom harangjai szállása közt tiszteltesék a' Felséges Utazó.

5-ször. Szabad 's királyi Győr Városa határa szélén egy diadalkapu álltatván ottan, a' nélkül, hogy Eő Felsége megállapodjék, a' Városi Tisztikar, és választott Polgárságnak vegyes Kiküldöttsége két oldalrul helyet foglalva, első tisztelkedését teendi.

5-szor. Vett újjabbi utasítás szerint Eő Felsége csak egy helyen kívánván Kiküldöttséget fogadni, erre való nézve a' Nemes Vármegyének, — valamint szabad 's királyi Győr Városának is kirendelt két Kiküldöttségei, illetőleg egygye olvadva, délután a' Nemes Vármegye Curialis Házának nagyobb Teremében öszve gyülekezzenek, 's innénd egygyütt, pontban három órakor, e' következő rendel:

a) Előre a' választott Polgárságnak Szószóllója lóhátán. — utánna

b) A' Nemes Vármegye Katonái, 's ezek után

c) A' Nemes Vármegye háza előtt hasonlóan öszve gyülekezendő lovas Polgárság, 's így végre

d) A' Kiküldöttségek Hintóikban az Ujvárosi Várház kívüli gyepre induljanak, 's ottan tüstént, a' már kün addig öszve gyüvendő disz, és forma öltözetü lovagokkal, kellő sorra állván, Eő Felségét bévárják, — megérkezvén pedig 7-szer. A' Vámtól kezdve a' bójöveteli rend ekként határozatott:

a) A' választott Polgárság Szószóllója legelő, utánna

b) A' Nemes Vármegye Katonái, — ezeket kövesse

c) A' Lovas Polgárság.

d) A' Kiküldöttségek Hintaji a' Városi Kapitány vezérlése alatt, — előre a' Város, utánna a' Vármegye.

e) A' forma öltözetü Nemes Lovagok egyik Osztálya, Kapitány Urnak vezérlése alatt.

f) Az Udvari Kotsik körülveve, a' disz öltözetü lovagok által, 's végre

g) A' forma öltözetü Nemes Lovagok másik osztálya, fő Hadnagy Urnak vezérlése alatt.

8-szor. A' Várháztul kezdve egész a' Harmincz Adói épületig, a' Szabadhegyi, Ujvárosi, és Majoroki polgárság, és Lakosság diszessebb ruháiban állitasson fel két sorba.

9-szer. A' Harmincz Adótul kezdve a' Palatinus Vendégfogadóig, helyheztessek el az Ujvárosi Catholica, 's egyéb vallásu, ugy a' Majoroki tanuló ifuság is, mindegyik ifuság az illető Lelkészek, és Tanítottók vezérlése alatt, — innénd

10-szer. A' Városi Séta-térig az Izraeliták Előljáróikkal és a' Szigethi Céhek lobogóikkal foglaljanak helyet.

11-szer. A' Séta-téren Szabad 's Királyi Győr Városának Kiküldöttsége Eő Felségét a' Kultsok általadása mellett üdvözlendi, 's ugyan itten az egyenruhás polgárságnak három Osztályai is tisztelkedendjenek, utóbb pedig Eő Felsége tovább indulván ezen Osztályok is, a' tisztelkedő vonalba kanyarodjanak mindjárt az Udvari Kotsik után, 's ekkint a' Kotsik, és forma öltözetü

Nemes Lovagok közt helyet foglalván, az egész jövetelt a' piaczon keresztül szinte késérvék egészen a' Gulik Házig, a' hol balra vonulva, a' Szodtfriedt-féle ház előtt, veendő további parancsig felállani fognak.

12-ször. A' Bécsi Kapun bellül a' Bécsi uttzának egész a' Szent Benedek Kolostorig fekete öltözetű pálczás polgárok két sorba állitva fognak tisztelkedni, 's egyszersmind a' jó rendre ügyelni.

13-szor. A' Szent Benedek Kolostor szegletétől, az egész tanuló Ifuság Oskolákon kint, úgy az árva Intézet is, illető Tanítóknak, 's főbb igazgatóiknak vezérlése alatt, a' Kolostor Templom, és Oskola épületek hosszán a' Kávéház felé kanyarodva fognak sorossan helyet foglalni.

14-szer. A' Piacznak többi részén, a' Király Utzának egészen a' Gulik házig, a' Városi Czéhek állittassanak fel lobogóikkal.

15-ször. A' Gulik háztul egészen a' Püspöki Várig, ismét a' fekete öltözetű pálczás polgárság tisztelkedjék.

16-szor. A' vár Gráditjának egyik oldalán, végre a' tanuló Leánykák, fejez ruhákban zöld virágokkal töltött kosarakkal ellátva, a virágok Eő Felsegek előtt leendő hintésével tisztelkedendek.

'S ily rendtartással a' tisztelkedők vonala a' Püspöki vár Kapuja előtt (a' Ferdinánd városban, jelessen az ottani falerakó körül, jó távol az úttul, melyen Eő Felsege érkezend, alkalmaztatandó ügyük' és mozsaraknak durrogása, 's minden harangoknak szünteleni szóllása közt) megérkezvén, a' vezető Városi Szószólló azonnal jobbra tartván Dresmitzer Eő Nagysága háza felé konyoruljon, 's az egész kíséret őt követve, — a' Nemes Vármegyének Kiküldöttjei Hintaikbul, (mellyek tüstént hazamenendők) leszálva, azonnal a' várnak kisebb Kapuján gyalog Eő Felsege elejbe siessenek, a' Nemes Lovagok pedig az öreg templom általellenében, az üres épület-tér falkerítése hosszán, veendő további parancsig helyet foglaljanak, — az Udvari Kotsik ellenben egyedül a' disz-öltözetű Lovagok által késérve, egyenesen a' várba hajtsanak, 's ottan a' lovagok eloszoljanak, a' Kotsik pedig rendeltetések helyére szállittassanak.

Szent-Iván hava 11-én

Eő Felsege regveli 6 óraker Komáromba folytatván utját, erre való nézve 1-ször. A' disz-öltözetű, 's ismét választandó 12 forma öltözetű 12 Nemes lovagok, a' Püspöki vár udvarán öszvevonuljanak, 's ugyan ottan

2-szor. Az egyenruhás gyalog, és lovas Polgárság is tisztelkedés végett megjelenjen, 's alkalmas helyen felálljon.

3-szor. Megindulván Eő Felsege, a' vonal lészen, a' Bétsi uttzának, ki a' Fejérvári Kapun, 's a' meneteli rend ekkép határozottatott:

- a) Első All-Ispány Ur, a' Járásbéli Szolga Biró Urral, legelő, utánna
- b) A' Nemes Vármegye Katonáji, — ezt kövessék
- c) A' Városi lovas polgárság, a' Fehérvári vámig.

d) A' 12 forma öltözetű Nemes Lovagok, kik Eő Felsegét Gönyőig késérendik.

e) Az Udvari Hintók, körülvéve a' disz-öltözötű Lovagok által, — de ezek is csak a' Fejérvári Vámig, a' hol két oldalrul sort formálva, a' c) alatt már érintett lovas polgársággal vissza maradnak.

f) Gönyőn, hol szint' ugy valamint Eöttevényre nézve az 1-ső Szám alatt előadatik, az intézetek üdeiben megteendők lesznek, — a' már előre kirendelendő Nemes Vármegye Katonái 's más 12 nemes lovagok az érkezöket felváltani, 's Eö Felségét Ácsig késérni fogják.

A szab. kir. Győr tisztujjtásai.

1743—1848.

A szab. királyivá lett Győrvárosa 1743-ik évi ápril 24-én esett át a tisztválasztási izgaknak első ézetén. Ekkor választotta b. KELLER Károly kamarai tanácsos mint királyi biztos elnöksége alatt először meg saját tisztviselőit.

Az első tisztikar.

Birónak a külföldi származású KARNER Józsefet választotta meg, ki honosítása után hivatalába beiktattatott.

Kapitány: Miskolczi Ferencz.

Tanácsosok: Vissy Lőrincz, Franck András, Botth Márton, Gencsy János, Szalai György, Hackstock János, Szél Mihály, Babatits József, Vissy István, Döller Péter, Klausz Tamás.

Főjegyző: Baráthy János.

Ügyész: Czauner Károly Fridrich.

Szószólok: Attin György és Pirsth József.

Ez időtől kezdve szórványosan 51 tisztujtó ülése volt a városnak 1848-ig s az ezeken végbement választások alapján a következők viselték a főbb hivatalokat.

Előrebocsátjuk, hogy 1743-tól 1848-ig volt főbiró 15, polgármester (1787—1841) 11, kapitány 20, tanácsnok 64, főjegyző 6, törv. sz. jegyző 10, tisztü ügyész 8, szónok 29, külső tanácsbéli tag (1800—1846) 164.

Főbirák.

1743-ban Karner József
1753-ban Babatits József
1768-ban Polgári József
1769-ben Döller György
1773-ban Börcsy Márton
1778-ban Schnajd János
1787-ben Börcsy Márton
1792-ben Dorffner Jakab

1800-ban Schnajd Ferencz
1808-ban Hegedüs János
1824-ben Dorffner Jakab
1826-ban Gözsy Máté
1829-ben Rába István
1836-ban Czech János
1841-ben Steffanits József

Polgármesterek.

1787-ben Dorffner Jakab	1824-ben Gözsy Máté
1790-ben Vissy István	1826-ban Szakáts Mihály
1798-ban Hajmel József	1831-ben Czech János
1800-ban Hegedüs János	1836-ban Steffanits József
1805-ben Hajmel József	1841-ben Anvander Ferencz
1819-ben Hornischer Ferencz	

Kapitányok.

1743-ban Miskolczy Ferencz	1787-ben Hegedüs János
1747-ben Széll Mihály	1800-ban Bahanek Mátyás
1751-ben Gentsy János	1805-ben Gözsy Máté
1753-ban Schopf János	1816-ban Angster József
1755-ben Polgáry József	1819-ben Rába István
1756-ban Schnajd János	1822-ben Vissy József
1771-ben Teslmayer János	1824-ben Szakáts Mihály
1772-ben Szalay András	1826-ban Steffanits József
1773-ban Angster Antal	1836-ban Zánthó Mihály
1778-ban Klausz József	1846-ban Hergesell Ferencz

Tanácsnokok.

1743-ban Klausz Tamás	1762-ben Angster Antal
Vissy Lőrincz	Szalay András
Frank András	1769-ben Fechtmayer József
Both Márton	1772-ben Huffnagel József
Gencsy János	1773-ban Miskolczy András
Szalay György	1774-ben Nemesnépy József
Hachstock János	1776-ban Vissy István
Széll Mihály	1778-ban Hoffer (Hajmel) József
Babatits József	1790-ben Jorffner Jakab
Vissy István	Schnajd Ferencz
Döllner Péter	Schélius Kristóf
1753-ban Schopf János	Hegedüs János
Baráthy János	Babatits József
Hajmel András	Mayerhoffer Mihály
Richter Ádám	Bahunek Mátyás
1754-ben Polgáry József	Gözsy Máté
1756-ban Börcsy Márton	Lackner Márton
Schnajd János	1803-ban Angster József
1758-ban Klausz József	Vissy József
1759-ben Dosztern Károly	1808-ban Vizer Ferencz

Horváth Mihály	Zánthó Mihály
1819-ben Hornischer Ferencz	1834-ban Tomentsék Ferencz
Rába István	Beke Auguszt
1822-ben Szakáts Mihály	1836-ban Legény János
Fray János	1841-ben Kövessy Ferencz
Mayerhoffer Ignác	Lakatos János
1824-ben Czech János	Karpff Sándor
Steffanits József	Hergesell Ferencz
Pirst Antal	1846-ban Klimisch József
1826-ban Anvander Ferencz	Landherr János
Csaby József	Mendel István
1829-ben Kajdacsy János	

Főjegyzők.

1743-ban Baráthy János	1782-ben Dorffner Jakab
1753-ban Deáky József	1787-ben Schopf Ferencz
1760-ban Unger József	1826-ban Korbonits István

Törvényszéki jegyzők.

1760-ben Luby János	1808-ban Rába István
1770-ben Nemesnép József	1819-ben Czech János
1774-ben Haymel József	1824-ben Legény János
1778-ban Babatits József	1836-ban Mendel István
1787-ban Horváth Mihály	1846-ban Lehner János

Tiszti ügyészek.

1743-ban Czauner Károly	1785-ben Schopff József
1753-ban Zsiday Pál	1817-ben Zánthó Mihály
1760-ban Jankó Mihály	1829-ben Gittig (Gulih) János
1768-ban Babos József	1846-ban Hinár János

Szónokok.

1743-ban Attin György	1756-ban Miesl Antal
Pirsth József	1757-ben Szalay András
1744-ben Heinel András	1759-ben Czollner János
Müick József	1763-ban Marchart Ferencz
1745-ben Farkas János	1768-ban Ratkovits Pál
1748-ban Schopff János	1785-ben Farkas Márton
1752-ben Mogyoróssy Józs.	1789-ben Fray János
1754-ben Teschmayer J.	

1816-ban Rába István
 Noisser Mihály
 1819-ben Gurster János
 Fekete Márton
 1824-ben Gurster János
 Téhely János
 1829-ben Ecker János
 Verderber István

1331-ben Ecker János
 Téhely János
 1841-ben Toscano József
 Wurda Ferencz
 1846-ban Toscano József
 Pasperger Antal

Külső tanács tagjai.

1800-ban Verderber György
 Balter János
 Fabriczy Péter
 Hügel József
 Ormos József
 1803-ban Koller József
 Csomay Sándor
 Höninger Simon
 Hornischer Ferencz
 Steltzner György
 Lepsényi József
 1805-ben Borsody Illés
 Kiss János
 1808-ban Nyeregjártó János
 Valter Ignátz
 Szabó Pál
 Sulczer Jakab
 Simonyi György
 Steinböck József
 Tamaskó József
 Gschwind János
 Czeglédy János
 Landherr Mihály
 Balogh József
 Kindermann Vencz.
 Lengyel Márton
 Kimmerl József
 Karner Mátyás
 Németh János
 Krach Antal
 Kováts Ferencz
 Ankerl József
 1812-ben Mayerhoffer Ignác

1812-ben Skublits Mihály
 Scharritzer Ferencz
 Tüzkő István
 Czech György
 Fekete Márton
 Holczer Ignátz
 Haas Mátyás
 Rába István
 Grössenbrünnner Márton
 Preng János
 Schöberl Ferencz
 Magyar Ádám
 Standtner Domonkos
 Frischmann Antal
 Purgl János
 Laky András
 Sax János
 Durza Tamás
 Schadl Mihály
 Rautner József
 Ringlhan Ignátz
 Kovatsits Pál
 Cziráky István
 Adler Reinhardt
 1816-ban Spiró György
 Hügel Ferencz
 Mogyoróssy János
 Szodtfriedt József
 Somogyi István
 Neupauer György
 Torkos Kristóf
 Hetsch József
 1819-ben Lang József

- 1819-ben Simonyi Imre
 Szekrényessy József
 Peer Ferencz
 Téhely János
 Buchberg János
 Ecker János
 Szaváry Ignác
 Virág Ádám
 Fillinger József
 Schratzenbach József
 Verderber István
 Fischer József
 Kutassy József
- 1822-ben Welcher György
 Szabó Pál
 Grössing Mihály
 Lakatos János
 Bordáts István
 Szakáts Mihály
 Hofbauer József
 Fehér József
 Fink József
- 1824-ben Fleischman József
 Mogyoróssy Ignác
 Saffran Mihály
 Pintér Ferencz
 Stizner Ferencz
 Czumpf Mátyás
 Berner Ferencz
 Lents József
- 1826-ban Streibig József
 Mérföldy Mihály
 Graff Mihály
 Lehner János
- 1829-ben Kajdatsy János
 Nagy István
 Puntigám János
 Buchberg János
 Purgly György
 Erhart Antal
 Bauer János
 Thurner József
 Hoffmann Mihály
- 1831-ben Ettlinger Ferencz
- Tóth Imre
 Klauzer Gottfried
 Schey János
 Latesz Jakab
 Menner Ferencz
 Császár József
 Karpff Antal
 Szekrényessy József
- 1836-ban Györgyi Mihály
 Hitzlberger Ferencz
 Hutflösz Sámuel
 Raymann Antal
 Bösze Péter
 Klein János
 Hergeszell Ferencz
 Lengyel Ignác
 Bezerédy Ignác
- 1841-ben Szávay Antal
 Pachl József
 Takáts György
 Heuffel Samuel
 Michl János
 Schandl János
 Caneider József
 Horváth Dániel
 Lucardy Ferencz
 Bisinger József
 Limbeck Vincze
 Tóth József
 Vallner Pál
 Mayer Mihály
 Pasperger Antal
 Haagen István
 Kohlhoffer József
 Toscano József
 Marchart Ferencz
 Linck Mihály
- 1846-ban Hupka György
 Folk Ignác
 Jankó János
 Adler Ferencz
 Marton Ignác
 Balogh Kálmán
 Perlaky Dániel

Noisser Ernő
Preng Mihály
Schäffer Jakab
Latesz Jakab

Kautz Ignác
Fischer József
Singer György
Demetrovits Sándor

Ezután a 48-as idők következtek, melyeknek tisztujtásáról a könyv második főrészében vannak az adatok.

4. A püspökség és káptalan történetéhez.

Győri megyés püspökök.

A püspökség és káptalan történetét századok hosszú során a legbensőbbben összeforvra találjuk a város történetével. Az általános, úgy a művelődéstörténeti fejezet feltünteti az összeszövődés szálait. E helyen pusztán néhány adatsorozatot kívánt egymás mellé fektetni könyvünk.

1. Modestus	1019—1037.	27. III. Péter	1376—1377.
2. I. Miklós	1055.	28. Gillermus (Guivellmus)	1378—1384.
3. Dezső	1064.	29. Hédervári I. János	1337—1415.
4. Arduin	1097—1103.	30. Molnári Kelemen	1419—1438.
5. I. György	1111—1113.	31. III. Benedek	1439—1440.
6. Ambrus	1114—1131.	32. Ágoston	1447—1465.
7. I. Péter	1135.	33. Monoszlói Csupor I. Demeter	1466—1480.
8. I. Pál	1137—1138.	34. Nagy-Luchei Dóczy Orbán	1483—1486.
9. Zacheus	1142—1146.	35. Erdődi Bakocz Tamás	1486—1495.
10. Izbeg	1150.	36. Erdődi Bakocz I. Fer.	1495—1509.
11. Gyárfás	1156—1158.	37. Felső-szelestei Gosz- tonyi II. János	1510—1525.
12. Mikulin	1176—1186.	38. Paxi Balázs	1525—1526.
13. Ugrin (Chak)	1188—1204.	39. Ujlaky III. Ferencz	1530—1554.
14. II. Péter (Pethle v. Peksa)	1205—1218.	40. Gregorianczy II. Pál	1554—1565.
15. Kozma	1219—1223.	41. Delphinus Zachariás	1566—1572.
16. Gergely	1224—1241.	42. Listhy III. János	1573—1578.
17. Benedek	1242—1245.	43. Trakostyáni Drasko- vich II. György	1578—1587.
18. Artolf	1245—1252.	44. Heresynczy IV. Péter	1587—1590.
19. Omode	1254—1267.	45. Kuthassy IV. János	1592—1597.
20. Farkas	1268.	46. Hetesi Pethe Márton	1598—1605.
21. Dienes	1270—1284.	47. Napraghy Demeter	1607—1619.
22. András	1290—1292.	48. Lépes Bálint	1619—1623.
23. II. Benedek	1294.	49. Dallos III. Miklós	1623—1630.
24. Theodor	1295—1304.		
25. II. Miklós	1308—1306.		
26. Kálmán	1338—1373.		

50. Sennyey István	1630—1635.	58. Gr. Zichy III. Ferencz	1743—1783.
51. Trakostyani Draskovich III. György	1635—1650.	59. Fengler I. József	1787—1802.
52. Püsky V. János	1651—1657.	60. Vilt II. József	1806—1813.
53. Széchenyi IV. György	1658—1685.	61. Schwarzenberg Ernő herczeg	1819—1821.
54. Gr. Kollonich Lipót	1685—1695.	62. Juranits I. Antal	1825—1837.
55. Keresztély Ag. hercz.	1695—1725.	63. Sztankovits VI. János	1838—1848.
56. Gr. Sinzendorf Fülöp Lajos	1726—1732.	64. Karner II. Antal	1849—1856.
57. Groll Adolf	1733—1743.	65. Simor VII. János	1857—1867.
		66. Zalka VIII. János	1867—

A győri székeskáptalan tagjai (kanonokok) 1115-ik évtől.¹

1 Ananias	1115—1118	30 Matthaüs	1238—1245	59 Bors	1286—1296
2 Ioannes	1209—1216	31 Chepanus	1234—1240	60 Matthias	1296—1321
3 Kilianus	1210—1214	32 Philippus	1240	61 Uglinus	1297
4 Veda (Beda)	1210—1231	33 Sixtus	1241—1254	62 Fabianus	1299—1313
5 Petrus	1210—1216	34 Mikou	1241—1254	63 Dominicus	1299
6 Helias	1210—1214	35 Rogerius	1243	64 Emericus	1299—1312
7 Felicianus	1210—1214	36 Girardus	1244	65 Josephus	1301—1318
8 Benedictus	1210	37 Iurko	1255—1269	66 Nicolaus	1303
9 Jacobus	1210	38 Uglinus	1255	67 Ladislaus	1309—1311
10 Opus	1210	39 Saulus	1258	68 Andreas	1311—1313
11 Petrus	1214	40 Alexander	1258	69 Dominicus	1311
12 Briccius	1214	41 Marcus	1258	70 Gregorius	1311
13 Nicolaus	1214	42 Nicolaus	1261	71 Matthias	1318—1347
14 Theobaldus	1216	43 Hector	1261—1269	72 Nicolaus	1318—1326
15 Thomas	1216	44 Ireneus	1262	73 Michael	1318—1325
16 Paulus	1216	45 Petrus	1262	74 Ioannes	1319—1327
17 Viruntius	1216	46 Demetrius	1263	75 Saulus	1320
18 Pethe	1216	47 Ioannes	1264	76 Damianus	1323
19 Demetrius	1220—1229	48 Sixtus	1264	77 Dominicus	1323
20 Bulchu (Bulco)	1221—1229	49 Ioannes	1267	78 Macsa	1024
21 Primogenitus	1223	50 Myko	1270—1281	79 Otho	1324
22 Benedictus	1224—1226	51 Othmarus	1270	80 Petrus	1324
23 Smaragdus	1225	52 Thomas	1270—1271	81 Jacobus	1326—1328
24 Babus (Clericus)	1229	53 Andreas	1272	82 Paulus	1326
25 Janus	1231	54 Carachinus	1273—1304	83 Georgius	1328—1353
26 Lucas	1237	55 Abraam	1278—1281	84 Petrus	1331—1347
27 Martinus	1238	56 Dominicus	1281—1293	85 Hermannus	1332
28 Jonas	1235—1240	57 Stephanus	1281—1312	86 Ioannes	1336
29 Thomas	1238—1258	58 Elias	1281	87 Nicolaus	1342—1359

¹ Akiket hiteles okiratok említenek. A névsorozatban a régiebb idők kanonokjainál az évszámok azon éveket jelzik, melyek közt fölemlítettek, az újabb időkben pedig a kanonokok kinevezési évét jelenti. (Dr. SZÉLY LAJOS: Syllabus canonicorum cathedralis Ecclesiae Jauricensis.) Épen így az előző püspöki névsoránál is.

88 Dionysius	1342	141 Thomas	1398—1399	194 Sigismundus	1495—1497
89 Demetrius	1345	142 Petrus	1400	195 Thomas	1495—1502
90 Briccius	1347—1361	143 Emericus	1400	196 Petrus	1495—1509
91 Albertus	1338	144 Sebastianus	1400	197 Andreas	1495—1497
92 Gyurke	1348—1368	145 Ladislaus	1406—1407	198 Michael	1495—1497
93 Gregorius	1349	146 Thomas	1406—1408	199 Andreas	1495—1496
94 Nicolaus	1350	147 Georgius	1407—1416	200 Thomas	1495—1497
95 Emericus	1350—1359	148 Barnabas	1407	201 Georgius	1495—1497
96 Ladislaus	1353	149 Simon	1408—1412	202 Michael Tatay	1495—1520
97 Blasius (Soós)	1355—1359	150 Aegidius	1409—1412	203 Nicolaus Pápay	1495—1520
98 Ioannes	1358—1379	151 Dominicus	1408	204 Mart. Munkácsy	1495—1503
99 Franciscus	1359	152 Laurentius	1408	205 Petrus Olaszky	1495—1508
100 Dominicus	1359	153 Ladislaus	1411—1426	206 Math. Dombroy	1495—1503
101 Michael	1359	154 Gallus	1412—1416	207 Petrus Frády	1495—1503
102 Michael	1359	155 Petrus	1412	208 Simon Keszey	1495—1508
103 Lorandus	1359	156 Gregorius	1414	209 Petrus Ócsényi	1495
104 Gulielmus	1360	157 Nicolaus	1415	210 Andr. Körmeny	1495
105 Nicolaus	1360—1382	158 Dominicus	1416—1438	211 Jac. de Jaurino	1495
106 Dominicus	1360—1382	159 Gregorius	1417—1419	212 Steph. Nagy-Duche	1495
107 Dionisius	1361—1371	160 Nicolaus	1420—1424	213 Clemens Somlyai	1495
108 Stephanus	1366—1382	161 Dionysius	1420	214 Joannes Szily	1495
109 Michael	1366	162 Blasius	1420	215 Lucas Meszthegnyő	1495
110 Ioannes	1367—1368	163 Ioannes	1420	216 Joannes de Jaurino	1495
111 Ioannes	1367—1387	164 Matthias	1424	217 Joannes Körmeny	1495
112 Paulus	1367	165 Gregorius	1424—1432	218 Gregor. Lothomborg	1495
113 Nicolaus	1368	166 Thomas	1426	219 Urbán Pereszthegy	1495
114 Dominicus	1369—1371	167 Bartholomäus	1430—1436	220 Joannes de Bavaria	1495
115 Henricus	1369—1372	168 Ladislaus	1432	221 Benedict. de Pech	1496
116 Demetrius	1369	169 Laurentius	1434	222 Petrus Thussay	1496
117 Petrus	1371—1372	170 Gregorius	1424—1432	223 Michael Pály	1496
118 Blasius	1372—1383	171 Ioannes	1454	224 Bened. Csichalvy	1497
119 Nic. Jeklini	1372	172 Georgius	1455	225 Joannes Palusy	1497
120 Nic. Benedicti	1372	173 Michael	1455—1464	226 Joannes Zathmáry	1497
121 Andreas	1372	174 Briccius	1455	227 Stephanus	1497
122 Lorandus	1376—1386	175 Stephanus	1455	228 Sigism. Pyber	1497
123 Gelasius	1379	176 Matthäus	1455—1457	229 Antonius Sávoly	1498
124 Georgius	1379	177 Antonius	1453	230 Casparus Dalus	1498
125 Blasius	1380—1383	178 Thomas	1488	231 Blasius Bakonyi	1498
126 Stephanus	1383—1386	179 Ioannes	1468—1476	232 Gregorius Körösy	1498
127 Michael	1387	180 Ladislaus	1476	233 Fr. Joannes	1498
128 Joannes	1387	181 Georgius	1476	234 Martinus Csanaky	1499
129 Thomas	1387—1407	182 Lucas	1476	235 Joannes Tandalló	1500
130 Gregorius	1391	183 Thomas	1478	236 Joannes	1503
131 Stephanus	1391—1407	184 Andreas	1478	237 Gregorius Thury	1503
132 Andreas	1394—1400	185 Petrus	1486—1502	238 Franc. Dengeleghy	1503
133 Valentinus	1394—1406	186 Benedictus	1486—1487	239 Paulus	1503
134 Dominicus	1394	187 Blasius	1487	240 Ladislaus Burián	1503
135 Demetrius	1394—1416	188 Simon	1491	241 Joannes	1503
136 Stephanus	1394—1403	189 Georgius	1495—1502	242 Steph. Iberliszko	1503
137 Joannes	1394—1401	190 Gregorius	1495—1502	243 Franc. Genges	1503
138 Joannes	1396—1402	191 Albertus	1495—1506	244 Blasius Keresztury	1504
139 Michael	1397—1403	192 Philippus	1495—1502	245 Lucas Debreczeni	1503
140 Ioannes	1398—1399	193 Gregor. Zegedi	1495—1517	246 Franciscus	1503

247 Petrus Soklyosy	1504	300 Ioannes Letenyei	1520	353 Joannes Csepreghy	1539
248 Andr. Krivináy	1504	301 Paulius Budiszlay	1520	354 Joannes Pathay	1539
249 Gregorius Gerliczey	1505	302 Ivannes Thury	1520	355 N. Löveldy	1539
250 Casp. Dengeleghy	1507	303 Mart. Micskey	1520	356 Greg. Herczeg-Szöllősy	1540
251 Casp. de Sabaria	1505	304 Thom. Nagybaráthy	1521	357 Tranqu. de Andronica	1541
252 Georglus	1506	305 Martinus Víz	1521	358 Joannes Szöllőssy	1542
253 Blasius de Jaurino	1507	306 Greg. Martonfalvay	1521	359 Demetr. Szt. Máriay	1542
254 Ioannes Csanády	1508	307 Fran. Pázmáni	1521	360 Georg Vásárhelyi	1542
255 Franc. Némethy	1508	308 Gregorius Pethő	1521	361 Petrus Kemlik	1542
256 Ioannes Némethy	1508	309 Bened. Csesztreghy	1522	362 Lazarus Pátkay	1542
257 Franc. Zathmáry	1508	310 Nic. Kakathy	1522	363 Mich. Tisza Varsányi	1543
258 Georg. Meszlényi	1509	311 Paul. Nagyváthy	1522	364 Benedictus Csószy	1843
259 Gregorius Péczy	1509	312 Bened. Olaszky	1522	365 Ladislaus Siklósy	1543
260 Mathias Ikerváry	1510	313 Bened. Komlósy	1523	366 Franc. Gyulay	1543
261 Michael Szanyi	1510	314 Paulus Pesthy	1523	367 Sixtus Szercesenyi	1543
262 Nicolaus Babothy	1510	315 Franc. Pécsy	1524	368 Bened. Czenky	1543
263 Nic. Sósptakay	1510	316 Nic. Privigyey	1525	369 Michael Pécsy	1546
264 Philip. Zerhordis	1510	317 Emericus Csáky	1525	370 Gallas Buday	1546
265 Simon Crucifer	1510	318 Nic. Ujhelyi	1526	371 Thomas Edvy	1546
266 Paulus Labady	1510	319 Demetr. Szegedy	1526	372 Gregor. Ujlaky	1550
267 Simon Sárváry	1510	320 Blasius Pápay	1526	373 Laurent. Thury	1550
268 Ivannes Zegedy	1510	321 Steph. Visy	1527	374 Simon Sárkány	1550
269 Stephanus	1510	322 Marcus Velike	1527	375 Paulus Kálmánczy	1550
270 Franc. Sárffy	1510	323 Francisc. Gúthay	1527	376 Blasius Pápay	1550
271 Georgius Silesita	1511	324 Benedictus	1528	377 Greg. Verbőczy	1550
272 Joannes Vértessy	1511	325 Franciscus	1528	378 Vinc. Tapolezay	1551
273 Fabianus de Alba	1511	326 Nic. Kormonczy	1528	379 Valent. Csithvány	1552
274 N. Szelestey	1511	327 Ambr. Debreczeni	1528	380 Colom. Körmendy	1552
275 N. Szentistváni	1511	328 Theofil de Cibinio	1529	381 Mich. Kapronczay	1558
276 Steph. Kajáry	1511	329 Joannes Nagybaráthy	1530	382 Petrus Guáry	1559
277 Gregorius Erdődy	1511	330 Lucas Nándory	1530	383 Sebast. Liszthius	1560
278 Emericus Pápóczy	1511	331 Gregor. Morvay	1531	384 Steph. Fehérkövy	1561
279 Petrus Ludányi	1511	332 Nic. Genyey	1531	385 Steph. Máthéssy	1567
280 Franc. Körmendy	1512	333 Domin. Berzsényi	1531	386 Petrus Keczely	1569
281 Franc. Herman	1512	334 Joannes Cseghe	1531	387 Luc. Szt-györgyi	1570
282 Nic. Galgóczy	1512	335 Michael Kuzmith	1532	388 Mich. Hoduzy	1571
283 Franc. Zathmáry	1513	336 N. Szentiványi	1532	389 Ioannes Pápay	1577
284 Benedictus Pápay	1512	337 Vinc. Pászthory	1533	390 Ant. Gabrinus	1579
285 Joannes Nárday	1514	338 Mathias Tolnay	1533	391 Ad. Ankerreither	1580
286 Michael Pathy	1515	339 Emer. Nagymartoni	1533	392 Petrus Crisinus	1583
287 Andr. Körmőczy	1515	340 Gregorius Tatay	1533	393 Franciscus Lázy	1584
288 Melch. Sárospatakay	1515	341 Paulus Pápay	1534	394 Petrus Zlatáry	1584
289 Albertus Ölböy	1515	342 Valent. Gyirmolthy	1535	395 Greg. Jelenesich	1584
290 Autonus Kajáry	1516	343 Blasius Körmendy	1535	396 Steph. Bay	1584
291 Marcus Crucifer	1517	344 Joannes Czeglédy	1535	397 Georg. Megyery	1587
292 Thomas Nárday	1517	345 Joannes Verőczey	1535	398 Georg. Makovich	1587
293 Paulus Sárváry	1517	346 Urban. Püspöky	1535	399 Ioannes Vitriarius	1587
294 Blasius Várday	1517	347 Jacobus Borhy	1536	400 Ioannes Kovachich	1592
295 Valent. Meszlényi	1517	348 Martinus Cseghe	1536	401 Math. Draskovich	1592
296 Ambrosius Györy	1518	349 Valent. Pápay	1537	402 Ambroz. Harnich	1592
297 Georgius	1519	350 Emer. Zalankemény	1537	403 Georg. Máthéssy	1592
298 Gregorius Töreay	1519	351 Petrus Kapossy	1539	404 Nic. Martony	1893
299 Blasius Víz	1520	352 Franc. Veszprémy	1539	405 Georg. Pawkovits	1593

406	And. Polosticzay	1593	459	Georg. Vasváry	1650	512	Andr. Vargyasy	1714
407	Valentin Lépes	1600	460	Ioan Héderváry	1651	513	Adamus Acsády	1714
408	Mich. Monoszlay	1600	461	Georg Zichy	1653	514	Ad. L. B. Amadé	1714
409	Joannes Altabak	1601	462	Ioan Posgay	1654	515	Sigism. Fiáth	1716
410	Steph. Csömöthy	1602	463	Georg. Pongrácz	1654	516	Ant. com. a Turn	1718
411	Steph. Thömöly	1602	464	Gualterus Lyncaeus	1655	517	Joannes Gráczol	1718
412	Steph. Baksay	1602	465	Steph. Kőszeghy	1656	518	Steph. Nyitrai	1719
413	Joannes Köntös	1602	466	Ioannes Holbich	1656	519	Car. L. B. Malczán	1720
414	Joannes Ivánczy	1604	467	Franc. Gorup	1656	520	Ant. L. B. Gaun	1721
415	Gregor. Nagyfalvy	1604	468	Martinus Szily	1658	521	Franc. Kopcsinay	1724
416	Matth. Posgay	1604	469	Franc. Kasza	1659	522	Laur. Károlyi	1726
417	Volfg. Vrachénich	1607	470	Thomas Kondray	1659	523	Paulus Pogány	1726
418	Petrus Baranyay	1607	471	Steph. Gallovicius	1660	524	Joannes Milkovich	1729
419	Thomas Balásffy	1607	472	Ioan. Ferenczfy	1661	525	Leop. L. B. Pitaty	1730
420	Matthias Veres	1611	473	Nicol. Fábry	1663	526	Paul. com. Batthyany	1730
421	Thomas Farkas	1611	474	Ioannes Görgey	1663	527	Joannes Horváth	1732
422	Georg. Vasváry	1614	475	Ladislaus Páhy	1667	528	Math. Barilits	1733
423	Joannes Veber	1615	476	Octav. Salvucci	1667	529	Joannes Stehenich	1733
424	Nic. Böythe	1616	477	Mart. Jäger	1668	530	Franc. Lassek	1736
425	Steph. Csiky	1618	478	Andr. Matusek	1668	531	Stan. Esztergomi	1736
426	Gabrl. Bornemissza	1620	479	Nic. Csernaton	1668	532	Mich. Dombi	1736
427	Mich. Kopcsányi	1627	480	Mich Dvornikovich	1672	533	Joan. Boussard	1739
428	Paulus Bakócz	1630	481	Steph. Telekessy	1675	534	Mich. Szammer	1740
429	Steph. Csehovius	1631	482	Petrus Kuzmich	1676	535	Frid L. B. Pfüttschner	1741
430	Joannes Bény	1631	483	Emericus Ray	1676	536	Steph. Kovács	1743
431	Steph Jaurinensis	1634	484	Paulus Széchenyi	1677	537	Daniel Vörös	1746
432	Mich. Lony	1634	485	Ioannes Horváth	1677	538	Josephus Niezky	1746
433	Joannes Csákány	1637	486	Mich. Keckeméti	1681	539	Jac. Rosenich	1746
434	Mart. Alberti	1637	487	Mich. Nagy	1686	540	Franc. Heinrich	1746
435	Mich. Káldy	1638	488	Petrus Kalicsák	1687	541	Josephus Liszt	1747
436	Petr. Máriáni	1638	489	Nic. comes Lippay	1688	542	Mich. Sebő	1748
437	Mart. Sobry	1638	490	Math. Dusich	1688	543	Daniel Kiss	1749
438	Emer. Gody	1638	491	Math. Bubnics	1688	544	Joannes Kásonits	1752
439	Gerg. Berdóczy	1639	492	Sig. comes Kollonits	1701	545	Joseph Zeittler	1754
440	Elias Herber	1639	493	Ioannes Lacza	1692	546	Christof Schogg	1754
441	Georg. Szuppanich	1639	494	Matth. Guraby	1692	547	Jos. Hermann	1755
442	Steph Lendvay	1641	495	Laurent. Skadvári	1692	548	Gabr. Schmith	1755
443	Mich. Ujváry	1641	496	Franc. Mikos	1695	549	Emericus Szabó	1761
444	Albertus Nagy	1642	497	Franc. Liphthay	1696	550	Carl. Scharlach	1762
445	Nic Paulenics	1643	498	Paul. com. Zichy	1608	551	Paulus Ruisz	1763
446	Mich. Magyary	1643	499	Ioannes Pagelli	1699	552	Joannes Szily	1764
447	Steph. Kéry	1644	500	Ioannes Tarródy	1699	553	Ignat. Bogyay	1765
448	Georg. Cyriac. Hort	1645	501	Ant. L. B. Pechmann	1699	554	Jos. Fogler	1765
449	Georg. Telegdy	1645	502	Bernard. Haidfeld	1700	555	Georg Farkas	1761
440	Tobias Gaborjány	1646	503	Ladis. com. Erdődy	1701	556	Franc. Kornis	1759
451	Joan Vlahovics	1647	504	Josephus Ribics	1702	557	Mich Dongó	1771
452	Petrus Bellesich	1647	505	Ign. L. B. Amade	1708	558	Joannes Somsich	1769
453	Ioannes Szalay	1648	506	Mich. Zádori	1709	559	Jos. Apfalter	1770
454	Gregorius Bolgár	1648	507	Gregor. Matalits	1709	560	Cajet. Teufel	1770
455	Nic. Kállóczy	1648	508	Ladisl. com. Nádasdy	1711	561	Steph. Eördögh	1775
456	Petr. Philippacsich	1649	509	Steph. Kontor	1712	562	Jos. Pierer	1757
457	Mich Matkovich	1649	510	Andr. Sgodich	1713	563	Emer. Kelez	1771
458	Ioannes Magnovich	1649	511	Mich. Kükedy	1714	564	Ant. Majláth	1778

565. Ant. Keller	1781	592 Mich. Wagner	1829	619 Franc Tartsay	1867
566 Mich. Hollóssy	1781	593 Joannes Ságby	1832	620 Georgius Orbán	1867
567 Ioannes Frankl	178	594 Anton Karner	1832	621 Steph. Fabián	1868
568 Emer. Nagy	1790	595 Steph. Feltinger	1832	622 Franc. Hupka	1868
569 Steph. Salamon	1790	596 Ioannes Varga	1834	623 Franc. Hodich	1870
570 Leop. Somogyi	1790	597 Josephus Tóth	1834	624 Ludov. Ászl	1871
571 Georg. Frank	1790	598 Ladislaus Payer	1836	625 Stephanus Szabó	1871
572 Emer. c Stahremberg	1792	599 Dom. com. Zichy	1838	626 Josephus Trichtl	1871
573 Alex. Balogh	1796	600 Carolus Wurda	1838	627 Emer. Farkas	1871
574 Joannes Martony	1798	601 Emer. Prileszky	1845	628 Joseph. Kokas	1871
575 Joannes Kelcz	1804	602 Jos. Silberknoll	1845	629 Steph. Mester	1873
576 Mich. Paintner	1806	603 Gerg. Schusich	1845	630 Joannes Bertha	1873
577 Ant Minian	1806	604 Sigism. Deáky	1847	631 Franc. Ebenhöch	1873
578 Ladisl. Sztpétery	1806	605 Franc. Putz	1847	632 Thomas Jordán	1874
579 Franc. Csontos	1808	606 Paulus Mogyorósy	1847	633 Ludovicus Szely	1878
580 Jos. Kiss	1808	607 Carolus Müller	1851	634 Joannes Holdházy	1882
581 Jos. Tumpacher	1811	608 Fran. Novák	1851	635 Antonius Mohl	1883
582 Christ. Kramarits	1816	609 Ioannes Tatay	1851	636 Aloysius Beidl	1885
583 Mich. Berghoffer	1820	610 Georg. Barbély	1853	637 Stephanus Tóth	1886
584 Joannes Asztl	1822	611 Ferd. Sterne	1854	638 Martinus Steiner	1890
585 Joseph. Dresmitzer	1822	612 Ant. Szerdahelyi	1858	639 Ioannes Surányi	1890
586 Joan Sztankovits	1822	613 Fabián Hauzer	1858	640 Ignatius Mladonitzky	1892
587 Josephus Sütő	1824	614 Ioannes Zerpák	1858	641 Petrus Schlegel	1893
588 Georg Hodich	1825	615 Ladislaus Schreiber	1859	642 Ernestus Kutrovátz	1894
589 Georg Sailer	1825	616 Carolus Nogáll	1864	643 Antonius Balits	1894
590 Josephus Kovács	1825	617 Anton. Winterl	1864		
591 Laur. Hohenegger	1827	618 Jos. Mayerhoffer	1864		

A győri kanonokságból magasb polczra emelkedtek:

BÁLINT 1394—1406, pécsi püspökké és bibornokká.

FEJÉRKÖVY István 1561—1596, veszprémi-nyitrai püspökké, későbbben esztergomi érsekké.

MÁTHÉSSY István, 1567, váczi-csanádi püspökké.

LÉPES Bálint 1600, nyitrai-győri püspökké.

NAGYFALVY Gergely 1604—1641, váczi püspökké.

BALÁSFY Tamás 1607—1617, váczi-pécsi püspökké.

CSIKY István 1618—1631, erdélyi-veszprémi püspökké.

KOPCSÁNYI Mihály 1644—1646, váczi püspökké.

DVORNIKOVICH Mihály 1687—1705, csanádi-váci püspökké.

TELEKESY Pál 1677—1710, pécsi-veszprémi püspök, kalocsai érsek.

Gróf ERDŐDY László 1708-ban nyitrai püspökké.

Gróf KOLLONICH Zsigmond 1708—1751, váczi püspök, későbbben bécsi érsek és bibornokká.

Gróf THÜRN Antal 1732-ben pécsi püspökké.

ACSÁDY Ádám 1726—1744 veszprémi püspökké.

SZILY János 1777—1779, legelső szombathelyi püspökké.

SOMOGYI Lipót 1806—1822, szombathelyi püspökké.

SZTANKOVICH János 1838—1848, győri püspökké.

WAGNER Mihály 1835—1842. bécsi szt. Hyppoliti püspökké.

KARNER Antal 1848—1856. fehérvári, majd győri püspökké.

Gróf ZICHY Domokos 1842—1849. rozsnyói-veszprémi püspökké.

Régi levelek.

— Pázmán Pétertől és Széchenyi Györgytől. —

PÁZMÁN Péter esztergomi érsek levele Dallos Miklós győri választott püspök, örökös főispán és királyi tanácsoshoz a Győr városába hozandó Jezsuiták s azok oskolája érdemében. Pozsony, 1626. október 26.

Reuerendissimo Domino Nicolao Dallos Electo Episcopo Jaurinensi Locique eiusdem Comiti perpetuo, Sacrae Caesariae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. domino et fratri in Christo obseruandissimo.

Szolgálok kegyelmednek. Isten minden iot adgyon kegyelmednek. Ugy vagyon hogy Cancellarius Vram meg iöuen, az kegyelmed leuelet meg ada, es az Paterekkel is eleget discuraltunk. Bizony csudálkozom az Captalan dolgan, és nem hihetem hogy minnjaian abban az modotlan opinioban volnanak, ha nem csak nemellyek. Azert kegyelmednek priuatim kellene mindenikkel beszelleni, es erteni elmeieket. Es a kik io intencioba vannak azokat disponalni hogy illyen alkalmatlan dolgokban ne ereszkedgyenek. En Vram olj opinioban vagyok, hogy ha egyeb büne nem volna is annak a ki ebbe az dologba ellent tart, csak azertis elkarhozik. Azert szanakodni kell raitok, és mint az Atya az hogymazban levő fiat gyógítani kel, és fenyitekkel is zabolázni. Kegyelmed priuatim agalljon Nagyfalui Vramnál, Csiki Vramnál, az en iambor gazdammal Altobak Urammal es erce 's vegye töllök tetszeseket, es persuadeallja, hogy a kik akariak separalljak magokat azoktul a kik nem akariak, lehetetlennek itilem, hogy minyajan ebben az bolond velekedesben volnanak. Ha magunk között fraterne ualamire nem vihettyuk, compelle intrare, közlöm ő szentsegeuel az dolgot, es seuerioribus medys vegben kel vinnünk, etiam auxilio brachy secularis. Mod leszen abba, ha arra kel mennyi. De a mint mondam, nem hiszem hogy mind illjen derelicti a Deo sint, ut bona facientes impedire velint. Es a ki olljan, nem erdemlj hogy Canonicus legyen, es modot talalljunk benne hogy eszekbe vegyek magokat.

A mi az kegyelmed fundusan valo dolgot jlleti, az immar ugyan balgatság es nem okosság hogy abba contradicalnak. Nemis kel semmit gondolni a Contradictioval.

Nem tudom en ha az paterek ugyanot akariak az Collegiumot, és nem ot ahol en Jauallom vala, Kőszegben. De ha ugyan Győröt akariak, en nem ellenzem, sem improbalom. Et in illø casu, az iauallom hogy kegyelmed kezgye el az Iscolat a mint lehet ugy, Suadealtam is az Patereknek, hogy aggyananak ket vagy három mestert. Ne gondolljon kegyelmed senki ellense-

geuel, hiszem kegyelmed feie a káptalannak, ha ki insolentiat es inobidentiat cselekeszik, ellenezven hatalmasul azt amire kegyelmednek autoritassa vagyon, kegyelmed praelatus, es bir vellek, Etiam Captiuatione mediante impediati violentiam. Ha pedig csak szoual ellenkezik, semmit ne gondolljon kegyelmed velle, jurgalljon, et voces contemnat. Az üdő es az Iskolaknak fructussa meg lagittja elmeieket. En mindenekben assistallok kegyelmednek, es mikor idöm leszen örömost priuatim, et communiter, agalok az nemes Captalannal, De meg nem itilem idejet; Mert az ő Contradictiook egy babot nem ér, Akár ki, akarmel dologba protestalhat es contradicalhat, de a felöl ugyan el kel embernek iarnj dolgaba.

A hadak dolgarul kegyelmed tudom informatus. El ölek el pusztitok az szep földet, most vissza kaszolodnak vergődnek. It Szempcz taian vannak immar. Többet nem irok ennél, mert most imelyeg a gyomrom bele. Isten tarcsa es algya megh kegyelmedet.

Pozsony 16. Octobris 1626.

Kegyelmednek szeretettel szolgal
Archi Episcopus Strigonienis.

Az egész eredeti levelet — a külczimen kívül — maga az Érsek sajátkezüleg irta. (Ráth Károly kézirati gyűjteménye.)

*

PÁZMÁN Péter Magyarhon primása es esztergomi érsek levele Dallos Miklós győri püspökhöz stb. a jezsuita-zárda telekje es egészségi állapota felöl; kéri végre hogy küldjön neki néhány darvat. Nagy Szombat 1627. Julius 22.

Külczim, melynek egy része leszakadt:

. Domino Nicolao Dallos Episcopo Jaurinensj, Locique
. Comiti perpetuo, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc.
Domino et Fratri in Christo observandissimo.

Reuerendissime Domine frater observandissime.

Salute, et servitiorum commendatione praemissa Kiuanok Istentül kegyelmednek minden iokat megadatnj. Az mely leuelet kegyelmed 18. July irt, nem tudom ki hozta ma ide házamhoz, melybeöl értem az Győrij Captalannak processusat, az Collegiumnak situsa felöl. Az ördögnek nagy mestersege az, hōgi az egyhaznak emberektül kell impedimentomanak lennj, az Religio promotioianak. De nem kel ebbe egy czöpnere is meg ütközni, — hanem csak ember modiaul indicsa az dolgott, ugian progredialni kel. Az most pedig abban áll, hōgi az mely hazakat akarnak wennj, ne wegyek pro Patribus, hanem o felsege maganak wetesse; vgy hogy az Dominium ő felsegee legyen, az utan ad inhabitandum engedgye az Patereknek. En az Pozsony Collegium dolgaban igy progredialtam, es jmmEDIATE az ő felsege Camaraia vette kezehez az hazakat, az uton pedig ad usum adta a Patereknek; En oda feljs meg irom Bechben, hōgy e szerint procedallianak es senki Inhibitioiaual ne gondollianak.

Nagy íónak kel abbol ki nőny, a mit illjen igyekezettel akar az ördög bongattnj.

Magam felől azt irhatom, hogy Vasarnap az Cancellarius Úram Consecratioiat el wegezuen mindgyart agyba estem, es az uta nagy faidalmokban voltam. Az egesz Job labam, czipömtül fogua talpamig fait, de főképen a terdem dagadasa acutissimos dolores attulit. Hala az Ur Istennek ma ugian alkalmasint meg könnyebültem, Szent Maria Magdolna Intercessioia altal. A Doctor azt mondgia, hoga frigidi et Crassi humores defluserunt, Meg Szinte oly praesumtuosus nem vagiok hoga az kegyelmetek köszuenyes Companiaiban, meltonak alicham magamat, de nagy dolog azert ha vagy öcse, vagy bacsa, nem volt az kegyelmetek wendégenek.

Az szeginj Statinay Vram, szinte wege fele wagyon, az Vr Isten megterithetj, de nehezen hiszem, hoga csak holnapot is erie szegény. Bene dispositus et munitus omnibus Sacramentis. Azonkivülis it az fraterek közül ugian sokan betegeskednek. Imatkozzek kegyelmed mi erettünk is.

Hallom hoga oda kegyelmetek fele ilyen korban könnyen szerit tetetik az Daruaknak, kerem kegyelmedett szereztesen ennekem egynehanyat az Pozsony hazamhoz igen io Newen veszem kegyelmedtül.

Ezel Isten tarcha kegyelmedett io egessegenben.

Thyrnauiae, 22. July 1627.

Reuerendissimae Dominationis Vestrae

Frater addictissimus

Archi Episcopus Strigoniensis m. k.

Csak az aláírás saját keze írása (Ráth Károly gyűjteménye.)

*

SZÉCHENYI György győri püspök levele Győr várának megerősítési munkájára vonatkozólag.

Generoso Domino Joanni Tarcsy Vice-Comiti Comitatus Jaurinensis Domino Amico observandissimo Jauriny.

Aiánlom szolgálatomat kegyelmednek. Im az eő Felséghe kegyelmes parancsolattját megküldtem. Hirdessen Gyülést kegyelmed, és proponallia az Nemes Vármegyén, és egy átalallyában külömben ne cselekedgyék kegyelmetek, hanem a dolgot fogia serio, mert bizony Szigetköznek is (a ki Győr Vármegyének egyik fő tagja, és darabia, és mostani jdőben maid job része) nagi bastiája, strasáló s takargató Véghelye lészen, a mint az egész Győr vármegyének, és annak a földnek, ez az uy Kapitányság, kit eő Felséghe kegyelmessen rendelt, kire a mint régen emlegettyük az egész annak a földnek, anny szüksége volt, miint a mindennapi kenyér. Valamikor kivannya Groff Vram, az eő Felseghe kegyelmes parancsolattya szerént, nem csak Szigetközbül, hanem az egész Győr vármegyéből, had vigyék oda Szolga Birák Vraimék, a népet, a ki arra szükséges, mert ha külömben lészen, egi

az hogy az Udvar meg busul rajta, más az hogy azon kívül is rosszul fog esny, Isten tartsa kegyelmedet jó egészségben. Soprony die 17. 8bris Ao 1681.

Kegyelmed

jóakaró Baráttya
Szecheni Györgi

Calochai Ersek.

Ezen eredeti levél november 6-án Győrmege gyűlésén felolvastatt, s feltalálható Győrmege levéltárában.

*

SZÉCHÉNYI György kalocsai Érsek értésére adja a győri káptalannak, hogy Esztergomi Primássá neveztetett, egyszersmind Kóny helységét visszabocsátja s megköszöni. Szombathely Már-tius 27. 1685.

Radissimis, Adm. Rudis Dominis Venerabili Capitulo Ecclesiae Jaurinensis etc. Dnis Fratribus in D. observ. Jaurini. praesentatae die 5. Aprilis 1685.

Aianlom kinek szolgálatomat. Isten sok iokkal algia meg kteket.

Fogadasom szerint, im tudtára adom ktknek hofi 21. praesentis ő fel-sege, erdemem felet, az Esztergomi Ersekseget kegielmesen nekem conferalta. Im uiszsza: adtam kegielmeteknek Konjt, s — Isten fizesse ktknek hofi eddig szenvedte nalam, a mi dolgom, Konj barmainak Giore valo vitele uégben nem ment volna az elmult esztendőkbekben, ha az nem lett volna.

Meg uan a diplomais a Causank felöt, egi keués idő kell hozza, hofi osztozasba uegiük, szinte ugi a Seminariumot, Coniuctust Giöröt, s rea segit Isten.

Nem bucsuzom meg most kegielmetektöl, most 40 esztendeie hofi a dunan innen lakom, tarisnias nem vagiok, Isten által Szt. Ivan nap elöt meg a földről ki nem üressedhetem rörid nap indulok, Isten által Beczben s — a donatit mingiart ala küldöm annak, Posonba Szombatba s — a Bania varo-sokon hofi installialliak, . . . Szomolianban es igi lesz üdom hofi szemeliem szerint praesentalliam magamat ktknek s — elbucsuzzam, maid 30 esztendeig uolt kegielmetek szolgálataiban töltöt üdom utan, azonkiuül is arra kel által mennem Esztergomba, a houa először is megiek, Isten által, s — innét a Bania varosokon, Szombatba, Posoniba. Adgia Isten talalliam kteket io eges-ben. Sabariae 27. Marty 1685.

ktek io Frater
Szecheni Giorgi

Calotsai Ersek m. k.

P. S.

Io successorom van, uigasztalansomra eset kit kiuantam, Kolonich Uramat, io Frater Isten ktekkal.

E levében — melyet Széchenyi György Érsek saját kezével irt — van még egy negyed iven következő néhány sor.

Ti Koniak, eddigis en titeket chak io akarattiból s — engedelmeből birtalak a nemes Giőri Captalannak. Azert im vissza adtalak ő kegielmeknek s — ennek utanna az Nemes Captalantól fügietek s — halgassatok. Sabariae 27. ma Marty 1685.

Szecheni Giorgi m. k.

Caloczaí Ersek.

*

SZÉCHENYI György esztergomi érsek megbizza a győri káptalant, hogy a Jezsuiták számára Convictusnak való házat vegyen.

Radissimis Admodum Reverendis Dominis Venerabili Capitulo Eccleae Jaurinensis etc. Dnis Fratibus in Xto observandissimis. Jauriny translatae 3-a Marty 1694.

Ajanlom kegyelmeteknek szolgálatomat. Győrtt a Convictusra való Fundatio megh van Isten által Hazat kel venni Convictusnak valot alkalmatost. Nem arra valok Jezuvitak hogy abba faradgyanak Mindaztalt velek köl közelni. Edgyet vagy kettőtis kegyelmetek magok közül valaszon kerem ki vigye vegben Isten által.

Vagyon három eszterdeje hogy Zergetek a Pr. Jesu, de heaba s nemis jó reájok biznya mert két áron veszik, ha jezovita nem kemeli a mas ember erszenyét, kerem kegyelmetek cselekedgye Isten tarcsa kegyelmeteket jó egészségben. Datum Posonii die 1 Martii 1693.

Kegyelmetek jo Frater

Szecheni Giorgi

Archi Epis.

Igen rongyollott állapotban a ft. győri káptalan levéltárában; csak az aláírás sajátkezű.

A győri püspökség és káptalan életéből.

— Évszámok. —

- 1001. Szent István Győrtt püspökséget alapít.
- 1065. Dezső győri püspök kibékíti Salamont Geyzával.
- 1189. Csák Ugron püspök 2000 lovassal csatlakozik Barbarossa Frigyes császár keresztes seregéhez.
- 1217. Péter püspök csatlakozik Endre király keresztes hadához. A Tábor hegy ostroma alkalmával elesik.
- 1221. A Dominikánusok szerzete Győrben megtelepül és iskolát alapít.
- 1241. György püspök a Sajónál vívott ütközetben elesik.
- 1349. A győri püspökség a római pápa legátusának költségeihez 33 frttal járul.
- 1359. A pápóczi prépostság alapítása.
- 1407. II. János püspök tizedeit kénytelen bérbe adni.

1420. Kelemen győri püspök a római pápa segedelmezésére 800 frttal járul.
1428. Győrött a papság zsinatot tart.
1446. Hunyady János levelet ír a pápának s panaszt tesz a Győrött tartózkodó német őrségnek a templom szomszédságában való garázdálkodása miatt.
1486. Mátyás király Bécsbe utazván, Győrött megszáll és az itteni Szt János egyházat különféle jogokkal ajándékozta meg.
1490. Bakocz Tamás püspök Mátyás hadaihoz csatlakozva, harciba megy Ausztria ellen.
- 1510-től kezdve a győri püspökök a város örökös főispánjai.
1514. Gosztonyi János püspök szétveri a porlázadókat Győr alatt.
1526. Paxy Balázs püspök elesik Mohácsnál.
1529. Ferdinánd kinevezi várkormányzóvá Bakics Pált, ki elfoglalja a püspöki lakot s a kanonokok házeit.
1594. A török uralom miatt a káptalan Sopronba menekül s 1593-ben tér vissza.
1684. Széchenyi György püspök a nemesi convictust alapítja.
1717. A pápa Kontor István győri kanonokot s tribuniczi püspököt megbizta, hogy Eugennek az általa felszentelt kardot és hadvezéri süveget itt adja át.
1743. A káptalan a várossal megegyezik s Mária Terézia Győrt a szabad kir. városok sorába emeli.
1777. Mária Terézia kérelmére VI. Pius a szombathelyi püspökséget felállítja s Vasvármegye a győri püspökség területéből kiszakíttatik.
1783. Az örökös főispáni méltóságot a győri püspökök elvesztik.
1784. II. József alatt Zichy Ferencz püspök visszaváltja a püspöki kastélyt s a káptalan házeit.
- 1808-ban nyeri a káptalan I. Ferencztől a biborszalagon függő emailcsillagot.
1809. A püspöki vár s vele a levéltár a francziák ostroma alatt teljesen leég.

*

Győr püspökei közül hat viselte a *bibornoki* kalapot, Bakocz Tamás 1501., Delphini Zachariás 1567., id. Draskovich György 1585., gr. Kollonits Lipót 1686., Keresztély Ágost szász herezeg 1698., gr. Zinzendorf Fülöp 1728. és Simor János 1893. Szintén hat győri püspök nyerte el a *primási* széket: Bakocz Tamás 1497., Kutassy János 1597., Széchenyi György 1685., gr. Kollonits Lipót 1695., Keresztély Ágost 1707., Simor János 1867.

5. A törvénykezés történetéhez.

Az országos törvényekből.

A város pallosjoga. A katonai és polgári hatóságok örökös harcában a katonai hatóság (várkapitány) a jelentősebb jogokat mindig el akarta birtokolni. Vitássá vált a város pallosjoga is, úgy, hogy az országgyűlésnek kellett döntenie. Az 1662. 30. cikk azután kimondotta:

„Mint hogy pedig a karok és rendek a közigazság hátrányára tapasztalják, hogy a győri vezér úr Győr városában s várában, mint azon megye törvényszékének rendes helyén az emberek emlékezetétől fogva ott gyakorlatban volt pallosjog gyakorlatát azon megyének, városnak s más evégből szabadalmazottaknak megtiltotta volna:

1. §. Annál fogva a karok és rendek igazságosnak tartják, hogy minden megyéknek s más pallosjoggal bírónak saját törvényhatóságai alattiak felett, az ily pallosjog gyakorlata a vezér, alvezér és kapitány urak által ne akadályoztathassék s meg ne tiltathassék; nem állván ellen, ha ellenkező hadi rendelet adatott volna is.“

2. §. „A polgárok említett káptalani alattvalókra nézve a pallas joga azon győrvárosbeli bíránál, nemesekre nézve pedig Győr megye fő- és alispánjánál maradjon.“

A földesurak örökösödési joga tekintetében is az országgyűlésnek kellett határoznia, „különösen a győri esetekre“ vonatkozólag. El is rendeli az 1715. 62. czikk, hogy:

„Mivel a paraszt-telkeken lakó nemeseknek, sőt nemteleneknek kihalása s az ilyenek utáni örökösödés körül eddig különösen Győrben némely kérdések és nehézségek támadtak,“ a földesurak örökösödési joga megállapítatik.

A város autonomiáját, a polgári lakosság felett való közigazgatási és törvénykezési hatalmat szintén magukhoz akarták vonni a várkapitánysági tisztviselők. Győr azonban védte jussát s kieszközölte az 1741. 30. tvczikket, mely rendeli, hogy:

A várak parancsnokai és azok soltészai (Schultheisz) Győrben és másutt a közigazgatási és törvénykezési ügyekbe való avatkozástól eltiltatnak.

A birói ítéletek végrehajtására vonatkozólag is a karok és rendek szentesített határozata ad igazságot a győriek (káptalan) panaszának az 1741. 35. tvczikkben:

„Igazságos dolog, hogy a győri lakók azokat, melyek biróilag elhatározottak és utólag szerződés közbenjöttével is megállapítottak, valósággal megadni tartozzanak“, ennél fogva ő Felsőge elrendeli, hogy a katonai hatóságok a káptalant ily tartozások megvételeiben ne akadályozzák.

A törvénykezés gyermekkorából.

Istenítéletek.

Miklós győri főispán idejéből, a tizenharmadik század elejéről fennmaradt írott nyoma egy győri peres esetnek, melyben ordaliával, istenítélettel volt kitűzve a döntés. A nagyváradi lajstrom feljegyzéseiből közli Karvasi Kálmán, hogy Nixa vagy Mixa nevezetű

ember, ki győrmegyei Néma faluban lakott, lopással vádolta a győri főispán előtt egy Budeu nevű, szintén némai lakost.

Határoztatott, hogy tűzpróba derítse ki az igazságot.

A bevádolt Budeu azonban — nyilván lelkiismerete által is sarkalva — elmenekült s az istenítélet ekként végrehajtás alá nem került.

Egy másik módja az igazság kiderítésének a perdöntő párbaj volt, mely őszabszurd eljárás egy győri perben szintén alkalmaztatott.

Győr közelében egy halászó hely joga kétségessé, illetve peressé lett. Két főember, Hédervári Hector és Márton egyformán igényt támasztott arra.

Határoztatott, hogy perdöntő párbaj mondjon igazságot.

Mind a két fél helyette állítván, kényelmesen várta ügye kimenetelét. A párbajban Hector bajnoka legyőzetett, ennek folytán az ítélet úgy szólt, hogy Mártonnak van igaza s övé a halászó hely.

Győri boszorkánypör.

Az imént előadott esetek borzalmas rokona az a per, mely a győrvárosi levéltár okmányai szerint 1687-ben, tehát csak kétszáz esztendővel ezelőtt folyt le egy boszorkánysággal vádolt szerencsétlen győri asszony ügyében.

A per kivonata a következő:

„Anno 1687. die 3-a Julii levata est Az 1687. évi július 3-án felvétetett
causa generosi Domini Augustini Posgay nemzetes Posgai Ágoston urnak mint A-
ut A et ill. contra Ursulam relictam (felperes)nak pere Bolla Mátyás hátra-
viduam Matthiae Bolla velut G. hagyott özvegye Orsolya ellen.

Pro A. Michael Böze cum nostris et cum protestatione proponit.

Mikép a megnevezett J. félre tévén Isten és világi súlyos törvényeknek büntetését, az ördöggel czimborálván, sokféle veszteseket babonás gyógyításokat cselekedett, az minthogy némelyek mint eset és lehetett megvesztetések megtudta mondani, az mint meg is tudta gyógyítani, ugy hasonlóképen újvárosban lakozó Horvát György nevű legényt, a kinek ujjait valami ördögi mesterséggel összezsugorította és meg is gyógyította. Accedit ehez az is, hogy az elmúlt 1686-dikban valami füveket a Szt. Iván tűzéhez küldvén megfüstölésnek okáért, a gyermekek közül némelyek úgy mint Varsáni Jánosnak Mihály fia, és Szabó Istvánnak fia a füvet elkapozván, kit tűzben hánytának kit elvittek magukkal és ugyanakkor megfenyegetvén a szolgálócskája, mindjárt az első más napra Szt-Iván nap virradóra megbetegedvén, az előtt semmi

nyavalája nem lévén, másnap meghalt, úgy hasonlóképpen a másik gyermek is megbetegedvén az nap, egy hét mulva hasonló nyavalában sinlődvén, nagy kínai után meghalt. Járul hozzá az is, hogy ez J. miutánna megfűrösztetett volna, az kiket az előtt már megvesztett volt, arra ígérte magát, hogy meggyógyítja, a mint a juhászok közül, az a ki előbb esze nélkül volt, úgy annyira, hogy meg kellett kötözni, kenése után és reáolvasása után megkönnyebbedett. Ag. rávallja az is az I.-t., hogy az vízben vetettek volna, noha a katonák mindenütt azon voltak, hogy csak lakal vízben nyomják, semmi uttal le nem ült, a melyekből ezen J-nek ördöggel való czimborálására és ördögsége kitetszik, melyeket cselekedett Isten és világi törvények ellen.

Kívánja azért a D. A. prókátora, hogy az J. ezen cselekedetekért országunk törvényei szerint tüzre ítéltessek és több gonoszsági és ördöngös társainak kivallására nézve megcsigáztassék, és debita poena afficiáltassék subsegda Executione.

Ad latus cujus producitur certas inquisitionales pro informatione negotii, ne tamen per hoc probam assumere videatur reservatque ulter.

5. personaliter adotans (azaz vádolt személyesen megjelenvén) azt vallja, hogy ő gyógyított egynéhányt is, de nem ördögi mesterséggel, hanem gyógyított olajjal, borzhájjal, és ökör-farkas fűvel, azt nem tagadja, de ördöngösséggel nem gyógyított, a veszteséket tagadja.

Pro A. protestatur super I. partim qualificata partim negativa responsione, et siquidem vi sua qualificativa responsionis jam ream se sua qualificata ad actione reddidisset, ideo cupit ut in termino doceat qualificatam. Ratione vero negativa cupit purgam in causa in sufficientia testium fassionum imponi et reservat.

Ehhez az ügyről való tájékoztatás végett némely nyomozásokat hoz fel, nehogy ezáltal a bizonyítást elfogadni látszassék, továbbra fentartja:

A vádra nézve J. ellen részint minősített, részint nemleges felelettel vall és pedig mivel minősített feleletével a cselekvésben magát bűnösnek ismerte, ezért kívánja, hogy határidő alatt annak minősítését adja elő. Nemleges irányban pedig óhajtja, hogy a tanúvallomások elég telensége esetén kényszerítettessék igazolásra.

Deliberatum est:

Jöllehet az I. az ellene feltett Actiot rész szerint tagadja, rész szerint qualifica, de mivel hogy az Actióban feltett némely punctumokban a producált inquisitionban denominált bizonságok vallási nehezítik az I. cselekedeteit, kihez képest országunk törvénye szerint tartozik az I. az megállt punctumokban a jövőendő városszékeken magát 12-magával jámbor és tisztességes személyekkel expurgálni, holott nem — törvénye leszen.

Anno 1687. die 11-a Augusti celebrata sedes judiciaria Cittis Jaurinensis — in qua

Levata causa grosi d. Augustini Posgay ut M. et A ctra foeminam relictam viduam Matthiae Bolla Ursulam in su-

1687. aug. 11. Győr városa ítélőszéke ülést tartott, melyben nemzeti Posgay Antal urnak Bolla Mátyás hátrahagyott özvegye Orsolya ellen a fennebbi perfölvetelben már bővebben részletekett vádja vétetett tárgyalás alá.

periori levata uberius specificatam veluti I.

Et pro dio M. et A. Egregius Joannes Deáky cum nostris et cum protestatione cupit priori lata Deliberationi respecta purga fienda satisfaceri, alioquin contra eam finale Judicium cum reservata ulteriori facultati.

M. és A. (felperes) részéről tekintetes Deáky János kívánja, hogy a fönnebbi ítélet épségben tartásával az igazolásnak (purga) elég tétesség, ellenesetben pedig végleges ítélet hozassék ellene, mindazonáltal a további eljárás fentartásával.

Deliberatum est (Itéltetett).

„Mivel hogy az I. asszony az előbbeni terminuson tett deliberationának eleget nem tett, az illető conjuratorok közül csak egy sem akarván a törvényszéknek módja és rendje szerint mellette megesküdni, másfelül pedig a produkált inquisitióban megnevezett bizonyosság vallási is nehezítik az 5. cselekedetét. Arra nézve azon J. asszony mint afélle ördögös, bűbajos és varázsló embervesztő érdem szerint megbüntettetik, és elevenen tüzre ítéltetik, előbb pedig hasonló gonosz és ördögös társainak kinyilatkoztatására megcsigáztatik.“

És Bolla Orsolyát 1688-ik évi ápril 7-én csakugyan elevenen megégették. (Városi levéltár 1688. évi csomó Folio 33, 43, 56. No. 11, 13, 20.)

Lófarkon hurczoltatás és elnégyeltetés.

1689-ik évben, Horváth Mihályt és társait Fehérvári Farkast és Rác Gábort gyilkosságban találta bűnösöknek a városi törvényszék. A város pallos-jogánál fogva szörnyű halálra ítélte. Fehérvári Farkas a börtönben elhalt, Horváth Mihály és Rátz Gábor lófarkon meghurczoltattak, azután felnégyeltettek és az utak mellett fákra lánczczal felfüggesztettek. (Győrvárosi levéltár, 1681. évi 71., 64., 76. lapon 32., 33. és 34. sz. a.)

Elevenen tűzbe vízbe.

I.

Győr város 1694-ik évben vezetett törkezési jkvéből.

„Horváth Pál győri városi főbiró uram együtt lévén az város-házánál Esküdt tanácsaival egyetemben, végezték ő kegyelmek az mint következik.“

„Az ördögös Nagy Lőrincznő, mivel nyilván reá vallottak és szóltak, és önön maga is azt az ördögi cselekedetet — hogy embert vesztett — nyilván vallja hogy cselekedte;

azért mivelhogy az Fölséges Isten teljes Szt. Háromság Isten ellen vétkezett, — és az egész kereszténység ellen vétkezett — embert vesztett — tűzre való égetésre ítéltetett: és elevenen megégettessék.“

(Tehát a gyermekvesztésre tűzhalál volt a büntetés.)

II.

Horváth Pál győri városi főbíró uram együtt lévén az város-házánál Esküdt tanácsaival egyetemben, végeztek ő kegyelmek az mint következik :

„Török Mártonné ellen való végezés. Mivelhogy nyilván kitetszik és megbizonyodott, hogy az Isten eránt való parancsolatnak ellene ne paráználkodjék, az paráznaságba találtatott, mint efféle parázna lator gonosz életben élt és tapasztaltatott: elevenen vettessék a vízbe. (Actum in domo senatoria Anno et die ut supra).

Paráznaság, gyermekgyilkosság.

Deliberatum est:

Mínthogy az J. aszszony nem tagadja, sőt megvallja, hogy házasságtörésben esvén másfél eszten-deig az urával házasságbeli közösködése nem volt, azon időtül fogva pedig más legénynyel is közösködvén házasságtörésben esvén, gyermeket szült, az melyért is törvényt tartván — — — nagyon világosan kijön az B— tanúk valásiból, hogy azon gyermeket ő e vi-

lágra szülvén és el akarván rőjteni, — — nyakára vetette azzal nem elégedvén hanem mint egy kis ujnyi madzagot az nyakára erősen szorítva rá és

Deliberatum est.
Mínt hogy az J. aszszony nem tagadja sőt megvallja, hogy házasságtörésben esvén másfél eszten-deig az urával házasságbeli közösködése nem volt, azon időtül fogva pedig más legénynyel is közösködvén házasságtörésben esvén, gyermeket szült, az melyért is törvényt tartván — — — nagyon világosan kijön az B— tanúk valásiból, hogy azon gyermeket ő e vi-

kötvén megfojtotta és az kut alá titkon eltemette, melyet ugyan az birák uraimék fölnyomozván, fölkeresvén az ugyan azon madzagot az nyakán találták, annak okáért mind az két vétkeért hóhér által feje vétetődik.

Vétségek esetei.

I.

PROTHOCOLUM
 AB
 Anno: 1621

(Az erény érdekében.) „Réfalvi nagy Orbán leánya Örsze az nemes győri városi polgár és nemes embernél Gyurkovits Szabó Istvánnál szolgálván meggyermekezett, és ez bizonyos vétkéért győri nagyprépost ő nsága instantiájára megfogadtatott. De mivel hogy némünemű okokból az törvények halasztatának, Ő nsága akaratjából kezességre elbocsáttatott törvéynapig. Lett pedig kezes az nemes győri városi főbiró 10 ftig, az városnak Esküttjei 10 frtig. Az refalvi megnevezett atya és anyja, és ugy refalvi Somogyi Benedeknek meghagyott özvegye: Nagy Ilon 20 frtig.

II.

(Akasztófát érdemelve.) „Baikslí Moor(nak) Sebastiani szolgája mivelhogy Posenban és egyéb helyeken különkülönféle lopásokat, és egyéb emberek csalását zsarolt, és utólban ezen megnevezett urát Baikslí Moort meglopta, mely cselekedetért noha megérdemlétte volna az akasztófát, mindazáltal Birák uraimnak tekintete lenne az irgalmasságra az maleficumért ezen szolgát megpálczáztatják és az városból kimenni késztetik.“

III.

(Ez is akasztófát érdemölne.) „Horváth Szabó István, az minő szabó legény szolgáját néhány izben való lopásért megfogatta és ezen város házában immár régtől fogva tartatta — mivelhogy Horváth Szabó I. világosan az lopást az szolga ellen nem tudja megbizonyítani, sém mennyiségét pénze elvesztének; és noha immár az varasdi legénytől ellopott 22 tallér felől biró uram satisfactiot tett azon varasdi legénynek, mindazáltal hogy urát is meglopta, noha akasztófát érdemölne — ez ily vétke hogy büntelen ne legyen három pálczával megvertetetik az szolga és az profuzzal kikisértessék az városi kapun, hogy soha ide többször ne jöjjön.“

IV.

(Beccsületsértés.) „Szüts Márton panaszkodván Borbély István ellen nemő bizonyos szitkokokért, melyért — biro uram több eskütt tanácsival együtt megértve, — megalkudtak egymás közt s megis követte Borbély István azon Szüts Mártont kezét fogván meg is békéltettek ilyen ok alatt, hogy-se Borbély István maga, se penig cselédje azon Szüts Mártonnak vagy feleségének szemére ne vethessék hogy így szidták őket, melyért ha szemére vettetek, annyiszor ahányszor 12 frton maradjon — melyet bíró uram mindennemű törvénybeli orvosságokat kirekesztve megvehessen, és az város szükségére tartozzék ő kegyelme is fordítani.“ (Ez esetben a város szükségére. Máskor a bíró és az esküdtek javára.)

Sztatnay Jakab uram panasza.

Anno Dni 1641 Die 3. Julij Benkovits Péter Győri városi főbíró uram együtt lévén eskütt tanácsival az városházánál, jött volt ökegyelmök elében az nőmös győri káptalannak succentora Sztatnay Jakab. Panaszt tevén ezen városban lakozó városi ember Jerig feleségének, Máriának ellene, néminemű gyalázatos szitkokkal illetvén. Találták azt Birák uraim, hogy tisztességesen megkövesse ezen városházánál; megkövették feleségével együtt Sztatnay Jakab uramat, annak fölötté ilyen csögöt vetettek birák uraim közikben. Husz forintot (fizet), ha valamely fél afféle szidalommal illeti az másikat okvetetlen megveszi bíró uram rajtok.

Anno Dni 1641 Die 3. Julij Benkovits Péter győri városi főbíró uram együtt lévén esküdt tanácsival az városházánál, jött volt ökegyelmök elében az nőmös győri káptalannak succentora Sztatnay Jakab. Panaszt tevén ezen városban lakozó városi ember Jerig feleségének, Máriának ellene, néminemű gyalázatos szitkokkal illetvén. Találták azt Birák uraim, hogy tisztességesen megkövesse ezen városházánál; megkövették feleségével együtt Sztatnay Jakab uramat. Annak fölötté ilyen csögöt vetettek birák uraim közikben. Husz forintot (fizet), ha valamely fél afféle szidalommal illeti az másikat okvetetlen megveszi bíró uram rajtok.

V.

(*Vettetett „csög“ közikbe.*) „Nagy László özvegye, Ilona asszony egyfelől — másrészről pedig Csizmazia Mártonné Éva asszony közt minémó egyenetlenség és szitkozódás miatt; megkövetvén egymást, vettetett *csög* közikbe, t. i. hogy az békességet mind az két fél megtartja, különben az meg nem álló félen városi bíró uram 12 frtot vehessen minden irgalom nélkül.“

VI.

(*Az panaszpénz.*) „Ötvös Ferencz az minémó panaszt tett Komáromi Ötvös Jánosné és az anyja ellen, az minémó szitkok mián; birák uraim ő kegyelmek azt találták, hogy elsőben Komáromi Ötvös Jánosné bíró uramnak az panaszpénzt letenné, — annakutána kövessék meg egymást: Hogy ennek utána pedig eféle összeveszések és szitkok eltávoztassanak, birék uraim 20 frt *csöveget* veszik, melynek két része birák uraimé lészen, harmadik része pedig azé, az mely rész az végzésben megmarad.“ (Ez időben a birság- és panaszpénz képezte a főbíró és esküdt birái fizetését.)

VII.

(*Házasságjog. Nappal 2, éjjel 1 bizonyíték.*) „Szabó Ambrus és felesége Örse asszony között végezet. Mivelhogy ez megnevezett két fél minémó viszálkodásban volt alkalmas ideig, ki miatt egymás nélkül éltenek és az káptalan urak is, ugyanezen dolog végett megtaláltatának, minekokáért mi előttünk minden egyenetlenségök felől egymást megkövették becsületesen. Ajánlván és kötelezvén magukat arra, hogy eddiglen levő egymás közt való egyenetlenséget az mai nap eltemetnek és meg nem emlékeznek róla, hanem nagy istenesen egymás szeretetében élni fognak, sőt egyik a másikat böcsületében meg nem sérti, sem okot nem ád semminémó viszálkodásra. Hol pedig az mely fél ez Szent békességet fölbontaná és méltatlan cselekednék: nappal két bizonsággal és éjjel egygyel megbizonyítja azt, hogy méltatlan és ok nélkül bontotta fel az köztük lévő békességet: városi bíró uramnak adatott oly hatalom és méltóság, hogy az meg nem álló félen 20 forint birságot vehessen, melynek az 2 része Bíró uramnak, a harmadrésze Eskütt uraiméknak jár.“

VIII.

(*Egy kis örökség.*) Érdekes levelet olvasunk 1567-ből egy a győri püspök földesurasága alá tartozó győri leány érdekében, kit a magyar királyné magához vett, ki akart házasítani, de a jó királyné meghalt. Igért a leánynak bizonyos ruhákat, melyek iránt ime az örökösödési eljárást folyamatba teszi a püspök udvarbírája.

(Showath János deák, Győr vára püspöki tisztartója, Nagyszombat bírájának.)

Kozonetemeth es magam Ayanlasat Irom kegelmednek, mynht biszoth uramnak es barathomnak, Towabba kegelmednek tuttora adom, hogh az Pyspik uram Jobbagya ursula Asszony che Istwanne Jeot wala enelombe, ky Refaluban lakik, es en tarthosom minden as Pyspek uram Jobbagyit oltalmasnom, mert engemeth hagyoth kepeben, es ev Nagsaga Udvarbyraya vagyok Georoth, Azért az Ursula Asszonnak wolt egh leanya kyrálnenal¹ kyt ew maga kerte wolt oda, hogh ew megh haszasetana Isten torwenye szerenth, de myert hogh az Ur Isten az Wylagbol ky weotte, haszasagath nem erhethe. De megh elteben hagyoth wolt Nely walamynemu Rohakath kyt neky megh akarnak adny. Azerth kerem kegelmedet mynth Uramath es Barathomath, hogh kegelmed alassa ele azok kyt elotte wallotta es hatta, kyrálne az leanak az Rohakath, mert kegelmed tuggya hogh torwenben az tanolokat (tanúkat) soktak ele wenny. Azért kegelmed byrya rea az tanwkat es biszonyoth (bizony-ságot) kyt elot az kyrálne megh elteben tette az hagyomanth es kegyelmed Isten serent walo Igasagoth hatra ne hagyta ha nem mynth az torwen hosza kegelmed el Jaryon benne, kyt en kegelmednek Towabba es megh akarok szolgálny mynth Uramnak es baratomnak. Isten tartha megh kegelmedet, mynden Jawawal. Ez level kwlt georot Pynkesd nap utan walo theterteken anno dni 1567. Joannes literatus de Showath provisor Arcis Jaurinen.

Polgári törvénykezési esetek 1600 – 1604-ből.

— Szabad kir. Győrvárosa legrégibb jegyzőkönyvéből. —

PROTHOC^{ollum}
 A6
 Anno. 1600.

Az Ezer 600 száz Esztendőben melly dolgok az város előtt törtennek Szegye SZEÓTS Gergely bíróságaban.

I.

(Birtokbevallás.) 1. 15. Aprilis. Alkodot megh Philep Frisch felesége Anna asszony az eő meghnevezet uranak adosagaról tudny illik 600 ft, kinek

¹ I. Miksa felesége. Tehát a királynénál magyar szolgálattelvők voltak.

IV.

(*Ott hagyta képében Csepregi György uramat.*) „Városi bíró uram esküiteivel együtt lévén a maga házában az minémű adosság kereseti volt Nagy Vinczének egy mosonyi Hegedüs Sándor nevű emberen azt az újvárosban megfogatván Nagy Vincze — és mivel az újvárosi eskütteknek relatiojából világosságra jön, hogy Ujas János az megfogatott emberért kezes lett, azon fölül megnevezett Nagy Vincze meg nem elégedvén az maga házában s még rabóságát is köti hozzája, azért mátul fogva 15 napra az háttamaradt restantiát u. m. 51 $\frac{1}{2}$ tallért megfizesse, avagy azon adósat kezében adja, kit ha meg nem cselekszik: városi bíró uram az házában executiot tészen. Nagy Vincze hagyta képében Csepregi György uramat.“

V.

(*A fejős tehené ára. A csordás szavatossága.*) „Az Szigetben lakozó csordás elvesztette ezen győri városban lakozó Halasy Szabó Mártonné Pirooska asszonynak egy fejős tehenét, annak okáért az tehenért ítélték bírák uraim 7 magyar frtot, melyet tizenhatodnap alatt fűzesse meg a csordás.“

VI.

(*Ha az adós nem fizet.*) „Kenesén lakó Kiss András és győri Király Mátyás között hogyha jövendőben Király Mátyás az 75 tallérral ötöt megelégit, Kiss András megelégszik véle és tovább meg nem háborítja. Hol pedig meg nem elégit, szabad legyen Kiss Andrásnak az fölül megírt summa pénzrül megemlékezni, és mind személyében s mind marhájában Király Mátyáshoz nyúlhatni.“

VII.

(*Birtokegyesség.*) „Az nemes káptalan commissiójából az minémű szántó föld controvertáltatik Kun Miklós és Csiszár István között, ezen győri határban és vármegyében per modum recussionis végeztünk az szerént fölőle az mint következik, hogy Csiszár András most úgy válik el az földtől, hogy ennek utána semmi részét azon földnek meg nem tartja, hanem in annum elszakadt tőle és Csiszár István az contra versa földtől elszakadt.“

VIII.

(*Birói egyesség.*) „Szabó Gergely ígért az sógorának Gyöngye Miklósnak az ház végett az jövendő mustrán egy dolmánnak való csizmozint az sógornejának pedig ugymint Révfuluban lakozó Varga Istvánnának egy szoknyának való kentula posztót az is az jövendő mustrára megvenni és így a controversia leszál az ház végett az atyafiak között. (Mustra = divat).“

A cigányok esküje.

Az se utolsó dolog, hogy a cigányok számára a törvénykezés külön eskümintát czirkalmazott ki, mely e kétes igazmondású népet mindenféle válogatott önelátkozással szeretné igaz hitételre csábítani. Szintén levéltárunk őrizte meg a győri városi törvényszék aktái közt az eskümintát, mely a következő:

Juramentum Zingarorum vs dem imponi solitum.

Én esküszöm a telyjes szent háromság hatalmas egy bizony Istenre, ki Atya, Fiu és Szent Lélek, ki teremtette mennyet, földet, tengert és minden benne lévő csuszó és mászó állatokat, hogy ezen dologban, melyben engemet kérdesz, én semmit sem tudok, vagy hallottam és ha tudok, láttam, vagy hallottam, a föld alá sülyedjek és megemésszen, mely föld Corét, Dotánt és Abiránt megemésztette. És ha tudok valamit, láttam vagy hallottam az Korság, Vérség és az hirtelen guta üssön meg, és hirtelen halállal halljak meg, s mind testemben s lelkemben elveszek, marhámban kárt valjak és soha Ábrahám kebelébe ne érkezzem és ha láttam, tudok, vagy hallottam valamit a föld ne szenvedjen gyomrában, hanem kivessen, valamint Jónást a czethal kivetette volt gyomrából és ha tudok, láttam, vagy hallottam valamit azon dologban, az Mójzes törvénye, ki Sinai hegyen kiadatott engemet eltörüljön és minden irás, mely a Mójzes törvényében be irattatott, engemet megsententiázzon, és ha láttam, tudok vagy hallottam valamit azon dologban, akkor legyen szerencsém, mikor az kő virágzik. És ha ezen esküvésem nem igaz Isten engemet mingyárt elveszessen, és se az nap, se az hold, se az csillagok nekem ne szolgáljanak. Isten engemet úgy segélyjen, és a boldogságos Szent Szűz Mária, úgy a Szent Evangelium.

6. A kereskedelem történetéhez.¹

Törvényes rendelkezések a győri kereskedésről.

Az 1556. 37-ik törvényczikk elrendeli, hogy a győri harminczad régi helyén (Győrben) fenntartassék s hogy a hivatalnokok ne zsarolják a kereskedő közönséget.

Ezek a zsarolások azonban úgy látszik nem akartak megszűnni, mert a panasz oly mértékben megújult, hogy az ország karai és rendei ismét törvényt hoztak e tárgyban. Az 1630. 44-ik törvényczikkben ugyanis:

¹ V. István szabadalomlevelét (árümegállítási jog, melyet az országban Győr kapott legelőször, 1271-ben, Buda csak száz évvel később) I. 24. old. A többi szabadalomlevelet a 144—156. oldalon.

„Határoztatik, hogy minden egyes véghelybeli kapitányok s alkapitányok névszerint Győrben stb. azon zsarolásokat, melyekkel az ország belföldi kereskedőit a szokott vámon felül szokták terhelni, ezután teljesen megszüntessék; sem a szegény kereskedőket baromfiak, barmok, só és más hasonlók ötvened vagy század részének, vagy az árúk tizedének s kihatására ne kényszerítsék, a hatalmaskodás felől kiadott czikkeknek értelmében veendő büntetés alatt.“

A város lakóinak régi szabadalmakon alapuló vámmentességi jogát sem respectálták, mert 1647-ben törvényt kellett hozni (145. cikk), hogy

„Győr, Komárom és Pápa városbeliek vámmentesség feletti szabadalmaik mennyiben az országnak s másoknak sérelmére nincsenek, épségben maradjanak.“

Különösen sok panasz merült fel azon jogtalanságok tekintetében, hogy a Győrbe jövő kereskedőket az abdai vámnál zsarolták különféle önkényes vámokkal. A győri kereskedelemnek nagy sérelme volt ez, épen azért az 1659. 23-ik törvényczikk megparancsolja, hogy

Az abdai hidon és győri kapunál a német katonák által beszedni szokott fizetések eltöröltetnek.

„Ő Felsege kegyelmes megegyezése hozzájárulván, megállapított, hogy a győri várnagy és német katonák által az abdai hidon a nemességtől és a nyomorult néptől beszedetni szokott terhes fizetés és a Győrbe menő kereskedőktől bármely kicsinált ürtügy alatti erőszakos beszedés még az országgyűlés alatt a mondott győri vár minden mostani és ezutáni tisztjeinek kiadandó kegyelmes és szigorú parancs által teljesen eltöröltessenek és megszűnteknek tartassanak.“

Az 1659. 60. törvényczikk a német katonák által úzótt kereskedést a jogtalan élvezett privilegiumtól megfosztja.

„A királyi és vámbeli jövedelmek csonkításával történik, hogy a magyar várakba helyezett német katonák kereskedést folytatván, mindennemű fél- és egész harminczadtól, úgy a vámok fizetésétől magukat menteknek kívánják tartani.

1. §. Mire nézve megállapítatik, hogy „azok is, ha kereskedést folytatnak, az ily törvényes járulékok kiszolgáltatására vagyonaik lefoglalása alatt kötelezve legyenek.“

Az 1649. 92-ik törvényczikk ujlag elrendeli, hogy „a határbeli helyek, vagy véghelyeik piacaira vinni szokott élelmek és eladó tárgyak értékének szabályozásáról s megtartásáról szóló 1563. évi 13. cikk a véghelyeken, leginkább Komáromban és Győrben, megtartassék.“

A győri kereskedők a városban kirakott czikkek vásárlásánál elővételi jogot gyakoroltak. Számos elkeseredett per keletkezett ebből, különösen egyes czéhek a czéhszabadalmukban biztosított jogok megsértését látták a szakmájukhoz tartozó czikkeknél mások vásárlásában.¹ E tekintetben nagyon messzire mehettek már a győriek s a privilegiumot igen széles alapon akarták kihasználni, mert az 1659. 77. tczikk szerint:

„Az országlakók elhatározzák, hogy a *győri* és más országbeli vásáros helyek kapitányai, kereskedői, barmászai, mészárosai, sóárulói, harminczadosai, vámszedői s más hasonlók, az országlakó nemeseket, nemteleneket s külföldieket az azon helyeken tartandó országos és heti vásárokon a kősonak, barmoknak és más árúknak s eladó tárgyoknak megvételében hatalmaskodás büntetése alatt ne akadályozzák.“

Erre az időre esik a Duna és Rábaszabályozásra vonatkozó első törvények hozatala is. A Duna eliszaposodása folyton emlegetett sérelme volt a város kereskedőinek.²

Az 1681. 20. czikk ismét megtiltja a hadi tiszteknek, hogy *Győr* felett a Rábcza-hídnál fizetéseket szedjenek.

Különösen sok baja volt a kereskedőknek a katonasággal, mely nem tisztelte a győrvárosi közönség kiváltságait s folyton különféle regáliák szedésével zaklatta ezt. Ezért az 1715. 42-ik törvényczikk keményen rájuk szólt, mondván:

„A cs. kir. katonaság kihágásai és hatalmaskodásai tárgyában ujra törvény hozatik s „a győri várban a királyi jog név alatt legujabban a nemesekkel és polgárokkal kötött szerződés szerinti beszédések megszüntetteknek“, egyszersmind a szerződés ügyében bizottmányt küld ki az országgyűlés.“

Az 1729. 3. tczikk pedig világosan kimondja ismét, hogy a győri várparancsnok által eddig érvényesítettnek szokott különféle királyi jog (regále), mint törvénytelen, eltöröltetik.

1715-ben ujra szóba jött a győri harminczad megszüntetése, illetőleg áthelyezése, azonban az ez évi 91-ik tczikk elrendelte annak *Győr* székhelylyel leendő további fentartását.

¹ Ilyen szemelvények „az ipar történetéhez“ fűzött lapokban, köv. fejezet.

² Ebben az időben a mosonyi Duna-ágot hajózták s amint a sok törvényből látjuk, sok baj volt vele. Van egy érdekes régi munka a Duna völgyének leírásáról 1500-ból. Suntheim László regensburgi születésű, Miksa császár udvari történésze, kéziratban hagyta hátra (Stuttgarti királyi kvtárban). Az utazás vonala: Pozsony-Oroszvár-Köpesény-Ovár-*Győr* — melyről megjegyzi, hogy „város, vár és püspökség a Duna és Rába mellett fekszik.“ Tehát még ekkor is a mosonyi Dunán utaztak, mint I. Endre király idejében. (Tört. füz. II. 121.)

Mint általános érvényű, de a kifejlett győri kereskedelem szempontjából kiválólólag győri érdekű törvényt, fel lehet itt említeni az 1273. 53-ikat, mely elrendelte, hogy a kereskedők könyvet tartoznak vezetni.

I. Ferencz uralkodása alatt a folytonos háborúk az állam minden egységforrását kimerítették, a forgalom megadóztatása tehát mind erősebb mérvben történt

Nemcsak a gabnakereskedés akkori gócza Győr városa, de az egész ország közgazdasági veszélyt látott ily körülmények közt a gabnakereskedés kiviteli vámjainak emelésében, miért is 1807-ben a 6-ik törvényczikkbe ily rendelkezést vettek fel:

„Hogy a gabnakereskedés melynek külföldre kivitele Magyarországnak a csatlósított részeinek és az egész birodalomnak nagy hasznával van egybekötve, minden lehető biztosságát megnyerje, ő sz. Felsege a karokat és rendeket tegyemesen biztosítani méltóztatott, hogy :

1. §. A gabna kivitele az állam terhes okai nélkül, melyek azt beállítani avallnák, soha se fog megtiltatni. Sőt rendelkezni fog, hogy a határbeli kivitelben, az utak és hidak használatára állított vámokon és réveken kívül semmi líjjal ne terheltessenek“.

Hasonlóképen intézkedett a következő, 1807. 7. tczikk a borok kiviteléről, amiben Győr szintén erősen volt érdekelve.

*

A város nagybecsű kereskedelmi kiváltságairól az előző fejezetben közölt királyi kiváltság-levelek s különösen V. Istvánné, II. Mátyásé, I. Lipóté és Mária Teréziáé foglalnak magukban adatokat.

Vámok, utak, értékszámítások.

IV. Béla királynak a közjogi szemelvények között bemutatott szabadalomlevele 1255-ből nagybecsű adatokat tartalmaz a győri vámok szabályzatáról. Ugyanezen adatokat s a város anyagi műveltségére vonatkozó egyéb kérdéseket felöleli Villanyi Szaniszló érdekes munkájá is, melyből a következő részeket ide iktatjuk.

A győri harminczad.

A harminczadot az országba behozott vagy kivitt árúk után fizették. Győrött, mint a dunamenti kereskedelem egyik fokhelyén, a harminczadszedő hivatal már a XII. században fennállott. IV. Béla 1255-ben azzal bizta meg

Omode győri püspököt, hogy a régi szokás alapján kutassa ki (a III. Béal által szervezett) az abdai, győri és füzitői vámtételeket. A király az általa megcrósított vámszabályt mihez tartás végett felküldötte a bécsi kereskedő céhnek. E vámszabály szerint minden Magyarországra jövő német szekér után a vámosoknak négy, a győri főispánnak két kir. dénár jár; ellenben a Magyarországból kimenő szekértől a vámosoknak nyolcz, a főispánnak két kir. dénár. Ha hajókon hozzák áruikat, ezeket is a szekérteher arányában (mértékegység a vámszedésnél) kell megbecsülni, minden szekér után a vámosokat négy, a főispánt két dénár illeti; ha pedig a Dunán fölfelé szállítják áruikat, minden szekér teher után nyolcz dénár a vámosoké és két dénár a főispáné.

Ha a németek ökröket hajtanak ki, a vámos minden ökör után két dénárt, de a főispán csak minden két ökör után kap egy dénárt.

A magyar kereskedő szekere után a vámosnak két dénár, a főispánnak pedig két szekér után jár egy dénár; ha magyarok hajtanak ki ökröket az országból, a vámos két ökör, a főispán pedig négy ökör után vegyen egy dénárt. Mézzel terhelt szekér után a vámos három, a főispán pedig egy pondust kapjon. Minden tunella bor után a vámosnak nyolcz, a főispánnak pedig két dénár jár. Magyar sót szállító szekértől $2\frac{1}{2}$ kósó vétessék a főispán részével együtt. Száz márka súlyu bors után a vámos egy márka borsot, száz keztyüből kettőt vegyenek vámul. Ez utóbbi tétel szolgáljon kulcs gyanánt a többi kisebb árúk megvámolására nézve is. Az olasz vendégek (Esztergomban, Fehérvárott számos olasz lakott ez időben.) szekérétől fél fertót szedjenek.

Fizetőn egy német szekér után, bármily teherrel legyen is megrakva, egy dénárt, többi holmija t. i. ökrei és egyéb áruí után semmit se fizessen. Abdán két német szekér után négy, s két ökör után egy dénárt fizessenek.

Gyalogos németek mitsem fizetnek.

A győri harminczad jelentékeny jövedelemforrása vala a kormánynak. IV. László királyné kancellárjának 500 ezüst girából álló fizetését a királyné győri harminczadából (tehát a királyné birtokában volt) utalványozta, mely körülmény egyuttal Győr meglehetősen élénk kereskedelmi forgalmáról tanuskodik.

A vámosok szaporodása egyrészt jelzi, hogy az iparos tevékenység és kereskedés is már élénkebb lendületet vett, más részről azonban a vámjog sűrű adományozása és a földesurak által önkényesen felállított vámhelyek súlyosan hatottak az éledző ipar és kereskedelemre. A rendek már III. Endre alatt szükségesnek látták a IV. László fejtetlen kormánya alatt felállított vámhelyek szigorú eltiltását.

Királyaink, hogy a vámhelyek sűrű felállítása által okozott terhek ellenében megóvják a bel- és külkereskedelem érdekeit, bőkezűen osztogatták a kiváltságokat. IV. László az I. Rudolf császár tartományaiból jövő kereskedőket a harminczad és vásárvám kivételével minden egyéb elvámolás alul felmenti. Egyebek közt Győr lakossága is az egész országra kiható vámmenetséget nyert (1271.) kiváltságlevclé értelmében III. Endre a nemesek és egyházak népeit is fölmenti a vámfizetés terhe alul, mely ezentúl csupán a kereskedői osztályra nehezedik.

Győr mint árumegállító hely.

A vámoknál még lankasztóbban hatott a kereskedelemre az árumegállító jog, mely a kereskedőket bizonyos határozott útvonal megtartására kényszerítette. Szt. Lipót herceg pl. Bécsnek adott ily áru megállító jogot (1198.), melynek értelmében németországi kereskedőknek — legalább ezen irányban — nem is volt szabad Magyarországra jöniök; sőt Bécsben is csak a bécsi polgároknak adhatták el áruikat. I. Rudolf (1278.) császár megerősíti e kiváltságot, mely a magyarországi s első sorban Győr felé irányuló kereskedelmet a bécsiek egyedúrúsági jogává tette. Idegen kereskedő Bécsben nem tartózkodhatott tovább két hónapnál. Ha Ausztriában valamely kereskedő a vámhelyek érdekében szabályozott útiránytól eltért, összes árút elkobozták. A bécsi kalmárok érdekében még a belföldi kereskedőknek is meg volt hagyva, hogy Bécsben $\frac{1}{4}$ mázsánál kisebb részletekben nem szabad eladniok áruikat. A magyar királyok sem követtek külön gazdasági elveket.

V. István Győrt is felruházta az árumegállítás jogával, de csak az Ausztriából jövő vagy oda menő kereskedőkre nézve. E szerint az alulról vagy felülről jövő kereskedő Győr vidékén nem használhatott más utat, mint amely Győrön át vezetett. Itt köteles volt lerakni árút s csak miután a polgárság elővételi jogát gyakorolta, vonulhatott ismét tovább.

A dunai hajózás a pozsonyi hajósok javára szintén meg volt szorítva; mert Pozsonytól kezdve a külföldiek csak a pozsonyi hajósok által szállíthatták tovább áruikat.

Győr város és megye szerencsés fekvése, majd kiváltságai folytán kevésbé érezte a közlekedés akadályait és a tömeges szállítás nehézségeit. A külföldi kereskedő visszamenet közönségesen megrakodott a megye nyers termékeivel, mincképpen a mezőgazdaságra is csak jótékony visszahatása lehetett; mert a szegény pórosztály is arca verejtékének bővebb gyümölcsét arathatta.

Kereskedelmünk útjai.

A közlekedés könnyűségét és szabadságát nemcsak az önkényes vámok és zsarolások gátolták, hanem az utak, hidak és kompok rosszasága, a kellő gondozás hiánya. Az országutak, töltések és hidak jó karban tartása s ennek ellenőrzése a várispán tisztje volt.

A kereskedelmi utak irányát Dunánk és a római korból fenmaradt útvonalak határozták el. A Duna mentében Pozsony, Mosony, Győr, Esztergom és Budapest voltak a vízi kereskedelem főhelyei; a vízi úttal majdnem párhuzamosan halad a Bécsét Győrrel s ezt Komárom, Esztergom, Székesfehérvár és Budával összekötő római korbéli útvonal. A jól készült római utak közel egy évezred viszontagságaival dacolva még fennállottak s hasznos szolgálatokat tettek azon nemzedéknek, mely a rómaiak módjára szinte szedte az útvámot, de az utak jó karban tartására nem sok gondot fordított.

Győrből Komárom, Pázmánd, Varsány, Mosony és Mórchidán át Szombathely felé; továbbá a Bicske körüli bogpontból Esztergom, Tata, Komárom és Varsányon át szintén Szombathely felé vezető útvonalak nemcsak Árpád honfoglaló hadainak irányát jelzik, hanem (a balatonmelléki vonallal) egyúttal a pannoniai kereskedelem fő és mellékútjai gyanánt szolgálnak az egész középkoron át. A varsány—szombathelyi utat (Koppány mellett) még 1086-ban is a „hadak útjának“ nevezi az oklevél. A győr—mosonyi római utat a XIII. században, Etteven-nek nevezték. A Közép- és Észak-Németországból a szentföldre zárandokolók rendszeren ezen utat használták.

A vízi közlekedésre is a Duna mosonyi ágát használták nemcsak I. Endre korában, hanem még a XV. században is. Suntheim László a Dunavölgyét (1500 körül) leírva: Pozsony, Oroszvár, Köpcsény, Óvár, Győr, Komárom stb. sorrendet követ.

Élet és vagyonosság.

A Duna és két partmelléke volt az átvonuló kir. hadaknak rendes útjuk. Konrád császár is (1147.) erre vonult át seregével, melyben Ottó, a freisingi püspök és krónikás is jelen volt. Leírása szerint a Lajtán átkelvén, a nagy sokaság részint a vizen, részint a szárazon vonult tovább. Kiemeli hazánk szépségét, földje termékenységét s valóságos paradicsomnak mondja; de kevés várat, épületet talált. Szerinte a falvakban és városokban igen hitvány lakhelyek vannak, t. i. jobbadán nádból, ritkán fából és még ritkábban építvék kőből. Egész nyáron vagy őszön át, úgymond, sátrak alatt laknak. Nincs okunk kétségbevonni ez állítások hitelét. Hisz még V. István is (1271.) cserjést és berket ajándékoz a cseh háborúban sokat szenvedett győri polgároknak, hogy házaik tatarozására elég vesszejek és karójuk legyen. A székesegyház, a püspök s kanonokok lakásai, továbbá a vár falai, mint az egykori római castellum maradványai, kétségkívül kőből épültek; a város legnagyobb része azonban fából készült vagy sövényfonású házak kevésbé diszes és rendetlen csoportozatából állott. Mondanunk sem kell, hogy ez még nagyobb mértékben áll a falusi parasztlakások és épületekre vonatkozólag. Ha későbbi századokból szabad következtetnünk, úgy a sokorói hegyekben a barlanglakók (troglodyta) sem hiányoztak. Ha tűz ütött, mindenük porrá égett. Miként lakása, úgy a szorgalmi osztály életmódja is még kezdetleges; ellenben a nemesi osztály viseletében fényűző, életmódja pedig puhálkodó és munkátlan vala. A kép, melyben Tamás, a spalatói főesperes, XIII. századbeli (1240.) nemességünket festi, épen nem hízolgó. A „hosszu békében“ úgymond, „a fegyverfogástól elszokva, kicsapongásokba, buja kéréjkebe merülve, gyávákká lettenek. A föld gazdasága okává lett fiai elkorcsosulásának. Mert mi egyéb volt ekkoron a fiatalság törekvése, mint magokat asszonyi módra cicomázni! Napjaik válogatott lakmározásokban, puha kéjek 's játékok közt folytak le; az éjjeli álmodt alig szakasztá félbe a nap harmadik órája. Életüket nyaranta árnyas erdőben, kies

mezőkön töltvén népeikkel, gondolni sem akartak a harcok zajára, kik akként nem komoly dolgokkal, hanem merő mulatságokkal foglalkodának.

A fejlettebb ipar termékei, polgáriasultabb életmód és lakás csak az egyháziak és nagybirtokosok körében, de ezeknél is voltaképen csak a XIII. század folyamában észlelhető nagyobb mérvben.

Ugy a vagyonság, mint a házi butorokra s az életmód egyéb eszközeire vonatkozó részletes adatok dolgában szegények vagyunk. A III. Béla alatt összeállított állami kimutatás szerint a győri püspökség jövedelme 1184-ben 1000 girára rugott. III. Béla (1189) élelemszabályzását (4 ökör ára egy gira) véve föl viszonylagos (egyenleg) kulcs gyanánt — a győri püspök és káptalan (mert a székesegyházi javak birtokcímét tekintve — ekkor még közösek valának) évi jövedelme a mai ökör-árak szerint (csak 300 frtot számítva egy pár jó ökörre) körülbelül 600.000 frtra volna tehető. Egy meglehetősen vagyonos polgár ingatlanát a selmeczbányai jogkönyv (IV. Béla alatt) 30 girára vagyis a fentebbi kulcs szerint — a mai értékben 18000 frtra becsülhető.

A kereskedés rendszabályaiból.

A fakereskedés privilegiuma.

A győri polgárok értékes szabadalmi közt foglaltatott az is, hogy egyebek közt a fakereskedést a városban csak ők űzhették. Erről szól az 1700-iki év körül kelt városi szabályrendeletének e pontja :

11. Miként régente, úgy ezentúl is a zsidelylyel, léczcel s egyéb faneműekkel űzött kereskedés csak a kat. és polgári hatóság alá tartozó egyének szabadalma legyen. Ilynemű házi szükségleteit egyébiránt kiki bárhonnét is fedezheti, csakhogy azzal kereskedést űznie nem szabad.

A kereskedők visszaélései ellen.

Nehogy azonban ezzel az értékes, de kétélű joggal a közönség kárára visszaéljenek a kereskedők, egy másik pont mindjárt az üdvös fékről is gondoskodik :

18. A különféle kereskedők és iparűzők, kikre vonatkozólag általános a panasz, hogy túlságosan felesigázzák czikkeik árát, addig is, míg e téren is meg fog történni a kellő árszabályozás, óvakodjanak a túlságos árkövetelésektől és a vevő megkárosításától; mert lelkiismeretlen eljárásuk esetében — méltó büntetésre számolhatnak.

A vásárok rendje.

Hasonlóképen gondos és sok tekintetben tanulságos szabályokat találunk a vásári rendtartásról, különösen a hetivásárokon tapasztalt visszaélések körében :

16. A vásárbírák kötelessége felügyelni, hogy a súlyok s mindenféle mértékek a hatósági mértéknek megfelelőek legyenek. Vizsgálják meg havonként többször az iparosok műhelyeit és

ellenőrizték őket; szigorú büntetés terhe alatt járjanak el az előirt kötelességek teljesítésében és semmit se merjenek eltitkolni. A mértékek megbélyegzése is az ő tisztökhöz tartozik.

31. A káros elővételi jog gyakorlása már több ízben rendeleti uton szabályoztatott, mivel sokan e jogot nemcsak a gabona — s hasonló árneműekben gyakorolták, hanem az élelmi szerekre nézve is. És minthogy ezeket sokan már a várkapu előtt összeveszik, titkon házaikba csempészik s azután — mint egyesekről köztudomásu — 2—4 kofát is tartanak s ezek által a piaczon busás nyereséggel ismét eladatják s ezzel igen felszökettetik az élelmiek árát: ennél fogva minden árút, melyet a fehérvári kapun behoznak, egyenesen a piacra kell vinni, hogy kiki a maga szükségletét olcsón beszerezhesse. Aki a rendszabály ellen vét, az árúja elkobzásán felül is bűnhődik.

12. A szombati hetivásáron megjelenő árusok — a régi jog alapján — minden erőszakosság ellen biztosíttatnak.

13. Azonfelül a napi vásárt épúgy meg kell tartani, mint ezelőtt, de az elővétel bármiféle árúkra vonatkozólag, akár hal, akár hus vagy másféle élelmiszer legyen az, úgy a városban, mint azonkívül teljesen eltiltatik. E rendelkezés érdemében felügyelni a porkoláb és a vásárbírák kötelessége; ha valamelyikök a tetten ért vevőt vagy eladót feljelenené a főkapitányságnak, ez árú elkoboztatik, $\frac{1}{3}$ -da a feladóé, $\frac{2}{3}$ -da pedig a főkapitányé.

Az italmérési üzletek.

A regale-jogok gyakorlása szintén azon kérdések közé tartozott, melyek sok kölcsönös panasz tárgyát képezték a multban. A városnak már említett régi szabályrendelete e tekintetben is rendet igyekszik teremteni s megrendszabályozza az italmérőket. Így például ezek a szakaszok:

10. A katonai vagy polgári hatóság alá tartozó egyének közül csak egynek-egynek adasék meg a sörmérési engedély. A kat hatóság alá tartozó sörös a kimért sör dolgában a soltész ellenőrzése alatt áll, kinek minden akó sör után 20 magy. denárt fizet adóul; ugyanannyit fizet a polg hatóság alá tartozó egyén is a maga hatóságának. A sör jóságára a vásárbírák kötelessége felügyelni; ha máshonnan hoznak a városba sört, azt vegyék meg a helybeli sörmérők.

14. Az éjjeli bor-, sör- és méhser-mérés nyáron át Szt-György-naptól Szt-Mihály-napig egész esti 9 óráig, télen át azonban Szt-Mihálytól fogva csak esti 8 óráig van megengedve. Ekkor a pinczék bezáratnak s azontúl — a bor elvesztésének terhe alatt — mit sem szabad kimérni, épígy magas bírság terhe alatt tilos a vendégek, játékosok befogadása is.

17. A vendéglősök, koreszmárosok, mészárosok, halárosok, kenyérsütők kötelesek a közhírré tett s reájuk vonatkozó szabályoknak megfelelőleg eljárni az iparosokkal együtt, kik már különleg értesítvék. Szóval a vevőnek bármiféle megrövidítése, hamis mérték és súly használata, vagy kisebb súlyu kenyér sütése, büntetés terhe alatt tiltatik.

Mindezekből az látható, hogy nincs új a nap alatt. A visszaélések ősfája mindig egyforma virágokkal volt megrakva s a kertészolló sem igen változik az egyes korszakokban, csak a szerkezete más.

Régi értékek, árak.

Egy-egy fénysugarat vetnek a régi kereskedelmi viszonyok képének felismeréséhez az itt-ott fennmaradt bevásárlási jegyzékek is. Ilyen például az, mely Matusek győri prépost felszentelése alkalmával lett összeírva a XVII. század vége felé. Látjuk, hogy már akkor is mindent Bécsben vásároltak.

Expensae diversae ad Rationem Andreae Matusek.

Pro Benedictione.

Faces	f. 3.—
Aliae faces 6	f. 4.—
Candelas & panes	f. —20
duo Barília	f. 1.—
Capellano aurei 3	
Sacrestonis	f. 2.50
Sutori	f. 1.50
	<hr/>
	9.20

Béchi vásárlás.

9 réff	f. 18.—
Arany czipke 11 Lat p. f. 1 den. 80	f. 19.80
6 szék	f. 6.15
Selyem Strimpfli	f. 5.—
Fősző	f. —50
Egy tuczet citrom	f. —60
Szereczendio virag fe font	f. 3.—
Haia mondola és hajatlan 2 font	f. 1.—
Fahey 8 Lat	f. 1.20
harmad fel nodmez	f. 1.22
Huszár Istoknak 2 reff rását	f. 2.20
Faolaiat	f. 2.20
Donatio	f. 33.—
	<hr/>
	93.87
	9.20
	<hr/>
	103.7

Győri sapkakereskedők pere.

— 1642. —

Nagy sérelmére volt a győri sapkacsinálóknak a 17-ik században, hogy elharapózott Győrben a kalap- és sapka-kereskedés s ezt széles körben sokan úzték, kész gyártmányokat hoztak be a városba, az árakat azzal lenyomták s nehezzé tették a czéhbeli mestereknek az életet.

Számos és hosszú per folyt emiatt a közigazgatási hatóságok előtt, de bajos volt igazságot találni, mert sokan osztották azt. A püspök, a káptalan, a város a maga területén egyforma jögon

szolgáltatta az igazságot s hozzájuk járult a katonai hatóság, melynek örökös vágya volt, magához rántani a polgári hatalmat is, mint-hogy a hatósága alá tartozó katonák polgári foglalkozásokban, iparban, kereskedésben is fáradtak, ha ráértek.

Végre azonban elvi jelentőségű döntést tett a káptalan a süveggyártók panaszára s a határozatot FERDINÁND király is jóváhagyta 1649. ápr. 20-án Pozsonyban kelt határozatával. E döntést, hogy feledésbe ne menjen, bejegyezték a város czéh-könyvébe is.

Az érdekes per két főokmánya, a kérelem és a határozat, melyeknek indokolásai kimerítik ez ügy anyagát, itt következnek:

A süveggyártók előterjesztése.

Alázatos szolgálatunknak ajánlása után kinszerítettünk Szükséghez képpen Ujonnán N. és Urassághatokhoz folyamodunk; Az mint mindennapiban beadott Supplicationk által delegáltuk vala N. és Urassághatoknak. Miképpen ez helyben az Süvegekkel való kereskedés annyira jutott, hogy immár nem csak az Kalmárok Bóltokban, de Szabók, és Takátsok, s-más Polghári renden való Személyekis Héthi Vásárkor az piarczon, és Sokadalom Estin is Szabadon árulnak. Mellyből nekünk Czéhbeli Mestereknek nem kevés kárunk és fogyatkozásunk, de táplálássunknak is nagy detrimentoma láttatik naponként következni. Kirül instálunk alázatosan N. és Urassághatoknál azon, hogy méltóztatnék olly parancsolatot adni, és tilalmat vetni, hogy Senki Czéhünkön kívül más Mesterséghebeli Személy, Kalmár és Várossi rend Bóltokban, Sokadalmok estin, és héthi Vásárokon Süvegheket árulni ne merészelljen; De az eránt Várossi Bíró Urunk és bötsületes Tanács mitsinálássának azon Shüveggel kereskedő Személyek magokat erősen opponálván, disputállják azt, hogy ez kívánságunk nem volna Privilegiumunkban Specificálván. Melly dologh úgy vagon, hogy nincsen declárálva; de Czéhbeli Artikulusinknak megszerzése után eszünkbe vettük azt, melly Nagy Kárunkra, és fogyatkozásunkra légyen az, hogy az Szombath Napi héti Vásárokon, Sokadalmok estin Boltokban (az Süveggekkel kereskedő Személyek hordó Számra más helyekből Süvegheket hozván) árulnak, és az hódalt¹ helyekre is hordó számra ell adgyák. Mellyhez képpest, az mi Munkánk nagy Fogyatkozásinkra, és Kárunkra rajtunk marad. Melly dologh Sehul Királyi Szabad Városokban: de mégh más helyekben is, az holl Czéhes Süveghjártó Mesterek vannak. Czéheken kívül való Személyeknek megh nem engedtetik az, hogy valamély Kalmár avagy Mester Ember, Sem pedig más renden lévő Süvegekkel kereskedgyék, és Se héti Vásáros Napokon Bóltokban, Piarczon, avagy házaknál titkon avagy nyilván Süvegeket árullanak. Más az, ha akármély Városokban is, az holl Süveghjártó, és egyébb Mesterséghebeli

¹ A meghódolt területekre.

Személyek wannak, Szabó, Takács, és egyéb Mesterséghez nem tanult, afféle munkával az Czéhbeli miveős Embereknek Károkra, és Czéheknek detrimento-mára Sehol, az melly Mesterséghez nem tanúlt, avval kereskedni nem Szabad, és megh nem engedtetik. Nem Láttjuk azért miért kellessék Csak Szintén nekünk ez méltatlan dolghot ell Szenvednünk, holott minden helyekben és ittis minden Czéhbeli Rendek és Mesterek az eő igazságokban meghtartatnak. Miért kölessék az mi igazságunknak Labefactáltatni? holott mijs minden Contributiot, és füzetést, mint egyebek hassonlóképpen praestaltjuk, és az terhet edgyaránt visellyük és N. és Urasághotoktól nekünk adatott és engedtetett Privilegiumunk Szerint Zászlótis Csináltattunk mind ilyen Kevesen is, az melly nem Kevés Költségünkben Készültt. Hogy pedig disputálásban vették azt, mivel ez kívánságunk nem volna Czéhünk Privilegiumja Artikulussiban inserálva, abbul okot Károsításunkra nem vehetnek, S — nem is fulciáthattják dolghokat. Mivel megh vagyon irva minden Czéheknek Privilegiumjában az mint az nekünk adotbanis hogy ha mi Olly Dolghokat eszünkben vennénk, kibül maghunknak Kára vagy Privilegiumunknak detrimento-mára Következhethék: azokat Successive ha Kívántatnék, azoknak Auktoritássával, és Kikrül az Privilegiumok adatni szoktanak, és Conferáltatni, remedeálhassanak, és mijs angeálhassuk, és jó Karban hozhassuk, Könyörghünk azokáért N. és Urasághotoknak alázatossan, méltóztassék N. és Urasághotok illy igaz igyünkben Patrócniumát Nyujtani, és Serió parancsolni, s interdicálniis, hogy Senki Czéhünkön kívül levő Személy, Kalmár, Mester Ember, és akár ki Városi Ember Legyen, Semmi uttal Sem Szombath Napi héti Vásárkor Bóltokban, avagy titkon Házaknál, és Sokodalmok estin (a mint mindenütt Szokás) Süvegheket árulni ne merészellenek; Ez illetinek ellen pedig méltóztassék oltalmazni, és protegálni. N. és Urasághotok melyet N. és Urasághotoknak elig alázatossan megh igyekezünk szoghalni. Istennek gondviselése alá ajánlván Nagysághotokat, és Urasághotokat, Nagysághotoktól, és Urasághotoktól jó váloszt várunk. N. N. Győri Süveghjártó böcsületes Czééhbeli Mesterek fejenként.

A káptalan végzése.

Panaszoklásokra, és Supplicálásoknak illendő tekintetünk vagyon, a melyet az eő Privilegiomoknak meghtartására, s mind oltalmára az mi kíváltképpen való engedelmsükből vettenek mi tőlünk, mint földes Uraktól. Azért valamiben az eő szokott, és egyéb feő helyekben is meghtartott mesterséghek szerint való szabadsághok, az Süvegárulásban akár mi rendbéli emberektől (kik az kereskedésben nyereségheket várnak) megbántatnék és károsíttatnék, azoktól nevezet szerint, kik az Mesterséghez nem tanúlták, hanem más kezi Munkában maghokat foghlalták: Azok ellen az mi Patrociniumunk alatt, igazságokban végezés és megherössétett jó rendtartásokban meghóltalmazni akarjuk mindenek ellen, akár kik legyenek azok. Feőképpen azok ellen, az kik az engedelmsük és akaratsük kívül, akármi talált okbul Szabadsághot arra venni akarnak maghoknak, hogy mindaz mi Jurisdictionk szerint való ha-

talmunk mindenkor fönn maradjon és az eő Mesterséghek szerint való szabadsághok munkájok hasznával előmentét vegyen az mi Városunkban. Miért hegy immár egynehány izben meghaltáltak minket, alázatossan Supplicálván az mi Városunkban való Czéhbéli Magyar Süvegh Csináló Mesterek: Hogy az eő nekik adott és megerősített Privilegiumokban avagy jó rendtartással Szerzett Szabadságokban megholtalmaznánk mindazok ellen, az kik mind Bóltokban (egyébb kalmár áruval is kereskedvén) s mind házoknál titkon és nyilván is Magyar Süveghet árulnának az eő Mesterségüknek nem kicsiny Kárára, Mindennapi táplálássoknak is fogyatkozására, és az mi nyilván való hatalmunk és parancsoltt akaratumknak meghvettésére. Annak okáért, mindeneket, az kik itt az mi Városunkban maghoknak arra vett szabadsághbul gyakorlanni, és üzni akarják az Süveggel való kereskedést: Azokat is ide Számlálván, az kik tanúltt kézi munkájokat félretévén, másunnan ide magyar Süvegeket hoznak, és itt árusítyák: Es az Hóldultt földén Lakó Polgároknak avagy kereskedő Embereknek adgyák. Mindazokat ez jelen való Parancsolatumknak erejével, és hatalmával tilalmazzuk, fenyegettjük, és az Süvegekkel való kereskedéstül és árulássátül mindenestül tiltyuk: Hogy semmiképpen azt ennek utánna ne merjék maghoknak vett, és tulajdonított Szabadsággal meghpróbálni, és az mi Parancsolatumknak meghvetésére cselekedni. Egyébbaránt ha kit engedetlenségébül vakmerő akaratan tapasztalhatni: Az mi mostani Várossi Biráknak, és a Következendőnek is elegendő hatalmatt attunk és adunk is, az mi Commissióknak ereje által; hogy minden pénzre hozott, és áruban bocsátott Süveghet ell foghalthassanak, Confiscálhassanak és az mi Birodalmunknak hasznára fordéthassanak. Változást és kcdvezést más akarattal ebben nem akarván.

*

A káptalan különös megbizásából nyéki *Veörös* Mátyás nagypost állította ki az okmányt 1642. július 21-én.

III. Ferdinánd ezt királyi pecsétjével megerősítve helybenhagyta 1649. ápril 29-én.

I. Lipót alatt azonban törvényt hoztak a karok és rendek ezt határozván:

1659. 81. czikk.

„Szinte határozatott, hogy a *győri* sapkacsinálók s más külföldi kézművesek, kik a német katonaság igazgatása alá helyeztettek, a győri lakókat és azon honfiakat a magyar sapkák kereskedésétől s bevitelétől a királyi jövedelmek csonkításával, az ország törvényei és régi szabadságai ellenére el ne tiltsák.

1. §. És ő Felsége megajánlotta, hogy azt az ottani vezér úrnak kegyelmesen megparancsolja.“

7. Az ipar történetéhez.

Az ötvös-czéh szabályai.¹

— 1529. —

Mindeneknek előtte, hogy az Eötvös Mesterek Esztendőnként magoknak az Négy Városban, Győrben, Komáromban, Esztergomban és Ujvárbán választanak egy Czéh Mestert Szent-György Vásár másod Napján olyat ki méltó és alkalmas Férfit legyen az Tisztnek elviselésére, mely Férfit az Tanács Házban be vlyenek, és egy eskütt Polgárnak Kéren megh esküjjenek, hogy eő az Eötvös Mesterségnek minden dolgához és munkájához hűségessen és Szorgalmatosan hozzá lsson, hogy az eő Munkájokhoz való Ezüstben valami hamisság avagy csalardságh ne találtassék, és hogy mind rendről rendre, Mihelyről Mihelyre az Mestereket minden két két hétben megvisitalya, és az Ezüstnek visszaságát és Mérrő Szerszámoknak igasságát megh próbállya, hol peniglen ez Dologban az Czéh Mester tunyának és röstnek találtatik, avagy barátságért valakinek kedvező lészen, tisztétül megh fosztassék, és hogy az Dologh könnyebben végre vitetassék, Egy Gyra Ezüst veretett Myben tisztá Ezüst Tizenhárom latt legyen, és az öntött Mybenis Tizenhárom Latos.

Másodsor: Hogy az olyan Mester az ki az üst Mivet, Két, vagy több Mesterekkel az Czéh Mesterhez meg próbálásra vini, és minek utánna meg próbállyák, és jónak talállják az Czéh Mesterségnek pöcsétit nyomják reája, ki ilyen belő, és ilyen formaju.

Harmadsor: Hogy csak egy Mesteris az Sárga Rezett meg ne merje aranyozni az Hamisságnak el tavoztatásáért, se penig az Iveg Követ az aranyban be ne csinállya, mert valaki ezt mivelendi az eő Mesterségétül megfosztatik; azonképpen büntetassék, ha valaki az eő mivére hamiss avagy all pöcsétet nyomna.

Negyedszer: Valamely Jövevény avagy Szolga ezen Mesterségben Lévo, az mi Városinkban bé jövend, tehát az olyan tartozzék az Mesterek közzül egyet, egy egész esztendeig Szolgálni, hogy jobban mind hiréről, mind erkölcse felől, és az eő mind Szellel járásában való Dolgairól bizonyosbak lehessünk. Továbbá, hogy ha az ilyen jövevény, avagy Szolga, Mester akar lenni: Tehát tartozik az a jó hirének, Jámberságának bizonyosbakt, és az hol tanult az Czéh Mestereknek Levelet adni, és az Nemzettség Levelet mutassa meg, mellyet mikor elő add azután az eő Mesterségének, és tudományának megmutatására csinállyon Mester Remeket, tudniillik egy Bokor kupat, egy helymy Pöcsétet, és egy arany gyűrüt, kiben csinállyon hat avagy Nyolcz Szegő követ,

¹ A legrégebbs győri czéhlevél. Érdekes, hogy négy város ötvösei egyesültek egy czéh képzésére. Győr ötvös iparosai híresek voltak s legujabb időkig fennmaradt hírok. A czéhlevél Pesten, kel:

ugy hogy az keő alatt való Folium alá az viz ne hathasson, hol ezt megh nem tudgya csinálni méltatlan légyen az Mesterségnek föl vetelére, ha pedig méltó léssen az Mesterségre, agyon az Czéh Ládájában Nyolcz Forintot, avagy egy Gyra Ezüstöt, vegezetre az Czéh Mester ez ilyen Embert tartozzék beiratni, az mi Polgár Társaságinkban, azután az Eötvös Mestereknek egy jó Ebedet adgyon, és az eő Mesterségének egy Esztendeje után meg hazosollyon.

Oetodször: Hogy egy Eötvös Mesteris az Czéhen kívül ne mivellyen, minek előtte az Szolgálatban, Adófizetésben és Mestereknek Társaságokban nem számlálatik, ha ezt mivelendi, az eő Mesterségétül megh fosztassék.

Hatodszor: Hogy egy Mesteris az mi Eötvös Mesterink Közül az Uczákon, avagy Piarczon Uj ezüst Markát ne árullyon, hanem csak az Szabad Sokodalmakban, mert ha ez féle Marka találatik, két felé az Biró részre, és az Mestereknek részére osztatik.

Hetedszer: Senki az Mesterek közül edgyike az Másik meghfogadot myvet ell ne csallya, és magának ne foglallja, mert ha mivelendi. először két forint az büntetés, ha masodszor is mivelly Négy forint, harmadszor Nyolcz forint, az ki penigh fejéren megh csinállja, tehát ne légyen Szabad Máshoz vinni, hanem az Aranyozza megh.

Nyolczadszor: Hogy egy Mesteris az másik Mesternek Szolgáját, avagy Inassát, avagy allatomban magának ne hía, mert általán fogva Mesterség nélkül léssen.

Kilenczedszer: Ha valami Ember az Mestereket be akarná gyüitetni valami Dologért, tehát az Czéh Mester tartozik bégyüiteni öket, és az az Személy tartozzék — az Czéh Ládájában.

Tizedszer: Hogy egy Mester Se merjen menni valamely Ezüst Markának megböcsülésére, avagy merésere az Czéh-Mesternek hire Nélkül, mert ha edszer mivelly két funt viaszal büntetődik, ha masodszor Négy funtal, ha ugyan vakmerőségből ell megyen bennek vessék ki az uramat az Mesterségbül, hogyha penig szabadsága léssen az Czéh Mestertül, ez fele ezüst Markanak böcsülésére és Merésére minden Gyra Ezüsttül vegyenek ött ött Pénzt, többet se vegyenek, és ez féle Pénzt adgyák az Czéhládájában.

Tizenedgyedszer: Hogy egy Mester Se tarhasson három Szolgánál, és három Inasnál föllyeb, hogy ha penigh az Mesterek közül vannak Szegények az eő Lelkiismeretik Szerint meg lássák az Czéh Mesterek, hogy azokis Legény és apród nélkül ne Legyenek.

Tizenketödször. Ha valami aprod akarna más Mesterhez menni tanulásnak okáért, ki megh az eő apród Esztendőit az eő Uranak ki nem töltötte, de csak valami boszuságból hadgya el az eő Mesterét, tehát az Mesterek közül tudva nála Senki ne tarcsa birságnak büntettesse alatt: Ismeglen Senki ne merjen Inast Myvöre fogni, hanem csak az Mestereknek hiribül, akarattyából és végezésébül.

Tizenharmadszor. Hogyha valamely Legényt, avagy Inast az Czéhnek Törvénye Szerént megbüntessék, tudniillik ha Legény léssen az eő Szolga Társai üssenek hármat hármat rajta, ha penigh Inast léssen az eő Inas Társai Üssenek ketött ketött rajta, és úgy békével bocsássák.

Tizennegyedszer. Hogy ha valamely Mester az eő Szolgáját el akarja tőle eresztetni, tehát két hétel az előtt tartozzik néki meg jelenteni, annak utánna mind az Mester az eő Szolgájának ell bocsáttassanak okat, és mind az Szolga az eő Mesterének ell hagyásának okát, tartoznak az Czéh Mester, és mind a több Mesterek előtt megjelenteni, és ezután ezeknek végezésébül békességgel ell bocsájthatya.

Tizeneötödször: Egy Szolga Se Merjen avagy az Urának Mivóheliben, vagy utczan, vagy Piaczon, Semminémü Ezüst Markat, avagy Követ magának venni, hanem csak az Urának engedelmébül, mert ha mivelendi, ki vettessék az Czéhbül, és az Társaság közül.

Tizenhatodszor: Hogy ha valamely Szolga akarna az eő Urának Leányát házasságra magának venni, avagy az eő Asszonyát az eő Ura megh halván, fell Mester Asztallal tartozik, azonképpen hogy ha valamely Eötvös Mesternek fia, Ki az Mivet tudná, akarná oly Embernek Leányát venni magának, Ki nem volna Etvös Mester, féll Mester asztallal tartozzik, de hogyha oly Embernek Leányát, avagy Feleséget, Ki az Eötvös Mivet tudta volna feleséggül veszi, egész Mestersége légyen, és Semmit ne fizessen, annak fölötte egy Inast eöreg Se lehessen olly (ha Szakallos lenne is) Ki Négy Esztendőnek alatta be fogattatnék.

Tizenhetedszer: Hogyha valamely Aszony állat az eő Urától Eözvegyen marad, olyan egy egész Esztendeig az Mivet Szabadon űzheti, de tovább nem Szabad lészen.

Tizennyolczadszor: Hogy senki tudván vagy Egy Háztul, vagy egyébün-nénd ezüst lopot egyeb Markat meg ne vegyen, Sőt inkább ha valamely jelen meg lsmrheti, titkon tartozik az Város Birájának megjelenteni, mert ha külömben cselekedik, Mesterségétül megfosztatik.

Tizenkilenczedszer: Hogy ha valamely Közdolog ki egy Gira ezüstre böcsülendő volna valamely Mesternek törtendik, tehát az Czéh Mesternek az eő Mester Társaival egyetemben légyen Szabadsága reája annak meg lölésére, és el vegezésére: Hol penig az Személy meg nem elégednék Rajta, légyen Rajta Szabad vinnyi az dolgot az Váross Birája elélyben, Mely dolgot az Czéh Mesternek igazan és hite szerént köllessék elő beszélleni: Az Mester Embereknek Penig ne Légyen Szabad megh eskönnyek.

Huszadszor. Hogy ha valamely Mester az eő Mivet Czéh Mesterhez viendi megpróbálni, és az Czéhnek Pöcsetinek reá ütésére, tehát az ollyan Ember tartozzék minden Gyra Ezüsből Négy Négy Pénzt adni, Kit agyanak az Czéhnek Ladájába.

Huszonegyedszer: Hogy ha valamely Mester avagy Legény az Könyörgést, és Imádságot el halgattya, és reája nem mégyen az Szentegyházban, tehát egy Gyra Viaszal tartozzik azaz személy.

Huszonketödször: Hogy ha az Czéh Mester, valamely Mesternek, avagy Szolgának valamit parancsoland, és nem míveli, avagy az Czéhben híja, és nem mégyen, először egy egy Gyra Viaszal büntetessék, másodsor Kettővel, mely tartozzik az Templomban, harmadszor az eő engedetlenségének vallya erdemét, vessék ki az Mesterségbül, ha penig csak Társ lészen az Czéhbül vessék ki.

Huszonharmadszor: Az Iffjak közül akár Legény Mester, avagy Társ Légyen, valoszanak Decuriót magoknak, hogy az szegény Mestereknek, kik avagy betegek, avagy meg holtak, avagy elevenyek lesznek, az Czéhnek Pénzébül gondgyat viselje.

Huszzonegyedszer: Ha valamely Eötvös Mesternek, vagy Háza Népe, vagy Legénye, vagy eő maga Ki mulik ez világbul, tehát minden Eötvös Mester az el takarásán jelen Légyen tudniillik bizonyos órának jelenyen, ha penig Ki el nem jön légyen büntetese egy latt Ezüst, mely büntetés tetessék az Czéhnek Ládájában, hogy ha pedigh az mi rendünk Kivül más Czéhbeli megh hal, és az mi Czéhünk tisztességét el takarására hivatattnék, tehat az mi jelen voltunkért tartoznak egy Tallérral, és azis az Czéh Ladájába tetetik. Hogy ha penig valamely Mester meg halna az mi rendünkbul, és Fia maradna, az Fia is ha megh halna az mi Czéhünknek kölletik ell Kesersenny.

Huszzoneötödször és Utolszor: Hogy egy Mester Se merjen magának három Gyra Ezüsnél többet venni, hanem ha töbre talál, tartozik megh jeleneni az Mesternek, és ha akarjak venni, vegyék megh, hol penigh nem Szabad légyen mind azt magának megh venni, és föl mivelni. Költ ez Levél Szent György Napján Pesten, Ezer cöt Száz huszonkilenczedik Esztendőben.¹

A német-vargák czéhszabályai.

— 1582. —

A győri német vargaközönség czéhszabályai, kiadva Teuffel András győri várparancsnoktól 1582. márcz. 1.

Gr. Montecuccolli Raimund győri várparancsnok ugyanezt megerősíti s sajátkezűleg aláírja, 1665. ápr. 3.

Handwerchs Ordnung N. der Maister aines ganczen Ersahmen Handwerchs der Deütschen Schuechmacher alhie in der Besaczung Raab, so den Ersten tag Martij den 1582. Jahres aufgericht vnd bestüt worden ist.

Aufgerichie Handwerchs Ordnung vnd Zunfft N. der Maister, Vnd Knecht Aines Ersamen Handtwerchs der Teuttschen Schuechmacher alhir in der Kayserlichen Statt vnd Besaczung Raab in Wngarn.

An heut den Ersten tag des monats Marty im Tausend fünff Hundert zway vnd Achtzigisten Jahr, hab Ich Andres Teüfl freyherr auf Guñderstorff vnd Ennzerstorff an der Vischa, der Röm: Kays. Maytt. etc. auch der Fürstl: Durchl: Erz-Herzog Ferdinanden Zu Öhsterreich beider Rath. Obrister alhie in der Kaysserlichen Statt Und Besaczung Raab in Hungarn, und derselben

¹ „A győri aranyműves czéh ládájában van egy 1663-ik évről szóló írott jegyzőkönyv, melyben a győri ötvös-czéh dolgai 1710-ig csupán magyarul vagynak feljegyezve. Az inas esztendők *apród-időknek* iratnak benne; 1719-től kezdve már német nyelven vitetik e jegyzőkönyv a mai napig; de reméljük 1848-tól kezdve ismét elfoglalandja benne nemzeti nyelvünk törvényes helyét.“ („Hazánk“ 1848. évf.)

vmblygenden vnd zuegethennen Präuynzen, auf das vielfaltig schriftlich vnd mündtlich gehorsambist anhalten, bitten Und begehren, N. der Mauster aines ganzen Ersamen Handtwerchs der Teütschen Schuehmac'her alhir, Ain Handtwerchs Ordnung Vnd Zunfft, Ihrem vnd aines Ersamen Handtwerchs der Schuester zu Wienn, vnd anderer Stätt in Vnter Ohsterreich gewohnheit vnd gebrauch nach gemähs, Wes Sy sich, vnd ihre zugethanne Schuechknecht vndt Handtwerchs genossen, in Ainem vnd dem Andern hinfüren gegen einander verhalten sollen; (in ansehung vnd erwögun, dass ich solliches Ihr gehorsams billiches begehre nit allein für billich eracht, sondern weil auch dasselb, vnd diese In Handtwerchs Ordnung vnd Zunfft zu befürderung Gemaines Nutz alhie gereicht.) ordenlich aufzurüchten vnd zumachen zuegelassen, vnd bewilligt, Will Ihnen Ainem Ersamen Handtwerch alhie auch solliche Ir auffgerichte vnd gestellte Handtwerchs Ordnung (yedoch mit nachbegriffnen austrückhlichen Condition vnd Vorbehalt.) als Obrister in nachfolgenten Artikeln vnd Püncten, in krafft dieses, hiemit volkhumenlich und allerdings, Hezo und hunfüran Ordenlich willigt, Confirmirt, bestät, und Bekräftiget haben, vnd Laut angezogte Handtwerchs Ordnung mit ihrem inhalt von Articl zu Articl wie hernach steet.

Anfencklich vnd Erstlich Volgt wehsentlich die Maister aines ganzen Ersamen Handtwerchs gegen einander Verhalten sollen.

Erstlichen. So solle das ganze Handtwerch alle Jahr zween Zöchmaister aus Inen erwöhlen, so darzüe tüglich, vnd dem Handtwerch notturffig können fürzehen.

Zum andern sollen alle Maister der Teütschen alhie zu Raab, alle Monat vmb zwölff Vhr in des Zöchmaisters hauss khumen, nach Handtwerchs gebrauch, vnd alda ausslegen, yeder vier Hungerisch. Wellicher aber solliches nicht thette, der solle von den Maistern gestrafft werden, Vmb ain Bechtel.

Zum dritten. Soll ain Maister ain Jahrlang die Schuechtknecht Herberg haben, vnd dasselbig soll ain Jahr vmb dass Ander vmbgeen.

Zum Vierten, soll ein Jeder Maister, so eines Schuechtknecht notturffig, von der Herberg ainen sezen, nach Handtwerchs gewohnheit, Im fahl aber ain Maister ain Schuckknecht, ausserhalb der Herberg sezen würde, der soll vom Handtwerch gestrafft werden.

Zum fünfften, Wouer ain Maister dem Andern sein Gesindt wurde aufreden, vnd abwendig machen, der soll von dem Maistern darumben gestrafft werden.

Zum Sechsten, Wann der Vatter die Schuechtknecht nit ordentlich, nach Handtwerchs gebrauch, wurde einbringen, so soll Er doppelt gestrafft werden.

Zum Sibenden. Wan ain Maister ainen Schuechtknecht acht tag gefürdet hat, vnd der Ime alle Tag Sechs paar Schuech aussmachen, soll er ihme Zum Wochenlohn geben achzehn Khreiczer vnd das Flickherlohn, Aber kain Trinckgelt, Wellicher aber bey Ainem Maister das Stuckhwerch arbeit, solle ihme der Maister von ainem paar schuech zu machen geben zween Vngerisch aber kein Flickherlohn.

Zum Achten, Ob sichs begäb, dass ain Maister sturb, vnd sein nachgelassne Wittib bey den Handtwerch bleiben wolt, vnd aines Predtmaisters dar zue nottdurffig wäre vnd ain Maister ain Schuechknecht hette, Es were in wellicher Werchstatt es wölle, so soll sie zu den Zöchmaistern geen, die sollen ihr denselben einbringen, vnd desselben Maister soll ihm Ir nit verhalten.

Zum Neüntem, Wan aine im Handtwerch sturb, so sollen die Zöchmaister durch den Jungsten Maister zum begräbniss den Maistern vnd Schuechknecchten lassen ansagen, dieselben sollen solliche Leich Christlich vnd ehrlich zur Erden helffen bestätigen, ob aber Jemandt, ohne Vrsach, aussblib, der solle von den Maistern darumben gestrafft werden.

Zum Zehenden. Wan ain Schuechknecht allhero käm, vnd begehret Maister zu werden, so soll Er zuuor ainem Maister Ain Jahr lang arbeiten, damit man khüne sehen, Ob Er mit der Arbeit zum Maister länglich ist, oder nit? Vnd wen Er begehrt in das Handtwerch, so soll er zu den Zöchmaistern gehn, vnd sich bey ihnen anmelden, Alss dann sollen die Zöchmaister nach seinem begehren, das gancz handwerch zusammen fordern lassen, vnd wan Er seine Lehr vnd Geburtsbrief auflegt, solle Ihme die Maisterschaft eruolgt, und bevilligt werden; Es soll auch demselben über das halbe Jahr vnbeheyrat das Handtwerch zutreiben nit zugelassen, noch gestatt werden; Im fahl Er aber seine Lehr vnd Geburts brief nit aufzulegen hat, solle ihme sein begehren auch abgeschlagen werden. Ob auch ainer Verhanden oder khünfftig herkhumen möcht, der sich vnter das handtwerch nicht begeben, sondern für sich sebstem Maistern wolte, deme soll mit Hülff der Obrigkeit das Handtwerch zutreiben Niedergelegt vnd gewöhrt werden.

Zum Eilfften, Weil es überall handtwerchsgebrauch ist, das Maister mall zugeben, sollè der Jenig, so begehrt Maister zuwerden, für dasselbig 22 Taller in die Laad zulegen schuldig sein, Damit dem dürfftigen desto stattlicher dauon müge geholffen werden, vnd den Maistren soll er nit mehr als zwo Khandl Wein zugeben verpundten sein.

Zum Zwölfften, Wan ein Maister ain Lehrbueben zum Handtwerch will dingen, soll er ihm Zuuor Vier wochen, ob Er zum Handtwerch tauglich ist oder nit, Versuechen, Ist er tauglich vnd Ehrlich geboren, soll er ihme für das Handtwerch fürstellen, vnd daselbst auf drey Jahr lang verdingen, Wan Er nun die drey Jahr erstreckht, vnd ausgelehnt hat, solle ihm der Lehrmaister wider fürstellen, vnd bey dem Handtwerch frey segen, Damit Er sein erlehrt Handtwerch an Ort vnd Emden, wo es ihne gelust vnd gefällig, gebrauchen müg, Es soll Ihne auch sein Lehrmaister sen Ordenlichs Lehrkläydt zugeben schuldig sein, vnd ihne Verkehr nit aufhalten.

Zum dreyzehenden. So ain Schuechknecht zu ainer Witfrauen des Handtwerchs Heyrathen wurde, der soll in die Laad zween Taller zulegen schuldig sein.

Zum vierzehenden. So aines Maisters Sun wurde Maister werden, der soll auch in die Laad zween Taller zulegen schuldig sein.

Zum fünfzehenden, Wo ain Schuechknecht zu aines Maisters Tochter heyrathen wurde, der soll auch Zween Taller in die Laad zulegen schuldig sein.

Zum Sechzehenden und letzten, solle der Jüngist Maister des Handwerchs schuldig sein, dem ganzen Handwerch anzusagen, und das Jhenig, was die Zöchmaister mit ihme schaffen werden, fleissig auszurichten.

Hierüber vnd zum beschlus will ich Vorgenannter Andres Teüfl freyherr als Obrichter obgemeltem Ainem Ersamen Handwerch den Schuesstern für das Erst bey Statt Ernstlich auferlegt, eingebunden, vnd khaines weeges zuegelassen, noch bewilligt haben, dass Sy die Maister Ir Arbeit, oder Schuech, Aintweders etwas schlechter, vnd geringer, (wie bisshero beschehen) machen vnd verkauffen, oder aber die selb ihres gefallens staigern vndt Übersetzen, vnd also dieser Irer zugelassnen Handwerchs Ordnung allain zu ihrem Wortl vnd aigen nutz gebrauchen wolten, Sondern Sy sollen Ir arbeit vnd schuech, ihrem beschehnen erbietten vnd zue sagen nach, gerecht vnd guetmachen, vnd dieselben vmb ainen Christlichen vnd billichen Pfenning vnd werth geben vnd Verkauffen, vnd damit hierinen Niemandts beschweren — Es soll auch das Handwerch durch ihre zween Zöchmaister alle vierzehn tag Ihrem Handwerchs gebrauch nach iedes Maisters arbeit vnd Schuech, ob die gerecht vndt guet gemacht sein, oder nit, ordenlich vnd fleissig besichtigen vnd beschauen lassen, vnd die Jenigen, so mit der Arbeit vnrecht vnd falsch befunden werden, nach notturff darumben straffen.

Fürs Ander So solle nit allain den Jetzigen Maistern des Schuesster Handwerchs so mir, als Obristen, vnd meinem Vntergebnen Regiment mit Kriegssdiensten, vnd sonsten zuegethan vnd Vnterworffen, bey verliering diesser Irer zugelassnen Handwerchs Ordnung, vnd Freyheit gänzlich verboten, vnd gewert sein, Dass Sy weder ycze, noch hiefüran, vnter die Hungarisch Burgerlich jurisdiction nit begeben, noch das Burger Recht an sich nehmen wöllen, sondern es sollen sich auch die Jenigen Schuesster, so alhie Häuslich wohen, vnd des Handwerchs Maister worden wöllen, desselben allerdings enthalten, Vnd mir als Obristen, vnd gemeltem meinem Untergeben Teütschen Regiment, ohne mitl in vllen gebührlichen sachen, vndt Auflagen yder Zeit vnderthänig gehorsamb, gewertig, vnd unterworffen sein.

Dess zu warem Vrkundt hab ich vorgenannter Andres Teüfl freyherr, obangedeute aines Ersamen Handwerchs der Teütschen Schuechmacher alhie aufgerichte vnd beschriebne Handwerchs Ordnung in allen Articln vnd Puncten mit meinem aigen angebornen Insigl vnd Handtschrifft verfertigt, Bestattigt vnd bekräftiget. Actum vt supra.

Andree Teüfl m. k.

Iennen hieuer begriffnen puncten der Freyheiten des Schuester Handwerchs, ist auf gebührend: inständiges enthalten derselben sambtlichen Maister diser, als der Siben Zehnte Punct noch beygefügt worden. Raab den 3. Aprilis 1665.

Es soll keiner dem Handwerckh einuerlebter Maister, Der bereits mit Leder handelt, oder noch handeln will, nicht macht haben, das Leder an Jemand andern, als die Maister, so in Handwerck seind, zuuerkauffen, bey

Verlust dessen, was Verkauft worden, welches halb der hohen obrigkeit, und halb dem Handwerckh haimb fallen thuett.

R. G. Montecuccolj m. k.

(Győr megye levéltárában levő eredetiről.)

A győri borbély-czéh szabályai.

— 1593. —

„Mi Barbely Myhal, Barbely Imre, Barbely Orban, Barbely Balas, Barbely Simon, Barbely Ambrus, Barbely János, Barbely Gergely, Barbely Peter, Barbely Gergely és Barbely Deometer, Gyerry feo Mesterek mikoron lattuk volna az mi keozeottunk valo eginetlensegeket, es mind pedighlen leghenink keozeot es egieb cheledink keozeot való vizzavoniasokat, Akaruon azert eltavoztatni mi keozzulunk affele teorventelensegeket es szokatlan dolgokat keozeonseges es egienleo akarattal, mi magunknak, es mi vtannunk leendeo Mestereknek Javokra vegeztuk ez it aiat megh yratot rendtartasokat, mellieknek megtartasara akar ky legien, az ki it az mi mestersegunk szerent valo rendben es allapotban akar elni akaryuk hogj engedelmes, es keoteles legien. Primus Articulus hogj keozenseges es egienlő akaratbol valasztatot Cheh Mester legien keozettunk, es ha valaky az czebely Mesterek keozzul az Aniazent egihaznak illeo Innepin, az che mesternek engedelmel ellen talaltatnak feiet mosny, tahat teorweny szerint affelek bwntettesenek megh Zazbech byrsagal. Annak kiveole ha az Mester meghadna az leghennek, hogi feiet ne mosna, meghis az, nem gondoluan Mesterenek hagiassual feiet mosna, az ollian is Zazbech byrsagot fizessen. Secundus Articulus, mikoron Istennek engedelmel keozeonseges Nyeresegek (tán Vereségék) teortenik lenni az Vitezeknek, tahat chiak egi Mester ne keothesse az Sebeseket, hanem keozeonsegessen es iutalmat is keozeonsegessen vegiek, mind addiglan mygh nem kotya vetyere hanniak. A kiul ha mikor egi, auagi ket sebes esnek, azoknak keotese egyiktul is megh lehet. Tertius Articulus, ha valameli Mester avagi leghenie hyuatlan elmenne ualamey Sebeshez, tahat az ollyan megh bwntettesek teorweni szerent. Ánnak kiule ha valameij Mester az chebely Mesterek keozzul, eo feolsige Zolgaia leuen, valamikoron Chatan teortenit szerint eset sebest keotne otkin be, tahat mihelien haza jeouend, azonnal keozenseges leghien, de azert annak az ot kin valo bekeotesiert, megjobbattassek az eo munkaia valamenyuel. Quartus Articulus, ha valameli Sebest, valameli keozzulunk legh eleozer bekeotend, es ezuthan mas Mester tarsunkhoz menne az sebes, es az, latuan az keotest rayta, s meghis mindaz által bekeotne teorweni szerent az ollian Mester meghbwntettesek. Quintus Articulus, ha valami Mester leghen gazdaiat elhagiandgia es wandorlanni megien, senki keozzulunk mogh ne fogadhassa egi eztendeonek eleotte, seőt ha meg fogadgia megbwntettesek erette teorweni szerent. Sextus Articulus, ha valameli Inas mep zegeodet volna es ezten-deiet auagi teoruenek szerint valo ideiet nem akaruan ki teoltenny, vrat el

hadgia, senki keozzulunk meg ne tarthassa, es ha valaki megfogadna teorweni Zerint megh bwnntettesek erette. Septimus Artisulns, ha valameli leghenhez oli szo adatnek, ki tyztessége ellen volna, tohat keoztunk ne maradhasson, kileomben ha nem ha, meg igazettia, es megtizettia magat. Octauus Articulns, ha valameli ezen Mestersegben helihezettek fele vgian it az mi Varasunkban, magan partot wttue, maganak, tahat, annak valameli leghen műhclieben volna, Annak az mi mwheleinkben, senki soha műiet ne adhasson, seot meg az mi legheninnkys velek ne tarsolkodhassanak es affele Mesternek ha teortennek hogi Inast fogadnais, auagi penigh valamy mas dolga teortennek, tohat az mi felenk keozzul annak bizonsagara senky oda ne mehessen. Nonus Articulns, Annak uthanna ha valameli meg zegeodet Inas eztendeiet ki teolyt es akkor Zokas zerint valo tiztessegcs vendegseget (kit mi tars poharnak hyuunk) nem zerezhetne es megh nem adhatna, hanem vandorlanny menne, tahat egi eszendeigh ha az eo Vat megh nem keresy, mindemit rea irattathassek, de ha megh keresy igassag szerint az eo Mesteret, tahat az eo Mestere szokot leuelet tartozzek megh adny neky, es az Inas is az eo tars poharat megh adgia az eo Mesterenek. Decimús Articulns, ha valameli Mester, az cheh Mester ellen es az teob chebely Mesterek ellen az eo Medenczeiet ki tenne, tahat annak az Medenczeie le vetessek, es mywe megtytassek. Undecimus Articulns, ha valameli leghin, Mesterre akar lenny, tahat az Mestereket megkeresse Zokas szerint, es annak kiuöle, mikor Mestörre allapottatik, az kcozeonseges ladaban harom arani foryntot tegien be, az Mestereknek epöletekre, es az wegeres Zerint való probat megadgia es az Mester Aztalt. Az mi Mestersegunk Zerint valo proba imezeknek megh chinalasa Zwrka deakorium, Nagi Erleleo, Deaquillum, Grattia Dey, veoreos Ir, Czibak flastroma, Eöklelö Ir, Vnquentunn Regis, Cinobrium sebtucium, Apostolicon, es Gyapiús Ir. Duodecimus idenque ultimus Articulns, Vegezetre akayuk es wegeztuk aztis egienlo akarattal, hogi az feolliul megiratot dolgok, es azok kuül valok is ha olliak teortennenek lenny, melliek az mi chehunknek es Mestersegunknek rendytt illetnek, tahat affele dolgaink mindenkoron az cheh Mester eleot igazittassanak el, es vytenessenek veghez, teoruen zerint walo kizolgaltatassal.“

A györi káptalan némes Barbély Mihály és Simon györi barbélymestereknek kértére ezeket a czéhszabályokat 1593. július 5-én megerősítette.

A györi csizmadia-czéh szabályai.¹

— 1604. —

My Chyzmazya Marton Lyndway, Chyzmazya Georgy Koppai, Chyzmazya Istwán Posony, Chyzmazya Albert Gyeory, Gyeor Warosaban lakozó Chyzmazya

¹ A györi káptalan 1602. febr. 25-én kiadja azon okmányt, mely az egyesült paizs- és nyereggyártó, szijgyártó, fegyvertisztító- és lakatgyártó czéheknek a káptalanhoz mint földesurhoz tartozó állását megállapítja. Maguk a czéhszabályok azonban nem maradtak fenn. (RÁTH.)

Mesterek, mykoron lattwk volna az my keozettwnk waló egyenetleségett, es mynd peniglen legenwnk keozett, és egyeb Cheledenk keozett waló wizzawonyassokatt akarwan azertt eltawoztatny my keozeolwnk affele terwentelensegetket és zoktalan dolgokatth keozeonseges es egyenlw akarattal az Possoni Warosnak Tyzteletes Polgár Mesterinek Byraynak es Eskwtteknek engedelmekwl ugyan azon Posony Warosnak Cheh Mesteritwl az w Cheheknek es szerttartasoknak leweleinek kertwnek Massat, es wittwk az my Kegyelmes Wraynk az Gyeory Kaptalan Wrak eleybe megh confirmaltattny, ez itht allat megh iratatott rendtartasokat mellyeknek megh tartasara akar ky legyen az ky itt az my Mestersegwnk szerynt waló rendben, es alapattban akar illny akarwyk hogy engedelmet es keoteleos legyen.

Primus Articulus. Hogy ha walaky Chyzmazya Mesterre akar lenny mindeneknek eleotte az Tyztelendeo Captalan Wrak eleotth Polgarok keozibe adgya magatth es az Warosnak zokassa zerynt megh eskwdgyek, az mellyekre az polgarok kiwanyak.

Secundus Articulus. Hogy az Cheh Mester, es a teob Chyzmazya mesterek eleotth, nemzettsig lewelet, es tanwlo Lewelet eleo hozza hogy ezeket megh latwan az eő Mestersiginek megmutatására az Mesterektwl egy Napott keryen, es Mester remeknek, kitth hynak tudniillik az myneomeo miuet eleyben adnak, az az egy Papuch kapchostwl megchynyalya, es ha Mesterek helyen haggiak es jauallyak mestersiget, az Cheh Ladaiban egy Arannyat tegyen le, es keozeottek mywet adnak neky.

Tertius Articulus. Hogy az mogh newezett es mely Napot kert myndeneket az w Mestersighe zeryntt meg munkalkoggya, es az Cheh Mesternek iteleti zerynt az teob Mesterekkel egyetemben az w munkayatt megh probalwaln es ha helyen hadgyak az eo erteke szerynth egy ebedett keszychen az Mestereknek, es az Cheknek ladayaba tyzenhat foryntott tegyen le az Mestereknek keozeanseges haznara.

Quartus Articulus. Hogy ha az eo Mesterségetth helyen hagygyak, hogy jamborul kytanulta, be alhatth oztan az teob Mesterok keoziben, de ugy hogy teorwynt zeryntt megh hazasodgyek es az Mesterekkel mynden terhatt keozeonsigessen wiselyen, es myden modon az Mestereknek rendy szeryth zabya, es tarcha magath mynt jambor.

Quintus Articulus. Hogy igieketzthy azon legyen, hogy mind ez feleol megh mondott dolgokatt, egy esztendeo forgassa alath weghez vigye, addigh az w Mestersiginek miueth neuzhesse, se penigh tanuló Inast, se legint ne legyen zabad tartany mighlen az Mestereknek teorwenyith rend szeryntt be tellyesitti.

Sextus Articulus. Hogy ha Falurul wagy honnett Chyzmazya ide az Warosra akarna jeeny, ez Mestersigetth, ne legyen Zabad wzny miglen a Cheh Wegexissinek es Teorwinynek elegett nem teszen es ha myweth ide az Warosra hozna eladny adigh ne legyen zabad arulny mygh az Cheh Mesterekett meg nem keressy es az Cheh Ladaiban tegyen le tyzenhat penzt, es az wtan meg Latogassak myweth es ha walamy ganchott talalnak benne megh bwntessek.

Septimus Articulus. Hogy nagy gyakorta minden teorwen zerynth valo mestereknek tarsassagaban tyttkon nemellyek zoktak talaltatny, hogy az w Nemzettséghe leweleth, es hogy Jamborul wiselte magat az w iltiben es az w tanusaghban semi lewele nynchen rola, sem az polgári terhet nem vyselyk egyarant (mivel Chyak hogy buydossik) hanem terwen zerynt waloknak eleteket ellopyak wigezes ez hogi ennek wtanna e feleknek az Warosnak feolden helye ne legyen, walakyk penigh a felek talaltattnanak, tahat az w mwweket az waros byraynak hirivel az Cheh Mester az teob Mesterekkel egyetembe megh tarhassa.

Octavus Articulus. Az Chyzmazya Mestereknek felesigek es eozvegyek migh az Wroknak Newitht wisselik, tiztessigessen az w Wroknak teorwynywel elhetnek, da ha mashoz mennek fyrhez, es nem Chyzmazyahoz, ky az Mywet es Mestersiget nem tudgya, mingyarast az chehbwl kyrekeztessenek.

Nonus Articulus. Hogy ha az Chyzmazya walamel Chyzmazya Mesternek felesigetth wezy, es magat az Mestereke keozibe adna, ds jelenteny es feleol megh irtt Penznek ky az harmadik Articulusban wasyon chyak felytt tegye az az nyolcz foryntotth, Ha penigh Chyzmazya Mester fia, es igh akarya magatt beadny, tahat az teob fizetesektwl ment ember leszen, hanem myntt az Attya oly chebely Zabadsággal elhet.

Decimus Articulus. Senkinek az Mesterek wagi felesigek keozeol ne legyen zabad, ket Chyzmazya legennel, azon keppen Inasnal (többet) tartany.

Vndecimus Articulus. Inassok negy eztendeigh tartoznak tanulny az Mestersegeth mynd az altal wgy hogy Negyedik eztendöben mynden heten adgyanak nekyk tyz penzt, az eo Mesterre mydeon oztán az negy eztendeot eppen ky teöltty az eo Mestere egy eolteze ruhat, adgyon neky, az mint zoktak az teob Mesterek ys adny, es az eo tanulo lewelytth Inas eztendeyereol, es az Mestersyghrul az Cheh Pecheti alatt adny, es a Tanulo Inas az Cheh ladayaban egy foryntot tegyen le es ugyan azon Inas hogy az Mester legennek keoziben zamaltatyk Zokas zerynt tyztessigel jelenche megh az w erteke zerynth: Es az Inast mykor bezegeottetyk, az Inas tegyen le az huzon eotth penzt es mykor feolzabadettyak eotwen penzt.

Duodecimus Articulus. Az mel Inast az Mester keozibe zamaltattnak az eo Inas ezteondeinek wtanna harom eztendeigh wandorolyon hol az eo Mestersigeth gyakorolya, az wtkn legyen zabkd az Mestereknek keziben wennny.

Decimus Tertius Articulus. Chizmazya Legennek, teobeotth egy hetre ne legyen zabad adni Harmyncz ket penznel egy Mester embernek ys, se az mostani, se az utan keowetkeozendoe Mestereknek, Mestersighnek el weztesse alatt, es az Mester legeny se ssokadalom se Innepek alatt el ne hadhassa az Wrat, de ketth hettel annak eleotte megmongya az Wranak hogy el akar teole menny azonképpen ha inset mas Warosban akar mennys.

Decimus Quartus Articulus. Ha walame Mester mas Mesternek el zekeotth Inassat tudva nala tarttya, Negy forynt az bwntettese, engedelem nélkül, kitth az Chehnek Ladayaban wessenek, es az Inast az eo eleoby Mesterehez wizza erenze, es ha az Inas az eo Mesteréhez nem akar wizza menny (okott nem

adhatwan Mesterihez) taht senkynek ne legyen zabad megh tartany, hanem tellesiggel az Mestersigteol az Mesterek ky rekezzek.

Decimus Quintus Articulus. Hogy ha walaky talaltatyk, hogy mas Mesterteol alatomban wagy tytkon az Mester magahoz hynnaya, wagy hyttettneye az Mester legent az Mester Negy forynttal beontettesek, mynden engedelem nelkwl es az Cheh Ladayaban wessek azonkeppen az Legenys az ky az w Mesteriteol ez keppen el megyen, ez feleol megertt beontetese legyen es aztys az Czeh Ladayaban wessek.

Decimus Sextus Articulus. Az tanulo Inasokat az Cheh Mester hire nelkwl egy Mester se fogagya, hanem byzonysagh lewelé leven Cheh pecheti alath, aztol, az hol az Mestersigetth tanultha ebben penigh elyaryon ezteondeo altal es megh hoza tanulo lewelet ha nynchen melertt mynd az az tanuló Inasok teorekegyenek az eo Mesterinel az kynel tanult, hogy megadgya neki ha walamel legen tanultt volna kontár helyen, es Cheh lewelet akar zolgalny egy eztendeigh zolgallyon, es az Cheh ladayaban teggyen három foryntot az wtan aggyanak tanuló Levellet neky.

Decimus Septimus Articulus. Hogyha valamel haborusag az Mesterek es Mesterlegen keozett tamadna, az Cheh Mester az teob Mesterekkel egyeott lewen eleikben hiwatwan es az fele keztek waló haborusaghnak ehvegezissire legyen hatalma az Cheh Mesternek, mynd az altal zabad legien az Waros byraya elcibe menny, hogy ha valamelik fel, welne magát igen megh teorheltettnek lenny az Chehnek walo bozusagaerth.

Decimus Octavus Articulus. Hogy ha az legen wagy az Inas, az Mestereket keryk hogy eözveo gyeollenek tartozanak az Mestereknek eozwe gyeolcseerth az Cheh ladayaban den. 25. zamlalny, az ki penigh az Cheh Mesterre a wagy walamelyekre walo bozusagaertht wagh hogy elegendeondeo Mestersegetth nem adhatth hogy az Chehben nem mehet huzon eotht penz bwntetese legyen engedelem nelkwl.

Decimus Nonus Articulus. Chyzmazianak walo beorrtth sokadalamban a wagi akarmely Ideoben ide az Warosra kyth hoznak, senky egy mas hire nelkwl az Mestereknek megh ne mergye venny, negy forynth byrssagh alath engedelem nelkwl mel negy foryntott az Cheh ladayaban tegyek.

Vigesimus Articulus. Az mely Mesterek az Chehben wadnak az kyk itht Georeott laknak teobben ne legyeeek az Chehben az eott Mesternele, az kyk keozeol minden ezteondeoben, egyky Cheh Mesterre walaztossek, es ha az eggik az Masik ellen tyzteleetlen zott zolna mykor egygywtt wadnak az Cheh Mesternek hatalma legyen meghbwntettnei harmynz kett penzel kitth az Cheh ladayaban tegyenek le.

Vigesimus primus Articulus. Hogy az Chehnek tulaydon Pechety legyen, mel pechetett oltalomert az Chehnek ladayaban tarthassek, es mel Pechyttel az Mestereknek hire nelkwl semmy level ne pecheteltesek.

Vigesimus Secundus Articulus. Wegezetre hogy senky ne menthesse magath hogy ezeket az Chehbeli Wegezesekest es teorwyneket nem tudta volna, ezertt mynden kantorban az Cheh Mester. eozwe hya mynd az egez

Cheh Mestereketh legeneketh es Inasokatth mynd az Mesterseghben leoweok és ezeket az cheh leweliben megh irtht wegezeseket es teorwennyeket, es az teobbytht myndenestwl megolwastattny es magyazattatny gongyya legyen az Cheh Mesternek rea, mynd az egész Chehnek keozeonsiges woltaertth es haznaertth, hogy senkyne menthesse magath, hogy nem tutta, es nem hallotta legyen, es az Chehnek ladayaba keozeonseges haznaertth myndenik wessen tyzenkett penztht es Zent Mihal nap wtan az Mester legen fel kellyen harom oran ejfel wtan, es is — megh estwe kylentz oran fekwgyek le, es kylentz oran haggya el az w Wra dolgatth.

*

Fennevezett csizmazia mesterek ezen czéh-szabályokat a pozsonyiakéból készítették s így nyújtották be a győri káptalanhoz, mint akkorbeli győri földesurasághoz, mely testület azt elfogadván, megerősítve hitelesen a czizmadia-czéhnek kiadta, azonban a czéhtől megkivánta, hogy először szintén nehány forint ára viaszgyergyát vegyenek a székesegyház számára, — másodszer: hogy a czéh minden tagja Urnapján az ünnepélyes egyházi meneten megjelenjék, máskép az általok szabandó büntetéssel fenyegetőztek.

kedden. A hiteles kiadvány kelt az 1604-ik év Quasimodo vasárnapja utáni

Ekkor a győri káptalan a következő egyházi személyekből állott: Iwancy János székesegyházi nagyprépost, Megyerinus György olvasó-kanonok és vicarius, Lépes Bálint őrkanonok, az éneklő-kanonok üres lévén, Mathissy György Üdvözítőről nevezett pápóczy prépost, Makonwíth György szent Adalberti prépost, Chemetey István székesegyházi, Manoszlay Mihály soproni, Theomeol István mosonyi, Paukowyth György locsmándi, Altabak János pápai, Baksay István rábaközi főesperesek.

A szűcsmesterek pere.

— A 17-ik századból. —

„Az szűcsmesterek czéhe egyfelől — másrésről penig Baiczzy István között az bárány bőrök végett. Az szűcsmesterek beadván privilegiomokat, feltalálják Birák uram benne azt, hogy idegen kereskedő ember — a szűcsmesterek ellen szűcsmesterséghez tartozandó mivekhez és kereskedésökhöz avagy árujokhoz ne adja magát senki, akár ki légyen az, — melyhez képest városi bíró uram noha executiot tehetett volna, de az bárány bőrök megvételeken Szűts György városi Eskütt okot adván az megvétele, Baiczzy István hadnagy ahozképest vette meg az bőröket, vévén százat per Taller imperiál 16. — Tekintvén Birák uraim az privilegiumot, de kiváltképen Szűts György biztatását, melyet nem tagad maga is, ahozképest az bárány bőröket ítelték az szűcsmestereknek ily okkal, hogy noha Baiczzy István hadnagy 16 Talléron vett meg százat: mindazáltal tartozzanak az szűcsmesterek tizenhatedfél tallért afféle pénzt, melyel vétettek az bőrök, az hadnagynak fizetni, mivel ez ideig az ő pénze az az bőrökben állott, mely pénzt hasznosabb kereskedésre fordíthatott volna hadnagy uram. Büntetését sem mondhatják ki birák uraim, mivel

nem vakmerőségből vétettek meg a bőrök, hanem az privilegium tartalmának tudatlanságából, és Szüts György mester tanácsából, mely tanácslásért és biztatásért ha szütsmester uraimék neheztelése accedál, vagyon az czéhnek büntetése, és az szerént járjanak ellene.“

A tégláégetés iparjoga.

A káptalannak ősidőktől fogva volt Győrszigetben téglavetője, már a legrégibb Ortelius-féle térképeken úgy látjuk megrajzolva Győrszigetet az ő téglakemenczéivel. Jelentékeny jövedelmet hajtott ez az ipar a káptalannak, mikor azonban Győr várerődde lett, a várkapitányság is állított téglakemenczét, különösen az erőd építésére és folytonos javítására. Egyszersmind nyereségesnek találván ezt az üzletet, a káptalan versenyt ki akarta zárni.

A hosszas pörlekedés vége az országgyűlésen dőlt el, hol a káptalan mint földesúr orvoslást keresett. Az 1741. 30. tezikk ezt meg is adta.

2. §. „Ő sz. Felsege a győri káptalannak, mint földesúrnak jogait helybenhagyván, nemcsak az eddig a győri katonatisztek által az említett káptalannak nagy kárával és sérelmével akadályozott téglakemencze építését, hanem az ott égetett tégláknak használatát és mások részére való szabad eladását is legkegyelmesebben megengedte.

3. §. A várbeli kemencze pedig *csupán azon vár köfalainak javítására* háborítlan meghagyatván.“

A győri molnárczéh irataiból.

Statutum 1788-ból.

„Mellynek ereje által ezen Szabad s Kir. *Győri Ujvárosban* lakozó Polgári Molnár Mesterek azon világos által látás mellett, hogy noha ugyan Mesterségünket Mindnyájan nagy Terhel a vizen üzzük és visellyük, mindazonáltal azon bévett vissza élés, hogy némellyek és Ugyan a' Tehetőssebbek az őrlőket az Helyről az Malomban, és onnand Haza állítják, és mindez, mindpedig egyéb Fuvározás által, Mellet az őrlőkért Szolgálnak, magoknak több őrlőket öszve szöröznek, Némelly Szegényebb Mesterek, akik ezen ugy szólván Robotot véghez nem vihetik, őrlés nélkül maradván, végső veszedelemre jutottanak, ezen veszedelmes vissza élés, és végső lenyomattatásnak kiirtására nézve, egyes akarattal azt végeztük, hogy az Aratóknak, vagy más őrlőknek Buzájért vagy egyéb Jóságért akár minemü Szin vagy feltétel alatt is minden Dereg-lőzés, és fuvarozás sem az Rábczán, sem a Dunán, a vagy a Rábán Szabad ne legyen, hanem Mindhogy ez Nagy veszedelmet okozna, végképpen Muljével, Melly végzésünknek is erőssébb meg tartására, azokra nézve, Kik azt által hágni mérésznék, anyszor 12 forint Büntetést rendelünk. Sőt ezen kívül ezen Büntetés alatt még e Következendőket is szorosan megtartani Kötelessek leszünk.

Először: Sem Arató, vagy nyomtató Részt, sem pedig egyéb őrleni való Jószágot Faluról, vagy más Hellyről Győrön kívül nem szabad, és tellességgel megtiltatik, az Dunán alá, vagy fel, ugy az Rábán, és Rábczán Dereglével Hordogatni.

Másodszor: Sem az Szántó Földekre, és Tallóra, vagy egyéb rostálló Helyekre Csutora Borokkal, vagy Más ajándékokkal, és illyes Hízkelkedésekkel eljárni és orzátlankodni sőt az őrletőknek Pénzeket Költsönözni és ez által az őrleni való Jószágot magához huzni Szabad nem lészen.

Harmadszor: Onnét alúlról mások által meghozott arató részeket, ebédde, Borral, vagy Más Mesterséges álnoksággal az más Mester Társaiktul eltsábitani tiltva légyen.

Negyedszer: Valamely őrletőnek uttyát állani, az Utakon, Utzákon, és Hidakon leskelődni, azokat Csalogatni, és Magához kénszeríteni a fentt Kített Büntetés által tiltva lészen, Hanem igazi Felebaráti Indulatból ki ki az, őrletőt, oda menni, Szabadon ereszsze, ahová őrleni való Jószágát vinni Szándékozik.“

A tordai molnárok ellen. 1813.

„Az Győri Ujvárosi, és Szigethi Nemes Molnár Czéhek igen Betsüs és Érdemes Tagjainak tesszük alázatos Tiszteletünket, és az Istennek Bő áldását kívánnjuk nékiek!

A Tordai Molnárok iránt bé adott alázatos Instántiankra aszt az kegyes Resolutiot nyertük a Méltóságos Uraságunktul, hogy a most jövő 1817-dik Esztendőre (hogy ha igen jó rendtartás fog közöttünk lenni, és a Molnár Legénység is jó szoros vigyázat alatt fog tartatódni, jobban mind ennek előtte) tehát reménységünk lehet, hogy a Tordai Molnároktul még szabadulunk, sőt ha akarunk, azok helyeiket mi Occupálhatjuk. A — Tordaiaknak Instántiájokra pedig az a Resolutió jött nékiek, hogy, hogy mervén a Tordában engedelem nélkül a Malmaikat bé kötni, mikor az Idére már nekik a bé kötés nem volt megengedve? Melyért is hogy Méltók volnának onnan tüstént elparancsoltatni, de a Méltóságos Uraság könyörületességébül most az *egyszer!* a ki kötésig meg engedte a nekik ott való maradásokat, de minden Malomra 18 forint büntetést szabván ki, és így minden Malomtul instantana 50 forintokat le köllött nekik füzetni, oly hozzá adással, hogy 24 forintot fog ha Nemes lesz füzetni, ha Nemtelen pedig 24 Páltza Ütéssel fog büntettetni, a ki tsak leg kisebb Karót az Uraságunk Partjában le verni bátorodik. — Contractus már nem adatott nekik. — Ezen Resolutiokbul nyilván kiérteni a Tordaiaknak jövendő bizonyos el pusztulásukat — tőlünk pedig nem kívánnyo a M. Uraságunk hogy azoknak jövendő árendájokat füzessük, és életünket az által is sulosittsuk. — Nem szorul ugymond az Uraság azon füzetésünkre. A midőn tehát égéretünk szerint, a Méltóságos Uraságunktul nyert Váloszokat az Originalis Indorsatából való értelem szerint tudósítanánk a Titt. Urainkat,

vagyunk Gönyűn 25. May 816. Az *Győri Ujvárosi* és *Szigethi Nemes* Molnár Czéhék igen Betsüs, és Erdemes Tagjainak, nekünk Drágo Collega Urainknak

alázatos Szolgáji

*A Gönyűi N. Molnár Czéhbéli
Társaság közönségessen.*

TÓLDA LÉK

Azon *Punctumokhoz*, mellyeket a' Czéhbéli Mesterek, és Legények Ő Felsege Kegyelmes RENDELÉSE szerént, ámbár azoknak Czéhbéli *Articulussai*k már vólnának, vagy azokat ezután ki-nyerni kívánnák, szorgalmatos vigyázással meg-tartani köteleztetnek.

A' Mester - Emberekre nézve.

Először: **H**ogy az Észteendőnként tartandó Czéhbéli Gyülekezetnek alkalmatoságával, a' bé vételekrül, és ki-adásokrül a' Czéh-Mester által adandó Szám-adás, ennek nagyobb bizonyására nézve a' Czéhbéli *Commissarius* Urak nem külömben a' jelen lévő Mesterek által-is Neveik alá-írásával meg-erősítettség, 's ekképpen a' Czéhnek Ládájában tétettség.

Másodszor: A' Czéhbélieknek a' külső Tartományokban lévő Mesterektül *Levelek* által a' Mesterségnek művöltárul, avagy akár melly Czéhbéli dolgok eránt értekezni tellyefséggel tilalmaztatik.

Harmadszor: Az Inasok, Mestereknek halálok után a' ki-tanulásoknak utolsó Fertály Esztendejekben más Czéhbéli Mesterekhez adattassanak, és így azok által a' Czéhnek mutattassanak-bé, 's úgy szabadittassanak-fel.

Negyedszer: Ha a' Czéhbéli Mesterek közzül valamellyik meghal, érette egy Szent Mise szolgáltassék, és a' Czéh által fizettségük-meg.

* * * * *

A' Mester-Legényekre nézve.

Először: **K**öteleztetnek arra: Hogy Hónaponként a' magok Ládájokban négy krajtzárokat minden személy fizessen, azon Láda pedig három kültok alatt bé-zárva légyen, a' mellyek közzül az egyiket ugyan a' Czéhbéli *Commissarius* Urak, másikat a' Czéh-Mester, a' harmadikát a' Dékány-Legény magoknál tartásák.

* * * * *

Másodszor : Azok a' Legények, a' kik a' Bé-járási Gyülekezetekben pörlekedéseket, háborgásokat, vagy akármely illetlenségeket el-követnek, másokat meg - vetnek, s engedelmeskedni nem akarnak, avagy Előjáróikat; tudni-illik: a' *Commissarius* Urakat, vagy Czéh, és többi Mestereket illendő bötsülettel nem tisztelnék: az olyanok húsz, harmintz, negyvenöt krajtzárookra, és ha vétkeesebbek egy forintban-is büntetődgyenek; hogyha pedig még nagyobb *Excessus*okat követnének-el, nem tsak a' Bé-járásban, vagy Czéhben büntetődgyenek, hanem azon kívül, még a' Nemes Magyistrátusnak-is bé-vádoltassanak.

* * * * *

Harmadszor : A' Kalapos, vagy akármely Mester-Legények a' Mesterek-től ne várják a' Gyertya gyújtást, vagy az ébreszgetést, hanem magok szerént minden nap reggel öt óraker felkelvén, estve nyolctz óráig dolgozni kötelez-tetnek.

* * * * *

Negyedszer : Az olytán Mester-Legények, kik dologtévő Napokon hen-yélnék, vagy Hétfői henyélést, az az: *Blau-Mantagot* tartanak; először har-mintz, másodszor negyvenöt krajtzárookban büntetődgyenek, melly Pénz a' Legénységnek közönséges Ládájában tétetődgyék; harmadszor pedig a' Czéh-ben bé-vádoltassanak. Azomban az a' Mester, a' ki az illetén vétkes, és rosszsz tselekedetű Legényét bé-nem vádollyá, két Forintokra a' Czéh Ládájában bün-tetődgyék.

* * * * *

Ötödször : Keményen parantsoltatik a' a' Mester-Legényeknek; hogy Do-logtévő Napon egymást ne látogassák, és a' Műhelyekben egyik a' másika munkáját ne fitymállyá; nem külömben másokat a' Műhelyről el-ne tsábitson a' Kortsmára, egyébaránt az a' ki el-hívja egy Forintra, a' ki pedig el-mégyen húszonnégv krajtzárookra büntetődgyék.

* * * * *

Hatodszor : A' Feleségtelen Legények jó idején, 's korán? Nyárban tudni-illik tiz óraker; Télen pedig kilentz óraker Haza takarodgyanak, másképpen először tizenöt, másodszor harmitz krajtzárookra büntetődgyenek és ezek a' Társaságnak Ládájában tétessenek.

* * * * *

Hetedszer : Ha a' Vándorló Legény minekutánna a' Czéh-Mesternél magát meg-jelentette, munkát nem találna, azon helységben három napnál tovább maradnia néki szabad nem lészen.

* * * * *

Nyóltzadszor : El-érkezvén a' Vándorló Legény, 's valamelyik Mesternél munkát kapván, a' Bé-járásban legelőször tartandó Gyülekezet alkalmatosságával magát a' Legénység' Laistromában bé-iratni, és azért tiz krajzárokat tartozzék fizetni; a' mely a' fel-szabadúlandó Tanítványokról-is értetődik.

* * * * *

Kilentzedfzer : A' fellyebb említett mód fzerént öfzve-fzedett Pénzel akárminémü.Lakozáfokat, 's Vendégséget indítani tellyefséggel tilalmaztatik ; hanem azon Pénz a' Beteg , és szükölködő Legényeknek fedelmekre fordittafsék , és a' bé-vételről, 's ki-adásról a' Legénység Efstendöbéli Gyülekezetének alkalmatofságával fzaam - adás adattafsék. Ki-adattatott Györött a' Nemes Városi Tanátsbúl Szent-Mihály-Havának 10-dik napján, 1781-dik Efstendöben.

*N. N. Nemes, Szabad, s' Pénzi Győr
Városának Fő-Bizaja, és Tanácsa*

Ipari munkák hivatalos árszabása 1813-ból.

A czéhek korszakában az iparosok numerus claususa arra való volt, hogy tisztességes megélhetésüket biztosítsa s ne kényszerüljenek a versenynek sokszor öngyilkos fegyvereivel is vívni a létért való küzdelmet. Hogy azonban a fogyasztó közönség se legyen az árak tekintetében önkényüknek kiszolgáltatva, hatósági felügyelet gondoskodott a garanciákról s erre a törvényhozás maga adta meg az alapot, mikor az 1715. 15-ik t.-cz. elrendelvén, hogy:

„A czéhek kartelljai és önbüntetési, az összebeszélt ártól való eltérés esetére, érvényteleneknek mondatnak.“

Sőt maguk a hatóságok állapították meg az iparcikkek és ipari munkálkodásnak szabott árait, melyektől való eltérést úgy az eladónál (munkaszolgáltatónál), valamint a vevőnél (dolgoztatónál) büntetéssel sújtották. Így az iparosok versenye a legérdemesebb tέρre, a munka jóságára volt szorítva, mert a közönség azonos árak mellett természetesen a jobb munkát s megbízhatóbb iparost kereste.

Egy ily nagyon érdekes szabályrendelet van előttünk 1813-ból. Győr vármegye törvényhatósága állapította meg. Közöljük belőle néhány iparág azidőben gyártott főczikkeinek az árát.

A

MESTER-EMBEREK MIVJEI ÉS SZEREK

Á R Á N A K

Ú G Y S Z I N T É N

A

MOLNÁROK' TSELEDEK ÉS NAPSZÁMOSOK

B É R É N E K

TEKÉNTETES NEMES GYŐR
VÁRMEGYÉBEN

Az 1813-ik Esztendőben Böldög Asszony Hava 18-dik napján Szabad Királyi Győr Városában tartott köz Gyülése alkalmatosságával

L E T T

MEGHATÁROZÁSA.

A' Mészárosokra nézve.

	fl.	kr.
A' legnagyobb és legjobb nyers ökör	20	—
bőrnek párja	18	—
Középszerűnek párja	10	—
Kissebnek párja	1	—
Egy pár öreg Juh bőr gyapjustúl	—	30
Gyapju nélkül	—	30

A' Timárokra nézve.

	fl.	kr.
A' legjobban kikészített ökör bőrből való Talpnak párja	32	—
Alább-való ökör bőr talpnak párja 29 fl. egész	30	—
Egy pár Borjú bőrnek hal-zsírral való kikészítéséért	1	30
Egy pár Juh bőrnek hal-zsír nélkül való kikészítéséért füstékkal együtt	—	21

A' Tszimaziákra nézve.

	fl.	kr.
Egy pár legnagyobb Kordován, vagy hal zsírral készített Borju bőr Tszizma selyem Sinorra	4	40
Valamivel kisebb	4	—
Ha valaki Kordovánt, vagy más bőrt ad nagyobb Tszimára a' Varrásáért, talpért és béllésért fizettetik	2	—
Asszonyoknak való nagyobb Kordován Tszizma	2	40

	fl.	kr.
Egy pár, Szolgáknak való legnagyobb Tehén bőr Tszizma	3	—
Borjú bőrből Asszonyoknak való Fejellés	1	12
Férfiaknak való Kordován fejellés ...	1	40
Egy pár legnagyobb Talpallás	—	28
A Fejellesekre nézve értetődik, hogy a' fejelhető maga fogja az hozzá való Szárt adni		

A' Magyar Vargákra nézve.

	fl.	kr.
Egy pár hosszú szárú Halász sarú ...	3	40
Szolgáknak való öreg sarú	3	—
Ennél kisebb	2	—
Egy pár öreg sarú fejellés	1	40
Egy pár öreg sarú talpallás	—	40
Egy pár öreg Topánka	1	40
Egy pár öreg bőr Kaptza	—	48

A' Németh Vargákra nézve.

	fl.	kr.
Egy pár valós. bagaria legnagyobb sarú	8	10
Kisebb	6	—
Egy pár Borjú bőr legnagyobb sarú ...	6	—
Egy pár, Férfinak való legnagyobb. Tzipellés	2	40
Egy pár legnagyobb sarú Fejellés ...	2	—
Egy Férfinak való legnagyobb paputs Legnagyobb sarú talpallás sarkokkal együtt	1	12
	—	40

Horváth Vargákra nézve.

Egy pár legnagyobb sarú	3 20
Kisebb	2 40
Egy pár legnagyobb Sarú fejellés	2
Legnagyobb Sarú Talpallás	40

A' Szíjjártokra nézve.

Egy pár egész Frantzia Szerszám Szíjj-Istrángokkal, hasonló Tartóval, Kantárral, egy szóval minpen hozzá tartozandókkal együtt fekete tsatokra, és Karikákra	32
Szíjj-Istráng és Tartó nélkül	16
Egész Sráglás farhám, minden hozzá való készüllettel	16
Egy pár Szíjj Kötőfék szára nélkül	1 40
Egy pár hátulsó Szíjj-Istráng	8 40
Egy Lógós Gyöplü	1 10
Közönséges farmatring Nyereghez	48
Egy pár Kengyel Szíjj magánossan	1
Egy hosszú Bagaria Nadrág-Szíjj	36
Kisebb	8

A' Szűtsőkre nézve.

Egy rövid Férfiú mentének bárány bőrrel való béllésétül és vörös Róka nyakkal való Prémzéstül	9
Ugyan olyan béllés nélkül	6
Egy fekete prémmel készült Férfiúnak való nagyobb újjas Kódmen	4
Legkisebb	2
Egy Asszonyinak való főtött újjas Kódmen	3 40
Egy pár Róka lábbul készült téli Kesztyü	1
Egy Erdélyi fekete Bárány bőrből készült Lengyel süveg	4
Közönséges fehér bőrbül varrott süveg	1 30
Egy Róka, vagy Nyest bőr tsávállásátul	10
Egy Juh bőrne kikészítettétül	12
Egy Farkas bőr tsávállástul	24
Egy Vidra bőr kikészítettétül	18

A' Szűr-Szabokra nézve.

Egy legnagyobb embernek való szűr	6
Egy 17 és 18 esztendős Legénynek való	5
Egy öreg embernek való hosszabb Dolmán szűr, a' millyent a' Han mellé-kick és Rábaköziek viselnek	3 30

fl.	kr.		fl.	kr.
3	20	Egy kurtább mint a' Rábán kívül valók viselik	2	
<i>A' Magyar Szabokra nézve.</i>				
		Egy selyem Posztó mentének két felül gombkötő munkára nyári bélléssel a' varrásátul	1 40	
		Hasonló béllés nélkül	1 12	
		Egy selyem posztó újjas Dolmán Táferral két felül Szerszámra	1 20	
		Közönséges Posztóbül való Dolmán	48	
		Egy nagyobb kerék Kópönyeg	1 20	
		Egy Salavárdi varrás	20	
		Mind ezeknek a' varrása minden hozzá adandókon kívül értetődik		
<i>A' Németh Szabokra nézve.</i>				
		Egy jobb Posztóbül készült újjas és béllölt Kópönyeg nagy Gallérral	2	
		Egy közönséges Posztóbül hasonló módra	1 30	
		Egy úgy nevezett Mülionér, vagy fél Frak varrása selyem Posztóbül	1 40	
		Egy Lovagló Nadrág bőrral burítva	1 20	
		Egy rövid Németh Nadrág, az az Bugyogó varrása	40	
		Egy rövid Jánkedli, vagy Spentzedli varrása	1 15	
		Egy fein Leibli varrás	40	
		És itt-is a' kisebb Ruhákra nézve a' proportió megtartatik, és ezen varrások-is minden hozzá adandókon kívül értetődik.		
<i>Asszonyi Szabokra nézve.</i>				
		Egy Testhez álló hosszú Bunda varrása béllés nélkül	1 30	
		Egy vaterozott selyem Asszonyi Kópönyeg	2	
		Egy vaterozott felső Ruha (Ueberrock) Vata nélkül	2	
		Vata nélkül	1	
		Egy Asszonyi Spentzel varrás	40	
		Egy Szoknya varrás	18	
		Leibli és szoknya egybe varva	36	
<i>A' Vásári Szabokra nézve.</i>				
		Egy egészen kész Karasia, vagy közönséges posztóbül való nagy Dolmán béltelve	7 30	
		Ennél Kisebb	5 20	

		fl.	kr.			fl.	kr.
				<i>A' Kötél-Jártokra nézve.</i>			
Egy setétkék Pukai posztóból készült és vászonnal bélelt nagy Dolmán ...	10	—	—	Legjobb szálu Kenderből Harang, Bor cresztő, vagy Csigára való kötélnek fontya ...	—	32	—
Egy Pukai világoskék posztóból legnagyobb Dolmán minden készülettel ...	9	20	—	Alább való Kenderből való kötélnek fontya ...	—	26	—
Legnagyobb béletlen Nadrág ...	2	56	—	Dupla rudazó kötélnek öle ...	—	10	—
Világoskék Pukai posztó újjas Leibli minden készülettel ...	4	—	—	Egy pár hátulsó Istráng ...	—	32	—
<i>A' Kalaposokra nézve.</i>							
Egy koros embernek való, és első rendbéli közönséges Kalap bélléssel és sinórral ...	2	—	—	Egy pár közönséges Istráng ...	—	20	—
Kissebb ...	1	—	—	Egy dupla kötőfék ...	—	12	—
Jobb nemű gyapjuból való pupos Kalap Téli jó nyúl bőrből selyem pupos Kalap	2	—	—	A' legfeinyabb Spagátnak fontya ...	—	50	—
Egy közönséges Kalapnak a' föstése bélléssel együtt ...	5	—	—	Az alább valóé ...	—	40	—
<i>A' Gombkötőkre nézve.</i>				<i>A' Kovátsokra nézve.</i>			
Egy réf gömbölyű selyem Sinór ...	4	—	—	Egy Lógós Kotsi vasazásátul a' csináltató vasából tsupa munkáért ...	—	16	—
Egy réf selyem Sujtás ...	2	—	—	Egy födeles Kotsinak vasazásátul ...	—	22	—
Egy réf selyem Fonyás ...	4	—	—	Egy nagyobb Paraszt Szekér vasazásátul ...	—	14	—
Selyem mentekötő ...	23	—	—	Kissebb magyar Paraszt Szekér vasazásátul ...	—	12	—
A' Teve szőrből tsinált munka meg-egyez a' selyem munkával.	8	—	—	Kotsi kerék vasazásért új vassal és pus- kázva ...	—	1	—
Egy szőr mentekötő ...	8	—	—	Egy első Kotsi Tengöl vasazásért Rud- dal együtt ...	—	1	40
<i>A' Takátsokra nézve.</i>							
Harmintzas, vagy-is a' Magyaroknál Tizenötös vászonnak, melynek egy funt Fonából 4 réfen fellül lesz ...	12	—	—	Egy hátulsó Tengöl vasazásért Bakkal együtt ...	—	3	—
Huszonnótyzas, vagy Tizennégyes, melynek fonatja 4 réfet ad ...	11	—	—	Egy új Tsoroszla tsinálás ...	—	15	—
Tizenkettős, vagy hatos ...	5	—	—	Tsoroszla nádolás ...	—	4	—
Nyótzas, vagy négyes ...	3	—	—	Egy Lántz szemnek tsinálása ...	—	1	—
Párnának való egy réf szélességű Kittől Legszelessebb Kittől, mint Sopronyon fellül szokják szűnyi ...	7	—	—	Egy egész Talitska éasalása ...	—	36	—
Sávulos Abrosznak réfétül közönséges formára ...	13	—	—	Egy uj Ló patkónak felütésétül ...	—	5	—
Kamuka szövés réfétül ...	10	—	—	<i>A' Lakatosokra nézve.</i>			
A' legszebb Krádlinak réfétül ...	15	—	—	Egy ajtóra való dupla fekete Pléh hozzá tartozandó sarkokkal, és hevederrel, és ennek felszegezésével ...	—	4	—
Mivel ezen Mesterség nagyon nehéz munkát kíván, és tapasztalás szerint jobbára mint Szegények és nyavalások azért hogy jobban élhessenek, béreik is jóval fellebb emel'ctett.				Egy közönséges Olmárium, vagy Láda kults ...	—	18	—
				Egy 16 egész 20 akóig Posonyi akós hordónak vasra való abrantsolásátul ...	—	1	36
				Egy 6 akóstul egész 12 akóig ...	—	1	—

A' Sarkantyú Tsinálokra nézve.

	fl.	kr.
Egy pár Sarkantyú felverésétül	—	6
Egy pár közönséges Zabla	1	—
Közönséges Kengyel vasnak párja	1	—

A' Bogúárookra nézve.

Egy tödeles Kotsiba való első Kerék	2	—
Egy paraszt Szekérbe való első Kerék	1	45
Első Kotsi tengő Ruddal együtt	2	30
Hátulsó bakkal együtt	4	—
Egy Kotsiba való pusztá tengő	—	48
Egy barona	1	45
Egy első és kisebb Srágla	—	36
Egy pár Taliga kerék	1	15
Fürgető Rakontza nélkül	—	15
Egy közönséges Paraszt Szány Bognár fájából	4	—

A' Fának, melyből ezen Mesteremberek dolgoznak, most annyi nagy ára okozta, hogy a' Bérek-is fellebb emeltett.

Az asztalosokra nézve.

Két Személyre való festetlen ágy lágy fából	2	—
Egy Személyre való hasonló ágy	1	30
Egy főtt nagy Ruha láda	2	40
Egy közönséges hátos Szék füstve	—	32

Mind ezen Asztalos munkák fenyő fából értetődnek.

A' Kádárookra nézve.

Fél akós hordó Pintér fájából megababrintsolva	1	—
Egy akós ugyan Pintér fájából	2	—
Két akós	3	—
Két akós Káposztás hordó	2	30
Kuthoz való legnagyobb vödör	—	48
Tsap alá való edény	—	24
Egy fertályos Uborkás hordó	—	48

Mivel ezen Mesteremberek a' mestersegjekhez szükséges fákat messzéről szerzhetik bé, és akkor-is szározzan használhatják, ez volt az oka, hogy Bérek fellebb tétetett.

A' Föstökre nézve.

Buza virág színre főtt vászonnak réfétül	—	15
Jó féle külső Országi setétkékre főtt vászonnak réfétül	—	18
Jó föstökkel főtt gyapjúnak fontjátül	—	30

A' Szitásokra nézve.

A' legfeinyabb szőrű Szita	1	—
Középszerű	—	36
Egy abrakos fa Rosta	—	18
Egy sűrű vas Rosta	1	—

Az Átsokra, Kőművesekre, Tse-repezőkre és Kő-Faragókra nézve.

Egy Áts vagy Kőműves Legénynek Sz. György naptúl fogva, Sz. Mihály napig, a' ki reggeli 5 órától estvéli 7 óráig a' munkában tartozik lenni egy napra, minden tartás nélkül fizettetik Szent Mihály naptúl fogvást Sz. György napig reggeli 7 órától fogva estvéli 7 óráig egy napra a' maga Kenyerén fizettetik	—	45
Ugyan Áts és Kőműves pallérnak naponként két garassal több adatik mint a' Legényeknek.	—	33
Egy Tse-repező Legénynek (mint előbb) Szent Mihály naptúl fogva	1	—
Egy Kő-Faragó Legénynek (mint előbb) Rövidebb napokban	—	48
—	—	54
—	—	42

Az Tsavargó Legények előzőr páltza ütésekket büntetődnek, azután pedig ha alkalmatossak, a' Katonák közé adattatnak.

A' Molnárookra néz e.

Midőn a' Molnár négyféle Lisztet tsinál, akkor minden Posonyi mérő gabonától szita pénzül fizetessék a' Vámon kívül	—	3
Fel hordó pénzül pedig	—	1
Ha pedig egy vagy két Lisztet tsinál, akkor szita pénzt	—	2
Fel hordó pénz pedig	—	1
Égettborhoz, Pálinkához vagy Sörhöz való daráltatástul, az egy vámon kívül, semmi némü szín alatt kész pénzt nem lesz szabad venni. Alább való vagy-is egy mérő örebb árpa kása tsinálásátul ugyan a' vámon fellyül	—	24
A vámon alatt pedig mindenkor 10-ed értetődik.		

Melly ekképpen lett meg-határozásnak folyamatra a' mult új Esztendő napja fog szolgálni, mely formán, hogy az azt meg-előző Conventio-~~is~~ ezen mostani Limitatoria vétessenek. Hogy pedig ezen Intézetek annál inkább tökéletességre mehessenek, és mind az adók, mind pediglen a' vevők által, akár mely Tzikkelyciben-is megtartassanak, rendeltetett.

Először: Hogy ezen meghatározás, vagy-is Limitatio a' Városban a' Városi Magistratus által az öszve gyűlni szokott helyen, oda rendeltetvén minden Tzshbéli Mesteremberek és más Lakosok, ugy a' Helységekben is a' Helység Házaikhoz parantsoltatván az ott Lakozók és találató Mesteremberek-is, azoknak az Előljárók által kihirdetessék, kihirdetvén pedig Exemplárja, vagy-is valóságos mássa ezen Limitationak úgy a' Városnál, mind más Nemes és Nemtelen Községnél, minden ne talántán jövendőben támadható kérdéseknek megfejtésére maradjon, és tartassék-meg. Ekképpen kilévéen hirdetve.

Másodsor: Megparantsoltatik minden Uraság Tisztycinek, hogy a' Helységekbe az ezen Limitatio ellen történt Excessusokat azonnal ha tapasztallák, a' Járásbéli Szolga Biró Urnak bójelentsék, hogy ha pedig azon Tisztek tudva valamit elhalgatnának, annyifor, a' mennyiszor 6 forintokra büntetődjenek.

Harmadsor: A' ki ezen Limitatiót, annak rendi szerint meg nem tartaná, légyen az adó avagy vevő, hanem vakmerőül által hágván, Jóságát fellebb adná, 's venné, az olyatén azonnal az 1659-ik esztendőbéli 71-dik Artikulusnak értelme szerint, ha a' Jóság 12 forintnál többet ér, 12 forint kész pénzre, ha pedig annyit nem érne, a' Jóságának elvesztésére büntetődjék, ha pediglen valaki ezen büntetésnek vakmerőül magát ellent szegezné, az olyatén, ugyan a' jelentett Törvény szerint, ha Nemesember lenne annyi 100 forintokba, a Nemtelen pedig 40 forintokba, valahányszor magát ellent szegezné, büntetődjék, mely büntetéseknek két harmad része a' Nemes Vármegye szükségeire fog fordíttatni, az egy harmad része pedig a' büntetőknek fog adattatni.

Negyedsor: Nem tsak az adók avagy vevők, hanem ha netalántán valamely Mesteremberek, avagy akármely Tzshék, nyakassan magokat ellent szegeznék, és a' Limitatio szerint dolgozni nem akarnának, avagy az ekképpen

teendő munkát, vagy annak eladását, akármely szín, vagy mód alatt akadályoztatnák, azok ugy fognak büntetődni, mint a' Nemes Vármegye rendelkezéssel tusakodók.

Ötödször: Ha pediglen akármely Mesteremberek-is, az elkészítésre nékiek adott munkát elrontanák, és az a' megvizsgálatás után, ugyan elrontattatnak találatnék? ha a' készítő ügy kívánná, tartozni fog a' Mesterember annak illendő árát megfizetni. Hogy pedig

Hatodsor: Ezen meghatározás annál-is inkább tökéletességre mehessen, mivel hogy ezen Nemes Vármegyének majd tsak nem minden Mesteremberek által panaszképpen jelentetett, hogy a' Mesterségekhez kívántato Materialékat, ugymint Bört, Gyapjut, Posztót és más effélet az árulóktól a' Zsidók előre elkapozzák, utóbb pedig ők felesleg való uzsorával kéneltetnek megvenni, ugyan azért a' már fellebb is említett 1659-dik esztendőbéli 71-ik és 1723-dik esztendőbéli 75-dik Artikulusok értelmek szerint a' Zsidók és más Idegenek az illetén Jóságoknak a' Mesteremberek előtt leendő előre való elkapozásátul és megvételétul Confiscationak büntetése alatt tilalmaztatnak, és annak a' ki maga szükségeire, vagy mestersége folytatására fordíttani, nem pedig nyereségre megvenni szándékozik, engedni köteleztetnek, de tsak olytén esetekben, ha tudniillik: A' Mesterember a' Zsidóval vagy más Kereskedővel éppen a' vételekben öszve jönne és a' Mesterember-is megadná azon Portékáknak kiszabott árát, egyébbárant pedig az Országos vásárokon kívül-is szabad lészen a' Zsidónak, vagy akár kinek-is akár mit-is venni, hanem mindenkor a' Limitatio szerint köteleztetni fog azt eladni.

Hetedsor: Minthogy a' Mesterségek gyakorlatásában, a' Legények gyakorta való változások-is nem kevés hátra maradást okozna, azon okból ezen Nemes Vármegyében, akármely Mesterlegény-is köteleztetni fog azon Műhelyben, melyben már egyszer béállott, legalább is fél Esztendőt tölteni, kivévén ha valamely fontos és elegendő okok annak változását méltóképpen kívánnák.

Kiadatott azon T. N. Győr Vármegyének Fő Jegyzője Horváth Mátyás által m. p.

8. A népesség történetéhez.

Győri régibb nemes családok.

— A XIII., XIV. és XV. századokból. —

(A győri káptalannál s szentmártoni conventnél tett örök bevallási és a győrmegyei levéltárban található oklevelekből összegyűjtötte néhai CZECH JÁNOS Győr városnak volt bírāja.)

Amely évben
előfordul.

1209. Capi Demeter Tamás
1221. Catlu-OPOCH
1237. Tóth-Rust Dénes
1251. Pok Márton
1258. Opour-Sike, Bessenyő
1259. Banich, Zalak
1268. Babunai Miklós
1269. Puk Lukács
1270. Puk Tamás
1273. Hedervári Hajderik
1311. Venetsk Sándor
1318. Szávay nemes jobbágy
1323. Knehk Sándor
1324. Venyiszk Simon
1325. Knekk György
1325. Ost Lőrincz
1325. Peth Balás
1327. Gugh Lukács
1341. Mockkus Egyed
1342. Bendes Jakab
1348. Varju Bened., Venyiszk Simon
1349. Magyar Pál, Ders N.
1349. Varju Benedek, Nagy Pál
1356. Némái János, Varju Gergely
1362. Alapi György, Nagv Pál
1361. Nádasdi László
1363. Barbachy Balás
1363. Menfen Lukács
1360. Kathaly János
1360. Zöthör Pál
1356. Varju Benedek
1359. Kathl Jakab
1360. Baráthi Péter
1360. Konth Miklós
1362. gróf Desew de Pok

Amely évben
előfordul

1362. Nagy Pál
1372. Magyar Pál
1370. Beyn Pál
1370. Petenje Lukács
1370. Téke György
1370. Csehy Pál
1370. Asszonyfalvai Miklós
1370. Némái Kozma
1371. Nagy Pál
1371. Nagy János
1378. Chykvand Péter
1378. Zaap László
1380. Ruffi Péter
1380. Pok Miklós
1380. Kéczen Miklós
1381. Mochkus Mihály
1387. Zerechen Miklós
1387. Beken N.
1387. Kanizsai János
1394. Pethene Lukács
1395. Mochkus Jakab
1395. Zeme Péter
1395. Mestelfalvi László
1395. Zombó Miklós
1393. Szolgach Mihály
1391. Capi György
1391. Bani Simon
1400. Chykvand István
1400. Sebes Ambrus
1400. Szemere István
1403. Eörs István
1404. Eürken Sándor
1404. Eörs István
1404. Némái Mihály
1404. Némái György

Amely évben
előfordul

1413. Pok Ferencz
 1415. Barich Balás
 1420. Zerechen Pál
 1420. Makus N.
 1426. Nemes Tamás
 1426. Nemes Péter
 1454. Groff Zsigmond
 1454. Zöthön Mátyás
 1454. Zöthön Miklós
 1454. Narap Antal
 1458. Mirgess Mátyás
 1458. Katzor János
 1429. Pok Jakab
 1448. Baczár Kelemen
 1448. Petheő Péter
 1442. Babna István
 1451. Katz János
 1453. Ujlaky Miklós
 1453. Rozgon János
 1448. Koronczói Gergely
 1448. Koronczoi István
 1448. Koronczoi György
 1457. Kolos Jeromos
 1459. Beuny András
 1463. Kaczor György
 1463. Porkoláb Péter
 1458. Mérges Mátyás
 1458. Hoszttfy Ferencz
 1472. Groff Zsigmond, bazini
 1484. Dóczy Orbán
 1481. Bezy Lőrincz
 1481. Pok Simon
 1481. Inasz Pál
 1481. Koronaj György
 1481. Mosly Pál
 1481. Gali János
 1476. Hederváry Oswald
 1476. Hederváry István
 1491. Hederváry Miklós
 1469. Haly Domonkos
 1469. Dragffy Bertalan
 1469. Török Imre
 1485. Kolgyáry György

Amely évben
előfordul

1465. Bani Imre
 1489. Enese István
 1489. Enese János
 1489. Enese György
 1489. Bán Péter
 1489. Török János
 1489. Török Barnabás
 1497. Mathay Bertalan
 1497. Wyzar Péter
 1497. Wyzar Mihály
 1497. Poky Antal
 1497. Haly János
 1497. Mosty Pál
 1497. Marczaltew Mihály
 1472. Kaczor György
 1472. Mérges Miklós
 1472. Thurócz Lőrincz
 1496. Drágffy Bertalan
 1496. Mindszenti Imre
 1497. Wyzar Mihály uj szási
 1497. Wyzár Péter
 1497. Poky Antal
 1497. Haly János
 1497. Theremes István
 1497. Eurkem Oswald
 1497. Eurkem János
 1500. Rozgon István
 1500. Gereb Péter
 1516. Koronczay Jób
 1520. Hoszttfy László
 1520. Hoszttfy János
 1520. Hoszttfy Bálint
 1520. Hoszttfy Domonkos
 1521. Kanisay László
 1535. Lypchey Gáspár
 1535. Mocskus Egyed
 1535. Lypchey Damion
 1537. Bakych Péter
 1537. Török Bálint
 1513. Pok Boldizsár
 1513. Kesergeő István
 1548. Nagy László
 1548. Eszthergethen Ferencz

Amely évben előfordul		Amely évben előfordul	
1548.	Ormos György	1583.	Backner Lukács
1548.	Czyna Albert	1587.	Miskey István
1548.	Laki Bakych Péter	1587.	Sárkány Miklós
1531.	Horváth János	1587.	Saffarich István
1536.	Eszthergethey György	1587.	Dallos János
1536.	Szaway Tamás	1587.	Grebethy Gáspár
1547.	Thewrewk Bálint	1587.	Kun Miklós
1552.	Thury György	1587.	Nyáry Miklós
1539.	Zentiványi Sebestyén	1587.	Kethelyi Pál
1552.	Thermes Miklós	1589.	Peck Jeromos
1552.	Zény István	1589.	Kapra János
1552.	Wyncze Ambrus	1590.	Pychardi János
1552.	Dorko István	1590.	Szeghy Ambrus
1552.	Fodor Mihály	1590.	Szapari István
1552.	Thulok Gergely	1590.	Eörsy Menyhért
1552.	Chaby Farkas	1590.	Baracskey István
1552.	Koltyai András	1590.	Zöldessy Bálint
1552.	Gyarman Gáspár	1611.	Alapy Gáspár
1553.	HathaImi N.	1625.	Bakócz Miklós
1553.	Tychardi Albert	1628.	Nagypadányi Mészáros
1553.	Cseszneky János	1636.	Beccani Virgil
1553.	Bakych Pál	1647.	Iványos Bandi
1567.	Alsoky László	1650.	Poky Gáspár
1503.	Marczalthői Ágoston	1680.	Fördös Mihály

A régi győriek.

A győri polgárság ősei.

1600. körül túlnyomó részben magyar lehetett a város, magyarok tartották a hegemoniát úgy a városban, mint a megyében.

A város jegyzőkönyvét — melyet ekkor kezdett rendszeresen vezetni — magyar nyelven vezette. A megyei tisztviselők között az 1610-iki beszállásolás alkalmával csak egy akadt, a ki tudott németül.

A következő névcsoportok megerősítik ezt az állítást s egyszersmind elének állítják a győri polgárság családfájának ősi ágait.¹

Belvárosi (vár) háztulajdonosok 1567-ben.

— Az 1567-iki telekkönyv. —

Magyar-utca. Mayer János katona, Szalay Mihály polgár, özv. Deák Ambrusné, Tap Benedek katona, Bácsi Egyed katona, Fazekas Kelemen katona, Berky Márton katona, Szabó

¹ A telekkönyvek Villányi után.

Péter katona, Bácsi Debinceze polgár, Pozsgay Pál katona, Somogyi György szakaszvezető, Balogh Mártonné elhagyott özvegy, Szalay Lukács polgár, Bajusz Péter katona, Balogh Istók polgár, Schwartzman György landsknecht (lándzsás német gyalog katona), Schnützer Jakab landsknecht.

Szt-Márton-utca. Weiskopf Konrád hadnagy, Germánskircher Gáspár landsk., Böhemb Jakab sörmérő, Nagy Ferencz szakaszv., Zsokvay Péter kat., Szöcs András kat., Balogh Simon kat., Nagy Benedek kat., Szálás Imre szakaszv., Cseh Gyurka kat., Gyarmath Demeter kat., Brunner Farkas landsk., Schletstadti Moffer György landsk., Gyczy Péter szakaszv., Hase Vilmos pattantyus (Büchsenmaister), Standnester György landsk., Winkler Miklós landsk., Kühniger Konrád landsk., Hermann Kristóf landsk., Schlesinger Gergely landsk., Dreyling Tamás kat., Porth Marciss landsk., Betrall Gáspár pattantyus, Szokoly Ferencz kat., Rung Adorján lakatos, Ormándi János huszár, Basóczy András elhalt nemes, Nagy Mátyás elhalt kapitány, De Pent István landsk., Szanyi István kat., Balogh Ambrus kat., Szabó Benedek polg., Nagy János szakaszv., Zugató János, Karch György landsk., Asztermann Jakab landsk., Sándor katonai borbély illetőleg sebész, Brantl Miklós landsk., Altschmid Farkas landsk., Kuscher János fürdő, Dörner Bernát pattantyus, Pudi András pattantyus, Wegdner Péter pattantyus, Gruber Pál őrmester, Maier Simon landsk., Zillai Haffner Máté landsk., Jakab nevű spanyol, Don Sondree spanyol katona., Werner Anta, landsk., Mülner János landsk., Bayr András landsk., Folli János landsk., Bernsteini Gorit Gergely, Kemsch János, Flamb György, Jung János, Reutter György, Semul Antal, Tarokin Pál, Szakács Pál, Kontzi Ádám, Muszathi János, Szánthó Gergely, Horváth István katonák.

Magyar-utca. Borbély János kat., Imre' deák, Nagy Orbán kat., Ácsy Bálint polg., Tóth Bálint kapitány, Nagy Sebestyén, Csuty István kat., Pribék János pannonhalmi várkapitány, Nagy Péter hadnagy, Horváth Lőrincz kat., Szöcs György polg., Márton Lőrincz özvegye, Gáspár Iván huszár, Worr György és Halász Péter kat., Kulcsár Péter kat., Takács Péter kat., Horváth Iván kat., Maróthi Lajos polg., Szalay Marton és Szabó Farkas kat.

Fehérvári-utca. Özv. Balogh Jánosné, Tóth Mihály, Kurtz Lázár, Szabó Máté polgárok.

Uj-utca. Horváth Antal.

Az oldalközben. Varga Pál polgár, Vörös Bálint, Folly Mihály landsk. Fodor Gergely, Binder Albert polgár, Molnár Balázs polgár, Szabó Máté kat., Trombitás Jakab kat., Vörös Péter polgár, Vincze Bálint polgár, Nagy Mihály polgár, Dallos Gergely szakaszv., Angermaier Kristóf vérépítészeti jz, Araon vérépítésnél alkalm., János Angliából kat., Kleffei Gábor kat., De Cundal Bálint kőműves, Buday Jakab kat., Magyar Lukács kat., Salóky Balázs polgár.

Uj-utca. Lébenyi prépost ház, Szalay Miklós polgár, Kalmár János polgár, Némethy Péter kat., Wirthuber György szertár legény, Kerthay Mihály és Ambrus kat., Szabó Lukács polgár, Szappanfőző Miklós polgár, Borbély András polgár, Góth János kat., Szabó Péter polgár, Csiszár István polgár, Nagy István kat.

Császár-utca. Csiszár György polgár, Szalay Benedek kat., Ludas László polgár, Davey János, Stockhammer Flóris landsk., Ludas András kat., Tóth János polgár, Torok István kat., Horváth Mihály kat., Somogyi Péter kat., Bokon Domonkos polgár.

Császár-utca. (Valószínűleg a másik ház) Horváth András kat., Pécsi Mátyás kat., Denckh György landsk., Tóth Mihály polgár, Szabó György polgár, Tolnay Benedek özv., Képiró János kat., Thüring kapitány, Tamaskó Miklós huszár; Nagy Miklós és Bornemissa Tamás huszárok, Mészáros Balázs polgár, Cséplő Pál kat., Oszla Miklós huszár, Mészáros Máté polgár, Szappangyártó Miklós szakaszv., Koszvinecs Gergely kat., Szabó János katona özvegye, Maróthi Péter kat., Szabó Mihály huszár, Csaplár Balázs huszár.

Felső közép-utca. Szabó Imre huszár, Nagy Ferencz huszár, Vigó Bálint huszár, Kolos János huszár, Ferdinánd eszesznecki várkapitány, Nyeregyártó kat., Simon Vitál polgár, Ötvös Miklós polgár, Sziogyártó Balázs polgár, Ötvös Simon polgár, Nagy Illés kat., Horváth Tamás landsk., Nagy Benedek szakaszv., Sziogyártó Mihály polgár, Szabó János és Benedek, Somogyi János és Dombay Benedek, Gregoroczky huszárkapitány, Rigl Lenárd markotányos, Fracken Ciprián landsk., Böhemb Orbán landsk., Deák Bálint polgár, özv. Várady Albert huszár, Karosi György huszár, Szalay Márton polgár, Iván, Gregeróczky ur szolgája, Nagy György Gregeróczky ur új szolgája, Szabó Lőrincz kat.

Magyar-utca. Gregorianszky István nemes, Szanthi Mátyás Pál huszár, Panthira Antal landsk., Nagy Mihály kat., Horváth György szakaszv., Szabó Ambrus naszádos huszár, Pribek M. kat.

Alsó közép-utca. Kis-Horváth Mihály huszár, Kotzinger Pál, Sebestyén István polgár, Polgári iskola, Hardek gróf, Telekesi István, Kovács János, özv. Nagyné, Rác Ilés huszár, Csiszár István polgár, Bachuring Zsigmond landsk., Szurkos Gergely polgár, Szabó Márton polgár, Kovács Márton huszár, Kovács László kat., Szabó György kat., De Gros Jakab kőműves, Widman György özvegye, Kremer Mátyás landsk., Seidel Ferencz, Rauner András, Eberhardt János, György áldozó pap és Nagy Lőrincz, Proyen János, Reveca Flóris landsk., Basy Péter, Rác László, Szentpéteri András kat., Kiss Miklós koldus, Jeycy Balázs hajdukapitány, Csuty István hadnagy, Nagy György kat., Szappanfőző Márton, Szabó Péter katona, Horváth István huszár, Kalbalos és Himblekuty János, Haider Sebestyén landsk., Mihály Mester német kovács, Borbély Péter szakaszv., Pribék Tamás kat., Szabó Tamás kat., Szabó Balázs polgár, Berufuss volt harminczados, Meel György zászlótartó, Gróf Agroll Ferdinánd, Regensburgi János, Flunschart, Lovasok prédikátora, Sáfár Tamás győri bíró, Antoni Márton huszár, Római csász felség harminczad épülete, Bornemissza Máté polgár, Kelemenföldy Péter, Szabó János polgár, Lakatgyártó Vinceze polgár, Szabó Ferencz polgár, Sziggyártó Ambrus polgár, Miklós Bálint polgár, Borbély Kristóf markotányos, Burgonion Vilmy Francisko markotányos, Király Mátyás polgár, Szőcs, Lukács, Rueber, Huberg, Eytring, Gál János káptalan ispánja, Asztalgártó Balázs polgár, Borbély Inre polgár, Miklós Ferkó polgár, Kleff Kristóf markotányos, Fenger Ottó, Téglás János, Deák Bálint és Rigel Farkas, Hamer Bertalan, Wildersich Miklós, Kalmár Balázs, Szabó János és Szabó Benedek, Racinger Pál landsk., Regensburgi szakács, László deák, Ratzendorfer, Szabó István és Szabó Ferencz, Drinkó Albert, Khestenberg Ferencz bécsi polgár, Ötvös Simon, Sziggyártó Balázs pol., Szőcs Ambrus pol., Mészáros Lőrincz pol., Telekesi István, Szt-Ivánról nevezett templom, Gergely deák káptalan szolgája, Szabó Pál kat., Kalmár Ambrus özvegye, Szabó Gergely grófi szolga, Kalmár Dénes özvegye, Jakasics és Thury Gergely, Mészáros István pol. Szabó Gergely pol., Lobesch Mihály pol., Prépost ur és Kálmán deák, a magyar prédikátor háza, néhai Baranyai György, Szőcs János pol., Schaffniger Lőrincz landsk., Szabó János pol., Kovács András pol., János deák huszár, Nagy Pál huszár, Weider György landsk., Aicher Boldizsár landsk., Rác Gábor, Turchó Lénárt, Seiffen Fülöp, Vogl Mihály, Salm bástya, Schreigg és Bernsrdorf N. lovasok, Krumpak István, Gebhardt András, Pauer János, Wutsch Mátyás, Schwengfelt Gáspár, Kolnitz Jakab özvegye, Geiszler András, Pellegsi Balázs, Jakasics ur, Rác Péter, Lakatgyártó Boldizsár, Nagy János, Deutschdorffer lovas, Ő Felsege elhagyottan álló pinczéje, Kálmár Miklós polgár, Nyirő Bálint, Szarka Ezaiás, Terschin Lénárt kőműves mester, Ambrus deák, Bozzay Ferencz, Nagy János vámos, Szücs János polg., Omosz markotányos, Reutter Sebestyén, Glantzer Kristóf özvegye, Lochner Sevald landsk., Eruner Jakab landsk., Kertscher Walter landsk., Hälbli Pál landsk., Franck István landsk., Sigemnaire Kolman landsk., Bürkmaier András landsk., Gál Benedek polg., Garócsi György koldus, Tóth Balázs, Hermosmaier Farkas landsk.

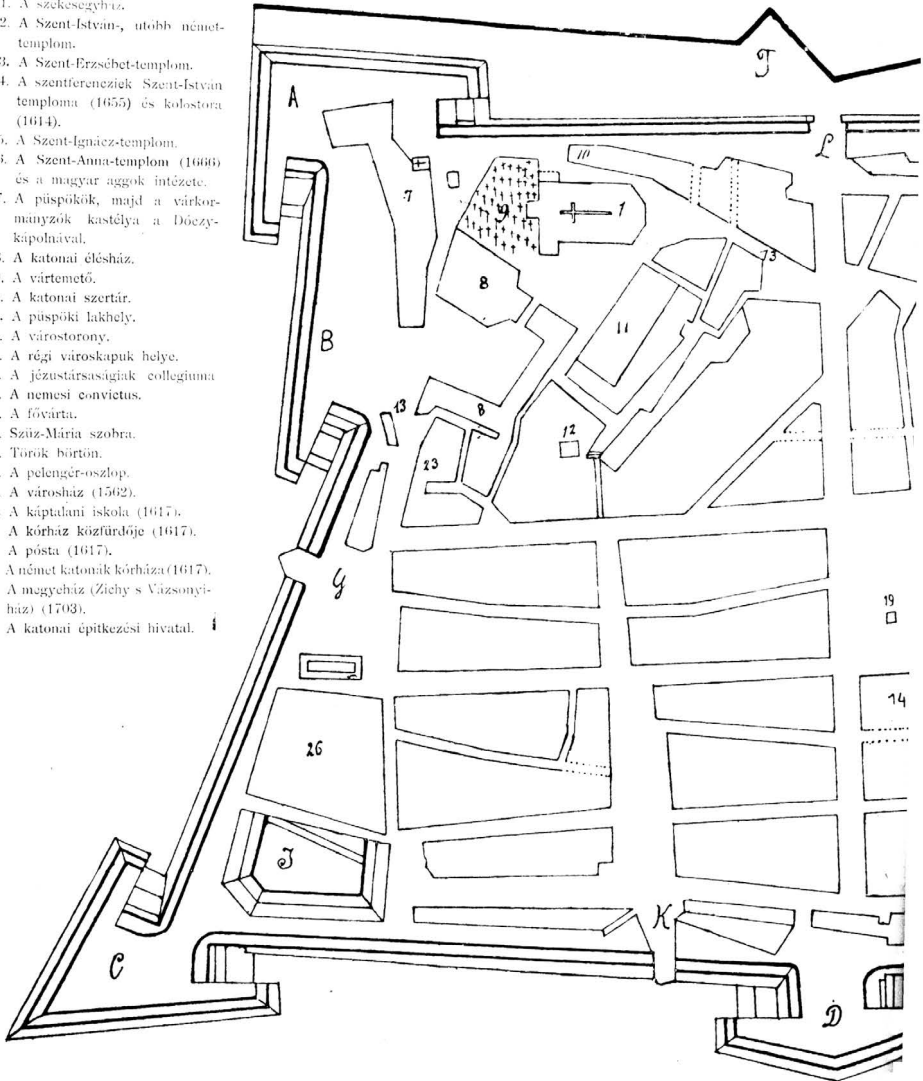
Uri-utca. Nyeregyártó Jakab özvegye, Nagy Iván huszár, Kaufmann Vitál landsk., Spiesz Márton sütő és markotányos, Schörtingi Beckhing Pál landsk., Lentzinger Ulrik landsk., Hamer Lipót landsk., Zsigmond Márton landsk., Zin Raphael landsk., Gleissenberger kapitány, Eckers Sebestyén landsk., Hann György landsk., Frank János landsk., Schmied György, Maurer Pál landsk., Wülmanstedti Hermann landsk., Bochmeier Vitus landsk., Spiesz Márton sütő.

Az Uri-utcának a hegyfelé eső része. Schrunkle Bertalan landsk., Fleischacker Gáspárné korcs., Zeller Sebestyén varga és polg., Proschauer kovács.

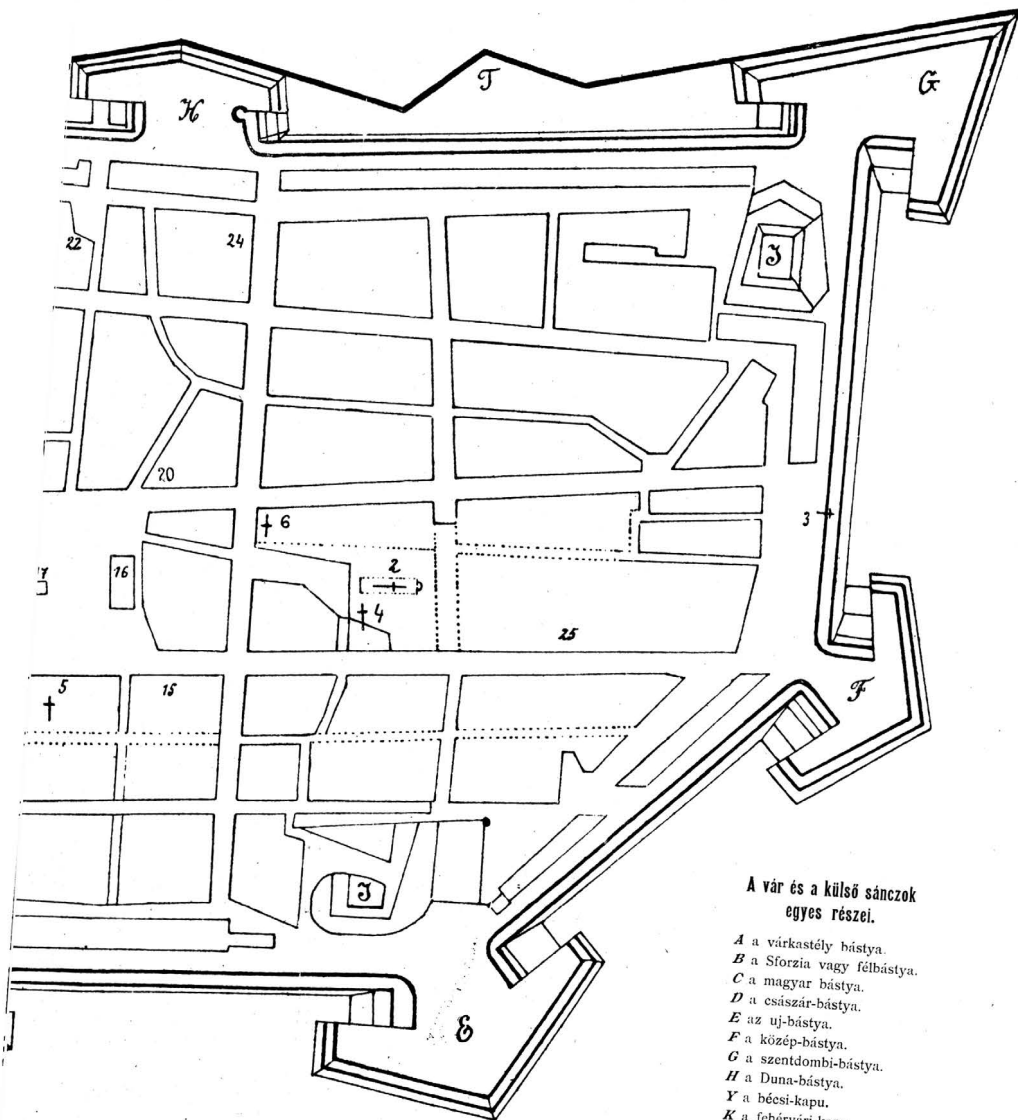
A hegyen. Ábrahám ur a landsknecht csapat prédikátora, Portner András landsk., Mostaller Rupert landsk., Peittner András ács és landsk., Ries Albert kádár, Wachtschreiber Benedek, Mihály János őrmester, Groff Pál landsk., Lützel János landsk., Kuen János landsk., Lengyel keresztos lovag háza, Märzo kapitány, Lukács áldozópap, Kranlnigi Erlinger Jánosné, Caplan János landsk., Pitter Henrik landsk., Spitenbergi Ottavion kat., Dech Venczel, Borner Farkas landsk., Seidl Boldizsár landsk., Fierwind Vilmos landsk., Specht Kristóf landsk., Khain Dávid landsk., Palk Márton landsk., Lébenyi prépost, Lang Pál landsk., Zainer Ágoston landsk., Makauer János, Beraiti György, Mertl Vilmos, Zangenfried Márton, Gergely, Schultheisz, Schilling

Győrbelváros helyrajzához.

1. A székesegeyház.
2. A Szent-István-, utóbb német-templom.
3. A Szent-Erzsébet-templom.
4. A szerferencziek Szent-István temploma (1655) és kolostora (1614).
5. A Szent-Ignác-templom.
6. A Szent-Anna-templom (1686) és a magyar aggok intézete.
7. A püspökök, majd a várkormányzók kastélya a Döczy-kápolnáival.
8. A katonai élelsház.
9. A vártemető.
10. A katonai szertár.
11. A püspöki lakhely.
12. A városorony.
13. A régi városkapuk helye.
14. A jézustársaságiak collegiuma.
15. A nemesi convictus.
16. A fővárta.
17. Szűz-Mária szobra.
18. Torók börtön.
19. A pelengér-oszlop.
20. A városház (1562).
21. A káptalani iskola (1617).
22. A kórház közfürdője (1617).
23. A posta (1617).
24. A német katonák kórháza (1617).
25. A magyeház (Zichy s Vázsonyi-ház) (1703).
26. A katonai építkezési hivatal.

a XVI. és XVII. században.

A vár és a külső sánczok egyes részei.

- A a várkastély bástya.
- B a Sforzia vagy félbástya.
- C a magyar bástya.
- D a császár-bástya.
- E az új-bástya.
- F a közép-bástya.
- G a szentdombi-bástya.
- H a Duna-bástya.
- Y a bécsi-kapu.
- K a fehérvári-kapu.
- L a Duna-kapu.

Kristóf, Péter áldozó pap, a tisztartó háza, Tiering kapitány, Benedek áldozó pap, ezeken túl fekszenek a templom, katonai szertár és az egész várkastély (vagyis a mai püspökvár.)

Az Uri-utczának a hegy eső oldala: Preyer Mihály polgár, Kovács András és Nyirő István polg., Kalmár Frigyes.

Az Uri-utczának a hegy felől néző oldala: Borbély Mihály polg., Szappanfőző Gergely katona, Borbély György polg., Salamon Dénes bádgos.

Az Uri-utcza vége az innesső soron: Braun Pongrácz landsk.

A Zsidó-utczának a hegy felé eső oldala: Szalay Benedek polg., Szinay Pál polg., Kalmár Pál polg., Kalmár Albert polg., Wagenreiter Kristóf markotányos, Pirgl György, Reisinger György markotányos, Landskramer János landsk., Grosz Antal markotányos, Szabó Péter polg., Schmid György, Widmer Kristóf, Sándor György polg., Bakai Lajos polg., Diószegi Mihály polg., Nagy György kat., Huber János drabant, Schwartz János, Schmid András, Meitzszall János, Korn Gergely, Mázre kapitány, Hoff Tamás szabadcsapatbeli, Varga Gergely, Posch Kristóf, Posta istálló, Jäger Mihály, Mülner Mihály, Glaser Márton, Randorfer András, Kász Tamás puskás, Röschen András, Praunner Menyhért, Mayr János, Fuchs Narciss, Kúszinsz Farkas, Mosztovitz Bertalan, Prisz Jakab, Khain Dávid, Glaser és Grimb Farkas, Wallersdorfi Juncker Herman, Spornér Mihály, Mihály János őrmester, Szűsz György, Büchlperger Menyhért, Gerold Ullrik, Hueber Erhard, Riszmann György, Gruber Máté, Niffl Márk, Szántó Mata, Schneider Ulrich, Fallinger Albert, Böhemb Tamás, Weinmaier György magtárfelügyelő, Gensinger Mátyás, Lénárt Bálint olasz katona, Bütinger János, Leor György, Thiering Kristóf, Tiering András, Breisinger János, Turing Kristóf, Borbála asszony, Neupauer, Horváth István, Schmid Orbán, Muetmann István, Standenhertz Lénárt, Schmelcz Tamás, Stuhl Sebestyén, Rigl Joachim, Kheck Jakab, Thüring kapitány, Westhaus Jakab mészáros, Krauschanek Walter, Gottfried N., Steger Farkas, Szöcs István, Meysingi Gergely, Moschámer Farkas, Mészáros Bernát, Böhemb János, Seregbíró hivatal, Purisch Sándor, Gmalich Balázs, Oswald deák, Gergely deák, László deák, Kalmár Balázs.

Kalmár-utcza: Kaltenmarekt Menyhért, Preindl Henrik, Tragenreuter Kristóf, Grosz Antal, Reisinger György, Borbély Kristóf, Próy Mihály, Dorer Bernát (tüzér), Haás Kristóf, Nagler Miklós, Kramer János (előbb Stadl Jánosné), N. Sebestyén posztómetező, Nyirő Mihály, e 13 kalmár és posztómetező, Péter mester pattantyus, Kremsei Räckingi Márton, Marig György, Lutz János, Wapp Orbán drabant, Erzsénygyártó Márton, Temporal Domonkos, Kramer Jakab landsk., Soma János, Strausz Lőrincz, Berekman János, Lambert N., Gaszner György, Hering János, Stadler Farkas, Tragenreuter Kristóf, Zermis András, Welsi János őrmester, Schütz Bálint, Kalmár András és Szabó János, Mentz János, Strobel György, Buchheimb, Premmer, Rueber.

A Kalmár-utcza egyik oldala a víztől (Dunától) kezdve: Hagern György, Hülfen Mátyás, Gerstdorfi György, Martheli Mátyás, Szabó Mihály polgár.

Kalmár-utcza: Gratiol ker. János markotányos, Prosbenger G. markotányos, Szabó J. polgár, Neu markotányos, Wölf Tamásné özv. és gyermekei, Borbély Imre, Öl Boldizsár landsk. Szabó István polg., Praidl Konrád markotányos, Borbély Miklós polg., Golzet Bertalan landsk., Gillig Hildebrand landsk., De Argentina Dániel, Prosbenger Gáspár, Gratiol János markotányos, Heillingberger János kat., Pöhntner Lenárt landsk., Hösch János polgár, Spadt Lóvincz kőműves, Maladesta Benedek hadnagy, Stadler János landsk., Magdeburgi Bertalan, Szabó Mátyás vagy Cestein Ferencz, Drincke Albert, Welsi János strázsamester, Szabó Gergely, Hofer Gilig pattantyus, Riedl Farkas pattantyus, Seifrid György pattantyus, Profósz lakás, Öl Boldizsár, Steinecker Jakab pattantyus, Wolf Balázs pattantyus, Khirein Joachim polgár, Péter deák, Péter Miklós, Flemingi Kleff Bernát. Nürnbergi Peger Mihály, Züssersteini Huber János, Mülner János, Reiser Mong, Szabó Mihály, Tunckl Rueph, Szalay Jakab katona, Vadfogó Miklós polgár, Bónyi János, Mészáros Gergely, Weickhard Péter mészáros, Pambhackl Ádám, Strobel György mészáros, Mészáros Ágoston mészáros, Mészáros Benedek, Gáspár Márton, Mészáros István, Seidl Márton, Mészáros Lőrincz, Gyenge János, Mészáros Antal, Vazul Ferencz, Mészáros András, Dallos Pál, Ábrahám Albert, Pandey János, Capra Balázs, Mészáros Jakab, Mészáros Bernát, Mészáros Péter. A mészáros czéh széke, Az élelmezési hivatalhoz tartozó két mészárszék, Klieber Márton, Pley Mórincz, Scharding Miksa és Nagy Pál mészárosok, Varga Ambrus polgár, Szabó Kelemen

polgár, Borbély Stankosch Ambrus, Borbély Fábián polg., Szöcs István polg., Schlosser György pattantys, Karl Ulrik landsk., Hanner Bertalan landsk., Paumgartner Sebestyén landsk., Varga Korlát Mihály polg., Vörös György özvegye, Kupher János tábori sebsz, Brandstätter János polg., De Valentin Mihály felügyelő, Dreyer György landsk., Galgóczy András, Pár András landsk., Haasné asszony, Preisinger János landsk., Klemb András landsk., Posing mester özvegye, Nagy Ágoston özvegye, Nagy Ádám katona, Varg Mihály, Griesmüller János mester, San Marchó trombitás, Gratiol ker. János markotányos, Fischl Márton, Hartnags György, Baucker Ambrus gróf puskása, Somogyi János polgár, Anthoni Antal polgár, Tury György, Kalmár Dénes, Rác Mihály, Turicht Antal, Kocsis Fábián, Szabó Gergely, Giertl Gáspárné, Schöffler Clanes, Fridant Jakab, Mosel Lambert, Lang György, Holler János, Steinfelder Gergely, Schmied György puskás, Köves István hajdu kapit., Anthoni György, Frölich Miksa, Sándor borbély, Fazekas György, Szalay Bálint, Sterrich János, László Péter, Szabó Gergely katona, Mihály lakatos mester, Mihály mester, Jakasics ur, Szabó György szabó mester, Szabó György, Varga János, Fellendorffer Gotthard, Szántó Bálint, Pribék György, Téglás Margit, Győry Mátys polgár, Lakatgyártó György, Ábraham Albert, Thiring Kristóf, Csizsár János huszár, Mészáros Ágoston, Eiszfeldt János, Varga Mihály polgár, Varga Orbán, Varga Mártonné, Varga Mártonné, Mészáros Jakab, Haller Márton törvény embere, Zweckenagel Mihály, Szabó Máté, Nyirő Mihály, András kovács, Paky Tamás huszár, Szabó Lázár huszár, Sziigyártó Balázs és Mészáros Ferencz, Jakasics ur, Hédey György, Pribék Tamás, Mészáros Ferencz polg., Sziigyártó Balázs polg., Józsa Márton pol., Varga Péter, Varga Pál, Mészáros Benedek, Pisentin Sándor, Pambhäck Ádám és Kolb Ulrik, Nagy Ambrus, Moschauer és Wallenstein, Schweinfurti János és Baboeca Tamás, Kristóf János, Péter János, Hülínger Péter, Rudolf János, Hansdorffer Sebestyén, Langbacher Farkas, Kis Gergely, Nagy István, Szabó István, Pók István, Carll János, Gazdag Miklós, Mészáros András, Oroszlán Mátys, Horváth György, Damian Péterné, Marczaltói Miklós és Szigmatisch Péter, Wundó János és Mészáros Péter, Brandstätter, Vay Péter, Szöcs János, Bánki János, Anda Albert, Szabó Mihály, Caspar Antal csapatvezető, Péter kovács. Remisch Gergely landsk.

Győri polgárok 1600-ból

Az 1600. Esztendeőben, kik az geőry városhoz Irattak magukat die 5. Jung Biró uram Gregorius Szeghy, Benedictus Szeőts, Baltasar Szabó, Joannes Olasz, Stephanus Szabó, Joannes Szeőts, Thomas Kovak, Mattias Szabó, Emericus Varga, Nemess Christof, Mészáros, Georgius Szabó Giurkovits, Cismazia Albert, Michael Mészáros, Ludovicus Angarin, Martinus Kolompar, Stefanus Litertus, Paulus Kapra, Andreas Mészáros santa, Michael Szeőts, Stephanus Szeőts, Thomas Szabó, Gaspar Szi tarto, Stephanus Szabó sánta, Andreas Tott, Simon Ciattkalmar, Michael Eöttvös, Johannes Mózes, Georgius Kovác, Christof Mészáros, Johan Baptista Bolla, Johannes Vagner kalmar, Claudius Tuller, Matis Tanaccer, Mathias Komies, Paulus Olasz, Petter Olasz süteő, Galliac Kapocin, Sixtus Plasty, Bernhartt Kraicer, Joring Tisler, Ádám Königch, Jörigh Krigly, Georgius Diószeghy, Lucas Lendvay, Paulus Paisiarto, Gaspar Vamos, Thomas Mészáros, Andrees Lakatjarto, Nikolaus Barbél, Gaspar Boor, Michael Barbély, Peter Lakatjarto, Stefanus Bornemisza, Ladiszlau Szabó, Johannes Horvált, Johannes Szappanfeozeo, Vince Lucas, Stefanus Barbély, Martinus Tallay, Mathias Cyszar, Andreas Bogdán, Gregorius Marton, Horváth Mihály, Barbély Mattias, Pál Gombköteő, Banky András, Igly Kapler Johannes Barbély, Mészáros Gergely, Kertész Balas, Andreas Pallas, Petrus Szi tartó, Fazekas Mihály, Fazekas Tamás, Kröner Giurko, Szabó Marco,

Feiervári Mihály, Ambrosius Feoldes, Jakob Bernhardt, Gaspar Prateneker, Pongratz Hofer.

*

Az 1600. után következő s példás renddel vezetett magyar nyelvű városi jegyzőkönyvek kötetei évről-évre egész tömegét tartalmazzák a város kötelékébe felvett polgároknak. A jegyzőkönyvkötetek utolsó üres lapját használták azidőben erre a

PRATI
collum
AB ANNO 1685

Rece ad calcem hujus prothorolli
repariuntur Merely inter Terrenum Sand
et gradium Hofer. et prosepionmek Fran
a parre Atobaris Ter. Martini d. d.
1644. 10. 7 baj

célra fel s ennek az egyszerű és sommásan ellátott közgazgatási módszernek ha volt is hibája, de az a nagy előnye is mindenestre megvolt, hogy bármely pillanatban áttekinthető tiszta képet nyert a kutató szem erről a körülményről.

Kezdetben egyszerűen csak a nevek szerepelnek a kötetek lajstromaiban, hogy „X., Y. városi polgárnak íratta magát.”

Később határozat formájában olvassuk a végzéseket, bíró uram esküdt tanácsával fölvette a kifogástalan jelentkezőket a város kötelékébe s a notarius bevezette neveiket a lajstromba. Utóbb rendszeren be lett az is vezetve, hogy mely városi polgároknak vagy polgárnak az ajánlatára történt a felvétel. Ime például egy kurta kis végzés róla:

(„Fiatt János ur kigyelmed írja bé az város közzé Vindich Jakobott Lauenrich Szabó Mihály ur recommdatiojára.“)

Fiatt János ur kgyd írja bi az város közzé Vindich Jakobott
Lauenrich Szabó Mihály ur recommdatiojára.
János ur s. P. B. j. b. z.
Jakobott Maxim
János B. j. b. z.

Györmegye uri népe 1611-ben.

Az előbbi adatokat kiegészítik a vármegye egyidőből vett azonos adatai. Győrváros egy része tudvalevőleg az ősmagyar értelemben vett várföldön feküdt, lakói eszerint nem a káptalan urasága alá estek, hanem a megye alkatrészét képezték. Látjuk is a megyegyűlésen a győrieket szerepelni alább.

Az 1611-ik évi június 21-én tartott megyei tisztujtításon alispán lett Greberthy Pál, nemes birák: Torkos Péter, Szávay Tamás, Tóth János. Esküdtek: Dallos János, Giwrkovits Szabó György, Orross János, Orross Simon, Alsoky Márton, Szény János, Echy Mihály, Enessey János lettek, a jegyzőkönyv szerint egyszersmind assessores, azaz táblabirák. E tisztujtításra az urak és nemesek a következőleg irattak össze.

1. Egyházi rend.

2. Bárók és mágnások: Révay Péter, Neáry család, Nádasdy Pál, Czobor Imre, Balassa Menyhért özvegye, Deörsffy István, özvegy Draskovicsné, özv. Lipchey Jánosné.

3. Vitélző rend: Héderváry István, Marczalthevy Miklós, Amade Lénárt és Miklós, Uj-szászy, Vizazzy, Szeghy, Darabos, Runy, Saffarich, Sennyey, Somogy, Poky, Pallér, Sitkey, Siey, Horváth, Lengyel, Sitkeyné, Stehenits, Szecezer, Bekén, Vincze, Grebethey, Pázmán, Dallos.

Győriek: Darnay, Barbély, Feöldessy, Torkos, Ballogh, Szabó, Mészáros, Tóth, Szűch, Szabó, Palfy, Vidak, Angrano, Tuczker, Baksay, Szakolczay, Beccaria, Bolla, Maklári, Hamar, Pozsonyi, Berkess.

Kis-Péczen: Csinty Bencze.

Kajáron: Keszeő és Romay.

Enessén: Enesseyek, Pathe, Drusza és Beödöghey.

Pataházán: Szávay, Szalay, Gyeőry.

Bácsán és Bajechon: Angrano máskép Olasz, Csepke, Bajchy, Mihályi, Varju, Szemethy, Szapy, Takás, Mészáros, Számbó, Ficzek, Nádasdy, Cseszney, Hölgyje, Téglás, Vida, Orross-ok, Bokor-ok, Berkes, Kebley, Fél, Czine, Marczí, Katona, Veöreös-ök, Csonka, Tóth, Nagy-ok, Cséry, Dékán-ok, Kiss-ek.

Zámolyon és Héderváron: Szabó-k, Szávay-ak, Alapy-ak.

Ásványon: Ásványi.

Babothon: Babothy, Hegyi, Cseszney és Darkó.

Rácz nemesek: Rác, Száva, Ábrahám, Damján, Lenárt Márton, Fekete.

Az 1617. évi telekkönyv.¹

— Belvárosi háztulajdonosok. —

Szt-Rudolf-utcza. (Nemesség és polgárság.) Pallér Jeromos várkormányzói titkár, Csizmazia Márton, Csömete István, Pandelhofer Nicodem, Scharl János vendéglős, özv. Szabó Pálné, Csizmadia István, Preiner János főkapitány.

Szt-Rudolf-utcza. (Balsora a bécsi kaputól a piaczig.) Csizmadia István hajdu, Fekete Jakab huszár, Balogh István, Manglin János, Melkovicz Margit, Ivánczy János prépost, De Courier Franczisko kapit. és mérnök, Bakesai István kanonok, Mézes István, Csizmazia Péter polg., Strobel Péter huszár, Pappio Jakab n. varga, Borbély István huszár, Miller György hadn., Laky Gáspár alispán, Angaroni Márton keresk, Király Márton, Borbély Jakab, Szöcs (Zwech) Ferencz polgár, Szöcs Gergely volt város bíró, Beccaria Virgil, Borbély Miklós özv.

Szt-Miksa-utcza. Városház. Borbély Miklós huszár, Nagy Mihály, Horváth János polg., Jakasics András, Fekete Gyurkó hajdu, Sárközy Gergely huszár, Szegény Mihály polg., Horváth István, Nyereggyártó Gergely polg., Pordányi Jakab özv., Nagy Gergely huszár, Szöcs Mihály polg., Csiszár Markó polg., Cseszneki Gáspár huszár, Gáspár deák élelmezési ügykezelő, Kláris Péter m. szállásmester, Nagy Benedek huszár, Hussan Mátyás püspöki tisztartó.

Szt-Miksa-utcza. (A középbástyától a piac felé balkézre.) Szabó András, Ács Jakab, Káptalan, Nagy Tamás huszár, Tallmayer György asztalos, Nagy Benedek huszár, Himmelreich György pannonhalmi főapát, Baranyai István vesprémi vajda, Nagy Vincze, Gál Benedek huszár, Ergely Ferencz veszpr. püspök, Rózsa Bálint özv., Jakasics András, Pázmán Ferenczné.

Szt-Mátyás-utcza. Dannheimer Lajos kapitány, Nagy György polg., Szabó István, Nagy László magy. vajda, Vámos Gáspár polg., Csillag Péter hajdu, Lukács Szabó István polg., Olasz János polg., Tóth János polg., Schwarz Menyhért polg., Harmincz-udvar, Posztós Bálint vajda, Szabó Gergely polg., Szabó István, özv. Gáspár Istvánné.

Szt-Mátyás-utcza tulsó házsora. (A bécsi kaputól jobb kézre.) Cs. kir. építkezési hiv., Nagyfalvy Gergely kanonok, Farkas kanonok, Feöldecs Ambrus polg., Szabó János polg., Szabó János polg., Szappanfőző Márton polg., Borbély Gergely huszár, Saffarits Mihály tihanyi várkapitány, Angaroni Antal polg., Szabó Balázs polg., Szabó István, Dallos János volt bíró, Nagy János polg., Kollarits Ernő alkap., Gregoroczky Péter, Fővárta épület, Torkos Péter v. bíró, Borbély István polg.

Szt-Albert-utcza. (A piactól kezdve a közép-bástya felé a balsoron.) Feöldecsy István komáromi magy. sereg bíró, Csizmadia György polg., Gombkötő András, Csillag Bálint pannonhalmi várkapitány, Bolla ker. János keresk., Kollman Péter, Beccaria Virgil, Szt.-Ferencziek kolostora, Kutassy Mihály cseszneki kapitány, Selyem Antal huszár, Csebiházi Ferencz huszár, Révay (Rebey) Péter, Prinzer Márton, Miklós György mészáros, Sziggyártó Pál huszár.

Jobboldali házsora. (A piactól kezdve a közép-bástyaig.) Mészáros János polg., Tutzger János, Lengyel Boldizsár győri magy. kapitány, Sárközy András huszár, Forster Ádám polg., Szabó György hajdu, Langer János katona, Tornay Balázs vajda, György Ferencz, Kovács Balázs, Szittay András hajdu, Varga János hajdu, Iszapy Mihály, Darabos Mihály magy. kap., Balogh Lukács vajda, Latron Antal, Víziházy Ferencz hajdu.

A közép-bástyától köröskörül az új bástyánál egész a Szent-János-utczáig. (Bástyator. A várfalra néző házsor jobbkézről.) Gyulai János, Rhainitz Simon fuvaros, Schey András n. kat., Varga Márton hajdu, Fischer János tazekas, Kovács János hajdu, Kutasi János huszár, Kovács Márton hajdu, Egry István hajdu, Gál Gergely, Cseszneky György hajdu, Farkas Tamás huszár.

Szt-János-utcza. (Az új bástyától a magyar-bástya mögött fekvő górvédig, Jobboldali házsor.) Baranyay Máté huszár, Baky István huszár, Trombitás Mátyás, Lendvay Lukács polg., Miklós Deák polg., Nagy László hajdu, Detschen Keresztély, Sziggyártó Péter polg., Toma János özv., Sós Bálint huszár, Gutsz István polg., Illés János hajdu, Szabó Illés hajdu, Varga István

¹ Az utcanevek analogiáját lásd a 102—103. oldalon

hajdu, Császár Péter hajdu, Mészáros Márton, Csibor György polg., Salamon András polg., Szöcs János polg., Nagy János huszár. (Ez utóbbi 8 ház — hét 1637-ben — utóbb a Jézustársaságiak collegiumának (ma a szent-Benedek-rendiek székháza) hátsó részéhez kapcsolatot.) Antal deák özv., Szabó Márton polg., Varga Mihály polg., Soproni Miklós polg., Szabó András polg., Szabó Márkó, Gonter Bálint polg., Erdélyi András huszár, Kovács János huszár, Kovács Gergely, Szabó Péter polg., Wochnner Adám hajdu, Zsoknyay Péter polg., Nyrey Benedek polg., Torkos István huszár, Szabó György hajdu, Flammisch Bertalan.

Szt-János-uczta tulsó házsora. (A magyar-bástya mellett fekvő görvédtől az uj bástyaig jobbkézről.) Zsitnay Imre huszár, Sarkas István hajdu, Szalay Márton huszár, Szabó János polg., Saly György hajdu, Strittfurt András, Kovács Balázs hajdu, Tóth István huszár, Nagy István hajdu, Klain András bognár, Varga Imre hajdu, Szalay György polg., Gicz Márton huszár, Veoreos Péter polg., Varga János polg., Varga János polg., Varga János, polg., Szöcs Lukács polg., Héderváry István polg., Miklós Jakab polg., Poky Boldizsár, Szókay Gergely huszár, Szikár Gergely, Szabó Balázs polg., Feöldes Máté polg., Szentmártoni Benedek, Turóczy János polg., Tamaskó János huszár, Angolországi János, Szöcs Mihály hajdu, Szabó András huszár, Rác György huszár, Szöcs Lukács huszár özv.

Az új bástyától kezdve köröskörül a magyar-bástyaig. (Bástyator.) (A várlalra néző házsor jobbról.) Dombay Pál huszár, Geneber János, Poigenfirst Henrik, Heuraffel Kristóf ács, Mihály diák hajdu, Fehérváry István, Nagy Gergely huszár özvegye, Miklós diák szakaszvezető, Horváth Márton polg., Erdélyi György, nemes Szapáry István, Kis Péter polg., Horváth Gáspár m. szakaszvezető, Csiliz Balázs polg., Sopray János huszár, Kleinglas János n. kat., Pecher Tóbiás n. kat., Takács Márton huszár, Rupert János takács, Szabó Pál polg. özv., Imbseil Illés pattantys, Gombkötő Gergely hajdu, Móricz Bálint hajdu, Szigyártó Antal magy. szakaszv., Mödlits Gergely polg., Gerhardt Bálint patt., Heinrich Péter patt., Keller János hadn., Lieben Farkas ezredporkoláb, Gerstmann Bálint patt., Sortin Péter irnok, Streitfurt András kat., Szöcs János polg., Mayer Mihály patt., Hackh Lőrincz kat., Wagner Heinrich őrm.

A várfallal szemben fekvő házak (és pedig a Szt.-Albert-utczától köröskörül egész a Szt.-Albert-utczáig balkézről). Kecskeméty Pál hajdu, Till János kertész, Görpruhel Hermann kat., Szabó Antal, Gergely deák m. vásárbíró, Szabó András, Bezi Benedek.

Szt-Erzsébet-uczta. (A szent-dombtól balkézre a székesegyházig.) Borbély Benedek polg., Tóth András m. városi jzó, Tar Imre polg., Balázs deák hajdu, Borbély Gergely hajdu, Dobos Márton, Fehérváry Márton polg., Hegedüs János özv., Pálffy István huszár, Horváth György huszár, Borsos János hajdu, Mahots Benedek hajdu, Német Kristóf hajdu, Olasz Miklós polg., Gombkötő Tamás polg., Bősze Mátyás, Szöcs Benedek, Rézman Vincez takács, Hennyesei, Lőrincz m. seregbíró, Bornemissza István polg., Lehner Vincez patt., Beckh Mihály tábóri jzó, Haberle Bertalan kapitány, Sauerwein János kovács, Ludwig Bertalan bognár, Sattleder János m. seregdeák, Haás János tanácsos, Borbély Kristóf keresk. Inre deák özv., Geiger György kat. Mészáros Dávid polg., Pollanta György bécsi keresk., Pelckbo Gáspár keresk., Szöcs Markó polg. Fletzner Farkas patt. E ház és a tulsó sor között fekszik a Bold. szürről cimzett székesegyház a körülötte fekvő temetővel

A Szt-Erzsébet-uczta baloldali házsora. (A székesegyháztól visszafelé a szent-dombig.) Csász. kir. szertár, Balásffy Tamás örkanonok, Pflaum Lénárt János német soltész, Bujáth Mátyás polg., Nyilasy Bálint, Doik Mátyás sütóm., Gergely Dénes, Zaphot György n. varga, Mayer Illés, Magyar iskola-ház, Szabó István kápt. isp., Fehérváry János polg., Buday Mihály özv., Neumann Jakab altiszt, Szabó Mihály huszár, Mihály apát-kanonok, Mészáros Tamás hajdu, Alapy Lőrincz huszár, Szabó Miklós polg., Bándy György huszár, Csókay Gergely, Mészáros András, Kovács Tamás polg., Kis Tamaskó polg., Bándy János huszár, Maklár Márton huszár, Tóth András városi jzó, Pribék András huszár, Zicsy János huszár, Göczy Máté Ferencz, Szöcs Lőrincz polg., Csomaky János, Nagy Imre huszár, Tóth János hajdu.

A Szent-dombi bástya mellett fekvő görvédtől balkézre a szertárig; a házak a várfalra néznek (bástyator) Szaflarits Mihály huszár, Harischy Mihály huszár, Altak kanonok, Nagy Mátyás hajdu, Viskó Mátyás hajdu, Guelman Eberhard kádár, Sturm János kat., Schwarz János kat., Ostermann Mátyás kat. ruhatáros, Miller Boldizsár polg., Amb-

mann Gáspár musk., Teöreök Jakab huszár, Köntös János sopr pléb, Szabó Tamás, Jankó János, Győry János, Rechberger János dobos, Tamás apát-kanonok, Mészáros András polg., Csizsár János polg., Mészáros Gergely polg., Csillag Jakab huszár, a győri német katonák kórháza, Egy Márton polg., Gönyői Balázs polg., Kötös Balázs polg., Primus ihály polg., Csizsár Péter, Schmatzling Pál ruhatáros. Ez utóbbi ház előtt — nyílt helyen — három mészárszék áll, melynek jövedelme a kórházat illeti. Szabó Mihály polg. E sarokház előtt szintén két mészárszék lett felállítva. Heibl György kádár, Wirffel Lenárt halász.

A Dunakapu riadóhelye. Mészáros Tamás polg. özvegye, Borbély Mihály polg., Benedek István püsp. ttartó., Püchler Kristóf méz., Pirchner Kristóf patt, Neumeister András pattantyus.

Győrváros kereszt-utcái : Szt-Mihály-utca. (A Dunától kezdve az új-bástyaig jobb kézről.) Rechberger János kat. ruhatáros, azelőtt dobos, Télay Tamás apát-kanonok, Kis Tamás polg., Veöreös János, Miklós János polg.; Stuel Bálint kötélverő, özv. Horváth Istvánné, Csizsár János, Nosztery János, Sós Imre, Ferenczrendiek kolostora és temploma, Kovács Balázs, Szabó János, Baranyay Márton.

Ez utca másik oldala. (Jobbról visszafelé a Dunáig.) Farkas Tamás, Nagy Bálint huszár, Kovács Balázs, Szittay András, Szabados Ferencz, Laky Miklós és Jakab hajduk, Nagy Lőrincz huszár, Horváth György és Zimely (Bándy) János, Nyirő Olasz Ambrus hajdu, István deák polg., Győri János,

Szt-Sebestyén-utca. (A kórháztól az új bástya felé jobb kézről.) A két német zászlóalj kórháza, Mihály apátkanonok, Rézman Vincze, Csizsár István, Paizs György deák, Torkos Péter, Borbély Miklós, Rácz Mihály m. kapit., Péter deák, Gombkötő András és Sárközy, Lakatgyártó János polg., Sziggyártó Péter és Tamaskó János.

Visszafelé a Dunáig (jobb kézről), Mihály deák, Miklós Balázs, Angolországi János és Deutsch K., Szalay Balázs hajdu, Buday Péter polg., Kránitz Balázs polg., Német Márton hajdu, Forster Ádám és Gömbkötő András, Korcsolyás Mihály polg., Szappanfőző Ferencz polg., Pázmán Ferencz, Nagy Mihály, Szöcs János polg., Csizsár Mihály polg., Borbély János polg., Nagy György, Csillag Jakab.

Szt-László-köz. (A görbe-köztől kezdve a piacig jobb kézről.) Crispinó Jakab fésűs, Torkos Imre polg., Veoreös Mátyás kanonok, Borbély Miklós özv.

A Szt-László-köz tulsó házsora. (A piactól visszafelé a görbe-közig.) Városház, György deák.

Szt-István-köz. (A piactól kezdve a császárbástyaig jobbról) Borbély István polg., Czobor Máté polg., Posztós Bálint vajda, Lakatgyártó István hajdu, Szabó Illés Feöldes Máté, Szapáry István.

A Szt-István-köz tulsó házsora (Visszafelé a piacig jobbról.) Erdélyi Gy., Borsos György polg., Szentmártoni Benedek, Illés János, Bally György huszár, Putzger János polg.

Szt-Menyhért-köz. (A dunai várfaltól a Szt-Erzsébet utcáig balkézről.) Gönyői Balázs, Kötös Bálint, Buday Mihály.

A tulsó házsor. (Visszafelé a dunai várfalig.) Fehérváry János, Héjas Mihály.

Szt-Móricz-utca. (A dunai várfaltól a piacig balkézről.) Csizsár István, Szabó István, Szabó István és Beckh, Mihály táborig jző, Kappel Rudolf polg., Ötvös László, Ötvös János m. vajda, Vasváry István polg., Beccaria Virgil

A Szt-Móricz-utca tulsó házsora. (A piactól visszafelé a dunai várfalig jobbról) Szöcs G., Szabó Benedek polg., Mészáros Antal polg., Farkas kanonok, Pichler Lénárd polg., Hoffmann Konrád patt, Haberle Bertalan, Magyar iskola, Kórház közfürdő.

A bolthajtásos-köz (A Szt-Erzsébet-utcától a piac felé jobbról.) Sattleder János, Greüenberger András ném. katona, Tolnay János, Nagy Mátyás, Periger Gunter János, Mészáros Tamás özv.

A köz utolsó házsora. (visszafelé a Szt-Erzsébet utcának.) Szabó Benedek, Mészáros Antal, Farkas kanonok, Pichler Lénárt.

Szt-Lipót-utca (A dunai várfaltól a piacig balkézről) Schmaltzling Pál, Jakab olasz kéményseprő, Tolnay János polg., Thonauer Mátyás n. kat., Schammer Lőrincz, Szöcs Ferencz.

A piactól visszafelé balkézről. Borbély Jakab, Sittelbossen Tiburcz örm., Eötvös Sándor polg., Szabó Mátyás polg., Dallos Pál polg., Kalmár Simon, Haas (Sibenbürger) György, Mayer Illés, Heibl György, Szabó Mihály.

Halász-köz. (A dunai várfaltól balkézre a Szt.-Erzsébet-utcaig.) Heibl György, Klemm Orbán polg., Kulcsár Lukács kalmár, Mayer Illés.

Visszafelé balkézre. Zaphot Gy., Raucher Kristóf n. varga, Szabó Pál polg.

Szt-Anna-utca. (A Dunakaputól balkézre a piactól.) Özv. Mészáros Tamásné, Borbély Mihály polg., Zaphot Gy., Haas György, Kalmár Simon polg., Dallos Pál polg., Szabó Mátyás polg., Klein János altiszt, Prüchmayer Vilmos, Király Márton.

Balkézre vissza a Dunakapuig Angaroni Márton, Vincze Balázs, Csizmadia Lukács Lakatgyártó Mátyás polg., Pinzler Márton polg., Borbély Kristóf, Gergely Dénesné, Benedek István.

Szt-Mária-utca. (A piactól balkézre a eszászár bástya felé.) Dallos János, Kollonits ezredes, Trombitás Miklós, Nagy János és Hédeváry István

Visszafelé a dunakapuig. (Balkézről.) Szabó Pál, Huber Menyhért patt., Sziogyártó Péter polg., Szöcs Lukács, Antal deák, Sziogyártó Péter huszár, Szabó Simon polg., Strasser János keresk., Szabó Gergely polg., Szabó István, özv. Gúspár Istvánné, Borbély Kristóf polg., Borbély Kristóf, Schmeler Kolos kalmár, Csizmadia I. házáig néhány apróbb ház és bolt létezik.

Sz. Márton-utca. (A Sz. Rudolf-utczától balkézre a fehérvári kapuig.) Scharter János vendéglős, Szabó Márton polg., Szabó István polg., Pápóczy Gergely özvegye, átellenben a harminczad udvar, Szabó István polg., Horan Miklós börtönőr, Szabó Márkó, Szalay György.

Visszafelé. (A fehérvári kaputól balkézre a Sz.-Rudolt-utcaig.) Liben Farkas, Varga Imre, Szabó Antal, Szabó Besze János polg., Balogh György polg., Borbély György, Kovács Menyhért. Schlag Márton polg., Mészáros Lőrincz polg., Kalmár András vajda, Pandelhoffer N.

Sz. Lázár-köz. (A Sz.-Mátyás-utczától balkézre a magyar bástya melletti görvédig.) Nagyfalvy Gergely kanonok, Gempel Menyhért, Fehérvári Mihály polg., Flammisch Bertalan és Zsitvay Imre.

Kis-Közök. Szt.-Ferencz-köz (A Szt.-Miksa-utczától a Szent-dombi bástya mellett fekvő görvédig. Szöcs Máté huszár, Horváth István huszár, Vajda Kristóf.

Görbe-köz, később koresolyás-köz. (A Szt.-Miksa-utczától a Szt.-Erzsébet-utcaig jobbról.) Szöcs Máté, Bogárdy Gergely hajdu, Nagy Gergely huszár, Nagy György huszár, Szalay Márton polg., Tóth János polg., Somogyi Imre huszár, Bogárdy Gergely hajdu, Nagy Lőrincz, Stuchl Bálint, Matkovich Péter hajdu, Ötvös János hajdu, Albert András polg., Németh Márton polg., Steiner Gergely Asztalos, Sziogyártó Jakab polg., Borbély János, Csizsár István, Csanaky Farkas hajdu, Hennyasy Lőrincz

A Görbe-köz másik házsora. (A Szt.-Erzsébet-utczától a Szt.-Miksa-utcaig jobbra.) Beccaria Virgil keresk., Györi István hajdu, Jakasics András, Gunter Vincze takács, Vogel Mihály sütő, Szöcs Mihály polg., Német Tamás polg., Horváth J., Varga Balázs hajdu, Treiber János kat., Szalay Balázs hajdu, Kállay György, Kláris Péter, Grill Mihály kat., Türek György János kat., Beccaria Virgil.

Szt-Imre-köz. (A közép-bástyától a Szt.-Ferencziek kolostoráig balkézről.) Riemer Benedek kat., Kalmár Simon, Révay N., Nosztory János huszár, Szabó György huszár.

Balról visszafelé (a kolostortól a várfalnak.) Bándy János, Varga Gergely, Bársony Imre, Pál Péter huszár, Torkosné kertje, Gergely deák.

Szemét-köz. (A Szt.-Miksa-utcaig.) Micsy Miklós hajdu, Mihály apátkanonok, Horváth Jakab.

Szt-Margitköz, (A dunai várfaltól jobbra a Szt.-Erzsébet-utcaig.) Csellely János m. ügyvéd.

A másik házsor. Pribék András, Köntös János v. kanonok,

Szt.-Péter-köz. (A Szt.-Albert-utczától jobbkézre a Szt.-János utcaig.) Deák Péter huszár, Balázs Vincze huszár.

A másik házsor. Fejérváry János huszár, Horváth Mihály polg., Boros Máté polg.

Szt-Borbálya-köz. (A Szt.-Péter-köztől jobbra a Szt.-Sebestyén-utcaig.) Német János, Strausz Sebestyén katona.

A másik sor. Fodry János.

Templom- vagy Kolostor-köz. (A Szt.-Mihály-utcától a Szt.-Sebestyén-utcán át a piaczig balkézről.) Bolla ker. János, Deák Péter pannonthalmi vajda.

Visszafelé. Csiszár János.

Szt-Nikodem-köz. (A Szt.-Anna-utcától a Szt.-Rudolf-utcáig jobb kézről.) Varga Gergely polg., György Miklós, Rauch János tábori sebész, özv. Farkas Jánosné, Tein Konrád keresk., Hárdt János altiszt, Csiszár Mátyás.

A tulsó házsor. Fischer Gergely esztergályos.

Sz-Jakab-köz. (A piactól a bécsi kapuig balkézre.) Szabó György, István deák, Hajdu Miklós, Posz ós Bálint vajda, Csókay János polg., Mészáros Mihály, Jós András hajdu, Nagy László, Horváth György huszár.

Visszafelé a piaczig üres telkek

Sz-Ilonaköz (A Sz.-Mária-utcától balkézre a Sz.-Márton-utcáig) Horváth György huszár, Német Szabó Máté, Szalay Mihály.

Visszafelé a sz. Mária-utcáig. Döbrösy Szabó György.

Szt-Fülöp-köz. (A Sz.-Mátyás utcától balra a Sz.-Lázár-közig.) Balogh Gergely orvadász, Szappanfőző János polg., Vincze Ambrus huszár, Erdélyi András huszár, Alföldy János hajdu, Baksay István apátkanonok, Vásárhelyi János, Talyigás István polg., Buday Márton vajda, Nagy Gergely polg.

Visszafelé a Mátyás-utcának. Passy Sebestyén polg., Buday Gergely, Szabó Gy. hajdu.

A peczegődörkőz, (A peczegődörtől jobbra a közkimenetig, vagyis a Vilmos-köztől a Rába felé.) Klesz Jakab hajdu, Pósta Márton polg., Morgenroth Mátyás kat., Rechberger János fegyver-csiszár, Mayer Tamás kat., Donner Márton sütő, Pfeffer Lőrincz neje, Pandelhofer Nikodem kap., Achmayer Tamás szerszámlakatos, Kász Ábrahám.

Jobbról visszafelé a Szt.-Rudolf-utcáig. Doderer Mihály patt., Lewenzer Farkas kat., Sagmeister Menyhért kat., Gollner Jeromos. Schwarz Bertalan, Boll György, Hoff Kristóf polg.

A bécsi kapura néző házsor. Seltman Fülöp, Boll György fegyver-csiszár, Schwarz Bertalan postamester, Goller Jeromos orvos, Lewenzer Farkas kat.

A Káptalándomb felvétele. Szt-Vilmos-köz (A peczegődörtől a dombnak vonuló ház sor balkézről.) Mayer Tamás kat., Sunbrig Kris óf asz/alos, Hueber Gilgács, Widmayer Máté, Cs. kir. élésház

Jobboldali ház sora Paksay Péter.

Szt-Bernát-köz v. utca Bánky Mihály polg., Burekhardt Bálint törvsz. esküd, Lobenseer János patt.

Lépcső-köz Baranyai Péter kanonok, Francisco de Curier kapitány.

Szt-Jeromos-köz. (Jobbról az említett Mészes háztól folytatólag a mai n. papnövelő intézet hátsó részének telkén.) Lackner Pál gyógyszerész., Kutner Tamás mészáros, Nagyfalvy Gergely, Dezer Szörény kat., Kurz János kat., Fein Mihály kat., Hueber János közörmester, Rauch János seborvos, Jakasics András kápt. jz., Lackner Pál gyógyszerész. Zetel János mészáros, Hartmann György kat., Schmelzer András, Pfaffenhofer János

A tulsó ház sor. Pozsgay Mátyás kanonok. Hueber János altiszt, özv. Schmid Gy.-né.

Szt-Ágoston-utca. (A Sz.-Jeromos köztől balra a Sz.-Erzsébet-utca és szökesegeyház felé, jobboldali ház sor.) Kuttner Tamás, Reich György kat., Pozsgay Mátyás kanonok, Fröhlich Silveszter fuvaros, Puxbaum Paulina.

Másik ház sora Hartmann György, Kristóf J. Mátyás kat., Trinkgelt János, Beber János kanonok, Karánszabey Ferencz püspök-szakács, Schmidt Dániel patt., Muray Jakab polg., trombitás, Menez Lőrincz, Peez János mészáros.

Másik sora Menez Lőrincz patt., Steckel Kristóf szertári bognár, Peck János kat., Rapicz Gergely városi pálinka-égető. Erre a cs. kir. élésház s azután a cs. kir. várkastély (a főkapitány lakása vagyis a püspökvár) következik a hozzájuk tartozó melléképületekkel.

Az 1703. évi telekkönyv.

Szt-Rudolf-utca. (A bécsi kaputól jobbra a piacig). Pisterki-féle ház, Grf Eszterházy Ferencz, Grf Eszterházy Ferencz, Talián Sándor, Vásárhelyi Nagy Ferencz, Schok orvos, özv. Javorka Györgyné, Fürdős Mihály, Német Boldizsár, Korman Simon esztergályos, Rarch János ném. varga, Hochstock Mihály, Haberperger Kristóf, eszterg., Vizsmár Pál özvegye, Hoffner György, Pilcz Frigyes.

A Rudolf-utca balsora. (A bécsi kaputól kezdve). Mélt. özv. Frischenhauserné, özv. Kerlné, Tresch Vitus, Pápai pálosok, Karcsay Zsigmond, Borbély Imre, Pázmándy Gergely, Vitég György, Lendvay Dániel, Ható Márton, Langen János, Tavasz Gergely, Angaranó, Király-féle sarokház, Lebén János, Tarchi örökösök, Gindly Orbán, Főapátság, Berkes János.

Szt-Miksa-utca. (A piactól kezdve a bástyaig, balkézről). Városháza, Kamszfelder Jakab, Posch Gergely, Balaskó Klára Nagy Ferencz özvegye, Kup Erzsébet, Fürdős Péter özvegye, Csipszer Illés, Sidó Pál, Sakay Judit, Nemes György özvegye, Sulcz András, Hegedüs István, Pors Joachim, Pausz György, Knab Vitus, Fördös Erzsébet György Márton özvegye, Szabó Péter, Csik Péter, Schaczer Mária, Győrödi Ádám.

A Szt-Miksa-utca másik házsora. (A bástyától visszafelé balra). Síder Simon, Sera Márton, Csipszer Menyhárt, Miskey István, Baranyay György, Djemer Éva, Domján Tamás, Horváth Ferencz, Závor Mária, Balogh János, Pázmándy Gergely, Magyar aggok intézete, Jordán Márton, Mányoki Ádám.

Szt-Mátyás-utca. (A bécsi kaputól a piac felé balról.) Nagy János vajda, Márton Judit, Szücs Péter és Pál, Brény Mihály, Hermann György, Kochy István, Mészáros György, Mányoky Ádám, Hochstock Mihály, Harminczad hivatal, özv. Frischenhauserné, Pozsgay Ferencz, Perszlényi Márton másképp Szabó, Saynovics Mátyás, Gindy Balázs, Farkas Mihály.

A Szt-Mátyás-utca másik házsora. (A bécsi kaputól kezdve jobbról). Kármeliták székháza, Stansdorfi Henrik báró, Popardy Anna, Berdóczy Mátyás özvegye, Patonay Éva, Gleiner János szabó, Latrayter Mátyás sütő, Keszthelyi János, Bősze Mihály, Fogarasy János m. kat., Kövér Pál, Wolfart Mihály, Baranyay György, A Jézutársaságiak collegiuma.

Szt-Adalbert-utca. (A collegiumtól a bástya felé balkézről.) Semberger Ádám, Csuhan György varga, Belkovich György csizmadia, Csell János gombkötő, Liptay Ferencz kanonok, Szent-Ferenczrendiek kolostora, Zichy Péter gróf, Vázsonyi Márton, Rechar d kapitány.

Szt-Adalbert-utca másik házsora. (A collegiumtól kezdve folytatólag.) Hajnal Ferencz, Gindy Orbán, A nemes ifjak convictusa, Marosy másképp Lakatos György, Iványos Miklós, Mlinarics másképp Sziójgyártó Ferencz, Holczgartner Keresztély, Chernelk János fésűs, Torkos János, Daróczy István, Czemtner Máté, Grf. Zichy István, Zámory János, Zámory György, Pár Jónás, Trupoly György, Dienes Benedek, Fejér Péter özvegye, Bellovits István, Teschner Bernát.

Szt-János-utca. (Az új bástyától a magyar bástya mellett fekvő görvédig, jobb kézről.) Zataj Mihály magyar vajda, Stalberkovich János, Matiskó István, Bogyasiczky Miklós szűcs, Redecsy György csizmadia, Vukovics Pál timár, Jó János, Rékay Miklós, Bilákovics Katalin, néhai Bannai Mihály özvegye, Kémlyei Mátyás kovács, Ekker Péter kerégyártó, Halász Mihály, Tavasz Katalin néhai Taxony István özvegye, Szűcs György, Horváth Máté csizmadia, Sigrovics Vargha György, Egerland Tamás kovács, Kanizsay András, Gombkötő Tamás, Sterkovics Szabó György, Bott Szabó György, Antalovics Jakab csizmadia, Sipos Erzsébet, Hochstock Mihály.

A magyar-bástya mellett fekvő görvédőtől visszafelé. (Az új bástyáig jobb kézről.) Kánitz Márton lakatos, Eredy Katalin, néhai Takó István özvegye, Sós István lakatos, Beber Mihály kádár, Kovács András, Karner Pál, Egerland N. Pilcz Frigyes, Csibenek Csizsár, Török András borbély, Vukovics Sziggyártó Ferencz, Vidovics Szabó Mátyás, Parlikovics András varga, Pesserer János kerégyártó, Bene János, Babatic János, Viczay Ádám, Iványos Miklós, Biró János, Bertovics Ferencz, Szopkovics János, Császári Teszta János, Császári Tóth István, Gaticz Ferencz, Praisz Péter kádár.

Bástyasar. (Az új bástyától a magyar-bástyáig jobbról.) Korencsek Szűcs Mihály, Iloka Balázs néhai gy. vajda árváinak háza, Medve Szűcs István, Herl Pál timár, Szinka Pál, Joanovics Szabó András, Szabó Kovács Márton, Sipos Csizmadia János, Horváth Márton, Gyégh György mészáros, Patron András csizmadia, Siday János csizmadia, Fejes István szűcs, Rigó István szabó, Kratler János lakatos, Orosz György csizmadia, Szenczy Márton csizmadia, Botkay János kereskedő, Kapronczay Gáspár, Kulcsár György csizmadia, Kovács János kovács, Kovács Péter, Langh Lipót, Peipam Ádám, Hagu Jakab hadnagy, Tar Márton, Pilcz Frigyes bábsütő, Jósza Katalin, Bess János nyereggyártó, Szita Mihály szabó, Keszte János ólomöntő.

Szt-Albert-utca folytatása. (A közép bástya vonalán a Szt.-Erzsébet-utczáig.) Márkus István, Kőszeghi István, Lengyel András, Bacskó Tamás mészáros, Győrödy Ádám.

Szt-Erzsébet-utca. (A szentdombtól kezdve a székesegyházig balról.) Pázmándy Ferencz, Kutas István, Gazdagh János, Décsy Sámuel, Hamer Ferencz, Ács György hajdu, Csizsár György m. katona, Takó András, Vécsey János, Winglmayer Mária asztalos, Szakolczay Szűcs György, özv. Pogány Ferenczné, özv. Sallay Demeterné, Pécsy Gergely, Horváth Márton, Kup Miklós, Nagy Ferencz, Oy Gottfried szappanfőző, Zorman Ábrahám, Balaskai-féle ház, Bacskó Ferencz, Paur András, Fiáth János, Kőszeghi Ádám, Svidl Mihály, Bubnics Máté kanonok, Zichy Pál, Székesegyház.

A Székesegyházról balra visszafelé a szt.-dombi bástyáig. Csász. emel. szertár, Lacza János kanonok, Nagy Mihály szt-adalberti prépost, Pagaly György kanonok s kápt. dékán, Erdődy Ádám pápoczy prépost, Zechmeister Keresztély ács, Perger Zsuzsanna, Káptalani magy. iskola, Huszár István, Matusek András szkepai püspök és nagyprépost, Öry György, Miskey János lovas kap., Jeney Péter magy. kat., Hamar János, Kovács Péter, Mik Lőrincz,

Lakatos, Pápay István magy. kat., Aurin Zsófia, özv. Kovács Miklósné, Hebe Lukács takács, Asztermann Mária, Csupi István, özv. Szabadosné, Szokács Ambrus özv. Czompó Györgyné, Ferenczy György, Pálffy János, Potonyi Ferencz, Ács György hajdu, Thurowszky György, Szek Rozina, Kis András, Búky Gergely.

Dunai bástyasor. (A fönti háztól balra kanyarodva a szentdombi bástyának s innét föl a székesegyház mellett fekvő kat. szertárig.) Szek Rozina, özv. Horváth Péterné, Praidl Kristóf, Kaszás György, Maiszky Jakab, Antalovics János, Imre István, Pausz Dániel, Mannsberger György mészáros, Bognár György, Öry Mihály, Már Miklós kádár, Hofman Katalin, Czaiszner András kénygártó, Pagely János, Biró János magy. kat., A német aggok intézetének Xenodochiuma, Frank János mészáros, Kovács Péter csizmadia, Matusek András nagyprépost, Jordán János kádár, Riderer Bertalan fürdős, Offner Gergely, Branigh Pál mészáros, Czoller János, Radics Simon, Tavasz Gergely, Trinckl János csizmadia.

Keresztutczák. Szt-Mihály-utcza. (A dunai várfaltól jobbra az uj bástyáig. A sarokházakat I. a megfelelő utczában.) Leposa (Lakatos) Balázs, Zádory Ádám, Závor István, Laky Mihály, Kriságh János.

A Szt-Mihály-utcza másik házsora. (Az uj bástyától visszafelé). Fekete István, özv. Bogovics Illésné, Böröczky György hajdu, Vögyi János, Légrády Mihály.

Szt-Sebestyén-utcza. (A német aggok intézetétől az uj bástyáig) Az aggok intézete, Klepesch András timár, Szigler János kádár, Rohonczy Pál, Erdély Miklós hajdu.

A Szt-Sebestyén-utcza másik házsora. (Az uj bástyától jobbra a dunai várfalig). Gindly Orbán, Kont András, Nagy Péter, Csillag Ádám, Vaidemon Boldizsár, Hajsek Miklós gombkötő, özv. Jankó Gergelyné, özv. Godócs Mihályné, Csudies Márton.

Szt-László- és (Szt-István-köz. (A görbe-köztől a piaczig, jobbról). Kopf Frigyes bábsütő, Sidor István kereskedő, Bannyay Mihály lovas kap. Károly János.

Jobbról (a bástyasortól visszafelé a piacznak s a görbe közíig). Egyed Bálint szabó, Szabados András.

Szt-Móritz-utcza. (A dunai várfaltól balra). Kőszeghy István, Mekler Ferdinand, Semberger Ádám.

A piactól visszafelé a balsoron. Feterly másképp Fajerberger János, Kiszely Miklós, Rábekker András mészáros, Herman András. Riderer Bertalan fürdős.

Az ekkoron már elépített s ugynevezett könyök közben. (Schwibogen). Both Mihály.

Szt-Lipót-utcza. (A dunai várfaltól balra a piacz felé.) Peyerl-féle örökösök, Boloman György, Phem Zakariás.

Visszafelé balkézről. Komáromy István gombkötő.

A halász-közben. (balra). Tiszta László.

Visszafelé balról. Stöszl János, Leber Antal.

Szt-Anna-utcza. (A Duna-kaputól balra a piac felé). Simon György borbély, Bannyai örök, Vámosy Lőrincz, Stanczer Jakab lakatos, Wener Róza.

A piactól visszafelé balról. Kárlóczy Márton, Erty Ferdinand, Vargha Mihály, Lehner Mátyás kötélverő.

Szt-Mária-utcza. (A Jézustársaságiak coll. sarkától a bástyasorig. I. a Szt. János utcát és a bástyasort. Ettől a piacznak visszafelé balkézről). Makóczy Péter, Varsanyi István szabó, Lorecsics Mihály özvegye, Csupor György, Schopf Bertalan, Békay Ádám.

Szt-Márton-utcza. (A Szt-Rudolf-utczától a fehérvári kapuig balról). Perdics Péter, Kovacsics másképp Szabó Miklós, Gyurekovics Péter özvegye, Obmaur Simon kovács, Fiáth János, Weisz Tamás.

A fehérvári kaputól visszafelé balról. Király Mária, Zádory András özvegye, Lepoglavly Mihály csizmadia, Manyoky Ádám, Firsatz János csizár.

Szt-Lázár-köz. (A Szt-Mátyás utczától balra, a magy. bástyáig). Gyöngyössy Márton, Nyers István hajdu.

Szt-Ferencz-köz. (A Szt-Miksa-utczától balra a szt dombi bástya felé). Mécsly János.

Visszafelé balról. Schmidt János.

Görbe köz. (A Szt.-Erzsébet-utczától jobbra a Szt.-Miksa utcza felé.) Potyondy Ferencz m. kat., Keresztény Péter szabó, Fábíán Sándor szabó, Kis Mátyás m. vajda, Vargha Péter szabó, Kis Rózsás, Milner Ferencz kőműves, Pápay István, Termessky György özvegye, Kárlóczy István csizmadia, Deáky János özvegye, Hegyközi Gergely szabó, Németh György szabó, Ráday Tamás csizmadia.

Visszafelé jobbról. Csuri Szabó Lukács, Panovics Lukács csizm. Horváth (másképp Korcsolyás) István özvegye, Nagymezey István csizm., Hordós István, Hajdu Márton.

Szemét- és Szt-Imre-köz. (A Szt-Miksa-utczából balra.) Török János, Krisanics György, Légrády Mátyás hajdu, Körmendy Mihály.

Szt-Péter-köz. (A Szt-Adalbert-utczából jobbra a Szt-János-utczáig.) Szomobory András, Némák János özvegye.

Visszafelé jobbról. Németh Mihály hajdu, özv. Erneszt Katalin, Kholp Katalin takács, Balonyai János csizm., Szontagh György.

Szt-Borbálya-köz. (A Szt-Péter-köztől jobbra a Szt-Sebestyén-utczáig.) Vajda Boldizsár.

A másik soron. Dobos Ferencz.

Kolostor-köz. (A piactól jobbra a Szt-Ferencziek kolostoráig.) Strohmayer Konstantin, Farkas Mihály.

Szt-Nikodem-köz. (A Szt-Anna-utczától jobbra.) Petrowszky László, Vendly János, Csapó János, Nagy Mihály, Peyerl Jakab, Kemley Imre, Torkos Péter, Reinprecht Jakab.

A Szt-Rudolf-utczától visszafelé jobbról. Szaidendorfer János.

Szt-Jakab-köz. (A piactól balra a bécsi kapuig.) Langon Mátyás, Pold

Pál, Czeller János, Ugróczy Péter csizm., Farkas Ferencz csizm., Oswald Kristóf tiszttartó.

Visszafelé balról. Mogyorósy Márton csizm., Csupor János.

Szt-Ilona-köz. Szita János, Rigó István.

Szt-Fülöp-köz. Vitkó János hajdu, Csepi Márton özvegye, Staindorf alkapit.

A pecze-csatorna-köz. (Az Eszterházy gróf háza előtti csatorna torkolatától, vagyis Vilmos-köztől jobbra a vár alatt fekvő élésházi pinczéig.) Glavecs János asztalos, Wassermann Katalin, Plich Mátyás, Laibel János pattantyus, Kerspammer György, Witmann Mihály, Kájel Keresztély kádár, Langh Mihály püsp. vámsz., Vorleitner Keresztély.

A bécsi kapura néző házior. (A Rudolf-utczai sarokháztól a közig.) Fessler Illés m. sereg-deák, Erkrád Zsófia, Galgóczy Ádám magy. naszádos vajda, Karner árvák, Strubekker Lénárt sütő, Osztermann Lőrincz.

Szt-Vilmos-köz. (A pecze-csatorna torkolatától, vagyis Glavecs sarokházától folytatólag fel a dombnak balról.) Prumer Márton, Thanhoffer János sütő.

Szt-Bernát-köz. (A Vilmos-közből jobbra a Lépcső-köz.) Matusek András nagyprépost, Mikes Ferencz kanonok.

Visszafelé jobbról. Raitlinger János.

Szt-Jeromos-köz (jobbról). Guraby Mátyás kanonok, Hurecsky Márton, Godics András, Jobszt Erzsébet, Kaydi István, Bibics Márton kanonok, Diószeghy János, A káptalan háza.

Szt-Ágoston-utcza. (jobbról). Papnevelő-intézet, Liptay Ferencz kanonok,

Visszafelé jobbról Püspöki székház, Franck Egyed, özv. Lakos Jánosné, Banics Péter, Kenigher Pál.

A Szt-Jeromos-köz (visszafelé jobbról). Szakács Ádám, Phamperger Pál pattantyus.

A bástyafalakra dülő apró magánházak, (a cs. kir. kath. kvártélyokon kívül, melyek mellőzvék. A bécsi kaputól az élésházi pinczéig.) Schmidt Jakab muskétás. Ochperger Péter muskétás.

A Dunakaputól a Szt-Dombig. Steblin János, Vázmán György n. káplár, Spászter Ferencz, Knol Jakab özvegye, Habersperger Kristóf, Vízmár Kristóf özvegye, Mayer János pattantyus, Kauszer Burghard, Schmidt Márton pattantyus, Redly Illés, Star Kristóf, Saywald Mihály, Már Katalin, Riedly Boldizsár, Naimer Gáspár káplár, Schaidner Menyhért muskétás, Lokinger György, Kaszner Tóbiás muskétás, Krisich Mihály muskétás, Pan György, Mecsey Dávid, Ritlich Rimon, Härtl János muskétás, Prukner András muskétás, Ortner Pál pattantyus özvegye, özv. Prietl Katalin, Kvankó János muskétás. Recs Péter, Kertner János muskétás, Rayner Tamás muskétás, Haidu Mihály muskétás, Super Márton muskétás.

A Szt-Dombi bástyától az új-bástyáig. Özvegy Pekl Teréz, Neustetter Mátyás muskétás, Stanczperger Pál musk., Paitl András musk., Raimmer György musk., özv. Hoffer Mátyásné, Kasztner Erzsébet patt. özv., Rebhan Borbálya patt. özv., Sember Ágnes özv., Kugler musk., Dotter György, Djarman János német első őrmester.

Az új bástyától a magyar bástyáig. Vimmer Orbán káplár, Kupner Mihály muskétás, Puntsz Vítusz musk., Knor Gáspár musk., Czingieszer Bálint musk., Pigner Menyhért, Pinkl István, Snaxler Pál varga és musk., Paiper Gáspár, Fumics Miklós, Moderer János musk., Puch árvái. Kramorics Éva özv., Roth Mihály musk., Harnitzky János patt. özv., Pusner Péter muszk., Maidl Ádám patt.

A rácok Győrben.

A Vaicas Száva vezetése alatt idevándorolt s a káptalan újvárosi földjén megtelepített rácok jogállását a következő szerződés állapította meg, melyet a bevándorlók a káptalannal kötöttek :

1. Az Rácziok az Captalan feölde Uroknak esmeriek keözeötteök, és Tiszteségbeli Birot es leghalab Negi Eskütteket ualaszanak, kiket az Uraknak be praesentallinnak. Ha azok az szemeliek Captalanbely uraknak teczeni fognak is, ha nem tehát Birosagra Negi mas szemelieket es 16 mas Szemelieket Eskütsegre ualot proponallianak, az kik közül az Nemes Captalan egi Birot és Negi eskütet ualaszon, az Biro és az Esküttek lassanak igazat keözteök. Hol penigh ualamey felnek az Biro es Esküttek eleöt let Töruennie nem techienek, tehat az feölde Urok eleiben apellalliak, hofi ot szakadgion vege dolgoknak.

2. Noha ugi vagion hofi ennek eleötte azal obligaltak magokat az Rácok, hofi feienkent harom harom forintot fizessenek az feölde Uraknak, nagí lenenek fizetesen ugi nem (t. i. zsoldos katonák a györi várórségben). De mindazonáltal az kik az Geöry fizetesen lesznek, az kik chiak igen keuesen legienek, affeleknek kivaltkepen ur eö Nsga Instantiaiara és maga interponalassara az harom forintal ualo adozas megh engettetik. Ha penigh ualameylik masut Mezeöben (táborban) uagi akarmi fizetes uolnanak is ugian tartoznak a harom forintot megfizetni.

3. Hofi ha valaki Hazat el adgia, akarkinekis tartozik el uegezet harom forintot azon kiüül az haz arrabul 3 forintot a feölde uraknak adny.

4. Az uer Birsagh felöl tarchiak magokat az Magyar Orszagh Torueniechez, mely Birsagh az feölde uroknak szokott iarni.

5. Ha mely Rác magua szakattul hall megh, Magyar Orszagh Töruenie szerent az Marchaia Captalanra szallion.

6. A mi Ispaniunk feoben iaro dolgokban uagi valami nagí uetekben, ugimint gyilkosságban, lopasban, tolvayságban és effele teöb sulios dolgokban az Captalan parancholattiabul megh foghattia a Rácokat, az Bitangotis el ueheti tüleök, hofi vetkekert az Bitangalis el ne szokienek, az mint töb heliekennis Orszagunk Töruennie szerent; De azert az illienek felöl ugian Törueni lattatik és az igassag kiszolgaltatik az Igasság latotul és Törueni tudo Emberek az Nemes Captalan.

7. Touabba ha az Szüksegh kivannia mindenüt mi mellettünk legienek, harmadnapigh ingien, tudnia illik hatariarasban és az szokasos Dezmanak be

szedeseben, és egieb effele szükseges dolgainkban, ha penigh töb Napigh keszeritetnenek mellettünk maradni, fizetesünkert keszen legienek szolgálni.

8. Az mi az Rhetek dolgat illeti az az Articulus helien marad t. i. kikj mind maganak szerezen penziert, mint az teöb Jobbagiok.

9. Az mi az Mester Embereket illeti az az Articulus helien marad t. i. Csizmasiákat, Kouacsokat, Szabokat és akarminemő Miueseketis, akar Racz akarminemeő Nemzet legien, ha masnak az Uivarosi Raczok kiüül miuel, akar tarchon miues Legent akarne, azt akariuk, hofi Cehben legienek az io rendtartasnak megh maradasaert, legent penigh ha az Cehben nem lesznek, ugian ne legien szabad tartaniok.

10. Hidakra, az Uivaros Uczaianak töltessere, Varosnak közéönseges szüksegere, tartozzanak segittseggel lennie, azonkeppen az nalok lako zöl-
lierek is.

11. Az mi Capitan Szavat illeti elegediek megh az, hofi eö rea az Captalannak eleg tekintete vagion 's leszenis ha magát iol akaria uiselni. De hofi eö az Raczok Birainak, Esküttinek ez az teob Raczoknak paranchollion, es azok teöle inkab hofi nem mint az Captalantul fugienek, azt nem engediuk, hanem mitöülünk kell mint földes Uraktul halgatniok. Az hadakban eleötteök jaro lehet, de it az Varosban az mi feöldes Urasagunknak igassaga ellen hofi nekiek akarmit is paranchollion, nem szenuediuk és nem is akariuk, hofi raitok egi Csiepetis hatalmaskodiek, mert ha effelet valamit chielekeszik, büntetese leszen.

12. Idegen Raczokat auagi akarmi Nemzetbol ualokat is semmiképpen is hirünk nelkul be ne fogadianak, mert illien helien veszedelmes effele idegenieknek es ioueueniieknek forgolodasok. Az ioueueniieknek penigh neveket behozak minden Nap kaputetel eleöt, egi auagi ket Esküt, az Captalan Urak közül rendeltetett szemeliieknek kezekben.

13. Hazakat is hirünk nelkul se egimasnak, se masoknak el ne adgiak, hanem Városunknak szokassa szerent hirünke tegiek, hofi tudgiuk kik laknak városunkban.

14. Ha az adot az el uegezet Napra, az Biro nekunk be nem szolgaltattia és az Raczok utanuk iartottiak Ispaniunkat a sok Napozasokkal és haladkonsaggal, ugian az Ispaniunk hazakon eöket megh birsagollja. Az miues Emberek, ha magok szerent hazat birnak es zelliersegben nem laknak, három forintal tartoznak.

9. Csapások krónikája.

Elemi csapások: földrengés, tüzek, vízáradások, pestisek.

1489-ből találjuk feljegyezve az első nagy *tüzet*, mely a várost elpusztította. Mátyás király a tűzkárosultakat hat éven át minden adótól felmentette.

1493-ban ismét *tűzvész* ütött ki, mely porrá hamvasztotta Győrt.

1508-ban *pestis* dühöngött, mely rémületes pusztítást vitt véghez.

1529-ben Lamberg Kristóf várkapitány Mohamed bég közeledtének hírére a vár ágyúit Bécsbe szállíttatta s a várat felgyújtatta. A *tűz* elhamvasztotta az egész várat s átcsapott a városra is, mely ekkor még nagyrészt faházakból állott. Leégtek a templomok, kolostorok is, úgy, hogy az egyháziak kénytelenek voltak jóságukat elzalogosítani az egyházi épületek felépíthetése végett.

1556-ban ismét nagy *tűzvész* pusztította a várost.

1566. Szent Mihály napjának reggelén nagy *tűz* támadt s a nagy szél miatt annyira elharapódzott, hogy a vár és város legnagyobb részét elhamvasztotta; nemcsak a sebesültek és betegek, hanem azok is, kik javaikat a tűz elől megmenteni iparkodtak, elvesztek. Növelé a rémülést az a rettenetes dörgés, melyet a bécsi kapu fölött készen álló s a lángoktól megcsapott 18 nagy ágyú elsülése okozott; a magyarok tábora közel lévén a falakhoz, az égő város házai tetejéről a szél által lehordott égő sziporkáktól meggyuladt és elégett. Tahy Ferencz várparancsnok katonáival együtt feláldozólag működött a lakosok holmiai megmentése körül, mi azonban nem akadályozható azon gyászos eseményt, hogy a várban és környékén levő német katonák a gyujtogatás gyanúja alá esett olasz katonákat leölték s ez által a lakosság közt még nagyobb rémülést idéztek elő. Ez alkalommal a Szent István templom toronnyal együtt romba dőlt, valamint a város tornya és órája is leégtek. A tűz után a város új terv szerint épült fel.

1647. október havában ismét nagy *tűzvész* volt.

1656-ik Győr város felgyújtott és egészen leégett. A kormányzó a házakat egyenes vonalba építeni parancsolta, így lettek, — mi a várakban és régi városokban nagy ritkaság — utczái, főkép a bécsi és király-utca oly egyenesek. Ezen tűz után gr. Szécheny György győri püspök az 1625-ben leomlott Győr bástyái felépi-

tésére hagyott 16000 frtból Montecuccoli fővezér a bástyát kijavította és felépíttette s a fehérvári kapú felől több sánczokkal megerősítette.

1670-ben a Rába *kiöntése* okozott nagy kárt.

1673-ban Ujváros egészen leégett.

A PÜSPÖKI SZÉKESEGYHÁZ FOGADALMI KÉPE.

1678-ban midőn I. Lipót Bécsből a pestis elől Linzbe menekült, az őt kísérő gróf Montecuccoli Raimond tábornagy a győri várba menetelekor egy leesett gerenda által halálosan megsebesített s reá nemsokára meg is halt.

1686-ban a várban a tűzszerék műhelyében ütött ki a *tűz*, mely a várat egészen elhamvasztotta s a városban is sok kárt okozott.

1697-ben a vár ismét egészen leégett.

1709-ben Győrött nagy *pestis* volt, melyben a lakosság közül több ezer halt el. E szerencsétlen eset miatt az évi június 7-től december 10-ig tanácsülések nem voltak s majdnem minden közlekedés megszűnt.

Ugyanez a rettenetes csapás 1711. és 1739-ben újra, de kisebb mérvben mutatkozott.

1718-ban nagy *tűzvész* pusztította a várost.

1740-ben hat hónapig tartó rendkívüli *fagy* tette tönkre a gazdaságot.

1753-ban *tűzvészben* pusztult el a város nagyobb része.

1763. június 28-án *nagy földrengés* volt. Reggel 5 $\frac{1}{2}$ órakor támadtak észak-nyugotról, dél-keletre a lökések oly erővel, hogy számos házon kívül a püspökvár tornya is bedőlt, a tőszomszéd Révfaluban oly szakadások és üregek támadtak — írják az egykorú feljegyzések — hogy azoknak mélységét mérni nem lehetett; a lakosok a vásártérre menekültek és itt, valamint a kálvária-hegy mellett felállított sátorokban tartózkodtak, a Duna rendkívüli nagy hullámokat vetett. E szomorú eset emlékéül és jövő megóvás végett Szent László napján egyházi szertartással Szent László király koponyája ünnepélyes körmenettel hordoztatik a városban s ez alkalommal következő ének zeng: „Szent László királyért! annak védelméért! Jézus Krisztus hallgass meg! földindulástól ments meg!”

(A püspöki székesegyház fogadalmi képe az előző oldalon.)

1764-ben nagy *árvíz* sújtotta Győrt.

1765-ben *új földrengés* jelei mutatkoztak.

1768-ban és 1772-ben nagy *árvíz*.

1776-ban, 1778-ban és 1780-ban a várost majdnem teljesen elpusztító *tűzek* voltak.

1826-ban *jeges vízáradás*, mely a Dunán több mint 200 hajót és malmot összezúzott.

1830-ban szintén nagy *árvíz*, mely febr. 27-től május 20-ig tartott, utánna *tűzvész*.

1831-ben *kolera*.

1843-ban nagy *tűzvész*.

10. Apróságok és furcsaságok.

— Győr történetkönyvének margó-jegyzeteiből. —

A *győri várkapu* már Szent-István korában is az országnak nyugoti fő-bejárója lehetett, ahol mindenek okulására hirdetett meg a király, amit minde-nek tudomására szánt. Így a lázadó Koppány felnégyeltetése alkalmából — mint a történeti részben megemlítettük — az elretentő példa nyugoti hirdető-kapujául Győrt választotta. Így, olvassuk ezt a régi pergamenten:

„Egyik részét kildé Isztragom kappura, az másodikat Veszprimé, az harmadikat el fel Győré, az negyediket el bé Erdélben, miért mind az egész országnak ellensége volt.“

(Szent István legenda, Érdy-kodex.)

*

Rozgonyi Cziczelle. Ezzel a hősnévvvel is nekünk szabad eldicsekednünk. A Rozgonyiak a 14-ik század végén s a 15-ik elején (László és István) Győr-megye főispánjai voltak. Rozgonyi István felesége volt a galambóczi hőslelkű asszony, ki férje urát Zsigmond királyt 1428-ban Galambóc ostrománál éjjel vezetett hajójával megmentette, amikor is

„Egy árva hang sem beszéli Zsigmond győzelmét,
Mind a világ, egész világ Rozgonyi Cziczellét.“

*

Petneházy győri fu volt. Minden város büszke a fraira, méltán büszke lehet tehát Győr is arra a hires magyar vitézre, aki 1686-ban, midőn megtörték a török hatalmát s visszavették Buda várát, — első volt a vár bástyáin. Ez a Petneházy, aki a várromra az első zászlót kitűzte, győri magyar hajdu volt, ama 3000 válogatott vitéz egyike, kikkel *Esterházy* János várkapitány a Budavárát ostromló császári sereghöz csatlakozott.

*

Mikor a városházát lefoglalták. Valami pöre volt a pannonhalmi fő-apátnak Győr városa ellen, melyet szerencsésen meg is nyert. Az ítélet erejé-nél fogva már most legérzékenyebb részén akarta a főapát a nyakas ellenfelet megfogni s azért 1694. decz. 1-én a városházát végrehajtásilag lefoglaltatta.

*

A kellemetes Győr. Szerették Győr városát a régi időben is, mert mindig kellemetes város hírében állott. Elannyira, hogy Erzsébet királyné a 15-ik században rendes lakóhelyéül választotta. A királyok is gyakran megfordultak benne, különösen IV. Béla és Hollós Mátyás. Mátyás király Győrben tervezte ki rendesen, hogy miként veri meg a németeket. Ide hozta feleségét, a szép

Beatrixet is, hogy az maradjon itt, míg ő Bécs ellen operál. Így találjuk ezt feljegyezve a krónikában:

„1477-ben elkezdé Mátyás a hadat az ausztriaiak ellen és mellé vevén *Beatrix* királyi asszonyt, kiindulva Budáról, mert felette kedvelé ezen királynét, ki igen szép és hizelgő beszédü volt, és hogy ne küzdjön a háború nyomoraival, Mátyás a legközelebb fekvő városokban biztos helyen hagyá. Győrről volt akkor neje és hadseregével, midőn háborút izent az ausztriaiaknak, — a győri püspököt *Dóczy* Orbánt nagyon szerette, és volt is oka, mert mihelyt a derék püspök látta, hogy Mátyás valamiben szükségét lát, pénzben vagy katonában, a bajból mindig kiségitette.“

*

A város elad egy mézsárszékét a püspöknek. 1391-ben, a hiteles feljegyzések erről is értesítenek — Héderváry János győri püspök a város birájától, Mihálytól egy mézsárszékét vett.

*

A budai török basa czimezése. Nagyon kellett vigyázni a régi időben, nehogy megsértve érezze magát a hatalmas budai basa. Ennek okából a város tanácsa annak rendje és módja szerint megszabta, miképen kell a czimet megadni neki a hivatalos leveleken. A czim így szólt:

„Az tekintetes és nagyságos vitézlő böcsületes urnak Mussa vezér pasának, az hatalmas theöreök Cházárnak tengeren innen lévő hadainak igazgató Serdárjának, végh házainak gondviselőjének, és Buda fő helytartójának etc.“

*

A fortélyos törökök. III. Ferdinánd uralkodása alatt (1637—1657.) noha béke volt a törökkel, mégis azon voltak, hogy Győrt kezükbe kerítsék, e végre többen magyarosan öltözvén, gabonás szekereken bejöttek a városba, hogy ezután a künn leselkedő rokonaikat beereszthessék, kiknek segélyével azután elfoglalják a várost, de egy szegény asszony észre vevén a török fortélyt, ez iránt jelentést tett a várkormányzóknak, ki tüstént becsukatván a kapukat, elfogatta a gabonát áruuló törököket és lekonczoltatta őket, mit megsejtven a kívül agyarkodók — eliramodtak.

*

Utlevelek a török korban. A török uralom alatt (1594—1598.) a város minden lakosa szorososan alája volt vetve a török várparancsnoknak, utlevél nélkül senki a várost el nem hagyhatta. Egy fennmaradt eredeti után a következőkben mutatjuk be az ily utlevél szövegét:

„Én Mehemed pasa, Istennek is akarattiból Teöreök Császárnak vezére és Urumelly beglerbége fogadjunk my hitönkre tisztességönkre az én atiammal Serdárral eő ngával egietembe, igi hogj myde bántás

nekül szepen el bocsatunk mynden hozad tartozókkal egietemben, Isten akaratiából hitemnek ura es igaz vagiok es az teobb passak es Jancsar aga fellől myndenek fellől felelunk. ‘

*

A városi sikkasztók őse. Győrvárosának 1600-ik évi jegyzőkönyvében olvassuk a következő épületes dolgot:

„Ötvös László 64 frt. bizonyos adósságáért, melyet az városi adó pénzből magának usurpálva elköltött, azon pénzért az városnak Ötvös László felesége Rebeka, adott egy aranyozott botot és két aranygyűrűt, melyeket assignáltunk kamarás uram kezébe jövendő eladásért.“

(Ez az a bot, amelylyel azóta a város az elsikkasztott pénzeknek üti a nyomát.)

*

Az ajándékozó Győr. Nem kellett arra Győr városát senkinek megtanítani, hogy mint vendéglátó gazda, miként kedveskedjék magas vendégeinek. A királyokat rendesen megvendégelte — ez a kötelessége szabadságlevelében is ki volt kötve, de egyes esetekben emlékezet okáért ajándékokkal is megtisztelte. Hogy milyen nagyszerű volt ez az emlékezetes ajándék, arra is van megőrzött jegyzete a históriának:

„1522-i szeptember 29 én Lajos király és királyné Győrt meglátogatván, a város részéről következő ajándékokkal megtiszteltettek; a király egy 12 frton vásárolt ökröt kapott, a királyné pedig egy ezüst (aranyozott) karpereczet (eiphum argenteum deauratum).“

Egy másik ajándékozási eset, inkább adoma, is van a régi fóliánsok között megőrkítve és pedig a közelmultból. Ime:

1893. június 10-én V. Ferdinánd király felséges nejével Mária Anna Piával a várost meglátogatta és az éjjelt a püspöki várban töltötte. A város ki volt világitva, a polgárság nagyszerű fáklyásmenetet rendezett, — a király a megyeházat, városházat és több közintézetet, — a királyné az Orsolyaszűzek klostromát meglátogatta. Itt történt, hogy mikor kocsiba ülni készült, az apácák főnöknője egy szépen himzett vánkoston részint az apácák, részint a növendékek által készített kézimunkákat ajánlott fel a felséges asszonynak emlékül. Ő felségének különösen megtetszván a himzett vánkost, erről a kisebb női munkákat leszedette és a vánkost elfogadására készségét kijelentette. A zárdai főnöknő azonban siránkozó hangon szólalt meg, benyúlván a vánkosért:

„Ezt nem adhatjuk oda, mert ezt Liczenmayer gyógyszerésznétől csak kölcsönbe kaptuk.“

A királyasszony elmosolyodva a vánkost visszaadta. És így győri emlék nélkül kellett neki haza menni!

*

A megye meg a város már a régi időben is huzakodtak néha egymással a jog- és hatalmi körök tekintetében. Erre vall VI. Károly császárnak 1719. decz. 1-én kiadott parancsolatja, mely szerint „Győr város és megye közti viszályok megvizsgálására és elintézésére a bécsi udv. Cancellaria bizottmányt küldött ki s ez elhatározá, miszerint a város az adó tekintetében a megyének alárendeltetik, a városban lakó és telkeket bíró nemesek azonban városi adófizetésre köteleztetnek.“

*

Bajok a katonasággal. Kaszárnyaépítő Győr városának a katonasággal is sok baja volt. 1715-ben különösen felszaporodtak ezek a bajok s mivel segedelmet és orvoslást sehol se nyerhetett, kénytelen volt az országgyűléshez folyamodni. A törvényhozás a panasz megvizsgálására Koháry Istvánt küldötte ki.

*

A városházépítés egykor nem került se 3, se 400,000 forintba. Például 1604-ben „Bajusz Mihály uram panaszkodván azon, hogy a városházának jó része az ő kegyelme háza falán áll — és hogy az mint az jégverem vagyon, azon rész városháza csak deszkából vagyon, honnant Bajusz uram károkat is vall, és rabok is szabadultanak az deszkás falrul el; — annak okáért városi bíró uram együtt lévén esküttjeivel, végeztetett az : hogy azon deszkás fal — téglával igazittassék fel.“

*

A közerkölcs védelme épen nem kerülte el a város urainak figyelmét, még a zavaros időben sem. A város mult századokból fennmaradt szabályrendeletében olvassuk ezt a kemény pontozatot :

28. Minthogy hihető, hogy a helyben állomásozó némel katonák — a ker. erkölcsök rovására — romlott és kétes erkölcsű nőkkel élnek és laknak, kik között férjeiktől megvált és házasságtörő nők is találkozhatnak, ennél fogva szigorúan meghagyatik, hogy ama katonák, kik élettársukkal nem akarnak törvényesen egybekelni, az illető nőt 3 nap alatt eltávolítsák a várból, aki pedig egybe akar kelni, az jelentkezék a soltész-hivatalban további utasítások végett. Ha pedig a kitűzött 3 nap elteltével még ily kétes erényű hajadonok vagy házasságtörő asszonyok tartózkodnának a várbán, ez esetben a hóhér a hajadonokat megbélyegzőt arczczal üsse ki a kapukon, a házasságtörő nők pedig halállal lakoljanak. A porkoláb dolga felügyelni és kiméletlen erélylyel éjjel-nappal odahatni, hogy semmiféle erkölcstelenség s büntanya ne találjon helyet a vár falai között. A jó rend és erkölcsök érdekében minden nőtlen idegen s nőtlen cseléd, aki nem tartozik sem a katonai, sem a polgári hatóság alá, 24 óra alatt takarodjék ki a várból. Ha pedig valaki kenyérkeresés végett jó a városba, az jelentkezék a soltész vagy városi hatóságnál, hogy annak rendje szerint felvétessék. Ha pedig a regiment-alattvalók közül valaki el akar költözni, annak becsületbeli kötelessége a soltész előtt jelentkezni, hogy ez ismét a főkapitánynál jelenthesse a dolgot; mert ennek utasításához képest fogja az elbocsátó-levelet kiállítani. E pontra a lakosság kiváló figyelmet fordítson és idegent, főleg hódoltságbelieket, meg ne tűrjenek a városban.

*

Tilos a politika s a vallási vitatkozás. Bizonyosan nagy oka lehetett a városnak rá, hogy ezt is szabályzatba foglalta a polgárság közbékeje érdekében. A fent érintett szabályrendelet mondja ki ugyanis, hogy :

33. Vallási vitakozások, sértegetések vagy a folyó háborúra (spanyol örökösödési és kurucz háború) vonatkozó beszélgetések testi büntetés terhe alatt — úgy a nyilvános, mint a magán helyeken — betiltatnak. Az esti takarodó (Zapfenstreich) után a vendéglősök és kormárosok távolítsák el vendégeiket; mert ellenkező esetben összes boraik elkoboztatnak.

*

Kajetán, aki a jussát nem engedi. Szóhagyományban is fennmaradt, de írásban is megtaláltuk, hogy miképen pereskedett Kajetán a győri polgár a győri nagypréposttal, akinek a háza elől el akarta építeni a kilátást. Im így szól az írás:

„1784-ben II. József császár Győrt az elsőrangú erősségek sorából kitörölte, és némely jeles erősítményeitől annyira megfosztotta, hogy Győr csak kevésbé védhető várossá lett. A várkormányzónak lakát eladta akkori győri püspök Zichy Ferencnek, ki kastélylá alakíttatta át.

A győri káptalan a felső vár többi részének birtokában megmaradván, az úgynevezett káptalandombon a kanonokok lakait felépíttette, és ez alkalommal, mint volt földesuraság, kikötötte, hogy a bécsi kaputól a dunakapuig terjedő vár dombjának bástyája alá a győrvárosi lakók által felházak azaz első emeletük ne építhetessenek, nehogy a kanonokok a házaik és kertjeikből való kilátásban akadályoztassanak.¹ Ezt a várost szépíteni és kényelmeiket élvezni kívánó bástya alatti lakosok felette érzékenyen vették, s egyik háztulajdonos névleg „Kajetán“, kinek háza épen a káptalani nagyprépostnak háza alatt volt építve, a káptalan-dombra vivő kis köz jobboldalán, nem birt beletnyugodni ebbe a helyzetbe. Folyamodott a városi tanácshoz, megyei közgyűléshez, káptalanhoz, sőt a helytartó-tanácshoz is a végett, hogy neki megengedessék tulajdon lakházára emeletet építeni, de mindhiába. A káptalannak szerződésbeli kikötésén hajótörést szenvedett az igyekezet. Kajetán nyakas egy magyar volt, a jussát nem engedte, felment tehát Bécsbe audienciára. II. József meghallgatta a „Kajetán panaszát“, átvette tőle a folyamodását s azt írta ennek a hátára:

„Der Bürger Kajetan kann bis zum Himmel bau'n, und der Grossprobs soll ins Breviarium schau'n“.

Kajetán örömprepesve építette fel jó magasra az emeletes házát és kapuja fölé az igazság isten-asszonyának aranyozott szobrát helyeztette fel, amint egyik kezében a mérleget tartja. A szobor 1846-ig, mikor e ház más tulajdonos kezébe kerülve átépítetett, szemlélhető volt.

*

Hajdan a boltberek kisebbek voltak, még ha mindjárt a városházépületben volt is a bolt. Ezt mutatja a város számadásainak egy 1600-ban írt tétele, mely ekkép hangzik:

„Kisasszony napján árendáltunk esztendeiglen az városházánál való szeglet

¹ Ilyesféle kikötés olvasható a káptalan és a város között 1743-ban kötött egység 18-ik pontjában. (Lásd 161. lap.)

kemenczés bótot, Horváth Péternek 12 magyar forintban. Actum id damo Senatoria stb.“

*

Mikor jobbágyok voltunk. Győr város kiváltság-levelői — írja történelmi feljegyzései közt Matuschek János, a vármegye volt pertárnoka — a török ostromok alatt elvesztek. Ez alkalmat a visszaérkezett káptalan felhasználta, a város felett földesúri hatóságát napról-napra terjesztette s a győri polgárok V. István király szabadságlevele ellenére — mely őket a fejevári polgárokéhoz hasonló szabadsággal ruházta fel — a káptalan által uri hatósága alá szorítottak, a püspök pedig vámfizetés alá vonta őket. Teljesen úrbéres járom alá nem engedték ugyan a polgárok magukat szorítani, de a káptalan jobbágyainak tartattak¹ s végtelen küzdelmek és perlekedések keletkeztek, melyek egyrésze csak 1743-ban a város szabad levelének kihirdetése által egyenlítették ki. Tized képe fejében a város 12 frtot fizetett. Birót és tanácsost maguk választottak ugyan, de a kijelölést a káptalan magának követelte s a bíró bemutatásáért utóbb a trón előtt is forgott perük. 1600-tól kezdve már jegyzőkönyveik vannak, Zeghy (Szeöts) Gergely bírósága alatt kezdve. Végzéseiket a káptalan felterjeszteni kívánta; küzködtek, de engedniök kellett s házasságtöréssel vádolt és vizbedobásra ítélt N. N. asszony ellen hozott ítéletet is csak káptalani helybenhagyás után hajtották végre 1608-ban.

*

Az antiszemita világból. A kedélyes régi világban nagyon kellett arra vigyázni, hogy csakis igazhitűek szivják az városi levegőt. Ez magyarázza meg, hogy:

„1747. december 11-én a városi tanács és választó község vegyes közgyűlésében a zsidóknak a város határából kiűzetése elhatározottat, és a véget határu 1748-i ápril 24-e kitzetett.“

Felebbeztek az ellen zsidó atyánkfiai, de abban az időben az igazság szintén felekezeti volt, mert:

„1748-ik évben a zsidók folyamodására felsőbb helyről érkezett rendelyben ezen erőszakos kiűzetés rosszaltatik ugyan, azonban a zsidóknak a város határából kizáratása jóváhagyatik.“

*

Mibe került a káptalan megvendégelése, Szt.-György napján köteles volt a város a káptalant megvendégelni. Utóbb erre nézve kiegyeztek a következők szerint:

„1614-ben Dallos János, Geőri Warasy Feő Byró az szerént, az mynt az nömös Captalan Wrakkal az Sz. Geörg Ebéd feleöl, leött a wégzés, mely ez után ymmar leszállott. És bizonyos summában végezödött el. Annak Ötven forintjott“. (Városi levéltár 1614.)

¹ Ennek bizonyos területre (Káptalan-Győr) való tényleges jogalapját a beltörténeti fejezet kimutatja. Szerző.

A gazdasági tanács figyelmébe. Az 1604-ik esztendőbeli tanács ezt az előnyös végzést foglalta jegyzőkönyvbe:

„Végeztünk az városi csordással. Minden marhátul egy krajzárt adunk egy hétre nekie, ismét 2 marhátul egy időre egy kenyeret; ez mellett mag-marhával ő tartozik. Végezetre ha mely jámbornak marháját gondviseletlensége mián elveszti: az kárról meg kölletik elégíteni azon kárvallott embert.“

PROTHOCollum AB Anno 1669.

*

Pellengér, vessző, akasztófa. A régi igazság kissé keményebb volt, mint a mai. Ime egy orgazdára rótt ítéletet ide veszünk a törvénykezési szemelvények közül.

Viet mmvã Törvénnyel közzétett és ezennel. Ekkor
 közzétett Relatiókból, Rómán pedig az Actor által szol-
 gáltatott Bizonyosságok vallásibul nyilvánvalóvá lett, hogy
 azon az Asszony az Actorian közzétett dolgokban vétkes
 és nyilvánvaló Orgazdára. Ite magja az lapoz
 ma békének tudva és akasztófa való be fogadásánál
 mely nyilánvaló való cselekedetiért Törvény szerint
 Törvény. Jelenek kármegjé felvételével állna
 Mind a Ten által bizonyos plokora meg: utána
 etiam consensu Dni Actoris, Pleniter ben veltetett
 úgy hogy később orátul fogva Törvény or bijn
 jának adma, meg billéi Jelenek, de végjétek és
 a ki végjétek ellen, de Galimikor Törvénnyel akas-
 tot Törvénnyel, Galimikor, a Ten főtlyos
 meg pro Törvény, hogy mmvã a Törvény, a Ten
 veltetett, mindon Törvény Törvény felvételével
 is fel akasztófa

„Mivel mind a Győri városi deputált és exmitált Esküdtek hiteles Relatiókból, mind pedig az Actor által szolgáltatott Bizonyosságok vallásibul világosan ki jön, hogy ezen I. Asszony, az Actioban denotált dolgokban vétkes és nyilvánvaló Orgazdává tette magát az lopott marháknak tudva és akarva való be-

fogadásánál, mely nyilvánvaló gonosz cselekedetiért Törvény szerint akasztófát érdemlött volna, mindazonáltal bizonyos okokra nézven etiam Consensu Dni Actoris: Pellengérré ítéltetett, úgy hogy kilencz órátul fogva Tiz

óráig ott legyen, annak utána megbillegeztetik, kivesszőztetetik és kivesszőzés után ha valamikor Győrött és akárhol Győrvármegyében találattik, az oda fölyebb megirt Sententia ugy mint az akasztófára ítelés minden Törvény nélkül fején maradjon és fölakasztattik.“

*

A vízvezetéki kérdés sem az újabb idők találmánya. Már Czech János, Győrvárosának egykori tudós polgármestere, később főbirája sokat gondolkozott, hogy mi módon láthatná el egészséges ivóvízzel a várost. 1835-ben egy „bécsi művészt“ hivatott, aki biztosította a várost a sikerről s a Széchenyi-téren artézi kutat kezdett furni. Belefurt 7000 forintot a földbe, már 75 méter mélységet ért el ekkor beletört a furója a munkába s azt megjavítandó, csendesen elment Bécsbe. Vissza se jött többé. A város tanácsa, hogy munkája mégis ne maradjon emlékezet nélkül, emléksobrot rakatott kőből a kútfúrás helyére és pedig „a városnak királyi várossá történt felemelése“ megörökítése céljából. A szobor feliratára nézve azonban megállapodni nem tudott, a kőoszlop tehát megmaradt felírás nélkül a közönséges kuton. A 80-as években a vízvezetéki mű létesítése körül nagy érdemeket szerzett gr. Héderváry Károly főispán tiszteletére Héderváry-kutnak keresztelte el, a 90-es évek elején pedig, minthogy düledezni kezdett, elhordatta.

*

A törökkorszak adónemei. A mi már a török által meghódított részekben a török részre tett adózás és szolgálatokat illeti: Salamon, Ráth, Hornyik és Szilágyi e tárgyra nézve tett nagybecsü értekezéseikben a török részére szolgáltatott következő adózási és szolgálati nemeket sorolják fel:

1. fejadó)	14. Salétrom gyártás.
2. földadó) közös néven harács.	15. vámdíjj.
3. terménytized.	16. örökösödési díjj.
4. báránytized.	17. Mennyegző pénz
5. császár adója.	18. nőszőpénz.
6. marhaszám-legeltetési adója.	19. tizedpénz.
7. malom-adó.	20. hitpénz.
8. özvegyek adója.	21. hodrsetpénz.
9. rideglegények adója.	22. csincsilátpénz.
10. fa, széna szolgáltatás vagy váltság.	23. kalodaváltság.
11. vaj, méz, sajt.	24. pálczapénz
12. gyalog és igás robot.	25. birságok.
13. császár míve.	26. ágypénz

Volt tehát adófaj akkor is elég, még pedig egypár csiklandós fajta is.

*

Szinán basa és Becsényi nótája. Enesei Enessey György enesei és bezi (Győrmegeyi) közbirtokos 1795-ben egy kis munkát irt következő cím alatt : „Fragmenta de statu Hungariae, et Incolarum, sub jugo Ottoman-Turcico, a

tempore nempe infelicio Hung. cladis ad Mohács, usque expulsionem Turcorum, et recuperationem partium Hung. sub Leopoldó I. Imp. et rege, idest ab anno 1526. usque ann. 1699. pecem nempe Carloviczensem, universim annos 173 in se complectente.“ Ebben nagyobbára török basák levelei foglaltatnak, azonkívül egyéb jegyzések. Ez utóbbiak közt említi, hogy esméretes a *győri* muzsikosoknál Sinán basának tábori dalja 1594-ik esztendőtlől fogva.

*

A *győri csata a szinpadon*. Az 1594. és 1598-iki török csatákról, melyek a győri várért vivattak — mint láttuk — époszokat s egyéb dicsőítő miveket irtak azon idők lantosai. A napoleni háború sem marad azonban a fényes hírűvé tett török csaták mögött, mert erről meg szindarabot irtak s országszerte adták Thalia apostolai a 48-as idők előtt.

Ime egy 1819-iki szinlap, amely szerint a nagyváradai játékszinre készült darabot a székesfehérvári szintársulat játszotta.

Székes-Fejérvár. Ma Vasárnap Januárus 3-ik napján 1819.

A' Nemzeti Játszó Társaság által fog elő adódní

„NAPOLEON, vagy a' GYŐRI ÜTKÖZET.“

Tableauval elegyített Tábori nagy Érzékeny Játék 3 felvonásban.

A' Nagy-Váradí Játékszinre készült 1817-ik Esztendőben.

Személylek :

Napoleon, Frantzia Császár	Farkas Ur	Veis Adjutáns a Győri Com-	
Generális, Győri Commend.	Nagy Ur	mandánsnál	Szilágyi Ur
Brigadéros Oberster a' Ma-		Egy Ifju Özveggy Vendég-	
gyarországi Insurrectio		fogadósné a Pápai Or-	
részíról	Komlóssy Ur	szágút mellett	Kántorné Ifj. Assz.
Veszprémi, Kapitány) insur-	Horváth Ur	Vedres) Insurgens	Éder György
Horváth Fő Hadnagy) genssek	Szalay Ur	Kupa) köz Emberek	Király Ur
Eliza, Veszprémi Felesége	Baloghné Ifj. Assz	1-ső és 2-ik Frantzia katona	*
Marchal, Macdonald, Fran-		1-ső)	Nagné Ifj. Assz.
tzia ármáda Fő Vezére	Demény Ur	2-ik) Győri Asszonyságok	Horváthné Ifj. A.
Major Legarde)	Ifju Nagy Ur	3-ik)	Ifj. Nagné Ifj. A.
Kapitány Cór)	Karpentzky Ur		

Magyar és Frantzia Katonaság, Győri Polgárok.

Történik rész szerint Győrbe, rész szerint egy a' Pápai országút mellett levő Vendégfogadóba, és egy Faluba.

A 3-ik Felvonás 5-ik Jelenésibe az egész Játék átváltozik Tableura (ábrázolatra) 3 Szakaszokba. 1-ső szakasz : Napoleon harmadmagával lóháton jelenik meg, Gyalog katonaságtól kísértetve, s megszabadítja Veszprémit Feleségével együtt a Francziák kezek közül. 2-ik szakasz : Veszprémi és Felesége köszönik Napoleonnak mutatott Segedelmét ; Napoleon nyájasan fogadja őket. 3-ik szakasz : Napoleon kísérvél együtt megérkezik Győrbe. A Győri Commendáns több Tisztektől, Asszonyságotkul, Polgároktól és Insurgenséktől kísértetve, eleibe megyen Napoleonnak, a' kitől egész illendőséggel fogadtatik Ennek végivel a játékszin Napoleon szállására változik, és a Játék visszatér előbbeni rendes folyamatjába.

A' Zárt-Szék és Első Hely Billetek árát kegyes Pártfogóim Gratiájokra bizom.
2-ik Hely 30 xr. Galleria 15 kr.

Győrről a verses krónikák. Horváth Ádámnak az akadémia-könyvtárban fekvő kéziratái közt van egy tisztos csomó, mely ezt a címet viseli :

„Ő és új mintegy ötfélszáz énekek, ki magam tsinálmánya, kimásé. 1813.“

A Rákóczy korszak e becses irodalmi műve sorra megéneklé a dunántúli városokat. Pozsonynyal kezd, melyről így zeng :

Fennyen tartod a nagy orrod kevély Poson vára
De panaszos amit eszel noha pénzed ára
Miattad volt az országnak nem régen nagy kára
De néked is úgy lehet ám dolgod nem sokára.

Győrről a következő strófát találjuk benne :

Hires nagy Győr magyar város de most német bírja
Azért sovány, mert németre szállott minden zsirja
Gazdag város volt régenten, mint krónika írja
De most azon is aggódik : hol lesz az ő sirja.

II. Évszamos útmutató Győr történetének eseményeihez.

1000—1848.

Országgyűlések Győrött.

1009-ben aug. 23-án Szt. István király alatt.

1441-ben a győri országgyűlés választotta királylyá I. Ulászlót.

1455-ben I. Ulászló alatt. Ez alkalommal a következő évi török hadjáratról tanácskoztak. Itt volt Hunyady János és Kapisztrán János is, ez utóbbi a ferenczrendiek templomában lángoló szónoklatot tartott.

Királyok Győrött.

Királyaink gyakran látogatták s rendszeren megszerették Győrt, melyet távozásuk alkalmával kiváltságlevellel, illetve ilyenek megerősítésével ajándékoztak meg. Itt volt :

1009-ben Szt. ISTVÁN. Itt írta alá a pécsi püspökség alapító levelét.

1033-ban Szt. ISTVÁN. Meglátogatta Modest püspököt s megtekintette az itt építeni rendelt első kath. templomot.

1064-ben SALAMON. Itt békült ki I. Béla fiával, GÉZÁVAL.

1244. márcz. 23-án. okt. 3-án. továbbá 1254. okt. 2-án és 1264. okt. 7-én IV. BÉLA Győrött mulatott.

1270. nov. 5-én V. ISTVÁN, ki itt tartózkodván, Győrt annyira megszerette, hogy a következő évben nagy szabadalmakkal ajándékozta meg.

1278. jul. hóban IV. LÁSZLÓ király.

1291-ben III. ENDRE király.

- 1318-ban RÓBERT Károly.
 1386-ban ERZSÉBET királyné, MÁRIA leányával.
 1402-ben és 1426-ban ZSIGMOND király.
 1440-ben ERZSÉBET királyné, ki állandó lakásul Győrt választotta s egész 1443-ig
folytonosan itt lakott.
 1443-ban I. ULÁSZLÓ, kit az ez évben tartott győri országgyűlés választott
 királyllyá.
 1464-ben, 1469-ben, 1470-ben és 1471-ben MÁTYÁS király, 1486-ban nejével
 BEATRIXAL.
 1496-ban II. ULÁSZLÓ.
 1522. szept. 29-én II. LAJOS, nejével.
 1527. aug. 5-én I. FERDINÁND király a meghódolt Győrbe mennyezet alatt
 vonult be.
 1566-ban és 1598-ban MIKSA császár és király.
 1609-ben jan. 28-án és 1610-ben II. MÁTYÁS király.
 1683-ban SZOBIESZKY lengyel király.
 1751-ben MÁRIA TERÉZIA, férjével Ferenczczel.
 1764-ben MÁRIA TERÉZIA. királynő fiával JÓZSEFFEL.
 1786-ban JÓZSEF császár.
 1792-ben I. FERENCZ, Ferdinánd, szicíliai királyllyal.
 1809. május havában I. FERENCZ, nejével.
 1809. aug. 31-én. I. NAPOLEON.
 1839. jun. 10-én V. FERDINÁND, nejével.
 1848. I. FERENCZ JÓZSEF.

Harczok Győrért és Győr alatt.

- 1030-ban Szent-István seregei Győr alatt gyülekezvén, itt kezdték meg a har-
 czot a németek ellen.
 1044. jul. 5-én Győr és Ménfő között Péter és Aba véres csatát vívtak.
 1051-ben I. Endre Győr alatt ütközik meg III. Henrik császárral. Győrt erős
 őrsége menti meg a pusztulástól.
 1096. Keresztes hadak vonulnak át.
 1189. Csák Ugron győri püspök 2000 lovassal csatlakozik Barbarossa Frigyes
 keresztes seregéhez.
 1217. Péter győri püspök csatlakozik Endre király keresztes hadaihoz.
 1241-ben a tatárpusztítás alatt Frigyes osztrák herceg Dunántult pusztította s
 Győrt megrohanván, bevette. De a magyar nemesség e nemtelenségen
 felboszankodván, visszavette a várat, a német őrséget kardélre hányván.
 1242-ben a tatárok Győrt is elpusztították.
 1271-ben V. István Győr mellett ütközött meg Ottokár cseh király roppant
 seregével, mely a Rábczahid leszakadása folytán ketté vált s melyen
 május 21-én Győr előtt István fényes diadalt aratott.
 1272. Jób mosonyi főispán és pécsi püspök elfoglalja Győr várát.

- 1273-ban német birodalmi hadak vették be Győrt árulás útján s a várkapitányt, Jób pécsi püspököt vasra verve Austriába hurczolták. Ottokár cseh őrséggel rakta meg Győrt, melyet azonban a magyarok még ez évben visszavettek.
- 1278-ban Győr alatt összpontosította IV. László azt a tábornokot, melylyel Habsburgi Rudolfnak segélyére ment Ottokár ellen.
- 1403-ban Győr meghódolt Kis Károly fiának, Lászlónak, de Zsigmond rendeletére Stibor vajda és a Garák a királynak visszafoglalják.
- 1440-ben Hunyady János és Rozgonyi Simon ostromlák a győri várat, melynek Giskra, majd Cilley volt a parancsnoka. A várat az őrség megvédte, de a várból kiszökött Cilley Ulrikot az ostromlók Öttevénynél kíséretével együtt elfogták.
- 1443-ban Nagyszombati Farkas László és Kollár Péter győri kapitányok 3000 arany forintért elárulták a várat Frigyes császárnak, mely német őrséggel rakta meg azt. Az őrség garázdálkodása és istentelenkedése miatt Hunyady János 1446-ban maga tett panaszt a pápánál. A vár 1447-ben a regedei béke által visszakerült magyar kézre.
- 1477-ben Mátyás király Győr alatt gyűjtötte össze seregét.
- 1480-ban Frigyes hadai pusztítva törnek fel Győrig.
- 1490-ben Miksa hadai fenyegetik a várost.
- 1514-ben Gosztonyi János püspök és várkapitány Sitkay Gotthárd pápai kapitánnyal szétverik Győr alatt a pórlázadókat.
- 1527-ben szept. 11-én Győr meghódolt Szapolyai János királynak.
- 1528-ban aug. 7-én Ferdinándnak hódolt meg.
1529. szeptember hóban Lamberg Kristóf várkapitány a törökök közeledtének hírére felgyújtatta a várat, az ágyúkat pedig Bécsbe szállította. A török az elpusztult Győrt nem bántotta.
- 1539-ben Enyingi Török Bálint Páparól Győrré roham s azt felgyújtotta.
- 1540-ben Győr várat, mint Bécs előkapuját Ausztriával közös költségen megerősítik. A vár alatt apró harcok folytak a török portyázók ellen.
1566. Szulejman Szigetvár ostroma után Győr felé közeledett, Miksa király 50,000 lovassal és 80,000 gyalogossal Győr és Abda, majd Győr és Gönyű között foglalt állást és a támadó fehérvári basát visszaverte. Szeptember 27-én Salm várparancsnok levelet kapott a török nagyvezértől Zrinyi fejével, „fogadd (írja levelében) szives hajlamom jeléül legmerészebb vezértek fejét“. A király a nemes főt gyászokosin vitette Győrbe s innen Csáktornyára szállította.
- 1594-ben szept. 29-én a környéken vívott hosszú, véres harcok után Szinán basa Hardeck győri várkapitány árulása folytán a győri várat bevette.
- 1597-ben szept. 15-én Miksa főherczeg megkísérelte visszafoglalását.
- 1598-ban márcz. 28-án Pálffy és Schwarzenberg petárdával betörték a fehérvári kaput és visszafoglalták Győrt.
- 1605-ben tatár csapatok portyáztak a város alatt. A török csapatok állandóan retteggették a környéket.

- 1626-ban aug. 19-én török portyázók meglepték a mezőn dolgozó szabad-hegyieket s rabságba hurczolták, marháikat pedig elhajtották.
- 1651-ben márcz. 9-én ismét nagy zsákmányt és sok rabot vittek Győr alól a törökök.
- 1683-ban a Bécs alól megfutó török sereg Győr alatt vert táborn, itt zsinegeltette meg a nagyvezir a 80 éves Ibrahim basát és ötven török főtisztet, kiket a bécsi kudarcz okozóinak tartott.
- 1809-ben jun. 13-án a magyar insurgenseket itt verték meg a francziák. Az ostrom alá vett Győr jun. 24-én megadta magát.

Közélet, társadalom.

- Királysékek Győr körül.* Győr mellett a győr-csanaki határon a maig is Királydombnak nevezett helyen gyakran tartottak fejedelmeink királyi ítélőszéket, kezdetben a király, később nevében a nádor elnöklete alatt. És pedig:
1244. márcz. 23-án IV. Béla király.
- 1351-ben ugyanott Konth Miklós nádor.
- 1366-ban ugyanott kir. ítélőszék.
- 1375-ben ismét Gara nádor alatt.
- 1394-ben Ilosvay Lököcs nádor törvénykezik a királyséknél.
- 1437-ben emlékezik a historia az utolsó győri királyséktől.

*

Megyegyűlések. Győr és Komárom megyék nemessége rendszeresen együtt tartotta rendi gyűlését.

1361-ben Győrött tartottak gyűlést.

1381-ben a két megye nemessége Gara nádor alatt a királyséknél gyülekeztek.

1419-ben a két vármegye rendei Tata mellett tartották gyűlésüket.

1785-ben Győrmegye Mosonmegyéhez csatoltatott s jun. 16-án József császár beligazgatási reformjai folytán a győri főispánság, melyet 1001-től 1510-ig kinevezett főispánok, innen 1783-ig a győri püspökök mint örökös főispánok, végül ismét kinevezett világi főispánok töltöttek be, megszüntetett, kir. biztossá gróf György Ferencz neveztetvén ki, aki a vármegyét és várost 1790-ig kormányozta. 1790 után ismét a régi rendszer állott helyre.

*

A szt. korona a győri várban. A magyar korona többször menekült a győri vár biztos falai közé. A püspöki lakban emlék-tábla is megőrökíti ezt, aranybetűkkel próbáltatván meg a díszesen faragott koronaajlvényeket:

„E várban gyakran biztos menedékre találtam.“

1645-ben a győztesen előnyomuló Rákóczy elöl a nádor a szt. koronát ereklyéivel együtt a győri várba hozatta.

1647-ben innen Kéry János és Osztrósi Miklós koronaörök — Rákóczy seregétől félve — Bécsbe szállították.

1790-ben a királyi korona Győrött köztiszteltetlekre volt kitéve.

1830. szeptember 28-án a magyar korona hozzátartozó kincseivel Budáról, Pozsonyba szállíttatván, — a győri székesegyházban volt éjjelen át letéve, mikor is nemes ifjak őrizték.

*

A város közéletének egyes mozzanataiból felemlítjük, hogy :

1271-ben nyerte a város V. Istvántól nagy *szabadalomlevelét*.

1385-ben Zsigmond király Pozsonyból Győr városába tette át a királyi *harminczad* szedést.

1397-ben találjuk fel legelsőben nyomát Győrött *nemes udvarhelynek*, (curia nobilitaris) melyekből 1848. évig Győr városban még kettő fennállott, t. i. a gróf Viczay és Györgyi-féle.

1533-ban kezdte meg a győri káptalan vezetni az egyes helységek birtokviszonyairól szóló *felvallási* jegyzőkönyvet.

1600-ik évi ápril 15-ről az *első tanácsi jegyzőkönyvet*, még pedig *magyar* nyelven vezetve. (Korábbiaknak a városi levéltárban nyoma nincs).

1612-ben Száva Vaicas vezetése alatt szerb családok menekültek Győrbe és Ujvárosban (Rácz-utca) települtek le.

1615-iki deczember 29 én eszközlött *összeírás* szerint 206 házban 230 belvárosi és 92 házban 93 ujvárosi polgár volt, s a nevek után ítélve, Győr ekkor még nem volt elnémetesedve.

1622-iki XXIII. törvényczikk a győri várkapitányt a *nádor* felsőbbbsége alá rendeli.

1638-ban Ferdinand király biztosítja a győri városi tanácsnak a vért hatalom (*jus gladii*) jogát.

1649. A város teljesen magyar lehetett. Erre vall az is, hogy a német vasasok beszállásolásánál csak egy megyei tisztviselő akadtt, aki németül tudott.

1687-ben a győri káptalan előtt teendő örök bevállások betiltattak, s minden adás-vevési szerződés egyedül a katonai parancsnokság előtt volt csak köthető.

1743-ban Mária-Terézia Győrt a *szab. kir. városok* sorába emeli.

1751-ben szab. kir. várossá *országgyűlésileg* bekebelezetik.

1820. Ferenczváros ünnepélyes beiktatása.

1839. Ferdinánd város ünnepélyes beiktatása.

1843. A városi igazgatás minden ágába behozzák a magyar nyelvet

AZ ELSŐ RÉSZ TARTALMA.

A RÉGI GYŐR.

	Oldal.		Oldal.
I. GYŐR VÁROS FÖLDRAJZI FEKVÉSE ÉS NEVÉNEK VÁLTOZATAI ...	9	A városbirák ...	176
II. GYŐR VÁROS ÁLTALÁNOS TÖRTÉ- NETE ...	10	A város rendje a mult századokban ...	177
1. A legrégebb kor ...	10	A várkapitányság tiszti fizetése ...	182
2. Arrabona a római uralom alatt ...	12	Mikor a pestis pusztított ...	184
3. A népvándorlások idejében ...	14	Királyfogadás 1839-ben ...	185
4. A honfoglalás kora és a királyság szer- vezése ...	16	A szab. kir. Győr tisztujításai ...	188
5. Az Árpádok alatt V. István haláláig ...	21	4. A püspökség és káptalan történetéhez. Győri megyés püspökök ...	193
6. Az Árpád-horszak végén és az An- jouk alatt ...	28	A székeskáptalan tagjai 1115-től ...	194
7. Zsigmond korától a Habsburgokig ...	31	Régi levelek ...	199
8. A törökök uralmáig ...	37	Évszámok a püspökség és káptalan életéből ...	203
9. Győr a török uralom alatt ...	44	5. A törvénykezés történetéhez. Az országos törvényekből ...	204
10. Győr visszavétele s további története 1743-ig ...	55	A törvénykezés gyermekkorából ...	205
11. 1743-tól 1848-ig ...	65	(Istenítéletek. Győri boszorkánypör. Lófarkon hurczoltatás, elnégyeltetés. Elevenen tűzbe, vízbe. Paráznság, gyermekgyilkosság.)	210
III. GYŐR TERÜLETI ÉS MŰVELŐDÉSI TÖRTÉNETE. ...	83—126	Vétségek esetei ...	213
IV. EGYES LAPOK GYŐR TÖRTÉNETÉ- BŐL. ...	127	Polgári törvénykezési esetek 1600-ból ...	216
1. A közjogi helyzet történetéhez. Győr az országos törvényekben ...	129	Czigányok esküje ...	216
Királyi kiváltságlevelek ...	144	6. A hereshedelem történetéhez Törvényes rendelkezések e győri keres- kedésről ...	216
Győr város országgyűlési követei ...	157	Vámok, utak, értékszámítások ...	219
Egységlevél a káptalannal ...	158	A kereskedés rendszabályaiból ...	223
2. A győri vár történetéből. A vár legrégebb hősei ...	162	Győri sapkakereskedők pere ...	225
Áruló várparancsnokok ...	164	7. Az ipar történetéhez. Az ötvös-czéh szabályai 1529-ből ...	229
Győr visszafoglalása ...	167	A német vargák czéhszabályai ...	232
A mi „védőink” ...	170	A borbély-czéh szabályai 1593-ból ...	236
A várparancsnokok ...	171	A csizmadia-czéh szabályai 1604-ből ...	237
3. A közigazgatás történetéből. Győrmezei főispánok ...	172	A szücsmesterek pere ...	241
		A téglágetetés iparjoga ...	242
		A győri molnár-czéh irataiból ...	243
		Ipari munkák árszabása 1813-ból ...	246

8. <i>A népesség történetéhez.</i>		9. <i>Csapások krónikája</i>	273
Régibb nemesi családok	252	10. <i>Apróságok — furcsaságok</i>	276
A régi győriek. (Az 1567-iki telekkönyv.		11. <i>Évszámok útmutató Győr történetéhez</i>	285
Győri polgárok 1600-ból. A megye		Országgyűlések Győrött	285
urí népe 1611-ben.)	254	Királyok Győrött	285
Az 1617-iki telekkönyv	261	Harcok Győrért és Győr alatt	286
Az 1713. évi telekkönyv	266	Közélet — társadalom	288
A rácok Győrben	271		

GYŐR 1848–1849-BEN.

FORRÁSOK.

- „HAZÁNK“ győri hirlap 1848-ból.
„KÖZLÖNY“ hiv. lap 1848- és 1849-ből.
HORVÁTH MIHÁLY „A szabadságharcz története“.
GELICH RICHARD „Magyarország függetlenségi harcza“.
GÖRGEI Emlékiratai 1848—1849-ből.
KLAPKA „Emlékeimből“.
SZEREMLEY „Krónika a forradalomról“.
GYŐR VÁROS és Győrmege levéltára.
A SZENT-BENEDEKREND győri székházának 1848—49-es gyűjteménye.
MUZEUMOK és magánrelikviák.
-

1848.

Lomha szürke szárnyait meglegyintette a világ felett az idő s *Hangulat.* lélekzetet vett minden földgöröngy, felébredt minden tetszhalott, türelmetlenül rázta le fejről a havat minden törpe fűszál. És minden, ami élt, arcczal keletre fordulva várta a napot, melynek első fehér sugarai ahogy végigsiklottak a harmatos mező színén, gyémánt szemecsek milliárdjaival látszott az behintve. Csak közelebből nézve lehetett észrevenni, hogy a sűrű nagy mezőnek minden fűszála egy-egy magyar, ki a szabadság hajnalodását várja epedve, esengéstől és reménytől csillogó szemekkel.

Világszerte ilyen volt annak a kornak hajnalodása.

Távoli erdőzúgást hallottak a népek, sejtelmes morajnak vélték feléjük ütődni hanghullámaid, úgy tetszett, mintha a messze, távol zúgás mély tengeréből most diadalrivalgás, majd halálsikoltás szakadna egy-egy pillanatra ki, azután csend leszen és árnyalatról árnyalatra beáll ismét az a távolról jövő zúgás.

És az emberek figyelve álltak meg mindennapi munkájok közepe, tekintetök éle, lelkük szárnya be akart hatolni a sejtelmes messzeség honába, ahonnan egyre-egyre hullámozott a mély zengzetű moraj.

A távolban keresték forrását, pedig saját szivük felhangolt húrja zúgott, összhangzatosan, egyformán, mint mikor Egiptom kelő napja első sugaraival megilleti Memnon szobrait.

A népek szivében felébredt édes vágya egy álmodott szebb *Idők telke.* világnak, melynek fris levegőjében szabad életet él a lélek, elfojtott nemes érzelmek eszményi anyagából a szabadságvágy jegeczedett ki a szivekben, mint ahogy a föld szivében évezredek sajtoló nyomása a felmelegedett mély szénrétegből kijegeczi a gyémántot.

Érezte mindenki, hogy a vajudasok kora végét járja s hogy a megváltó gondolatnak, ha gyilkos kínok között is, de világra kell jönnie.

És betelt az idő és született a szabadság.

Szaporuló jelek árulák el az isteni gyermek közeledését, szent izgalom áramlott keresztül nemzetek szívéen és idegen, emésztő nyugtalanságban égtek az országhatárok által el nem választott ember-milliók s összeolvadtak egy közös érzelemben, melynek vágyakozó kinyomata ült az arczokon.

És a jó isten napja, amikor tavaszi sugaraiban fűrésztötte meg a világot, nem kerülhette el azokat a mezőket sem, melyek a Kárpátok övétől Adria öléig feküsznek s melyeken ép úgy rügyet vet a kikelet, ép úgy felhangzik a pacsirtadal és ép úgy dobog a szív, lázong a lélek, zajlik a szenvedély, mint egyebütt.

1848. Az 1848-ik év márcziusi szele nálunk is a szabadság üde lehelletét hozta meg.

S hozzánk sem érkezett váratlanul. Évtizedek szétszórt eseményei, alkotásai hordják homlokukon egy-egy vonását azonos jegyének, viselik lényegökön egy-egy sugarát azonos szellemének. Titkos törvényszerűség fonala húzódik át az egymástól függetlennek látszó mozzanatok egész sorozatán, a közszellem kiáradó hangulata törekvéseket szül, századok rendes munkáját néha órákra szabja s teremt a munkához csodás erejű titánokat.

A mi 1848-unknak is visszanyúlik gyökere az előző évtizedekbe, melyeknek óvatosan elemzett földrétegei közt sorra megtaláljuk finom szálait.

Előidők. A háromszázados nyomás zsibbasztó terhe alatt mozgolódní kezd az eleven nemzettest, az országgyűlések rendszeres csaldásai seregestől szülik a sérelmeket, nyugoti nagy nemzetek forrongó átalakulásainak szálló híre ábrándozókat teremt, eszményekért álmodók vérpadon ébrednek, itt-ott kiméletlen önkény tör nemzeti-ségünk ellen, mindez felébreszti a nemzet szunnyadó férfiaságát, éber óvatosság s kemény szókimondás iskolájában nevelkedik a közélet embere fel s a folytonos surlódás melegéhez csak egy alkalmas időben szálló szikra kell, hogy végig lobogjon századok alkotásán a tisztító, a pusztító láng . . .

Igy történt valóban.

1835. Az 1835-iki országgyűlésen már bontakozó szirmokkal jelentkezett a század derekának haragos-vörös virága; az országgyűlési ifjuság soraiban feltűnt a közvetlen jövő embere; az ifjuság kicsattanó lelkes hangulata, eszményi tervei mellett való összetartása

Kossuth „országgyűlési tudósításai“, melyeket a törvényhatóságok lázasan tárgyalnak s egyesült erővel fogadnak védő szárnyaik alá, jellemzik az idők hangulatát. Kellett-e ehhez egyéb, mint hogy hagyományos balkezével az erőszak erejét éreztesse a hatalom s bilincset verjen azokra a kezekre, melyek a nemzet szivét simogatták művészi tapintattal, kellett-e egyéb, mint hogy börtönbe vessék Wesselényit, Kossuthot?

Egy nemzet rázta meg a börtönajtót és haragosan pattantotta le zárait. Azután gyorsan torlódtak egymásra az események hullámai. Megjelenik Kossuth „Pesti Hirlap“-ja, megalakul s az osztrák ipar cikkei ellen irtó háborút folytat az „országos védegyelet“, a mégyékre erőszakolt adminisztrátorok ellen országszerte folyó küzdelem között az 1847-iki országgyűlésre kiírják a választásokat, Bécsnek csak egy hó óhaja van, hogy meg ne válasszák Kossuthot, ennekfolytán Pestmegye díszesen megválasztja. József nádor fia, István főherceg lesz az ország nádora, elmondja jeligéjét, hogy „addig éljek, míg honomnak élek“, megkezdődik az országgyűlés, az alsóházban Kossuth Lajos, a felsőben gr. Batthyány Lajos vezéreltik a liberálisokat, a ház a kormány válaszfelirati javaslatát visszaveti, ekkor jön meg a francia forradalom híre s mindennap egy-egy új hír csap le hasonló piros szárnyakon, most Münchenből, majd Nassauból, Szász-Meiningenből stb., Kossuth Lajos megtartja márcz. 3-án azt a nagybeszédét, melyben Ausztriának alkotmányt, Magyarországnak független felelős ministeriumot kíván, ezt a ház elfogadja, az országgyűlés küldöttsége diadalmenetben vonul fel Bécs utczáin, melyben márczius 13-án barrikádokat emel a nép, Metternich a polgárvérrel fertőzött utcákon keresztül megszökik, Pesten rézsasok kétfejű repülése közben kivívják a sajtószabadságot, Petőfi elszavalja a „Talpra magyar“-t, a márczius 15-iki népgyűlés felállítja a 12 pontot, börtönéből kiragadják Táncsicsot, a Burg termeiben végső küzdelmét vívja a kamarilla, márcz. 17-én V. Ferdinánd aláírja a 48-as alkotmányt és kinevezi az első felelős magyar miniszteriumot.

Forrongó világ.

*
* * *

Számvető asztalánál, üzleti ügyekben szorgoskodva, csendes Győr. töprengéssel ül a győri kalmár; csattogó munka zaja hatol ki, koronkint dallal vegyesen, a mesterember szerény műhelyéből, az

uri osztály sűrög a dolga után, az utczák nem népesebbek mint máskor, a tereken ásító üresség, a Dunaparton hangyabolyként zsákoló munkássereg, — szóval minden, minden a rendes 1848 elején Győrben.

A város. A tűztorony ormán nyugalommal ül az óriási sas, mintha oda volna örökre teremtvé; egyik fejével Bécs felé néz, másikkal Budapestre s nem lát semmi különöset. A városházán jó öreg Anvander Ferencz nyugodt polgármesteri léptekkel méregeti széltében-hosszában reggeltől estig a tanácskozó termet, főbíró úr Steffanits becsületes mérleggel osztja az igazságot, Hergeszell Ferencz kapitány urunk mindennapos kihágók felett tör haragosan pálczát és a tanácsnok urak békén forgatják meg az aktákat, hogy hátukra írják véleményöket.

Történik ugyan egy és más, de azt már a tavasz hozza magával, ilyenkor nyugtalanabbak az emberek és aztán újítók minden korban voltak.

Rendes sétaképen azért most is csak a Dunához járnak, a mosonyi meg a pesti hajók rendszeren hoznak valami ujságot Pestről vagy Pozsonyból, megbízni ugyan nem lehet abban egészen, de azért így is érdekes. A hiteles híreket meghozza a bécsi posta, melynek csilingelő nagy szekerét békén várja az apátház előtt a város levelező intelligenciája.

Tavaszi idők. Egyszer csak azonban mindenki azon veszi magát észre, hogy alig várja a pozsonyi hajót és a bécsi póstát s vele együtt egész sereg embertársa koszorúzza körül az érkezések helyét s a világ dolgait kezdik mérlegelni a győri utczákon.

Bizonyos immár, hogy február 22-én Párisban kiütött a forradalom és az is bizonyos, hogy a bécsi bankók felől gyanus hírek fognak.

Az olasz háborúkra sokat költ Ausztria. Hat millió a banknak érczalapja s már 200 millió papírpénzt bocsájtott ki erre a bank, amivel Ausztria idebenn eleget tesz a fizetéseinek.

Az országgyűlés. Az új országgyűlésen épen Győrmege követe, Balogh Kornél indítványozta e tárgyban márcz. 3-án, hogy

„kéressék fel ő Felsége, miszerint a bank állása, különösen a forgalomban levő bankjegyek mikénti fedezettsége iránt a nemzetet felvilágosítani és megnyugtadni méltóztassék.“

A győrmegyei követ indítványához fűzte a lánglelkű KOSSUTH hires nagy beszédét, mintegy prólogját a negyvennyolczas nagy küzdelemnek, ebben a beszédben mondotta KOSSUTH, hogy

„mirajtunk egy fojtó gőznek nehéz átka ül, a bécsi rendszer csontkamarájából sorvasztó szél fú ránk, mely idegeinket megmerevíti s lelkünk röptére zsibbasztólag hat.“ *Bécs.*

Ebben a beszédben követelte először a szabadelvű reformokat s ebben követelt alkotmányt Ausztria számára is, mondván hogy: „büró és bajonet nyomoru kapocs!“

Ez a beszéd teremtette meg a bécsi forradalmat, s ennek felgyűrűző hullámaitól csapott fel magasra a mi fővárosunk ifjúságának lelkesülése, mely a 12 pontban és a „Talpra magyar“-ban csúcspontosult.

Azontúl az ország szeme Pozsonyon és Pesten csüngött s azontúl magyarok másról nem beszéltek, mint csak a hazáról s a haza bajáról.

És ettől kezdve számvető asztalukat odahagyva tüzes magyarázatok közt csoportosultak össze a szomszédos üzletek kalmárai — kihalt a műhelyek dala, hanem amikor meg-megállt az iparkodó kéz és elcsöndesült a munka csattogása, arra a beszédre figyeltek mindannyian, amit az öreg mester mondott s aminek haragos vége már az utczára is kihallatszott, a hajón érkezőket száz kérdéssel ostromolták, tereken és közhelyeken felolvasták a lapokat és ádázan gyűlölni kezdték a pecsovicsokat . . . *Az ébredés kora.*

Az a mély morajú szent zúgás megfogta itt is a rezgő lelkeket, hullámozva járt a vér az emberek erében — gondolatnak, szónak merész lett a röpte, fel volt hangolva a húr, és ha azt egy új esemény híre megütötte: az az akkord pendült ki belőle, amelyik a pesti riadónak volt az alaphangja.

Lehetne-e leírni azt a hangulatot, azt a lelkesülést, mely végiglángolt a győriek szívéen, amikor a márczius 13-iki bécsi forradalomnak Metternich bukásának s a pozsonyi országgyűlés diadalmas határozatának híreit LUKÁCS SÁNDOR és dr. KOVÁCS PÁL az ezrekkel megsúfolt győri nagypiaczon felolvasták s aznap ugyanott új népgyűlésre hívták össze a népet és e gyűlésen lángoló szónoklatokkal magyarázták meg a magyar szabadság diadalának jelentőségét, a hölgyek pedig nemzeti kokárdákat tűztek a hazáért dobogó férfiszívek fölé. *Az első népgyűlés.*

Márcz. 15. A szabadságnak ez az első győri nagy ünnepe *márczius 15-én* délután volt, történetesen ugyanazon napon és ugyanazon órában, amikor a pesti ifjuság a múzeum előtt a nagy márcziusi ünnepet ülte.

Másnap este érkezett meg a pesti nagy népgyűlés híre, meghozta egy boldog győri ember a hírrel együtt a magyar szabadsajtó első nyomtatványát, a „Talpra magyar“-t.

Futó tűz oly gyorsan el nem terjedhet, s lángolóbb tüzet nem gyujthat, mint ez a hír s mint ez a lap. A színházban megszakadt az előadás, Lukács Sándor a színpadra ugorva kihirdeti a 12 pontot, hogy *mit kíván a magyar nemzet.*

A 12 pont.

1. Kivánjuk a sajtó szabadságát, a cenzura eltörlését.
2. Felelős magyar ministeriumot Budapesten.
3. Évenkénti országgyűlést.
4. Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrsereget.
6. Közös teherviselést.
7. Az urbéri terhek megszüntetését.
8. Esküdtszékeket, képviselet-egyenlőség alapján.
9. Nemzeti bankot.
10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra ; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre ; a külföldieket vigyék el tőlünk.
11. A politikai status-foglyok bocsájtassanak szabadon.
12. Kivánjuk az uniót Erdélylyel.

*

Olyan tapstól még nem rengették a győri színház falai, művész olyan diadalt alakításával még nem aratott, mint Lukács Sándor ezzel az egy kis hős jelenetével.

Harsog, rivalg az egygyé gomolyodó tetszészaj, a túlradó lelkesülés könnyező és könnyezettető jelenetei játszódnak le a zsúfolt nézőtéren, a zenekar a marseillaise dallamát húzza s annak búcsúztató hangjainál a kiáradó közönség sűrű csoportjai kórusban szavalják fel a csillagos egeknek :

„A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok többé
Nem leszünk!“

A rendkívüli idők szaka beköszöntött Győrben is. Két arány-^{Eszmék} talan részre vált szét a társadalom. Az egyik, mely számra és ^{harca.} erőre túlnyomó s melynek magvát az ifjúság képezte, volt a rajongók néposztálya; ehhez csatlakozott egész tömegében a nép. A másik a csendesvérű, vagyonos, időket élt polgárok pesszimista tábora volt. Az első csak a ragyogó célpontot nézte, csak a fényt látta és vágtatott feléje az idealizmus nemes elszántságával. A másik a tapasztalat fekete szemüvegén nézett bele a villogó fénybe és megtalálta annak foltjait, megtalálta annak árnyékát. Még élő szemtanúként emlékezett vissza a polgárság élemedett része a francia ostromra, még látta rendbeszedett házacskája fölé repülni az üszköt, még látta rombadólt, füstös falait, még emlékezett a sarczólo katonaság durvaságaira, a soká tartó inségre, nyomorra s féltette azt, amije már ismét lett, attól, ami ismét jöhet. A szülők könnyes szemekkel néztek össze, ha előttük állt serdülő fiuk, hajh, de a fiúk nem voltak már a szülőké, a közös nagy édesanya foglalta le őket magának, testőrökül.

A hűvöslelkületű szürke szavú öregek tábora mindegyre fogyott, átsöpörte elemeit a másik táborba az időknek eseményekkel labdázó szele.

Nagyszerű események korában élünk — írja márcz. 18-án a „Hazánk“ — ^{Egykorú} ^{hang.} melyben gyakran egy órának eredménye, a multnak év tizedeivel, reánk nézve századaival felér. A francia nemzet elűzte királyát 's köztársasággá alakult, német és olaszhon népei jogokat követelnek 's nyernek fejedelmeiktől, többnyire nehéz küzdelmek 's néhol polgárvérömlés között. Magyar hazánk felett különös irgalommal őrködik folyvást, nemzetünk hatalmas istene A' minden jóktól olly rég óhajtott józan átalakulás a' lehető legbékésb uton történik, s' fog véghez menni. Ennek boldog reménye, sőt mondhatnók — vallásos szent hite lelkesíté városunkat, midőn annak egyetemes lakossága, a' mult lapunkban közlött pozsonyi kedves hírek által olly édesen lepetve meg, — minden aggodalma szétoszolván, magát egy nagyszerű nemzeti ünnep szokatlan élveinek, mintegy ösztönszerűleg egész általánosságban engedé át! Mihelyt az országgyűlési Rendek ismert feliratának, a m. főrendek által történt egyhangu elfogadtatása nálunk köztudomásra jutott, a senkitől össze nem hívott, nem buzditott nép a legbékésb indulattal csoportosult utczáinkon, nemzeti dalainkat vig megelégedés közt zengedeztetve, — a város egyszerre közakarathól kivilágítva lőn, — a polgári őrsereg zenekara kedveltebb nemzeti indulóinkat harsogtatá, — e mellett háromszinü lobogók egy pár százra menő fáklyavilágnál hordoztatának minden rangu s színezetü önkénytesek által utczáinkon, kikhez, tömémentelen nép mindkét nemből, örömrivalgások közt csatlakozék, nem hijányzottak szónokok, a népnek, az ünnepély célját s fontosságát szelid népszerű szavakkal

magyarázók, — s különösen a szükséges rend s csendesség fentartására polgártársaikat testvéri szeretettel intők. A nagyszerű menet, zene 's énekszó közt utczáinkon éjjeli 11 óráig tartatott a nélkül, hogy a rend csak pillanatra is háborítottat, — vagy bármínemű kihágás is történt volna. Mint rokonok, mint testvérek váltunk-el egymástól 's mentünk nyugalomra, várva jó lélekkel, nem csak a reggel, de szeretett hazánk uj, jobb korszakának is boldog felvirradását! — És így Győrnek jutott a szerencse, honunkban legelőször ünneplhetni az alkotmányos szabadság legszentebb ünnepét.

A mult lapunkban közlött pozsonyi tudósítások kívánt s remélt jó hatása el nem maradt. Ezeknek nyomtatásban olvashatása által az aggodalmak megszűntek, a kedélyek tökéletesen megnyugtatta s lecsilapulva lőnek. — Másnap csak elégedett, mosolygó, barátságos arczokkal találkozhatánk utczáinkon, mint egy jó atyának engedelmes gyermekei, mint egy boldog laknak elégtűlt lakosai. Egyek levénk a nemzeti kokárda színei alatt, ha nyelvben mindnyájan nem is; de honszeretetben s' imádott fejedelmünk iránti hűségben — igen! — Még az idő is kedvezett s boldogságunk iránt részvételre látszék gerjedni. Délután langy esőben örömkönyűit hullatá az ég; a nap pedig egy jó reményű szivárványban, nagyszerű nemzeti kokárdát tüze-fel annak végtelen ivére!

Estve színházunk teljesen kivilágítva, s az idő rövidségéhez képest, valóban meglepő csinnal feldiszitve lőn. A karzaton nemzeti szalagokkal összefűzött zöld koszorúk díszlőnek, — a páholyokból apró zászlócskák lobogának, s a körül folyó háromszínű díszitmények közt hön tisztelt nádorunk, Deák, Kossuth, Batthyány, Eötvös — s több nevezetes honpolgáraink arczképei arany rációkban ragyogának. Hölgyeink általában nemzeti kokárdát viselének fej-, vagy mell-ékül! A „Rákóczy induló“ erélyes eljátszatása után a zenekar által, dalszínészeink tizenketten a „hazádnak rendületlenül“ nemzeti himnuszt énekelék zajos tapsok között, — mit felvonások között a színházi közönség egy szívvvel és szájjal többször ismételt. Ugyan ez a „Hunyady induló“ játszátásakor nagy lelkesedéssel énekelé: „megbukott a cselszövő, nincs többé rut vizsaly; éljen soká a hon, — és a magyar király!“ Itt ismét csak a legboldogabb öröm sugárzék minden arczról, — jövének, mint egy jó barát által családi ünnepélyre összehívott kedves vendégek, — s távozáink azon édes hitben, hogy máskor is hasonló kedves körökben idvezelhetendjük egymást!

Igy ültük-meg első valódi nemzeti ünnepünket, mely bár történetünk naptárában utolsó ne legyen! S ezzel be is zárjuk mai naplónkat, nehogy egyéb apróságok annak nagyszerűségéből valamit levonjanak.

*

„Magyarok, figyeljétek.“

Márczius 19-én minden utczasarkon s úton, útfélen csoportok verődnek össze és a csoportok fölött egy-egy jóhangú ember olvassa a röpiratot, melynek címe: „Magyarok figyeljétek“ s melyet LUKÁCS Sándor ezer meg ezer példányban terjeszt el, hogy mindenki tudja, mi történik a országgyűlésen Pozsonyban s az ország szívében, Pesten.

A rőpirat gyorsan terjedt, mint a tőz. Másnap már minden győri házban volt belőle egy darab. Ez volt az első száma mindenkinél annak a vaskos gyűjteménynek, mely 48-as nyomtatványokból összekerült később s melyet olyan gondosan rejtegettek el 49 után a kártékony szemektől. Hangzott pedig eképen :

Magyarok figyeljetelek!

Megűnta Európa a rabszolgaság jármát? A zsarnokzság ellen élet halálra harczolt vívott. — Fegyvereit a szent örök jog védelmére szerencsésen vezérelte Isten keze! — Olaszhonra a szabadság napja ragyog. Franciaországban a trón, mert a szabadságtól elvált, leomlott. Németország népei alkotmányos institutiókkal erősbűtek. — Ausztriában a szellemre vert békók letépettek, 's kevés napok mulva a szabadságnak alkotmányos fája fog földébe iltettni, melynek lelket és testet tápláló édes gyümölcséből minden polgár egyiránt részesül. Magyarországnak, e multat és jövőt égbekiálltó sanyargatásokkal eléggé megbűnhődött hazának sorsa fölött néhány órák előtt vettetett el a koczka, — magyarok örüljetelek! a koczka jóra fordult! — a' királynak jó szive, a nádornak rendíthetlen hazafisága, 's az országgyűlésnek a magyar nemzet érdekében éjjelt 's nappalt tántorithatlan lelkesedéssel átvirasztott munkássága, a magyarnak szabadságot, boldogságot biztosított, — Isten gondviselése lebegett nemzetünk felett, hogy egymást megértettük, — hogy szabadságunkat, mint a többi nemzeteknek, nem kellett polgári vérrrel megvásárolni.

A király az ország akaratában osztozik, azok iránt a nádort mint törvényes királyi helytartóját teljes hatalommal felruházta, — a magyar többé nem Bécsből, de hazája szivéből kormányoztatik: — a királynak és nádornak akaratával gróf Batthyány Lajos az első magyar felelős miniszterium elnöke, ő teljes hatalommal van megbízva a nemzeti ministeriumot alakítani. Megnyugtatásra közel kutfőből mondhatjuk: hogy a miniszerelnök, a ministeriumot néhány napok mulva a nemzet által közösen szeretett férfiakból, igazi magyarokból alakítandja, köztük lesz Deák Ferencz, a nagy hazafi!

Az ország Rendei most együtt ülnek. Ernyedetlen munkássággal felhasználnak minden pillanatot, a Rendek és mágnások táblájánál nincs megoszlás többé, csak egy, a nemzetet boldogítani vágyó szent akarat nyilatkozik egyhangulag mindkettőnél. Néhány nap mulva a sajtószabadság, a közteherviselés, a népképvisélet, a Pesten évenként tartandó országgyűlés, a nemzeti őrsereg, az esküdtszék, 's az örökváltság kétségtelenül törvénybe fognak menni. Ezután rövid időre szétoszlik az országgyűlés, hogy a népképviseleti törvény szerint, a nemskára Pesten tartandó országgyűlésen, a törvények alkotásánál nemcsak a városok, nemesség és fő Rendek, de a nép is, mely 14 millióból áll, 's melynek számára a törvények egyaránt hozatnak — a nép is képviseltessék!

Ime, magyarok istenkeze vezérlé honunkat, mit annyi százados vércntás és szenvedés minden elhatározottság mellett sem tudott kivívni, mindaz most néhány nap műve lett! Ez országgyűlés a nemzet boldogságának sziverét

méhében hordó legszentebb institutiók létesítésével fog egy pár hét mulva szétoszlani. E naptól kezdődik Magyarországnak élete, boldogsága, mert e napon kezdődik szabadsága!

Isten bölcs vezérletébe, a haza közegyetértésébe, lelkesedésébe és békeség szeretetébe van e jelen perczben letéve a nagy munkának megőrzése. A szabadság első gyökerét békésen, polgári véres áldozat nélkül ültettük hazánk földébe, béke kell, magyarok, béke! hogy a gyökér erősödjék, a gyökérből három törzság nyó ki: testvériség, egyenlőség, és szabadság! — Átok arra, ki vakmerő, békétlensége és egyetnemértése által e szent gyökeret megrázó kódatni meri!

Várjunk megnyugvással, de ébren, de lelkesedve! Ha valaha, most szeressük egymást, ha valaha, most bocsássunk meg elleneinknek. Szentségtelen a kéz, — gonosz az akarat, mely fölemeltetik, mely lázít, most, midőn szeretnünk kell egymást. Ne hidjetez, magyarok, isten és hazánk szent nevére, ne hidjetez a gonosz prófétáknak! — kik csak azért ingerelnek, gyanusítanak, hogy az országgyűlésnek békességes működése utját bevágják, hogy hasztalanul polgári vér áldoztassék, békességbe legyetek, kisértetbe ne essetek, ne hidjetez !!! Győrött, mártius 19-én 1848.

Lukács Sándor.

A zavarosban.

A lobbanékony hangulatú időket természetesen a zavarosban halászók vegyes elemei is megkisérelték hasznukra fordítani s egyes kihágások aggodalmat keltenek épen a szabadságért hevülők táborában, kik attól félnek, hogy szent elveik és jelszavaik zászlaját sárba hurczolja a csőcselék.

Szállongó hírek érkeznek Pestről, Pozsonyból, hogy ismeretlen forrásból a zsidóüldözésre hangolják a városok pálinkaméréseinek népét. Pozsonyban és Pesten, úgy az ország több városában, aljas jelenetek játszódnak le, melyeket vérontással kell elfojtani.

Vegyes bizottság. Ily körülmények között s e hírek hatása alatt Győr város és Győr megye vegyes bizottságot alakít, mely a teendőket felett tanácskozik. A vegyes bizottság szigorú rendszabályokra készül s hogy magatartása felől tájékozza úgy a békés polgárokat, mint az esetleges rendzavarásra készülőket, nyílt proklamációt bocsájt ki a közönséghez.

Szabad királyi Győr város kebelében a közbátorság fenntartása
végett együtt ülő megyei és városi vegyes bizottmány
jegyzőkönyvének
rövid szerkezete.

Mártius 19-én 1848.

1. Lukáts Sándor hites ügyvéd urnak mái napon a néphez kibocsájtott csillapító felhívása czélszerűnek elismerttven, a bizottmány által magáévá tétetett, Lukáts Sándor ur pedig válaszmányi tagnak kinevezettvén, a kinyomandó nép felhívások szerkesztésével megbizatott.

2. A megyei és városi közönség az érkezett törvények közlése mellett: hogy a koronás királynak atyáskodásában, ugy a fenséges nádornak, és az ország gyűlésének a haza boldogságára intézett szent törekvésében megbizván, békével foglalatoskodják, sajtó utján felhivatni rendeltetett.

3. A polgári fegyveres osztályoknak a közbátorság fentartásában eddig tanusított erélyes működése méltányolva elismerttven, jövődöre is igénybe vétetett.

Mártius 20-án 1848.

4. A helybeli tanuló ifjuság a haza boldogsága és a közbátorság eránt ismeretes lelkesedése tekintetéből, hogy a polgári fegyveres csapatokba besorozva az ör állásokban résztvenni sziveskedjen, az oskolai igazgatóság után megkéretni rendeltetett.

5. A közbátorság fentartására szükséges örködési szolgálat minden helybeli lakosoknak köteleességévé tétetett.

Délután 5 órakor.

6. Az oskolai igazgatóság, úgy a tanuló ifjuság részéről megjelent küldöttek, bizottmányi tagoknak kinevezettek, és az órállási rendszernek naponkinti kidolgozása, és kiadása egy alválaszmányra bizatott.

Mártius 22-én 1848.

7. Az eddig háboríttatlanul létező csend és közbátorságnak tekintetéből a nyilvános órállastul a fegyveres polgárság és tanuló ifjuság a folyó hó 25-én felmentetni rendeltetett, de az éjjeli órjárás tovább is folyamába hagyatott.

8. Hogy az izraelitáknak a győri nemzeti órserég be nem vétele eránt ezen bizottmány mit sem végezett, jegyzői aláírás mellett a „Hazánk“ nevü hirlap utján kijelentetni rendeltetett.

Korbonits István s. k.,
bizottmányi jegyző.

A diákok. Amint látjuk, a város tanulóifjúságának felnőtt része mindjárt kezdetben részesévé válik az új idők intéző elemeinek, most még csak a rendfentartás hivatáskörében kap szerepet, később a tettek mezeje is megnyílik számára.

Az idők szellemében rejtett akkor a reformnak, a haladás rugóinak kutatása. A győri főtanodai ifjuság is szükségét érezte annak, hogy a saját hivatáskörében hangot adjon érzületének s gondolatának.

Összegyülekezett tehát a főtanoda ifjusága s márczius 23-án megszerkesztette „*kívánatait*“, melyek az oktatás ügyének szabad-
elvű reformálására vonatkoznak. Az ifjuság memoranduma így szól:

*A főtanoda
kívánatai.*

A győri főtanodai ifjuság kívánatai.

Az ifjuság cél- és korszerű nevelése a hon boldogsága 's jólétének alapja 's az alkotmányos élet kifejlődhetésének feltétele lévén, az hazánkban jelenleg annyival is inkább igényli a statusnak különös figyelmét, minthogy a népképviselői rendszer behozatala következtében az alkotmányos jogok gyakorlásában a népességnek sokkal nagyobb része veendő részt, mint eddig, ezeknek gyakorlása pedig értelmi kiképzés nélkül a status szabadságára 's boldogságára nézve vesztélyteljes lehet.

Közös a vélemény minden felvilágosodott emberek között, hogy a jelenleg hazánkban uralkodó nevelési rendszer a kor igényeinek, a haza mostan kifejlődő viszonyainak meg nem felel, 's hogy hazánk más nemzetekhez képest e tekintetben szomorúan hátra marad.

Hazánk tanítási rendszere eddig egy élettelen mechanizmus volt, mely a tudomány iránti kedvet nem igen mozgathatta elő, az öngondolkodási tehetséget ki nem fejthette, és a tudományokat honosítani, az étellel összeköttetésbe hozni képes nem volt. Ki már nemzetek közt is megfordult, azon szomorú tapasztalást tehette, hogy hazánk ifjai más nemzetek ifjaihoz képest nagyon hátra vannak, 's a tudományos szellemtől áthatva épen nincsenek: — hogy ezen baj orvosoltassék 's a nevelési rendszer a középkori formákból kibontakozzék, hazánknak díszé és java, nemzetünknek külföld előtti tekintélye, és a kor szelleme sürgetően követeli, — azért bátorkodunk e következőkben összpontosult 's a kor igényeivel megegyező alázatos kívánatainkat előterjeszteni.

1-ször. Mindenben, mit az egyetem lelkes ifjusága az egyetem átalakítására nézve petí-tiójában felterjesztett, tökéletesen egyetértünk, és azon elvek alkalmazását mennyire lehetséges, a többi főtanodákban is óhajtjuk.

2. szor. Minthogy kétséget sem szenved, hogy a főtanodák ifjúságának a tisztességes mulató helyektől és minden, a világgal érintkezésbe jöhetési alkalmaktól, milyenek színházak, kávéházak, táncztermek s a t. elzárása 's azok minden lépteinek kikémlése, nem csak annak értelmi kifejlődését és világ ismeretek szerzését, melyektől az ember szerenésége leginkább függ — akadályozza, hanem a helyett, hogy a mostani kor igényeihez képest az ifjuságnak a többi polgárosztályokhoz simulását előmozdítaná, és a tudományt az étellel összeköttetésbe hozná: inkább kártékony elvonulást, 's kasta — szellemet idéz elő és a jellem kifejlődésére is ártalmas befolyással bír; azonkívül pedig a főtanodák ifjuságát más osztályu ifjuság szabadságait tekintve lealacsonyítja, és az által a becsületérzésre is károsan hat, — azért az ilyen tilalmazásnak megszűntetését kérjük annál is inkább, minthogy a kir. egyetem polgárai már jelenleg is ily megszorításoktól mentek voltak, és tehát a tilalom a többi főtanodákban is — hova a tanulmányok

folytatása végett az egyetemtől is jönnek ifjak — csak nehézséggel, az előjárók és tanulók közti kellemetlen surlódással volt foganatba vehető.

3-or. A főtanodákban divatban levő naponkénti kényszerített templombajarást, mely nemcsak a vallásosságot elő nem mozdítja, hanem inkább a vallás iránt közönyösséget szül, megszüntetni kérjük.

4-er Kérjük, hogy a tanintézetek minden tudományos készülékekkel, melyekben most általában hiány van, nemkülömben illő könyvtárral, melybe az ujlag megjelenő jelesebb tudományos munkák a tanulók határozatából időről-időre szereztessenek, el legyenek látva; és a könyvtárnak használása valamint a könyvtajstrom megtekintése a tanuló ifjuságnak szabad legyen.

5-ör Minthogy a felsőbb tudományos intézetek, ha legjobban elrendezvék, és legjobb oktatókkal ellátvák is, rendeltetésöknek meg nem felelhetnek, ha középtanodákban és elemi iskolákban a felsőbb tudományok felfogására alap nem vetetett: azért kérjük a középtanodákban és elemi iskolákban a tanítást úgy elrendeztetni, hogy azokban a jelenleg nagyobb részint divatozó szajkómódrú tanulás helyett a gondolkodó tehetség jobban kifejtessék, és gyakorlati tanmódster által kedv a tanulmányok iránt gerjesztessék, az ifjuság pedig leginkább a tulajdon szavakkali helyes előadásban, és a jelen korban annyira szükségessé vált nyilván szavalásban gyakoroltassák; úgy szinte az élet által annyira megkivánt számtanra különös gond fordítassék. Ezekhez járul hogy a tanulmányi alap költségén jelesebb egyének külföldre, különösen Németországba küldetthessenek, hogy a kitünőbb tanodákban a gyakorlati tanmódster mind nyelvekre, mind egyéb tantárgyakra nézve sajátukká tehessék, és hazatértükkel másokkal közölven, azokat meghonosíthassák.

6-or. Legnagyobb hiány lévén eddig a középtanodákban, miként ugyanazon egyén mindenemű tanulmányokat — melyek mindegyikére egy azon egyénnél egyforma hajlam vagy képesség ritkán találtatik — kénytelen vala előadni; minek következtében a tanítók nagyobb része is nem egyenlő figyelmet fordít minden tanulmányokra; azért kérjük a középtanodákat úgy elrendeztetni, hogy minden külön tanulmányra külön tanító is legyen, ki azon tanulmányt minden osztályban taníthatja; továbbá az egész nevelést nemzeti alapra fektetni kérjük.

7-er a közép- és elemi iskolákban még divatban levő testi büntetéseket, melyek a becsületérzést elfojtják, eltöröltetni kérjük.

8-or Kérjük az alapított ösztöndíjaknak a legjelesebb ifjak számára valláskülönbség nélküli osztását.

9-er. Az utazás a kiképzés és tudvágy ébresztésére nagy befolyással bír, — kérjük azért, hogy koronként a szünidőkben kitünő ifjak valamely jeles tanító vezérlete alatt a tanulmányi alap költségén kül- és belföldön utaztassanak.

10-er Mivel a taneladások nyilvánossága hatalmas rugója a tanítói és tanulói ösztönnek: azért kérjük, hogy a csend megtartása mellett mindenkinek különbség nélkül a taneladásokbani részvét szabad legyen.

11-er. A gyermekes, és csak surlódást szülő számszerinti érdemosztályzat megszüntétét kérjük.

12-er. Minthogy a mezei gazdaság különösen hazánkban a nemzeti vagyonság legtermékenyebb forrása, amugy is a földnek urbéri békók alól történendő felszabadítása után reményhető, hogy több mivel ember, mint sem eddig, választandja azt életmódjául, tanítása pedig, miután a tanodák semmi földdel, hol a gazdasági tanok gyakorlatilag mutatkozhattak volna, nem bírtak, elhanyagoltatott; ezek folytán kérjük, hogy azok telkekkel elláttassanak, melyeken a mezei gazdaság gyakorlatilag és kísérletekkel czélszerűen taníttassék.

13-or. Tagadhatlan, hogy a kisedővő-intézetek a nemzeti nyelv terjesztésére leghatásos eszközök, azoknak tehát felállítását és pártolását különösen kérjük,

14-er. Mind a középtanodákba, mind az elemi iskolákba czélszerű és a kor igényeinek megfelelő könyvek hozassanak be.

15-ör. Ugyazint az elemi iskolákban a polgári jogok és köteleességek és a büntető törvények elemei taníttassanak.

16-or. Mindenrendű tanítók fizetésének hivatásukkal arányba hazatala ajánlatik.

17-er. Hogy a nevelési rendeletek szigorúan végrehajttassanak, minden iskolai kerületben

több iskola-ügyelő legyen, kiknek mindegyike bizonyos számú tanodákra terjedő felelős hatáskörrel bírjon, 's mindnyájan a kerületi főigazgatónak alárendelve legyenek.

18-or. A vallástan a középtanodákban rendszeresen tanítassék, 's annak a büleselkedési pályatantárgyai közötti kirekesztését eszközöltetni kérjük.

A győri főtanodai összes ifjuság gyűléséből a sajtószabadság nyolczadik napján.

A győri akadémia ifjuságának a memoranduma fel lón terjesztve az új felelős magyar kormányhoz, honnan a következő válasz érkezett reá:

*A kormány
felelete.*

A győri tanulmányi főigazgatónak.

A győri feltanoda mart. 22. 24 és 31-én tartott tanácsuléseinek bemutatott jegyzőkönyvei azzal küldetnek vissza: hogy a feltanodai tanácsulések eljárása helyeseltetvén, a tanuló ifjuságnak a legközelebb lefolyt politikai mozgalmak alkalmával az iskolai fegyelem, törvényes rend és béke iránti kötelességek érzetében kiténtetett dicséretes viseletért felsőbb tetszést nyilvánítson; és ugyanazt arra ösztönözze, hogy a tudományi előadásokat, eddig tanusított szorgalmához képest, ezentúl is pontosan hallgatván, az aggodalomban lévő szülők feszült várakozásának jó előmenetellel, és példás erkölcsi viselettel megfelelni törekedjék, kérelmezéseit tárgyazólag pedig a közoktatás érdekében ministeri tervezetbe vett, az élet szükségeivel, és a kor igényeivel összhangzásban hozandó általános módosítások valósíthatásáig — ideiglen — függőben maradandó rendelkezéseket nyugodtan várja be. Egyébiránt a törvények iránti tiszteletet szepőlötelenül fentartani, azoknak hiven hódolni, első polgári kötelességül, legszebb, legdicsőbb feladatul tekintse; és az alkotmányos szabadság magasztos ihletétől áthatva, minden dicsőségét a törvényes rend és béke fenntartásában keresse.

Kelt Budapest, május 15-én 1848.

B. Fűkövs József.

*A magyar
'Marseille'*

Győr az akkori közlekedési viszonyok között — Pozsonyhoz való közelfekvése úgy hetenkint háromszor megjelenő hírlapja s jeles vezérfiaai folytán — az ország irányadó városa volt. Magyar *Marseillnek* nevezték a forradalom előidejében s méltán. A „Hazánk“-nak sok kelletlensége volt előző időkben a cenzurával. Büszkén is közölte a márcziusi számokban, hogy „örködik a Nemezis az igaz ügyek felett! Isten úgy akará, hogy azon lap, melynek egyik igen becsületes Censora egy igen jelentéktelen pozsonyi levél miatt még hivatalától is elmozdított, ugyanazon lap volt szerencsés f. hó 16-án a *sajtószabadságot legelőször hirdethetni* a rabságából szabaduló hazának.“

Hiven meg is találjuk hasábjain az izgékony és változékony hangulat hű kifejezését egész megszűnéséig (1848. aug.). A most

tárgyalt napokról például a márczius 21-iki lap így ír a „Raktár“ czím alá foglalt hirrovatban:

F. hó 17-dikén a bécsi s pozsonyi legörvendetesb hírek délre már meg- *Márcz. 17.*
érkeztek hozzánk. Ezek következtében a nemzeti lobogók egyházaink tornyai-
ban, valamint megye- s városházainkban is nemzeti öröm jeléül kitűzettek. A
polgári őrsereg, mintegy villany-szikra által hatva meg, kevés perczek alatt
talpon és fegyverben volt; nemzeti indulóink vig harsogása mellett járva be
utczáinkat s foglalva el a fő őrhelyeket. Örömkönnyük között láttuk ez alka-
lommal a szabadság első varázs hatását. Az egyenruha miatt eddig egymással
nem egyesült fegyveres polgár-testvérek, minden unszolás, minden előleges
szertartás nélkül, rögtön testvéri ölelkezés közt egyesültek, kevert sorokban s
vegyesen foglalván el az őrhelyeket is. Ilyen a valódi szabadság! szűz lobo-
gójának önkénytelenül meghódol a jobb érzés, s alatta születés, rang- s nyelv-
külömbőség nélkül, az egy hazának, osztatlan fiui szeretetet esküszik minden
testvérré vált polgár. Adjon az ég örök maradást e szent frigynek. Azóta a
közbátorság, rend és csend fentartására polgártestvéreink erélyes hűsége ügyel,
éjjel és nappal; azért mi nyugton alhatunk, s napi foglalatosságainkat aggo-
dalmak nélkül végezhetjük. A nemzeti őrseregbe, melynek tagja minden becsü-
letes ember lehet, folyvást tartanak a beiratások. Különösen ki kell még emel-
nünk a helybeli tanuló ifjúságot is, kik szükség esetén szinte készeknek nyilat-
koztak fegyvert fogni, eddigi viseletük által pedig minden békés polgár becsü-
lését méltán kivívák; mert nem hogy zavarokat csinálni; de sőt minden
keletkezhető csend, és rend bomlást férfiasan, de minden erőszak nélkül, szép
szavakkal meggátolni iparkodnak. Éljen a derék ifjúság, — s mutassa meg
továbbra is, hogy a kor eszméinek békés utoni felfogására ő is megérett már;
de ha kell; életét is kész áldozni a hon javáért!

Sajnos csak az, hogy falusi népünk, egészen készületlenül rohanva meg
a szokatlan események által, magát tájékozni alig tudja. Hallani köztük vég-
telen czifraságu badar beszédeket: p o. a világnak vége lesz! A francia és
a török jó kétfelől is! Uj császárt kapunk! sat. Ez utóbbira nézve igen jellemző
egy vidéki pór nyilatkozata, ki így magyaráz a dolgokat, miután Bábólnán
lóárverést tartatni hallott: „De már igaz, hogy uj császáruk lesz; mert a régi,
már a lovait kezdi eladogatni!“ Papok! Szinte e hon fia, szinte kedves polgár-
társaink! A közszeretű haza jelen állapota minden jó polgárnak működési
körét igénybe veszi most! A ti hivatástok a legszentebb, a legmagasztosb t. i.
a népnevelés! Mutassátok meg most, hogy a haza becsülésére s a nép bizo-
dalmára érdemesek vagytok! Tanítsátok a népet, mert ez minden korteskedésnél,
s zöld asztalok melletti egyoldalú vitatkozásoknál szentebb s hozzátok illőbb
munka! Ismertessétek meg a népet országunk jelen helyzetével, melyből reá
is, még becsületes, munkás, békeszerető, — szebb és boldogabb jövő vár! A
gép már megindult; nagy részt rajtatok áll, hogy az sebes ragadtatásában itt,
ott sziklákba ne ütközzék!

E czélből helybeli evang. superintendens főtisztelendő Haubner Máté ur,

igen dicséretes s követésre méltó például, a mult vasárnap igen épületes és tanulságos egyházi beszédet tartott hiveinek a szabadságról, — igen érdekesen és felfoghatólag fejtegetvén előttük a gondolat és sajtószabadság lényegét s hasznait, valamint a hitegetők s álpróféták veszedelmes tanainak kárát, utálatosságát. A valóban alkalmi s gyönyörű egyházi beszéd hallására, nem egynek a hallgatók közül csurdultak ki örömkönyük szeméből. Az érdekes beszédnek vége volt: mindenünket istenért! hazáért! s a szabadsáért!

*

Győriek Pozsonyban. Az országgyűlési ifjuság Pozsonyban márczius 15-én hajóra száll, egy-egy fáklyát véve magához, megindul Bécsbe. A győri zenekar a Rákóczyt húzza, egész Pozsony a lelkesülés lázában integet a távozó hajónak a partokról.

Pozsonyban égő kíváncsisággal várják a hírt, hogy mily eredménnyel járnak ott az országgyűlés küldöttei. Az érkező hajó jó híreket hoz. A fogadtatás nagyszerű volt, a ministerium kinevezve. A redoutban este nagy gyűlés.

Lukács. LUKÁCS SÁNDOR hatalmas szónoklatot tart a redoutban s leszállítja a vérmes reményeket s azon hitének add kifejezést, hogy ügyeink Bécsben rosszul állnak. LAUKA GUSZTÁV hasonló nézetben van, nyomban küldöttséget kíván indítani Bécsbe.

Kálóczy. KÁLÓCZY LAJOS higgadt férfias szavakkal nyugalomra inti a kedélyeket s emlékezteti a jelenlevőket Kossuth utolsó intésére, miszerint addig, míg haza jön, legyenek békével és csendesen, mert a szabadság leglényegesebb oldala a rend.

Vas Gereben. VAS GEREKEN hasonló értelemben tart szónoklatot s a gyűlés e beszédek hatása alatt gróf Rádayhoz fordul tanácsért és hírekért. Még együtt voltak a pozsonyi ifjak, mikor megérkezett a pesti gőzös éjféli után 2 órakor, meghozván márczius 15-ikének friss történetét és a „Talpra magyar“-t.

Reggel 4 órára megérkezett a bécsi távirat is, mely tudatta, hogy a király megbizta gróf Batthyány Lajost a felelős magyar ministerium megalakításával.

*

Zavargó világ. Zavargó világban élünk — mondja egy e napokban irt felhívás — de valamint isten a nagy munkánál ott fent velünk volt, úgy itt a kisebbben is folyvást örködni látszik a legszebb győzelmet kivívott igaz ügy felett. A Pozsonyban országosan végzetekkel nálunk

a legnagyobb rész elégedve van, annyira, hogy borús arcczal alig találkozunk egygyel-kettővel; míg az általános többség a legderültebb remény-mosolylyal tekint ujjászületett hazánk szebb jövője elébe. De valamint a madarak országában a nap felé repeső csalogányok mellett vannak sötét odukban huhogó fertelmes baglyok, — úgy közöttünk is lappanganak még imitt-amott hamis rókák s vérszomjuzó farkasok, kik, mert fekete tetteik szennyes diadalát nem ülheték, most a legszentebb ügy fényes győzelmét szeretnék ármányfertelemmel bemocskolni. Ezek, mivel mást nem tehetnek, most az általános örömjaj közé vegyítik vészjósló huhogásaikat, — s költenek hamis híreket a nép zavarba hozására, s ennek mester-ségesen felcsigázott félelmeihez új félelmeket todatnak. Nem csoda így, ha a közbátorsági hit nálunk is sarkaiban megingattaték s szorongó aggodalmak tölték el sokaknak szívében a legtisztább hazafiúi örömmek helyét.“

Szépen megvágatott hű szavak ezek, igaz kifejezői a hangulatnak.

A kétszínűség kigyói sziszegtek itt is, ott is, s kárörömben égett a szemük, ha eredményét látták sziszegésüknek. Különösen a márczius 21-ére kitűzött megyegyűlésen szertettek volna zavart előidézni, tudván, hogy e napon a nép egyszerűbb elemei is összegyülekeznek Győrött s ezen a gyűlésen kellett tárgyalni a megyei követek jelentését az országgyűlés műkö-

Rendkívüli hirdetés.

A hazának és illetőleg városunknak védelmére következők adatai tudtára a közönségnek:

1-or. Mindazok kik e városnak beirott polgárai, letett esküjök-nél fogva felkeretnek, — s kötelességük teljesítésére felszólítanak, hogy a város és haza védelmét rendező megyei s városi vegyes választmány rendeleteit tökéletesen teljesíteni el ne mulasszák.

Az ellen-tábor.

2-or. Azok, kik nem városi beirott polgárok, megkéretnek, hogy a város és haza védelmére hónap reggeli 8 óratól délig a belvárosi, újvárosi és majoroki városzaknak megjelenni, s magukat a védő seregbe beírni tartsák hazafiúi szoros kötelességüknek.

3-or. A tanuló ifjuság a tanítói kar által — s általunk is különösen felszólítatik, hogy a haza védelmére magát összeírni s a névlajstromot a védelmet rendező választmányának e mai napi délután 5 óráig a városháznál beadni sziveskedjék.

4-or. Szabadhegyen minden beirott, és be nem írott honpolgár egyiránt felkéretük, hogy helyben a hadnagynál — a haza és város védelmére a védőseregbe magát hónap délig beírtni tartsa hazafiúi kötelességének.

5-or. Mind ezen fentebbiek s a rendes polgári fegyveres őrsereg körül egy rendes védő sereg fog alakítani, — s a rendező bizottmányának a város és haza védelmére teendő minden rendeleteit szigoruan teljesíteni.

Költ Győrött Martius 20. 1848.

A haza védelmet rendező
megyei és városi vegyes bizottmány.

Az első
pro-
klamáció.

déséről. A polgári őrség kettőzött számban foglalta el állomásait, éles töltevényekkel látta el fegyvereit, a nemzetőrség ekkor szervezkedő ujonczai pedig fegyveresen czirkálták be éjjel az utcákat. Fegyvert fogott a győri tanuló-ifjuság is s a nemzetőrökhöz csatlakozott. A vegyes bizottmány „*Rendkívüli hirdetés*“-t adott ki. Ez volt a negyvennyolczas idők első szenzációs proklamációja a falakon. Legyen megörökítve itt.

Sárkány-
fogak.

A gyűlés azonban a legnagyobb rendben és lelkes hangulatban folyt le, városban és vidéken teljes volt a nyugalom. Mindazonáltal az elhintett sárkányfogaknak mutatkozni kezdtek a csirái. Az ország déli részén forrongó zavarok, a szerb lázadás hírei naponkint új táplálékot adtak a visszavonás lappangó jelenségeinek, az általános izgatottság zavarosát a közönséges büntettek is kedvező talajnak kezdték felismerni.

Ezek ellenében, de méginkább a túlzott mérvben nyilvánuló rettegés megnyugtatóására Győrben is életbeléptették a rögtönítelő bíróságot. A város erre nézve a következő proklamációt adta ki:

Dicsőségesen uralkodó első Ferdinánd

austriai császár, Magyarország e névvel ötödik királyának s. a. l. Ő Felségének kegyelméből nyert hatalmánál fogva méltóztatott Ő cs. kir. főhercegsége országunk Nádora alázatos felterjesztés következtében a talpon álló törvénynek a szántsándékos gyilkosok, rablók, utonállók, marháknak és barmoknak erőszakos elhajtói, úgy nemkülönben a kárhuzatos gyujtogatók ellen való gyakorlását f. évi mártius 23-ról szabad királyi Pozsony városából költ k. levelében megengedni, hogy így az előszámlált gonosz cselekedeteknek elkövetői, bizonyos és nyomban követő halálos büntetés által, mint a köztársaság veszedelmes tagjai az élők sorából kitörültesse.

Mihez képest, hogy senki magát az előforduló esetekben tudatlansággal ne mentesse, ezennel közhírré tétetik, hogy ezen ns. város részéről a talpon álló törvény felállítatott, óvja tehát kiki magát a rablás, gyilkosság, ezzel vagy rablással összekötött utonállás vétkektől, mert a ki ezekben tetten éretvén, vagy folyvást üldöztetvén, megfogatik, az ezen tárgyban költ legfelsőbb rendszabásokhoz képest rögtön elítéltetni, s akasztófára kárhuztatván, az ítélet tüsténti kihirdetése után magának érdemlett büntetésére, másoknak pedig rettentő példájára minden fellebb vitel, vagy királyi kegyelem nélkül ebbéli halálos ítélet három órának elforgása mulva ellene foganatba vétetni, és az élők sorából, mint a köztársaság veszedelmes tagja kitörülteni fog.

Költ sz. kir. Győr városában 1848-ik esztendei mártius 27-én.

Szab. kir. Győr városa
főbirája, polgármestere és tanácsa.

A reakció sötét lovagjai a nép műveletlenségét, tudatlanságát igyekeztek felhasználni s munkájokat az alsóbb néposztályok rétegeiben könnyen felszítható osztálygyűlölség táplálásával kezdték meg.

Amint az oláh és tót vidékeken a legérthetőbben vélték kiadni a nyers tömegek számára a jelszót azáltal, hogy az *urak ellen* lázitották őket, úgy a magyarlakta vidékeken *le a zsidókkal* volt a jelszó, mely mellett az anarchia terjedése legkönnyebben volt konstatálható.

Meg lehet érteni, hogy abban az időben ez a jelszó még hatásosabb volt, mint manapság és nem pusztán a legalsóbb rétegekre szorítkozott hatásában.

Márczius 20-én például olvassuk a győri lapban dr. WITTELSHÖFER nyilatkozatát, ki a nemzeti őrsereg előkelőbb tagjai által felszólítva, be akart állani e seregbe. Azonban azt tapasztalta, hogy a választmány oly végzést hozott, mely szerint „a héber vallású magyarokat minden erre vonatkozó jogokból kizárja s egyszersmind minden kötelezettség alól is felmenteni“. Ennekfolytán bejelentette kilépését.

E kérdésből polémia fejlődött ki s már a következő lapban KORBONITS ISTVÁN bizottmányi jegyző rektifikációt tesz közzé a bizottság nevében, hogy „azon testület eddig önkéntesekből alakulva maga magát rendezte s így a bizottmány az egyének felvétele eránt mit sem határozott.“ Ezuttal nem a rendes nemzetőrsegről, hanem a polgári őrseregről van szó.

A győri tanuló-ifjuság márczius 24-ikén megjelent nyilatkozata szabadelvű szelleménél fogva általánosan jó hatást keltett s szelídítőleg hatott közre a felélesztett felekezeti viszály elsimítására is.

*A tanulók
nyilatko-
zata.*

Erre vall a következő nyílt levél:

A győri szabadelvű tanuló-ifjuságnak.

Uraim! minden hitsorsosim nevében itt szíves s mélyen érzett hálát nyilvánítok önöknek f. hó 24-ikén megjelent felszólalásuk s valódi szabadelvű nemes gondolkozásukért. Legyenek önök biztosítva, hogy mi mindenütt, hol a haza, szabadság és jog kívánják, a legkészebb szívvvel azon leendünk, hogy önök mellett méltólag állhassunk meg. Éljen a szabadság! az egyenlőség! éljen! éljen!

Győr, márczius 24. 1848.

Lederer Jakab
zsidó.

*Az egyhá-
zak szava.*

A győri egyházakban DRESMITZER püspöki helytartó intézkedésére békére intő beszédeket tartottak a lelkészek, így TÓTH Antal belvárosi káplán, HETSEY József újvárosi lelkész; a megye papjaihoz pedig ugyanily értelemben körleveleket küldött az egyházi főhatóság.

Pozsonyból továbbra is lelkes hírek szárnyaltak Győrré. A pozsonyi nemzetőrség, mely pár nap alatt 900 főre szaporodott Győr kitűnő fiát, Zichy Ottót választotta meg ezredesül s márczius 25-én a nádort nagy ováczióban részesítette.

*Lázadás
híre.*

Pestről azonban lázadásféléről jött hír, mely jóllehet meg lett czáfolva, mégis olaj volt a nyugtalanság lobogó tüzére.

A megyei és városi egyesült bizottság ily körülmények közt a következő hirdetményt adta ki:

Szabad királyi Győr városa kebelében a közbátorság fenn-
tartása végett együtt ülő megyei és városi bizottmány
jegyzőkönyvének

r ö v i d s z e r k e z e t e .

Mártius 28-án 1848. délután 4 órakor.

A békét és közbátorságot akár mikor és mi módon veszélyeztethető események kellő meggátolhatása végett letett esküjünkél fogva köteles minden helybeli polgár, úgy adott szavuknál fogva lekötelezett önkénytes csapat és a tanuló ifjuság is az egyenruhás polgári osztályok közé, ezek parancsnokaitul függendők, besoroztatni, kincstári fegyverrel ellátatni, és ezek forgatásában rögtön gyakoroltatni, — végtére a fellebb nevezetteken felül egyéb a közbátorság fenntartására maga a társadalmi törvényeknél fogva is köteles, egyéb akárminő rendű, de polgári kellekkel bíró helybeli lakosok tanácsilag megállapítandó rovatok szerint 18-tul 50 évesekig összeiratni fognak, és a fellebbiek közé besoroztatván és kellő fegyverrel ellátatván ennek forgatásában az egyenruhás osztályok parancsnokának kormányja alatt magokat gyakorolni tartoznak, az e czélra teendő és rendes számadás mellett kimutatandó költségeknek megtérítése annak idejében halóságilag elrendelendő lévén.

*Korbouits István s. k.,
bizotmányi jegyző.*

Öreg ABC.

Erre az időre esik a győri 48-as élet egyik kiváló vezéralakjának Vas Gerebennek az idők szellemében szerkesztett folyóirata: „*Öreg A—B—C vén emberek számára*“. Ebben a munkában a jeles író ismeretes népies hangján meg van magyarázva az 1848-as átalakulás a nép nyelvén. Két váltó garas volt egy füzet ára s hihe-

tetlen mennyiségben kelt el a vásárra jövők között. Bay Antal megyei főbíró 1000 példányban rendelte meg jobbágysai és a birtokán levő falvak népe számára. Vas Gereben állandó munkatársa volt a „Hazánk“-nak s a márcziusi napokban lakását is Győrbe tette át, nemsokára azonban a kormány a „Néplap“ szerkesztőjévé nevezvén ki, ismét visszatért Pestre.

Márczius 30-án a győri ujság a következő képét festi a győri állapotoknak:

A csend és béke, istennek legyen hála, városunkban s annak vidékén *Márcz. 30.* semmi kihágások által nem zavartatván, polgári őrseregünk mult szombaton délben őrhelyeit ünnepélyes díszmenettel hagyá-el. Öröm volt látni e valóban örök emlékü nemzeti ünnep alkalmával, nemcsak az eddig két pártra szakadt polgárság barátságos egyesülését; de köztük a tanuló ifjúságot is fegyveresen, derék tanárjuk Karvasy Ágoston polgártársunk vezérelt alatt, ügyes, katonás fordulatokban szemlélhetni, kik egész idő alatt a csend és béke feletti örködés terheit minden őrhelyen éjjel és nappal, polgárainkkal, kész szívvvel megoszták. Éljen a derék ifjúság, az újjá született haza javára, örömére; mert ezen tétével megmutatá azt; hogy ezentul is bármikor a hon veszélyben forogna: érte vérét, életét áldozni kész! Fogadják a szeretett polgártársak is a haza és városunk szives háláját, köszönetét, azon nemes feláldozásukért; miszerint a vész óráiban, foglalatosságaik, családaiik köréből magukat kiszakasztva, oly kitűréssel s elszánt szent akarattal a köz csend és rend feletti örködést elvállalni, s abban oly példás kitarással híven el is jární, hazafiui kötelességöknek ismerik, köztiszteletü főtisztjeiktől, az utolsó, becsületes közemberiség. Meg kell itt emlékeznünk Zichy Ottó gróf polgártársunkról. Ő volt tudunkra első a hazában, ki öt évvel ezelőtt egy nemzeti őrsereg felállítását megyei gyűléseink egyikén indítványozá, s a nemes honfi kebel sugalta indítvány akkor — meg kell vallanunk — szánó mosollyal fogadtatott a megye akkori hatalmasb-jaitól. Pár évvel későbben rendszerezte a polgár gróf a jelen fenálló polgári őrsereget! S ime! a Nemezis! A derék gróf indítványa jelen országgyűlésünkön csaknem pontról pontra elfogadtatva lón; s az egykori mosolygók közül többen jegyezték-fel már magukat a rövid időn országosan rendszeresítendő nemzeti őrsereg közé! Ennek nyomán hisszük, hogy a nép szava isten szava levén, nem sokára a közszeretett polgár-gróftól kerületi nemzeti őrseregünk főparancsnokául üdvözölhetendjük! Éljen sokáig, hű polgáraival együtt!

Sok jó szolgálatot tett ebben az időben a rend és béke fen- *A helyör-*
tartása érdekében az itt állomásozó Sándor gyalogezred, melynek *ség.*
b. BAKONYI alezredes volt a parancsnoka. A polgársággal szőtt jó viszony s a zavar napjaiban tanúsított előzékeny magatartás elismeréseül a polgárság esti zenével tisztelte meg és ZMESKÁL SÁNDOR polgárfőhadnagy lelkes üdvözlő beszédet intézett hozzá, melyre ő hasonló tónusban felelt.

Olyan lázas volt a polgárság érdeklődése a politikai események iránt, hogy a két országos góczpontra, Pozsonyba és Pestre, az egyesült bizottmány a saját kebeléből két-két állandó hírnököt küldött ki, Pozsonyba Lukácsot és Hinárt, Pestre Purglyt és Keresztessyt, meghagyva nekik, hogy mindent sürgönyileg tudassanak a bizottmánynyal.

Április 1. Ápril 1-én „Üdv a Hazának! Éljen a király! Éljen a nádor!“ felhívások árasztották el a várost annak öröme, hogy Ő felsége szentesítette a korszakalkotó negyvennyolcztörvényeket.

Népgyűlés. Ebéd után a város népe sűrű eleven folyamokban mind a főter felé tolúl, ahol d. u. 2 órára nagy népgyűlés van hirdelve. A népgyűlés szónokai RÓNAY JÁCZINT benzésszerzetes s a lángbuzgalmú LUKÁCS SANDOR. Rónay a szabadságról beszél elragadó ékesszólással, Lukács a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit glorifikálja, Kovács PÁL a pozsonyi friss híreket adja elő a sokaságnak. Ezen a népgyűlésen volt a győri terek és utcák negyvennyolcztörvények keresztelése, úgy mint az alább következő egykorú tudósítás elmondja.

Egykorú leírás. Azoknak hallatára, mik a fővárosban és Pozsonyban történtek, semleges tétlenségben maradni, mi is hazafiúi bűnnek tartók. Azért, mihelyt a múlt számunkban közölt baljóslatu pozsonyi hírek hozzánk érkezének, magunkat védelmi karba helyezni, legelső kötelességünknek ismertük. Erre nézve polgári őrseregünk ismét fegyverbe öltözött, nemzetőrségünk pedig kikapá szükséges fegyvereit, hadi gyakorlatokban tölté idejét s az éjjeli czirkálásokat folyvást a legelső kötelességünkkel teljesíté. Két napot (mart. 30-dikát és 31-dikét) a legkétesebb aggodalmak kinjai közt töltöttünk el. Pozsonyba küldött követceinktől sürgönyt nem kaptunk s egyéb megnyugtató híreket is nélkülözünk kelle. Így viradánk aggasztó bizonytalanságban f. április hó első napjára.

Ennek reggelén ugyan kedvező hírek kezdének terjengeni városunkban; de a leghitelesb örömhír csak déli $\frac{1}{2}$ 12 órakor jött legelőször e lapok szerkesztőjéhez, ki is azonnal sietett a kívánt s már-már alig remélt jó hírrel az „egység-terre“, hol töméntelen városi s falusi nép összeseregelve volt. A béke hirdető levél a nagy kávéház előtt fennszóval a népek felolvastatott, mely azt ki-kitörő örömiadások közt hallá, s életé a *királyt, a nádort és a honatyákat*.

Havang-zugás. Városunk egyszerre a legvidorabb szint ölté fel, s ki ki egy rögtönzendő nagyszerű nemzeti ünnepély tervezetén töprenkedék. Este felé főbb utcáink mindinkább népesedének, hét órakor minden harangok meghuzatának, örömmüzugással hirdetéek egész nyolcz óráig kedves hazánk reménytelen nagy szerencsésjét, a bástyákon ágyuk durrogának s a harangok elnémulása után felharsant polgári őrseregünk jeles zenekara a lelkesítő Rákóczi-indulóval, számtalan égő fáklýákkal köröztetve, az egész tér töméntelen nép sokaságtól lepeték el.

Elhallgatván a zene, koronás királyunknak a nagy kávéház felső csarnokablakában kivilágított s „éljen a király“ aláírással ékitett képe előtt, a fáklya körben jeles szónokunk a valódi népmember.

LUKÁCS SÁNDOR polgártársunk lépett a szó-székre, s elmondván ismert *Lukács* ékesen szólásával a történeteket s éltetvén a királyt, a nádort s a magyar *Sándor*. felelős ministeriumot, hálaigére inté a népet azon jókért, mellyekben Isten, a nemzet hatalmas és igazságos istene azt, egy csepp polgár-vér nélkül részesíté. Dörgő éljenzések szaggatták félbe és követték a lelkes szónok szivreható beszédét, mire egy megható, emlékünkből soha ki nem vesző jelenet következett.

RÓNAY JÁCSINT szent Benedek szerzeti áldozó pap, a tiszta lelkü hazafi s *Rónay* valódi tudományos műveltséggel bíró férfiú — kit olvasóink már többnemű *Jácsint*. dolgozataiból ismernek — állván a szó-székre, buzgó áhitattal imádkozá el a már lapunkban is közlött, pesti nemzeti őrsereg hálaímáját, mit a nép fedetlen fővel, ünnepélyes csend és buzgósággal végighallgatván, légrázkódtató háromszoros „ament“ dörge rá!

Ezután a szószéket e lapok szerkesztője foglalván el, e nemzeti nagy *Utcák ke-* ünnep örökítésének emlékére, indítványt tón néhány tér, s utcáink történeti *resztelése* elnevezésére, ki kiáltá pedig a *főtér*t, mellyen összesereglenk, s úgy szólva az uj haza boldogítására ujonan egyesülénk, **Egység-térnek**, felséges királyunk emlékére a **Király-utcza** nevét tovább is megtartatni kérvén, kikiáltá a Megye-utczát **Nádor-utczának**, a *Városház-utczát* **Batthyány-utczának**, a Bécsi-utczát **Kossuth-utczának**, a *Fehérvári-utczát* **Deák Ferencz-utczának**, s a *Tejfeles* közt, hol az első cenzurátlan lap szerkesztetett, a hazánkban sajtószabadság dicső emlékére **Szabadsajtó-utczának**. Mindez elnevezések egeket verdeső éljenzések között a néptől egyhangulag elfogadtatván, megindult a menet vig zene közt az Ujváros felé, honnét visszatérvén, az ujonan elnevezett utczákon haladt által, azok uj neveit harsogó éljen közt mindjárt megerősíté s később még a *Kármelita-tért*, mint a szabályzandó Rába folyam szomszédságába eső s legélénkebb közlekedési helyet, közlekedési ministerünk gróf Széchenyi István nevére, **Széchenyi-térnek**, a *Duna-utczát*, ipar és kereskedelmi ministerünk nevére, **Klauzál-utczának**, végül több lelkes hölgy honleányi petitiójára a *Kereszt-utczát*, derék helybeli polgártársunk Lukács Sándor nevére, ki a lelkesbek legkitünőbb egyikeül, buzgó fáradalmaiért csaknem keresztre jutott,¹ de végre mégis elvbarátaival együtt a honról egy nagy keresztet ernyededen buzgalommal leemelni segített — **Lukács-utczának** elnevezvén, az egység-térről a legszebb egységben s békében szétoszlott. Így végződék nálunk a második nemzeti ünnep, mellynek szentségét tisztátalan kezek, fondorgó ármány, kívánjuk, soha többé meg ne fertőztesse!

Pótlólag ápril végén az *ujvárosi főutczát* (Kossuth L.-utcza) **Márczius 15-ike-utczának** keresztelték el.

¹ Apponyi, volt kancellár által az elfogatási parancs már alá volt írva; ez volt az utolsó, de már sikertelen aláírása.

A vegyes bizottmány permanenciában volt s a szükséghez képest adta ki proklamációit és rendeleteit.

Proklamációs világ

Egészen megszokottá lón már a falragaszokon való beszéd a községhez s a talpon levő város alig várta a hiradás e röpke madarait.

Szabad királyi Győr város kebelében a közbátorság fenntartása végett együtt ülő megyei és városi vegyes bizottmány jegyzőkönyvének

rövid szerkezete.

Aprilis 4-én 1848.

20. Vas Gereben nevű kiadónak „Öreg Á B C” czim alatt eddig kiadott népszerű munkálatai a' jövendőben kiadandó hasonlókkal együtt tek. Győr megye részére megvétetni, egyszerűsíteni, — hogy azt pártolni sziveskedjenek, minden megyék megkerestetni rendeltettek. Vas Gereben által jövöre tárgyalandó kérdések feljegyzésével, és vélemény alással Lukács Sándor, a' munkálatnak Kossuth Lajos minister urnal leendő ajánlással pedig Kalóczy Lajos ügyvéd' urak megbizatván.
21. A' közbátorság és csend Győr városa kebelében miáltal sem háborítatván az ismét jeles áldozatot hozó polgári őrsereg az örállástul felmentetett, de az éjjeli őrködés tovább is folytatatni rendeltetett.
22. A' folyó évi Martius 30-án Pestre küldött választmány visszaérkezvén, az ottani bizottmány általi szives fogadtatását tudatván, jelentette: hogy a' fegyverek, és ezekhez szükségesek megszerzése végett felsőbb helyen jelentés tétetett.

Korbonits István s. k.
bizottmányi jegyző.

Hírlapi hang.

„A haszontalankodás korszaka elmúlt, — írja a győri ujság ápr. 11-én levelezőihez, igen jellemzőleg az időkre — ezentúl már nem az az ujság; egyik vagy másik városban min vesztek össze a kofák, — vagy ez vagy ama Casino milly tánczvigalmat rendezett s ebben csárdást tánczoltak e többet vagy francia négyest s a t., de beállt a cselekvés kora, mellyben az ujjá született nemzet köz-üterét kell tapintanunk, s a nemzeti élet nyilatkozatait, mozgalmait kisérnünk folyvást, kisérnünk lélekesméretes figyelemmel. Addig is tehát, mig egészben átalakulandó lapunk programmját közölhetnők, őszinte barátsággal felkérjük, mind eddig volt, mind tán ezután megnyerendő t. levelezőinket, hogy becses közléseikben különösen a megyei és városi élet, s ezután leendő tiszt és követválasztási mozgalmak gyors és hű leírásai legyenek a főtárgy. A sajtó törvényekre nézve röviden ehhez tartsák magukat 1. magyar király fölséges

személye sérthetetlen; 2 semmiféle vallást bántani, vagy gúnytárgyul használni nem szabad; — 3. az egyéni polgári becsület szent; 4. végre, kiki czikkének minden soráért becsület szavával jót áll, és felelős.“

Ilyen hangon beszéltek abban az időben még a tudósítokkal is. Senki nem ért rá más ügygel foglalkozni, mint a hazáéval.

Győr közszellemét jeles hirlapján kívül különösen a lánglelkű LUKÁCS SÁNDOR, ZICHY OTTÓ gr., KÁLÓCZY LAJOS, GYAPAY DÉNES, Győr ne-
zérei.
RÓNAY JACZINT tartották állandó éberségben és fogékonyságban.

Ápril 6-án ZICHY OTTÓ gróf beszédet intézett a győri polgári őrsereghez, melynek őrnagya volt, hogy nem volna-e hajlama testü-

FENSÉGES UR!

E országgyűlésen alkotott törvények' sziv-ere: „egyenlőség és testvériség,“ — ez állta' magyar nép **Szabad** lett, — szabadságában **boldog** lesz!

A' százados szolgaság' tetet lelket leverő jármától megszabadított milliók' szabadságunk nevében **LÉGY** üdvözölve általunk!

A' magyar szabadság' teremtésének nagy munkájához **TE** vetéd az eldöntő súlyt. — **Megváltója** vagy e' hazának!

Isten adjon **NEKED** hosszú életet és erőt, hogy e' **szabad nemzet'** szellemi és anyagi hatalmas kifejlődésére, boldogságára sokáig közremunkás lehess. — E' nép **NEKED** tiszteletet, szeretetet és hálát ad örök ajándokul, — ez legyen **zálogunk** a jövődre is!

VELED, vagy **ÉRETTEDE,** jó és baltorsban, e' haza függetlenségeért, szabadságaért, boldogságaért **élni halni,** egyiránt **dicsőség** és **kötelesség** nekünk!

Győrött Ápril 6-án 1848.

A' győri nép nevében:

letileg megjelenni Pozsonyban, hogy ott a nagy dicsőséggel végző- *El Po-*
dött országgyűlés berekesztése alkalmával az ünnep fényét emelje *zsonyba!*
s Győr város hazafias hírét meghordozza.

Lelkes éljenzés volt a beszédre a válasz, rögtön összeadták a szükséges pénzt s a polgári sereg készült a pozsonyi utra.

Győr feliratai. Hogy üres kézzel ne menjen a sereg, LUKÁCS SÁNDOR három ünnepi iratot készített, egyet a nádorhoz, egyet a miniszerelnökhöz s egyet Kossuth Lajoshoz intézve. E diszesen kiállított üdvözlő lapokat a győri polgárság ezrei irták alá s ezeket vitte fel a nagy győri küldöttség a pozsonyi országgyűlésre.

Bemutatjuk a szöveg közé nyomva az emléklapok fénykép-mását.

Szeretett Polgártárs Minister Elnök ur!

A' békes utou kivivott magyar szabadság érzetével, a' győri nép, Tégedet 's Általad az egész magyar felelős Ministerium lelkes tagjeit egyenkint, e' szabad haza nevében örömmel üdvözlö!

A' magyar szabadság és függetlenség első igéi törvényeinkbe irattak, Tietek a' hatalom és kotelesség a' megirt igéket, mellyekért oly férfiasan küzdötletek, megtestesíteni.

Hazánkban, az egyenlőség, testvériség és szabadság alapján sok történt, — de még több hátra van. — De az okos az időt várja, — nem akar aratni mikor még csak vet.

Hesszu életet és erőt kívánunk Neked 's az egész Ministeriumnak, hogy legdrágább kincsünkkel, törvényeinkkel, törvényes korotokban — e' nemzet közboldogítására igen sokáig sáfárkodhassatok. — A' magyar szabadság és függetlenség tökéletes kifejtésének, eredményetlen és szakadatlan nagy munkájában Veletek 's Általatok akarunk küzdeni, mint kiknek kezébe első szabadságunk első gyümölcsét tiszta bizalommal letesszük.

Tisztelet, szeretet és hála joleül Vedd 's vegye az egész Ministerium a' győri néptől a' magyar nemzet nevében ez emlék iratot, — jó és balsorsban a' magyar nemzet szabadságaért, függetlenségeért, boldogságaért a' sirig Veletek leszünk.

Győrött April 8-án 1848.

A' győri nép nevében:

Az emléklapokat — mint egykorú tudósításból olvassuk — KUHÁRSZKY ANTAL polgártársunk külön-külön „veres bársonyba könyvkötő mesterségének művészi remekségével bekötötte s hozzájuk Szűcs JÁNOSNÉ divatárusnő három gyönyörű fehér selyem vánkost készített zöld és veres bársonnyal izlésesen feldíszítve“.

Pozsonyba. Négy száz egyenruhás, fegyveres polgár és nemzetőr szállt ápril 8-án reggel 8 órakor a „Ludwig“ gőzösre TÓTH IMRE polgár-

őrseregi alezredes vezérlete alatt. A parton állt kendőlobogtatással, éljenzéssel egész Győr városa, ragyogó szemekkel, irigykedve nézvéen a távozó hajó után, mely csakhamar eltűnt a szemek elől s csak a Rákóczynek és az éljenriadalmaknak elhaló hangjai szálltak vissza búcsúzóul róla.

Szeretett Polgártárs Nagy Hazafi!

Az abszolutizmus, a törvényesítés yakmerőségével, csel és megvezetésekkel e' nemzetet halálisan mérgező. — Mindenható szavaddal, testet és lelket meggyilkoló o' hatalom ellen, a' népet — irítottató álmából — tenni, tűrni, egyesülni fölrzást!

Téged 'a' hirdettél igaz igékért, a' világosságtól rettegő hatalom, irtalmatlanul börtövelt.

Tiszta és igaz hazafiúi jellemed megfertőztetésére és halálos megsemmisítésére az őrmány minden fondorkodásával, — az epés gyanúsítás és vétkes rágalom, minden mesterségeivel, 's a hatalom minden terrorizmusával föllépek. — De Te önmagadhoz há, mindig az maradtál a' ki való! — A' fölebredt nép, Téged e' hazáért, oly sokat szenvedett férfit vezérvé választott, 's híven követtél, mert szavadban isten szava volt.

Megunta Europa a' rabszolgaság jármát — A' szarnokság ellen néhány hetek óta élet halálra harcot vívott, — fegyverrel a' szent brok jog védelmére szerencsésen vezérelte isien keze! — Te a' magyar nép méltó vezére, — ki az országgyűlésen, az abszolutizmus ellen a' megsértett alkotmány védelmére, a' legnehezebb harcot vívád, — bolcsen megértéd az időnek intó szavát. — És míg egy felől az egész hazát átmenyörgő isteni szavaddal, mindenkit föl híval, hogy a' szabadságért

„Gyenge és erős seregyen

Tenni tűrni egyesüljenek,

És a' nemzet mint egy férfi álljon

Érez karokkal győzni a' viaszlyos! —

Adddig más felől a' törvényhozás színhelyén — hol sorsunk fölött a' kocka vettettél — tántoríthatlan hazafisággal 's erénytelen munkassággal kinyújtád jobboldat, — 's o' szolgáltság terhe alatt nyögő milliók részére, isten és haza szent nevében jogokat követeltél. — Követelésed teljesítettél. — És dicsőítésnek a' gondviselés! a' magyarnak a' megbukott abszolutizmus romjain törvények alkotottak, melyekben az egyenlőségnek, testvériségnek és szabadságnak magja van!

E' szabad magyar nemzet nevében üdvözlégy áldás forrás! üdvözlégy e' magyar hazánk új alkotója!

Isten adjon Neked hosszú életet és erőt, hogy megkezdött vagy munkádat folytatva, — az egyenlőség, testvériség és szabadságnak ez új haza szivébe — saját kezűddel ültetett fáját erősnödni, gyümölcsözni lassad. — E' haza' függetlenségéért, szabadságért, boldogságért, Véled vagy Erődet életet 's vért áldozni készek vagyunk. Ez emlék irattal, mit Neked a' győri nép o' haza üctelétének, szeretétének és hálójának, zálogai ad, a' KOSSUTH LAJOS név, sírdón innen, sírdón túl, — míg magyar él a' duna partján, o' hazának öröke ol van jegyezve. — Üdvözlégy o' szabad magyar hazának új alkotója!

Győrött April 8-án 1849.

A' győri nép nevében:

Este 7-kor érkezett meg Pozsonyba a fegyveres Győr és most átadjuk a szót az egykorú pozsonyi tudósítóknak.

Ápr. 13. 848.

Tegnap előtt záratott be Pozsonyban az országgyűlés; még pedig úgy, Győr Po-
 hogy az ott többé soha meg ne nyitassék, hanem ezentul rendeltetésének zsonyban.
 rég hiában sürgetett, s most végtére meg nyert valódi helyén, az ország szivében, Budapesten tartassék. Ezen országgyűlés, mely a magyar nemzetet törvényes királya alatt, független felelős magyar miniszteriummal, sajtószabad-

sággal, — az eddig sok nyomattatások alatt sinlő összes népet pedig törvényes szabadsággal s törvény előtti egyenlőséggel ajándékozta meg: hazánk történetlapján aranybetűkkel feljegyzendő örök emlékekkel bírand! Isten áldása, és a nemzet örök hála azokon, kik e nagy munkának tényezői valának! A győri polgárság, mely a forradalmi mozgalmak elé mindég bátran, eltökélt szilárd akarattal nézett, méltányolva e dicsőségesen bevégzett országgyűlés fontosságát, annak lezárása ünnepére, parancsnokai alatt, fegyveresen, tulajdon zenekarával ment el, a szinte fegyveres nemzetőrrel egyesülten számra 300-an felül. Induláskor, közakarattal választott táborigazgató papjuk RÓRAY JÁCSINT alkalmi igen szép és buzgó imát mondott a hajó fedezetén, miután következett az eddig

Hajó-hereszteleés.

Ludwig nevet viselt gőzös **Batthány Lajosra** lett elkeresztelése, minek következtében egy nemzeti lobogóra e tisztelt név rögtönözve feliratván, a hajóárbocza egész útjában már Ludwig helyett Batthány Lajossal büszkélkedett. Pozsonyban esti hét órakeresztelésén megérkezvén, ZICHY OTTÓ gróf vezérlete alatt a nemzeti őrsereg s a partot ellepő töméntelen nép által nagy éljenzések közt fogadtatának polgáraink.

A nádor előtt.

Másnap délután egész testületben táborigazgató zenével fens. *nádorunk* előtt tisztelkedék a polgárság, s ő felségének a múlt lapunkban említett gyönyörű albumot nyújtá át fehér selyem vánkoson, ZMESKAL JÓZSEF polgár káplár, ZMESKAL SÁNDOR polgár főhadnagy ékes szónoklata mellett. Ő felsége igen nyájas szavakkal köszönte meg ez igénytelen, de tiszta szívből eredt ajándékot, s szemlét tartá a harcias tekintetű derék csapat felett, a győri polgárokat már ismerőseinek nevezvén, s számítván további lelkesedésükre, bármily veszély fenyegetné valaha a magyar király trónját.

A minisztereknek.

Ismét a sétátra indult a sereg, hol is a zöldfa-fogadó előtt rendben állván, átadaték másik két album, BATHYÁNY és KOSSUTH LAJOS minisztereknek, EÖRY SÁNDOR és LUKÁCS SÁNDOR lelkes szónoklataik mellett. Kossuthunk fájdalom, a múlt nehéz napok s éji virasztások terhei alatt annyira elbágyadt volt, hogy szives válaszát a győri néphez Lukács Sándorra bizá, ki a nagy szónok méltó tolmácsa volt.

Ferencz József királygárájája.

Hétfőn este érkezék ő fglge a király felséges nejével, Ferencz Károly főherczeg s ennek nagyreményű fia FERENCZ JÓZSEF, az egykor leendő magyar király kíséretében. A sort győri polgártársaink képezék s ők valának szerencsések királyunk terem ajtaja előtt is a diszörségi szolgálatot tenni.

Kedden 10 órakeresztelésén a törvények szentesítése ő felsége által ilyen magyar szavakkal: „a kedvelt magyar nemzet minden kívánataiban örömmel megegyezem; mert népem boldogságában találom fel en-boldogságomat!” Hiszszük, hogy szeretett királyunk e boldogságot zavartalanul élvezendi; mert az alap, melyre ez építve van, sokkal szilárdabb, rendthetetlenebb, mint egyes udvaroncok czifra szavakba foglalt hizelgő bókjai; A karzaton királynénk ő felsége is jelen volt magyar diszöltözetben, udvarhölgyeivel együtt.

Ez ünnepélyes nemzeti szertartás után ő fgeik s miniszterelnökkel együtt a palota erkélyén megmutatták magukat a népnek, szívből fakadt őszinte éljenzésekkel üdvözlötve. Ezután az összes polgári és nemzeti őrsereg ZICHY OTTÓ

által verzéreltetve, s legelől a győri polgárság, derék zenekarával, előtte lova- *Ünnepek*
golván segédjével együtt szeretett alezredesünk TOTH IMRE ur — ő fgc előtt *Pozsony-*
katonai rendben vonultak el teljes meglepedést aratva. *ban.*

Később a sétatéren testvériség s örök barátság zálogául a *bécsi küldöttség*, *A bécsi*
lelkes szónoklat mellett, egy háromszinű (fekete, sárga és piros) német nemzeti *zászló.*
zászlót adott át a magyar nemzetország számára Zichy Ottó grófnak, ki azt
hasonló lelkes szavakkal köszönné meg, a győri polgárságnak adá át addig
is, míg a nemzetország egészen alakulna. Ezen zászló jelenleg városházunk
erkélyén két nemzeti lobogó között büszkélkedik.

Délután 3 óraker polgárságunk, miután még a gőzősen több rendbeli *Indulás*
bucszó küldöttségek által tisztelteté meg, vig zene és álgyudurrogások *haza.*
között *Győr* felé vissza indult, hol a polgárság a nemzetország hon maradt
része által egész diszben fogadtaték vala. Az álgyuk dörgése 1/29-kor jelenté a
gőzös érkezését, melly polgártársainkat fontos utjukból testvéri karjainkba vissza-
hozá. Erre a dunapart ismét meg népesedett, s harsogó éljenzések és öröm-
rivalgások közt vig zene mellett az egység térre érvén, miután LUKÁCS SÁNDOR
lelkes szónoklattal bucstut véve polgártársaitól, kiki sietett szeretett családi
körébe örömhirekkel a pozsonyi dolgok felől, s azon büszke öntudattal, hogy
e nevezetes nemzeti ünnepélyen a győri polgárság főszerepelést, általános ki-
tüntetést s közbecsültetést vivott ki magának.

*

Itthon a közélet forrongása a maga megakadályozhatlan útján *Forrongó*
haladt előre. A lázas forradalmi szellem ragadta magával az embe- *közélet.*
reket és előkészítés nélkül teremtette meg az események alapjait.

Nyilatkozat nyilatkozatot ért és a fellépések mind jobban és
jobban kiszabadíták magukat a tartózkodás kényszerköpenyéből.

Ápril 22-én azt kérdi a „Hazánk“ :

„A tanuló ifjuság több felőlről állott elő petitióval; még kispapnöveldekről
nem hallottunk semmi mozgalmakat. Mi ennek az oka? Olly boldogok a
kispapok, hogy kívánni valójuk semmi nincs? Vagy olly oroszosan vannak
elszigetelve a világtól, hogy a jelen mozgalmakról mitsem tudnak?

E kérdésre azonban válasz nem érkezett.

A nagy közjogi vívmányok, a magyar ministerium, a 48-as
törvények, melyek napokkal ezelőtt még a legszenzációsabb, leg-
örvendetesebb meglepetést képezték, kezdtek úgy feltűnni, mintha
sem volna természetesebb a történetknél.

A vérmesség napról-napra terjedt s minden eseményt és jelen- *Vérmes*
séget a maga szemüvegén keresztül bírált el. *felfogások.*

Az említett győri lapnak például április 29-én már az ellen is

kifogása van, hogy a magyar törvényeket az austriai császár adja az országnak.

Független Magyarország vagyunk-e, vagy nem vagyunk független Magyarország? Ha azok vagyunk, hogy van az, hogy a magyar törvényeket az austriai császár kezéből kaptuk, nem a magyar királyéból? A legutolsó országgyűlés törvényczikkelyeinek bevezetése ugyanis így kezdődik: „Mi I. Ferdinánd, austriai császár, Magyar- és Csehországnak e néven V-ik királya stb.“ Ha mi független Magyarország volnánk, e bevezetésnek így kellett volna állani: „Mi V. Ferdinánd, Magyarország királya, mint austriai császár e néven I. stb.“

A városi magisztrátus konzervatív elemekből volt megalakítva. A nagyközönség zúgolódott ellene s várva várta, hogy az 1848-as törvényczikkek sorozata szentesítve legyen. Volt ugyanis azok között egy, a XXIII. mely a szabad királyi városokra vonatkozott és tisztujtásait is újra szervezte.

*Ismét
népgyűlés.*

Amint az ünnepélyes szentesítés megtörtént, ápril 16-án ismét népgyűlést tart a győri polgárság és pedig ezuttal a redout nagytermében. LUKÁCS SÁNDOR ismét a főrendező és a szónokok kivüle még KERESZTESSY AMBRUS, KÁLÓCZY LAJOS, dr. KOVÁCS PÁL, KARVASSY SÁNDOR. A városi tanács ellen erős vádak hangzanak s a népgyűlés azzal a hangulattal oszlik szét, hogy az 1848. XXIII. tezik alapján legközelebb megejtendő képviselő és tisztujtó választásokon szabadelvű és tetterős embereket helyez az ügyek élére.

*Az ápril
16-iki
népgyűlés.
Lukács.*

Az idézett törvényczikk erre a polgárság egyetemének kedvező módot nyújt. Nevezetesen úgy rendelkezik, hogy szab. kir. városokban úgy a képviselőtestület, mint a tisztikar tagjait a választó joggal bíró nagyközönség válassza és pedig a tisztikart egy alkotmányos uton választandó kijelölő bizottság jelölése alapján.

Az április 16-iki népgyűlésnek igen érdekes leírása olvasható az 1848-as hirlapban:

Délután 5 órakor, a belvárosi nagy táncterem nőkkel s férfakkal a fulladásig tömve lón, — mert igen kényes és fontos kérdés felett tartatott a népgyűlés.

A terem közepén emelt helyen felállt LUKÁCS SÁNDOR, s következőleg nyilatkozik: — „Uraim! alig mult el öt nap, hogy a király és nemzet közakarátával, a népet politikai jogokban részesíteni törvények hozattak. E törvények szentek. És még is alig mult el két nap, e szent törvények a győrvárosi tanács által bünösen megszegettek. — Engeditek-e, hogy mit nekünk törvény adott, azt az absolutismus teremtett szolgálai tőlünk megtagadják!? (hangos közbekialtozás: nem.)

Engeditek-e, hogy a világosságtól rettegő e zárt testület jogaitokat, kénye szerint tiporja, hogy az absolutismusnak ezen rabszolga serege, ura és zsarnoka legyen a népnek? (heves közkítörés: nem! nem!)

Figyeljete: itt, kezemben van a bűnös czimborák vakmerő tetteinek *A városi tanács el-* tanulevele, elmondandom a történeteket, begyőzendem okiratokkal, ítéljete, *tanács el-* cselekedjete, mint szabad polgároknak ily gyáva és mégis vakmerő testület *ten.* ellen, illik és kell!!

Tegnapelőtt a tanács, camara obscurájában, zárt ajtóval összeült, s elhatározá: hogy egy a városi tisztujtásról szóló törvény 11., 12. és 13-ik §-át úgy is érti, miszerint a 10 candidatorokat az egész választó közönség, — meg úgy is érti, hogy csak a bel és kül tanács választandják, ugyanazért felvilágosítás végett, a zavarok kiketülésére — stafetaliter a minisereknök urhoz irt, mely levelében kijelenti, hogy ha a candidatorok választási joga csak az eddigi bel- és kültanácsé, a közbizodalom erősítésére ő még szeretné bevenni azon harminczasokat is, kik legfelsőbb engedelem mellett a mult országgyűlési követek választásába már befolyással voltak.

Ime polgártársak a száraz tény! — Itt a tanácsi jegyzőkönyv, — itt a minisereimhoz irt gyalázatos levél egész fertelmelenségével hiteles másolatban.

Most kérdem én: a politikai jogok gyakorlatáról hozott szent törvények, a mi számunkra t. i. e szabad haza szabad polgárai számára hozattak-e, — vagy azon, az absolutismus által, a nép nyakára, kárhozatul teremtett szolga testület számára!? (éles és szűnni nem akaró közfelelet: a mi számunkra.)

Kérdem én: a hozott törvények végrehajtási, vagy magyarázási jogát, annyi bűnös cselekedettel megfertőztetett, s a polgári szabadság, mindannyi hóhérjai kezébe, e zárt testület hatalmába tette-e le, vagy a mi kezünkbe!? (harsogó közbedörgés: a szabadon választandók kezébe.)

Kérdem én: lehet-e a zárt testület, mely az absolutismusnak gonoszszág kutforrásából vette táplálékát, merité erejét, a polgári tiszta szabadságnak hü kertésze!? (közhang: nem lehet.)

De mind ezeket elmellőzve, kérdem én: mig a követjelentés megtéve, a törvények kihirdetve nincsenek, a törvények rendelkezésébe, magyarázásába bocsátkozni nem volt-e a legbűnössebb vakmerőség!? (a termet átrázá e szakadatlan felelet: vakmerőség.)

Vagy ha azon gyönyörű testületnek, a törvények törvényéből egy legkényesebb kérdést egyszerre kirántani, s jogaink rovására magyarázgatni kedve jött, — ugyan miért nem tetszett ugyanazon törvényekből még egy másik pontot is kirántani, s megtartani, mely t. i. azt rendeli, hogy ezentül minden bel és kültanácsi ülések nyilvánosak!? Kitűnik a bűnös akarat, mert az igazság a világosságot keresi — (a nép szava: úgy van sötétségben véték bujkál.)

Polgárok! még egy fontos oldala van a dolognak. Az önérzet büszkeségével elmondhatjuk: hogy a győri népnek az egész haza előtt becsülete van, *A győri becsület.* mert a legnehezebb időkben a hazaért tettünk, túrtünk; s ott voltunk a helyen, hol sorsunkat kovácsolták, s a haza boldogságáért, életet s vért áldozni készeknek nyilatkoztok. És e határozat és fertelmes levél, a mi kivívott becsületünkre akart gyalázat-bélyeget sütni, hogy mi vagy nem akarjuk tudni e törvényeket, — vagy mi a szabadságra nem vagyunk érdemesek, mert rólunk, nélkülünk, — a camara obscura avas testülete által a törvények ellen és a polgári jogok

rovására határozni engedünk, tűrünk! — Így áll a tény. — A teendőre véleményem röviden ez: Ugyanazon uton, e határozatát és levelét a tanács ünnepélyesen, saját compromissiójára huzza vissza, — s ezt néki egy küldöttség rögtön adja tudtára, — s a küldöttség jelentését, ide rögtön tegye meg, s egyszersmind adassék tudtára a tanácsnak, hogy míg a törvényjelentés megtevé és a törvények kihirdetve nem lesznek, ülést tartani ne merészeljen, s hogy mi a törvények nevében minden titkos ülések ellen ünnepélyesen ellentmondunk!

Küldöttség a tanács-hoz. Közakarattal LUKÁCS SÁNDOR szónok vezérlete alatt KÁLÓCZY LAJOS, KOVÁCS PÁL, PURGLY SÁNDOR, DURSZA MIHÁLY, PRENG MIHÁLY, ZMESKÁL SÁNDOR, HERGESZELL JÓZSEF, s még számosan küldettek ki, a mondott beszéd tartalma szerint a tanácsnál komolyan, erélyesen nyilatkoznai.

Ugyan e küldöttség lón avval is megbízva: hogy mint e lapok szerkesztője előadá — a nép által elnevezett utczák neveinek felírásáról, — mit eddig a tanács nem teljesíteni elég hanyag volt, — e tanácsot tüsténti intézkedésekre hívja fel. Valamint azzal is, hogy a kétfejű sasoknak leszedése által, csak negatív lépés lévén megtéve, a sasok helyett mindenütt Magyarország czimerét haladéktalanul feltéetni a tanács tartsa köteleességének — mert midőn a magyarok királya is, nem kétfejű sas, hanem Magyarország czimere alatt jött a törvények szentesítésére; hanyagság és nemzetietlenség lenne a királyt nem követni, — mert mi szabad magyar nemzet vagyunk!

Hergeszell védelme. E gyűlésben KERESZTESY AMBRUS, Hergeszell Ferencz volt városi követnek, — ki a tanácsban nem volt jelen, védelmére szót emelt. Erre KÁLÓCZY LAJOS által válaszul a kéznél levő okirat mutatattott fel, melynek homlokán az áll; hogy „a tanács ülésének határozata.“ — Hergeszell Ferencz színte a tanács tagja. — Egyébiránt, kik e gyűlésben részt nem vettek, vagy a határozat hozatalban ártatlanok, itt a népgyűlés, — ott a szabadsajtó, ha szeretik becsületüket, tisztítsák ki magukat! Kálóczy Lajosnak ez erélyes nyilatkozatára

Karvassy védelme. KARVASSY SÁNDOR tanácsos rögtön nyilatkozatát: hogy ő jelen volt ugyan a tanács ülésben, de azt nyilvánosan kívánta tartani, kívánatától a tanács által elűtettet, azután az illető törvénypontokat ő úgy magyarázta: hogy a 10 candidatorokat választási jog az összes választóké, e tiszta magyarázatától is elűtettet, — ekkor elhagyá a tanácsülést s másnap a hitelesítésen sem volt jelen, mert nem akart a polgári szabadság rovására tett ily határozatba befolyjni. Karvassy tanácsosnak nyilatkozatában a nép megnyugodott.

A készleges tanács. A kiküldöttek a reájuk bizottakban eljárandók, a városházhoz mentek a tanácsülésbe. Lukács Sándor a népgyűlés határozatát komolyan és erélyesen előadá. Előadására a tanács mindenben tüstént kész szolgálatát nyilvánítá s egyszersmind azt is kimondá, hogy a tanácsnak akaratóban nem volt kedves polgártársaik jogát megszorítani stb. — Lukács Sándor megkéretett, tegye fel azon pontokat, melyekben a tanácsnak meg kell egyezni s melyekről a tanács a minisiterelnököt stafetaliter rögtön tudósítandja. Lukács Sándor föltevé s tüstént felolvasá; a pontok következők:

A pontozatok. 1-ször. E mostani tanács sem hivatva, sem jogosítva nem érzi magát a

törvényeknek kihirdetése előtt, azoknak legkisebb magyarázatába, — vagy azok iránti rendelkezésbe bocsátkozni, — ugyanazért.

2-szor: A városi tisztújításról szóló törvényeknek 11., 12. és 13-ik §-a utasított magyarázatát s illetőleg határozatát ezennel ünnepélyesen visszavonja, s ezt stafetaliter szórul-szóra a ministeriumnak megírja s jegyzőkönyvbe veszi. Ezek nyomán.

3-or. A tanács kinyilatkoztatja s a miniszteriumnak megírja: hogy a követjelentésig, és törvények kihirdetéséig gyűlést nem fog tartani, — s a legelső gyűlést is már a törvények szerint nyilvánosan tartandja — s magát mindenben a legújabb hozott törvényekhez fogja szigoruan alkalmazni!

E 3 pont szórul szóra elfogadtatott. Ezután e lapok szerkesztője adja elő az utcák neveinek felírása s a magyar czimerek végett hozott népgyűlési határozatot, mely határozatnak rögtöni foganatosítására a tanács késznek s engedelmesnek nyilatkozott.

MENDEL ISTVÁN a tanács védelmére szót emelt, s HINÁR JÁNOS városi *Mosakodás.* főügyészt vádolá be, ki a miniszteriumhoz irandó levelet indítványozá. Erre Hinár bejő, s a tanácsnak különösen megköszöni szivességét, hogy saját bűnüket más vállaira áttenni oly gyönyörűen igyekeznek, kinyilatkoztatja, hogy ő az illető törvényt úgy magyarázta, miszerint a 10 candidátorokat az összes választók választandják. De mert nyilatkozata ellen a többség az ismert absolutistikus magyarázatot állítá fel, azért ő tanácsosabbnak tartá a ministeriumhoz irni, mert bátran hitte, hogy a ministerium ezen absolut magyarázatot magáévá tenni nem fogja. Egyszersmind megemlíté: hogy a tanács, ki eddig öte minden kényesebb dolgok tárgyalásakor az ülésből kiküldi, mondván: most privát conferenciát tartandunk, — most őt bevádolja mint a tanács absolut szellemű határozatának fő tényezőjét.

Ez alkalommal a kültanács részéről nyilatkozatok történtek az ellen, mintha e tanácsi határozatban a kültanács legkisebb részt is vett volna.

A népgyűlés várta a küldötteket.

A küldöttek nevében LUKÁCS SÁNDOR jelentést tőn, a tanácsülésben történteket szórul-szóra elmondá, s többi közt nyilatkozata ez: ime polgárok! ily testület az a belső tanács, tegnap előtt a polgárok jogainak rovására, a törvény magyarázatába bocsátkozott, most meg kijelenti, hogy ő tudja, jól tudja, hogy e jog egyedül az összes választóké, ime polgárok, ily consequens, ily szilárd testület mondá eddig ki a becsületes polgárookra a törvényt, az igazságot! tőletek függ, akarjátok-e ily emberek kezében hagyni az uj törvények végrehajtását, vagy nem!?! (közkiáltás nem akarjuk!)

HINÁR JÁNOS a nép előtt előadá a tanács általi bevádoltatását, elbeszélé *Hinár védelme.* eddigi nyomasztó helyzetét a tanács irányában, védi magát a tanács vádja ellen, ő a törvények szelleme szerint, nem is egyezett, nem is egyezhetett volna meg a szabadválasztásnak ily absolut magyarázatában.

Igy lőn vége az ápril 16-diki népgyűlésnek. Az absolut hatalom rongyai megtanulhatták, hogy a politikai joggal bíró nép nem labda, mit kény és kedv szerint dobhatni időbb-odább, — s hogy a nép szava, isten szava, — ki a

nép ellen vett, méltó büntetését várhatja. — Polgárok! itt a cselekvés ideje, a tér a tietek, ébren legyetek!!!

*Nyilatko-
zatok.*

Nyomon követte a népgyűlést a következő két nyilatkozat :

Nyilvános nyilatkozat.

A tegnapi tartott győri népgyűlésnek ezen város tanácsa és választott polgársága előtt megjelent küldöttsége által a városi eddigi képviselőségnek f. hó 14-ki vegyes ülésében hozott egyik határozata okainak előadásában és ezen testület becsülete védelmezésében — azon közbenszólással „miszerint hasonló egyéni mentegetés a már most szabadon mozgó sajtó útján teljesíthető“ akadályoztatván, minden további saját személyemet illethető védelem helyett ezennel kijelentem, miszerint az érintett népgyűlési események következtében tisztai állásomnak és polgári életemmel együtt járó becsületemnek tekintetbe vétele mellett, benső birám ítélete szerint mindekkoráig pontosan és hiven viselt városi tanácsnoki hivatalomról lemondottam, s ezen lemondásomat szinte ma! napon a városi tanácsnak és választott községnek írásban be is nyújtottam. Minden családosa, minden polgártársaim, barátim, de elleneim is, reményem, ezen nem csekély áldozattal járó lépésemet, melyre — ismételve ünnepélyesen nyilvánítom — egyedül csak a becsületérzés kényszerített, méltányolni, s ily egyéni védelemmel megelégedni fognak.

Győr, április hó 17. 1848.

Mendel István s. k.,
győri közpolgár.

Nyilatkozat.

E lapnak 201-ik számában érintett f. hó 16-án tartott népgyűlésben történtek nyomán enmagam iránti kötelesség érzeténél és Kálóczy Lajos felhívásánál fogva, igazolásomra nyilvánítom, miszerint én, tegnapi napon volt követjelentésem tétele előtt hivatalomat át nem vevén, a f. hó 14-én tartott tanácsülésben részt nem vettem, sőt jelen sem voltam.

Győr, ápril 20. 1848.

Hergesell Ferencz s. k.,
Győrvárosi kapitány.

Mielőtt a törvényben meghatározott kijelölő bizottságot a város megalakította volna, még egy népgyűlésre hívják össze a polgárságot.

*Népgyűlés
ápr. 23-án.*

Ez a népgyűlés ápril 23-án szintén a redout nagytermében folyik le s Rónay Jácint és Lukács Sándor tartanak vérforraló nagy beszédeket.

Rendkívül érdekes e népgyűlés lefolyása, mert ez alkalomra összeszedték hiveiket a vakon vezethető néprétegekből az ellen-

tábor eddig fátyol alatt működő reakzionáriusai is s a népgyűlést a vad szenvedélyek előre elrendezett kitörése mocskolja meg; a nép egy része botokkal jelenik meg s Lukácsot akarja terrorizálni.

A katolikus nép jámborabb tömegeiben azt a gonosz híresztelést hintik el, hogy veszedelemben van a vallása, Kossuth és hivei: Lukács, Kálóczy (jóllehet szintén katolikusok) elnyomják a kath. vallást a luteranus előnyére. *Botrányt rendeznek.*

A védekező Mendelről is későbbiekben derül ki, hogy menyire igazuk volt azoknak, kik őt és hiveit a szabad eszmék ellenségének tekintették.

Az ápril 23-iki népgyűléstről szólva a következőket írja a „Hazánk“:

Megyénk és városunknak jelen helyzete, valóban komoly aggodalmakat költet minden békeszerető jó honfi kebelében. *A „Hazánk“ leírása.*

Iparkodni fogunk röviden és szárazon elsorolni a tényeket, mik legközelebbi napokban előttünk felmerülének; nehogy a méltó elkeseredettség, melly keblünket, azoknak felemlítésénél áthatja, szenvedélyt, s így tán egyoldalúságot kölcsönözzön tollunknak. Husvét előtt egészen nyugodtak leheténk a dolog rendes folyamán, s meggyőződésünk vala, hogy a penitentiális hét alatt mindenki szent dolgokkal foglalkozván, s a keresztények mindenütt békére, testvéri szeretetre, — s más üdvös erények gyakorlatára intetvén, a közcsend, s felebaráti egyetértés még inkább szilárdulni fog közöttünk; s ime csalódánk! az eredmény egészen ellenkező lőn! Egyszerre a legnevetségesb ostobasággal szerkesztett hírek kezdenek a nép közt terjengeni, mik szerint a jelen új írások következtében a lutheránusok a pápista vallást el fogják nyomni, a klastromokat, templomokat elfoglalni, a szerzeteket feloszlatni, az apáczákat szétkergetni s. b. stb. Ehez járult Husvét másodünnepén a szt. Benedekiek egyházában egy — becsületére a derék szerzetnek — *nem* szerzetes pap által mondott egyházi beszéd, mellyben a szónok, mintha a catholica vallást már csakugyan végveszély fenyegetné — hiveit a vallás mindenároni megőrzésére s védelmére hívja fel, fel sem véve az ujonan nyert szabadságot, mellyből jó reájuk háramlani úgy sem fog stb. Mindezen rettentő dolgok létrehozandói s a cathol. vallás leendő megdöntői pedig az absurd hírek szerint Kálóczy és Lukács (mindkettő becsületes pápista ember) kiket már agyonveréssel kezdenek fenyegetni. A zavar nőttön nőtt, s minden jóra kész s minden áron békét akaró városbirónk husvét első ünnepére délután népgyűlést hirdet, a zaj lecsillapítására s félreértések megmagyarázatára.

Iszonyu néptömeg tölul a redout terembe — sokan botokkal — s Lukácsot, midőn szót akarna emelni a néphez, „le vele“! kiabálással fogadják, s már már komolyabb demonstratióra készülnek; midőn egy valódi pap a népből áll a szószékre s malasztos, szívhez szóló szavakkal a kedélyeket lecsillapítja, s mondhatni, — megmenti Lukács életét! Ezen becsületes pap a már többször

dicsérve említett RÓRAY JÁCZINT, a nemzeti őrsereg táborig papja volt. Egyszerűen jelezzük itt fel nevét, hogy ismerje azt az egész haza, s hallatára tisztelettel teljék el kebele! A nép pedig, az a magában jó, de galád izgatók által könnyen tévutakra vezethető, Lukácsot kihallgatá, és megéjlenezé. De miként is emelhetett volna kezét, minden ok nélkül reá, nálunk egyetlen emberére, kit csak kevés napokkal ezelőtt égig szeretett volna emelni?! A gyűlés komolyabb következmények nélkül csendesen oszlott szét! Azonban egyes gyűlölség a felhozott két egyén iránt folytonosan ármánykodik, — Lukács titkon megintetik, hogy életére vigyázzon!

Illy előzmények közt érkeznek meg az új törvények. Kihirdetésükre közgyűlésül jövő május hó 1-je rendeltetik s hirdettetik ki alispáni körlevél által, mellyben már a helységek előljárói is meghivattak. Ezt némelyek a falusi népek úgy akarják magyarázni, hogy előljárók alatt képviselőket értsenek, s falukra mennek. Némely jobbágy helységekben a legnagyobb barátsággal fogadtatnak; de a megyének legnagyobb része szinte vallási féltékenységgel van eltöltve s felizgatva. S ebben van a valódi veszedelem! Vallási térre van áthurcolva erőszakosan az ügy, melly a maga vágásában hagyva, békeszerető s aránylag műveltebb népünk közt, még csak zajt sem okozott volna.

Mindezekhez járul főispánunknak épen a veszedelem közepén történt székéről lemondása, első alispánunknak pedig folyvásti kétes ingadozása; vajjon lemondjon-e ő is, vagy barátai által magát székében megerősíttesse? S míg másutt a közjólét előmozdításán egyesülve munkálkodnak; addig nálunk, belviszonyaink közül egy kisszerű, de igen veszedelmes pártkérdés merült fel, mellynek eldöntése aligha vérbe nem kerülend! Nincs erényes, nincs népszerű hivatalnokunk, ki az ügy élére állva nyílt homlokkal elől küzdene a polgári vész ellen, nincs Nyárink, nincs Rozsos Imrénk, de annál több alattomos machinatio!

A
közcsend
érdekében.

Ily szorongatott állapotban a megyei és városi csendbizottság szükségesnek látta rögtön a ministeriumot a város s megye kétes sorsa felől küldötték által értesíteni s annak bölcs intézkedését s hathatós segélyét kikérni. Helyben pedig következő felhívást intézte a néphez:

Figyelmeztetés.

Béke és csend egyedül azon jóltévő napsugár, mellynek életadó melege által léphetnek életbe legközelebb alkotott üdvös törvényeink. A béke és csend ellenei tehát a törvény legveszedelmesebb ellenségei. Minden lépés, mely a béke és csend ellen van irányozva, felségsértés és hazaárulás.

Hazaárulás, mert : törvényeink a nemzet akaratából, — felségsértés, mert : azok szeretett koronás királyunk hozzájárulásával hozattak.

Megyénk és városunk összes lakossága a legközelebb lefolyt veszélyes időkben — midőn a bizonytalanság a leghiggadtabb kebleket is folytonos ingerültségben tartá — az egyetértésnek és a szeretetnek ritka példáját adá. Ezrenként gyülekeztünk össze kedves hazánk állásáról értesülni, s neń vala semmi zavar, mert velünk volt a szeretet, velünk a testvériség magasztos érzete !

Az alólírott bizottmány kijelenti ; hogy mindazon hírek, mellyek a mult napokban : holmi titkos összezejövetekről, a római katolika vallás elnyomásáról, a szentegyházak elfoglalásáról, a papok üldözéséről keringtek, félreértésből vagy gonosz szándékból eredt koholmányok. Kijelenti : hogy legujabb törvényeink a vallás szabadságnak legerősebb védpajzsai.

Végre alólírottak a nyilvánosság iránti tartozásukat vélik teljesíteni annak kijelentésével, miként mai napon tartott bizottmányi ülésükből néhány polgártársukat olly célból Pestre küldék, — hogy a legközelebb vett ministeri rendelet értelmében — belügyminister urat a veszélyt szülhető bujtogatásokról személyesen értesítvén, őt a béke és rend fentartása iránti intézkedésre felkérjék.

Győrött, ápril 25-én 1848.

*Győrmegyei és városi vegyes
csendbizottmány.*

Ime — zárja be elmélkedését az idézett lap — mig más nemzetek véröket onták a szabadság kivívásáért ; minket isten ingyen, jó kedvéből ajándékoza meg azzal : s a magyar egymás ellen fordul, hogy polgár- és testvér-vért ontson minden ok nélkül, haszontalan mendemondák után, kisszerü pártkérdés felett s Európa előtt mocskotalan nevét a legundokabb bűn s gyáva ostobaság bélyegével önmaga piszkítsa be ! Győriek ! a honnak jelen pillanatokban minden jó flára szükség van ; meg ne szakadjunk, de testvéri kezét fogva, egyesült erővel iparkodjunk a közbész elhárításán. Nem az most a kérdés ; ki mely templomba jár ; de az : kinek-kinek szívében a czudar ámitók pogány bálványainak, vagy a felebaráti s honszeretet szent istenének van-e felállítva szeplőtelen oltára !

A vissza-
vonás.

Polgárok! jó híretek egész hazában elterjedt; mutassátok meg, hogy a nemzet bizalmára érdemesek vagytok! Magas ministeriumunk, melyhez határtalan bizalommal méltán viseltetünk, hathatósan fog bennünket pártolni szorult állapotunkban.

Rónay Jácint. RÓNAI JÁCZINT győri benedekrendi pap, kit méltán neveztek el a szabadságharcz Kapisztránjának, nyílt levelet intéz a magyar papsághoz. A levél igen jellemző a viszonyokra és sok jelenség kulcsát magában foglalja. Így szól:

Szózat a magyar papsághoz!

Bátran emelek szót, mert mindig és mindenütt azon elvek mellett küzdöttem, melyeket most, miután szellem-billincseink lehullottak, nyíltan kimondok az egész nemzet színe előtt.

A magyar szabad, áldassék érte a' felettünk örökös gondviselés! A magyar kivívta vér nélkül szabadságát, áldassék érte a jó király, a dicső nádor, s azon nagy férfiak, kik hatalmas szavakkal felrázták nemzetünket évezredes álmából, és mondák az ébredőnek, hogy szabad, és megmutatták tetteleg, hogy szabad! — Egy európai nemzet sem szunyadt oly soká, mint a magyar! Istenemre mondom, könnyük csordulnak szemeimből, midőn e sorokat írom, büszke vagyok a magyar névre! — És még is, fájdalom rezgi által szívemet, ha meggondolom, mennyire elveszté a nemzet tiszteletét és bizalmát a magyar papság, mely hajdan a béke malasztos ölében, és a csatatéren oly dicsőn állt a nemzettel és a nemzet mellett! És honnét a bizalmatlanság?

Azt hallom minden részről: a világ gyűlöl bennünket, mert a vallás apostolai vagyunk! Igaz, vagynak egyesek, és voltak mindig, kiknek szívökben az erény utolsó szikrája is elhamvadt, ezeknek nem kell pap, és ez igen természetes; de vakság, megbocsáthatatlan bűn volna az erénytelenség bélyegét az egész nemzetre sütni. A nemzet jól tudja, hogy szabadsága, boldogsága csak úgy fog felvirulni, és csak addig ingatlanul állni, míg az erény és vallás szent malasztja illetendí a szabad nemzet fiait! Azon pillanatban, melyben a dicső görög nép elpuhulva letért az erény ösvényéről s a fonyasztó kéj karjai közé dőlt, megszűnt szabad, megszűnt nemzet lenni.

„Így minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledül s rabigába görbed.“

Ne ringassuk magunkat hiú remények közt, mert a felébredés késő és kínos leendő. Legyünk őszinték, ne okozzunk mindig másokat, hanem keressük a hibákat már valahára önmagunkban is. A nemzet tudja, mit tettünk a honért, és a jót, mit tettünk, szent kegyelettel elismerendí; de a nemzet tudja, hogy míg az alsóbb rendű — félve, remegve a jövőtől — nyomorban sinylett; addig fájdalommal kell kimondanom, sokan azok közül, kik fenn ragyogtak, s bőségben usztak, feledve méltóságukat, eszközül használtatták magukat oly

téren, melyre hivatásuk nem volt. És a nemzet elfordult a nagyoktól, mert nem bizott bennök; elfordult a kicsinyektől, mert látta, hogy ők is, kényszerítve mostoha körülményeiktől, akarva, nem akarva eszközök lőnek, mert látta, hogy a mindennapi kenyér sulyos gondjai alatt, őket is elragadák az anyagi érdekek, s feledék a szellemit. De istennek hála, vagynak még köztük férfiak, kiknek szívök, és eszök helyén van.

Barátim! nem külsőségre szólítlak fel benneteket, ezek önkényt követendik a lényeget. Minden előtt legyen szent azon törvény, mely a vallás-egyenlőséget kimondá Tiszteljük a meggyőződést és vallást mindenekben, mert csak így tarthatunk viszonyos elismerésre, tiszteletre és szeretetre számot; csak így fogjuk az erény és vallás magvait sikerrel hintegethetni. — Vagy tán van, ki viszonyos tisztelet és szeretet nélkül akarna még tovább is e honban élni?

Fogjunk kezét a nemzettel, mondjuk meg a nemzetnek, hogy csak vele és általa van számunkra e honban boldogság; rontsuk le az elkülönöző falat, vagy tán azt várjuk, hogy ez romjaival eltakarjon bennünket, és áldás helyett a nemzet átka legyen emlékünkhöz?

Ismerjük el a kor szent igényeit, vegyük tisztelettel és hódolattal, mit a nemzet anyagi érdekeinkben határozand felettünk. Mi hirdetjük a keresztény szeretetet, mi legyünk elsők, kik az egyenlőség elve mellett, örömmel nyújtjuk oda a felesleget, örömmel osztjuk meg mindenünket felebarátainkkal. Kinek sokja van, adjon sokat; és a nemzet és az alsóbb rendű papság örömmel fogadandja az áldozatot. Bizzunk a magyar nagylelkűségben, míg hivei leszünk a nemzetnek, szerető anyaként ápoland bennünket. Munkás kezekre van szüksége a honnak, heréket nem fog, nem szabad túrníe!

Hirdessük a szeretet vallását, a keresztény vallást — Gyujtsuk meg a világosság szövetségét a nép előtt, hogy ismerje, hogy tisztelje, hogy szeresse a szabadságot! Mondjuk neki, hogy csak addig leend szabad, míg megérdemli, míg szabadságával vissza nem él! — Ébresszünk sziveikben bizalmát azok iránt, kik a nemzet szerencsésének mérlegét kezökben tartják, kikre a nemzet jövőjét, mindenét bizta. Mondjuk nekik, emeljenek buzgó imát érettök, hogy azon terhek alatt, melyek oly sulyosan nehezedenek vállaikra, össze ne roskadjanak.

Barátim! ne feledjük méltóságunkat soha! ne legyünk eszközök senki kezében soha! És ha lennének közöttünk, mitől isten mentsen, kik még mindig a multba helyezik reményeiket, kik csak színleg barátai nagyszerű átalakulásunknak, mondjuk ki nyíltan; ha akarjátok: véletek, ha nem: nélkületek lépünk a kitzított szent pályára, melyen reméljük, hisszük, hogy a nemzetek istene boldoggá teendí hazánkat.

Legyünk szabadok, szabadok az önzéstől, szabadok a czim és hivatalkórtól. Legyünk hű sáfárai a vallásnak, hű fiai a hazának. — A tekintélyek kora lefolyott, a czim és öltöny nem tisztelendő többé; legyünk tisztelendők erényben és tudományban, és csak úgy, és addig áldjon isten bennünket, míg hivei leszünk a nemzetnek.

Rónay Jácint.

A közvélemény forrongása, mint ezekből a nyugodtan egymás mellé rakott jelenségekből is következtetjük, mindig zajosabb és zajosabb lett. Az ápril 23-iki népgyűlés még mindig izgatott beszédek tárgya volt s annak hőségé az események torlódása épen azt a Lukácsot tette, kit akkor akartak megsemmisíteni.

A „Hazánk“ legujabb száma nyílt levelet közöl, hozzá intézve:

Nyílt levél Lukács Sándorhoz.

Őn tegnap egy keserű tapasztalattal gazdagabb lőn. Nagynak tartotta ön a népet, melly felépítheti a szabadság templomát, és kicsinynek találta azt, melly áldozatul hajtja meg fejét az önzés, a fanatizmus véres oltára előtt; oly földnek tartotta ön a nép kebelét, mellyből az elhintett mag után fel fog hullámszni az áldás arany kalásza, s terméketlen agyagnak tapasztalhatta lenni azt, miből hideg, élettelen szobrot gyúrhat a néparuló tisztátalan keze.

Kéves nap előtt ünnepeltük meg a költői virágvasárnapot s nem sokára elkövetkezett a megfeszítés szomorú nagypénteke.

A népek története leverő tanuságot nyújt a nép emberének, de ki magasabb czél után eped, ki a nép közt nem számol egyesek hálájára, azt a küzdés nehéz óráiban nem fogja tántoríthatni a balul vezérlett nép rút hálátlansága, mint a nehéz utra kelt vándor nem tér meg félutjáról, ha lábai rögbe botlanak, ha az összefonódott ágak arczát verdesik is.

Őn becsülettel küzdött a nép ügye mellett; szövétneket akart ön gyűjtani járszalagra kárhoztatott polgártársai kezében, s tegnap szomoruan tapasztalhatta, miként a nép karja még erőtelen a szövétneket megóvni a feliasztott denevérek csapkodó szárnyaitól, hogy a győri népnek legkisebb erénye az elismerés, a méltány.

En csak hallomásból ismerem a tegnapi népgyűlés eseményeit, nem hiszem, hogy az önfentartás a szűkkeblű önzés elkényszeredett erőlködése illy eszközkhöz mert volna nyulni, hogy mint sejtik, lehetne szövetség elég lelkiismeretlen, elég bűnös, a népbe a fanatizmus mérgét oltani, s a felvilágosodás és értelmiség ellen áruást követni el, — elborult kedéllyel kérdém tehát, mit vétett ön e fellázadt nép ellen?

Őn soha sem számolhatott, ezt mindnyájan jól tudjuk, az érdeken, az existenciájában megsértett tanács rokonszenvére, ön természetes következményül tekinthető a tanácsal érdekegységben és családirag rokonult bourgeoisie feljajdulását, de a becsületet kézművesek, a nép magvát tevő iparos osztályban ön méltán kereshetett annyi önértetet, annyi megemlékezést a közel multra, melly megtörje az ármány bűvös övét s visszalökje a nyújtott kábitalt; mert az időtől, midőn ön idejét, egészségét szentelé vala fel ez osztály érdekének, az iparnak, nem éltünk még meg egy emberkort. De a hűtlen emlékezet tűnő fátyolán elmosódik a legszebb kép is. Az ember el legyen arra készülve, hogy elfelejtetik.

Ezért nem is említem, mint igyekezett ön még mostohább körülmények közt, annyi zátony és delátio ellenére is tiszteletet szerezni az első magyar nemzetőrseregnek, és a közszellem kifejtése mellett mint igyekezett akkor, midőn a tisztelt tanács urak az elmozdíthatlanság kellemes érzete mellett a nép érdekében vajmi keveset tettek, mint a mult napokban is, becsülést szerezni a győri nép nevének.

Mit vétett tehát ön?

Fellebbenté a titkos fátyolt, mely mögé az értelmetlenség és törvénytelenység menekült, megmutatá a kezét, melly beakará kötni a nép szemét, megnevezi az egyéneket, kik erőszakot akartak elkövetni a szabadságon, a szent küzdés győzelmén.

Önt azonban, tudom, a még tegnapelőtt hozsannát riadó nép tegnapi „feszítsd meg“ e nem tántorítja. De lehetetlen, hogy a becsületes kebel el ne boruljon, midőn látja, hogy a nép, ez óriás, az önzés, az aljas üldözés kezében pusztá eszközzé törpül, midőn tapasztalja, hogy az általunk képviselt elvek és eszmék győzelme által megváltott nép nem bir önérdeke s a körülmények annyi ismeretével, mennyi szükséges, hogy a multon okult nép szabadságát a jövőben megőrizhesse.

De vigasztalódjék ön meg tisztelt barátom; nyugtassák önt meg Európa történetének utolsó lapjai. Az eszmék hatalma nagyobb mindennél, az igazság erősebb mint az ember. Előbb-utóbb a győri nép is öntudatra fog jutni és akkor jaj azoknak, kik a nép vallásosságából szentségtelen kezekkel játékot üzenek, akkor jaj az ámitóknak, kik 1848-ban, a felszabadult sajtó korában a nép vakhitére mertek apellálni s vétkes önzéssel, csakhogy hivatalukat megtarthassák, a népet legőszintébb barátja ellen lázíták!

*

A megye közgyűlése, melyen az új törvényeket kihirdetik, Győr május 1-re van összehíva. PURGLY SÁNDOR bizalmas tanácskozáásra megyé. hívja össze a bizottsági tagok egy részét, e tanácskozáson önként ajánlkoznak a résztvevők, hogy bejárják a megye községeit, megmagyarazzák az új törvényeket s felszólítják a községeket képviselőik megválasztására. E tanácskozás kifejezi meggyőződését, hogy a megye első alispánja s volt orszgy. képviselője BALOGH KORNÉL az ő ismeretes elveivel nem fogja megtartani jövőre székét. Utódjául SZABÓ KÁLMÁN tiszti főügyészt jelölik. A tanácskozáson LUKÁCS SÁNDOR és KÁLÓCZY LAJOS viszik a szót.

Általában véve Balogh Kornél ellen éles küzdelem folyt konzervatív egyénisége és makacsul védett elvei miatt. Czikkek és nyilatkozatok, szónoki beszédek egymást érték s nem minden túlzás nélkül támadták politikai karakterét.

*

Jelentős közügyek. A mindennapi élet gazdagon felbukkanó kisebb-nagyobb kérdései és csetepatéi mellett különösen négy jelentős ügy folyamata foglalta le magának a közélet teljes érdeklődését.

Ezek: a *vármegye közgyűlése*, mely május 1-én volt végbe-
menendő, nyomon követte ezt a *városi tisztújítás* s annak elő-
harczai a kijelölő bizottság körül, ez május második felében, a
nemzetőrségi szervezése és annak tisztválasztása, melynek május
végére volt kitűzve a határideje és végül az országgyűlési *képviselő-
választás* június végén.

*A megye érte-
kezletei.* A vármegye közgyűlésének s egyidejűleg az új, alkotmányos
alapon megalakuló népképviselői megyebizottság szervezésének elő-
munkálatairól egyetmást már a közvetlen előző lapok elmondottak.
A fonál a következőkben folytatódik.

A május elsejére kitűzött közgyűlés előtt a megye alispánja,
DORNER EDE, kit szintén a retrograd elvek előharczosának tartottak
s a következmények szerint nem alaptalanul, maga is tanácskozára
hivta össze a megye főembereit.

Aggodalmát fejezte ki ez alkalommal az alispán, hogy a
korábbi értekezlet eljárása, nevezetesen a községekbe küldött bi-
zalmi férfiak munkája folytán oly tömegek gyűlnek össze a megye
májusi közgyűlésére, melyek rendbontást idéznek elő. KÁLÓCZY LAJOS
és társai azonban megnyugtatták, hogy ami a törvény alapján tör-
ténik, az helyesen történik s rendbontástól félni nem lehet; ha
mégis kísérlete mutatkoznék, szembe kell azzal szállni s a rend-
bontás alapokait el kell hárítani.

Mindezeknél fogva mielőtt a teendők felett tanácskoznának,
meghívják a gyűlésbe BALOGH KORNÉLT, a megye volt követét,
hogy módot nyujtsanak neki a nyilatkozásra.

A tanácskormány meggyőződését fejezte ki a már hallottak
után, hogy „a szívében csirázni kezdő honszeretetnél fogva lék-
szönésével a megye nyugalmának meghozandja polgári áldozatát.”

*Balogh Kornél
visszavo-
mul.* Balogh Kornél megjelenvén, beszédében kifejti a *tényleges* és
nemleges közzolgálat külön-külön jellegét, elismeri a rendkívüli
idők ragadóhatalmát, mely őt hivataloskodása 25-ik éve után a
honszolgálat nemleges terére sodorja s kijelenti, hogy a jelen körülmények közt, midőn a hivatalviselésre a nép általános bizalma szük-
séges, őt hivatalában még a többség sem tarthatja meg; leteszi tehát
tisztségét. E fölött a tanácskormány méltányoló elismerését fejezi ki neki,

egszersmind azt az „erődús proklamációt“, melyet POMPÉRY JÁNOS szerkesztett és felolvasott s a mely a győri polgártársakhoz volt intézve, feleslegesnek tartja kibocsájtani.

Hasonló nyilatkozatot várt a tanácskozmány DORNER EDÉTŐL, ezt azonban ez alkalommal hiába várta.

Ezután elhatározták, hogy:

1. Járásonkint fő- és albirák és esküdtek a velök együtt *Megállapodások.* működendő küldöttek és lelkészekkel a megyét bejárják s a nép megnyugtatót és csoportos bejövételének megakadályozását elintézik.

2. A megyegyűlést Győrött a szabadban, a temető előtti téren tartják meg.

3. Az állandó bizottmány 270 tagból fog állani.

4. A megye választókerületekre felosztásának tervét egy bizottság készíti el.

5. A gyűlés alatt a nemzeti és polgári őrsereg fegyverben áll.

Az aggodalommal várt megyei közgyűlés május 1-én *Május 1.* simán és ünnepélyesen folyt le. Balogh Kornél tetszetős és szabadelvű izű követjelentést terjesztett elő, melyet tetszéssel fogadott a szabad ég alatt tartott megyegyűlés.

Felolvasták az új törvényeket, melyeket a nép nagy lelkesléssel és éljenzéssel fogadott.

Végül felolvasták azok névsorát, kik a legközelebbi tisztújításig a megye-bizottságot alkotják. A bizottságot 160 tagból alakították meg.

Egyetlen zavaró kiáltás sem bontotta meg a rendet, az Egység- *A megyegyűlés.* téren felállított polgári és nemzetőri seregnek nem akadt semmi dolga s a gyűlés végeztével gr. ZICHY OTTÓ lelkes beszédet intézett a hadiakhoz, hogy már most egyesüljenek és alakuljanak át egyetemes nemzetőrséggé.

A városi és vármegyei közélet ezidőben eleven szálakkal volt összefűzve s az idők természetében is rejlett, hogy kölcsönös egymásrahatásuk kiegészítő volt.

A megye állandó bizottmányában a városi közélet előkelő alakjait nagy számmal találjuk; benne volt: LUKÁCS SÁNDOR, *Vezér- KÁLÓCZY LAJOS, KEPESZTESSY AMBRUS, ZISKA JÓZSEF, RADÁKOVITS JÓZSEF férfiak.* (Vas Gereben), NAGY LÁSZLÓ, MERSITS MIKLÓS, ZMESKÁL SÁNDOR, LEPOSA JÓZSEF, SZABÓ BÉNI, FERENCZY SÁNDOR, HORVÁTH FERENCZ,

KOZMA IMRE, KOZMA SÁNDOR, PERLAKY DÁNIEL, ifj. VÖRÖS JÁNOS, NAGY ISTVÁN, SZALACSY JÓZSEF, ZICHY OTTÓ, MENDEL ISTVÁN stb.

A megye központi választmányába az első alispán elnöklete alatt a következők nevezettek ki:

<i>A központi választmány.</i>	Gr. Zichy Ottó,	Zmeskál Sándor,	Szabadhegyi Móricz,
	Purgli Sándor,	Keresztessy Ambrus,	Hunkár János,
	Kálóczy Lajos,	Boros Sándor,	Szabó Zsigmond,
	Kozma Imre,	Matkovich János,	Német Sándor,
	Lukács Sándor,	Óry István,	Hunkár Sándor,
	Gyapay Dénes,	Zmeskál István,	Kis Mihály
	Kozma Sándor,	Bodrogi József,	és nyolcz községi előljáró.

Választókerületek.

Az 1848. V. t.-cikk alapján ugyancsak ekkor osztották be a megyét választókerületekre, és pedig a tósziget-csilizközi (Öttevény székhelylyel), a sokoróaljai (Téth székhelylyel) s a pusztai (Peér székhelylyel) kerülete.

A szépen kimondott megyei határozatoknak azonban kevés foganatja lett, mert akiknek a foganatosítás tisztókben állt volna, e kötelezettségüket szándékosan vagy egyszerű hanyagságból, de nem teljesítették. Junius 3-án panaszkodik nyílt levélben GYAPAY DÉNES, hogy kerülete székhelyén Öttevényben megjelenván „csalatozással és lelkét átrázó ébredéssel“ tapasztalta, hogy a központi választmány határozatai mint el lettek hanyagolva. A községek lelkészei közül többen az összeirási határnapokat sem hirdették ki, a megye pedig tudósítást sem küldött egyes községeknek. Ennek folytán választók összeírására sem igen jelentkeztek.

*

Túlzások.

Az eseményeket ma már nyugodtan szemlélhetjük s tárgyilagos ítélők lehetünk felettük. E helyzetünkben megállapíthatjuk ma már azt is, hogy az a szenvedélyesség és túlzás, mely az egyes jelenségek tárgyalásánál a szabadelvűség szóvivői részéről nyilvánult, mintegy önként megteremtette a konzervativizmus részéről a visszahatást s a hirtelen vádaskodás, nyilvános megbélyegzés e szónoki korában sokan, akik csak természetes kritikát akartak gyakorolni a tények felett, mintegy bele lettek lökve az ellentétes szélsőség árájába.

A gyors haladás maga teremtette meg magának az elkeserített ellenségeket, akiknek különben tisztos csoportja árnyékában

azután az igazi reakció is ellappangott és hintette a néptömegek megnyílt szívének barázdáiba a konkolyt.

Egyidejűleg a leirt eseményekkel, sőtét panaszkodást is olvassunk egykorú nyomtatásban a győri és vidéki viszonyok felől. Ime :

Egy idő óta Győr megyében a reakciónak vészes jelei mutatkoznak. *A reakció jelei.*

A székvárosban s a falukon gonosz emissariusok bujtogatják a kedélyeket, megtámadva az emberi kebel nyugalmát, aljas eszközökül használva fel, mi az emberben a legnemesebb, a vallásosságot, rémképekkel, czudar koholmányokkal lázítva a külön vallásukat egymás ellen, hogy aztán a testvérviszály lángjai közül kiálthassák a világnak, miként e nép szabadságra még éretlen, hogy a feldúlt rend, az elárult szabadság árán vásárolhassák tán meg azon hatalmat és befolyást, mely nekik a bukott kormány erkölcstelenítő pártfogása alatt jutott.

E lázítások több helyt olly férfiak ajkain szóltak meg, kiknek hivatásuk a szeretet és egyetértés hirdetése.

A vesék redőit csak isten láthatja, de az eszmélő, a figyelmes ember előtt nem vonulhat el nyom nélkül a pillanat, s lehetetlen, hogy iszonyu meglepetéskint fel ne tűnjék azon öszhangzó működés, azon egybefüggő találkozás a külön tényeknek, mik az irány veszélye mellett a mozgalmak egységére mutatnak. Mi ismerjük az önzés hatalmát, melyet nagygyá az eszközök választásabani határozottság szokott növeszteni, tudjuk, hogy az elsülyedés percében az önfentartás erőlködése a végletekre is kész, azonban ismerjük az eszme, az idő hatalmát is, tudjuk, hogy a különörök összeütközésekor elébb-utóbb az nyereget, mely az éggel szövetkezett.

Ki a viszály, a gyűlölet ördögét idézi fel, átkot aratand, ellene a nép haragja fog fordulni és ha elbukott, nevét iszonynyal említendi a késő maradék.

A kor, és hazánk újabb eseményei, a szabadság győzelme a szolgaság bilincsein, temérdek érdeket és személyességet sértett és sepegt el; mert az események hatalma elzúzza az egyest, hogy emelkedjék az egész. Azonban vannak emberek, kik jobban szeretik magukat, mint a hazát, kik pillanati haszonért megalkusznak a szolgasággal is. E mellett hazánk kebelében a külön nemzetiségek pártharcza is dúl, míg itt-ott a régi utáni vágy rabsóhaja is kezd emelkedni, mert ki a börtön fülledt levegőjéhez szokott, annak mellét az isten tiszta lege szorítja. Ezerszeres bűn, hazaárulás lenne tehát most még a vallásviszály szövetnekét is meggyújtani, kockára tenni mindent az örült vigasztalásért, mely Samsonnal megrázatá a királyi palota oszlopaikat. De ti barátim nem is vagytok Samsonok, habár vakságra nézve azok is vagytok.

A reakciós politikának egyik rajongó eszköze, az ur feltámadásának magas ünnepén árulást követett el a szabadságon az által, hogy a hívők előtt az ipar és kereskedés pangását, a hitel ingadozását, mint a jelen események közvetlen eredményét s az ünnepelt szabadság keserű gyümölcsseit mutatá fel.

A túlbuzgóság az ellenkező irányban is jelentkezik, nemcsak a negyvennyolczasok körében; és még keserűbb gyümölcsöket terem.

A „Pfaffen-
zwicker“.
A benzések templomában egy fanatikus egyházi szónoklatot mond el ezekben a napokban egy lelkész (nem benzés). A hitszónoklatra vonatkozólag kárhoztató megjegyzéseket tesz a „Hazánk“. Nemsokára egy röpirat jelenik meg („Pfaffenzwicker“), mely gúnyoros modorban szól a pápákról, papokról s egyes egyházi intézmények eredetét fejtegeti. DRESMITZER püspöki helytartó hasonlóképen röpiratban válaszol, nem védelmezi az egyház férfainak gyarlóságait, megtévedéseit, de védi a vallást. Efölött természetesen nyíltan és suttogva sokat beszélnek a városban s kiki a maga érdeke szerint szítja a hangulatot és így terjed szélesebb-szélesebb körre a méreg elesett cseppje.

A kath.
autonomia
A katolikusok körében nyomtatott aláírási iveket köröztetnek, melyeken a következő kívánat foglaltatik :

„Alulírottak a bevett minden vallásra nézve a törvényileg kimondott viszonzosság és egyenlőség elve szerint óhajtuk és követeljük, hogy mi katolikusok a vallás és iskolai alapítványi javadalmakat magunk, egyháziak és világiakból álló bizottmány által kezelhessük, és azokkal szentegyházaink és iskoláink szükségére rendelkezessünk.“

Az ivek felizgatják a közönséget, a sajtóban heves támadás történik az eljárás ellen, mely a különben is ideges időkben tápot ad az izgalom terjedésének. Ebből ismét nagy vita támad s röpiratok czáfolják egymást.

A polgármester az ivekből tiz darabot összeszed és felküldi a ministeriumnak.

A gyűlölködések mérgét akarja közömbösíteni erre az a nyílt levél, melyet egy áldozár, BENŐFY SOMA ad ki a „Hazánk“ május 16-iki számában :

A magyar kath. papsághoz.

Szózat
a papság-
hoz.
A rémültség aggasztó körülmények közé szorítottunk, midőn békés átala-
kulásunkat némelly jó urak és papok — jónak látják vallási tekintetből is akadályoztatni. A vallási háborgások hire is kétségbeejtő, ugyan azért most, midőn a vallás ürügye alatti bujtogatások kezdik föl-föl ütögetni kísértetes fejeiket, most legszorosb kötelességünknek tartjuk: elismerni és kijelenteni, hogy religiónk veszedelemben épen nincsen. A szabadság, egyenlőség és testvériség szavak, isten ujjal irvák hazánk egére; és mi e szavakat lelkünk lelkéből visszhangoztatjuk; mert szentül hiszszük, hogy épen e szavak kezessé-
kednek religiónk s polgárságunk mellett, mint tovább szentül hiszszük azt is, hogy épen így biztosan közeledhetünk célunk szentélyéhez Ami pedig anyagi

érdekeinket (mint nem kulcsát a mennyországna) illeti: teljesen megnyugszunk az új kormány bölcs rendelkezésin.

Az isten és hazá szent nevében valljuk: hogy minden gondolatunkat, szavunkat, cselekedettinket ugyancsak az isten dicsőségére és a hazá boldogítására akarjuk szentelni. A szeretet legünnepeltebb jelszavunk s ennek rendületlen hangoztatásával háttérbe szorítunk s kárhoztatunk minden oly szándékot, mely az önzés bűnbélyegét viselné magán.

Egyesüljünk, egyesüljünk tehát evégre, mely nem elárulása, sőt emelése ügyünknek, igérjük és fogadjuk: hogy egész resignációval készek leszünk halálíg fölvilágosító szót emelni a türelem, rend, béke és bizalom érdekében; tökéletesen meg levén győződve arról: hogy szabad hazában legszabadabb a lélek, ennek hite és elvei.

A ki velünk nem tart, istentagadó és honáruló. Istentagadó, mert nem az isten szíve szerint cselekszik, midőn földi kincsekért az evangelium fegyverével akar küzdeni; holott az evangéliom ép e pontnál fegyverkezettette le a Melchisedek rendén levő egyházi szolgát. Honáruló; mert isteni levén a has, egyéni javainak utánna teszi a hönboldogságot, sőt testvér-vérrel kívánja befecskendezni a nemzet megváltásának napját. Igen, aki velünk nincsen, az ellenségünk; s mi ezennel újra fogadjuk, hogy ellenségünket gátolni gazterveiben soha meg nem szününk; magunk pedig végre ismét fogadjuk, hogy bujtotatók nem leszünk, s a közjóért mindent megteszünk.

E nyilatkozatot nem teszi fölöslegessé az új kormány legszigorubb fellépése sem; már csak azért sem, mert a szigoru intézkedés ijesztheti ugyan a vallás szín alatt bizgatókat; de meg nem nyugtatja a népet. Ellenben mihelyt a fő és alrendü papság annak módja szerint magáévá teszi szavainkat, azonnal fölösleges minden ijesztgetés és aggodalom. Rajta tehát még ma, nem holnap! mert minden percznyi halogatás rosszabbat szülhet. Ugyanazért az illető papságon kívül, minden hírlap ezennel felkéretik, hogy e felszólalásunkat közölni és hathatósan előmozdítani legszentebb tartozásának érezze.

Többek nevében:

Benőfi Soma,
áldozár.

Az éber örök, kik városunkban és megyénkben a közélet <sup>A zsidó-
kérdés.</sup> folyását ellenőrizték és a szabadság növekvő fájának fattyuhajtásait lenyesték, körültekintők és erősek voltak kötelességeik teljesítésében. Daczára folytonos aggodásnak, nem történt itt sem rendzavarás, sem zsidóüldözés, sőt május derekán a következő „nyilatkozat“-ot olvassuk a győri lapban:

Nyilatkozat.

Azon általános izgatottság és hevültség között, melynek folytában ezen három szent szavak „szabadság, egyenlőség és testvériség“ balul értelmezve és felfogva ahelyt, hogy mint valódi értelemben az embert felemelnék s magas

hivatásának felfogására vezérlék volna — botrányos kicsapongások ürügyéül használtattak s több helyeken hitsorsosink esének áldozatul — városunk ment maradt ez idáig a szennyes önérdek s türelmetlenség fekete foltjától, melyet a történet nagy könyvének évlapjain Magyarhon több, de nem magyar, hanem tót és német ajku városi irányában letörülhetlen betikkkel jegyez fel a kérelhetlen igazság.

A megyei és városi hatóságok, úgy szintén az összes polgárság és tanuló ifjuság erélyes együttműködésének eredménye a fentartott csend és béke, — valamint az is, hogy személy s vagyon biztosság zavarva nem lőn, — s hogy a zsidónak személye és vagyona is hasonló tiszteletben részesült — s illyképen lőn kiérdemelve — hogy Győr város lakosi a most már testvéreileg egyesült polgártársak méltók arra, hogy legyenek e szabad honnak szabad fiai.

Hála érzetünk kényszerít és kötelez ezen őszinte nyilatkozatra s az édes tudat, hogy mi is e város lakosai vagyunk, mely a vész napjaiban kemény és elhatározott, a boru eltunte után pedig méltányos és igazságos vala — emeli kebelünket.

Vajha Győr, ezen ugynevezett magyar Marseille, követné tovább is e várost haladásban és türelemben — s lenne ő és legyen — napról napra virágzóbb, nagyobb és tartalmasabb. Ez legforróbb óhajtatunk s ezzel kapcsolatban az, hogy legyen minél több alkalmunk kötelességünk pontos teljesítésére s ha úgy kívántatnék, bár milly áldozattal legyőzhetni s tanusítani, hogy szívünk távol minden elzárkódási szellemtől, városunkért dobogva ver s annak méltó lakosi vagyunk.

Az egész zsidóság nevében.

Ijedelmek. Az ilyen félelmes hirű időben különben a legkisebb zörejre is össze szokott rezzenni a közönség, mert mindig a legrosszabbat véli maga előtt.

Május 6-án például hajnalban dobpergés riasztotta fel a várost, fegyverbe hitták a nemzeti őrsereget. Képzeltető az általános zavar és félelem. Az asszonyok mindnyájan mint Hector felesége bucsúztak férjeiktől és férjeik nem mindnyájan érezték magukat Hectoroknak.

Reggel azután 35 kocsin kiindult a sereg a vész színhelyére, Ravazdra. A vész pedig abból állott, hogy a ravazdiak az uraság erdejét dézsmálták s az uraság ügyvivője attól tartott, hogy elviszik az egész erdőt, stafétát küldött tehát Győrbe. Szakemberek azonban oda nyilatkoztak, hogy a ravazdiak nem épen az új törvények óta dézsmálják azt az erdőt.

A haza felelősei. Nem is itt rejlett a rémulékenységek gyökere, hanem onnan a távolból szívták a gyökérszalak a tápláló nedvet, az alföld déli részéből, ahol égett már a lázadás üszke, a Kárpátok közül, ahol morajlott a veszedelem s a Dráva mellől, ahonnan átszillogtak

Jellasich bán fegyverei. Ezekhez járult még a közel Bécs forrongása. Ezeket a fellegeket kell mindig az események fölé képzelni s megnyerjük bennök a sokszor érthetetlen jelenségek titkos rugóit.

*

A város tisztujításának előzetes mozgalmaihoz is képzeljük hozzá e fent úszó fellegeket, vegyük számításba azt a küzködést, melyet a természeténél fogva konzervatív, vagyonos, jobbára német városi kalmár-elem a felforgatóknak elhiresztelt reformálókkal szemben kifejtett. *A városi tisztujítás.*

A városnak is az új közjogi törvények alapjára kellett helyezkednie, vagyis a közjogi képviseletet újjá kellett szerveznie s a tisztujításhoz a kijelölő bizottságot meg kellett választania.

Május 9-én megalakítja a város közgyűlése a törvényszerű kijelölő bizottságot a következőleg:

Elnök: TÓTH IMRE.

Tagok: CANEIDER JÓZSEF, TOSCANO JÓZSEF, gr. ZICHY OTTÓ, HABOSY PÁL, MÜLLER JÁNOS, NYIKOS BÉLA, FÁBRY JÓZSEF, HORVÁTH DÁNIEL, MARTON IGNÁCZ, HAAGEN ISTVÁN, TÉHÖLY JÁNOS, PUNTI GÁM JÁNOS. *A kijelölő bizottság.*

Majd összeírják a választókat, megállapítják, hogy az új törvény értelmében a képviselők száma 94 lehet, kitűzik a tisztujítás május 22-ikére és a következő napjaira, kimondják egyszersmind azt is, hogy a törvény 24. §-a szerint a szavazás titkos lesz.

A képviselők választására nézve pedig megállapították, hogy a 94 közül 39 a Bel-, Ferencz- és Ferdinándvárosból, 32 Ujvárosból, 16 Nádorvárosból, 7 pedig Szabadhegyről lesz választandó.

1848. május 22-én s ezt követő napokon tartott tisztujítás eredménye a következő volt. Lássuk, kik a nagy korszak vezérlő emberei: *Az új tisztikar.*

Polgármester: KORBONITS ISTVÁN, volt főjegyző.

Bíró: STEFFANITS JÓZSEF, eddigi bíró.

Kapitány: BUGLI PÁL, volt belvárosi főhadnagy.

Tanácsnokok: ANVANDER FERENCZ, volt polgármester, BEKE AUGUSZT, CSABY JÓZSEF, ZÁNTHÓ MIHÁLY, TOMCSÁNYI (előbb Tomencsek) FERENCZ, MENDEL ISTVÁN, BERZAUTER LAJOS, KÁRVASSY SÁNDOR, KLIMISCH JÓZSEF, LANDHERR JÁNOS.

Főjegyző: ZMESKÁL SÁNDOR ügyvéd.

Aljegyző: HORVÁTH ENDRE.

Törvényszéki jegyző: LEHNER JÁNOS.

Levéltárnok: STREIBIG KÁROLY.

Tiszteletbeli aljegyzők: ANGSTER EDE, LEFEBRE LAJOS és STREICHER KÁROLY.

Főügyész: PROBSZT FERENCZ,

Tiszteletbeli alügyészek: KOVÁTS JÓZSEF, ZÁNTHÓ LAJOS, TOSCANO KÁROLY és PETANOVICS ISTVÁN.

A törvénytészeket a megválasztott tanácsból következőkép állították össze:

Elnök: STEFFANITS JÓZSEF.

Ülnökök: BEKE AUGUSZT, ZÁNTHÓ MIHÁLY, MENDEL ISTVÁN, BERZAUTER LAJOS, KARVASSY SÁNDOR, LANDHERR JÁNOS.

Gazdasági hivatalnokok:

Földbirtoki tiszt: ECKER JÁNOS.

Számvevő: BÉKEFFY GYÖRGY.

Számtartó: FEHÉR ISTVÁN.

Egészségi ügyelő hivatalnokok:

Főorvos: ERŐSS LÁSZLÓ.

Betegházi orvos: PROHÁSZKA FERENCZ.

Rendes sebész: PACHL JÓZSEF.

Betegházi sebész: BEGNA JÓZSEF.

Tiszteletbeli sebész: KORNIOFFER JÓZSEF.

Rendes mérnök: POODER NEP. JÁNOS.

Rendőri tisztek:

Kapitány: BUGLI PÁL.

Belvárosi főhadnagy: PUTTER ANDRÁS.

Ujvárosi hadnagy: HORVÁTH ISTVÁN.

Nádorvárosi hadnagy: GALLAUNER JÁNOS.

Szabadhegyi hadnagy: IKKER JÁNOS.

Választás alá nem kerültek a következő szak-hivatalnokok

Pénztári hivatalnokok:

Házi pénztárnok: HUBNER ANTAL.

Hadi pénztárnok: CSILLAG JÓZSEF.

Pénztári ellenőr: SOMOGYI MIHÁLY.

Árvaszéki hivatalnokok:

Gondnok: SZAVÁRY JÓZSEF.

Ellenőr: GRÖSSING JÁNOS.

Segéd: LINEKKER JÁNOS.

Alapítványi hivatalnokok:

Pénztárnok: LENGYEL IGNÁTZ.

Ellenőr: DRENGBESSER JÁNOS.

*Az 1848-as
képviselők*

Az 1848-iki választott képviselők pedig a következők lettek:

Bel-, Ferencz- és Ferdinánd-városiak:

Wurda János	Habosy Pál	Buchterg János
Perlaky Dániel	Schäffer Jakab	Dursza Mihály
Horváth Dániel	Toscano József	Kálóczy Lajos
Noisser Ernő	Tóth Imre	Stinner Sámuel
Ferenczy Sándor	Marton Ignác	Szinger György
Caneider József	Brenner Sebestyén	Hupka György

Nyikos Béla	Pöschl György	Fischer József
Link Mihály	Reichhüter Ferencz	Günther Mihály
Hergesell Antal	Lantai Sándor	Hermann János
Schandl János	Purgly Sándor	Lacza Ferencz
Fábry József	Lukáts Sándor	Vogt József
Krahn János	Horváth Kristóf	Király Lajos
Hoffbauer Károly	Mendl Ignác	Horváth Endre

Ujvárosiak :

Haagen István	Tóth József	Bálint Sándor
Bősze Péter	Legény Ferencz	Vörös István
Preng Mihály	Winkle Ferencz	Nagy János
Rajki Ferencz	Domonkos István	Fekete István
Kaulz Ignác	Micheller Pál	Kindermann Ferencz
Fábián Ferencz	Halma János	Angyal Lőrincz
Boér József	Edl Adolf	Szabó József
Czechmeister. Pál	Dobos Ignác	Toschl János
Kozma János	Posonyi Ignác	Hetsey József
Puntigám János	Szentmihályi Ferencz	Fehér István
Hergesell Ferencz	Marchart Ferencz	

Nádorvárosiak :

Hechtl Frigyes	Thoma János	Szuchentruk János
Latesz Jakab	Szodtfriedt Mátyás	Szűts Lajos
Müller János	Balogh János	Schmikl Pál
Spáth György	Hergesell Ferencz idb.	Spiró Pál
Hetsch Mátyás	Markovits András	Lucardy Sebestyén
	Gaszner Ágoston	

Szabadhegyiek :

Gróf Zichy Ottó	Horváth Péter	Czapp István
Csányi Ferencz	Boczor János	Lakner Ferencz
	Mondovics István	

A választás elnöke, az öreg TÓTH IMRE, miként Simeon, bol- *Választás után.*
dogan, hogy e nap örömét még megérhette, a befejezett választások
után ímígy bucsúzott el az ezrekre menő választóközönségtől:

„Tisztelt polgártársaim !

Miután polgártársaim bizalmának kifolyása emelt ezen helyre, ennek engedve hódolni legszentebb kötelességemnek tartottam.

Tiszta kebellem 's a' legjobb szándékkal indulván 's járván el hivatásomban, a' reám ruházott kötelességeknek bevégezése után, 's a' közbizalom úttján megválasztott 12 bizottmányi társaimnak ernyedetlen fáradozásukért és szíves közre munkálásukért hálámat és köszönetemet nyilvánítom.

Egy Istenem, egy a' hazám, 's én mint ennek csekély fia, de hű fia, nem adhatok elég hálát a' Mindenhatónak, hogy agg napjaimban meg engedé érnem, az emberi és polgári jogoknak ember társaimmal egyenlő élvezetét, — nyugodtan szállhatok már most siromba, mert hazám nem rabszolgák, hanem szabad polgárok szép hazája, melynek felvirágoztatására 's boldogíttására, hátralévő napjainkban ha csak mint csekély tényező jelenhetek is meg, éltem legszebb perczeinek tartandom.

Egyébiránt, ha netalán a reám ruházott kötelességeknek kellőkép meg nem felelhetek, bocsássanak meg polgártársim a' gyenge embernek, kiben az akarat tiszta, a' czél polgártársaim java és egyetemes boldogsága volt. . .“

*

*A sajtó-
szabadság.*

Az 1848-as törvényczikkek sorozatában a XVIII-ik a *sajtószabadságról* szólott. E szentesített törvény alapján meg kellett alakítani az esküdtszéket is. Lássuk, kiket választott be Győr az első esküdtszék tagjai sorába s milyen volt az első esküdtszék szervezete.

Vizsgáló bíró: A város kapitánya.

Közvádló: A tiszti főügyész.

A perbefogó bíróság tagjai:

Elnök: Korbonits István polgármester.

Ü n ö k ö k :

Ferenczy Sándor	Beér József	Vrana István
Noisser Ernő	Szűts József	Mészáros Sándor
Vogt József	Karvassy Kálmán	Zittritsch Mátyás
Hergesell Antal	Szubovits János	Keresztessy Ambró

*Az első
esküdtszék*

Az esküdtszék tagjai:

Az első sajtó-vétség elkövetésétől számítandó		1-ső negyed-évre.
Fügi Ágoston	Kozma Imre	Szabó József
Kozits István	Turcsányi János	Thoma János
Perlaky Dániel	Gallauner Antal	Mayer Károly
Krahm József	Puntigam Rudolf	Rittmüller Ferencz
Nyikos Béla	Kautz Ignác	Szabó Márton
Horváth Kristóf	Lacza Ferencz	Fábián Ferencz
Lengerer János	Joachim János	Ecker Adolf
Rajki Ferencz	Pakrócz József	Marton Ignác
Hupka Alajos	Horváth Endre	Kováts Ferencz
Fábry József	Barla János	Weber Ignác
Ringthan Ignác	Horváth István	Szuchentrunk János
Hetsch Mátyás	Müller János	Szodtfried János

A 2-i k e g y e d é v r e :

Zombath Antal	Vurda Ferencz	Schäffer Jakab
Ney János	Winkle Ferencz	Gróf Zichy Ottó
Adler Ferencz	Preng Mihály	Karvassy Ágost
Fischer József	Habosy János	Lummitzer Károly
Lengyel József	Hergesell Ferencz	Caneider József
Reichhüter Ferencz	Mendl Ignác	Brunner Sebestyén
Zathureczky Samu	Domonkos István	Bálint Sándor
Horváth Dániel	Maróthy Mihály	Strauss János
Hofbauer Károly	Toscanó József	Schmidt Ignác
Jankó István	Eckstein István	Peitzer András
Latesz Jakab	Kálóczy Lajos	Váczy Péter
Dursza Mihály	Günther Mihály	Gönczöl Antal

A tisztujítás eredménye nem elégítette ki a közvéleményt, mely ^{1 város a} azután zúgolódott a czéhek ellen, hogy személyek által rábeszéltetni engedték magukat a részrehajlásra s fegyelmezett tömeges szavazataikkal eldöntötték a választás esélyét, anélkül, hogy az igazi népakarat érvényesülhetett volna. ^{tisztujításról.}

Polgármesternek a szabadelvűek HERGESZELL FERENCZET szerették volna, ki már 3 év óta városkapitány, két országgyűlésen pedig követ volt. Birónak BEKE AUGUSZTOT, főjegyzőnek pedig LUKÁCS SÁNDORT. A kulisszák mögött azonban másként intézték a sort. HINÁR a tisztui ügyész is kimaradt.

ZICHY OTTÓ gróf a tisztujítás kedvezőtlen kimenetele felől czik- ^{Zichy pro-}keztén, kifejti, mily programot kellene a tisztikarnak megvalósítani. Mindenekelőtt a rég emlegetett *lovassági laktanyát* kellene létrehoznia. Azután egy *nemzeti színház* építése, a *sétatér* rendezése, díszítése, a város *utainak* elkészítése, a *vásárállás* czélszerű berendezése és szabályozása, a nádorvárosi *por- és sárfészek* megszüntetése, végül a *nemzetőrség* azonnal leendő szervezése és felfegyverzése. Ezeket jelzi a legszükségesebb és legsürgősebb teendőknél. Amint látjuk, modern és gyakorlati érzékkel voltak már akkor e kérdések megválogatva, a haladó párt jó uton haladt.

Mindezek a kérdések azonban nagyon is elmaradtak a megoldástól. Egyet nem lehetett már tovább odázni: a nemzetőrség megalakítását, ez tehát a már megkezdett nyomokon tovább haladt s amint a következőkben látjuk, be is fejeződött.

A nemzet-
őrség.

A nemzetőrségi törvény értelmében minden városi lakos, aki féltelket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot tulajdoni joggal bír, avagy ily birtok híjával 100 p. forint évi jövedelem után fizet adót, 20 éves korától 50-ig tartozik a nemzetőrségben szolgálatot tenni.

Győrnek volt már az előző időkből polgári őrserege és pedig magyar úgy, mint német. A nemzeti (magyar) polgári őrsereg 1847. júliusában ülte nagy diszszel zászlószentelési ünnepélyét, ez alkalommal tünt fel először LUKÁCS SANDOR, Zichy Ottó gróf titkára egy pályanyertes munkája előadásával. („A magyarországi polgárság multjáról.“) Az ünnepélyen MOGYORÓSSY kanonok mondott misét, az őrsereg első zászlóalját gr. ZICHY OTTÓ őrnagy vezette s Lukács szónokolt.

Polgár-
örök.

A negyvennyolczas szelek egyesítették a polgári őrsereget s ápril 20-ikáról a következő rendszabályokat találjuk, melyek egyébként leginkább a tisztelési szertartásokat írják elő:

Sz. s kir. Győr városa egyesült polgári őrserege számára alkotott

rendszabályok:

Rend-
szabályaik

1-ör. Kedves hazánk, közös érdekeink t. i. a vagyom és személy bátorság nevében, minden fő- és al-tiszt urak, s az egyesült polgári őrsereg minden köztivézei czennel felhivatnak, hogy fő-, illetőleg al-tisztjeik rendeleteinek híven engedelmeskedni, a szükség esetében adandó jel-dob-szóra, a hozzájuk legközelebb eső őrhelyen, diszöltönyben és fegyveresen, a lehető leggyorsabban megjelenjen, s a közbátorságot és rendet, mint az igazi szabadság egyik talpkövét, minden erővel fenntartani, — az egész egyesült polgári osztály közbeesülésének elvesztése fenyejtéke alatt, el ne mulasszák. — Ugyan ezen kötelességek teljesítését igényeli közös édes hazánk, a vagyom és személyes bátorság, e szabad királyi város minden nem egyenruhás polgáraitól is.

2-ör. Különösen meghagyatik az őrségnek és az öröknek, hogy tanyáját, illetőleg őrhelyöket, a kiszabott idő alatt el ne hagyják, minden körülményt éber figyelemmel késérjenek, az örök szükség esetén fegyverre kiáltsanak, körülöttök nagy öszvecsoportozásokat s minden rendtelenséget elhárítsanak, és senkivel társalgásba ne ereszkedjenek.

3-ör. Ha az al-ezredes vagy őrnagy ur diszöltönyben kardosan jön az őrállás felé, az ör fegyverre kiált, és mind ő, mind az egész őrség tiszteleg, — ha pedig azok kard nélkül jönnek, akkor az ör csupán csak fegyvert huz

4-er. Ha más fő-tiszt ur jön diszöltönyben karddal, az ör csak tiszteleg, kard nélkül jövönnek pedig szinte csak fegyvert huz.

5-ör. Ha al-tiszt diszöltönyben fegyverrel jó, az ör fegyverét meghuzza, ha fegyver nélkül van, fegyverét karra véve megáll.

6-ör. Ha egy osztály, század, vagy szakasz, fő-tiszt vezérlete alatt jön, az ör fegyverre kiált, ő maga tiszteleg, az őrség pedig rendbe áll, — ha azonban lobogóval jön, akkor az őrség is tiszteleg. — Ha a szakaszt al-tiszt vezérli, csak fegyvert huz az ör.

7-er. Ha valamely rendezett ünnepélyt tartó ember tömeg, vagy egyházi körmenet jön, fegyverre kiált az ör és csak az ör tiszteleg, az őrség pedig rendbe áll, az őrség is tiszteleg azonban akkor, ha az egyházi körmenettel szentség is vitetik.

8-or. Akkor, midőn bármely törvényes hatóság testülete diszöltönyben kardosan vonul el az őr előtt, ez fegyvert huz.

9-er. Miután az itt állomásozó sor-katonaság az egyenruhás polgári őrsereg, őrség és ezek egyes egyénei irányában a' fenn körülírtakat egész pontossággal teljesíti, s a kellő tisztelgéseket és üdvözléseket megadja, — a kölcsönös viszonyosság igényeli, hogy a polgári katonaság is mind azokat a sor-katonaság irányában teljesítse.

10-er. A fennirt tisztelgések és üdvözlések a jelen rendszabályokban elősoroltakon kívül senkinek nem adatnak.

Költ Győrött az 1848-ik év tavaszelő 20-án.

Tóth Imre s. k.

al-ezredes.

Ebből lehet megítélni jellegét és jelentőségét is az ily polgári őrseregeknek.

Leginkább külsőségekben nyilvánult a hivatásuk. Nagy háborúskodások folytak afölött, vajjon a magyar, vagy a német polgári őrsereg vonuljon-e ki a körmenetekhez, rendszeren kivonult azután mind a kettő.

A rend fenntartásában mindazonáltal hasznosan közreműködhetek, különösen sokadalmak és ünnepségek esetén s bizonyos polgári közszellemnek, városi önértzetnek, összetartozósági tudatnak voltak a kifejezői, fejlesztői és fentartói.

Zenekaruk jól lehetett szervezve, mert az egykorú tudósításokban mindig kiemelve találjuk, hogy a polgári őrsereg zenekara remek indulókat és szebbnél-szebb darabokat játszott.

A polgárőrségi tisztí állások a legelőkelőbb kitüntetések voltak azok között, melyeket polgár polgárnak nyújthat.

A nemzetőrség szervezése városunkban könnyen és simán ment, mert kész anyagot talált a polgári őrseregben, csak át kelle idomítani kereteit a törvénynek megfelelőleg és a fegyelmezett szolgálat szigorúbb szellemét kellett bevinni a sorok közé. Nemzetőr-
ség

Ezt a szigorúbb szolgálatot egész simán életbeléptette a város, május havában már szervezve volt törvényes alapokon és keretek között a *nemzetőrség* s azon hó derekán tisztjeit is megválaszthatta. A szerve-
zés.

Beszéljenek mindenről röviden és hitelesen maguk az okiratok.

1848. április 28-án a következő felhívás jelent meg a falakon:

Polgártársok !

Nyilvánítatván tegnapi napon az országgyűlésen legujabban alkotott, és koronás fejedelmünk által szentesített törvények, mindenki megértette, minő kitünő jogokkal ruháztatánk fel.

A nyert jogokkal karöltve járnak a kötelességek is, melyek közt a haza, kitünőleg pedig városunknak a' béke, csend és közbátorság vétkes zavarói elleni védelem a főbbek között áll.

Ezen kötelességben ekkoráig a többiekkel egyforma jogokat élvező egyenruhás polgári osztályok legnagyobb, és csaknem egyedüli részt vettek.

Az egyenruhás polgári csapatoknak ezen áldozat dús részvétele, valamint dicső, úgy a közönyösöknek részvétlensége a méltányossággal, annál inkább az igazsággal meg nem egyeztethető.

Győr városában a szabadság lelkes érzete mellett a béke és közbátorság szeretete a lakosok kitünő erényeinek egyike, és a mennyire önön tehetségében álland, a közbátorság jövőendő fentartásának biztos záloga.

Azért a város kebelében tiszta érzés és érdek egység lévén rugó tollak, a belzavaroktól tartani mit sem lehet.

De ha a várva várt szebb jövőendőnek feltünő csillagát alig tüdőzőlő hazánkban szétekintünk, — kénytelenek vagyunk megvallani, hogy a csend és békének élvezete, valamint egy részről polgári testület lelkesedésétől függ, úgy az ismeretlen és rögtön rohanható külső körülmények által veszélyeztethetik is.

Valamint tehát egy részről a szebb jövőendőnek reményére jogosítva vagyunk, úgy a támadható szükség esetére, az akár honnan jöhető szerencsétlenség meggátlására is készen kell állanunk.

Erre nézve minden helybeli polgártárs, az egyéni érdekeket magában foglaló közbátorság szeretete szivére köttetvén, felszólíttatik, hogy a közérdek oltalmazására kezet fogván, amidőn a városi hatóság elnöke által megbízott egyenruhás polgári osztályok parancsnokai által akár fegyvergyakorlásra, akár pedig tetteges segedelemre felszólíttatik, ezen felszólításnak honpolgári kötelessége szerint engedelmesskedjen, mert a kötelességüket netalán felejtők a közgyűlés eleibe hivatni, és a körül ményekhez képest fenytetni fognak, az ezuttal kiküldött választmány által, nemzeti őrsereg cím alatt a fegyveres szolgálattal tartozó helybeli lakosok tüstént öszeveirandók lévén. — Adatott Győrben az 1848. évi April 28. folytatólag tartott nyilvános tanács üléséből

Korbonits István s. k.,
főjegyző által.

A beosztás.

A nemzetőrség szervezési alapjául a várost hét századra osztották fel, pontosan megjelölvén az utcák határait s alkalmazván a nemzetőrségi törvény általános kötelezettséget megállapító elveit.

A beosztás a következő rendeletből olvasható ki tisztán :

Hirdetés.

A győri nemzeti őrsereg hét századra osztatik fel, a belső-város, Ferencz- és Ferdinánd-város együttvéve három századból áll; — az újváros két századot, pusztamajorok és szabadhegy külön egy-egy századot karol magában.

Az I-ső század áll: Torony-, Kovács-, Deák Ferencz-, Kossuth-, Koronaköz, Kármelitaköz, Király-, Széchenyi-tér, Sarkantyuköz, Grádiésköz, Szabadsajtó-, Zöldpiacz, Egységter és Klauzál-utczákból; 2-ik házszámtól 160-ik számig.

A II-ik század áll: Torony-, Klauzál-, Lukács-, Kazárnya-, Szücs-, Iskolaköz, István Nádor-, Batthyányi-, Egységter, Testvériség-, Apát-, Káptalan domb, Bástya-, Hó- és Ujdunakapu-utczákból, 161-ik házszámtól 389-ik számig.

A III-ik század áll: Batthyányi-, Ujkapu-, Lukács-, István Nádor-, Szücs-, Ujvilág-, Deák Ferencz-, Vásártér, Országut-, Uj-, Klauzál-, Ujpiacz és Schwarzenberg-utczákból; 391-ik házszámtól 537-ik számig.

A IV-ik század áll: Mártius 15-ike-, Rábaszer és Rác-utczákból; 1-ső házszámtól 199-ik számig.

Az V-ik század áll: Rábaszer, Rác-, Mártius 15-ike-, Pozsonyi-, Taligás-, Széles-, Sütő-, Kanizsaköz, Gyep-, Szél- és Öreg-utczákból; 199-ik házszámtól 620-ik számig.

A VI-ik század területe: pusztamajorok.

A VII-ik század területe: Szabadhegy.

Az öszves nemzeti örök névjegyzéke külön íven fog közrebecsáttni.

Minden század tulajdon tisztjeit maga kebeléből fogja választani, és pedig választandó:

Minden században 1 kapitány, 2 főhadnagy, 2 alhadnagy, 2 strázsamester, 10 káplár, 8 szabados.

A tisztválasztás minden századra nézve külön tartatik; a három első század a megyei teremben, a negyedik és ötödik század az újvárosi nádor vendégfogadóban, a hatodik a majoroki három nyulban, a hetedik század a szabadhegyi városháznál tartandják tisztválasztásait.

Fog pedig történni a választás az I. században Kedden Május 16-án délutáni 2 óraker; a II. században Szerdán 17-én délelőtti 8 óraker; a III. században 17-én délutáni 2 óraker. Újvárosban a IV. század tisztválasztását tartja Kedden Május 16-án délután 2 óraker; az V. század Szerdán Május 17-én délelőtti 8 óraker; a majoroki és szabadhegyi századok pedig Kedden Május 16-án délutáni 2 óraker kitüzött helyeiken tartandják.

A tisztválasztást minden századnál közgyűlésileg választott biztosok vezetendik, és pedig:

Az I. században: LUKÁCS SÁNDOR; a II. században: KALÓCZY LAJOS; a III. században: FERENCZY SÁNDOR; a IV. században: PRENG MIHÁLY; az V. században: PUNTI GÁM LAJOS és KOZMA JÁNOS; a VI. században: SZÜCS LAJOS; a VII. században: gróf ZICHY OTTÓ.

Győrött Május 14-én 1848.

*A nemzeti őrséget rendező
választmány által.*

A megjelent névjegyzék szerint a győri nemzeti őrsereg a következő létszámmal birt.

<i>A 7. század</i>	<i>I. század.</i> (A belváros 2. házszámtól a 160. házszámgig)	201 ember.
	<i>II. század.</i> (Belváros 161. házszt.-tól a 389-ig)	200 „
	<i>III. század.</i> (Belváros 391. házsztámtól az 553-ikig, ide tartozván Ferencz- és Ferdinánd-városrészt is)	198 „
	<i>IV. század.</i> (Ujváros 1. házsztámtól a 199-ikig)	141 „
	<i>V. század.</i> (Ujv. 199. házsztámtól a 620-ikig)	135 „
	<i>VI. század.</i> (Pusztá-majrok egész területe)	185 „
	<i>VII. század.</i> (Szabadhegy területe)	85 „

Tehát a győri nemzeti őrsereg létszáma volt 1145 ember.

Örökítsük meg, kik voltak a 48-as őrsereg tagjai.

Kik voltak a nemzeti őrség. **I. század területe: belváros 2-ik házsztámtól kezdve 160. házsztámgig következő lakosokkal:**

Konek Sándor	Griesz János	Stéphán István
Jankó Mihály	Linecker János	Beke Ágoston
Prágay Károly	Meinert József	Gönczöl Antal
Koller Antal	Stubán János	Tinagl József
5 Mocsónaky Imre	30 Holy Antal	60 Müller József
Szahola József	Drexler János	Pável Ferencz
Part Ferdinánd	Babusik István	Zaumüller József
Mayer Ferencz	Samu Ferencz	Czámeter
Jurmanovits Miklós	Schmid János	Venczel Károly
10 Pozsgay Sándor	35 ifj. Horváth István	65 Peringer Mihály
Lakner Dániel	Bors József	Zergényi József
Timár Károly	Mészáros György	Stampa János
Pintér Antal	Peger Károly	König Lipót
Simits Konrád	Klöckner József	Schwartz János
15 Kovács József	40 Szücs Mihály	70 Litzenmayer Ferencz
Stantsits János	Kugler József	Berzauter Lajos
Siffer Ignác	Tersits László	Virágh Dániel
Karsay Lajos	Hauszer Gusztáv	Beálló Mihály
Strausz János	Lehner János	Bukovala Vazul
20 Nitsinger Mátyás	45 Singer György	75 Ternér Gáspár
Vlasits Simon	Ecker Adolf	Rozakel Ferencz
Helmbacher Antal	Szécher Zsigmond	Gyapay Dénes
Németh Ede	Dorner Antal	Schandl József
Veixelgärtner Mátyás	Holler János	Schemnitz Károly
25 Doleschal Béla	50 Híros Sándor	80 Huber Ferencz
	Köszegváry György	Huber Ignátz
	Kutasi József	Kuchárszky Antal
	Rátz Antal	Heiter Ádám
	Jellinek Antal	Kozma Imre
	55 Fliner János	85 Kozma Sándor

Klökner Ferencz
Nemesovits József
Schwartz Vincze
Schäffer Jakab
90 Csernyi László
Lázár Károly
Thury Pál
Part Ignácz
Schikker Endre
95 Horváth Kristóf
Zathureczky Samu
Gulik János
Gulik Károly
Perjovicza Jakab
100 Adámovics Károly
Huber Antal
Ricker Lajos
Czompó Antal
Hermann Fülöp
105 Szendy István
Herman Antal
Barla János
Teller Antal
Kafka Venczel
110 Molnár János
Hicker István
Rüth Ede
Hicker Ferencz
Silbersdorf Henrik
115 Perlaky Dániel
Dursza Mihály
Zechmeister Pál
Hergeszell Antal
Streicher János
120 Jellenek Rezső
Schopf Ferencz
Schopf Alajos
Wéber Ignácz
Kovács Pál
125 Noisser Ernő
Hollósy János
Mayr Benedek
Tumel István
Leykam János
130 Hegyi István
Hefner Ferencz
Ulrich Mihály
Trexler Mihály
Trestyanszky Ant.
135 Neuhold Ernő
Zerbes Ferencz
Kovács Mihály
Mészáros János

Probszt Ferencz
140 Eöry Sándor
Éder Ferdinánd
Angszter Ferdinánd
Cancider János
Timár Ferdinánd
145 Schmutzler Ant.
Drobní Antal
Lehner Ferencz
Hegyi János
Link Mihály
150 Windisch Antal
Követses Márton
Limbeck József
Krizmarics János
Márton János
155 Schmid Ignácz
Zanathy Lajos
Gabriel Antal
Korendó Antal
Unschuld Ede
160 Haagen F. K.
Schlaudersitz Mát.
Zellhoffer István
Ecker János
Bordás Antal
165 Schön Antal
Szuborits János
Dangl János
Dörfer Ernő
Koszter Hartman
170 Purgly Sándor
Habosy Károly
Frey János
Reyman Károly
Unger Ferencz
175 Zergényi Endre
Herde János
Horváth József
Drazdóczky Károly
Zechmeister József
180 Nagy István
Pachinger András
Hainy Ferencz
Joachim János
Pakrócz József
185 Molnár János
Kitsovits Mihály
Csillag János
Matits Antal
Kniesz Mihály
190 Domian György
Csontos Imre

Levárdy Ferencz
Marton Ignácz
Győry János
195 Eöry István
Szalay Dávid
Alerman Ferencz
Mendel Ignácz
Jilk Antal
200 Ortner Márton
Schwaiger Filibert

II. század területe: belváros 160-ik házszámától kezdve 389-ik házszámig következő lakosokkal:

Prohászka Ferencz
Tóth Antal
Skopál József
Skopál János
5 Haidy Ferencz
Lehner Mihály
Szabó Benjamin
Kitzweger János
Vörös Anlál
10 Tomentsek Fer.
Polgár Antal
Presseller Mátyás
Buits József
Payer József
15 Szijártó Ádám
Brunner János
Janatta József
Janatta Ferencz
Abday József
20 Máté István
Feilinger Péter
Leiter Konrad
Csuday János
Fekete Imre
25 Struglits Imre
Horváth István
Schott György
Német József
Viklidán József
30 Fischbach József
Takács György
Stefkovich János
Fláskál Mihály
Meidl Ferdinánd
35 Győri Mihály
Léfebre Lajos
Lacza Ferencz

Mészáros József	Probszt Mihály	145 Fábry József
Fruhmann Antal	Schöpf Ede	Landherr János
40 Kozma Imre	Sax János	Nagy Antal
Lustig József	95 Lantay János	Groszling János
Adler Ferencz	Stuparovits János	Klauzer Mihály
Tóth Ignác	Hupka Alajos	150 Kolbe Lőrincz
Kovács Imre	Hupka Károly	Vrana István
45 Reichardt Ed	Unger Alajos	Thiering György
Karvasy Sándor	100 Egry József	Krainer Ignác
Pasperger Sándor	Erhardt József	Mack Mihály
Noisser Richárd	Horváth István	155 Schnitzler Károly
Streibig Károly	Kanczer Ferdinánd	Dorfmeister Károly
50 Bocskai Ignác	Ortner Jakab	Medvárdy Károly
Bock Lajos	105 Czakó István	Marx István
Sinkovits Ferencz	Szabó István	Czapp Ferencz
Bugly Pál	Schramm Ede	160 Mőrcz Ferencz
55 Pottyondy Gusztáv	Schmid János	Jankó István
Györgyi Ignác	Kaiser János	Valy István
Burchardt Antal	110 Kovács József	Szauervein Victor
Vadász Endre	Hutflősz István	Streibig Lajos
Zechmeister Károly	Fehér István	165 Horváth Ferencz
60 Lukárdy Tamás	Kollár József	Eidinger Károly
Raft József	Szerdahelyi Ferencz	Henner Ignác
Fodor György	115 Policzzer	Preinreich
Brausze Antal	Ditrich Peregrin	Gebhardt János
Tomentsek János	Beyczy György	170 Purker Gáspár
65 Bauer Rezső	Lengyel József	Lagner György
Raab József	Horváth János	Szesztetics Márton
Frodl Ferencz	120 Jordán Márton	Steidl István
Neymann Antal	Köppel Ferencz	Nicsinger József
Kata Ferencz	Langer József	175 Schándl János
70 Landgraf Farkas	Menner Ferencz	Nagy Kálmán
Torkos Mórítz	Horvátich	Nagy Rezső
Torkos Kálman	125 Huber József	Grabler Mátyás
Kovácsovic Mihály	Lendvay Flórián	Kormos Lajos
Kocsis József	Weisz István	180 Schreier Antal
75 Zittrisch Mátyás	Wörös Márton	Békeffy György
Hévizy Gábor	Kitley József	Melha Elek
Pöschl György	130 Gindlstrasser Gy.	Jakab István
Pletz Mihály	Follinger Antal	Frimmel János
Nicsinger György	Nagy János	185 Pantz József
80 Hutflősz János	Polgárdy István	Wirthl Ferencz
Szaváry József	Peitzer András	Varga János
Valy József	135 Nagy István	Labek Jakab
Halper Károly	Hinterreiter István	Medvárdy József
Richter Antal	Ritmüller Ferencz	190 Györkös József
85 Boldini János	Szarka Antal	Vatzlavok György
Novák Sándor	Majthényi Ferencz	Kereszttesy Ambrus
Kerlinger Mihály	140 Batári Antal	Vergér János
Habosy János	Borsos József	Szahó Ignác
Csaby Sándor	Karcher István	195 Khrahm József
90 Skargay Samu	Pintér	Reichhütter Ferencz
Günther Pál	Pilvax Antal	Schöpf Fridrich

Balogh Kálmán
Kovács Ferencz
200 Flock Mihály
Bölesházy Sándor

**III. század területe: bel-
város 391-ik házszámtul
kezdve 533. házszámgig
ide tartozik Ferencz- és
Ferdinánd városok kö-
vetkező lakosokkal:**

Karkoványi Zsigmond
Stuparovits
Ringhan Ignác
Angerker Károly
5 Kreiner János
Vághy Antal
Vághy Károly
Veöreös János
Stadl Károly
10 Auchter János
Lüzow gróf
Stadler József
Goldhammer Mihály
Schatten János
15 Schatten Károly
Bitterman János
Kovács Ferencz
Buchinger János
Hofer Károly
20 Meggyesy Károly
Jankó Ferencz
Holch György
Földes György
Fojtinger
25 Krisztinkovits Antal
Horváth István
Karvasy Kálmán
Stanczl Antal
Pogrányi Sándor
30 Kovács József
Spanyur József
Mendel Lambert
Milkovits József
Robosz Kálmán
35 Drescher Ferencz
Scholez Ágoston
Goós János
Karvasy Ágoston
Németh Sándor
40 Németh Antal
Pintér Ignác

Sárvári József
Király Lajos
Szilágyi Mihály
45 Kálóczy Imre
Lumniczer Károly
Kalap János
Gapp János
Kreskai János
50 Hoószér János
Varausz János
Szaigenstuhl József
Hinár János
Bánóczky János
55 Földi Ferencz
Kálóczy Lajos
Lukács Sándor
Kálóczy János
Farkass János
60 Göczenberger J.
Kocsis János
Kurucz István
Göncz Gáspár
Emmer János
65 Emmer István
Ott Károly
Boszi Péter
Heimbach Ignác
Szauer Jakab
70 Stadler Károly
Kanczer Flórián
Jankó Antal
Sidó Ágoston
Kristóf Ferencz
75 Szeivert Antal
Szalay István
Jáán Fridrik
Schmid György
Billegi Márton
80 Pfeffer János
Bertalan József
Knór János
Schorsmid Károly
Krisztián István
85 Michl Ferencz
Németh János
Szuborits János
Farkass Ferencz
Zmeskál Sándor
90 Zmeskál József
Gaszner József
Klair Alajos
Németh Ferencz
Berics János

95 Fekete János
Zajovits János
Tóth György
Zánthó Lajos
Zánthó Kálmán
100 Kovács Márton
Szalay Sándor
Koller Ede
Bély József
Kolosváry Kálmán
105 Balogh Kornél
Pintér Pál
Kornhoffer József
Günther Mihály
Fischer György
110 Száz Helmuth
Limbeck Ferencz
Pauler Tivadar
Galauner Antal
Fekete László
115 Petánovics István
Szilber János
Klauszer János
Lengyel József
Tüske Dániel
120 Hoffman Ferdinánd
Hergeszell József
Erős László
Horváth János
Simon Pál
125 Filinger Károly
Mayer Antal
Fischer József
Hofbauer Károly
Zombath Antal
130 Ritter Gábor
Zmeskál István
Ferenczy Sándor
Fritz Ferencz
Czech András
135 Mayer János
Fridrich Antal
Fuchs Antal
Róth János
Schmid György
140 Vogl Frigyes
Schrikker Mihály
Andrási János
Rikker Imre
Szerencse Károly
145 Jellenek Ferencz
Frisch György
Nikolics György

- Huber János
 Paraicz Iván
 150 Szalacsi József
 Magvasy Mihály
 Plank János
 Heuffel Ede
 Mendel István
 155 Fehérfi Lajos
 Mille Károly
 Baranyai Ferencz
 Peer Mátyás
 Gieffing Mihály
 160 Birkmayer János
 Poóder János
 Fekete György
 Schlichter Károly
 Bujtás Mihály
 165 Szabó Imre
 Medvárdl Antal
 Major József
 Csaplár Mikály
 Karpf Márton
 170 Karf József
 Fojtler Ferencz
 Sári Ferencz
 Ferenczy Miklós
 Aranyosi István
 175 Bukovits Mihály
 Herman József
 Kalmár Pál
 Schubert Ágoston
 Horváth Endre
 180 Reiniczter József
 Nyikos Béla
 Veber József
 Szücs Lajos
 Lendvay János
 185 Lengere János
 Patonai József
 Kovács István
 Thoman György
 Bognár Gusztáv
 190 Somogyi Fer.
 Auchter Lipót
 Ney Ignác
 Gildanovszky Fer.
 Ney János
 195 Milánovics János
 Bazsi Imre
 Szakács József
 Schmikli István

IV. század területe: újváros 1-ső házzszámtul kezdve 199. házzszámgig következő lakosokkal:

- Hergeszell Ferencz
 Turcsányi János
 Ossert János
 Gayer Sámuel
 5 Bolla Mihály
 Bolla Sándor
 Holczhammer István
 Stokovszky Károly
 Kautz Gyula
 10 Wurda Alajos
 Kutassy István
 Marchhardt Sándor
 Schádl János
 Holczhammer Mihály
 15 Krumpek János
 Loidl Leopold
 Vinkle Ferencz
 Edl Adolf
 Bodroghy József
 20 Maidlinger István
 Farkas László
 Grau Vilmos
 Brand Ferencz
 Falk János
 25 Mayer Alajos
 Kálóczy János
 Haagen István
 Csány Mihály
 Csány Ferencz
 30 Lakner Ernő
 Szalay Dávid
 Kamper Péter
 Effinger János
 Jegyudl Lőrincz
 35 Schrikker László
 Nagy Károly
 Stamütz Mihály
 Tóth József
 Kovalter György
 40 Báthy Mihály
 Dobos János
 Kovács Dániel
 Mausperger István
 Krick Sándor
 45 Puntigám Rud.
 Fehér Dániel
 Fehér István
 Somogyi Mihály

- Halma Ferencz
 50 Krajcsovits Mih.
 Nicsinger Sándor
 Szilágyi János
 Sas Ignác
 Nagy Sámuel
 55 Petheő József
 Valy János
 Kresta Károly
 Putter Sándor
 Sailer Antal
 60 Vörös Miklós
 Böröndy István
 Grúános András
 Bittesser József
 Griesz Mihály
 65 Zajovits György
 Vinkler Mihály
 Bóka György
 Kugler József
 Lamprecht Kriszt.
 70 Molnár Miklós
 Szentmihályi Sándor
 Kindermann Ferencz
 Ásványi János
 Streicher Károly
 75 Puntigám Lajos
 Puntigám János
 Füge Ágoston
 Münzberger Ferencz
 Hállay Elek
 80 Angster Ödön
 Karner Károly
 Valxhoffer Ferdinánd
 Csonka Ferencz
 Fodor László
 85 Bér József
 Bikker József
 Farkas Pál
 Dietrich Ignátz
 Szabó János
 90 Szabó Ferencz
 Farkas József
 Paulik János
 Falk Lajos
 Ikker Antal
 95 Vörös János
 Nagy János
 Thoma Ferencz
 Schöpf József
 Vátzi Péter
 100 Valzer Ferencz
 Bakody Sándor

- Magner János
 Gilgenbach Sebestyén
 Rumpler Ferencz
 105 Gilgenbach János
 Dachauer Ferencz
 Kautz István
 Mayer György
 Zalka Mihály
 110 Zalka István
 Schmidt Bálint
 Tóth Ferencz
 Szombathely István
 Forstner József
 115 Hetzl András
 Schitz Károly
 Fábrián Pál
 Rózsa Ferencz
 Peidl Orbán
 120 Magyar János
 Nyuzó István
 Kávásy Ferencz
 László Péter
 Nagy József
 125 Körmeny Sámuel
 Bak István
 Dudits József
 Varju Péter
 Németh Ferencz
 130 Kuthy József
 Jungi György
 Fábrián Pál
 Molnár József
 Kraholetz Pál
 135 Csöngy István
 Biró József
 Horváth Pál
 Tolnay József
 Németh József
 140 Farkas Ferencz
 Kótz Adalbert

V. század területe: újváros 199-ik házzámtul kezdve 620. házzámtig következő lakosokkal:

- Bóka György
 Kvatek József
 Hautzinger Ferencz
 Hautzinger István
 5 Fábrián Ferencz
 Rajky Ferencz
 Tinagl Károly

- Korpa János
 Pintér Mihály
 10 Szabó József
 Szabó Antal
 Horváth Mihály
 Ásványi József
 Szabó Mihály
 15 Csány János
 Forauer Ferencz
 Iberhard Antal
 Kovácsis Ferencz
 Molnár István
 20 Domokos József
 Rajky János
 Matyus István
 Schönberger Ferdinánd
 Timpl Ferdinánd
 25 Lipoti József
 Berendy János
 Breng Mihály
 Preng József
 Szalay András
 30 Kiss István
 Pethó Antal
 Nagy László
 Horváth István
 Szalay András
 35 Kereskedő József
 Kiss Samuel
 Nagy Sándor
 Rikker Ferencz
 Pótz Mihály
 40 Szabó István
 Nedőczy István
 Csepy Vendel
 Végh János
 Károlyi András
 45 Szalay György
 Tarits István
 Szalay István
 Fodor László
 Szollár András
 50 Vörös Samuel
 Makkay Márton
 Sárközy János
 Tóth Ferencz
 Illés István
 55 Frischmann Antal
 Frischmann János
 Posonyi Ignác
 Frischmann Ignác
 Balogh Ignác
 60 Nagy János

- Kozma János
 Eckstein István
 Hilbert Mihály
 Vörös Samu
 65 Ásványi Ferencz
 Falk István
 Relle János
 Andorka János
 Borbély János
 70 Veinhard Mihály
 Szabó Pál
 Dobos Pál
 Körmeny András
 Györkös Imre
 75 Körmeny Endre
 Tóth István
 Török Ferencz
 Elbe József
 Lipóty József
 80 Sörtés Ferdinánd
 Nedőczy Pál
 Lichnecher And.
 Farkas György
 Csaplár János
 85 Domonkos István
 Domonkos Fer.
 Zöld Mihály
 Horváth István
 Horváth Pál
 90 Velesnyey István
 Rostásy Lajos
 Szemety István
 Kobedl János
 Juhász Mihály
 95 Balint János
 Csery András
 Gelesits Sándor
 Bogárdy Mihály
 Pusztay János
 100 Holtzhamer György
 Tüskés Mihály
 Horváth János
 Haas Márton
 Vörös András
 105 Czéh Sándor
 Macher András
 Kovalder Samu
 Vötsey János
 Petheő András
 110 Simstich Pál
 Bálint Sándor
 Téhel Péter
 Szabó Ádám

- Czéh Pál
 115 Szántó János
 Macher Mihály
 Molnár Mihály
 Mindöl Samuel
 Nits István
 120 Nits György
 Fischer József
 Fejér József
 Grumbholtz Mihály
 Macher Pál
 125 Kovátder Pál
 Czéhmeister Pál
 Czéhmeister János
 Gyarmathy Istv.
 Czéhmeister János
 130 Macher János
 Tehel Ferencz
 Eger Mihály
 Kozma András
 Vörös Sándor
 Pápay István

**VI. század területe :
 pusztamajorok követke-
 ző lakosokkal :**

- Lengyel János
 Taczauer Frigyes
 Taczauer Ferencz
 Németh József
 5 Hecs Mátyás
 Herman János
 Varga Gábor
 Ugrinovics Ferencz
 Lácsny János
 10 Szerveczky D.
 Fischer Károly
 Garg Mihály
 Csordás Pál
 Nagy János
 15 Prikovits Antal
 Hamar János
 Mayer Mihály
 Mayer Károly
 Maizburger
 20 Kozó György
 Hammer Márton
 Smikli Sámuel
 Szabó Mihály
 Dietrich József
 25 Roos Péter
 Posgay Sándor

- Farkass József
 Hántó György
 Geschrey Mátyás
 30 Fürstenfelder M.
 Falb Ferencz
 Varler József
 Knapék János
 Szalay Vendel
 35 Gönczöl Károly
 Eitelsberger Fer.
 Flock József
 Klein János
 Németh György
 40 Szencz János
 Walczér János
 Taninger Pál
 Kowalder István
 Szuchentrung Mátyás
 45 Emmer Mihály
 Simon János
 Tolnai István
 Dörnhoffer József
 Schwarz Antal
 50 Auchter János
 Galauner János
 Horváth Endre
 Szuchentrunk
 Latesz Jakab
 55 Erben Venczel
 Kain Márton
 Maader Antal
 Szücs János
 Holzhammer S.
 60 Táár Antal
 Horváth Pál
 Pooder József
 Goda Sándor
 Pagala István
 65 Horváth István
 Czech István
 Szagala István
 Poos János
 Vittner Patritz
 70 Vittner Ferdinánd
 Gaszner Ágoston
 Szodtfriedt Mátyás
 Szücs Lajos
 Hechtl Ferencz
 75 Marschal András
 Rehberger Jakab
 Dom Pál
 Dom Samu
 Táár Ignác

- 80 Kollenics Ferencz
 Fekete Ignác
 Marschal József
 Fekete József
 Plesz János
 85 Grünwalder Mihály
 Plósz András
 Czunszner Lőrincz
 Bösendorfer János
 Smikli Pál
 90 Schuster Mihály
 Schuszter Pál
 Andrásy Pál
 Stelzer János
 Stelzer Ferencz
 95 Fridl János
 Szerezina Antal
 Teinl Mihály
 Czigler Pál
 Teinl István
 100 Tüske István
 Reiter József
 Tóth József
 Schuszter János
 Eckendorfer András
 105 Graf János
 Veinhardt Mátyás
 Zotter János
 Ambrus Mihály
 Stuhl Mátyás
 110 Makker János
 Kancz József
 Rovasz András
 Kirsteier János
 Strobl Jakab
 115 Sárvári Pál
 Gyarmathy Ferencz
 Kopf József
 Wildhofer József
 Schuster Mátyás
 120 Haffner Ferencz
 Pukovics Ferencz
 Schmid János
 Manger János
 Vinszauer Károly
 125 Weller János
 Hammer Pál
 Majk András
 Hauber József
 Winkler István
 130 Meirhoffer István
 Joachinek Antal
 Pócz János

Tinagl Ignác
 Müller József
 135 Müller Mátyás
 Klupák Ferdinánd
 Thoma Pál
 Balogh János
 Halma Ferencz
 140 Lendvay Pál
 Witek György
 Winter Antal
 Lucárdy János
 Nagy Ferencz
 145 Grünvald Pál
 Póczy Mihály
 Kiss József
 Grünvald János
 Schmukli János
 150 Osoltics Márton
 Novotni Jakab
 Jungi József
 Czizler János
 Schmid Vincze
 155 Háán Mátyás
 Tullner András
 Hauczinger Ádám
 Laky János
 Szikra István
 160 Matuss János
 Labar István
 Czéhmeister Pál
 Rádics Antal
 Gindl János
 165 Szücs Adolf
 Thoma János
 Vasy Ferencz
 Christen Ferencz
 Balanik Károly
 170 Rádics János
 Lucárdy Sebestyén
 Falk Lőrincz
 Szodtfridt Ferencz
 Szodtfridt József
 175 Spáth György
 Szauter József
 Szauter Ferencz
 Szodtfridt Ignác
 Nitsinger Mátyás
 180 Saváry József

Graf Károly
 Horváth Gáspár
 Schöpf János
 Fischer József
 185 Pusztá János

**VII. század területe :
 Szabadhegy következő
 lakosokkal :**

Faragó József
 Koppendorfer György
 Farkas Pál
 Hatos Gergely
 5 Horváth András
 Boczor János
 Nagy Pál
 Szabó Márton
 Boczor György
 10 Soós István
 Szili János
 Gr. Zichy Ottó
 Krisztinkovics Antal
 Vass István
 15 Horváth Péter
 Szeich József
 Csaplár Pál
 Fodor István
 Horváth István
 20 Kovács István
 Ungerhoffer András
 Peller Sándor
 Tóth Ferencz
 Nagy István
 25 Francia István
 Szivos András
 Dékán Mihály
 Sütőri János
 Cseklész József
 30 Soós József
 Szollár Ferencz
 Horváth Ferencz
 Tóth György
 Horváth Lajos
 35 Szollár József
 Iker János
 Gindli István
 Nagy István

Bos József
 40 Hauczinger József
 Kiss András
 Dömötör József
 Czébán János
 Horváth János
 45 okorai János
 Kathy György
 Kiss Mihály
 Szabó András
 Montovics István
 50 Péter Mihály
 Czap István
 Mezzó Márton
 Nagy János
 Nagy József
 55 Lengyel József
 Mise Mihály
 Ihász István
 Nagy András
 Limpacher István
 60 Molmár Pál
 Gifing Mihály
 Csaplár József
 Fülöp István
 Péter István
 65 Bisztricz István
 Csaplár Mihály
 Komjáthy István
 Csaplár János
 Kiss András
 70 Illés János
 Srekker András
 Fülöp András
 Tiringér József
 Kobor Imre
 75 Megáll József
 Karf Jakab
 Inotai Sándor
 Mezzó József
 Steiner Mátyás
 80 Kovács István
 Lenhardt Márton
 Czölter István
 Goda Ádám
 Hamar György
 85 Zalka György.

A nemzetőrök között, mint említettük, voltak lovasok, sőt tüzérek is. A város május 26-iki közgyűlési jegyzőkönyvében olvassuk, hogy e napig „az aláírt lovasok száma 24, a tüzéréké pedig 20“.

A tiszt-
választás.

A tisztválasztás eredménye a következő volt :

I. osztály.

Kapitány : HERGESZELL ANTAL, eddigi polgárőrkapitány.

Főhadnagyok : SCHÄFFER JAKAB és LEHNER FERENCZ.

Alhadnagyok : TIMÁR FERDINÁND és UNSCHULD EDE, szintén eddigi polgárőrtisztek.

II-ik osztály.

Kapitány : REICHÜTTER FERENCZ.

Főhadnagyok : LACZA FERENCZ, KERESZTESY AMBRUS.

Alhadnagyok : NAGY SÁNDOR, VIKLIDÁN JÓZSEF.

III-ik osztály.

Kapitány : FERENCZY SÁNDOR.

Főhadnagyok : KÁLÓCZY LAJOS, HERGESZELL JÓZSEF.

Alhadnagyok : MEGGYESY KÁROLY, HOFBAUER KÁROLY.

IV-ik osztály.

Kapitány : PUNTI GÁM RUDOLF.

Főhadnagyok : PUNTI GÁM LAJOS, EDL ADOLF.

Alhadnagyok : VINKLE FERENCZ, BÉR JÓZSEF.

V-ik osztály.

Kapitány : PRENG MIHÁLY.

Főhadnagyok : KOZMA JÁNOS, FALK ISTVÁN.

Alhadnagyok : RAJKY FERENCZ, POZSONYI IGNÁCZ.

VI-ik osztály.

Kapitány : LATESZ JAKAB volt polgárőrkapitány.

A VII. oszt. választásáról nem találtunk adatokat.

*

Nemzetőrség most már lett volna, csak az volt a panasz, hogy főtisztje nincs a seregnek s nincs egyenruházata és szolgálati szabályzata. Ezenkívül lovas-nemzetőrség alakulásáról is volt szó, a „Hazánk“ írja a tisztválasztásról szóló referációjában :

„A győri nemzeti őrsereg VII. osztályában körülbelül 1200-ra rug, a lovasságon kívül, mely éppen most van alakulóban. Egy ily derék sereg, úgy

hisszük, megérdemli, sőt méltán igényelheti, hogy a minisztérium által el ne hanyagoltassék. Pesti lapok már rég írták, hogy a nemzeti őrseregi egyenruha — a csákót kivéve — meg van határozva; ha azóta mindig a csákról vitakoznak, úgy a muszkát — ha jó — bizonyosan fedetlen fővel kell üdvözölnünk, mely szolgálai viselkedéshez azonban semmi kedvet sem érzünk magunkban.

Főtiszteket tehát, törvényeket és egyenruhát minél előbb!*

Amint később látni fogjuk, az első üdvözet, jöllehet csákóban történt, nem ilyen fennen történt.

A hiányzó szolgálati szabályzatot a város közgyűlése pótolta egy ideiglenes „figyelmeztetés“-be foglalt fegyelmi rendszerrel, mely már különbözik az előző lapokon közölt polgárőrségi szabályzattól s komorabb, de gyakorlatibb húrokat penget. Így szól:

Figyelmeztetés a nemzetőrökhöz!

1848-ik évi május hó 24-ik napján tartott *városi közgyűlésben* a nemzetőrökre nézve *ideiglenesen* következő *fegyelmi rendszer* állapított meg:

A nemzetőröket kötelességük teljesítése alól: 1-ör betegség; 2-or halasztást nem szenvedő keresetbeli elfoglaltatás; és 3-or okszerű, 's a századosnál bejelentett távollét — menthetik csak fel.

Mindnemetőr, ki a most elsorolt eseteken kívül kötelességét nem teljesíti, következőleg fog büntettetni:

1-ör. Az illető altiszt által előre bejelentett hétköznapi fegyvergyakorlásra először meg nem jelenő köz-nemzetőr századosa által nyilván — a század sora előtt — kötelességének teljesítésére komolyan felszólítatik; — e bűn ismétlése esetében 10; — 's ha harmadszor is elmaradna, 20 pengő krajczárók fizetésére büntettetik; — negyedszeri elmaradás esetében Polgármester ur által megdorgáltatik; — ötödszöri macakosság esetében a városi hatóság súlyosabb büntetéssel fogja a kihágót megfenyíteni.

2-or. Ünne- és vasárnapokon tartandó fegyvergyakorlásokon először meg nem jelenő 20; — másodszor meg nem jelenő nemzetőr pedig 40 pengő krajczár fizetésben marasztaltatik el; — a ki végre harmadszor is elmarad, az a hatóság eleibe állítatván, komolyan megdorgáltatik.

3-or. A megzavart közcsend és rend helyreállítására, ugy a tüzvész alkalmakor is a rend eszközlésére, a dobszó által történendő felhívásra meg nem jelenő nemzetőr először 40; — a másodszor is elmaradó pedig 1 frt 20 pengő krajczárra büntettetik; — a harmadszori elmaradásnak méltó — és szigorú megfenyítése a tanács előtt — és által történendik.

4-er. A fentebb elősorolt pénzbüntetések az altisztekre kétszeresen, — a fő tisztekre pedig háromszorosan fognak rovatni, — megjegyezve: hogy minden egyéb büntetésük a köznemzetőrökkel egyenlő léssen.

Adatott Győr városa közgyűléséből május 24-én 1848.

Tóth Imre s. k., elnök.

*Szolg.
szabályzat*

Mizeriák. A szabályok daczára is lassan haladt előre a nemzetőrség kiképzése. A gyakorlatokra nem járnak el buzgón a nemzetőrök, nincs elég fegyver s hiányzanak a főtisztek. ZICHY OTTÓ gróf felé fordul a közbizalom, hogy vegye kezébe az ügyet.

Győrből el akarják vinni a rendes katonaságot Pozsonyba. A győri vezérférfiak nyomban felvilágosítást adnak a kormánynak, hogy ezt tenni czélszerűtlen. Ennek következtében sebes futár jön, hogy maradjon a helyőrség itt, sőt ha szükséges, kész a kormány erősítést küldeni. Később a Sándor-ezred innen Pozsonyba vonúl s helyette a Lipót-ezred jött Győrbe, melynek emberei horvátok és szlovének.

Honleányok. Honleányok gyűjtést indítanak a honvédelmi pénztár számára, a nőegylet ugyanannak javára előadást tart, hasonlókép a műkedvelő tanulóifjúság, mely a mütő-kórház javára rendezte előadását, de tekintettel a hazai viszonyokra, a ministerium felhívására szintén az előbbi czélra áldozza jövedelmét. Ez volt Győrött az első áldozat a veszélyben levő hon javára.

Bizalom a kormány-nak. A „Márczius 15-ike“ cz. lap támadást intéz a ministerium ellen. A győri kör kitiltja asztaláról a lapot, a város közgyűlése pedig bizalmat szavaz a miniszteriumnak. Ezt teszik az ország többi városai is.

A kincstári épületeken még látható fekete-sárga színek és sasok ellen a közvélemény feltámad s követeli eltávolításukat.

A nemzetőrök vasárnaponkint most már gyakorolják magukat a fegyverek kezelésében s ha fegyverekkel nincsenek is még kellőleg ellátva, de saját daluk van, melyet az ápr. 28-iki órállás emlékére PÁKH KÁROLY szerzett. Így szól:

Nemzetőr-induló.

„Isten, szabadság és a haza!
Ór, zengd ezt hévvel messze tova,
S emlékezetedbe ahányszor ez száll,
Szent érzelemtől ihletve megállj;

Tisztelej!

De nézd, közeleg a vérzivatar,
Keleten a veszély szűnni nem akar;
Rút férgek rágják a hon gyökerét,
Megdöntni kívánják önérdékükért,

Ébren ór!

Közelnél látod az álnokokat?

Verd fel szavaiddal társaidat!

„Ránk törnek a kigyófajzatu fők,
Készen legyetek, hongyilkosok ők,

Fegyverre!“

Bátran rohand meg a vétkeseket,
Ne félj, a bűn rejt gyáva szivet;
Hogy szűnjön örökre meg mind a viszály,
Rendbontó-, esendzavarónak halál!

Tüzelj!

S elmúlni ha láttad a fergeteget,

A béke nevében le fegyveredet!

És zengjen végül ajkaidon:

„Csend s béke ölében viruljon a hön!“

Pih-nj!“

A nemzetőrség őrnagyává a hadügyminister nemsokára gróf *Zichy Ottó* ZICHY OTTÓT nevezte ki, a ki legtöbbet is buzgólkodott a szervezés nehezen haladó munkájában. Melléje segédtszül pedig NAGY JÁNOS főhadnagy lett kinevezve, kit a győriek nagy bizodalommal fogadtak, mint kipróbált katonát és humánus embert.

A felfegyverzés hiányai és egyéb körülmények még augusztus elején sok panaszra adtak okot s a „Hazánk“-at ily kifakadásokra készítették:

„De az már mégis bosszantó, hogy a nemzetőrség odakint a profunt-*Panaszok.* háznál még folyvást fekete-sárga szín mellett áll őrt! Ez valóban olly gúny a győri nemzetőrségre, mit hihetőleg csak Győriök tőrnek el! Aztán csodálja valaki, hogy a győri nemzetőrsereg a kimozdulásról hallani sem akar, — s a sorshuzásnak csak említésétől is már — fekete-sárga színt kap?! Részemről, ha parancsnok volnék, őrvitézeim által fekete-sárga színt már csakugyan nem őriztetnék, mert ez scandalum. Ha a profuntház — mint mondják — csakugyan österreichisches Eigenthum, úgy őrizze azt az österreichisches Militär, de magyar nemzetőr ne!

Mi a nemzetőri kötelességeket furcsán magyarázzuk. Városon olly tágan vesszük azokat, csakúgy lőgnék-lógnak rajtunk, mint a német bugyogó; egy közel helységben pedig egy őrvitéz levelet vitt a plébánoshoz, olly meghagyással, hogy azt tüstént vigye Győrré, mert ő a soros! Már uraim tisztelet, becsület a törvénynek, de azt már csak még sem kívánhatja, hogy bármily felekezeti lelkész egy levéllel, mint közönséges ordonánéz Győrig láboljon. Legyünk egymás, — s kinek-kinek hivatala iránt egy kis méltánylattal!

Hergszell Antal kapitány Bécsbe utazott olly megbizással, hogy a város részére előlegesen 200 lőfegyvert az ottani gyárakban megrendeljen. Mondják, hogy Bécsben annyi a puska, hogy még oda alá a szerbeknek is jut belőle s miután azok már mind el vannak látva a legjobb fegyverekkel, halljuk, hogy jelenleg a magyar minisztérium számára dolgoznak a bécsi gyárak; azonban, hogy munkájukkal mikor lesznek készen, azt meghatározni nem lehet.“

A felszólalásnak lett is valami eredménye, mert a kaszárnyákat átfestették — hamúszínűre.

A nemzetőrök soraiban az *egyházi* férfiak egy-egy beállított *Egyháziak* helyettes útján vesznek részt. A *benczések* felirtak főapátjukhoz, *viselke-* kérdeztvén, vajjon nekik ki kell-e rukkolniok. A *kármeliták* szive- *dése.* sen megígérték a gyakorlatokon is megjelenésüket, mihelyt nemzetőri zubbonyuk elkészül; egyszersmind tanítót kértek maguknak be a zárdába, hogy az előleges szabályokat együtt tanulhassák meg.

A panaszok ezután kevesbednek, sőt bizonyos hősi hangulat tör elő egyes társas alkalmak adtán a sereg soraiban. Mindenki nagyon meg van nyugodva és elégedve, mikor az egyenruházat fontos

Az egyen-
ruha. kérdése eldől s megtudják, hogy búzavirágszín atillát sötét zsinórzattal, réz makk-gombokkal, szürke nadrágot veres paszománynyal és címeres fekete csákót viselnek a nemzetőrök. A tanácsban élénk vita támadt, hogy kik vonuljanak ki az urnapi parádéra, végre is a *polgári* őrsereg nyerte el a megtiszteltetést. A fekete csákós polgárőrök megjelennek a városnál, hogy ők polgárok akarnak maradni s egyenruhájukat nemzetőrivel 3 év előtt nem cserélik fel.

Fegyelmet-
lenség. A nemzetőrök ismét nem szívesen járnak a gyakorlatokra, mert reggel 5-kor korállják ezeket. Gróf Zichy Ottó röpiratot ad ki, melyben a nemzetőrség organizációját tárgyalja s azt bizonyítja, hogy e sereg nemcsak rendfentartásra, de külelenség ellen is használható.

Ezekből a mozaikokból megbírálnak, hogy miként állt a nemzetőrség ügye itt elméletben és miként a gyakorlatban.

*

Tíz hon-
véd-
zászlóalj. Komolyabbá vált a hangulat s a megdöbbenés szelid ütése jelentkezett általánosságban, mikor megjelent a ministerium felhívása 10 rendes honvédszászlóalj alakítása iránt.

Belátta a kormány, hogy a sorkatonaság magyar ezredeire bizton nem számíthat, mert azok a monarchiában szerteszét fekszenek, egy részük tűzben áll az olasz harctéren, a nemzetőrség pedig nem olyan haderő, amelylyel csatát merhetne felvenni még gyöngébb ellenség ellenében is. Különben is nem volt mozgósítható, hacsak önszántukból — mint az ország több helyén tették, sorsúzás útján — nem vállalkozott a küzdelemre.

Megjelent tehát a következő felhívás:

*Felhívás
Győrhöz.*

Győr város közönségéhez.

Szeretett magyar hazánk láthatarán veszélyes felhők tornyosulnak. Minden hazafi szent kötelessége, hazáját bel- és kül-ellenségek ellen védeni: ezt igényli a természeti jog, ezt parancsolja a törvény.

A törvény-parancsolta nemzeti őrseregen felül szükséges haladéktalanul egy tizezer főből álló rendes nemzetőrsereg felállítására.

A haza nevében szólíttatnak fel tehát mindazon honlakosok, kik e rendes nemzetőrseregbe az ország zászlója alá, a királyi trón, haza és alkotmány védelmére belépni kívánnak, hogy magukat a következő hadfogadó (Verbung) helyeken bejelentsék: Pest, Pozsony, Kassa, Miskolcz, Nagy-Károly, Nagy-Kálló, Debreczen, Gyula, Szeged, Eger, Jászberény, Kun-Szt.-Miklós, Győr, Komárom, Veszprém, Zala-Egerszeg, Szombathely, Fejérvár, Kaposvár, Szegszárd és Pécs, megjegyeztetvén, hogy az e részbeni toborzás Pesten holnap, azaz május hó 17-én a ferencvárosi tehén-utczában az ottani főtoborzó házban veendi kezdetét.

A belépő nemzetőrök három évi szolgálatra kötelezik magokat; az állodalom részéről fegyverrel s ruházattal láttatnak el, és szolgálati idejük alatt, azonfelül, hogy a hitletétel alkalmával husz pengő forint foglaltó pénzt (Handgeld) kapnak, a közvitéztek naponként 8 a tizedesek 16, az őrmesterek pedig 24 pengő krajczár dijt fognak az ország pénztárából huzni.

Szükséges, hogy e rendes nemzetőrsereg tisztekkel elláttassék: e végett felhivatnak a rendes sorkatonaságban szolgáló magyar hadtiszték és más a tisztí fokozatra képes hazafiak is, kik e rendes nemzetőrseregnél főtisztékül alkalmaztatni kívánnak, hogy magokat a nemzeti őrsereg alkotásával és rendezésével megbízott ideiglenes választmány elnökénél, b. Baldacci Manó ezredesnél (Pesten, István főherczeg czimű vendéglőben 74. sz. a.) jelentsék; ezennel kijelentvén, hogy egy hadnagy 30, főhadnagy 40, százados 80, őrnagy és zászlóalj parancsnok 130 pengő forintos havi dijt huzandnak.

Vége, minthogy az ország rendes nemzetőrseregi lovas álgyutelepet is állítand fel, az erre képes rendes tűzörségi magyar egyének és hazafiak felszólíttatnak, ugyanazon ezredesnél magukat haladéktalanul jelenteni.

A haza bizalmasan várja fiaitól, hogy mostani veszélyes körülmények közt, a királyi trón haza és alkotmány védelmére az ország zászlója alá minél előbb összesereglenek.

Pesten, május 16-án 1848.

Gr. Batthyány Lajos m. k.

Baldaccy ezredes m. k.

Győrárosából toborozták az V-ik zászlóaljat.

A hadfogadás, toborzás, kezdetben igen lassan ment. Ellenben az adakozások néhány nap alatt 6000 frtot eredményeztek a honvédelmi pénztár javára.

A városi magisztratus igen lanyhán veszi kezébe a honvéd-toborzás ügyét, mintha hinni sem akarna abban, hogy mindez

*A győri V.
zászlóalj.*

való és nem álom. A hadfogadó-kormány (bizottság) későn szervezkedik, a katonaság részéről KAISER Schwarzenberg ezredbeli toborzó kapitány áll a bizottság élére, a város részéről pedig DURSZA polgárőrkapitány, JUNIUS 4-én 20 önkénytесе van a bizottságnak, ez a szám azonban most már kielégítőbben szaporodik.

A nemzetőrséghez lelkes beszédeket intéznek egyesek, hogy lépjenek be a honvédséghez. Egyidejűleg metsző gúnnyal csiklandozzák a „magyar Marseill“ hadfiat.

A sorozás. A sorozás folyik, összesen 1000 embert kellene sorozni, ez azonban a győri hadkerületből nem telik ki, tehát a pesti és alvidéki fölöslegből pótolják.

Győr városa adott	320	legényt
Győrmege	70	„
Mosonymege	6	„
Komárom és Esztergommege	243	„
Pest városa a hiányzó	455	„
Összesen	1094	legényt.

Az ekként megalakult V-ik zászlóalj azonnal elhagyta a várost, Komárom felé távozott Győr első honvédszászlóalja. Az egész város balsejtelemmel és csodálattal kísérte ki a határig ezeket az igazi katonákat, a nemzetőrök természetesen zenével.

Levitték őket a déli csatatérre, bizony kevés jött vissza belőlük. A zászlóalj tartózkodási helyéül később Futakot találjuk megjelölve.

Első tisztikara a következő volt:

Őrnagy és parancsnok: HORVÁTH DÁNIEL nyug. százados

Századosok: MAUSPERGER JÁNOS v. főhadnagy, KORÓDA DÉNES v. főhadnagy, GÖRGEY ARTHUR v. főhadnagy.

Főhadnagyok: SZTANKO SOMA főhadnagy és segédtsiszt, MÁRIÁSSY JÁNOS hadnagy, BETHLEN JÁNOS v. hadnagy, DARÓCZY PÁL v. hadnagy.

Hadnagyok: ALEMAN LÁSZLÓ volt őrmester, TISZOVSKY LÁSZLÓ volt őrmester, SÁGHY ÁMON.

A juniús 15-iki „Közlöny“ ezekhez még a következő kinevezéseket hozza:

Századosoknak: TÓTH JÓZSEF főhadnagy; UDVARNOKY BÉLA volt főhadnagy; gr. FORGÁCS JENŐ volt hadtsiszt.

Főhadnagyoknak: KLEINHEINZ OSZKÁR hadnagy; RÁCZ FERENCZ hadnagy.

Alhadnagyoknak: NAGY JÁNOS volt őrmester, SKOBLICS ISTVÁN volt hadfi; LOVASSY ISTVÁN.

A győri zászlóaljnál kezdte meg tehát honvédségi pályafutását *Görgei.* a szerencsétlen végű harc későbbi fővezére, GÖRGEI IS.

*

Az ország helyzete, a katona-toborzás, a politika összekúszált gombolyag-csomója, az átvonuló önkéntesek, ide-oda rendelt sorhadi katonák változatosan mozgó képe felizgatták a közönséget.

Ez az izgatottság azonban jegyében különbözött attól, mely pár hóval ezelőtt ragadta magával az embereket.

Tompa balsejtelem, a veszély közeledésének érzete s ebből *Balsejtelmek.* az érzetből eredő sietség voltak jellemző jegyei a most beállt állapotnak.

A városháza urai elzárkózott némasággal figyeltek, sötéten és *A város.* zavartan fogadván az eseményeket. A társadalom a honsegélyző jótékonyság munkájába merült, pénzt gyűjtöttek, tépést készítettek.

A megye gróf ESTERHÁZY KÁROLY kineveztetése által ismét *A megye.* főispánhoz jutott, kinek első dolga volt már most a leköszönések által üresedésbe jutott tiszti állások betöltése.

A főispán hivatalfoglalásáról és a tiszti helyettesítésekről a hivatalos „Közlöny“-ben a következő győri tudósítást olvassuk:

Uj főispánunk folyó hó 13-án jelent meg közöttünk, s az ünnepélyeknek barátja nem lévén, de a kor igényeivel sem látván összhangzásban a mult időket jellemző tisztelgéseket, rövid uton székét elfoglalta. Kineveztetése felolvastatván, a megürült hivatalok helyettesítésére, a bizottmány hozzájárultával jun. 15-két tűzte ki, a midőn a helyettesítés szerencsésen véghez is ment. Első alispán: SZABÓ KÁLMÁN; főügyész: NÉMETH SÁNDOR; alügyész: EÖRY SÁNDOR; számvevők: KARKOVÁNYI ZSIGMOND, SZALAI SÁNDOR.

Szolgabírák: SZABÓ ZSIGMOND, SZÜCS LAJOS; esküdtek: KOLOSVÁRI KÁLMÁN, PATONAI JÓZSEF, MÉSZÁROS JÁNOS, GODA SÁNDOR, FEKETE KÁLMÁN; várkapitány: ROGOS KÁLMÁN.

Május 25-iki közgyűlésén a veszélybe jutott nemzet védelmére a közadakozásnál czélszerűbb eszközhöz nyúlt: rendkívüli pótadót vetett ki. Minden hold földre vagy szőlőre 2 pengő garast, házas zsellérekre 4 pengő garast. A megye többi lakosaira azon kulcs szerint, mely eddig az országgyűlési költségek kivetésénél volt szokásban. A kivetésre bizottságot küldött ki a megye ZICHY ORTÓ elnöklete alatt Zmeskál István (főjegyző), Szabó Péter, Kálóczy

*Rend-
kívüli pót-
adó.*

Lajos, Potyondy Ferencz, Nagy István (számvevő), Király Lajos (mérnök) és Jankó János (főadószedő) tagokból. Reményét fejezte ki a vármegye, hogy lesznek, akik a minimumon felül adakoznak.

*

*A tanuló
ifjúság.*

A hangulat hatása alól nem vonhatta ki magát haza reménye, a város ifjúsága sem, a felső iskolások, míg könyveiket lapozgatták, fegyverekkel álmodtak. Megható volt a fiatalok búcsúzása a tanév zártával. Elbúcsúztak egymástól úgy, amint akik örökre távoznak.

Ime például egy ifju levele, a győri lapból:

Búcsúszó a győri tanuló-ifjúságtól.

Tekintve a baráti sziv s rokon érzet azon szilárd kapcsát, mely az oskolai év lefolyta alatt bennünket, hazánk átalakulási napjaiban is öszve tartott, — bizalmasan emelek hozzátok néhány szavakat, — kísérvé azon édes öntudattól, — miszerint a mi benne jó van, kebletek földébe átültetve leend.

Mindenek előtt visszaidézem figyelmeteket honunk pár hó előtti állására, midőn kebletek a szabadság magvának e hon földébe átültetéséért lángolt; vissza a márcziusi napokban fejlesztett azon lelkesedésre, mely az emberiség szent nevében jogokat követelt a népnek, villámokat szórt azt elavult rendszer, s aristocrazia óriási kinövéseire; vissza azon erélyességre, melyet anyagi s szellemi tekintetben átalakulásunk nagy napjaiban egy nemzet szabadságáért fejlesztettetek; vissza az öröm s büszke önérzet azon perczére, melyben küzdelmeitek a szabadság egyenlőség s testvériség szelleme által felkarolni láttatok, — nem láttam arcotokon aggályt, nem kétes sejtelmet jövőnkről, hiszen minden kebel csak örülni tudott akkor, midőn szabadnak látta e hont, egyenlőknek fiai, midőn a századok edzette terhes lánczot a szabadság s testvériség kapcsa örökre száműzte.

S most, midőn leszállt a hon nemtője betölteni a sóvárgó sziveket, midőn teljesítve minden, mit csak várni lehetett, midőn a megtört aristocrazia romjain az egyenlőség csarnoka felállított, most, midőn e sokáig szenvedett hönnek polgári egyetértés szülte erőre van szüksége, hogy megvédjük azt, miért oly soká küzdöttünk, — kérdem, meg van-e szilárdítva a béke? betöltve az igények? a tapasztalás tanusítja, hogy nem, minek oka népünk nevelésbeni éretlen kora.

Milliók ontottak volna vért a szabadságért, s most milliók jogosítják fel magokat személy s vagyon jogtalan megtámadásával a szabadság ürügye alatt polgári vért ontani, mit itt-ott mutatkozó szomorú események már is tanusítanak; kérdem, nem fogják-e az ily lázítók, szabadságunkat tán éjszak kancsukáira függesztve, honunkat uj iga alá görnyeszteni? a testvériség csiráját kigyomlálva, földünket egy polgári vértől párolgó csata piarczá változtatni?

messze az ily eszméktől barátim, átok a lázítókra, egy nemzet átka, melyet csak villámok foganatosíthatnak.

Ifju barátim! néhány nap s tán örökre búcsúznak; szét oszlunk a haza mezején, fel kell lépni a tevékenység terére: mert a gyáva, a szűk keblű nem fíja e honnak, a parányi erő is sokasítva, hatását nem téveszti, fel tehát barátim ébreszteni a lelket, fejleszteni az erőt, mit a hon, mit a szabadság igényel tőlünk.

Minden polgár kettős szolgálattal tartozik honának; tisztán csepegtetni az átalakulás eszméit azok fülébe, kik előtt azt vastag homály fedi, s védeni a hon szabadságát, ha vész tornyosul egünkre, — az elsőre a honban szétoszlásunk tág mezőt nyit, most azért szenteljünk naponta időt hirlapok olvasására, kísérvük éber figyelemmel az eseményeket, tájékozunk magunkat a politikai harcok között, vegyüljünk nagyobb társaságokba eszme-csere végett s álljunk azok zászlója alá, kik szabadságunk védelmére s a minden irányban honunk egére borulható vész fellegek szétosztatására hivatva vannak.

Igy távozzunk azon helyről, hol először szívtuk a szabadság jótékony legét; ily lelkesedés teremtsé ajkinkra a talán utolsó isten hozzádot, ily lelkesedés kölcsönözzön karunknak erőt, ha szabadságunk ifju hajtását ármányszülte csel idegen kertész bitorló kezeibe akarná játszani; — csatára ekkor barátim; rójuk le mivel tartozunk hazánknak, a gyávat átkunk kísérvé enyészetébe, a bátort lelkesedésünk edzi a harczsikon; győzni vagy halni a honért: szent kötelesség, ha győzünk, a hon angyala fűzi homlokunkra a szabadsági babért; ha elesünk, a késő nemzedék fia is eljön sírkövünkről leolvasni költőnk im e szavait:

Szabadság, te szép égi lény,
Érted vértetnek.

Vértettek és elhulltak ők,
De dicsőségesen;
Tették sugára átragyog
Időn, enyészeten.

Saara Iván.

*

Elérkezett eközben az országgyűlési képviselők választásának ideje s az izgalom egy új neme kavardott bele a közéletbe. Képviselő-
választá-
sok.

A város jelöltje az volt, aki Győr lelkét akkor vezette: LUKÁCS SÁNDOR. Az ő jelöltetéséről ezt olvassuk a 48-as ujságban:

Mondják, hogy Lukácsot szeretnék elküldeni, de Lukácsnak a főjegyzői állomáson történt megbuktatása kevés kilátást nyújt, hogy a czéh-ármányok ellene újra fel ne toladokjanak.¹

¹ Épen Lukács Sándor volt az, ki az 1847-iki győri iparműkiállításnál vasakarata és ernyedetlen szorgalma folytán nagy érdemeket szerzett, valamint a honi ipar védegyeleti mozgalmainak is győri földön lelke volt, ki tehát épen az iparos osztály érdekei mellett díszes és sikeres tevékenységet fejtett ki.

Lukács.
Győrött

Pedig városunkban hivatásának e tekintetben megfelelőbb ember nincs. Azonban az öregek előtt ifjusága,¹ az ifjak előtt feltűnése, a kézművesek előtt műveltsége, a műveltek előtt tehetsége — mindannyi botránykő, mely nem engedi, hogy a közbizalmat megnyerje.

Ne búsuljon ezen Lukács, néhányak méltánylata és szeretete inkább emelik őt, mint a hullámozó népkegy, mely majd emel, majd temet.

E borongós előljáró beszédre azonban fényes czáfolatot adott a június 25-iki választás, mely Lukács Sándor diszes győzelmével végződött.

*

Sokoróban
Kálóczy.

A sokorói járásban KÁLÓCZY LAJOS volt a jelölt. A szabadelvűség szeplőtlen alakjának ismerte mindenki, kinek „tudományos készültsége és jellemzilárdsága az alap, melyre minden választó bizalmát bátran helyezheti; múltja kezeskedik jövőjéről.“ Így irtak róla. Ám a korteskedés ő ellene is megindult s mint a „Hazánk“ írja:

„a fondorkodás ördögi hálója ezen kitűntetésre méltó férfiú ellen is szövetik fanaticus egyének által. Sajnos dolog, hogy akkor, midőn az 1848. 20. t.-cz. e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapít meg, találkoznak és pedig a katholica egyháznak felkentjei közül olyanok, kik hiveiket avval ámitják, hogy vallásukat veszély fenyegeti.“

Ellenében tehát ez oldalról indult meg a harc. Mindazonáltal Kálóczy Lajost egyhangúlag választották meg a sokorói járásban.

*

A pusztai
járásban
Bay.

A pusztai választókerületben SZABÓ KÁLMÁN, BAY ANTAL és KOZMA IMRE voltak a szabadelvűek jelöltjei. Miután a megválasztásra legtöbb kilátása Baynak volt, ő maradt meg végleges jelöltül és zászlaját diadalra is juttatta a választás. JANKÓ MIHÁLY szintén még a választási mérkőzés előtt lépett vissza.

*

Csilizköz-
ben
Balogh.

Legádázabb volt a küzdelem a csilizközi kerületben, mely BALOGH KORNÉLNAK volt a hazája s ennek földjén Anteuszként vetette meg lábait és főleg a nemességre támaszkodott. Elkeseredett választási küzdelem után gróf ZICHY OTTÓVAL szemben ő nyerte

¹ Ekkor Lukács 26 éves volt.

meg a szavazatok többségét, választását azonban az ellenpárt megfelebbezte s az országgyűlés a mandátumot meg is semmisítette.

Nem érdektelen az országgyűlés e tárgyban megejtett vitájának közlése, amint azt a hivatalos lap július 10-iki száma tartalmazza:

Lukács Sándor (hetedik osztály előadója olvassa a jelentést) Balogh *Balogh Kornél* (győrmezei öttevényi kerületi) képviselő megbízó levelére nézve az *man-* osztály a házat figyelmezteti, miként ugyanazon megbízólevelél 2-ik pontjában *dátuma.* világosan mondatik: hogy a szavazás alatt panaszképen számos választók a a szavazatszedő választmány elébe terjesztették, miszerint Király Lajos megyei mérnök, egy magas nagy fekete tollu és még több urakkal együtt az összegyűlt választókat nemcsak ígéretekkel és mindennemű hitegetéssel ámitgatják, hanem itatják és Balogh Kornél részére huszasoknak osztogatásával is csábítgatják. Különösen pedig: Béheim Pál, Csáktornyai Imre, Nagy Mihály, Nagy István Pinnyédről, Kaszás György réfalusi és Kulesár László bőrcsi lakosok az előadott vádra nézve mint szemtanuk jelentkezvén, tüsténti vizsgálatot, és a szavazásnál illy törvénytelen módnak és eszköznek eltávolítását követelték. Elnök az előadott panasz következtében tüstént ki akarta hallgatni a bevádolt Király Lajost, de miután a bevádolt tettes törvénytelenése érzetében a hely színéről sietve elillant, a vizsgálatot nem foganatosíttathatta. De mind a panasz-emelők megnyugtatója, mind a megzavart béke és csend helyreállítása tekintetéből ünnepélyesen kinyilatkoztatta az elnök, hogy az előadott panaszra szigorú vizsgálatot fog sürgetni és biztosította őket egyszersmind arról, hogy azon esetre, ha a szavazatoknak pénzzeli megvásárlása bebizonyul, az illy módon az eszközölt többséget az országgyűlés részéről kinevezendő választmány is érvénytelennek nyilvánítandja.

Az osztály véleménye az, hogy magából a megbízó levélből, melynek a képviselő igazolására kellene szolgálni, — világosan kitűnik: miszerint csábítások, itatások és huszasokkali megvesztegetések ellen szemtanuk által szavazás közben ismételt panaszok emeltetettek, s a rendet csak a választási elnök megnyugtató nyilatkozata állíthatta helyre, miszerint az illy lélekvásárlással eszközölt többség választását az igazoló osztályok törvényesnek el nem ismeredik, a 7-ik osztály Balogh Kornél megbízólevelét a fennebbi fontos és törvényes okoknál fogva nem igazolja — egyébiránt véleményét a ház ítétele alá bocsátja. (Felkiáltások: Helyes! vizsgálat!)

Egy képviselő: Uraim! a vesztegetés itt olly nyilvános, miszerint szörnyű botrányoztatás volna, ha az osztály véleményét elvetnők. Tökéletesen megvagyok győződve, hogy ámbár a vizsgálat annak rende szerint végre nem hajtatott, a feladásban meglehet nyugodni a háznak. Ezen követet meg nem lehet szenvedni. ! (Felkiáltások: Uj választás, vizsgálat, voks!)

Ivánka Zs.: Én nem értem, hogy mi végett rendelnök el a vizsgálatot, hiszen azt el akarta rendelni a szavazatszedő választmány is. Kérdem, miért nem rendelte el? Azért, mert magát bünösnek érezte. Ennélfogva én vizsgálatot nem kívánok, hanem a választást érvénytelennek látom.

Bessenyei K.: (Gyula.) Miután a követ mentségére semmit fel nem hozott, hallgatólag elismerte a vádat. Én tehát a választást érvénytelennek nyilvánítom.

Nyári Pál: Már maga az jellemző, hogy találkozott követ, ki az országgyűlésen illy megbízólevéllel megjelent. Már ezen tény által ki van mondva a ház ítélete. Pártolom azok véleményét, kik a követ megbízólevelét nem tartják igazolhatónak. (Felkiáltások: Uj választás! halljuk az elnököt!)

Elnök: Teljesen a magam meggyőződését mondom ki a többség azon végzésében, hogy a választás érvénytelen.

Egy képviselő: Bátor vagyok a tárgyhoz csak annyit mondani, hogy miután a vesztegetés annyira kitűnik, a háznak méltósága ellen volna, azon embert elfogadni. Pártolom a visszaküldetést, csak azt szeretném hozzátenni, hogy a következő választásra ne is jelölthessék. (Zaj. Az elnök csenget)

Dedinszky József: (Csanád.) Uraim, én azt tartom, hogy a házban csak a nép bizalmának képviselői ülhetnek; és azt tartom, hogy kik a nép vesztegetését képviselik, azoknak itt helyük nincsen. Ennélfogva pártolom azon indítványt, hogy kikre nézve a megvesztegetés bebizonyítva van, az ilyenek követekül ne választathassanak. (Felkiáltások: Nincs törvény!)

Kazinczy Gábor: Uraim! ha büntetőtörvénykönyvek szerkesztéséről volna e házban szó, azokkal tartanék, kik igen szívesen nyulnak az ilyen módokhoz azoknak megfenyítéseül, kik a nép erkölcsét olly óvatossággal megőrizni nem akarják, mint kellene; de a tényeket ne méltóztassanak összetéveszteni. Itt verificációról van szó. Itt nincs egyébről szó, mint arról valljon: a választásnál megtartattak-e a kellő formaságok, vagy sem? A háznak nincs is joga arra szavazni, hogy ezen ur ki ne jelöltessék. Hanem, ha majdan másként leszünk, akkor pártolom az indítványt.

Elnök: Kimondatott végzésnek, miszerint Balogh Kornél megválasztása annyira érvénytelen, hogy a helyett egészen uj választásnak kell történni; s ezt a maga útján az illető elnöknek tudtára kell adni.

A második választásnál ismét Balogh Kornél győzött, a választási eljárást azonban az országgyűlés ismét megsemmisítette. Végre a harmadik választásnál a közvéleménynyel összhangzó eredményre vezetett a választás.

*

Az orszá-
gos hely-
zet.

Eközben az események országos szinpadán gyors egymásutánban folynak le a nagy tragédiának rendezett előjátékai.

Az ingatag királyljal márcz. 28-án uj elhatározást íratnak alá, az országgyűlés tiltakozik, Pesten a marseillaise dallama mellett népgyűlés forrong, Ferdinánd ismét híve lesz első határozatának s a 48-as törvényeket szentesítve és az országgyűlés színe előtt adott szavával megerősítve átadja István nádornak, az országgyűlés

visszakapcsolja a Részeket, kinevezik az új főispánokat, ország-szerte szervezik a városokban a nemzetőrséget.

És párhuzamosan azzal, amit magyar részről tesznek, meg-^{Politikai} indul Bécs felől aknajáratokon a tevékenység, sorra felhangzik, ^{örvények.} hogy „mit kíván a horvát, a szerb, a tót és a román nemzet.“ Jellasitsot horvát bánná nevezik, mint vészkiáltás, zúg közbe a vak Wesselényi pohárköszöntője ezzel a jeligével: „fegyverre“, a radikál-kör feliratot intéz a ministeriumhoz: „vészen a hon“, a ministertanács kiírja a toborzást tiz zászlóaljra s színhelyekül a tiz legderekből és legnépesebb magyar várost — közöttük Győrt — szemeli ki, Ferdinánd ide oda inog, Jellasits lázong, Bécsben május 15-én újabb forradalom, a magyar kormány 100,000 fegy-^{Forradalom Bécsben.} vert rendel, önálló magyar bankot alapít, bankjegyet és kincstári utalványt bocsájt ki, ezek ércfedezetét országos adakozással teremti elő, asszonyok ékszereiket, mátkák jegygyűrűiket, munkások kenyérré való garasait dobálják könnyekre indító versenyzésben össze, május 30-án az erdélyi országgyűlés kimondja az úniót,^{Erdély uniója.} az ország erősnek érzi magát.

Száll a hír faluról-falura és átlépi így az ország határát is, hogy „veszélyben a hon“. Külföldön szolgáló magyar katonáknak megdobbann a szivök, ezernyi veszély közt haza igyekeznek, szökve, lopva, rohanva. Két annyi indul el, mint ahány hazaér és aki hazaér, golyók elé rohan, mert Karlóczán, Szent-Tamáson, Perlaszon sánczokon villogtatja fegyverét a rácz. És a bántság fellobbant tüze átcsap az erdélyi havasokra, a tótlakta felvidékre, a horvát-szlavon földre; köröskörül gyilkos ellenségek fenik fegyverüket az árva magyarra.

De feláll az ujjválasztású országgyűlésen Kossuth Lajos s 200^{200,000} ezer katonát kérvén a hon oltalmára, elmondja azt a szózatot, ^{honvéd.} melynek végszavai előtt felzeng az egyhangu „megadjuk“ szavazat s melynek végszavai ennek hatása alatt így szólnak: „Leborulok e nemzet nagysága előtt.“ Bécs folytatja kétszínű játékát, a nagy Széchenyi leroskad s elhagyva a ministeriumot, tépelődve Döblingbe tér, a ministerium leköszön, Jellasits betör s fennhéjázó álmok közt halad Budapest felé, gr. Batthyány Lajos a veszély pillanatában újra elvállalja a kabinetalakítást, fegyverre szólítja Dunántúl népét, Kossuth mint a honvédelmi bizottmány elnöke körútra indul s ezrével toborozza a honvédeket, a szerb lázadókat sánczaikból

kiverik, Jellasits már Fehérvár körül táboroz, a nádor elvonul az összetorlodó események szinteréről, Mága és Perczel szétverik Jellasits hadát, V. Ferdinánd Lamberget nevezi ki a magyar hadak fővezérének, Lamberget a felbőszült pesti nép megöli, az események hatása alatt kiüt a harmadik bécsi forradalom október 6-án, Latour grófot a hadügyministert egy lámpára akasztja fel a nép

Récsey. bőszt dühe, valami Récsey nevű rokkant generális, mint strohmann-ministerelnök ellenjegyzí V. Ferdinándnak az országgyűlést feloszlátó rendeletét, ez ellen az országgyűlés tiltakozik, közben a balázsfalvai oláhgyűlés, az agyagfalvi székelygyűlés jelenetei játszódnak le, Erdély falvai és városai kigyúlnak, irtóztatós rémtetteket

Janku — mível a megbőszült oláhság, Janku a havasok királya, Hurbán a

Hurbán. tót apostol vérben gázolnak, a magyar várak feltűzik a háromszinű zászlót, a katonákat felesketik az alkotmányra, szervezik a csapatokat, az aszonyok tępést készítenek, zászlót és kokárdát varrnak,

Fegyverre. a parasztok kaszát egyenesítenek, hamvas ifjak honvéd-zászló alá szöknek az iskolából, vőlegényeiket küldik csatába ifjú menyasszonyok, templomaik harangját ajánlják fel ágyúéreznek öreg plebánosok, az első kis magyar sereg megkísérli Bécset felmenteni

Forradalom. a schwechati csatával — és ezzel: égő városok rémes világitása mellett, vérfolyamokkal körülfolyt hullásánczok mögött a maga egészében megnyílik a szabadságharcz nagy csatateré.

*

Tettek Varázsló erejét veszíteni kezdte a szó, már csak a tettek

kora. beszéltek és közbe a fegyverek csengtek. A veszedelem nőttön nőtt, az ellenségek szaporodtak s az ország védelmező ereje zilált és szegényes volt. A sorhadí ezredekre csak ott lehetett számítani, ahol a tisztikar magyar volt s ott se mindenütt. A nemzetőrség csak helyi szolgálatot végezhetett s kipróbált és megbízható nem volt. A honvédzászlóaljak lassan szervezkedtek, tisztekben, fegyverben, ruhában nagy volt a hiány.

Mozgó A kormány, hogy a haza védelmi erejét szaporítsa, 8000 főből

nemzetőr- álló *ség.* *mozgó nemzetőrség* szervezését rendelte el. Négy kerületre lett evégből felosztva az ország s a dunántuli kerület főparancsnokává Kosztolányi Mórt nevezték ki.

Komor idők jártak akkor Győr városában is. A kétségtelen veszedelem feltornyosult fellegei alatt lázas sietséggel és elszánt

komolysággal láttak hozzá a seregszervezéshez ismét. A hadi pénztár *Győr szerve-* számára való gyűjtések eredményesen folytak, a nemzetőrség szapo- *vezkedése.* rodott s lelkes polgárok, mint LATESZ JAKAB, HETS MÁTYÁS felemelő példát mutattak, amikor a maguk erején még külön 1—2 nemzetőr teljes felszerelését és ellátását vállalták magukra.

A polgárság élénk és ellenőrző figyelemmel kíséri a városháza dolgait s amint megrovásával, úgy dicséreteivel sem takarékoskodik, ha okot talál reá. Ime például aug. 14-ről a következő helyi tudósítást közli az ország hivatalos lapja.

Midőn mindnyájan élénk figyelemmel kísérik az alvidéki mozgalmakat, erélyes hatóságunk sem nézi tétlenül a pártütők gyilkos merényeit, hanem gondosan őrködik itt a távolban a felett, hogy a Dunán, mely minket azon vidékkel kereskedési tekintetben összeköt, a lázadók számára élelmi szerek, mellyek által kárunkra még tovább tengessék nyomorult létüket — ne szállitathassanak. Erélyes polgármesterünknek sikerült e napokban egy illy kereskedési viszony nyomába akadni. T. i. bizonyos Dungserszki szent-tamási lakos és lázító, Oberländer Vilmos, jelenleg városunkban tartózkodó verbászi lakos által tetemes mennyiségű gabonaneműeket vásároltatott össze, hogy annak idején az alvidékre szállitassa. Polgármesterünk úgy vélekedvén, miszerint a hűtlenség élet- és vagyonesztést vonna maga után, a birói zárt azonnal elrendelte, ollyformán, hogy a gabona a tulajdonosok kívánatára bármikor eladathassék, a befolyandó összeg azonban, a mennyiben a pártütő Dungserszkit illetné, birói kéznél tétessék le. Derék polgármesterünk ezen eljárása mindnyájunk méltánylatát megérdemli.

A „Hazánk“ e viharosra váló időkben megszűnt, ezentúl tehát a polgárság már csak a falakra ragasztott és széthordott proklamációk, rendeletek és hirdetményekből szívta magába azt az izgató anyagot, ami a nyomtatott betűből ilyen időben kigőzölög.

Ime egy ily szózat a maga eredetiségében augusztus 20-ikáról: *Szózat Győrhez.*

Hazafiak!

G. Batthyányi Lajos miniszter-elnöktől érkezett rendeletekből látható: hogy szeretett hazánk láthatárán a' vész mindinkább tornyosodik. — Hazánknak illy vész teljes helyzetében tehát, a' lehető legrövidebb idő alatti nagy haderőnek kiállítását tekintetéből, mi is felszólítottunk, hogy egy — minél nagyobb számú, önkéntesen ajánkozó, ép és egészséges egyénekből, kik magukat mindaddig, míg a' harc tart, vagy a' haza szolgálatokat igényelni fogja, a' kormány' rendelete alá helyezni kötelezyék, álló, honvédsereggel mint tisztjeikre, mint közvitésekre nézve a' kiindulási naptól haza jöttükig hasonló fizetéssel és fegyelmi rendszerrel ellátandó, 's a' dunántuli kerületre nézve e' napokban kinevezendő hadvezér intézkedései alá helybezendő, — nemzetőrséget alakítsunk, hogy az így alakítandó seregek segítségével hazánkat megmenthessük. — Ezen rendeletek nyomán e' város közönsége a' követelt önkéntes nemzetőrséget nem csak a' jelenlegi helybeli nemzetőrökből, hanem azon Győr városi lakosokból is, kik a' haza védelmében érdekeltnek találattván, a' törvények értelmében a' nemzetőrök közé hősorozhatók, és magukat önkéntes nemzetőröknek bejelenteni fogják, felállítandóak kimondván, világosan elhatároltatott, hogy ezen önkéntes, köz költségen felfegyverzendő nemzetőrségnek minden egyes tagjai, a' kiindulási naptól kezdve ezen önkéntes nemzetőri szolgálatjuk idejéig naponként, a' kincstári 8 ezüst krajczár napi díjjon, illetőleg tisztí fizetésen kívül, e' város közadózói pénztárából fizetendő 22 ezüst krajczár napi díjját fognak kapni, olly formán azonban: hogy ezen 22 ezüst krajczárokból akkor, midőn az önkéntes nemzetőr nős vagy családós ember, magának csak 10 ezüst krok, 12 ezüst krok pedig honn maradón nejenek vagy családjának fognak kiszolgáltatni. — Elhatároltatott az is, hogyha valamely önkéntes nemzetőr, távolléto alatt a' haza mellett teendő szolgálatában munkára 's kenyérkeresésre tehetetlené válna, haza jövele után is a' fennirt 22 ezüst kr. napi díjját haláláig folytonosan huzandja, ha pedig ugyan azon idő alatt elhalálozna, 's maga után özvegyet vagy gyermekeket hagyva, azon díjnak felét u. m. 11 ezüst kroatot özvegye özvegyégi idejéig, gyermekei pedig 16 éves korukig megkapni fogják. — A' mi végre a' városi hivatalnokokat illeti, ha netalán ezek közül is önkéntes nemzetőrök találkoznának, ezek a' fennirt 22 ezüst kr. napi díjjon kívül haza jövelelük alkalmával nem csak távollétoik alatt összegyűlt minden fizetéseiket, 's hivatalaikkal járó haszonvételeiket megkapni fogják, hanem hivatalaikba ismét visszahelyeztetnek,

A' fennirt önkéntes nemzetőrségnek a' lehető legrövidebb idő alatti alakítására e' város polgármesterének elnöklele alatt egy választmány neveztetett ki. — Felszólítottunk tehát ezennel e' városnak mindazon lakosi, kik magukat a' fennelöladottak szerint, a' haza védelmére és megmentésére hivatva és elhatározva érzik, hogy legfeljebb e' folyó Augustus 27-dik napjáig az illető nemzetőri kapitányok előtt magukat bejelenteni 's béírni sziveskedjenek; — felszólítottunk e' városnak tehetősebb azon lakosai is, kik az önkéntesek számát személynél kiindulással bármi oknál fogva nem szaporíthatnák, kövessék Letesz Jakab

és Hets Mátyás urak példájukat, kik közül az első két, a második pedig egy önkéntes nemzetőrnek, e város részéről tett ajánlatok és feltételek szerint leendő kiállítását magukra vállalták, — 's felszólíttatnak azok is, kiknek ezt tenni körülményeik nem engedik, hogy legalább tehetségükhöz képest az önkéntes nemzetőrség kiállításához szükséges tetemes költségek fedezésére egyszer mindenkori adakozásaikkal hozzájárulni, 's ajánlataikat a polgármesterhez benyújtani sziveskedjenek.

Polgártársink! a haza veszélyben van 's fiai segítségére vár. Meg kell tehát menteni, mert mit ér az élet, mit a vagyon, ha hazánk elvész, 's életünk és vagyonunk egy alávaló pártnak, egy gyalázatos fondorkodó camarillának martalékává esik

Költ Győrött az 1848-dik évi Augustus 20-án.

Az önkéntes nemzetőrsereg alakítására
megbízott választmány nevében
Zmeskál Sándor s. k.
-szabad királyi Győr városa főjegyző

A város hangulatának ismét hű kifejezőire találunk azokban a tudósításokban, melyeket a megszűnt „Hazánk“ helyett immár ^{A város közléte.} a hivatalos „Közlöny“-ben olvasunk.

Győr aug. 19. Mai napon tartott bizottmányi ülésünknek két főtárgya volt. Első az önkéntes nemzetőrök kiállítását s felfegyverzését illető ministeri rendelet. Ennek következtében elrendeltetett: hogy az önkéntes nemzetőr, kiállása napjátul számítva naponkint 22 ezüst krt. kapjon a megyei pénztárból s ha a harcban oly sérelmet szenvedne, melly miatt dologra alkalmatlanná lesz, ezen napidíjat élete fogytáig vagy helyreállásáig huzza, ugyanczen díj fog fizettetni a csatában elesettek özvegyeinek is, ezek élte fogytáig. Hogy pedig a bizonytalan idő a kiállási kedvet ne csökkentse, a kötelezés csak hat hónapra határozottatott. Mindezek egy felhívásban egybefoglaltatni, s a haza veszedelmének, úgy a hazafiui kötelességnek is rajzával kinyomatni rendeltettek; egyszersmind a járásbeli bírák a nemzetőrségi tisztek hozzájárultával, e tárgybani minél buzgóbb eljárásra kiküldettek. Dicsérő említést érdemelnek MATTOVICH JÁNOS alügyész és MÉSÁROS JÁNOS eskütt, kik unva a sok cifra szónoklatokat, ott hol tette van szükség, mint önkéntesek ajánlkoztak. Ellenben keserűen nevelés volt az, hogy némelly túlaradozó fiatal szónok attól függesztette fel ajánlatát, míg más idős és családos ember is menni fog.

Egy népjegyző, ki a martiusi napokban a nép iránti érzelmeknek legbuzgóbb tolmácsolója volt, egész lelki elkeseredéssel említette fel, hogy a nemesség, melly az utóbbi időkben áldozatot hozott, most is sokkal később a haza mentésére felkelni, mint a volt jobbágyok, kikre az átalakulás szellemi és anyagi ajándékot elég nagy mértékben árasztott. — Azonban reméljük, hogy az itt ott lappangó reactionariusok által ámitgatott nép rövid időn átlá-

tandja, mivel tartozik a hazának. Bizottmányunk másik tárgya az öttevényi kerületre nézve elrendelt harmadszori követválasztás. Ez ügy egykedvűleg utasított a középponti választmányhoz, egyedül a főntebbi népjegyző figyelemzetvén a választókat: „hogy okosabban tennének, ha azon urak közül, kik közéjük kijárnak, egyet sem választanának, hanem inkább maguk közül egyet.“ Ha úgy tréfából megtennék, tréfának, de talán épen csak tréfának, megjárná. Jövő bizottmányi ülésünk szeptember 4-én leend.

Győr aug. 20. Folyó hó 18-án rendkívüli gyűlésre valánk meghíva, melyet miniszterelnök ur augusztus 15-én 801 N. O. szám alatt kelt azon parancsa idézett elő, miszerint a horvátországi újabb mozgalmak meggátolására nemzetőrökből önkéntesek felállítása, s szükség esetében általános felkelés is rendeltetik. Ezen rendelet felolvasása után elnökünk keblet rázó szónoklattal rajzoló édes hazánk felett öszvetornyosuló vész nagyságát, kérvén a számosan összeseregletteket, hogy ezen tárgyban hathatós közremunkálásukkal velem kezdet fogjanak; szólottak még ZMESKÁL SÁNDOR főjegyző, KOZMA IMRE, GYAPAY DÉNES, PRENG MIHÁLY kapitány, LATESZ JAKAB s többen, melyek után határozottatott:

1-ör. Győr egyedül nemzetőrökből, vagy nemzetőri tulajdonokkal bírókból az állomány által ajánlott 8 p. kron felül, 22 p. kr. napidíjjal 200 önkéntest állít, kik közül a családos atyák 10 p. krt., családjaik pedig 12 p. krt. kapnak — a tisztviselők rendes fizetésükön kívül, visszatértükkor hivatalaikat is megtartandják. Ezeknek minél előbbi kiállítása egy azonnal összeülő választmányra bízott. —

2-or. HERGESZELL ANTAL nemzetőri kapitány 200 lőfegyver szerzésére Bécsbe küldetett; ki már is az illető gyárossal szerződött, addig pedig míg ezek megérkezendének, a toborzó tiszt a kezénél lévő lőfegyverek elvitetésétől vagy kiadásától tiltatott s ez iránt a minisztérium értesítettni rendeltetett.

3-or. Minden fegyverek öszveiratni, gyanusak ellen kutató rendszer használtatni, a fegyvert eltagadóra a gyalázat bélyege üttetni rendeltetett.

Ma érkezett városunkba „Sándor“ nevet viselő lelkes huszárjaink első három százada Schweigl őrnagy vezérlete alatt; az egész őrsereg a zászlószentelési sikra ment ki, hol katonai rendben felállítva ezen feliratu nemzeti lobogóval: „Testvéreink! Isten hozott hazánkba“ fogadá. Lovasságunk őrnagya az abdai határnál fogadá harczosinkat; megérkeztükkor Schweigl őrnagy rövid, de lelkes magyar beszéddel köszöné a szives fogadtatást, kijelentvén, hogy a csatamezőn — hol mondá, az ármány nagy, s ha legyőznek is bennünket, de birni soha sem fognak — fogják meghálálni. A tisztikar megvendégeltetett, a vitézek pedig fejünkint egy ezüst huszassal jutalmaztatának meg.

*

Népfölke-
lés.

Szept. 13-án újabb felhívások árasztották el a falakat; Batthyány miniszterelnök a dunántuli megyéket tömeges telkelésre szólítja, miután a horvát ellenség „a drávai vonalat három helyen nyíltan megtámadván, hazánk földét fegyverrel elfoglalni s a magyar nemzetet szolgává alázni akarja.“

Ezután a 48-as naptárban gyorsan következnek egymásra a piros és fekete betűs nagy napok.

Szept. 19-én A bécsi légio 1100 ember Budapestre érkezik. A honvédszászlóaljok számát 16-ra emelik.

Szeptember 20-án SZABÓ KÁLMÁNNAK Győr megyei és LUKÁTS SÁNDORNAK győrvárosi kormánybiztossá való kineveztetése a nap eseménye. A kormánybiztosok főfeladata az ujonczok kiállítására ügyelni s a felszerelési és elszállásolási kérdésekben erélyesen intézkedni.

*Az első
kormány-
biztosok.*

Szeptember 22-én Lukáts kormánybiztos összehívja a város képviselőtét s magát a városházánál beigtatja, a városi tanácsot új tagokból állítja össze, a nemzeti őrseregnek kiindítását és 260 ujoncznak kiállítását elrendeli. Másnap a nemzetőrökkel négy osztályban sorsot huzat a komáromi kiindulásra.

Ugyanazon napon jelenik meg a kormány elnökének mély benyomást keltő rendelete a rögtönítelő bíróságok felállításáról.

Statárium.

Rendelet.

Az ármánnyal körülvelt hazát újra vész fenyegeti, mert mint hitelesen tudomásomra jött, f. év szeptember 17 én és 18-án nagyszámu pánszláv bűjtogatók, köztük bőven pénzzel ellátott, több nyugdíjazott katonatisztek, jöttek be az éjszaka Ferdinánd czimű vaspályán magyar hazánkba, oly czélból, hogy a felső megyék tótajku lakosait fellázítsák.

Minek következtében rendelem, hogy :

1-ször. Minden hatóságoknál, oly hazafiakból alakítassanak a rögtönítelő bíróság tagjai, — kik a törvényt a bűjtogatókra kérelhetetlenül alkalmazzák.

2-szor. A főispánok és tisztviselők oly szigorú intézkedéseket tegyenek — s oly buzgósággal örködjenek, miszerint minden bűjtogatási szándék csirájában elfojtassék s az alávaló lázítók bizton kézre jutva, a rögtönítelő bíróság által kötélre kerüljenek.

3-szor. Minden egyes polgár felhivatik, örködjék e vészelti időben, hazájának védelme felett — s a haza háláján kívül — mindenkinek, ki egy bűjtogatót s lázítót kézre kerit, 50 p. frt. díj biztosítatik. Kelt Budapesten szept. 20. 1848.

Gr. Batthyány Lajos m. k.

Szept. 23-án Az országgyűlés megalakítja a honvédelmi bizottmányt Jellasits rabló hordáival Dunántúlt sarcolja, égeti s nyomul Buda felé.

Események. Szept. 25-én Kossuth elindul Pestről Czegléd, Szolnok, Kőrös, Kecskemét felé, katonákat szerezni a honnak István nádor elhagyja az országot.

Szept. 28-án „Lamberg szivében kés —“

Október 6-án „Latour nyakán kötél“.

Jellasits szeptember végén már Fehérmegyében táboroz. Ide gyűlik a kis magyar sereg is, mely nagyrészt mozgó nemzetőrökből áll s melyet Moga vezényel.

A sukorói csata. Jellasits Sukoro mellett megtámadja seregünket, ez azonban a támadást visszaveri. Jellasics 3 napi fegyverszünetet eszközöl ki, azonban nem tartja meg. Saját levele szerint (Dahlen altábornagyhoz okt. 6-áról)

„működési vonala ellenséges befolyások által veszélyeztetve kezdett lenni. Budát felszereléseivel bevenni lehetetlen volt, minthogy a magyar csapatok vakbuzgósággal küzdenek az enyéim ellen. Én tehát az ellenféllel kötött három napi fegyverszünetet arra használtam fel, hogy Győr felé egy oldalfordulatot (Flankenbewegung!) tegyek, hogy így biztosabb tért nyerhessek és segítséget vonhassak magamhoz“.

Flankenbewegung.

Nagyon sietős volt a bánnak ez a flankenbewegungja, mire a fegyverszünet letelt s a magyar sereg utána nézett az ellenségnek már csak hült helyét találta.

Jellasitsot a kormány egy rendelete követte kísérőleg útján, Ez a rendelet a *győri posta* érdekében volt kibocsájtva s így szólt:

A kereskedési ministeriumtól.

Hiteles tudósítások szerint a horvát lázadók az előbbi tábort állomást elhagyták s utjokat Győrnek vették

Nehogy tehát a Győrbe és annak vidékére szóló levelezések az ellenség kezére jussanak és az által bármi magán, különösen pedig jelen háborus viszonyokra vonatkozó titkok elárultassanak, a következő rendelkezések tételnek:

1. A Buda és Bécs között eddig fenállott gyors levél-posták és teherposták megszűnnek.

2. A mai nap azonban még Bécsbe a Komáromból, Érsekújváron, Nagyszombaton és Pozsonyon keresztül vezető vonalon egy gyors levél-posta küldetik.

3. Ezentúl ugyanezen vonalon mindennapi nyargaló-posták fognak létezni.

4. A körülményektől és az e részben megindított tárgyalástól fog függni, ugyanazon vonalon a kereskedés tekintetéből hetenkint kétszeri gyors levél-

postáknak ideiglenes létesítése. Miről a közönség annak idejében a „Közlöny“ útján azonnal értesítettetni fog.

Budapesten, october 5 én 1848.

A bán megkísérlette útközben a komáromi várat is bevenni, amennyiben levélbeli parancsot intézett a Mertz helyét elfoglalt Majthényi parancsnokhoz, hogy bocsássa be seregét a várba. Itt azonban kereken elutasítván, tovább folytatta útját Győr felé.

A fürge lábú fővezér okt. 3-án már Győrbe érkezett. A meg-^{Jellasits} rémült város hirtelen összehívott közgyűléséből egy küldöttséggel ^{Győrben.} ment éléje a fehérvári-utra, a jelenleg itt álló vasuti órházig. A küldöttség nem állhatott sok tagból, mert láttára a vitéz bán nem fordult vissza, hanem előlovagolt. Itt a küldöttség fogadta, a vásár-^{A polgár-} álláson pedig a polgármester *németül* arra kérte, hogy kímélje a várost. ^{mester} ^{német} ^{beszéde.}

Jellasits *magyar* nyelven válaszolt, megnyugtatta a polgármestert, hogy nem lesz bántódása Győrnek, csak lássák el a hadat élelemmel és természetben való egyéb szükségésekkel. Kovácsovics élelmezési intendáns azután elfoglalta a rendőri hivatalt s onnan osztotta parancsait.

A nép maga épen nem találta rettenetesnek a bán hadát s ^{A horvát} nem osztozott a hivatalos egyéniségek rettegésében. Oly gézengúz ^{hadak.} kinézésű, rongyos és vad csőcselékből álló hadat ugyanis még nem látott a világ, mint amilyenek Jellasits éhes népfölkelői voltak, kik a legmegehetetlenebb dolgokat sáskamódra falták itt fel. A velök érkező „jézus-mária-huszárok“ sem voltak alkalmasak a páni rettegés keltésére, elannyira nem, hogy az újvárosi polgárok be is özönlöttek a főtérre s fegyvert kértek, hogy kiverjék Győrből a horvátokat. A később érkező rendes serezek már megfelelő hadi képet nyújtottak s komolyabb hangulatot keltettek.

A győri nemzetőrség — új egyenruhájában — e zivatáros napokban a csanaki dombok közé vonult, hol gyakorolta magát a fegyverfogásokban.

A győri polgármestert német beszédjeért az országgyűlésen ^{Korbonits} is megtámadták, ő azonban talpraesett nyilatkozattal vágta ki magát. ^{nyilatko-} ^{zata.} A hivatalos „Közlöny“ a következő nyilatkozatot hozta ugyanis tőle:

Nyilatkozat.

A Közlöny 119-dik számában a képviselőház tisztelt elnökének előterjesztése nyomán: „f. hó 3-án esti hét óra tájban Jellachich Győrbe érkezett

s ott a polgármester által németül köszöntetett fel s felszóllítottatott általa, hogy a rablástól tiltsa el katonáit.“

A körülmények hosszabb ábrázolását rövidség okáért mellőzvé, őszintén kijelentem, hogy elnök urat tudósítónak nincs igaza.

Mert Jellachich a f. oct. hó 3-án Győrváros határába nem hét, hanem négy, Győr városába pedig öt órákor érkezett.

A fehérvári lineának utolsó háza előtt a közgyűlés határozatának következtében, egy bizottmány által — mellynek én elnöke valék, de mellyel, mint ki a belvárosban az ellenséges csekély előcsapat látására támadott zavar lecsillapításával foglalkozám, jelen nem voltam, fogadtatott, egyedül magam által pedig, minekutána a vészszel fenyegető lázadást lecsillapítanom sikerült, már a vásárálláson seregével együtt (mesének rossz, de valóság) egy pár perczig feltartóztatván, német nyelven ezen szavakkal szóllítottott: „Euer Excellenz! Geruhen die Stadt und meine Mitbürger zu schonen, überhaupt die Person und Eigenthums-Sicherheit aufrecht zu halten, was unsere Armuth vermag, werden wir zu leisten trachten.“ Erre ő magyarul így felelt: „Én nem jöttem mint ellenség, eregeimtől ne tartsanak, egyes esetekért azonban jót nem állhatok.“

Én tehát őt nem köszöntöttem, de szót sem volnék képes találni, mellyel hazám ellenségét köszönhetném, anélkül, hogy maga az ellenség tőlem undorral elfordulni ne kénytelenítették.

Szóltottam pedig törött németiséggel azért, mert mindenektől elhagyatva, csak az istentől nem, gyöngé számításom után célt érni akartam és megvallom, ha horvátul tudok, őt horvátul szóllítottam volna meg.

1-ör: mint imádott hazámat az ellenségtől megmenteni nem képes, óhajtottam Győr városát hazámnak megtartani, ez a jó isten segítségével és polgártársaim közremunkálásával sikerült is.

2-or: megszóllítottam németül, hogy mint austriai tábornok megértsen, mert nem képzelhettem, hogy olyan egyén, ki magyarul tud, tehát a magyar levegőt szivta, hazámnak ellensége lehessen.

Mindezeket tiszta meggyőződésemből tettem, tudja az isten, tudom én, és talán polgártársaim sem vonják kétségbe.

Győr, oct. 12. 1848.

Korbonits István

polgármester.

A bán oda nyilatkozott a bevonuláskor, hogy Győrött csak rövid ideig marad, mert Budapest ellen vezető seregét. Másnap azonban állítólag futár érkezett Bécsből azzal a parancscsal, hogy vonuljon Bécsbe, ahol kiütött a forradalom. (De az sem lehetetlen, hogy a futár Móga seregeinek közeledéséről hozott hírt.) Bármely verzio az igazi, annyi bizonyos, hogy az illyrizmus nagytervű hódító hadvezére ki se pihenhetett kellőleg a pákozdi ijedelem és gyors menetelés fáradságait, október 4-én délután megindult Győr-

ből Bécs irányában. Mosonyból elbocsájtotta seregéből a Theodorovits vezérlete alatt álló népfelkelőket, kik a szűkebb hazába igyekeztek vissza, mely szándékukban a sopron- és vas megyei nemzetőrök veszedelmesen háborgatták őket, úgy, hogy kénytelenek voltak Kőszegen át Austriába átszökni.

*Jellasis
megy.
Móga jön.*

A győri nemzetőröknek tulajdonképen e horvátokkal szemben volt meg a tüzkereztségük ZICHY OTTÓ vezérlete alatt. Ezt olvasuk ugyanis az egykoru harczy tudósítában :

VIDOS nemzetőrvezér és seregarancsnok szombathelyi átkeléskor október 16-án 1848. az országos honvédelmi bizottmánynak jelenti : hogy Thodorovich general táborát KARGER alezredes s gróf ZICHY MANÓ és OTTÓ úgy Kovács ZSIGMOND őrnagy urak mintegy 1800 emberrel példás bátorsággal f. hó 12-én délelőtt 11 órakor sopronmegyei Horpács és Salamonfa helységek közt megtámadván, sok embervesztéssel hátravonulni kényszeríték ; később az ellen észrevevén seregünk csekély számát, 4 három fontos ágyúval s erős fegyvertűzzel felélt vissza ; s bár Hegyfaluból a sűrű ágyúdörgésre rögtön megindított s Vidos seregéhez tartozó két Miklós huszár század, BERZSENYI LÉNÁRD és GOSZTRONYI lelkes százados uraknak vezérlete alatt oldalt bevágott s ötvennél több rablót felkonczolt, mégis a legalább 12,000 emberből álló rablócsoport elől délután 4 óra tájban kénytelen volt visszavonulni, leginkább azért, mert gróf ZICHY OTTÓNAK serege, KOVÁCS ZSIGMOND lovasai s a felkelt nép a tüzet ki nem állották.

*Zichy Ottó
serege.*

Még kurtábban végzett a Róth és Filippovits tábornokok vezérlete alatt Pákozdi mellett fejtett dandárokkal PERCEL MÓR, aki letétvéen velök a fegyvert, elfogta az egész sereget Ozorunál.

Ettől kezdve Győr állandó átvonuló útjává volt a különféle barátságos és ellenséges hadaknak, melyek itt a kultura és polgári szorgalom sok virágágyát eltiporták, késő időkig érezhető sebeket ütve a lakosságon. Győrnek ezt az országúton való fekvését kell figyelembe vennünk, hogy igaz értéke szerint felbecsülhessük ama nagy áldozatokat, melyeket vérben és vagyonban, szellemben és hangadásban ily megpróbáltatásokkal teljes helyzetében sem félt a hazának hozni.

*Hadak
útja
Győrön át.*

*

Az események haladásával lépést tartott a honvédelmi bizottmány gondos intézkedése és az ország áldozatkészsége.

Szept. 23-án 24,000 honvéd-ruházat készítésére hívták fel az ország iparosait. A pályázat 4 napos határidőt tűzött ki.

*Uj honvéd
zászlóal-
jak.*

Szept. 28-án a kormány a már fennálló 16 honvédzászlóaljnak még 14-gyel való szaporítását rendelte el. Megjelölte a katona-

állítási főhelyeket, az ország legmegbízhatóbb 14 városában s megvonta azok kerületeit.

A győri (23.) zászlóalj. Győr városa szintén egyike volt az állítási főhelyeknek, itt toborozták a 23-ik zászlóaljat, mely Győr, Moson és Sopron megyék népéből válogatta ujonczait.

Első tisztikar. A 23-ik honvédzászlóalj első tisztikarába a következőket nevezte ki a szept. 27-iki hivatalos „Közlöny“ :

Őrnagy : HAAS KÁROLY 6. h. z. százados.

Századosok : RUZSICSKA ANTAL 19. sz. ez. főhadnagy.

MILLIESZKY SZANISZLÓ 19. sz. ez. főhadnagy.

KRIST JÓZSEF 5. várórs. z. főhadnagy.

Főhadnagyokká : ANDRÁSSY KÁROLY volt testőr.

KAUSZLER JÓZSEF 37. sz. e. hadnagy.

STARK JÁNOS 37. sz. e. hadnagy.

Alhadnagyokká : BÁRÓ KEMPERLE 8. h. z. altiszt, GAIGER JÓZSEF honvéd. NYULÁSZY JÁNOS 12. sz. huszárőrmeester. ZSEBEHÁZY ISTVÁN nemz. ör. segédtsiszt. Váradi SZABÓ LAJOS, MAYER JÁNOS 4. honv. z. altiszt.

Okt. 6-án találjuk még főhadnaggyá kinevezve PONGRÁCZ LÁSZLÓ volt testőrt s főorvossá ELCZ N-T. Okt. 11-én pedig NAGY FERENCZET századosná, MAYER JÓZSEFET főhadnaggyá, BERNÁTH GYULÁT alhadnaggyá.

Okt. 2. A 23-ik honvédzászlóalj ujonczkivetése a következő volt : Mosonmegye 233, Sopron m. 710, Győr m. 320, Ruszt városa 5, Kismarton v. 12, Sopron v. 56, Győr v. 64. Összesen 1400 ember. Ezenfelül felszólította a hadügyi kormány a kerületet, hogy összesen 18 oly kiművelt ifjut küldjenek a zászlóaljhoz, kik előbb altisztek, később rendes tisztek lehetnek.

Felhívás a tisztekhez. A vitéz 23-ik zászlóalj későbbi parancsnoka KMETTY GYÖRGY lett.

A tisztek, úgy látszik, kissé vontatva foglalták el állomásaikat, mert október 17-én a hivatalos lap élén a következő felhívás jelent meg :

A győri honvédzászlóaljhoz kinevezett tisztek, tisztségök elvesztése alatt ezennel felszólítanak, hogy rendeltetésök helyén, Győrben, öt nap alatt okvetlen megjelenni multhatatlanul kötelességöknek tartásák.

Budapest, 1896. október 16.

Az országos honvédelmi bizottmány.

Győr szabói, csizmadiái és cipészei, nyereggyártói, szűcsei, ^{Győr} gombkötői ^{készülő-} ^{dése.} szerint versenyezve készítettek a hadfelszerelési cikkekkel, míg e munkájuk tartott, minden nemzetőri szolgálat alól fel voltak mentve.

Az asszonyok pedig fehérneműeket készítettek az országos ruha-bizottságnak, a hivatalos „Közlöny“ alig győzte közölni a jótékony-ságokért a haza köszöneteit. Győrvárosa maga 5944 ezüst forintot, azonfelül nagyértékű ezüstneműeket ajándékozott a hadi kincstárnak.

LUKÁTS SÁNDOR, a győriek képviselője és kormánybiztosa igazi ^{Lukács} ^{Sándor.} forradalmi lélek volt. Ez volt az ő ideje, most érezte ő magát teljes otthonosságban a lázasan zajló események között. Mint viharban a rettentetlen hajóskapitány, osztotta parancsait, határozottan és ellenmondást nem tűrve. Az ő kormánybiztosi működése csakhamar példaszerűvé vált országszerte s mikor a háború hullámai összecsaptak az ország fölött, kicsiny lett neki a győri tér, őt állították a hadfelszerelési és élelmezési országos szolgálat élére.

Nem lehet csodálni, hogy vaserélyességű eljárása nyomán itt is, ott is felszisszent a hozzá nem szokott hivatalos világ és közönség, de október derekán ő már győri hivatásának megfelelt s „*eddig intézkedéseinek igazolására*“ a következő nyilatkozatot tehetette ^{Iga:ol:isa.} közhírré Győrött.

1137./E.

*Az országos honvédelmi bizottmány
Lukács Sándor kormány-biztos urnak!*

A' honvédelmi bizottmány örömmel győződött meg Ön Oktober 14-ről kelt jelentéséből arról, hogy biztosi hivatását teljesen felfogva, a' hon ügyében várakozásunknak megfelelő eréllyel fáradoz. — Fogadja Ön a' haza nevében a' honvédelmi bizottmány teljes méltánylatát és köszönetét, mind azért, mit az ujonczok kiállítás, felszerelés és elszállásolása körül tett, mind azért, hogy betegeink számára kórházról gondoskodott, mind a hagyományozott könyvtár iránti intézkedéseért, mind pedig hadseregünk élelmezhetése körüli gondoskodásáért, s továbbra se vonja meg Ön a közügyektől eddig tanusított buzgalmát s' hazafiusággal páros erélyét.

Hogy az ujonczok számára fegyverek küldessenek, a' mosoni és soproni ujonczok Győrbe szállítassanak, a' győri sóházhoz pénz küldessék, s a' győri honvéd zászlóaljhoz kinevezett tiszt, rendeltetésök helyén rögtön megjelenjenek, az iránt a kellő rendelkezések ezennel megtétettek.

Tudósításait annak idején elvárjuk.

Budapest, 1848. Oktober 16-án.

Az országos honvédelmi bizottmány:

Kossuth Lajos s. k.
elnök.

Ennek az „igazolás“-nak találkozunk egy más formájával is és pedig egy helyi tudósítással, mely a következőleg ismerteti Győr helyzetét s a Győrben történeteket:

Városunk, melyre a vész előnapjaiban olly kevés figyelmet fordítottak azok, kiknek tudniok kellett volna, hogy Győr a jobboldal Komárom, most mint a hon egyik legnevezetesebb pontja a legemelőbb jelenetek színhelye lőn. A város alatt vonult össze az elkésett magyar sereg, melyet e napokban követe Kossuth lelkes serege. Ha a mult napokban vádul emelték fel ellenünk az, hogy önmagunkra hagyatva védtelen állapotunkban a várost feldulni nem engedhetve, magunkat el nem torlaszoltuk és az ellenség útjába nem eső hidakat el nem bontottuk, akkor, akkor a méltánylatnak sem szabad hallgatnia, midőn a roppant tábor rögtöni és pontos ellátására minden elkövetetett. És bár ezt Lukács Sándor biztos erélyességének köszönhető, de rendelkezései szives és pontos teljesítése körül nem kis része volt az összes lakosságnak.

Lukács Sándor biztos, magát a haza hálájára tette érdemessé. Ő kórházakat, laktanyákat létesített, az ujonczilletőséget egészen kiállítá, felruházá, úgy hogy az első zászlóalja derék Kinesi őrnagy vezérlete alatt eddig már az ellenség előtt áll, az elfogott horvát lovak s szekerekből élelem, podgyász és betegek szállítására több fogatot állított elő, sőt figyelmét a közönség szellemi elvére is fordítá, az alapítványilag a közönséget illető, de a főtisztelendő urak által éveken át elrejtegetett Balogh-féle könyvtárt a közönség számára visszaszerezvén. A horvát foglyok a város szépítése és közmunkákra fordítatnak.

*

Október 1-én gr. Batthyány miniszterelnök leköszön, okt. 3-án V. Ferdinánd kiadja manifestumát, mely az országgyűlést feloszlatja, végzéseit semmiseknek jelenti ki, az országot ostromállapotba helyezi, Jellasicht a magyarországi hadak fővezérévé és teljes hatalmú biztossá nevezi ki. Október 7-én a magyar országgyűlés törvénytelennek és semmisnek jelenti ki a manifestumot s honárulónak, aki Jellachichnak engedelmeskedik.

Ez az utóbbi kijelentés ugyan tárgytalanná vált, mert Jellasicht bán ekkor már a pákozdi-győri gyorsutazáson is átesett s Győrt is elhagyta, Bécsben pedig belátták, hogy ily vitéz, ki a maga gárdájával megszökik, hátvéderegeit pedig mindenestül elfogatja, még sem való fővezérnek s a helyzet urául Windischgrätzet ismerték el.

Az országgyűlésen okt. 8-án Kossuth bejelenti, hogy egy képviselőkből alakult vadászcsapattal, a Vilmos-huszárokkal és nemzetőrökkel gőzhajón Győrbe indul; innen pedig a magyar táborba, mely meg fog ütközni Jellasicht seregével.

Október 11-én a honvédelmi bizottmány, mely az okt. 7-iki határozat után a kormány teendőit végzi, Görgei Arthur ezredest a parndorfi magyar táborba küldi Móga mellé s annak megfigyelésére.

Október 21-én Kossuth ujonczseregével Győrbe érkezik. Kossuth ^{Kossuth} a püspökvárba száll s itt haditanácsot tart. Másnap tovább megy ^{Győrben.} a parndorfi tábor felé, ide 23-án megérkezik.

Győrben irta és adta ki lelkesítő felhívását Mosony vármegye ^{Felhívás a} népeihez. A németajkú néphez intézett felhívás tartalma és alakja ^{möso-} ^{nyiakhöz.} ime itt következik.

An das brave Volk des Wieselburger Comitats.

Ma besonderer Anerkennung erfahre ich, daß die hochherzige Bevölkerung des Wieselburger Comitats mit großer Kraft aufgehanden ist, um mich in der Vertheidigung des Vaterlandes brüderlich zu unterstützen.

Ich sage Euch hierfür im Namen Gottes, der die gerechte Sache schützt, und im Namen unserer gemeinschaftlichen Freiheit, meinen wärmsten Dank.

Eure thätige Vaterlandsliebe und männliche Entschlossenheit dient mir zum neuen Sporn, jede mögliche Kraft zu entwickeln, und selbst mein Leben gerne zum Opfer zu bringen, damit Ihr von den Drangsalen des Krieges je eher siegreich befreiet und in Frieden die Früchte der geistlichen Freiheit genießen könnt, hiezü ist aber noch eine kurze Zeit männliche Entschlossenheit und treuer Eifer nöthig, ich bin fest überzeugt, Ihr werdet dieses Opfer gerne dem Vaterlande bringen, und ich wünsche nichts schölicher, als in Eure Mitte fliegen zu können, um dankbarer Zeuge Eurer Vaterlandsliebe zu sein.

Doch eben um Eures Friedens und Glückes Willen ist es meine Pflicht, während meines Weges soviel als möglich wohlbewaffnete Truppen zu sammeln, damit Ihr je eher von den Drangsalen des Krieges befreiet werdet.

Seht vertrauens auf Eure Vaterlandsliche baue ich darauf, daß aus Eurer braven Mitte Tausend bis Tausend zweihundert entschlossene Männer sich an mich anschließen werden, um Eure Brüder, die ich Euch zuführe, zu Eurer und des Vaterlandes Rettung zu unterstützen.

Doch die ganze männliche Bevölkerung des Wieselburger Comitats soll nicht in bewaffneten Reihen sich an mich schließen, denn sonst würde Niemand übrig bleiben, der die Hülfendienste, die zur Verpflegung der Armee nöthig sind, leisten würde.

Und glaubt mir, meine Brüder, diejenigen, die diese Hülfendienste leisten, machen sich um das Vaterland eben so verdient, als diejenigen, die mit den Waffen dienen.

Ich bitte Euch daher, diesen meinem Wunsche gemäß zu handeln, Tausend brave Männer von Euch nach der Eintheilung des Herrn Offiziers, der Euch dieses Schreiben überbringt, nur zuzusehen; die übrigen aber mögen Ihrer Bürgerpflichten eifrig nachkommen, damit die tapfere Armee nicht an Fuhr und sonstigen Hülfsdiensten Mangel leide.

Montag bin ich mit etlichen Tausenden streifbaren Männern in Wieselburg in Eurer lieben Mitte, — rechne fest darauf, daß Eure Tausend Männer mich begleiten werden, das übrige Volk aber zu seinem Hanke und Hohe zurückführt, und nach Umstanden behüßlich sein wird, Euch Allen einen wirklichen Frieden zu sichern.

Thuet demnach so, wie Euch die Ueberbringer dieser Schrift in meinem Namen anweisen werden. Gott der Allmächtige beschütze Euch, und seid Eurem Vaterlande mit aufrichtiger Liebe auch ferner zugethan.

Gegeben Raab, den 21-ten Oktober 1848.

Euer treuer Freund und Mitbürger

Ludwig Kossuth,

Präsident des Landes-Vertheidigungs-Anstaltens.

Kossuth Kossuth serege Pesttől Parndorfig mint a hógörgeteg nőtt.
Parndorf Ahol állomást tartottak s Kossuth gyujtó szavai elhangzottak, a
felé. nemzetőrök és népfelkelők seregesen csatlakoztak hozzá; mikor Győrből Miklósfalván keresztül Parndorfra megérkezett, 12,000 emberből álló ujoncsereget vezetett oda. Vele mentek a győri nemzetőrök is, mint szomorú hírét a következőkben megtudjuk.

*

Uj hon- A bécsi forradalom időt engedvén a magyar kormányzatnak a
véd- hadszervezés tovább folytatására, a meglévő 30 honvédszászlóalj-
zászlóal- hoz még 12-őt alakítottak október havában.
jak.

A győri Győr városát ismét állítási főhelylyé jelölték s itt szervezték
(39.) a 39-ik zászlóaljat.
zászlóalj.

Első A 39-ik honvédszászlóalj első tisztikara a következő volt.

tisztjei. Őrnagy: RUZSITSKA ANTAL, 23. z. a. százados.

Századosok: HALASY LAJOS, 39-ik sorszerebéli főhadnagy

LÉGRÁDY JÁNOS, Váza sorszereb. granátos főhadnagy

GYRA ÁDÁM, kilépett főhadnagy

UJ IMRE, 8-dik huszárserebéli főhadnagy

ZIHRER JÓZSEF, 39-dik sorszerebéli főhadnagy

ERNST JÓZSEF, nyugdíjas főhadnagy.

Főhadnagyk: KRAUSZ ALAJOS, 34-ik sorszerebéli hadnagy

RUZSITSKA JÓZSEF, 2-ik sorszerebéli hadnagy

LÁZÁR VILMOS, kilépett hadnagy

IGMÁNDY IGNÁCZ, somogymegyei nemzetőrségi segédtsiszt

TURCSÁNYI VILMOS, volt testőr

VICZMÁNDY VIKTOR, volt hadnagy.

Alhadnagyk: TUREK FERENCZ, 19-ik sorszerebéli őrmester

VEISZ FERENCZ, volt őrmester

MAYER ANTAL, 8-dik vadász zászlóalji őrmester

CSEPY TÓDOR, 60-dik sorszerebéli őrmester

SÁRKÖZY JÁNOS, nemzetőrségi tsiszt

SZABÓ MIHÁLY, honvéd

HOFFER JÓZSEF, 62-dik sorszerebéli őrmester

SZIKSZAY IMRE, nemzetőr Zemplében

FLATT GYÖRGY, 34-ik sorszerebéli őrmester

KOPÁCSY MIKLÓS, 8-ik huszárserebéli őrmester

HORVÁTH KÁROLY, első honvédszászlóaljbéli altiszt

ETL GYÖRGY, első honvédszászlóaljbéli altiszt

HAVAS ADOLF, 10-ik honvédszászlóaljbéli altiszt.

A győri Egyszersmind nyolcz hadmegyére osztotta be az országot a
hadmegye. honvédelmi bizottmány, Győr lett az 5-ik hadmegye székhelye,

melyhez Győr, Moson, Sopron, Fehér, Komárom, Esztergom és Veszprém megyék tartoztak. A győri hadmegye főparancsnokává SZABÓ ZSIGMOND ezredes neveztetett ki.

Győrben Lukács Sándor „teljes hatalmú nemzet és kormány-biztos“ nagy erélyvel folytatta munkáját s figyelmét nem kerülte el egyetlen körülmény sem, mely a forradalmi szellem táplálását előmozdíthatta s a hangulatot egységessé és teljessé tehetta.

*Lukács
rendelke-
zései.*

Kossuth elutazása után még buzgóbban folytatta tevékenységét. Okt. 24-én következő rendelete keltett feltűnést.

Rendelet.

*Háborús
hangon.*

1-or. **E** város határában lakó minden egyházi személy, öltönyén nemzeti színű szalagot fog rögtön viselni.

2-or. A nemzetőrök, különösen az oklevelesek — kik közül eddig a nemzetőri szolgálat alól magukat sokan kivonták — ha betegségük vagy bár mi ok miatt a nemzetőri külső szolgálattól fölmentettek volna is — a belső nemzetőri szolgálatot a legpontosabban megtegyék.

3-or. A magyar bankjegyeket mindenki, minden fizetéséknél a legkisebb ellenmondás nélkül elvegye.

A kik e parancsoknak első és 3-ik pontját megszegik, a haza és képviselőház nevében hazaárulóknak nyilatkoztatom, s a szerint szigoruan bünttettem.

A kik pedig e parancsok 2-ik pontját megszegik, az illető nemzetőri századosok parancsára rögtön elibe huzottassanak, s börtönöztetni fognak.

Győrött, october 24-én 1848.

A haza és képviselőház nevében

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmú nemzet- és kormány-biztos.

A csata
széle.

A schwechati csata most már bizonyos bekövetkezések közé tartozván, mérhetlen izgalom tartotta fogva Győr közhangulatát is. Az izgalomnak természetes okai voltak. Először is ez volt a szabadságharcznak a tulajdonképeni ellenséggel vívott első csatája. A bécsi forradalom lángjai messze ellátszottak s a támadó magyar seregek operálása a képzelet regényes lobbanásainak dús táplálékot adott. De a seregben voltak Győr fiai is, a nemzetőrök és népfelkelők, tehát a közvetlen érdekelttség éles érzetei szövődtek a csata kimeneteléhez. A csatatér közelsége a bekövetkezendő eshetőségekkel is fenyegetett.

Kórház-
berendezés

Lukács kormánybiztos lázas gyorsasággal gondolt a sebesültek esetleges befogadását és ellátását biztosító intézmények létesítésére. Ezer ember számára kórházat rendezett be Győrött. A benczések levéltára a következő emléket őrzi ebbeli tevékenysége nyomairól:

Győr városi helyes hatalom nemrel és kormány biztossal.

A benczék
háza.

*Mint hogy a helyes hatalom honvédelmi bizottságtól felvagyott ké-
salmára, egyfelmint korof telepegetésé van tisz, miszo,
mint rigton intélekedjem 1000 betegre kórházat állítani,
a kórházra leendő épületére nézve pedig a Benedek szer-
vel tálása is hem foglaltatik. Ugyan arról a Benedek szer-
velről azzal a leg keményebben megparancsolom: hogy f.
hó 29^{ik} délig, a Győr városban lévő Kóloflood tálkeltől,
szél, hogy a Kóloflood 30^{ad} reggel üresen találjam, és
megrebesüll — ne talán megrebesüllendő magyar taton áint
számára tisztelt kórházra alaralkapam. —*

*E rendeletem pvalof helyesitlést ar illeti szerezésről
helyes hatalomammal fogva keményen megparancsolom,
ellenkés esetben hatalomammal elni, s a nem engedelmis,
tedőlet keményen büntetni elnem mulandom. —*

Győrött Orból, hó 26^{ad} 348.

Lukács Sándor
helyes hatalom nemrel és kormány
biztos.

A szerzetbeliek lakásául a rendház nagy épületének főtérre néző részét hagyta fenn, az épület egyéb helyiségeit 300 beteg számára lefoglalta.

Ime a második kemény meghagyása:

Győr városi helyi halálom nemrel és temény birtoklól.

Én Benedek szerzetbeliek eljárvásának meghagyom: hogy holnap délután az épületjüknél azon részet, melyet a torkáz számára ma nap megneveltem, és jónak találom, s. i. a három lesonát, a mellette is oldal folyosón lévő szobákkal együtt, a torkáz és kerék is hozzá számítva, — szóval a fő térre néző teremeten, és éles kamaraikon kívül az ezen épülettel kívülről, hogy ott holnap délután 300 betegre rögtön torkázzal állat kepar. Én szerzetbeliek lakásául az épületnek a fő térre néző része fenahagyatván. —

Győr October ki' 27^{én} 1848.

Megjegyzem hogy a torkáz is kívánom állaladalmi, — valamit az épületben lévő minden ajtónál és szalma szűrésnél, melyet s. i. az épületben megf. l. szerzetbeliek kútorahán kívül valamit.

Lukás Lándor

helytartalmu nemrel és temény
birtoklól.

A schwechati csata balul ütött ki. A rendes csapatok vitézül *Schwechat* harcoltak, de a tűzpróbán keresztül nem ment népfelkelők és nemzetőrök nem bírták megszokni a kartácsot. Megfordultak ezek s anélkül, hogy visszatekintettek volna, hanyatt homlok siettek hazafelé, Mosonyon, Győrön keresztül egészen a Komáromi várig, melybe beleütköztek. Magukkal ragadták a tábor könnyebben moz-

gósítható tömegeit s a szomszédos megyék népfölkelői és nemzet-
őrei egymástól átragadt megrémüléssel futottak haza. Ez a vissza-
vonulás „győri futás” név alatt volt sokáig ismeretes és nem dicse-
kedett vele egyetlen résztvevő sem, az igaz, hogy azután annál
buzgóbban hozták helyre hibájukat később a honvédek soraiban.

Mi tagadás benne, bizony a győri falakra piros betűkkel nyom-
tatott kemény leczkéztetéseket ragasztatott ki a kegyetlen Lukács
kormánybiztos és a következő mélyen megalázó beszédet intézte
onnan a győri vitézség dolgában a győri nemzetőrökhöz:

November 3-ára virradóra sürgöny útján következő levelet kaptam:

Pozsony, November 2-kán 18 1/2.

Lukács Sándor Győr városi kormánybiztos urnak!

„Győri
vitézség”.

Mután az ön kormánybiztosi hatósága alatt álló, azon gyáva Győr városi nemzetőrök, kik e folyó év
October 30-an veghezvitt Schwehati csata alkalmával megszaladván, — többi seregeinknek férfias ma-
gok tartása nélkül, mind az egész tabort a legnagyobb vészbe dűthették, — mind a nemzetre a
gyávaóság belyegét rajja süthették volna: — továbbra az egész sereg elmeceveszésének veszedelmé-
nélkül a hadban nem alkalmazhatók. — de a honvédelmi díszes hivatásra nem is érdemesek: ezen-
nel hivatatosan felkerem ont: hogy tüstént jelen rendeletem vételével, azon gyávaktól fegyvereiket el-
szedetni, s ezeket további rendelkezés végett a komáromi várba szállítani sziveskedjék. — mintán
vagnak táborunkban meg felfegyverkezettlen férfiak, kik reményt nyújtanak, azon fegyvereknek a
haza védelmében erősebb karokkal teendő forgatásukra. — A meenyiben pedig a helybeli nemzetőri
szolgálatok megkívánandják, kaszákkal őket ellátni, — önnek ebbeli teendő jelentése szerint gondos-
kodni fogok.

Csányi László m. k.
kir. biztos.

E' rendeletnél fogva keményen parancsolom:

1-ör. Hogy az illető nemzetőri századosok által minden Győr városi nemzetőrtől, minden fegyver
holnap délig okvetlenül beszédessék.

2-ör. A' századosok a' beszédett fegyvereket a' városházához pontos jegyzék mellett beadják.

3-ör. Ha valamellyik nemzetőr vagy nem tudja, vagy nem akarja fegyvérét beadni, a' százado-
sok által nekem bejelentessék, hogy rögtön elfogathassam, s mint nem engedelmeskedő hűtlen ma-
gyart, keményen büntetethessen.

4-er. E' rendeletem végrehajtására az illető századosokat a' legszorosabb felelőség terhe alatt
utasított. — Ellenkező esetben holnap délután a' hanyag százados ellen fogok minden kémelet nélkül
a' legszigorubbán eljárni.

Győrött, November 3-án 1848 délelőtti 10 óraker.

Lukács Sándor m. k.
teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

A történeti igazság kedvéért meg kell azonban jegyeznünk, hogy a „győri vitézség“-nek e súlyos dorgatoriumában volt sok túlzás is, igazágtalanság is és egy kis politika is.

A csata minden leírója úgy adja elő a dolgot s maga Kossuth, *Igazolás.* ki a harczot közvetlen közelből egy magaslatról szemlélte, az országgyűléshez intézett jelentésében szintén világosan azt mondja, hogy az ágyútűzben a „komáromi kaszások“ voltak azok, kik megrettenvén, futni kezdtek s oly gyorsan futottak, hogy Kossuth kocsival nem bírta őket utolérni. Az ilyen példa háborúban még rendes, tüzet próbált és fegyelemhez szokott seregnél is ragadós, kell-e tehát csodálni, ha a komáromiak hátrafelé irányított hadműveletéhez készségesebben csatlakoztak a győri és mosonyi szomszédok, mint illetet volna. Ez a győriek részéről azért volt feltűnőbb és kevésbé illendő, mert ők csinos nemzetőri ruháikban s jó fegyverzetökkel külsőleg jobb formát mutattak.

Ám ép ebben a fegyverzetben rejtett valószínűleg a kemény kormánybiztosi hang politikai oldala. A honvédszászlóaljok felfegyverzése akkor még oly hézagos volt, fegyverekben oly nagy volt a hiány, hogy szinte kapóra jött az alkalom, lefegyverezni egy nagy csapat nemzetőrt s átadni a fegyvert egy arra már esengve váró honvédszászlóaljnak. Ezért fősthették kelleténél is feketébbre a győri nemzetőrség első nagy tűzpróbáját.

A történeti igazság kedvéért megjegyezzük azonban, hogy a komáromiak parancsnoka is tiltakozott a lesújtó vád ellen. Ime a nyilatkozat maga:

Czáfolat, illetőleg utbaigazítás.

*Komárom
tiltako-
zása.*

Azon csata után, melyet Bécs falai alatt hadseregünk dicsőségesen vívott, Pozsonyban egy falragasztvány jelent meg, mellyben egy szemtanu a csatát leírván, végén azt mondja, miszerint a komáromi kaszások a visszavonulásnál magukat rendetlenül és gondatlanul viselék és őket megállítani nem lehetett. Kötelességemnek tartom óvaskép kijelenteni, miszerint ezen vád a komáromi nemzetőrséget csak annyiban illeti, mennyiben bizonyos az, hogy a sereg jobb szárnyának egész napi győzedelmes előnyomulása után, Bécsből semmi jele a kitörésnek nem lévén észrevehető, este felé a visszavonulásra kiadatott a parancs és ekkor úgy a komáromi nemzetőrségnek kaszával fegyverzett része, mint már a többi csapatok is rendetlenül kezdték meg a visszavonulást.

Kelt Pozsonyban nov. 1-én 1848.

Gr. Nádasdy Leopold,
a komáromi 2-ik zászlóalj őrnagya.

A schwechati csata sebesültjeinek nagy részét Győrbe szállították, hol a város társadalmának gondos és gyöngéd ápolása enyhítette szenvedésüket.

Lukács Sándor nagy figyelemmel helyezte el immár felszerelt kórházaiban őket s nem szűnt meg gondoskodni a szükséges szerek felhalmozásáról:

A honleányokhoz.

Fölhívás a győri honleányokhoz!

A' magyar táborban megsebesült magyar testvéreink orvosoltatás végett a' győri kórházba hoztatnak, teljes bizalommal felszólítom Győr városának becsületes honleányait, hogy tépéseket, ruha darabokat és pólyákat hozzam a' városháználí hivatalomhoz — semmi időt nem halasztva minél nagyobb mennyiségben hozni sziveskedjenek.

A' ki becsületes honleánya e' hazának, kérésemet rögtön teljesíteni fogja.

Győrött, November 1-én 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalma nemzet- és kormány-híttal.

*Országos
események*

Most ismét naptárszerűleg követhetjük az eseményeket, közük szövéen azok győri szárait.

Okt. 31-én Bem tábornok Bécsből Magyarországra menekül és szolgálatait felajánlja.

Nov. 1-én Kossuth Görgey Arthurt tábornokká s a feldunai hadsereg fővezérévé nevezi ki. Görgey Pozsonyban üti fel főhadiszállását s hadteste zömét Győrbe kívánja áttenni, azonban ez nem keresztülvihető.

Komáromot eközben folyton erősítik, élelemmel és hadiszerekkel látják el. Oda szállítják a nyugoti vidékek gabonáját, nehogy az ellenség kezére jusson a kilátásban levő harczok alatt.

Ezekre vonatkoznak az itt következő rendeletek:

Rendelelet.

Mellynél fogva a' legkeményebben megparancsoltatik: hogy minden gabona hordó hajó, akár győri lakóé, akár vidékié -- a' gabonáknak Komáromba leendő szállítására minden pillanatban folytonosan készen álljon rendes és illendő kész pénz fizetés mellett.

A' ki e' parancsot megszegi, hajójával az állomány részére minden fizetés nélküli dolgozásra fog szoríttatni.

Győrött, November 6-án 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

1-ör. Győr városában a' hajókon lévő 39,316 mérő tiszta buza Komáromba fog az illető tulajdosok által szállíttatni.

2-ör. A' mi kétszeres és rozs Győrben van, mind itt marad.

3-ör. Árpa 14.380 mérő,

4-er. Zab 74.500 mérő,

5-ör. Kukoricza pedig 120.000 mérő szállíttatik Komáromba.

6-ör. A' köles mind Győrött marad.

7-er. Hogy kinek és mennyi gabonája szállíttatik Komáromba, azt mindenki, a' városbíró elnöktele alatti választmányánál, melly a' városháznál folytonosan együtt ül, fogja megtekinteni.

8-ör. A' szállítandó gabonák, és hajók körüli fő felügyeletet, és rendelkezést Fábían Ferencz és Rajki Ferencz megbízott urak fogják tenni.

9-er. Győrből Komáromig a' buza mérejenek szállíttási bére 9 váltó krajczár, a' zabnak méreje pedig 5 és fél váltó krajczárra határozatott.

10-er. Győrből Komáromig 1 hajóslegény bére 12 váltó ft., kormányos heti bére 18 váltó forint.

11-er. Győrből a' leszállíttási költség az illető gabona tulajdonost illeti, melly költség Komáromban az áltálvételkor a' gabona árába be fog számíttatni, s a' gabona árával együtt kifizettetni.

12-er. A' burcsellakra és nagy hajókra nézve a' mint Fábían és Rajki urak fognak rendelkezni, hogy minden ugy történjék, szigoruan rendelem.

13-ör. A' hajóslegényeknek a' legkeményebben megparancsoltatik, a' leghivebb és legpontosabb szolgálat. — Győrött, November 8-án 1848.

Lukács Sándor m. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

Erdélyben véres harczokat vivnak csapataink az osztrákokkal és oláhokkal.

Nyilatko-
zatok kora.

A nyilatkozatok korszaka következik. Ferdinánd király Olmützben proklamációt ad ki Magyarországnak népeihez, elmondván, hogy „egy szemtelen párt“ az 1848-as törvények megerősítését „gonosz visszaélésekre és az osztrák monarchia megrövidítésére“ használja ki. Másnap meg a következő kiáltvány jelenik meg:

Magyar koronám országainak föld- mivelő lakosaihoz.

Kossuth Lajos és pártjótársai vakmerő kísérletei, melyek által szerencsétlen hazatokban a hatalmat bitorolták, királytok parancsait megvetik, és az ország! végtelen szeszélyességgel fenyegetik. Engem fegyveres erő használatára kényszerítettek. Egyszermind mindazonáltal néhány szavakat kívánok hozzátok intézni. Kiknek elcsábítása és megcsalása megkísérletik.

Hirdetitek nektek, hogy seregeim az ország elfoglalására, a folyó év Szent-György havában nyert engedmények visszavételére, a magyar nemzetiség elnyomására jelennek meg köztetek.

Kényszerítés és fenyegetések közt lettetek ellentállásra fölszólítva, és ezen föl-hívások az Én nevemben hozzátok intézteini merészeltetek!

Megcsalattatok, ne higgyetek a csábító szavainak!

Az uralmi szolgálatok és az önkormányzat megszűnése, melyet hajdan földesuraitoknak adandó mellényos, a községekben közbenjöttével történendő kárpótlás mellett nyerte-tek, teljes egészében fennmaradandónak, kezéskedik ezért nektek a törvény rendelete, kezéskedik királyi szavam szentsége.

A rendet és békét akarom helyreállítani, mely nélkül nem élvezhetitek a nektek adott engedmények gyümölcseit, mert a nemzetiségi szolgálat teljesített kötelessége, az általános fölkeles, a mindenhol mutatkozó nyugtalanság, erőitök fel-cunészti.

Hazatoknak különböző ajku és nemzetiségű lakosai, jogaik kiterjesztését követ-tek - a harc veszélye fenyegetőleg mutatkozott, királytok mindent megkísértett a veszély elhárítására, de azok a fölbégsértők, kik minden módon elcsábításokra tö-rekesznek, minden kísérleteimet megbúsították, és végre gyávan meggyilkoltatták azon férfiak, kik a polgári háború veszélyeinek elhárítására hazatokba küldtem.

Biztatok királytokban, ki a magyar nemzetiséget mindig szerette és atyálag ápotta, a nélkül, hogy más nemzetiségeket elnyomott vagy megsértett volna, — csatlakoztatok hadseregünkhöz, segítsétek azt a rend helyreállításában, — a többiben maradjatok nyugodtan, tiszteletet mindenki jogait, mindenki tulajdonát, engedelmes-kezzetek a törvényes hatóságoknak és azon rendeleteknek, melyeket a haza javára kindandók!

Ki ily értelemben cselekszik, híven teljesíti királyja és hazája iránti kötelessé-geit, ki parancsainnak ellenszegül, mind a kettőt elárulja, és kénytelennek látandom magamat őt a szerint büntetelni.

Adam Olmützben, November 7-ik napján 1848.

Ferdinánd s. k.

A nemzetgyűlés szintén kiáltványt intéz a néphez. A magyar püspökök feliratot intéznek a királyhoz, pásztorlevelet hiveikhez, Kossuth Lajos és a honvédelmi bizottmány a hadsereghez. A falakon és az iratos szekrényekben valóságos anarchiája gyűlik egybe a nyomtatványoknak. Szaporították ezeket a helyi kormánybiztoságok nyílt rendeletei. Ezek közül átadjuk mi a szót a sorban következő győrieknek:

Rendelet.

*Győr
sánczol.*

1-ör. A sánczolás holnap reggel 8 órakor a pinnyédi erdőnél, az újárósi temetőnél, a majoroki disznózállásoknál, a galambvendégtogadónál, s a sáradi pusztánál teljes erővel megkezdetik.

2-or. A megyéből a legjobb renddel vannak a munkára helységenként a lakosok berendelve, kik a megyei tisztviselők felügyelete alatt dolgozandnak.

3-or. A városnak minden lakosa felhivatik, hogy holnap reggeltől kezdve, ezentul naponként a fent jelelt helyeken ásóval, kapával, s más szerekkel, különösen talicskákkal megjeleni tartsák becsületbeli és polgári mulaszthatlan kötelességüknek.

4-or. A városi tanácsból és minden tisztviselőktől a haza és városunk nevében különösen megvárom, hogy a munkában részt vegyenek, s különösen a munkálatnál gyorsaságra és rendre ügyeljenek.

5-ör. Győrnek lelkes honleányai a sánczolásoknál munkálatra nem bivatnak föl, mert megvagyok győződve, hogy ők addig az orjoczok és kórházak számára szükséges fehér ruha nemtek és tépések készítésével, előállításával foglalkoznak.

Győrött, November 12-én 1848.

Lukács Sándor m. k.
teljes hatalom nemzet- és kormány-biztos.

Adakoz-
zunk!

Felszólítás

Győrnek lelkes honleányaihoz!

Csányi László főbiztosnak nevében tisztelettel felkérem Győrnek honleányait: hogy a Lajthai magyar sereg számára kész fehér ruha ajándokot adni sziveskedjenek.

Az ajándok f. hó 14-én délutáni 2 órától f. hó 18-iki estig a városháznál e végből kinevezett választmány által köszönettel elfogadtatik.

Az adakozó jó szívüek névsorát a hazával tudatni, s az adományt rögtön a posonyi táborba küldeni el nem mulasztandom.

Győrött, November 13-án 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalom nemzet- és kormány-biztos.

Esemé-
nyek.

A honvédelmi bizottmány felhívást intézett többek közt Győr városához is, hogy a területén levő fegyverkészítők és tanonczaik névsorát terjessze fel.

Nov. 9-ikén Kossuth nagy beszédet tart az országgyűlésen s beszéde biztos és szilárd hangjával megnyugtatta a kedélyeket. „Ha az ellenséges csapatok — így szól — melyek nemzetünk szabadságát lábbal tiporják, megkísértenék a Lajthán áttörni, ha le nem győzzük ott, legyőzzük Győrnél, ha ott sem, Komáromnál, vagy Budapest előtt, vagy pedig a Tiszánál, vagy másutt, valamely hegyszorosban, de elvégre megverjük őket.“

Görgei is — mint előbb jeleztük — Győrhez kívánta serege zömét vonni s itt akarta elfogadni a döntő csatát. Az osztrákok hadműveleti terve is aszerint volt felállítva, hogy a Budapest ellen induló főszereg a Duna mindkét partján vonul, fenn Pozsonyt fog-

lalja el, azután Csalóközt s Győr mellett, hol komoly ellentállásra számítottak, vivna döntő csatát, innen pedig az egyesült sereg Komárom körülfoglalására menne.

Ily hangulatok közepette Győr szorongva érezte, hogy neki a sors rendelése hadtörténeti hivatást készül kijelölni. Lukács kormánybiztos éberén őrködött, hogy Győr hazafias magatartásában hiba ne essék, azonkívül a város körül sánczokat is vettetett s e munkára a város népét vezette ki:

Felszóllítás.

*A pinnyédi
erdőhöz.*

Győr városa lakossága ezennel felkérte, hogy holnap reggel 8 órától kezdve sánczolás végett leginkább a' pinnyédi erdőnél jelenjék meg, minthogy e' nevezetes ponthoz mindeddig kevés munkás alkalmaztatott.

Győrött, November 14-én 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalma nemzet- és kormány-biztos.

JANKÓ VINCZE kormánybiztos ezalatt az élelmiszerek összegyűjtésén buzgólkodott. Felhívta Győr, Mosony és Sopron vármegyék népét, hogy élelmi szereit szállítsa Győrré, itt tisztességes áron megveszi a magyar kormány, egyébként pedig az ellenség kótyavetyélése alá kerül.

A had élet-
mezése.

Győr, Moson és Sopron megyék lakosaihoz! Testvérek és Polgártársak!

Közös anyánknak a' hazának nevében szóllok hozzátok, 's elvárom tőletek hogy rendeleteimnek épen oly szívesen engedelmeskedjétek, mint a' milly szívesen a' jó fiú édes anyja kívánságait tellyesíteni szokta.

Az ellenség csak nem rég dulta fel határaitokat, 's igen valószínű, miszerint a' magyar szabadság elnyomása végett még egyszer megkísérelendi a' hazánkbani be-rontást. Édes hazánk kormányzói mindent elkövetnek az ellenséget ebéli szándéká-
ban meggállani, 's ez okból rendelték azt is, hogy a' gabona Mosonbul eltakarítás-
sék, 's ez által az ellenségnek Bécs környéken tanyázó tetemes hadseregeit megfosz-
tván az élelmi szerektől, azokat annál könnyebben megsemmisíthesse. De, hogy egyes
polgártársaink nagy kárt ne szenvedjenek, az ország megveendi minden Mosonban
és Győrben lévő gabonát, 's annak árát kifizeti, engem pedig megbízott azzal, hogy
a' gabonának különösen Mosonból rögtön leendő elszállításáról gondoskodjak. Én azon-
ban ennek csak akkor felelhetek meg igazán, ha ti is segédkezéket fogtok nekem
nyújtani, 's ha benneteket a' segélynyújtásban színtoly jóakarát, becsületesség, és
hazafiság vezérelend, mint a' minővel én kötelességemtellyesíteni iparkodom.

Ehez képest felhívom Moson, Győr és Sopron megyének bár melly sorsu pol-
gárait, kiknek kocsjuk vagy szekerük van, siessenek a' hazának e' szolgálatot meg-
tenni 's Mosonban a' gabonának Győrig leendő szállítása végett megjelenni. Szüksé-
ges azonban.

1-ször: hogy minden kocsis vagy szekeres magával legalább 12 zsákot hoz-
zon, mellybe a' gabona bemeretni fog.

2-szor: hogy minden kocsis vagy szekeres magával egy segédet is hozzon,
hogy a' zsákolás gyorsabban menjen.

3-szor: hogy kocsját vagy szekerét kiki jól ellássa szénával vagy szalmával,
hogy rosz időben a' gabonát befedhesse.

4-szer: hogy azok, kik jönni akarnak egyegy faluból nekem, egy nappal előbb
izenjék meg, hogy mikorra fognak Mosonba érkezni, hogy akkor a' a' szükséges ren-
deléseket megtehessem.

A' fuvarbér Mosontul Győrig minden pozsonyi mértől 20 váltó krajczar leend,
melly a' gabonának hiba nélküli átadása után azonnal ki fog fizettetni. Ellenben az,
ki hibával adja át a' gabonát, nem csak fuvarját veszti el, de ezen felül még szigo-
ru büntetés alá is esik, a' rögtön ítélő bíróság eleibe fog állítani, hogy bünéért ér-
dem szerint lakoljon. Azért jól meggondolja kiki mit cselekszik, mert egy pár forint
haszonért könnyen életét is kockáztathatja. Hasonló büntetés fogja érni azokat is,
kik lopott gabonát akár ingyért, akár cserében, akár készpénzért elfogadnak; vala-
mint szinte azokat is, kiknek a' lopás tudomásával történvén, a' vétkest fel nem adják.

Ismételve ajánlom tehát mindenkinek, hogy tiszta kezekkel, becsületessen mint
jó hazafiloz illik, tegye meg a' hazának e' csekély szolgálatot, 's ne hozzon engem
senki azon kellemeien helyheztetésbe, hogy ellene a' törvény szigorát alkalmazni
kénytelenítsem.

Moson, November 17-kén 1848

Jankó Vincze,
kormánybiztos.

Lenn a déli harcztéren Damjanits veri a ráczokat, Perczel *Aharcztéren.* Muraközben a horvátokat, az aradi várból Aradot bombázzák, Erdélyben szerencsétlen csaták folynak, Gábor Áron ágyút önt, Windischgrätz serege átlépi a Murát, kiáltványt intéz a magyarokhoz, jelszava: „oltalom a hiveknek, bocsánat a megbánóknak s pusztulás a lázadóknak,“ felhivja harmadszor is Mogát és a császári tiszteket, hogy térjenek vissza a császári zászlóhoz. Görgei és Csány felelnek a felhívásra, kijelentvén, hogy a magyar királyhoz, magyar zászlóhoz hivek maradnak s parancsokat csupán Pestről fogadnak el.

A hadfelszerelések szállítására most már nem pályázatot irnak ki, hanem rövid uton szabják meg a czéhek kötelességét. Győrött ezek a rendeletek jelentek meg:

Rendelet.

*Az ipar
hadilábon.*

A' Győrbe érkezett 's érkezendő magyar hadsereget, minden tekintetben a legpontosabban akarom minden szükségességekkel elláttatni. nygvan azért az élelem és különösen a' hus kiszolgáltatására nézve Latesz Jakab urat főbiztosul kinevezem, kinek joga és kötelessége lesz az élelemhez, és különösen a' hus kiszolgáltatáshoz szükséges minden intézkedéseket a' legzélszerűbben 's legpontosabban megtenni. ... es e' tekintetben mindenkit, különösen a' mészárosokat Latesz Jakab ur parancsainak pontos teljesítésére a' legkeményebben utasítottom.

Együttal rendelem:

hogy az állomány részére dolgozó szijgyártók mái naptól kezdve a' munkát a' közös műhelyben mindennap reggel 6 órakerkezni és este 10-ig szorgalmasan folytatni szoros kötelességüknek tartásák. Egyszersmind megparancsolom: hogy a' fent említett szijgyártó műhelybe bort, pálinkát vagy más szeszes italt senki bevinni ne merészljen.

A' ki akár a' kitzött határideig nem dolgozik, — akár pedig a' köz műhelybe szeszes italt visz. nekem rögtön feljelentessék, és általam minden kímélet nélkül a' legkeményebben fog büntettetni.

Győrött, November 23-án 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

Rendelet.

1-ször. A mai naptól kezdve a Győr városi csizmadia-czéh a magyar hadsereg számára hetenkint legalább 700 pár rövid szaru jó minőségű rásás csizmát, — a német varga-czéh pedig legalább 400 párt fog kiállítani. A csizmák hozzá értők által fognak megvizsgáltatni, a melylyek nem jó bőrből valók, vagy nem jól készítették, visszavetettek.

2-ször. A mai naptól kezdve a magyar szabó-czéh hetenkint 600 atillát, és annyi nadrágot, — a német szabó-czéh pedig legalább 600 nadrágot fog készíteni.

3-ször. A kesztyű-csinálók a mai naptól kezdve hetenkint 1000 nyakkendőt fognak kiállítani.

4-ször. A gombkötők, a magyar és német szabók által készíttendő atillákhoz és nadrágokhoz elegendő zsinórzatot fognak kiállítani.

5-ször. Az összes szücs-czéh mai naptól kezdve, hetenkint legalább 500 nyeregbandát, a hozzá tartozandókat fog elkészíteni.

6-ször. A szíjgyártó-czéh a mai naptól kezdve hetenkint legalább 500 nyeregyszerazamot fog kiállítani.

Ugyan azért

az illető czéh-mestereket a legkeményebben oda utasítom, hogy a fent kitett munkát minden mesterember között, tehetségüköz aránylag, rögtön osszák ki, és a fent meghatározott számot minden héten szombatn délután hozzam a városháznál hivatalomba hozassák. Az egyes mesterembereknek pedig keményen megparancsoltatik, hogy a czéh-mesterek által rajjuk követendő mennyiséget, a legjobban elkészítve, okvetlenül beállítsák. A beállított munkák ára hetenkint kész pénzen fog fizettni, de a mely mesterember a reája kiszabott munkát be nem állítja, rajta annyinak az ára fog rögtön megvétni, mennyivel a meghatározott mennyiségnél kevesebbet állított ki.

Végül

a mesteremberekhez tartozó legényeknek, inasoknak és más személyzeteknek megparancsoltatik, hogy a legpontosabban, legszorgalmasabban és leghívebben dolgozzanak, ellenkező esetben keményen fognak büntettni.

Győrött, November 26-án 1848.

*

A Győrött létező nagy számu katonaság számára több ezer pakróczok kívántatnak, ugyan azért

1-ör. Mindazok, kiknek akárminemü pakróczaik vannak, holnap délután 3 óráig, a városháznál hivatalomhoz azon pakróczokat az árjegyzékkel együtt behozzák.

2-or. A pakróczok meg fognak becsültetni s kész pénzen fizettni.

3-or. A ki pakróczát eltagadva be nem hozza, attól rögtön el fog koboztatni.

Győrött, November 27-én 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

November 27-én a honvédelmi bizottmány minden sor- és honvédsereg közt eddig fennálló különbséget megszüntetett.

Tekintettel Windischgrätz mozdulataira, Győr körül a legnagyobb sietséggel fejezik be a sánczolás munkáit.

Felhívás a' haza és városunk érdekében.

*Győr
védelme.*

Az ellenség — ne talán — előnyomulásának hathatós megakadályozására az ujjvárosi temetőnél sáncznak két nap alatt el kell készíttetni, — ugyan azért:

A' haza szent nevére Győr városának minden lakosát ezennel felhívom: hogy holnap reggel 8 órára kellő szerszámokkal ellátva, az ujjvárosi sánczolási munkára megjelenjék!

A ki felhívásomra a' kitűzött helyen meg nem jelenik, azon súlyos vétékbe esik, hogy városát és hazáját védeni nem akarja, — és én ezennel kijelentem: hogy mind azoknak neveit, kik a' munkára alkalmasok, és az ujjvárosi sánczolásnál meg nem jelentek, annak útján az egész közönséggel tudatni fogom. Reménylen e város lakosainak haza szeretetétől, hogy engem e súlyos morális büntetés használatától meg fog kímélni.

Győrött, November 28-án 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

Deczember 1-én Bemet az erdélyi hadsereg fővezérévé neve- *Az ország dolga.*
zik ki.

Decz. 2-án V. Ferdinánd lemond a trónról s Ferencz József a trónra lép.

Decz. 7-én a képviselőház „az országba magánuton beküldözgetett“ trónváltozási okmányokra nézve kijelenti, hogy „a királyi szék birtokával egyoldalulag senki sem rendelkezhetik,“ ennél fogva azok Magyarországra nem kötelezők. Aki ez okmányoknak enge-

delmeskedik, hazaárulás bűnébe esik. A felsőtábla egyhangulag magáévá teszi e határozatot.

Decz. 10-én a feldunai kir. magyar hadsereg nevében Görgei és Csány ugyanezt nyilatkoztatják ki.

Görgei előőrsi Windischgrätzéivel hadakoznak.

Decz. 13-án Windischgrätz kiáltványban tudatja, hogy seregével átlépte a határt. Kossuth a guerilla-harczot elrendeli.

*Népfelke-
lés.*

„Keljen fel különösen Komárom, Győr, Veszprém megye, — mondja a honv. bizottn. felhívása. — Az ellenséggel szemközt ott áll vitéz seregünk. A nép pedig, mint a fáradhatlan hangyasereg, vegye körül minden oldalról. Komárom népének a Csallóköz mocsárjai, a győrinek maga Győr, Veszprémnek a Bakony bevetetlen rejtelmek biztos fedezetül szolgálnak.“

Mozgó csapatokat is alakítottak a megyékben. Győr megyében és Győr városban Lukács Sándor kormánybiztost bízta meg a szervezéssel a bizottnáyy.

*A győri
hadtest.*

Decz. 16-án Windischgrätz előrenyomuló hada megtámadja és viaszszorítja ZICHY LIPÓT dandárát, mely utat tévesztve Mosony helyett Nezsiderbe vonul vissza. KMETHY és PÖLTENBERG hőiesen fedezik a visszavonulók útját.

Győr városa katonai főparancsnokságától.

Lukács Sándor teljhatalmú kormánybiztos nr megbízása következtében általam a Győr városában összeseregülő katonai egységekből egy rendes hadtest létszen alakítandó.

Minél fogva felszólítok minden tiszt urat, altisztet és kövitzét, szóval minden vezénylőt, a kik már Győr városába megérkeztek, vagy megérkezendek: hogy nálam magukat, 's a velük jött vitézek számát naponkint reggeli 10 óráig bejelenteni szoros kötelességüknek ismerjék.

Az illetőknek egyszersmind előlegesen azon utasítást adván, hogy maguknál és embereiket mindig olly készen tartsák: miszerint a legelső riadóra, melly akár dobszóval, vagy lövéssel, vagy trombitával hírül adatik, azon helyen, melly gyűlhelyül ki fog mindegyiknek jeletetni, okvetlenül megjelenjenek.

Előmezésük iránt akkép intézkedvén, hogy jelen rendkívüli körülmények közt további rendelkezésig mindennap fejenként fél font hussal lesznek ellátva az álladalom költségén, melly végett a nyugták utalványozásra hozzám benyujtandók.

Fölhivatnak általam a házi gazdák, hogy a körülmények fontosságát tekintve véve, ezen rendelkezet a hozzájuk beszállásolt vagy beszállásolandó katonákkal tudatni ne terheltessenek.

A haza megvárja hű fiaitól a szoros engedelmességet, főleg akkor, midőn ezt a törvényeken kívül a körülmények is pontosan igénylik.

Győr, December 17-én 1848.

Szabó Zsigmond,
alezredea.

A párndorfi csata hire ismét felizgatta Győrt, mely a közvetlen veszély napjait érezte magára elkövetkezni.

A
párndorfi
csata.

Decz. 17-én Lukács Sándor a következő rendeletet adta ki:

Rendelet.

Ez elárult haza szent nevére fölszóllittatik e városnak minden lakosa:

Hatása
Győrre.

1-szor Hogy városunk védelmére minden pillanatban készen álljon.

2-szor Hogy az utászoknak nélkülözhetlenül szükséges fejszékét, baltákat, s más illy vágó eszközöket, a kinek csak házánál találattik, holnap reggel 9 óráig a város-házához behozza.

3-szor Hogy a kinek kocsija s lova van, holnap reggel 8 órára fogassa be, s a sánczokhoz szükséges fahordás végett a belvárosi főtérre rendelje.

Én hiszem, hogy e városban egy balta s fejsze sincs, valamint egy kocsi sincs, melly a közhaza védelmétől megtagadlatnék.

Győr, December 17-én 1848. esti 5 óraker.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

Decz. 18-án Görgei Pozsonyt elhagyván, Mosonyba vonult át, hol Jellasich hadosztályával találkozott. Görgei gyalogságát a gyalog-ütegekkel Győr felé küldi el, lovasságával pedig megütözik. Heves harc után Jellasichot visszaveri, azután még éjjel elkezdi elvonulását Győr felé.

Görgei
közeledik.

Görgei az ütközetről győzelmi jelentést intézett a kormányhoz, mely azonnal falragaszokon adta azt hírül a főváros lakosainak s leküldötte a bántási harczterre is, hol bátorító hatású volt a harczosokra.

Görgeinek Ötvenyéből és Győrből a honvédelmi bizottmányhoz intézett e hivatalos tudósítása alapján a „Közlöny“ így ír e harczokról:

Görgei tudósítása Eljen a magyar! már győztünk. A sokkal erősebb ellenség megfutott, kisebb bár, de kimondhatatlan bátor seregünk előtt a csatatért több halottal nekünk átengedvén.

A dolog története a következő:

A Duna jobbparti sereget Győrnél kívánván a tábornok összpontosítani, deczemb. 17-én a gyalogságot és a gyalogútegeket Győrbe küldötte, 18-án délben a lovasság egy részét utasítá szintűgy Győr felé, midőn jelentést kapott az előőröktől, hogy az ellenség roppant erővel Mosonyhoz közeledik.

A tábornok seregünk kezénél levő részét az ellenség elébe vezeté s ezt megszalasztá.

Az ellenség oly sebességgel menekült, hogy őt, ugymond Görgei, minden jóakaratumk mellett sem érthettük utol. Több halott ember és ló maradt a csatatéren, még a sebesülteket sem vivék magokkal; emberiségből teljesítvén rajtok azt, mit saját vezereik és pajtásaik félelemből elmulasztottak. A német vasasok szerte bomlottak seregük előtt, többen még kardjaikat is elhányták, valamint több lószerszámot és más fegyvert is szedtek fel vitézeink a csatatéren.

A mult 16-ai általános megtámadásnál leginkább ZICHY LIPÓT 10-ik huszárezredbeli őrnagy tüntette ki magát legdicsőségesebben, ki üstökön ragadván a dicső veszély alkalmát, négyszer nagyobb ellenségnek soká a legbátrabban ellenállt.

A mai (18-iki) ütközetben: ZEHLHÖFFER negyedik huszárezredbeli őrnagy.

SZEGEDY IMRE 9. huszárezredbeli alezredes és dandárparancsnok.

GÖRGEY KORNÉL ugyanazon ezredbeli őrnagy és dandárparancsnok és

ZICHY LIPÓT 10. huszárezredbeli alezredes és dandárparancsnok és a lovashonvéd tüzőrség, de általában az egész huszárság a legjelesebben viselték magukat.

A név szerint érintett törzstisztek megannyi hadvezérek; és én — mond Görgei tábornok — nyugodtan mehetek a legsűrűbb ágyútűzbe; mert biztos vagyok, hogyha én elesem, csak megannyi jelesebbeknek engedem át a fővezérséget.

Levele végén még megemlíti, hogy a győri vonal elfoglalásával, háta megett mindazon gabnát, szénát, zabot és szalmát, mit eltakarítani nem birtunk, megégettetett. Így legalább — ugymond — győri uton aligha lakik soká jól az ellenség, s ha ezen példám utánzókra talál, majd elbánunk mi a czudarokkal.

A győri család hősei A Győr körül folyt ütközetekben, amint a vezér leveléből látjuk többen kitüntették magukat. Érdemeik jutalmazásait képezik azok az elismerések és előléptetések, melyekről a hivatalos lap néhány nap mulva hirt ad a következőkben:

KMETTI őrnagy, kinek érdemeihez tartozik az is, hogy olly zászlóaljnak őrnagya, melyről azt mondhatom, ruházatlanul és soha még fegyvert kezébe nem tartva találtam akkor Győrött, amikor a tisztelt ház bizalmából a felső

táborba felmentem s akkor vittem magammal legelőször az ellenség eleibe: és most ott áll a zászlóalj őrnagyával együtt, hogy a legkitünőbbek közé számítható, ezen őrnagy urnak is a tábornok által alezredessé javasolt előléptetését a nemzet által helybenhagyandónak véli a kormány. (Kossuth jelentéséből.)

203. sz. december 31.

A haza és kormány nevében a feldunai hadseregben ezennel kineveztetnek: *Elöléptetések.*

ZICHY LIPÓT alezredes, ezredesül.

KIPPKE őrnagy, alezredesül a 10. honvédhuszár ezredhez.

ZICHY PÁL 10. honvédhuszárezredbeli százados, számeletti őrnagyul a tábornok és fővezér személye mellé.

SZEGEDY 9-ik huszárezredbeli alezredes, ki magát *Győrnél* olly jól viselé, másodezredesnek.

FEKES 9-ik huszárezredbeli százados, számeletti őrnagyul az ezredben, jutalmául *Győr melletti hős magaviseletéért*, hol ő kis csapatjával hatszoros ellenséges erőt sikeresen megtámadott és ámbár 2 mély, életveszélyes fejsebet kapott, még is még többeket foglyokul tett az ellenség közül, s legjobb renddel együtt tartotta a csapatját s az ellenséget vissza verte; orvosi segítséget csak ezek után keresvén.

Kelt Budapesten, december 30-án 1848.

Az országos honv. bizottmány elnöke:

Kossuth Lajos.

Decz. 18-án a következő felhívás jelent meg a győri falakon:

Rendelet a' katonasághoz.

*Győr alatt
a' sereg.*

Folyó hó 19-én az az kedden, reggeli 10 óraker, Győr városban, Szigetben és Révfaluban lévő minden gyalog és lovas katonaság készen föllegyerezve, minden itt lévő tisztekkel együtt a' nagy vásártéren meg fog jelenni, s rendbeállani, --- a' hol is Brigádákba fognak beosztatni.

Győr, December 18-án 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljes hatalmu nemzet- és kormány-biztos.

A visszavonuló magyar hadsereg elpusztított maga után minden gabna és szénakészletet. Amit lehetett, Győrbe küldött előre, hol készpénzen megvette a kormánybiztosság és Komáromba szállíttatta.

A vaserélyü Lukács hatalmas fölhívást intézett a néphez. Ez az a fölhívás, mely Windischgrätz haragját is magára vonta s melynek ellenében, mint később látni fogjuk, ő is drakói rendeletet bocsájtott ki. Lukács fölhívása így szól:

Felhívás
ellenség-
irtásra.

Fölhívás a' néphez.

Győr vidéke a' rabló ellenség erőszakos betérése által nagy csatának lesz színhelye.

Van katonánk, istennek hála! lovasság és gyalogság, mely rendre koncolja gonosz elleneinket, — vannak ágyúink, melyek által halomra lövessenek a' magyar hazát megtámadó vad csoportok.

Ne feljetekek magyarok! nekünk győzni kell, mert velünk vannak a' vitéz katonák, velünk isten és az igazság, kik irgalmatlanul megboszulnak minden ármányt és ártatlanul kiontott magyar vért!

De míg a' magyar katonák harcolnak egy felől, hogyan nézheti a' föld népe hidegen, miként rabolják és égetik a' falvakat más felől az erőszakosan betért ellenséges csapatok?

Föl hát nép! föl minden magyar, a' ki csak él! — keljetekek föl tömegben, takarítsatek el az ellenség elől minden eleséget, — oldalt, hátul, leginkább éjjelenként, midőn az ágyúk nem dolgozhatnak, nyugtalanítsatek, öljetekek a' gonosz fajt, — ne hagyjátok piheni soha, szedjetekek el élelmi szekeréit, s ha kell, égessetekek föl előtte a' helységeket, hogy élelmet ne találjon, az illy kár haszonba megy, és az ország kész pénzen fogja rögtön megtéríteni.²

Med-
nyánszky
vezér.

Keljetekek föl magyarok! és én az ország elnökének megbízásából Mednyánszky Sándort, lelkes magyart fővezéreteknék kinevezem, sergeljetekek zászlója alá kaszával, vasvillával, dárdaival, fejszével.

Minden helységben van elég lelkes ember, minden helységben legyen vezér az, a' ki akar, s a' kit a' nép legjobban szeret, s a' helységek vezérei egyesüljenek a' fővezér zászlója alatt, es isten, és hazánk szent nevében, gyöngítsétek, irtsák a' gonosz fajt.

A' mit az ellenségtől elfoglaltok, az a' ti zsákmánytok marad, — a' hány embert elfogtok vagy megöltök, annyi két pengő forintot kaptok, — a' mennyi fegyvert, puskaport elfoglaltok, kész pénzzel veszi meg töletek az ország.

Föl magyar nép! a' ti fölkeléstekek lelkes katonáinknak nagy segítségére lesz e' szegény haza mentésére, — ti nem fogtok katonáinkkal egyesülni, ti éjjel nappal saját vezéreteitek akarátja szeriut uton utfélen hátráltátjátok, puszitjátok az ellenséget, a' mint jónak, a' mint hasznosnak fogjátok látni.

Isten adjon nektek erőt és akaratot a' nagy munkához, most keljetekek föl es cselkedjetekek, és mentésétekek meg a' gonosz rablótól ez árva hazát, mert ha azt nem teszitekek, csak atyáitoknak, gyermekétekteknék, testvéreiteknék csontvázait fogjátok találni, az ellenség által feldult, elpusztított árva hazában.

Győr, December 19-án 1848.

Lukács Sándor s. k.
teljes hatalom nemzet- és kormány-biztos.

Görgei decz. 20-án szállotta meg Győrt s 26-ikáig e városban maradt. Kossuth azt írta Győrbe Görgeinek, ne ürítse ki Győrt 10 napig. Windischgrätz óvatos előrehaladása folytán ez körülbelül lehető is volt. Az indulásra azonban készen voltak minden órában. Lukács a város valamennyi kocsiját lovát szigorúan készenlétkben tartotta rendeletével:

*Görgei
Győrben.*

Rendelet.

Készenlétkben a város.

Ezennel rendelem és szigoruan megparancsolom: hogy minden Győr városi lakos, a mint a városi kapitányi hivatal által parancsoltatni fog, -- azonnal kocsival, lóval, vagy ökrös szekerevel a kijelelendő helyen haladéktalanul megjelenni legszorosabb kötelességének tartsa, különben mindenki, ki ezen parancsoknak ellenszegül, a legszigorubb büntetés alá esik. -- A kiharancsolt kocsik naphosszat, sőt a mennyire szükséges sötéttel is, a kellő szolgálatot teljesíteni tartoznak. -- Minden kocsitól napibérül 2 pengő forint fog a hadipénztárból fizettetni.

Győr, December 22-én 1848.

Lukács Sándor s. k.

teljeshatalmu nemzet- és kormány-biztos.

Az álhírek és a rémhírek soha sem olyan könnyű keletűek *Rémhírek.* és gyorsan terjedők, mint az ily háborús időkben. Abból a körülményből, hogy a visszavonuló magyar hadsereg eddig elégette az osztrákok elől a szénát, szalmát, gabonát: azt következtették, hogy most Győrt, mely Windischgrätz hadműveleteinek legközelebbi pontja lett s mely mellett a magyar seregek nem akartak döntő ütközetet elfogadni, szintén felgyújtják és elpusztítják a magyarok. Annaira el volt terjedve ez a hír s oly rémületet okozott a városban, hogy a hadsereg főkormánybiztosának nyilatkoznia kellett:

Czáfolat.

Nyilatkozat.

A veszélyes álhírek megczáfolására, s a nép megnyugtására ezennel nyilatkozatom: hogy a magyar seregek soha szandokában sem volt Győr városát felgyújtani, pusztítani!

A magyar sereg a hazát védi, nem pusztítja, — s a mennyiben egy két helyen a magyar sereg részéről veletlen felgyújtások történtek. — a kár megbecsülését rögtön elrendeltem, s a károsodottakat kész pénzzel kifizettetni egy pillanatig sem késém. — sőt Posony megyében. Ujjfalunál, a rabló ellenség által tett pusztításokat is 3882 pftokkal, az állomány részéről, a szegény károsodottaknak megtérítettem, — valóban szomorú lenne, ha a magyar városokat és falvakat — hol seregeink átvonulnak — saját magunk koldusbotra juttatnánk.

Nyugodjék meg a nép, — a magyar katona, a magyar hazát utolsó csepp vérig védi, de nem pusztítja! — mert ha egy két város a sereg visszahúzásával — netán az ellenség kezére kerülne is — azért azon városok és vidékek, Magyarország kiegészítő részei lenni meg nem szűnnek. Én uizom a magyarok fegyvereiben, hogy a visszafoglalás annál nagyobb diadallal fog történni, s ez esetben nem akarunk mi elpusztított városokkal s falvakkal, nem akarunk mi koldusbotra juttatott magyar bázissal találkozni!

Győr, December 24. 1848.

Csány László m. k.
főkormánybíró.

Görgei
megy.

Görgei decz. 26-án éjjel hagyta el seregével Győrt, miután értesült Windischgrätz előrenyomulásáról.

Windisch-
grätz jön.

Windischgrätz érkezésében egy proklamációja előzte meg, melyet szentmiklósi főhadiszálláson decz. 26-án bocsájtott ki s melynek éle különösen Lukács Sándor decz. 19-iki proklamációja ellen volt intézve. A proklamáció hasonmása itt következik:

PROCLAMATIO.

Felelet.

E perczben mutatott be nekem egy felhívás, melyben a pártotok egyik biztosa, Lukács Sándor, a népet ű császári királyi Felsége hadserege ellen fellázítani merészkedik, azt felszólítván, hogy azon hadsereg ellen fegyvert fogjon, 's nekie a' hol csak lehet ártson; sőt annyira vetemedik; a' császári királyi hadsereget rablással, gyújtogatással vádolni, midőn még is ekkoráig csak a' lázítók csoportjai követtek el ily gaztetteket, helységek felgyújtván, ártatlan lakosokat rabokként magokkal hurcolván; végtére nem irtózik, minden eleveuen vagy megölve eleibe hozandó császári királyi katonáért két pengő forintnyi jutalmat ígérni.

Bizok ugyan a' magyar népnek Uruuk 's Királyunk iránti hívégeben, 's ragaszkodásában, de ha még is valaki olly merész lenne, a' császári királyi hadsereg ellen a' legcsekélyebb ellenséges tettet megkísérteni, vagy elkövetni, ilyfele vakmerőknek intésul és elretentésul rendelem mint következik:

1-szor. Minden egyén, ki akár millyemű fegyverrel kezében elfogatik, rögtön kötél által kivégeztetik.

2-szor. Azon helységek, melyekből több lakosok egyesülve, a' császári királyi hadseregek akármimódon kárt tenni törekvőnek, vagy annak sútárait, szállítmányait, avagy egyes csapatokat megtámadni merészkedőnek, tuzzel vassal elpusztítatnak.

3-szor. A' helységek előjárói a' cseduok fenntartásáért életükkel felelősek.

Kelt Szentmiklósi tábori főhadiszálláson, Karácson hó 26-án 1848.

Herceg Windischgrätz Alfred s. k.

császári királyi Táborugy.

KEMPEN főparancsnok, ki az előhadakkal már 27-én megkezdette a bevonulást, nagyon meg volt lepetve, hogy nemcsak ellenállásra nem talált, hanem a bevonuló császári csapatokat egyes jó érzelműek éljenzéssel fogadták. Nem is késett csodálkozással vegyes örömének egy győzelmi hiradásban kifejezést adni, hirdetvén szerte az országban a következőket:

Győr meg-
szállása.

Nachricht.

„Mit Jubel
und
Éljen“.

Gestern den 27. Dezember um Mittag sind die
I. L. Truppen in der Stadt Raab eingerückt, nach-
dem selbe in der verwichenen Nacht von den ungar-
rischen Insurgenten verlassen worden war. Erstere
fanden daher nicht nur gar keinen Widerstand,
sondern wurden vielmehr von der Bevölkerung mit
Jubel und Éljen: Ruf für Se. Majestät den Kö-
nig empfangen; am Abend war die Stadt beleuchtet.

Das ungarische Rebellenheer zieht sich gegen
Comorn und Stuhlweissenburg zurück.

Preßburg, den 28. Dezember 1848.

K e m p e n,

Feldmarschall-Lieutenant und Militär-Oberkommandant.

Lenzebar, gedruckt bei Joseph Stadl.

WINDISCHGRÄTZ de-
cember 27-én vonult
be Győr városába. —

Nagy óvatossággal
jött, mert itt komoly
ellenállástól tartott.

Második hadteste egy
dandár, a nagy- és kis-
csallóközön, a tartalék
hadtest a pozsony—
győri uton, a közép-
had és az első hadtest
a Rábca felé s ezen
átkelve, a pozsony—
győri uton nyomult
előre. Az első hadtest
csapatai megszállották
Győrt, a város előtti
nagy sánczok üresen
álltak, az országutat
bekerítő fák a terve-
zett védelem czéljából
ki voltak vágva.

Windischgrätzet
Győrben a város jóér-
zelmű küldöttsége ün-
nepélyesen fogadta, át-
adta neki a város kul-

Győr
kulcsai.

A győri
sánczok-
ról.

csait. Ezeket Windischgrätz a kíséretében levő gr. Pálffy Mór őrnagygyal Olmützbe küldötte a császárhoz.

A győri sánczokat ittléte alkalmával Görgei személyesen vizsgálta felül s úgy találta, hogy azok a védelemre alkalmatlanok. Ernek folytán még napfelkelte előtt kiűritette, mert megkerültetésétől is tarthatott. Visszavonulását úgy kezdette meg, hogy hadtestének két harmadát a főhadiszállásról — Gelich szerrint — a mészáros uton indította el, míg egy harmada Gönyőn és Tatán keresztül haladt. A Duna mentében vezető posta út a hadsereg szekerészete és annak fedezete számára szabad maradt.

A főhadoszlop Bábolnáig ment, honnan 28-án folytatta útját Pest felé.

Országszerte oly biztosra vették a győri csatát s oly várakozással néztek eléje, hogy a honvédelmi bizottmány indítatva érezte magát külön hadijelentésben informálni a közönséget elmaradásának okairól.

Ez a hadijelentés így szól:

„Görgei tábornok czélszerűnek tartotta a háború kockáit nem Győrnél vetni el és most vitéz hadseregünk többi csapataival is egyesült, hogy annál nagyobb hatással működhessenek az ellenség hadmozdulatai ellen. A honvédelmi bizottmány értesíti erről a közönséget abban a reményben, hogy rövid idő múlva egy csatáról adhat hirt, mely minél később fog vivatni, annál inkább hiszi a tökéletes győzelem hírét közölhetni.

Pest, 1848. Deczember 28-án.

A honvédelmi bizottmány.

Görgei visszavonuló seregének utóhadát, mely késve indult, Bábolnánál Ottinger osztrák lovasai meglepték s nagy pusztítást tettek a maroknyi csapatban. A 34-ik ezred egy zászlóalja, mely egy vértés ezred és egy dzsidás osztály által látta magát megtámadtatva, túlerők előtt lábhoz rakta a fegyvert. A vértések azonban közéjük rontottak s irgalom nélkül kaszabolták őket. Erről a hősi tetről több egykorú csatakép ad hirt.

Görgei visszavonulásának hírére PERCZEL MÓR is a Rába felé indult. 24-én Jánosházán vette a parancsot, hogy rögtön Pápára induljon s fedezze Görgei győri seregének balszárnyát. Perczel Győr felé közeledett, útközben azonban meghallván Görgeinek innen történt visszavonulását, Kisbérnek tartott s mintegy 5000 főnyi dandárával Moórra került.

Moór.

Windischgrätz Győrött kényelmesen elhelyezkedvén, eddigi sikerein felbuzdulva, a legbiztosabb hangon kezdett el intézkedni az ország politikai és igazgatási rendezésén, egészen kétségtelennek tekintvén annak harcban való letiprását.

Decz. 29-én győri főhadiszállásán adta ki azt a nagy proklamációt, mely imigyen intézkedik Magyarország felől:

Magyarország népeihez.

Windischgrätz rendszekedik.

Nem elég, hogy Kossuth Lajos párttűt és czinkosai Magyarországot roppant számú papíropénzzel elárasztották; nem elég, hogy urunkat királyunkat s az egész uralkodó családot hazug és gyalázatos felhívásaiban rágalmazni és becstelenteni merészkedik olly nép előtt, mely századokon által mint az uralkodó ház iránti hűségnek tiszta tukre ragyogott, — még annyira is vetemedett mint ő, mint az általa és az ugynevezett honvédelmi bizottmány által valamennyi megyébe küldött zarnok-biztosok, hogy a legiszonyatosb és megvetendő eszközök által rettegésben tartott népet felhívásaikban olly gaztettekre buzdítsák, melyek egy kül s az országot minden jog nélkül meglepő ellenség irányában tilták, a törvényes uralkodó vitéz hada ellenében pedig, mely csak azért lépeit által az ország hátárain, hogy a lázító gonoszok által számilított békét, rendet és törvényes állapotot visszaidézze — istentelenek és felségsértők. Nem irtoznak ők karhatos elbizakodásukban a császári hadsereget, rablással, gyilkossággal, gyújtogatással vádolni, holott még is az ő csordáik követnek el olly gaztetteket, mirül előhaladásomnál naponta a legszomorúbb meggyőződést szereztem, s mi iránt a szegény, kétségbeesésig vitt lakosok már előttem siránkozva panaszkodtak.

Nem elégedvén meg ezen gazságokkal, Kossuth Lajos és czinkosai ámitják a népet. Schwechat, Pozsony és Mosony mellett állítólag kivívott győzelmek hazug hirieivel: holott ezen helyekenél vagy éppen nem is csatáztak, vagy pedig a lazzadók megverettek, és elkergettettek. — csak hogy a nepet a császári had elleni felkészésre ingereljek, meg sem gondolván olly örült tetteket remítő következményeit Lukács Sándor győri biztos vad dühében a Győrött hátrahagyott élelemszereknek megmérgezését határozta el, és ezen iszonyu gaztett kivitelében csak a párttűtök sebes megfutamodása által gátoltatott.

Ezen minden idők történetében hallatlan gazságok és gonoszságok tekintetébül, ezennel Kossuth Lajost, a honvédelmi bizottmány valamennyi tagjait, és az ezek által a megyébe és városokba szétküldött ugynevezett kormánybiztosokat „**törvényen-kivülileknek és földönfutóknak nyilatkoztatom.**“ megparancsolván valamennyi hatóságoknak és községeknek a legszorosabb felelet terhe alatt, hogy őket elfogják, és a legközelebbi katonai-osztáleknek átadják.

Azok, kik ennek daczára, a párttűt kormánytól akármí csekély parancsot elfogadni, vagy annak engedelmeskedni merészelnének, rögton ítélő bíróság utján tüstént kivégeztetnek.

Azon helységek, melyekből több lakosok egyesülve, a császári kir. hadseregnek akármí módon kárt tenni törekvendnek, vagy annak futárait, szállítmányait, avagy egyes csapatokat megtámadni merészkednének, tüzzel, vassal elpusztitattak.

A helységek előjárói a csendnek fenntartásáról életükkel kezeskednek.

Kelt Győri tábori főhadiszállásomon, karácson hó 29-en 1848.

Herczeg Windischgrätz Alfred,

Az új alkotmány

Győrből intézte nevezetes válaszirátát STADION grófhoz, enn azon emlékiratára, melyet az osztrák államférfiak nevében Magyarország politikai megsemmisítése és beosztása érdemébe hozzá intézett.

Windischgrätz Győrött kezdte organizáló működését.

Pénzügyministeri rendeletet bocsájtott ki a magyar bankjegy érvénytelenné nyilvánításáról.

Királyi biztosokat nevezett ki az elfoglalt megyébe és városokba.

Győr és Mosonymegye, úgy Győr város kir. biztosává gróf *Győr kir. biztosai.* ZICHY BÓDOGOT, katonai parancsnokává gr. APPONYI KÁROLY ezredest nevezte ki.

Utasításul adta a kir. biztosoknak, hogy a legszigorúbban járjanak az ostromállapotban levő ország népével szemben. Szedjék be az adókat, a kompromittált városi és megyei tisztviselőket csapják el s nevezzenek ki őket tisztviselőket. A közgyűléseket s mindenféle bizottságok ülését szüntessék be. A meggyőződésük szerint veszedelmes embereket rang- és állás-külömbség nélkül fogassák el s ha karhatalomra van szükség, forduljanak a katonai kerületi parancsnokokhoz.

Katonai kerületekre lett felosztva az ország. Győrt Windischgrätz a soproni ker. parancsnokság alá osztotta be, melynek parancsnokává Burich tábornokot nevezte ki. Ezek számára is széles hatalmkörrel megbízást dolgozott ki.

Windischgrätz bevonulása napján KORBONITS, a győri polgár-*Korbonits lemond.* mester beteg lett, oly gyógyíthatlan, hogy hivataláról is leköszönt. Átadta azt AMVANDER FERENCZ tanácsosnak.

Gróf ZICHY BÓDOG kir. polg. főbiztos decz. 29-én a vármegye kerületi biztosává KOLLER EDÉT, a város biztosává pedig MENDEL ISTVÁN tanácsost nevezte ki.

Windischgrätz Győrből elvonulván, itt hátrahagyott teljhatalmú *Osztrák-világ Győrben.* polgári és katonai biztosa megkezdték működésüket.

Gróf Zichy Ferraris Bódog a következő nyilatkozatban proklamálta uralmát :

Zichy
proklamá-
ciója.

Győr megye öszves lakosaihoz!

„A' haza veszedelemben van!” Ez volt a' következtetés-dús hang, mely szegény honunkon át rezgett annak egy szélétől a' másikáig, 's mely által fölhívott a' jószívű lakosság, hogy vagyonának, erejének, vérének feláldozásával elámitva küzdjön egy ábránd — küzdjön egy paradicsom kivívására, mely igen is egynémely költő felzavart agyában gerjedhet ugyan, de a' gyakorlati világban képtelen, lehetetlen, a' nemzetet megrontó 's végtelen nyomorba bonyolító. „A' nemzet megmentve van!” Mert ime felséges urunk királyunk győzelmes hadai köztünk vannak, 's köztünk vannak atyáskodó királyunk Első Ferencz-József oly akarataból, hogy békét hozzanak e' szegény honnak, erejébe vissza helyezvén a' törvényt, mely sujtandja a' párt zsarnokságot, elérendi a' ravasz ámitót, az önző lázítót, oltalmazandja a' békes polgárt 's fenntartandja a' tulajdon szentségét! De fájdalom! a' társas élet ezen alapköve, az ország fokokénti 's azért egyedül természetes kifejlésének ezen főfeltétele, némely boldogtalan pártatók ármányai által annyira megingadozott, hogy a' rendkívüli állapot a' szokottnál hatályosb intézkedést igényel, 's hogy a' törvény ha szükséges elrettentő szigorral helyezessék előbbi méltóságába. Ezért fő tábornagy Windischgrätz Alfred ő herczegsége alólirottat a' király nevében 's annak rendelkezéséből mint teljes fölhatalmazott. Mosony és Győr megyék mindazon hatalommali királyi biztosának nevezé ki, mely elegendő a' fennebbi cél' legbiztosb elérésére. Midőn tehát e' hatalommal fogva már kitüztem volna a' teendők irányát, felszóllítom ezennel e' megye öszves lakosságát, hogy őrizkedvén a' fennálló hatalom 's törvényes urunk királyunk Első Ferencz-József ő Felsege elleni minden bujtoztatástól, hódoló alattvalói tisztelettel 's feltétlen engedelmességgel fogadja parancsait a' most e' megyében csak közbejárásával felállított hatóságoknak, 's ne veszítse el szem elől soha, hogy a' legkisebb engedetlenség, bujtoztatás vagy bujtoatók tüsténti felnemjelentése a' legszigorubb büntetést, mely a' fennálló társas viszonyok feldúlóira van kiszabva, kérlelhetlenül vonja maga után.

Győriek! közbátorság, béke, rend 's megnyílása az ipar és kereset forrásainak, mely után epedez a' nép ezernyi többsége, ez vár reátok, ezt hozzák meg atyáskodó urunk vitéz seregei! Nyomor és halál vár azokra, kik bármi ürtügy alatt egy más hatalomhoz hajlani merészelnének!

Kelt Győrött az 1848. évi karácsony havának 30-ik napján.

Gróf Zichy Ferraris Bódog s. k.

királyi biztos.

Gróf Apponyi Károly, a katonai parancsnok pedig ekképen mutatta be magát és hatáskörét :

Hirdetmény.

Ő császári királyi Felségének Első *Ferencz József* meghatalmazottja, császári királyi főtábornagy Hercege Windischgrätz ur magas rendelete folytában szoros megtartás végett ezennel közhírré tétetik :

*Apponyi
rendelete.*

1. Minekutánna Magyarország háborús állapotban van, ennél fogva Győr megye ostromállapotban létezőnek nyilvánítatik.

2. A' békes polgároknak személy és vagyonbeli bátorsága biztosittatik ; ellenben minden nyilvános és alattomos öszvejövetek, vagy Ő császári királyi Felsége Első *Ferencz József* legmagasabb személye, vagy kormánya ellen irányzott szó, vagy írásbeli felfingerlések, lázadások vagy lázítások a' katonai törvény értelmében rögtön ítélet által fognak büntettetni, — hasonló bánásmód és büntetés érendi azokat is, kik a katonaságot köteleesség, vagy hitszegésre csábítani törekednek.

3. Az illető katonai hatóságnak engedelmé nélkül senkinek sem szabad felhívásokat vagy falragaszokat felfüggeszteni és nyilvánítani, különben a katonai törvény értelmében rögtön ítélesi bánásmód és büntetés alá esik.

4. A' polgári hatóságok minden tisztviselői, a' katonai hatóság oltalma alatt, — mellynek alája rendelvék — gyakorlandják hivatalos foglalatosságait. — Azon tisztviselő, ki jelen rendeletnek szóval, cselekedettel, vagy mulasztással ellenszegüli, valamint az is, ki a katonai hatóságnak engedelmeskedni vonakodik, lázadási részesnek tekintetik és a katonai törvény szerint rögtön ítélesi eljárás alá kerül.

5. A nemzeti őrsereg a háboru és ostrom állapotnak ideje alatt feloszlatatik, annak mimódoni alakítása további rendeletről függvén.

6. Győrmegyének lakosai jelen rendeletnek nyilvánításától számitandó tíz nap alatt kötelezetnek minden fegyvereket — ezek nemének külömbsege nélkül — a vármegye házánál átszolgáltatni, a katonai hatóságnak átadandókat. Magány fegyverekről az illetők nyugleveleket nyerenenek.

7. Kinél a fent kitézett idő után fegyvert találnak, az katonai törvény értelmében rögtön ítélesi eljárás alá esik.

8. Az ugynevezett honvédelmi bizottmánnyal, annak elnökével, vagy a már ugy is feloszlatott országgyűléssel bár minő érintkezés a legszigorubban tiltva van, — kik ezen parancsolatokat akadályozzák és a jelesítettekkel hivatalos, vagy bizalmas viszonyba eszkekednek, a katonai törvények teljes szigora alá esnek.

9. Minden külföldiek és utasok haladék nélkül összeiratnak, mind azok, kik kellőleg nem igazolhatják magukat, vagy pedig gyanusak, a katonai hatóságnak, mely kizárólag jogosítva van tartózkodási jegyeket adhatni, intézkedése alá adatnak. Minden háztulajdonos lakóiról felelős, ki idegennek tartózkodási jegy nélkül szállást ad, katonai törvény értelmében büntettetik.

10. Utí levelek csak akkor érvényesek, ha az illető katonai parancsnokság által láttamosittatnak.

Győrben, Január hó 3-án 1849.

Gróf Apponyi Károly
ezredes és ideiglenes hadiparancsnok.

Decz. 31-én az országgyűlés két háza közös ülést tartott, mely *Decz. 31.*
a kormány és országgyűlés székhelyének Debreczenbe áttételét, Windischgrätzhez egy béke-követség küldését határozta.

A gyűlés igen izgatott volt. Mikor Mészáros hadügyminister szólni kezdett, lekiabálták. Mészáros indokolta a sereg magatartását s a kormány javaslatait. A kormány terve volt, ugymond, *Ember tervez...* Pozsonyt és Győrt megtartani, de ép úgy, mint a francziáknak 1812-ben, a tél ellenünk esküdt. A folyók és vizek, melyeknek a sánczokat meg kellett volna védeniök, jégkérgükkel alkalmas hidakul szolgáltak az ellenségnek, stb. Javasolja a kormány, hogy vonuljunk a Tisza mögé, ott van Magyarország tulajdonképeni ereje.

Események A kormány és az országgyűlés január 1-én kimozdult a fővárosból s Debreczenbe tette át székhelyét.

A békeküldöttség eredménytelenül tért vissza.

Január 5-én jelent meg a Duna balpartjára vonult Görgei kiáltványa a feldunai sereghez, indokolva eddigi eljárását. E kiáltvány egyik része így szól:

Görgei Győrről. „Miután a feldunai hadtest a honvédelmi bizottmány rendeletére a határt másfél hónapig ritka önmegtadással s a legfárasztóbb előörsi szolgálat által megvédte, miután a mosonyi csatában a tetemesen erősebb ellenséget győzelmesen szorította vissza, miután magát a *silány győri állásban* vitézül tartotta mindaddig, míg az ellenség jobb szárnyán megkerülte és visszavonulását, mely a fővárosok védelmére szükségessé lett stb. — —“ a feldunai hadsereg a honvédelmi bizottmánytól az utolsó pontnál mást várt mint amit tapasztalt. E hadsereg mindazonáltal hű marad esküjéhez, az alkotmányhoz, a küllellenség ellen ép oly határozottan harczol, mint esetleg a republikánusok ellen s parancsokat csak a hadügyministertől vagy helyettesétől fogad el.

Windischgrätz Budán. Január 5-én Windischgrätz bevonul Budára és Pestre, kulcsait Alfréd fiával küldötte Olmützbe, mint nem régen a győri kulcsokat.

Windischgrätz hozzá fogott az ország igazgatásához, a vár-fogságok és a kötél paczifikáló működésüket megkezdették, ő maga rendeletet rendeletre halmozott és biztosai a vidéken ahogy tudták, utánozták, őt proklamáló hajlamaiban.

Gróf Zichy Bódognak is első gondját képezte, hogy éljen azzal a joggal, mely a gyanús elemeknek a közszolgálat teréről való eltávolítása tekintetében megillette, először is SZABÓ KÁLMÁNT, a vármegye hazafias alispánját függesztette fel, kinek helyére BALOGH KORNÉLT ültette s ezt a rendelkezést annak rendje és módja szerint proklamációval hozta mindenek tudomására.

Szabó helyett Balogh.

A városnál gróf Zichynek MENDEL ISTVÁN (később Mendelényi) tanácsos volt az alteregója, mikor Zichy leköszönt, ápril 24-én gr. Apponyi Károly katonai parancsnok Mendelt vette oldala mellé polgári biztosnak.

Egy másik proklamáció SZABÓ ZSIGMOND sokorói szolgabíró mentette fel, aki „a megyéből eltávozott s eltávozásának okát nem adta.“ Ez az ok nem egyéb volt, mint hogy a távozók a közigazgatás pennáját letéve, kardot fogtak a kezökbe s a harcmezőn tartották meg a hivatalos órákat.

Hirdetmény.

Szabó Kálmán Győr megyének volt első alispánja, azon vetkes pártnak, mely Magyarország kormányát bitorolva, annak lakosait Ó Felsége legkegyelmesebb királyunk elleni hűtlenségre készíteté, és az országot a legnagyobb anarchia örvényébe sülleszté — kitűnőleg szerepelve, minden tekintetben segédkezeket nyújtván — általam ezennel tellyes hatalmu királyi biztosi minőségemnél fogva, eddig viselt alispáni hivatalától felfüggesztetik, — és helyébe Győr megye első alispánjának Balogh Cornél ur neveztetvén ki, ezennel ez közhírré tétetik. Többnyire

Miután roszelekkü egyének által a lakosság elrémítése végett azon álhir terjesztetik, hogy a császári királyi hadsereg minden 40 évet meg nem haladott fegyverfogható embert, erőszakkal besorozva elhajt, és e kép ujjoncokat szed; általam ezennel, a lakosság tellyes megnyugtására nyilváníttatik, hogy ezen álhir pusztá roszelekkü koholmány; mert minden jólekkü és engedelmes egyének személye ugy, mint vagyona biztosítva lévén, bár ki is, e részben aggodalmat nem táplálhat.

Költ Győrött 1848-ki December 31-én.

Gróf Zichy Bódog,
királyi biztos.

Hirdetmény.

SZABÓ ZSIGMOND Sokoróallyai járásbeli szolgabíró a megyéből eltávozván, 's eltávozására okát maiglan sem adván, — miután a járás tisztviselő nélkül nem maradhat, őt ezennel hivatalától felmentve, helyébe KOLOSVÁRY KÁLMÁNT szolgabírónak kinevezem. A' járást jövendőre ekép osztván fel:

MATKOVICS ZSIGMOND főbíró ur járásához fog tartozni: Hali, — Mérgecs, — Szt.-Mihály, — Kis-Babot, — Szt.-Miklós, — Móriczháza, — Uj- és Ó-Malomok, — Csikvánd, — Szt.-Kút, — Téth, — Ferenczháza, — Teke, — Ponyvád.

KOLOSVÁRY KÁLMÁN járásához pedig fog tartozni: Felpéc, — Kis-péc, — Kajár, — Szerecsen, — Gyarmat, — Gyömöre és Csiki.

Mi is ezennel mindenkinek kellő tudomására és mihez alkalmazására közhírré tétetik.

Győrött, Január 6-án 1849.

Gróf Zichy Bódog,
királyi biztos.

*Purifikál-
nak.*

Majd meg azt nyomozták, hogy hol van az a sok gabona, amit Lukács Sándor élelmezési biztos Görgői elvonulásakor itt hagyott. „Bizonyos tudósítások“ — melyek alatt az egyre szaporodó és bátorodó jóérlermű denunciánsokat kell érteni — azt súgták be, hogy magánházaknál rejtegetik a gabonát. Nosza jött a proklamáció:

Az elrejtett gabona.

Bizonyos tudósítások szerint a' megfutott pártoskodók nevezetes mennyiségű gabonát hagytak Győrött, és vidékén, mely több magány házaknál is lerakva tartatik, a' nélkül, hogy az illetők ezt még mindeddig bejelentettek volna!

Miután ezen elhagyott gabona egyenesen az álladalmat illeti, minden illető háztulajdonosoknak kötelességül tétetik, hogy kétszer 24 óra alatt, a' házakban lerakott ilyenmű gabonáról mulhallanul jelentést tegyenek, magoknak tulajdonítván, ha mulasztás esetében hadi törvény eleibe fognak állíttatni.

Győrött, Január hó 5-én 1849.

Gróf Apponyi Károly,

szerekes és ideiglenes hadiparancsnok.

Egymást követték ezután a következő győri keletű és érvényű hirdetmények a falakon:

Hirdetmény.

Miután a magyar pénzjegyek érvényessége iránt általjában, de különösen az egyes és kettőssek eránt — a mindennapi forgalomhoz nagyon szükségelt kisebb pénzneműek érezhető hiánya miatt — aggodalom gerjedt: herczeg Windischgrätz Alfred tábornagy urtól legközelebb vett utasítás folytán közhírré tétetik, hogy addig is, míg a nagyobb pénzjegyek eránt felsőbb helyen rendelkezés történhetend az egyes és kettős magyar pénzjegyek tellyes értékükben minden cs. kir. közpénztárakban is elfogadtatnak.

Győrött, Január 8-kán 1849.

Gróf Zichy Bódog,
királyi biztos.

*A magyar
pénz-
jegyek.*

(Windischgrätznek márcz. 12-én megjelent nyílt rendelete értelmében e bankjegyek közvetlen beváltására öt állampénztár, köztük a *győri* 30-ad és sóhivatal nyert meghatalmazást.)

Hirdetmény.

Herczeg Windischgrätz Alfred cs. kir. tábornagy úrtól legujabban vett rendelet szerint, Ő Felsege legkegyelmesebben elhatározni méltóztatott: hogy minden károk, mellyek az átvonuló cs. kir. hadsereg által akár egyesek, akár községek vagyonaiban okoztattak, — úgy mindazon természetmények és előfogatok, mellyek ennek kiszolgáltattak, kellő hitelességgel felvételvé, annak idejében leendő felszámítás végett az illető hatóságánál beadva tartassanak. Sőt miután Ő Felsege legmagasabb atyáskodó szándéka az volna, hogy még a felkelő magyar seregek által tett károsítások pótlása is lehetőségig eszközöltessék, ezeknek is külön s' kellő hitelességgel leendő beadására kiki utasittatik, oly formán, hogy a megyei lakosok illető járásbeli szolgálirájukhoz, a városiak pedig a tanács-hoz adják be ebbéli kérelmeiket, — kik a bényujtott kérvényekről jelentést tenni tartoznak.

Győrött, Január 8-kán 1848.

Gróf Zichy Bódog,
királyi biztos.

*A kártéri-
tésekről.*

Hirdetmény.

Értésemre esvén, hogy f. évi Január 3-án kiadott rendöletöm ellenére Győr megye kebeléből a fegyverek mai napig — mint akkoron szabott határidőig — csak csekély mennyiségben, s több vidékekről éppen nem szolgáltatnak bé. E' mulasztást nem kívánván engedtelenségnek, vagy éppen dacznak, hanem inkább annak tulajdonítani, hogy fentebb érintett Január 3-iki rendöletem nem mindenhová kellő időben érkezve — nem tudatott: minden nemű, s bár kinél lévő fegyvereknek a megye házához leendő okvetetlen s mulaszthatatlan beszolgáltatására vég időhatarul folyó Január hó 20-dik napját oly világos és határozott kijelentéssel tűzöm ki, hogyha e' vég határidő elmulta után bár kinél (kivévéen kik írásbeli engedelemmel bírnak) kutatás következtében fegyver találtatik, kérelhetetlenül a' rögtön ítélő eljárás alá esik.

Költ **Győrött,** Január 13-án 1849.

Gróf Apponyi Károly
ezredes és ideiglenes hadiparancsnok.

*Elszedik a
fegyvereket.*

Hirdetmény.

Folyó Január hó 15-én és 16-án e' város kebelében országos vásár tartatván, a' városnak ostromállapotba léte tekintetéből mindenki a legszigorubb rend fentartására intetik, és minden kicsapongások, vagy csoportozásoktól tilalmaztatik; sőt a békes 's jó lelkű polgárok ön javuk tekintetéből, a' kívánt rend fentartás körüli éber figyelemre, s még is netalán történhető zavarok estéjére a' katonaság erélyesen közbenjárandván, azonnali vissza vonulásra figyelmeztetnek.

Továbbá rendelem: hogy az ostrom állapot ideje alatt minden kávéházak és vendéglők a külvárosokban estvéli 9 óraker, a belvárosban pedig estvéli 10 óraker bezárassanak.

Költ **Győrött,** Január 13-án 1849.

Gróf Apponyi Károly
ezredes és ideiglenes hadiparancsnok.

A vásár.

Tilos a
Lirhordás.

Hirdetmény.

Miután jelenleg is találkoznak még olyl egyének, kik különös feladatuknak tüzték ki, naponkint a legalaptalanabb híreket terjesztgetni; és pedig azon rossz lelkű szándékkal hogy a nyugodt lakosság kedélyeit felingereljék, a csendet felháborgassák és a már helyre állott bizodalmat megingassák. Ennélfogva az illy csendzavarók elleni szigoru fellépés kötelességgé válván, — minden jó lelkű lakos ezennel felszóllittatik, hogy az illy hazug hírekre ne hallgasson, és mindenkit, a'ki ezeket terjesztgeti, azonnal jelentse fel, hogy e' szerint az illy alaptalan és hazug hírek koholói, érdemlett büntetésüket elnyerhessék.

Győrött, Január 18-án 1894.

Gróf Apponyi Károly
ezredes és ideiglenes hadiparancsnok.

A vörös
sapkák
ellen.

Hirdetmény.

Tudomására esett, hogy több helybeli lakosok legutóbbi időben az utcán és egyéb nyilvános helyeken vörös sapkákkal és egyéb nemzet-örségi öltözethez tartozó ruhaneműekkel jelentek meg.

Miután a nemzetörség ujabbi alakításáig felfüggesztetett, magától értendő, hogy annak kitüntető jeleit viselni nem szabad. Ennélfogva minden városi lakosnak tudtul adatik, hogy mindenki, kor különbség nélkül, ki ollynemű ruházatban, kivéven a' köpenyt (melyről azonban a' zsinórok és a' foglalás lefejtendő) nyilvános helyeken megjelenni bátorodik, elfogatván, a' legelső katonai szállítmánnyal elvitetik és a hadseregbe soroztatik.

Nehogy azonban valaki magát ezen rendelet nem tudásával men- tegesse, ezen hirdetmény minden házban ki fog osztatni és az illető ház- tulajdonosok, vagy azoknak megbizottjai ezen hirdetményt a ház lakosaival közölni kötelesek, valamint ez minden utca sarkán is az utasok érte- sítése tekintetéből kifüggesztendő.

Ezen rendelet folyó évi mártius 3-án, a' midőn már mindenki tudomására juthatott, fog életbe léptetni.

Győr, Február 25-én 1849.

Gróf Apponyi Károly
ezredes és ideiglenes hadiparancsnok.

A polgármesteri állást nem akarta senki elfogadni, végre is HERGESZELL FERENCZNEK tette a kir. biztos „szoros kötelességévé“, hogy ez állást elfoglalja.

Hirdetmény.

Herczeg Windischgrätz Alfred tábornagy urnak folyó évi Mártius 12-én budai főhadiszállásán a magyar 1 és 2 forintos bankjegyek beváltása érdekében kibocsájtott rendelete következtében ezennel közhírré tétetik: hogy Győr város és megyére nézve a' beváltás a győri só és harminczadi hivataloknál, folyó hó 26-ától kezdve bezárólag April 1-ső napjáig fog eszközöltetni.

Győr, Martius 18-án 1849.

Gróf Zichy Bódog,
királyi biztos.

*Bankók
beváltása.*

A négy hónapos osztrák uralom alatt Győr csendes volt, mint *A csendes város.* a temető. Az ujjászületés tavaszának virágait imakönyvekben rej-

tegették a feltámasztásban bízó hivek. A sasok elrepültek, amerre a sereg vonult, a dalos madarak pedig fészkeik mélyén hallgatagon ültek. Azok a nagy triumfussal kivivott nemzeti színek sorban átsárgultak és feketültek és sok kelleetlen hazafi kárörvendő mosolyfial öltötte fel igazi arczatát. A templomokban visszaprédikáltak a tavaszi szöveget, a városnál visszahatároztak a tavaszi végzéseket. Windischgrätz így

Itélet.

Nagy Mihály Pinyédi Győrmezei születés ellen, 42 éves, r. cath., özvegy, 4 gyermeknek atyja, jelenleg molnárszegéd Győr-Szigetbe, felvétellett azon vád, melyet is a' felesküdt tanuk vallomása törvényesen bebizonyítván, hogy ő e' folyó hó 2-ik és 3-ika közti éjszakán egy nyilvános helyen boros fővel nem csak a' cs. k. katonaságot gyalázzván, de egyszersmind ezen néhányszori felkiáltást „Éljen Kossuth“ tenni merészelt.

*„Éljen
Kossuth.“*

Ennél fogva ő ezen igazító nyilatkozásáért és egyszersmind a' katonaság ocsmlásáért, az October 3-án 1848 kiadott legkegyelmesebb Manifestum, ugy később az ő herczegsége cs. k. főtabornok ur által November 13-án 1848 és Januarius 7-én 1849-ben kiadott rendeletek, valamint is a' 39-ik h. cz. folytán az itteni felállított hadi törvényszék által e' mai napon 3 holnap büntőnre könnyű vasban ítéltetett.

Győr, Aprilis 16-án 1849.

követelte. De ezalatt az idő alatt egyszersmind kiheverte magát a város, megerősödött.

A városi hatóság. Ha a gyorsan zajló események közepette visszatekintünk arra a magatartásra, melyet az egymásba fogódzó nemzetőri, honvédelmi és hadi ügyek intézésénél a város hatósága tanúsított, érdekes fejlődési menetet látunk az intézkedések szellemében.

Győr város 1848. és 1849-es jegyzőkönyvkötetei eleinte szórványosan s felületesen, később azonban már majdnem kizárólagosan a haza ügyével foglalkoznak s bámulatos áldozatkészségről regélnek.

Magatartása. Kezdetben a takarékos polgárszellem nem igen nyitotta meg erszényét s mikor a honvédeknek szállást és egyéb szükségeseket kellett adni, elvitatkozott a határozataival afelett, vajjon ő köteles-e adni, vagy a kincstár, utóbb azonban már olvasatlanul adta a haza oltárára javait.

Kezdetben általában igen szűk látkörrel s lelkesedés nélkül ítélte meg a kor eseményeit, csak később emelkedett a helyzet magaslatára s a körülmények tudatára.

Kiegészíti e könyv leírását s hű képet nyújt az intézkedő városi hatóság és képviselőtestület felfogásáról, e felfogás fejlődéséről és ideges változásairól néhány visszamenőleg is kiválogatott szemelvény ez öreg jegyzőkönyvekből.

*

Zsidók. Julius havában arról lévén szó, hogy az izraeliták besoroztassanak-e a nemzetőrségbe, így végzett a közgyűlés:

A legújabb törvények senkit, ki ezen törvények értelmében képességgel bír, ezen bár tisztelettel és becsültetéssel, de egyszersmind terheltetéssel járó kötelesség alul fel nem oldozván, azon elv, hogy az izraeliták is a mennyire képességgel bírnának, a nemzetőrségbe beirandók és besorozandók, kimondatván, ennek azonnali foganatosítása Tomtsányi Ferencz elnöklété alatt kiküldött nemzetőrségi választmányra az illető nemzetőri kapitányok hozzájárultával bizatott.

Papok. Ugyanazon időben egy kanonok felszólamlást intézván a közgyűléshez, hogy maga helyett mást állíthasson nemzetőrül, a város végzése ez lón:

A legújabb törvények senkit és így valamint a Clerust, úgy bármely más valláson lévő papokat is, ha különben az érintett törvényekben elősorolt képességgel bírnak, a nemzetőri szolgálatok terhe alul fel nem oldozván, — fegyvergyakorlatoknál és a szükség esetére a haza védelmezésénél további helyettesítésnek helye nem lehetvén, a folyamodó által ajánlott általános helyettesítés el nem fogadatván, kérelmétől elmozdított.

Julius 19-én. Horváth Dánielnek a honvédsereg 5-ik zászlóaljja parancsnokának levelére — melyben a Pestről érkezett ujonczok

alá, kik már 24 órán túl az iskolai épületekbe szállásoltattak, miután az élettárban semmi szalma nincs — vagy elegendő szalmát rendeltetni, vagy pedig őket háztulajdonosokhoz beszállásoltatni kéri, nem valami nagylelkűleg ezt határozta :

*A megta-
gadott
szalma.*

A honvédsereg magán házakhozi szállásolásának elmellőzése már közgyűlésileg kimondva lévén, de egyéb iránt is a folyamodó őrnagy — a kérére lakásnak eddigi és ez utáni nagy költséggel kiűritett academia és elemi tanodák termeivel már a mult alkalommal megelégedettek szóval nyilatkozván, a butorzat, szalma és más hasonnemű katonai szükségeknek fedezése pedig a kincstári élelemházat illetvén, folyamodó őrnagy kérelme nem teljesíthető.

Ugyanezen parancsnok a közgyűlés előtt személyesen megjelenvén, keserűen panaszolja, hogy századának, a férgék elterjedése által alkalmatlanná vált szalma helyett sem tiszta szalmája, sem pedig a főzésre elkerülhetetlen szükséges bádóg bográcsai nincsenek. Mire a városból ily vékony kaliberben tört elő a honfiui nagylelkűség :

*Vékony
nagylelkű-
ség.*

E város a honvédseregnek elegendő szállást már adván, ámbér azt sem élelemmel, sem butorzattal, sem főző edényekkel ellátni nem tartozna, miután azonban az előadott körülmény rögtöni intézkedést igényelne — egyedül csak méltányosságból kiindulva az említett parancsnok által kért hét főző edénynek megszerzése s az illetők részére térítvény melletti kiszolgáltatására Klimisch József a g. választmány elnöke és a számtartó kiküldettek.

Azt azonban nem szerette, ha a győri nemzetőrséget bántják. A „Hazánk“ aug. 8-iki számában a Dráva melletti táborból rendkívül erős támadás jelent meg a győri nemzetőrség ellen, mely állítólag „nem akar esküdni arra, hogy őre lesz a szabadságnak“, „Fegyverkezzétek le e gyáva népet“, tör ki a cikkk. Emiatt a város közgyűlést tartott.

*Támadják
a nemzet-
őrséget.*

Korbonits István p.-mester előterjeszté, hogy „az érintett hirlap cikkkében ezen város nemzetőrsége ellen aljas kifejezésekkel történt sértésnek orvoslása következtében — a helybeli nemzetőrség részéről — közgyűlés tartására felhivattatván, ámbár az előadott ténynek megtorlását törvényes szempontból az esküdtszékre tartozónak lenni nyíltan kimondta volna, mégis az ingerült kedélyek csillapodására, s ebből eredhető szomorú következményeket maga után vonzó zavarok elkerülésére — a rendkívüli közgyűlést mai napra elrendelvén, mely alkalommal a fent körülírt cikkknek felolvasása után végeztetett :

Az ingerült kedélyek legyőzésével jelen ülés czélja elérve lévén, a kívánt vád pedig az egész közönség nevében — miután az említett „Hazánk“ czimű cikkben csak a helybeli nemzetörségre vonatkozó kifejezések foglaltatnak — meg nem indíthatván, a sajtó törvények 19. és 20. §-ai értelmében, továbbá a sértések, vagy testületek által hozott határozat, vagy pedig az illetők panaszára boszultathatván; ennél fogva a helybeli nemzetörségi testületnek az említett törvénycikk értelmében kereseti joga fenhagyatik.

*A nemzet-
örség ki-
indítása.*

Szeptember 21-én a közgyűlés a felett tanácskozik, hogy Batthyány Lajos minisiterelnök, gróf Zichy Ottó azon jelentésére, hogy e város kebeléből a nemzetörség ministeri rendelet nélkül kiindíthatni nem fog, parancsot adott a fegyverrel jól ellátott győri nemzetörségnek azonnal Fehérvárra indítására, hol a Nádor további parancsait veendik. A közgyűlés kivételeket, szelídítéseket kérelmezett ennek ellenében s erősen megokolta határozatát. Mert, ugymond:

E város azon hely, hol nagyobb kincsek, pénztárak, kincstári épületek, gazdag templomok, kincstári, ugy magán lerakó helyek, vármegye- és város-házak, melyben az alapítványok, árva értékek kezeltetnek, takarékpénztár, levéltárak, hiteles helyek levéltárai, sóház és Harminczad, de egyszersmind az úgynevezett proletáriusok is nagy számban léteznek és így különösen azért, mert a városban rendes katonaság nem létezik, az egész nemzetörségnek kiindítása által könnyen veszélyeztethető, személy és vagyon bátorságnak fentartása s a szükséges órallási és egyéb szolgálatok megtétele, leginkább csak a helybeli és ezekért felelős nemzetörség által biztosíthatnák mit a törvényhatóságnak szem elől téveszteni nemcsak a hon maradó lakosság, de a kiinduló nemzetörség hátra hagyandó családjainak s vagyonainak biztosítása tekintetéből sem szabad.

*Kormány-
biztos.*

Épen, minthogy minden intézkedésben túlságosan is körültekin-
tőnek és az időkhöz viszonyítva kelleténél is óvatosabbnak mutatko-
zott a város, nevezte ki a kormány ide teljes hatalmu biztosává az
erélyes Lukácsot, aki ellensége volt minden teketóriának.

A szept. 22-én tartott városi közgyűlésen, amikor Batthyány
minisiterelnök a honvédujonczozás ügyében küldött sürgős rende-
leteket, személyesen megjelent Lukács s a jegyzőkönyv így örökíti
meg fellépését:

*Lukács a
közgyűlé-
sen.*

Ezen rendeletnek folytán, Lukács Sándor kormánybiztos ur a közgyűlés-
ben megjelenvén előadá, hogy miután ő a kormány által a népfelkelés és
ujoncz állítás körül teendő intézkedésekre teljes hatalommal felruházva van,
ezen hatalmánál fogva hazája javára mindent elkövetend s valamint egy részről
e város boldogságát, a közbátorságot és a lakosság közötti egyetértést minden
módon fentartani törekszik, úgy ellenben minden reactionális nyilatkozatok és
tények ellenében a legszigorubb módokhoz nyulni el nem mulasztja. Kijelenté
együttal, hogy ő azon 258 ujonczra nézve, melyet Győr városa kiállítani tar-

tozik, a toborzást azonnal megkezdeti s 3 napokon által folytatattja s ha ezen 3 nap alatt a kivánt szám tobozás utján kiállítatni nem fog, mátul számítandó 5 napok alatt az öszveirva lévő 19., 20., 21. és 22. évesek között a sorsuzást azonnal eszközölteti, sőt ha ezekből sem kerülne ki, a további kellő intézkedéseket is megteendi, kinyilatkoztatván egyuttal, hogy mind azon öszveirt egyének, kik távol lévén, felhívására 4 napok alatt a huzásra megjelenni nem fognak, ha a sors-óket érendi, büntetésül az ujonczokra kiszabott 4 évi szolgálati idő helyett 8 évet szolgálni kötelezetnek, kijelenté továbbá, hogy ő a megyei kormánybiztossal úgy intézkedék, miszerint a kivánt ujonczok legfeljebb 8 napok alatt kiállítva, felruházva és besorozva legyenek, felszólítván egyszersmind e város közönségét, hogy minden ebbéli a haza és e város boldogságára célzó rendeleteinek engedelmeskedni és néki segéd kezeket nyujtani el ne mulassza. Kijelenté végre, hogy ő által látván mindazon nehézségeket és akadályokat, melyek a helybeli nemzetőrség kiindításával öszvekötte vannak, biztosítja e város közönségét, hogy azon esetben, ha a város a fent irt 258 ujonczon felül még egy bizonyos számu ujonczokat p. u. 100-at 120-at fenirt idő alatt kiállítand, ki fogja a ministeriumnál a helybeli nemzetőrségnek honmaradását eszközteni.

„Ezen kormánybiztosi erélyes nyilatkozatokat a közgyűlés — *Leikes határozat.* így írja legalább a határozat — lelkesedve s örömmel fogadván s a 258 ujonczon kívül az említett feltétel megtartása mellett még 102 egyént közköltségen kiállítani ajánlván, a toborzás azonnal megkezdetni, s a kormánybiztos urnak minden a népfelkelés és ujonczállítás körül teendő intézkedéseire nézve segédkezek nyujtása adatni határozattak“.

Szept. 24-én. A veszprémmegyei nemzetőrség főparancsnoka *Indul a nemzetőrség.* sürgősen elrendelte, hogy a győri nemzetőrség rögtön Czell felé induljon ki. A közgyűlés e rendeletre elhatározá, hogy

jelen felhívás következtében Lukács Sándor kormánybiztosnak is előterjesztése szerint a mostani körülmények tekintetbe vétele mellett a helybeli nemzetőrség 4 részre osztatván, annak első negyed része sorsuzás utján azonnal kiindítassék.

Szept. 27-én a kormánybiztos előterjesztést tett a közgyűlésnek a következőkről: *Méltányos v. g'zések.*

1-ör. Hogy ő a kiindított nemzetőrök közül több szegény sorsban levő s a legszükségesebb ruházatot is megszerezni nem képes egyének számára csizmát és szűrt, melyet azonban visszatértük alkalmával e városnak visszaadni kötelesek, vásároltatott, s hogy

2-or a kiindított nemzetőrséget Komáromba hajókon szállította le, s ezen két pont alatti költségek e város pénztárából megfizetendők, s hogy

3-or a szegényebb sorsu nemzetőrök hátrahagyott családjainak, azoknak t. i. kik a családfőnek a nemzetőrséggel lett kiindulása miatt magukat eltartani

nem képesek, naponkint a család fejét tevő nőknek 6 krajczárokat s minden gyermek után 2 krajczókat ezüst pénzben e város pénztárából segedelmezésül nyújtatni vél, s végre

4-én. Miután több olyan családok vannak, kik a családfőnek mint nemzetőrnek kiindulása miatt a házbért jelenleg megfizetni nem képesek, — ezen oknál fogva ezeknek háztulajdonosai értesítendők, hogy az ilyes családokat a házbérekért jelenleg ne zaklassák, hanem a kiindult nemzetőrnek hazajötté után még egy hónapig azzal elvárni köteleztessenek;

A közgyűlés ezeket most már szó nélkül fogadta el.

*Gyenge
ujoncsozás*

Ugyanezen a közgyűlésen a kormánybiztos előadá, hogy miután e városra eső ujonczok toborzás útján elegendő számmal nem lettek kiállítva, sőt azok még az összeírva levő 19, 20, 21 és 22 évesek közül sem kerülnek ki, ezeket minél előbb besorozni rendeli s a mennyire elegendők nem volnának a 23 és 24 éveseket is összeírta. Egyébiránt a közgyűlés színe előtt történt felhívás nyomán kijelenté, hogy ha e város részéről a reá kivetett 250 egyén ujonczul még 102 egyén ujonczul kiállítatni fog, biztosítja e város közönségét, hogy nemcsak a honlevő nemzetőrség a haza védelmére e városból kiindítatni nem fog, hanem a már kiindítottaknak visszabocsátását is azonnal elrendeli.

Ezen kormánybiztosi előadás tudomásul, illetőleg zsinór-mértékül szolgálván, miután a kívánt 102 ujoncznak magán aláírási uton leendő kiállítására könnyebben eszközölhetőnek látszanék, ennek bár ki által magányos uton leendő eszközölhetése is megengedett.

Harczi tűz

Október 2-án, Jellasich közeledésének hírére megint összeült a közgyűlés. Ez alkalommal előterjesztetett, „hogy miután a nép közül sokan zúgolódnak amiatt, hogy a helybeli nemzetőrség nem szállítatik ki e város felé nyomuló ellenség elé, s a lelkesedést nem lehangolni, hanem inkább éleszteni kellenék, ezen oknál fogva e részben valami intézkedést tenni szükséges volna, ezen előterjesztés nyomán indítványozá gróf Zichy Ottó nemzetőrségi őrnagy azt, hogy ha már a nemzetőrséget azon oknál fogva, mert a ropant nagy számmal közelgő ellenségnek ellentállani úgyis lehetetlen volna, ez ellenséggel szembe szállítani tanácsos nem volna, szükséges mégis, hogy azok, kik lelkesedve érzik magukat táborba szállani, ne akadályoztassanak, hanem mindazok közt a még meglévő fegyverek kiosztatván, Téth felé, hol a megyei nemzetőrséggel csatlakozandanak, visszavonulva kiindíttassanak“, mely indítványra a határozat ez lett:

E város közönsége mindenki lelkesedését biztos számítás mellett éleszteni kívánván, a holnapi napon reggeli 8 órakor a város nagy piacán egy nemzeti lobogó kitűzetni s az az alá önként gyülemlő nemzetőrség és nép, amennyire a még meglevő fegyverek száma engedi, felvegyverezeteni határozatot, szabadságára hagyván mindenkinek az elvonuló gróf Zichy Ottó őrnagy parancsára s rendeletei szerint oda, a hova kívántatni fog, kiindíthatassa.

Ugyanezen a gyűlésen elhatározta a város, hogy a jelen város időkben közgyűléseket nem tart, hanem néhány tagból álló választmányt nevez ki, mely választmány „minden a haza védelmére vonatkozó tárgyakat, mint különben is titokban tartani kellettőket tárgyalhassa s minden szükséges teendőket teljes hatalommal elintézhessen.”

Másnap, okt. 3-án „kérdés tétetett, hogy miután a roppant nagy számmal közelgő horvát tábornak e város lakossága ellenszegülni nem képes, segítséget pedig semmi oldalról reményleni nem lehet; nehogy e város lakói több eddigi példák szerint feldulassék és kiraboltassék, nem volna-e tanácsosabb néhány tagokból álló választmányt a város szélére a horvát tábor elé kiküldeni, csupán csak azért, hogy a várost és lakosait minden dulásoktól, rablásoktól s egyéb csapásoktól megkímélje?” Határozottat ez alkalommal, amint következik:

A helybeli nemzetőrség egy nagy részének a komáromi várba léte miatt, úgy a hon levők nagy részének fegyvertelen volta tekintetéből is sem az ellentállhatáshoz, sem a más honnét érkezhető segedelemhez semmi reménység nem mutatkozván, nehogy némely a nép között mutatkozó, az ellenség erejétől értesülve nem lévő s felingerelt egyéneknek az ellenség előcsapatjait megtámadható tetteikből a közelgő ellenség az egész lakosság szándokolt ellenszegülését következtetve, e város feldulásához, összelövdözéséhez, gyilkolásokhoz és rablásokhoz már a város szélén, mielőtt a körülményekről értesítették, hozzá fogjon s ekkép e város és lakosai minden siker nélkül, a legnagyobb veszedelemnek kitéessenek, Korbonits István polgármester elnöklete alatt néhány-maga mellé veendő tagokból álló választmány a végett kiküldetett, hogy az érkező ellenséget arról értesitse, hogy e várost és lakosait minden dulástól és rablásoktól megkímélje, egyuttal pedig polgármester felkérte, hogy a városi ház állványáról a nép felingereltjeit a körülmények előterjesztése mellett rögtön lecsillapítsa.

Okt. 30-án Lukáts Sándor kormánybiztos a kármelita zárda nagyrészt, az evangélikus iskolákat és transport-házat, hogy Rákóczy ezredbeli ujonczokat beszállásolni lehessen, kiüríttetni rendelvén; végeztetett:

Polgármester jelentése szerint e tárgyban már intézkedés történnén, s a

kérdéses helyekre, mint az illetők által azonnal oda ajánlottakra, ujonczok is szállásoltatván, tudomásul szolgál.

Okt. 31-én a kormánybiztos a közkórházat, hol a Harmincz-
adó hivatal is székel, katonai kórháznak foglalja le.

*A horvát
foglyok.*

A horvátok átvonulásának eleven emlékeiként egy csomó horvát foglyot tartott itt a város, kiket a vidéken való csatangolásaik s rablásaik között fogott el. Hogy ezek a kenyeret ingyen r.e. egyék, a sétatéren foglalkoztatta őket különféle földmunkával, majd meg a cigány-lapostól a téglakemencze felé egy csatornát kezdetett velök ásatni, továbbá hosszúhídtól a posztógyárig a Rába mellékéből oda hordott föld elegyengetésére használta őket.

*A tanács
sánczol.*

A szigorú Lukács november 13-án arra kérte fel a polgármestert, „hogy a tanácsbelieket és többi hivatalnokokat oda utasítsa, miszerint a rendeletében kijelölt sánczolási helyeken *példaadás végett* megjelenni sziveskedjenek, mire nézve végeztetett“ :

Polgármester a tisztviselőket felszólítván, hogy ezen megkeresés értelmében járjanak el, jelen felszólítás sinor mértékül szolgál.

*Kényszer-
kölcsonök.*

Decz. 7-én a közgyűlés fontos ügyet tárgyalt. A kormánybiztos elrendelte, hogy neki az alapítványi hivatalból 1300 p. frt, az árvapénztárból pedig 3700 p. frt kölcsön adassék. A közgyűlés pedig — miután a kölcsönzött összegek olyanok, — melyek már árva örökségek letisztázására utalványozva vannak, részint pedig kamatok letisztázására fordítandók, kitérő választ adott.

*A háború
szel.*

Decz. 19. a háború közel szállingó szele alatt a polgármester előterjesztette, hogy Lukács Sándor kormánybiztos elrendelte, miszerint „minden a város felügyelete alá tartozó pénztárakat összeszedvén, azokat minden pillanatban tova szállítás végett készen tartsa, ő azon rendeletnek teljesítésére egy kiküldöttséget nevezett, mely kiküldöttség munkálatában eljárván, az ahoz kinevezett képviselők az eszközöttekről szóló jelentésüket a közgyűlés hire és tudta nélkül aláírni vonakodnak.“ Az összehívott közgyűlés határozatképtelen, új közgyűlést hív tehát össze még az napra a polgármester.

*A pénztá-
rak vesze-
delme.*

E közgyűlésen jelenti a polgármester, hogy a pénztárakban talált pénzeket a küldöttség kézhez vett „s mindegyik pénztárban talált summát külön az illető számadó pecsétjével bepecsételt s felirással, t. i. mely pénztárból való legyen, ellátott borítékba takarva a földbirtoki hivatalba létező üres vasládába betették, a ládát be-

zárták, a kulcsokat kezeikhez yették s így az érintett láda minden pillanatban tova szállítás végett készen van.“ Jelenti továbbá a kormánybiztosnak azon további rendeletét, „hogy minden fennebbi pénztárak, kivéven a napi költségek fedezésére szolgáló és általa a hadi pénztárba tett összeget, egybeszedetvén, a Győrött állomásozó kis gőzösre vitessenek, azok biztosítására őrizetül egy egyén rendeltessék.“ Erre nézve így határozott a közgyűlés :

A közgyűlésnek, mint az egész városi lakosság képviselőtestületének saját árváiról és szegényeiről úgy hitre bizott letéteményeiről is gondoskodni nem csak kötelessége lévén, hanem tőle ezt a mindennapi kényszerítő szükség is követelvén, miután ezen törvényes kötelességével elválhatatlanul együtt járó jogánál fogva a pénztárba találtató összegeket annyival is inkább, mert azokra nézve az egész közönség őrködő felügyelése és intézkedése alatt, hon nagyobb biztosítást lát, mint vidéken egyes magános egyénnek őrködése alatt, hon tartatni kívánná: Lukács Sándor korm. biztos ur egy Zánthó Mihály, Karasy Sándor és Tomcsányi Ferencz tanácsnokokból, Horváth Dániel, Perlaky Dániel képviselőkből és Lefeber Lajos tiszti jzöböl álló küldöttség által a végett, hogy a közgyűlést jelen a közszükség igényelte intézkedési jogától és kötelességétől meg ne fossza, megkéretni rendeltett. Miután azonban a most kiküldött választmánynak nyomban tett jelentése szerint a megkeresett kormánybiztos ur úgy nyilatkozott, hogy ő a kérdéses pénztárnoknak itt tartását ha a közgyűlés több biztosítást talál magában mint az ő a magyar felelős kormány nevében és megbízásából a pénztárookra nézve tett fentebbi rendeleteiben nem ellenzi ugyan oly feltétel alatt, ha a kiküldöttek által néki tudtul adott fennebbi közgyűlési határozatot minden közgyűlési tag aláírandja; ezen nyilatkozat következtében kötelességének érzi a közgyűlés kinyilatkoztatni, hogy a magyar kormány iránt már több ízben kijelentett bizodalját s hódolatát most is mélyen érzi s tetteiben is tanúsítja, minthogy azonban a mindennapi szükség t. i. az árváknak és szegényeknek elkerülhetetlenül mindennapi megkivántató tartása és élelmezése úgy mindennapi magánfizetések a pénztároknak hontartását követelné, mint s kormány iránti tántoríthatatlan hűségnek és bizalomnak csonkítatlan, mint Lukács Sándor kormánybiztos rendeleteinek tiszteletben tartása mellett azon egyéb iránt az állomány irányában nem nyilvánosabb, hanem szoros értelemben magános pénztároknak hontartása elrendeltetik.

Az átvonuló hadak elől a magánosok, valamint az intézetek is sietve dugták el pénzeiket és értékeiket. A győri első takarékpénztár 50 éves történetében olvassuk, hogy október 2-án Jellasis hadainak közeledése hírére, az intézet az összes pénzkészletet és értékeket a Schäffer-féle ház pincze-kazamatáiban ásta el, a készpénztökéket pedig egyesek között, magánőrizet végett, felosztotta.

Ugyanezt tette Windischgrätz közeledésének hírére is.

A pénztárakat nem adja át.

Jön az ellenség.

Ezután jött Windischgrätz s a mi történt, elmondja könyvünk az előző lapokon.

E kitérés után kövessük ismét az eseményeket.

*

*Országos
események.*

Mig a mi városunkban fegyelmezett csend nyujtott kényszerpihenést, addig az ország keleti, északi és déli részében dörögtek az ágyúk s az ország szívében, Pesten, majd Debreczenben folytak az előkészületek az eseményekkel rohanó napok alatt.

Január 3. Windischgrätz válasza az országgyűlés békeküldöttségéhez: „Unbedingte Unterwerfung“.

Jan. 9. A debreczeni országgyűlés megkezdi üléseit.

Jan. 14. Klapka a felső tiszai hadsereg fővezérévé nevezetik. Ezidőben rendeztetik be Nagyváradon a nagy tábori szertárt Kossuth. Ugyanide központosítja a ruházati, hadfelszerelési és ételmezési intézményt, annak élére LUKÁCS SÁNDORT az erélyességéről és buzgóságáról országosan tisztelt nevű győri kormánybiztost állítja.

*Lukács
Sándorról.*

Lukács rendkívüli fáradságot, körültekintést igénylő hivatáskörét páratlan odaadással és ahhoz járuló sikerrel töltötte be. Azonnal Nagyváradra szállíttatta a hadsereg szertárainak összes készleteit, hivatalt szervezett maga körül, egy-egy fiókot állítván Debreczenben és Pozsonyban. Az ellenségtől szabad országrészek lakosságát lángoló felhívásokkal árasztotta el, az összes mesterembereket, czeheket törvényes parancscsal kényszerítette, hogy más munkákat félretéve, a kormány rendelkezéseire dolgozzanak, szabott árakon s megszabott mennyiségben. Csempész-szolgálatot szervezett az ország északi vidékein fegyver, posztó és egyéb cikkekkel, ételmezési raktárokat, sütőműhelyeket állított fel, szóval megbízható lelke volt ennek a legfontosabb szolgálati ágának.

Lukács Sándor tevékenységéről és élettörténetéről Gelich Richárd tábornok könyvében, mely a szabadságharcz történetének — különösen hadtörténelmi tekintetben — egyik kiválóan becses leírása, a következő sorokat olvashatjuk:

Lukács Sándor 1822-ben született, 1848-ban Zichy Ottó gróf titkára volt. Mint nagy eszű és képzettségű fiatal ember, kitűnő szónoki tehetséggel bírván, Győr városa által országgyűlési képviselővé választatott. Lukács a legelőbbre haladott ember volt a korszemlemhez képest, egészen forradalmár, határozott jellemű és fáradhatlan tevékenységű férfiú, de e tevékenységét mint képviselő

a parlament kebelében nem érvényesíthette, hanem azon kívül és így azon hét első képviselő egyike volt, kiket a nemzeti kormány kormánybiztosokul nevezett ki. E minőségben Győrött igen kitűnően hatott. Két önkénytes zászlóaljat állított Győrmegyében, melyek utóbb honvédszászlóaljakká alakították át, laktanyákat és kórházakat alapított számukra és a csapatokról nagy élelmszerek és gabnakészletek által gondoskodott. Csapataink Pozsonyból történt kivonulása után e készleteket a polgárok közt osztotta szét. Heves kiáltványai következtében, melyeket a cs. kir. csapatok bevonulása alkalmával a néphez intézett, az ellenség azt hitte, hogy az élelmszer készleteket megmérgeztette, mit azonban nem tett. Ismert erélyessége és azon bizalma következtében, melylyel Kossuth iránt viseltetett, a főváros kiürítése után Lukács Nagyváradra a felszerelési ügy élére állított Nagy kiterjedésű tevékenysége Nagyváradon a főruházati bizottság akkori állásából látható. Még csak azt lehet hozzá tenni, hogy Lukács éjjel-nappal fáradhatlanul dolgozott és noha e szakmában avatatlan volt, a különféle anyagok és eszközök ismeretében és megítélésében, mégis oly gyakorlottá lőn, hogy a szakavatottakat is csodálkozásra ragadta. E mellett a megtestesült becsületesség volt és tevékenysége által nagy becsülésben részesült a forradalom alatt. A világosi katasztrófa után előbb Hamburgba menekült, hol a menekültek főnökévé választott, onnan Franciaországba ment, hol Pauban 1855-ben tüdősorvadásban meghalt.

*

Jan. 20. Dembinszkyt Kossuth fővezérré nevezi ki.

*Harczok
krónikája.*

Jan. 22. Az országgyűlés proklamációja a nemzethez. Az erdélyi harctéren BEM serege oroszánvitészséggel harczol, véres csatákban nagy diadalokat arat PUCHNER felett.

MÉSZÁROS csatákat vesz északon Schlick ellen. Mészárostól az északi seregek felett a parancsnokságot Klapka veszi át.

SIMUNICH osztrák tábornok a Vág völgyében Lipótvárt, CZECH vezérőrnagy a bányavárosokat ostromolja, Komárom körülzárva, NUGENT Dunántúl déli részén operál, OTTINGER Szolnoknál PERCZELLEL küzd, ki előnyomul Pest felé.

A Bakony vidékein MEDNYÁNSZKY SÁNDOR népfölkelést szervez, ellene Győrön keresztül egy mozgó hadoszlopot indítat Windischgrätz.

KISS ERNŐ a bánságban, DAMJANITS a bácskában harczol, Aradot MÁRIÁSSY, majd GAL ezredes ostromolja.

Febr. 4. Szerencsétlen csata Vizaknánál.

Febr. 5. Branyiszközi győzelem.

Febr. 9. A piskii diadal.

Febr. 26—27. A kápolnai csata.

Márcz. 2. A medgyesi ütközet.

Márcz. 7. „Szolnok mellett a Tiszánál Damjanits vitéz vezér áll“.

Márcz. 11. Bem nagy-szebeni győzelme.

Márcz. 21. Az oroszok a tömösi szorosnál.

Márcz. 27. Bem a Vöröstorony-szorosnál visszaűzi az oroszokat.

Apr. 2. Győzelem Hatvannál.

Az osztrák
hátrál.

Apr. 3. Perczel beveszi Szent-Tamást.

Apr. 6. Isaszeghi győzelem.

Apr. 11. Windischgrätzet visszahívják. Utóda Welden. A minden oldalon megvert osztrákok hátrálnak a bécsi uton.

Április 14.

Apr. 14. A függetlenségi nyilatkozat.

Apr. 19. A nagy-sarlói diadal.

Apr. 22. Komárom felszabadul az ostromzár alól.

Ezzel a háború súlypontja ismét a mi vidékünkre esik át s Győr látja falai közt zavartan visszavonulni a seregeket, melyeket az ország meghódításának vakmerő szándékával vezetett be Windischgrätz.

Welden
Győrben.

Április 25-én a hátráló osztrák seregek fővezére, WELDEN báró, megszállotta Győrt és itt ütötte fel főhadi szállását.

Az ácsi
csata.

Április 26-án. Az ácsi csata. Hogy Komárom várát a Duna jobbpartjáról, Győr felől is felszabadítsák Klapka, (balszárny), Damjanits (derék) és Görgey (jobb-szárny) vezényelték a harczot, Görgey küzdött Ácsnál a Lederer osztrák dandára ellen. Hajnaltól déli 1 óráig tartott a véres harcz. Az osztrákok folytatták visszavonulásukat, Ácson hagyva élelmi- és harczkészletöket, melyet zsákmányul ejtett seregünk. Nyolczszáz magyar fiu vitézi vére öntözte a csatateret, az osztrákok 1200 embert vesztek, azonkívül 1000 fogoly és 7 ágyú jutott a birtokunkba.

Az ácsi csatáról a következő tudósítás jelent meg a kormány „Közlöny“-ében:

Komáromi főhadiszállás ápr. 29 849.

A hiv.
tudósítás.

F. hó 27-én a sereg egy része Ács felé ment előre, részint az ellenség állásáról tudomást szerzendő, részint hogy az ott s az erdőben gyanított hadikészletet elfoglalja.

Ezen előmenet eredménye az lett, hogy az ellenségtől tiszta helységben 300 mérő árpa, 8 mérő zab, 170 mérő bab és 200 zsák, — az erdőben pedig, hol az ellenség ágyútelepe állott, nagy mennyiségű lőszer, szerszámok, mzdonyok, egész rétegezett golyóhalmazok, töltött és töltetlen bombák, lőporhordók és sánccszerek, egy szóval akkora készlet találtatott, hogy annak beszállítására néhány száz kocsi kivántatik.

Az ellenség sebes marsokban vonul vissza, egy része Győr felé, nagyobb részt Sz.-Fehérvár felé, ott jobb szárnyával egyesülendő, harmadik része a Duna balpartján, Csallóközben, Pozsonyban, és Leopoldváran van és Sellyén hidat épített.

Tegnap az Ács melletti mocsárban egy 60 fontos taraczk találtatott, mi által azon gyanításunk, miszerint az ellenség ostromeszközeinek nagy részét elásta volna, nagyobb valószínűséget nyer.

Végezetül kell kormányzó elnök urat egy egész hazánkat ért balesetről értesítenem, Damjanits tábornok ur tegnap kocsijával felborult és lábszárát épen a bokánál eltörte.

Görgei.

A diadalmas magyar seregeknek nyitva állt az út a védetlen *Bécs felé.*

Apr. 26-án. A bécsi udvar sürgetve kérelmez Miklós czár előtt, hogy „oly gyorsan, amint csak lehetséges“ küldjön segélyére hadakat. „Bécs a legnagyobb veszélyben van!“

A magyar hadak azonban megfordulnak s Budát ostromolják.

Magyar napok következtek ismét városunkra. Az orszátrákuralom bevonta sasszárnyait s azok, akik eddig e szárnyak alatt hatalmaskodtak, most meglapultak. *Magyar világ.*

Az országgyűlés 50,000 ujonczot szavazván meg, a toborzás és ujonczozás kezdetét vette ismét, Győr ekkor a 98-ik zászlóaljba adta fiait.

Párhuzamosan ezzel, a hadsereg felszereléseinek kiegészítése is lelkesült erélylyel folyt tovább.

Május 6-án már újra megjelent LUKÁCS SÁNDOR s átvette az uralmat Győr felett. *Lukács visszatér.*

Az újra beköszöntött magyar világban május 12-én tartotta Győr képvisellete ismét az első alkotmányos közgyűlését gróf ZICHY OTTÓ alezredes elnöklete alatt. A gyűlés legfontosabb tárgya HERGESZELL FERENCZ képviselőnek önigazoló felszólalása volt, melyet a jegyzőkönyv a következőkben örökít meg:

Az ujonczozás kérdésének elintézése után nyomban Hergeszell Ferencz *Hergeszell igazolása.* képviselő előterjesztette, hogy valamint ő a polgármesteri hivatal, mellynek elvállalása hosszas ellenmondásai után is akarata ellenére szoros kötelességévé tétetvén, arra kényszerítetett, ugy a királyi biztosilag kinevezett képviselők is, előbbi állásaikat a cs. kir. hadseregnek e városbul történt kivonulásakor azonnal az öszvehivott közgyűlés színe előtt letenni akarták; de az egész közgyűlés által akkor annak addig, mig e részben felsőbb intézkedés tétetni nem fog, megtartására az említett képviselőkkel együtt felkéretett; most azonban, miután

a felsőbbi intézkedés megtörtént, ezen oly számtalan kellemetlenségekkel öszvékötvé volt hivatalrul, — mellyben, ha véle együtt az alakított közigazgatási testület nem egészen alkotmányunk szellemében működhetett; az nem jóakarat hiányának, hanem az akkor fenforgott körülményeknek tulajdonítandó; — egyéberánt pedig, valamint a közjónak előmozdítását, úgy polgártársai érdekét soha szem elől nem tévesztette, — a fent hivatkozott képviselők nevében is leköszön, s e város pecsétjének Korbonits István törvényesen választott polgármester kezeihez lett általadása mellett, magát e város közönségének további szivességébe ajánlá. — Ennek nyomán Korbonits István pmester előadta: hogy a körülményeknek változtával s a cs kir. hadseregnek e városba lett bevonulásával — azon hivataláról mellyre a törvények értelmében a választók bizodalmának többsége által helyzetett — lemondani kényszerítettvén, örült annak, hogy tisztviselő társai közül csak ő egy maga esett áldozatul; egyéberánt miután nemcsak a Rendelet, de polgártársainak bizodalma által is előbbeni hivatalának elválolására magát felhiva látja; azt olly öntudat mellett: hogy jövőre is, habár törvényes eljárásaiért áldozatul kellek is esnie, hazájáért és polgártársaiért tünni, tenni és szenvedni kész, elfogadja; s magát e város közönségének további barátságába ajánlá, felhiván egyuttal tisztviselő társait: hogy vele kezét fogván a közjóra vállat vetve munkálkodni sziveskedjenek.

*Május 9.
közgyűlés.*

Május 9-én ismét közgyűlést tart a város, ez alkalommal

„polgármester előterjesztette, hogy isten kegyelméből és a magyar hadsereg vitézsége által e város is az ellenségtől visszafoglalva s alkotmányos állásába visszahelyeztetve lévén, LUKÁCS SÁNDOR teljes hatalmu kormánybiztos ur megérkezett, kinél midőn tisztelkedett volna, kijelenté a tanács nevében, hogy ez is tiszteletét tenni kívánná; kormánybiztos urtól azonban azon választ nyerte: hogy ilyenemü tisztelkedések a jelen korban nem kívántatván, sőt feleslegesek lévén, elmaradhatnak.“

Május 10-ikére a kormánybiztos Győr városa közgyűlését egybehivta. Május 12-ére a megyéét. Ez volt a 49-es kormánybiztosság 1-ső nyilt rendelete. Igen érdekes:

$\frac{1}{1849}$ szám.

A függet-
lenségi
nyilatko-
zat és Győr

Rendelet.

Győr megyéhez és városhoz!

1-ör. **Az** ország kormányzó elnökének rendeletéből mint t. h. Győr megye és városi kormánybiztos, hivatalomat ezennel elfogalom, — és a zsnark ellenség által megsértett alkotmányos jogok helyreállítására

2-szor. Folyó hó 10-én reggeli 10 órára Győr városa részere, folyó hó 12-ken délelőtti 9 órára pedig Győr megye részere, ezennel közgyűlést hirdetek.

3-szor. Mindkét közgyűlés teljes nyilvánossággal fog tartani, tanácskozási és határozási joguk lesz mindazoknak, kiket az 1848. évi törvények e' jogokkal felruháztak.

4-szer. E' közgyűlésekben mindazok is meg fognak jelleni, kik a' zsnark ellenségnek akár a' megyénél, akár a' városnál tisztviselői valának, — mert színről színre akarom ismerni, s akarom, hogy ismerje a' nép azokat, kik vérrrel szerzett és szentesített alkotmányos jogainkkal olly hűtlenül sáfarkodni nem irtóztak, — s végre

5-ször. A' népnek ezennel tudtul adom, hogy „a' magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata“ a' fentebbi napokban tartandó közgyűlésekben ünnepélyesen ki fog hirdettetni.

Győrött, Május hó 9-én 1849.

Lukács Sándor s. k.

Győr megyei és városi teljes hatalmu
kormánybiztos.

Május 10-én „Lukács Sándor teljes hatalmú győrmegyei és városi kormánybiztos elnöktele alatt a tanács, képviselőtestület, valamint számos helybeli közönség jelenlétében tartott nyilvános közgyűlésen“ a következőket iktatta jegyzőkönyvébe a város: *Május 10. közgyűlés.*

„Kossuth Lajos az ország kormányzó elnökének f. é. Ápril 28-ról 6291. sz. alatt kelt azon nyílt rendelete, mellynek ereje mellett Győr megyében és városban t. Lukács Sándor ur teljes hatalmú kormánybiztosnak kineveztetvén, oda utasítatik, hogy Győr megyében és városban az alkotmányos szerkezetet

visszaállítva, ideiglenesen tisztviselőket nevezzen, a hazaárulókat elfogassa, javaikat lezárassa, összeirattassa, ideiglenes zárgondnokot nevezzen, s kezelési rendelkezés végett a pénzügyi ministeriumhoz jelentést tegyen, szóval mindent a haza függetlensége és szabadságára intézkedjék — felolvastatt, mellyek után Elnök ur lelkes szavakban önté ki örömét az iránt, hogy a kebelt nyomasztó lenyüggözés lánczainak megtörését s ez által a nép szabadságának ujólag visszahelyeztetését e város kebelében először is ő hirdetheti — élénken ábrázolván a magyar hadseregnek visszavonulása okait, melly alkalommal Pestből lett kivonuláskor jóllehet némelylek az országgyűléstől elmaradtak, de annak egy része az ország megmentését szíven hordozván, küzdött a viharokkal, s mind az, mi a népjogon felül uralkodott, megtörtött, s ez által a függetlenség és szabadság ujólag biztosított. — Pestből lett kivonulás előtt mégis a nemzetnek uralkodójához mindenkor tanusított tántorithatlan hűségét az ország gyűlése ismét bégyőzendő: követség által a Császárt az eránt felkéréte, hogy adná okát, mért jött be serege, miért öli halomra elhagyott népét, gyújtással és pusztítással miért sanyargatja e nemzetet akkor, midőn Ferdinánd királya által szentesített törvények nyomán működik; azomban e követség a Császárhoz nem férhetvén, annak meghatalmazottja Windischgrätz által elfogatt, s azon válasszal: — hogy vagy feltétlen megadást kíván, vagy pedig a magyar nemet egytül egyig a halál áldozatának ejti — visszautasított. Ezen visszautasítása a követségnek szülte a képviselőháznál azon körülményt, mellynek megfejtése, midőn egy felül legnehezebb, másrészt legkönnyebb volt; legnehezebb, mert az ártatlan vér kiontása minden kebelt rázkódtatá; legkönnyebb, mert az ország boldogsága, mely nélkül nincs gazdagság, és az ország becsülete, melly nélkül nincs élet, kivivatott; s a hadi erő a mult télen is 50,000 vitézzel szaporított; azolta pedig négyszerezett, midőn ellenben az ellenségé bejövetele idejétől ötöd részre leolvadt; csatáztak tehát az idő olta, s kisebb nagyobb ütközeteket vivtak, míglen valahára bekövetkező a kápolnai döntő ütközet; az ellenség mind a mellett, hogy állásaiból kiveretett, még is a legjobb híreket terjesztgetni, sőt az országos elnöknek elfogatását, és Debreczennek is bevételét a Császárnak megírni nem áttallott; melly vigasztalásra az Ausztriai ház magát elragadtatva s így az elhatározó perczet megérve lenni gondolván, azon szellemet, melyet eddig mindenkor tanusított, ujólag éreztetvén; kiadá az Olmützből kelt — ezen ország elnyomására és végképi eldarabolására alkotott manifestumát; erre az országgyűlés lelke méllében megrázkódtatva, látván elárultatását, a népnek jogaitul lett megfosztását, kimondá: hogy király többé nem lehet, kimondá az ország függetlenségét, ki tökéletes szabadságát, s függetlenségi nyilatkozatát Európa nemzeteihez megküldvén, azok által ezen igazságos ügy nemcsak hogy megáldatott, sőt kijelentetett: hogy ezen tény volt azon egy, mellynél egyebet elkövetni nem lehetett. Kíviva lévén tehát a nemzetnek tökéletes függetlensége, az előterjesztő kormánybiztos ur a belügyek rendezését s így a hivatalok betöltését szükségesnek tartván, a tisztai állásokat a következő kinevezésekkel tölti be:

Polgármester : JANKÓ MIHÁLY.

Bíró : KARVASSY SÁNDOR.

Kapitány : HINÁR JÁNOS.

Tanácsnokok : STEFFANITS JÓZSEF, ANWANDER FERENCZ, BERZAUTER LAJOS, KLIMITS JÓZSEF, EÖRY ISTVÁN, ZOMBATH ANTAL, LEFEBRE LAJOS.

Főjegyző : HORVÁTH ENDRE ; aljegyzők : TORKOS KÁLMÁN, TOSCANO KÁROLY ; tvsz. j. : STREICHER KÁROLY ; levéltárnok : KIKLER IGNÁCZ ; tiszteleti aljegyző : ANGSTER EDE.

Főügyész : KARVASSY KÁLMÁN ; tiszteleti : TURY PÁL.

Földbirtoki tiszt : ECKER JÁNOS.

Számvevő : NAGY PÁL.

Főorvos : ERŐSS LÁSZLÓ ; betegházi : SIGRAY KÁROLY ; tiszteleti : PROHASZKA FERENCZ.

Sebész : PACHL JÓZSEF ; betegházi : BEGNA JÓZSEF ; tiszteleti : KORNHOFER JÓZSEF.

Főhadnagy : HORVÁTH ISTVÁN ; alhadnagyok : KOLBE LÓRINCZ, GALLAUNER JÁNOS, IKER JÁNOS.

Szállásolási biztos : RAAB JÓZSEF.

Házi pénztárnok : KRISZTINKOVICH ANTAL.

Hadi pénztárnok : CSILLAG JÓZSEF ; ellenőr : SOMOGYI MIHÁLY.

Arvai gondnok : SZAVÁRY JÓZSEF ; ellenőr : GRÖSSING JÁNOS ; segéd : LINECKER JÁNOS.

Alapítványi pénztárnok : LENGYEL IGNÁCZ ; ellenőr : HORVÁTH ISTVÁN.

A kinevezéseket a közgyűlés általános helyesléssel vette tudomásul s az illetőket hivatalaikba beiktatta.

A választott képviselőket meghagyták úgy, amint a választók bizalma őket székükbe ültette, „kivéve Király Lajost, Vogt Józsefet és még néhányat“, kiknek helyére SZALACSY LAJOST és JELLINEK FERENCZET helyezték.

Ez alkalommal tárgyalta a közgyűlés Kossuth Lajos kormányzó-elnök által tudomására hozott *függetlenségi nyilatkozatot* is s arra a következő határozatot hozta:

„A megküldött *függetlenségi nyilatkozat* ünnepélyesen nyilatkoztatván, e város közönsége ezáltal valamint szenvedéseinek legdúsabb jutalmát, úgy hazafiai küzdelmeinek legszebb gyümölcsét lelkesült örömmel szemléli; s az ország

gyűlésének azon elhatározottságáért és lelkesedéseért, mely a nemzetgyűlést a fennebbi, ezen város által egész tartalmában osztott nyilatkozatra birta, legforróbb hálóját kijelenti. Miről Kossuth Lajos kormányzó-elnök úr egy üdvözlő felírás által értesítetteti rendeltetett; — s minden, e város kebelében létező austriai színek nemzetire festetni és a legparányibb emlékeztető jelek leromboltatni, úgy egyházi mint polgári ünnepélyek tartatni határozottalak.“

Lukács a hadsereg felszerelési kormánybiztosságának nagy feladatai mellett részletes figyelmet már nem fordíthatván tovább a győri ügyekre, helyettest állított ide kormánybiztosul, egy rokonlelkű, tüzesvérű és erős kezű hazafit, GYAPAY DÉNEST.

*Gyapay
kormány-
biztos.*

$\frac{72}{1849}$ szám.

Győr megyei és városi teljes hatalmu kormánybiztostól.

Győr, Május hó 12-ik napján 1849.

Nyílt rendelet.

Gyapay Dénes urnak, Győr megye másod alispánjának.

Mint hogy én az összes magyar hadsereg felszerelési kormánybiztosi elfoglaltasam miatt folytonosan Győr megyében és városban nem lehetek, Győr megyébe és városba ont ezennel kormánybiztosi helyettesemnek kinevezem.

Őn az én megbízásomhól Győr megyében és városban teljes hatalommal úgy fog működni, mint Magyarország szabadsága, önállasa, függetlensége és az alkotmányos jogok parancsolják. Győr megye és város ennek minden rendeleteit teljesíteni fogja.

(P. II.)

Lukács Sándor s. k.
kormánybiztos.

Ugyanezen napon, május 12-én, JANKÓ MIHÁLY polgármester városi közgyűlést tart.

Városi közgyűlés.

Ez alkalommal tudomásul veszi a közgyűlés Lukács kormánybiztos leiratát a tisztikar végleges kiegészítése felől, egyszersmind nyomban felesküsznek úgy a tisztviselők, mint a képviselők a kormánybiztos által küldött függetlenségi eskü-mintára.

Elhatározza a város ezután, hogy a kismegyeri gyöpön népnepet rendez s ennek költségeire Lukács Sándor 200 forintot felajánl.

Mielőtt eltávozott volna, még visszaállította az átfestett nemzeti színeket, melyeknek első színeit a negyvennyolczas év tavaszán ő festette meg, elúzi az idegenné vált czimereket s a nemzeti lobogót kitűzeti mindenütt.

Rendelet.

A nemzeti jelvények.

A szabad és független Magyarország érdekében, Győr megyében és városban a legkeményebb félet terhe alatt ezennel rendelem: hogy

1-ör E' rendelet keltétől, negyvennyolcz óra alatt, Győr városban és Győr megyei minden helységekben nyilvános és magán épületeken, templomokon lévő austriai színek magyar nemzeti színekre váltassanak fel.

2-ör. Győr városban és Győr megyében minden köz- és magán-épületeken, templomokon, emlékszobrokon, vagy bármi mas nyilvános helyeken lévő 's a' számított hűtlen dynastianak austriai csaszarságát, vagy magyarországi egykori királyságát képviselő vagy jellemző czimerek, jelek, vagy pecsétok, e' rendelet kibocsátásától számítandó 48 óra alatt mind letépessenek és korona nélküli magyar czimerekkel váltassanak fel.

3-ör. A' rendelet kibocsátásától 48 óra alatt Győr városban és Győr megyei minden helységekben, a' helység hazairól, iskolákról, paplakokról, templomokról, kolostorokról, kórházakról, szóval minden néven nevezendő középületekről magyar nemzeti zászlók lobogjanak.

4-ör. E' rendeletek szigorú végrehajtása. Győr városban a' polgármestert és kapitányt, Győr megyében pedig az alispánokat, fő- és al-birákat, fogja illetni.

5-ör. A' ki e' rendeleteket nem teljesíti, haza ellenségének tekintetik, és minden kímélet nélkül ugy büntettetik.

Győrött, Május 14-én 1849.

Lukács Sándor s. k.

Győr megyei és városi teljes hatalmu kormánybiztos.

A hazafias áldozatkészségek e korszakában a város pénztára ismételve kimerül. A május 14-iki közgyűlés ismét megbízza KLIMISCH tanácsnokot, hogy szerezzen pénzt ötös kamatra, akár a takarékpénztártól, akár magánosoktól. Klimisch kölcsön is vesz

A városi pénztár.

minden kölcsönvehető, ezek között a hivatalos letéteket is; a takarékpénztártól 5000 frtot kap.

*A nemzeti
színek.*

Május 15-én a közgyűlés tudomásul veszi és végrehajtás végett a polgármesternek és kapitánynak kiadja Gyapay Dénes h. kormánybiztos azon rendeletét, „mely szerint 48 óra alatt ezen városban minden austriai színek nemzeti színekkel felváltatni, bármi emlékeztető jelek, szobrok, oszlopok, pecsétek a *korona nélküli czimerekkel* felváltatni, hatósági házak, tanodák, paplakok, kolostorok nemzeti lobogókkal elláttatni rendeltetnek.“

*Vérhaján-
dék.*

Május 18-án a közgyűlés tárgyalja Lukács Sándor azon felhívását, hogy „az országosan kiállítatni rendelt ujonczokon kívül a függetlenségi nyilatkozat emlékének megszentelésére a haza védelmére legalább 50 vagy 100 ujonczot készen felszerelve állítson, mely czélra részéről is 200 pengő forintokat átnyújtott.“

A város nyomban kiírja a toborzást és saját illetőségén kívül a kért ujonczokat megszavazza.

Győrmegyét hasonló hazafias áldozatkésztségre szólítja fel Lukács és ott is hasonló hazafias késztségre lel; a megye 150 ujoncz állítását vállalja el.

A kormány hivatalos „Közlöny“-ében erről a következő elismeréseket olvassuk :

„Lukács Sándor győri kormánybiztos jelentése szerint a függetlenségi nyilatkozat emlékére Győrmegye 150, Győr város 100, általuk tökéletesen felszerelendő s négy évre állítandó fegyveres önkénytséssel fogják a magyar hadsereg számát szaporítani. E hazafias föllépésért a nevezett hatóságoknak a nemzet nevében elösmérés nyilvánítatik.

Debreczen, május 25. 1849.

Belügyminister

Szemere Bertalan.“

*Hiv. tudó-
sító.*

Majd később, június 7-én Okolicsányi József alezredes, Répásy tábornok id. hadügyminister nevében Győrmegyének megköszöni a 150 ujoncz ajánlást.

A város rendes tudósítót jelölt ki még 1848-ban, kinek tisztében állott hű tudósításokkal ellátni Győr dolgairól a hivatalos lapot, a „Közlöny“-t. 1848. június havában e tisztségre Lukács Sándort kérte fel a közgyűlés, az 1849. évi május 18-iki gyűlésből pedig HINÁR JÁNOS kapitányt.

Ugyanezen városi közgyűlés elhatározza, hogy

„a függelenségi nyilatkozat nyilvánítása következtében A forradalmi pecsét.
minden városi hivatalok pecsétjeinek körírását változtatni
s azokról a koronát levenni kell.“

A polgármester foganatosítja a határozatot, a város hivatalos pecsétjén a magyar czímer felett álló koronát mellőzi s helyébe koszorúba font kardot tüzet. Elhagyják egyszersmind a város címéből is a „királyi“ szót s az 1849-es év összes hivatalos iratain és jegyzőkönyvein ez a címkezés lép érvénybe: „Győr szabad városa“

„Győr szabad város.“

A város közgyűlése e megállapodásról értesíti a kormányt is s kéri a hivatalos lapban mindeneknek tudomására hozni Győr új címét és pecsétét.

És ki is hirdette a hivatalos lap június 23-iki száma a következőket:

„1221. B. Győr városa felirata folytán közhírré tétetik, miszerint e város eddig koronával ellátott hivatalos pecséiteit korona nélküli magyar czímerrel s e felett koszorúzott karddal ékesített pecsétekre változtatta; az eddigi „szabad kir. Győr város“ körirattat pedig „szabad Győr város“ körirattal cserélte fel. Budapest, jun. 17. 1849.

Belügyminister
Szemere Bertalan.“

Május 19-én esti 6 órára Jankó Mihály polgármester sürgős 40,000 forint a haza ol-tárára.
közgyűlést hívott egybe, melynek kemény diót kellett feltörnőnie.

„Gyapay Dénes h. kormánybiztos a VII. hadtest intendatúrájának szükségei fedezésére 40,000 pengő forintot kölcsön adatni rendel, minthogy ezen város a császári seregek szükségei fedezésére is tudott pénzt teremteni.“

Fájdalmasan esett a közgyűlésnek ez a rendelet, de különösen az a rideg czélzás, mely a császári seregekkel szemben tanusított készségre hivatkozott. A határozatban kellőképen vissza is tükröződik a közgyűlés megbántott érzülete. Így szól a határozat:

„Visszaemlékezik ezen közgyűlés azon időkre, melyekben a Császári seregek ezen város kebelébeni tartózkodása alatt még a szabad akarattal is megfosztva, s kényszerítőleg lenyűgözve simlódék, s mégis mindezek daczára a haza eránti kötelesség szentségéről meg nem felejtkezve, minden törekvéseiben azon cél vezérlé, hogy szilárduljon és szabad legyen e Nemzet, nem mellőzheti el fájdalmát sebjeinek azon felszaggatása miatt kijelenteni, mellyek által Kormány Biztos Ur, mintegy nem bizva e városi lakosság polgári elszánt-

ságában, a kívánt öszveg kikölcsönzésénél ezen várost annyival inkább kötelezettnek hiszi, mert a Császári seregek pótlására szinte képes volt pénzeket teremteni. Miután tehát a jelen Tisztviselőség és Képviselőség nem a zsarnokság szolgálja, de az elűzött zsarnokság szolgálinak maradéka sem, hanem a Magyar Független Szabad Kormány nevében és kijelöléséből működő Testület, következőleg annak érdeke támogatására egyedül csak tiszta hazafiai indulatból intézkedik; a fennebbi keserű megrovást magára nem alkalmazhatja, s Kormány Biztos ur erről, valamint arról is, hogy a 7-ik Hadtest Intendatúrájának szükségei fedezésére megkívánt 40,000 p. forintoknak felvételét is elrendelte, értesíteni rendeltetik; s a fennebbi öszvegnek — miután a pénztárak megürültek, sőt ezen város magán szükségeit is csak kölcsön útján pótolhatja, a helybeli magánosoktól leendő megszerzésére Preng Mihály képviselő oly utasítással bízott meg, hogy ha a szóbani 40,000 p. frtokat néhány napra kamat nélkül egészben, vagy egy részben megszerezni nem sikerülne, annak megszerzését 5 péznes kamat ajánlása mellett is eszközölje, s a nyert öszveget a házi pénztárba további utalványozásig betegye.“

Május 21-én a következő hirdetményeket teszi közzé a kormánybiztos:

96./1849. sz.

Nyilatkozat.

*Háborús
felhívás.*

Hazánk szabadság-harczában oly nagyszerű egyes jelenetek merülnek fel, mik eléggé tanusítják, hogy oly nemzet, melynek népe a szabadság és nemzetiesség szent érzelmétől annyira áthatva van, miszerint — nem ismervén félelmet — nemes feláldozással azon nyomorult zsoldosokat, kik hazánk szent földére azon gonosz szándékkal betörni vakmerősködtek, hogy századokon át rendületlenül fenálló alkotmányos jogainktól és nemzetiségünkől erőszakosan megfoszszanak — uton utfélen pusztítják, -- el nem veszhet.

Még is, hogy egyeseknek feláldozási készségük — a hálás magyar nemzet elismerésén felül — rögtön megjutalmaztassék, ezennel tünépélyesen nyilvánítom és kihirdetem, hogy *minden ellenséges katona elfogásáért 2 ezüst forintot, kard, fegyver, ló 's más s:erek becsárának pedig fele részét fogja az ország a magát ekkép kitüntetőnek jutalmul adni.* — A kifizetés itt Győrött általam történik.

Megvárom a' föld népének hazafias érzelmétől, hogy nem mulasztand el alkalmat minden uton kevesbíteni azoknak számát, — kik édes magyar hazánkat rabszolgaságba vetni, a föld népét újra az uri tartozás — robot — vas járma alá görbeszteni akarták, testvéreinket, rokonainkat gyilkolták, több évi véres és izzasztó fáradozásaink gyümölcsét — a vagyont — pusztítva dulták és rabolták.

Legyünk bátrak és elszántak — Velünk van isten és az igazság!
Eljen a haza!

Költ Győrött, Május 21-én 1849.

Gyapay Dénes m. k.,
Győrmezei és városi h. kormánybiztos.

A másik rendelet a fegyverek beszédésére vonatkozott s a következőleg hangzott:

92/1849. sz.

Rendelet.

Hazánk felszabadítására nem hiányzik semmi erő. A nép megismerte ellenségének vészhozó dühét. Önként ajánlkozik a' kar szabadságunk biztosítására. A bajnok nép csak fegyverre vár, hogy harcra szállhasson. Igy szól a hozzám érkezet felsőbb rendelet. Ennek következtében

*Fegyverek
beszedése.*

s z i g o r u a n r e n d e l e m :

1-ör. Győr városában található vadászfegyverek, pisztolyok és kardok *f. évi Május hó 25-ik napjáig a város házához*, a megyében találhatók pedig — a' távolság tekintetéből — *f. hó 28-ig a megyeházához* beadassanak avagy beszedetnessenek.

2-or. A beadandó vagy beszedendő fegyvereknek meghatározandó ára *kész pénzzel azonnal ki fog fizettetni.*

3-or. Ott, hol csaták vagy kórházak 's fő szállító helyek voltak, vannak leginkább található, vagy elrejtett vagy némelyek által megvett fegyverek. Ezeket — mint az álladalom javait — beadni kötelesség, 's ugyan azért

4-er. Kik az illyeneket önként beadják, a kiszabott jutalom díjt megkapják. — Ellenben, kiknél kutatás idején fognak felfedeztetni, szigoruan büntettetnek.

5-ör. Jelen rendeletem végrehajtására a városban a' kapitányi hivatal, a megyében pedig az illető fő- és albirák ügyelnek fel személyes felelőség terhe alatt.

6-or. Kinél akár a megyében, akár a városban az 1-ső pontban kitűzött határidőn túl bárminemű fegyver találtak, az a haza ellenségeként legszigorubban büntettetik.

Költ *Győrött*, Május 21-én 1849.

Gyapay Dénes m. k.,

Győrmezei és városi h. kormánybiztos.

Szükségesnek ítélte az élesszemű kormánybiztos arra a körre is kiterjeszteni figyelmét, ahonnan a nép széles tömegeinek hangulata legközvetlenebbül s legmélyebben ható eszközökkel volt befolyásolható.

Az egyházi férfiak magatartása e közbeeső napok alatt, úgy látszik, nem volt egészen kifogás nélkül való, mert Gyapay Dénes a következő kategorikus és radikális felhívást intézte hozzájuk:

Rendelet.

*Az egyhá-
ziakhoz.*

Miatán találkozunk az egyháziak közt néhány megrögzöttek, kik magas hivatásukat nem fogván fel, nem csak hogy a' magyar haza érdekében mit sem tesznek, de a' magyar függetlenségi nyilatkozat felolvasását is álmos szemmel és szunnyadozó lélekkel teljesítik; ebbeli visszaélések megállása erélyes intézkedést igényelvén,

szigoruan rendelem:

- 1-ör.** Minden vásár- és ünnep-napokon a' városban és minden helységekben a' magyar függetlenségi nyilatkozat felvilágosítására, 's a' népnek ez érdekbeni lelkesítésére, egyházi lelkes szónoklatok tartassanak.
- 2-or.** Minden vallás különbség nélküli papok, rangra való tekintet nélkül — a' növendék-papok is ide értetvén — f. e. Május hó 26-ik napján reggeli 9 órakor a' megyeház teremében megjelenjenek, melly alkalómmal esküt fognak tenni a' magyar függetlenségre.
- 3-or.** Ki jelen rendeletemnek nem engedelmeskedik, legyen fő vagy növendék-pap, szerzetes vagy lelkész, káptalanbeli vagy deficiens, mint haza ellensége fog tekintetni, 's a' szert bűntettetni.

Költ Győrött, Május 21-én 1849.

Gyapay Dénes m. k.

Győr megyei és városi h. kormánybiztos.

*A fekete-
sárga szí-
nek.*

Május 23-án a városi közgyűlésen számon kéri Gyapay h. kormánybiztos, hogy „Lukács Sándor teljes hatalmú kormánybiztos úrnak a száműzött uralkodó fajra emlékeztető sárga-fekete színek-

nek nemzeti színekkel felcserélése, úgy az előbbeni pecséteknek megváltoztatása s korona helyett koszorúzott karddal leendő ellátása érdemében“ tett rendelet foganatosítva van-e. A válasz az, hogy: igen.

Ugyane közgyűlés intézkedik az állami gabonák jó karban tartásáról s szellőztetéséről.

Kéri továbbá a kormánybiztos azon képviselők és tisztviselők jegyzékét, kik a függetlenségi esküt még le nem tették s letenni vonakodnak. A közgyűlés értesíti őt, hogy „nehány kivételével“ mindenki letette. Eskü a függetlenségére.

Ugyane közgyűlés jegyzőkönyvébe van iktatva Gyapay egy másik rendelete is, mely szerint:

„Miatán e város közönsége Lukács Sándor teljes hatalmú kormánybiztos A „kétfejű szörnyleg“ 74-ik sz. a. kiadott rendeletéhez magát nem elég szigorúan alkalmaztatá s nem kísértett meg minden utat és módot: hogy a belvárosi tűztornyon levő kétfejű sasnak levétele eszközöltetett volna, Hofbauer Károly és Szerbeczky Ferencz ácsmesterekkel, ki 800 ezüst forintért a szóban kétfejű sasnak levételét magokra vállalták, — értekezvén, — a városi tűztornyon levő kétfejű szörnyleg 7 napok leforgása alatt leendő eltávolítására a szükséges intézkedések megtételét elrendelte“.

A közgyűlés helyeslőleg vette tudomásul az intézkedést s megbizta a polgármestert, hogy „a tűztornyon levő s a Dynasztiára még emlékeztető kétfejű sasnak levételét a lehető legolcsóbb áron eszközölje“.

A legutóbbi közgyűlésen megajánlott 40,000 frtot a VII. hadtest szükségeinek fedezésére a város úgy teremtette elő, hogy magánemberektől vett kölcsön 500—6000 forintos tételekben. Nézük, kik segítettek akkor a városon. Kölcsönöztek: A 40,000 forint.

Huber Pál 5 pénzes kamatra	6000 frtot,
Komáromi Burian Anna szintén 5-ös kamatra	5000 „
„ „ Alojza „ „ „	5000 „
Marchardt Ferencz <i>kamat nélkül</i>	1000 „
Preng Mihály „ „	5000 „
Vörös István „ „	1000 „
Szentmihályi Ferencz „ „	1000 „
Hets Mátyás „ „	1000 „
Nitsinger Sándor „ „	1000 „
Özv. Fischer József „ „	5000 „
Ifj. Fischer József „ „	1000 „
Nitsinger József „ „	500 „

		Áthozat	31,500 frt.
Ifj. Tóth József	kamat nélkül	600	„
Ifj. Horváth János	„	2000	„
Szalacsy József	„	2500	„
Bősze Péter és társai	„	3000	„
Nagy István és társai	„	1600	„
		Összesen	41,200 frt.

*Keresztes
hadjárat.*

Május 27-én ismét megjelenik Lukács Sándor Győrött s kihirdeti az országgyűlés határozatát, mely szerint a közelgő orosz ellen népfelkelés és keresztes hadjárat indíttatik, 3 héten keresztül minden ünnepponon és csütörtökön az egyházakban mise tartassék, könyörgések és egyházi beszédek mondassanak az irtózatoss nemzetveszedelem ellen s június 6-án általános országos böjt lesz.

*Országos
böjt.*

A győri egyházi főhatóság a következő körlevelet intézte a kormánybiztosság megkeresése alapján a papsághoz :

Főhisztelenő kanonok és plebános Úr!

Krisztusban Rokonom!

*Az egyház
felhívása.*

Miután a belügyminisztérium által a győri kormánybiztossági hivatal útján f. 1849-ik év Május hó 28-án hozzám átküldött, és alatt ide csatolt 112 számú Közlöny hivatalos lapból bizonyosabbá válik; miként a muszka hadsereg beavatkozásával édes hazánkat roppant veszély fenyegeti, a t. cz. megyei klerust, hogy illy veszélyben az igazságos Isten segedelme folytonosan gyámoltson bennünket, a vallás, és közoktatási miniszternek a haza minden felekezeti lelkészeihez f. év és Május hó 18-án kiadott felszólítása, s illetőleg rendelete nyomán, ezennel oda utasítom

1-ször: Hogy minden lelkész legszigorubb kötelességének tartsa e f. év Junius 3-tól számítandó három héten át minden vasárnap, ezeken felül pedig az első és második hét csütörtökén, mindössze tehát ötször a néphez, a szabadságharcz ernyedetlen folytatására, s midőn az illető hatóságtól kihirdették, népfelkelésre, és minden egyéb áldozat készsége lelkésitő beszédet tartani.

2-ször: Az illető lelkészek különösen a fentebb meghatározott idő alatt minden ünnep és vasárnap, és azon két csütörtökön is, mellyen az egyházbeszéd tartandó lesz, egyházi menetet tartsanak, könyörögvén az alatt Isten szent felségéhez, igazságos fegyvereink győzelméért, ellenségeink megszegyentéseért, a nép vallási és polgári szabadságának fentartásaért, és azért, hogy a népnek erőt, buzgalmat, kitűrést és áldozatkésztséget adjon szabadságát megvédeni.

3-szor: Jövő Junius hó 6-kára eső szerdára országos nemzeti böjt hirdettetik, mint minden felekezeti lelkész hiveinek tudtára adni kötelességének

ismerje, intvén őket annak szigorú megtartására, hogy Isten hatalmas segedelmét szent ügyünk gyámolítására ez által is kérdemeljük.

4-szer: Az ide // alatt mellékelt imádság az isteni szolgálat alkalmával mindennap, a katolikusoknál különösen a mise és vecsernye után az oltári szentségnek kitételével áhitatos érthető, és buzdító hangon olvastassék fel a nép előtt.

5-ször: Ezen könyörgés befejeztével azonnal, és azon nap még egyszer huzassanak meg Győrött este 8 órakor a templomok minden harangjai, hogy azok megható zengzetének árján küldjék fel a hívek áhitatos keblök utófohászait a népek Istenéhez, áldást kérve le igazságos fegyvereinkre.

6-szor: A fölkelés esetében pedig magok az egyháznak főpásztorai és papjai ünnepi öltözeteikben álljanak a nép élére, és a vallás mindenható szózatával buzdítsák a népet, a vallási és polgári szabadság mego'almazására, hogy a béke napjai Isten dicsőségére mennél hamarább bekövetkezzenek.

Melly rendeletnek plebániájában fogatosításával főtisztelendő Uraságodat ezennel megbizom.

Győrött Május hó 28-án 1849.

Az 5-ik pont akként értelmezendő: — hogy a székesegyházban a könyörgésnek naponkinti befejeztével azonnal minden templomok harangjai; a mint a székes templomban a harangok megkondulnak és az nap még egyszer este 8 órakor; tartassanak meg.

Az egyházi hatóságok, engedelmeskedve a kormány rendeleteinek, sorra aláírták és kibocsájtották azon felhívásokat, melyek a közveszedelem egész nagyságának feltüntetése érdekében kívánatosak voltak s melyek hatásukat nem is tévesztették el.

A rendkívüli időknek mi sem volt hűbb és megfelelőbb kifejezése, mint az egyház férfiainak és a vallás szertartásainak — mintegy végszükségben — igénybevétele s hangulatkeltésre való felhasználása.

A győri egyházhatóság „hirdetés“-ének ez volt az eredeti szövege:

Hirdetés

Nyilvános
könyörgés.

Az Országos Kormány rendelete következtében azon
visszasíró veszélyekről elhárítására, melyek az magyar
hazánkat a muszka hadsereg beavatkozása által fenyegetik,
nyilvános köztartás és könyörgés határozatott, mely a jöv.
kés egyházban így rendel tartatik.

Szezség-
kítétel.

1° Junius 5° az az sz. Háromság vasárnap 8 órákor Olári Szent-
szé kitélével nagy Misa, mellynek végzetével az Szent
segítsenek megnyerése végett egyházi sz. menet / Pro-
-cépion / fog tartatni, melly alkalommal az egyházi szent
beszéd, valamint a rendelt imádság a fő téri a szent
Benedekiek egyháza előtt fog tartatni. - Délután a 4 órai
Litania után a rendelt imádság ismét elmondatik.

Nagymise.

2° Junius 7° az az Úrnapiján reggeli 6 órákor nagy Misa
Szezség kitélével, eután a feleket urnapi sz. processio
fog a városban tartatni, - ennek végzetével a feleket egyhá-
-zot kerétyjárás induland a he Mezei tőre a sz. Anna
kajolnájához, hol nagyszereű négyülés lesz a ma-
gyar nemzet függetlenségi nyilatkozatának, s Buda váson
visszasíró elnök öröm ünnepe, - kérvén a processio elője
sz. Misa áldozat, ezt követi egyházi sz. Beszéd, - eután pedig
polgari szonolat tartatik. - Délután a 4 órai Litania után
a rendelt imádság ismét elmondatik.

Szent
beszédék.

3° Junius 10° az az reá következő vasárnap mint Junius 3°
4° Junius 14° az az Úrnapiján 8 órákor nagy Misa, eután
processio az Olári Szezséggel, - e közben a sz. Benedekiek
templomán egyházi sz. beszéd, melly után a rendelt imádság

5° Junius 17° az az reá következő vasárnap mint Junius 5°
Csempelül Junius 4° egész Junius 24° kétkönapokon a 3 óra
feleket szentéges Misa után, valamint delutáni Órákor szenté
kitélével tartatni: Litania, végzetével, a rendelt imádság mondit

Nemzeti
bőjt.

Junius 6° nemzeti bőjt rendeltek az Országos Kormány által.
Melly köztartásra minden házáját szenté megjeleni követik.
Ezen köztartás ideje alatt a 3 órai szentéges Misa után, e sz.
3 órákor a templomok minden házája meghívta k,
kikérnök szentégekkel az köztartás népmel házája jelen
léását eső imájul. Magyarórájé plébános

A társadalom együttérző segélyben részesíti a hivatalos közegek
és vezérek munkáját s belevegyíti a maga szavát a felhívások
koncertjébe:

Felhívás

Győr-megye és város hölgyeihez!

A' diadal' babérjaival megyénkbe és városunkba visszatért vitéz hadseregünk' szenvedő bajnokait ápolni, legfőbb hivatásunk, sőt honleányi szent kötelességünk.

Ezen érzettől áthatva folyó hó 28-án tartott előleges tanácskozmányukban egy ápoló nőegylet létesítését határoztuk el.

E' nőegylet feladata: beteg vitézeinknek azon ápolást nyújtani, melly semmi árért sem szereshető meg, — mellyet csak nőkezek nyújthatnak.

A' haza szent nevében felhívjuk tehát Győr-megye és Győr városa minden lelkes hölgyeit, hogy ezen ápoló nőegyletbe járulni sziveskedjenek.

Tesszük pedig ezen felhívásunkat azon szilárd meggyőződésünk érzetében, miként hisszük: hogy minden magyar érzelmű nő sietend kedves hazája iránti tartozását ezen ápoló nőegyletbeli részvétele által — bárha csak egy részben is — leróni.

Ki az ápoló nőegylet tagja óhajt lenni, beiratásakor egy pengő forintot tesz le, havonként pedig, az egylet pénztárába 20 pengő krajczárt fizet.

Semmi szín alatt, senkitől több nem igényeltetik; azonban ha valaki többet adni sziveskednék, az egylet által adománya köszönettel fogadtatik. Főleg pedig a betegápoláshoz szükséges tárgyak, úgy mint: vászon, sebkötők, polyák, tépés, vászon darabok stb. — szivesen fogadtatnak. Nincs olly silány vászondarab, mellyel a haza szolgálatában megsebzett vitézt nem ápolhatnók.

Ezen ápoló nőegyletbe minden nő — vagy személyesen vagy levél által — magát beirathatja: Limbeck ház 1-ső emeletében, fehérvári utcában, naponként reggel 8 órától 12-ig, délután pedig háromtól 6-ig

A kegyes adományok is oda küldendők, mellyekről az illetőknek pontos átvételi nyugtatók fognak kiszolgáltatni.

Éljen a szabad magyar haza!!!

Győrött, Május 28-án 1849.

*A Győr megyei és városi
ápoló nőegylet előleges tanácskozmányának
határozatából.*

*Ápoló
nőegylet.*

Május 29-én a város ismét közgyűlést tart. Tudomásul veszi, *Közgyűlés* hogy Gyapay kormánybiztos BÉKEFFY GYÖRGYÖT tanácsnökká nevezte ki a felhalmozódott ügyek végzésére, KARVASSY SÁNDOR pedig egészségi állapota miatt leköszönvén, helyét a városbirói széken STEFFANITS JÓZSEF foglalja el.

Ezen a közgyűlésen az orosz beavatkozás küszöbön levő veszedelme s a nemzetnek az ellenében való óvástétele tárgyra kerülvén, ez a végzés hozatott:

Győr
az orosz
ellen.

„Ezen nemzet szabadságának a dynasztia legyőzésével történt szerencsés bevégezte után, hogy az országot fenyegető idegen Hadsereg beavatkozásából eredhető veszély legyőzésére kellő intézkedések tétessenek, s hogy ezen harcz, mely most már az idegen hatalom beavatkozása által nem a hadseregé, hanem az összes nemzeté, s a népjogok Szentségéé, az idegen hatalom és szolgaság kárhuzatos merénye ellen szinte sikerrel vezetethessen, a közgyűlés saját függetlenségi kötelességeit felfogva, veszélyeztetett haza, nemzetiség, vallás, szabadság és élet megmentésére a fennebbi rendeletben hirdetett keresztes háboruban részt venni hazafiúi kedves kötelességének esmérí; s az általános népfelkelés czélszerű rendezhetése tekintetéből azon számnak kitudására, mely e város kebeléből kiállíthatatik, s mely e kormánnyal annak idején tudatni fog, minden helybeli lakosság; a családfő, hozzá tartozóival együtt, kivéven a hadseregben már szolgáltak, kor szerint összeiratni rendeltetik, s ennek eszközzésével a segedelem gyűjtésre nem rég nevezett Bizottmány tagjai; — mindegyikhez a tanácsbeliekből egyet számítván — kiküldetnek; minél előbbi Jelentésük bevértván.

Junius 2-án az utcák német neveit megmagyarosítják.

Junius 3-án keresztjárás.

Junius 6-án országos bőjt.

Junius 7-én nemzeti ünnep a megyeri gyepen.

Rendelet.

Nemzeti
ünnep
Megyeren.

Folyó évi Junius hó 7-én a magyarországi függetlenség és Buda vára visszavételének emlékére egyházi szertartással összekötött **nemzeti polgári ünnepély** leend. a Kis-Megyeri téren.

Ez alkalommal **szent menet** fog Győr városából reggeli 8 órakor a nevezett térre egyházi tólapok vezérlete alatt kiindulni. Győr megyei községeknek minden felekezeti lelkeszei pedig szigorúan oda utasittatnak, hogy hivaikkal minél nagyobb számmal legfeljebb reggeli 10 órára az irt helyen megjelenjenek.

Ezen szabály kötelező a megyei és városi összes tisztviselőkre, ugy minden egyéb nyilvános hivatalnokokra nézve is, miután minden közhivatalnokokról méltán megvárja. sőt követeli a haza, hogy a vészteljes perczekben különösen minden előjáró méltólag töltsse be a helyet, mit egyházi, avagy a polgári életben elfoglal.

Az egyházi szent szertartások és polgári szónoklatok befejezte után kezdődik a rig ünnepély.

Megvárjuk győződé, hogy a lelkes nép, mely mindenestre nagy számmal fog megjelenni, — feltudja és bírja fogni a mostani kor nagyszerűségét. és szíven, lélekben, akaratban és tettben egyesülve. áthatva és lelkesülve édes magyar hazánk szent szerelmétől. példás és erényes viselete által ki fogja érdemelni azt, hogy elmondassék rólok, miként oly nemzet, melynek népe a szabadság élvezésére annyira megért, **örökös létre** van az lsten. a végszet által kijelelve.

Eljen a jó és igaz ügyért — a **szabadság szent harcáért** — lelkesedni tudó nép!

Eljen a haza. éljen a szabadság, éljen a népfőiség!!!

Győr, Junius hó 3-ik napján 1849.

Gyapay Dénes s. k.

allopán, Győr megyei és városi h. kormánybiztos.

Junius 4-én újabb közgyűlést tart a város, Gyapay e közgyűléstől ujjlag 40,000 p. forintot kér kölcsön gyanánt s egy-^{Jun. 4. közgyűlés.} szersmind a Kazinczy alezredes hadosztálya számára Némára naponkint 5000 adag kenyeret, 1000 adag zabot és 22 mázsa húst.

A város készségét jelenti, hogy ha csak birja, előteremti a pénzt, figyelmezteti azonban a kormánybiztost, hogy a megyét is^{Ismét 40,000 frt.} terhelje meg rendelkezéseivel, a kenyérsütést például a szigeti és révfalusi lakosság jobban eszközli s ez semmivel sem járul hozzá a város terheihez.

Ugyanekkor a közgyűlés — bár elvben, a forgalom érdekében helyesli Gyapay kormánybiztosnak a tűztorony lebontására irányuló javaslatát — minthogy új tűzörző torony építésére pénze nincs, ezt a munkát későbbre halasztja.

Még véget sem ért a közgyűlés, megjelent azon Gyapay kormánybiztos s a már megszavazott 40,000 forinton felül még^{Még 20,000 frt.} 20,000 forintot kér sürgősen kölcsönként megszavazni. A közgyűlés ezt is megszavazta.

Junius 9-én Győr város közgyűlése újabb 40,000 forint^{Megint 40,000 frt.} kölcsönt szavaz meg hadiszükségeire.

Ezeket a megszavazott kölcsönöket már csak a legnagyobb erőfeszítéssel a város derék polgárságának hazafiúi áldozatkészségben határokon túlmenő erénye mellett lehetett előteremteni.

De azért a hazafias képviselőtestület nem kishitűsködött, szinte magára sem ismert, olyan könnyen szavazta meg a magas összegeket.

Lukács Sándor kinevezi Rónay Jácintot Győr megye egyházi főszónokává s szigorú felügyeletére bizza az egyházak ellenőrzését a szónoklatok tekintetében.

⁹²
1849 szám.

Rónay Já-
czint
főszónok.

Nyílt rendelet

Rónay Jáczint tisztelendő urnak.

Azon hűség, melyet Ön a független magyar nemzet kormánya; azon szeretet, melyet Ön a magyar nemzet szabadsága iránt a legnehezebb időkben is tanúsított, és azon pietás, melyel Ön a vallás és a nép fölvilágosítása iránt viseltetik, és azon rokonszen, melyel Önhez a győri nép ragaszkodik, kötelességemmé teszik Önt Győr megyében és városban a nép fölvilágosítására, és a netalan betörő ellenség elleni lelkes buzdítására egyházi főszónokká kinevezni.

Győr megyében és városban Ön szigorúan föl fog ügyelni, hogy hetenkint egyszer az egyházakban szónoklatok tartassanak a nép buzdítására lelkesítésére, sőt Ön több helyeken személyesen fog megjelenni s a népet egész vidékekről összehíván, egyházi szónoklatot fog tartani. — Föl fog ügyelni, vajlon a lelkészek és minden egyháziak a független Magyarország, a nép és az ország kormánya iránti hivatalos és polgári kötelességöket teljesítik-e vagy nem? A feent említett hatáskörben, a cél elérésére Győr megyében és városban Ön minden egyháziakat, mint jönnek és szükségesnek látandja, utasítani fogja, — az egyháziak pedig Önnek rendeleteit teljesíteni kötelességöknek tartandják.

Pesten, Junius hó 5-én 1849.

Lukács Sándor s. k.
kormánybiztos.

(P. H.)

Rónay
proklamá-
ciója. Rónay jun. 8-án proklamációt ad ki Győr városa és vármegye minden vallású lelkészéhez.

„Üdvözlöm önöket a szabadság, egyenlőség, testvériség szent nevében! Üdvözlöm önöket a népboldogság: a testvériség és egyenlőség szent ügyében!”

Ezekkel a szavakkal kezdődik a körlevél, melyben számot kér a lelkészekről a lelki gondozásuk alatt álló nép hangulatáról s kilátásba helyezi, hogy szónoki körútra indul.

A veszély közelebb és közelebb jön, a vihar előhírnökeiként a szárnyas papiros-vészmadarak, a proklamációk, sokasodnak:

Polgártársak!

Hallgassatok a' hazának hívó szózatára!

A fejedelmi zsarnokok kiturták a jámbor népeket örökségüknek szentelt birtokából, 's vér és nyomor jegyzik bitor hatalmuknak lépteit.

A' világnak urai fény és dicsőség közt kéljgik el a' nemzeteknek nehéz veritékkel szerzett kenyerét, 's fizetnek érte ostorral és szép ígérettel.

Hazug szavaknak soká hitt a' nép, 's álnok ígéretekbe reményét veté; de az erőszak és hitszegés csapásaira megnyitlak szemei, hosszú türesee végre megszakadt.

A százados bántalmaknak gyötrelme az igazság istenének nevében méltó megtorlásra vár.

A visszafizetésnek nehéz órája megjelent!

Fölbredtek a nemzetek, 's a rozsz sáfárokat számadásra kéri.

Fölkelt a magyar is, — védvén önmagát, — 's megboszulandó a gaz játékot, mit az esküszegők szabadságával üztenek.

Fölkelt a magyar! 's karjának erőtt adott a' szabadságnak érzete. A' gögös ellen remege megfuttott. 'S a zsarnokságnak rabló zsoldosit magyar fegyvernek villama kergeti.

De a mérges kigyónak feje még eltiporva nincs.

Még trónon ülnek a nemzetbakóknak hatalmasbjai, 's fölhívják a pokolnak minden erejét, hogy a legyilkolandó nemzetek fölött ülhessek meg vigalmi torukat.

És föluszítják az éjszak rabországnak vad népeit pusztitni e szabad hazát, égetni falvait, rabolni vagyónát, loolni lakosait, megfertőztetni lányait, s megsemmisíteni vallásait, hogy kiirtva lenne a' szabadságnak 's polgárosodásnak még a nyoma is.

Föl hát Győr megye és város lakosai! Isten megszentelendi fegyvereteket, mellyet a' szabadságtipró zsarnokoknak irtására ragadtok.

Föl, föl magyar faj! kicsufoltak nagyilekűsedéért, elárultak hivségéért, resz-kessenek most vitézségédőtől a' gaz árulók.

A' te vitézségéd lángpallosa ragyogjon elől a népszabadság harcain A többi nemzetek követni fogják fényes nyomdokid.

Megfoggják látni a' zsarnokok, hogy a szabadság szelleme — mint a lőpor — a hatalomnak megévíült sziklaít szétveti.

Harczra hát, kinek karjában erő van, — életre, halálra! A szabadságnak imája ágyudörgésben száll az ég felé.

A' harcznak jutalma dicsőség és béke, a honnak 's Európának áldása leszen.

Két száz ötven ezer honvédot ajánlott a' hongyülés, — 's a nemzet saját javáért többet is ad szivesen.

Győr megyéből és városból is az illetőség már ki van állítva. De, hogy annál rövidebb legyen a harc, annál biztosab a győzelem, a megye még 150, a város 50 vitézt fog kiállítani 's felöltöztetni.

Tegyen hát minden honfi annyit, a' mennyit tehet. A ki személyesen maga nem mehet, állítson embert, maga, másokkal, községenkint, — egyet, többeket, — kiknek miként vagyona megengedi, *A' kinek van, attól váratik.* A' polgárkötelesség közös mindnyájunkkal, ennek feleljen meg mindenki. Az áldozat magunkért tétetik; azért ne légyen szűkkeblű senki sem.

A tisztviselők 's előljárok pedig, kiknek vezetésére a' nép bizva van, legszorosob kötelességüknek tartásák fölvilágosítani, buzdítani, lelkesíteni másokat. — A szabadság ellen-ségei élethalál harcra hívták föl a nemzetet; 's a' nemzetnek e' harczot meg kell vinnia, — mert a' honnak 's szabadságnak elveszni nem szabad.

Föl hát ti is Győr megyének és városnak ifjai! testvéreitek példajain lelkesedjetek! Avassátok be magatokat édes hazánk védői közé!

Besorozásra a' megye és város hazánál naponkint nyitva áll a könyvb.

A belépő tüstént 20 pengő forintot kap foglaló pénzül.

Rajta hát ifjak, a' győzelemre! ne késsetek. Ha van szivetek a magyar hazához, — csapatok fel!

Éljen a magyar!

Győr, Junius hó 6-ik napján 1849.

Gyapay Dénes s. k.,

alispán, Győr megyei és városi h. kormánybiztos.

Háborús szózat.

Jun. 14.
népgyűlés.

Junius 14-én az istentisztelet után népgyűlés a győri főpiacon.

$\frac{202}{1849}$ szám.

Rendelet.

Üsötörtökön, az az f. hó 14-én délelőtt az isteni szolgálat lefolyta után a' belvárosi nagy-piacon népgyűlés leend.

Megvagyok győződve, hogy a' Győr-városi nép hazafui tiszta érzelmét követve, nagy számmal fog megjelenni.

Győr-város területén levő minden egyházi pedig, rang és vallás különbség nélkül, ugy minden polgári tisztviselő, és hivatalnok felelőség terhe alatt jelen lenni köteleztetik.

Győr, Junius 13-án 1849.

Gyapay Dénes m. k.

első alispán, Győr megyei és városi h. kormánybiztos.

Ezen a népgyűlésen RÓNAY JÁCZINT főszónok, GYAPAY DÉNES kormánybiztos, KÁR MÁTYÁS kath. lelkész és DREGÁLYI DÁNIEL ev. lelkész tartanak a végveszélyben forgó hazáról szónoklatot.

A tűztorony lobogója. Junius 19-én nagy ünnepélyességgel húzzák fel a tűztoronyra a kétféjű sas helyére a nemzeti vaslobogót.

Ugyane napon bocsájtja ki Lukács Sándor a vármegye népfelkelésének szervezésére vonatkozó nagy rendeletét.

A rendelet Győr vármegye területét 11 összesereglési kerületre osztja fel, minden kerületnek megjelöli a székhelyét s kinevezi ide a népvezért.

Győr város, Győrsziget és Szabadhegy képezte az első összesereglési kerületet s ennek FERENCZY SÁNDOR volt a népvezére.

A rendelet egész terjedelmében a következő :

Rendelet.

A' muszka közeledésére vonatkozó 4-ik kormányrendelet nyomán a' népfelkelés elhatározatván, Győr megye és város következő kerületekre osztatik fel:

1-ör. Győr városa, Szabadhegy és Gyórszigeth; összesereglési hely: az ujbárosi gye; népvezér: *Ferenczy Sándor*.

2-ör. Szigetköz egészen; összesereglési hely: Révfalu; népvezér: *Mészáros János*.

3-ör. Abda, Pinnyéd, Öttevény, Öttevény-Szigeth, Börcs, Ikrény; összesereglési hely: ujbárosi gye; népvezér: *Goda Sándor*.

4-er. Sövényház, Réti, Kapi, Czakóház, Markota, Bödöge, Fehértó, Kóny, Enese, R.-Patona, Csécsény, Bezi; összesereglési hely: Ikrényi térség, népvezér: *Kozma Imre*.

5-ör. Ó- és Uj-Malomsok, Móriczhida, Csikvánd, Kis-Baboth, Rába-Szent-Miklós, Szent-Mihály, Mórgeres, Gyarmath; összesereglési hely: Gyarmath; népvezér: *Boros Sándor*.

6-ör. Téth, Szent-Kut, Szerecsen, Gyömörő, Kajár, Kis-Pécz; összesereglési hely: Téthi gye; népvezér: *Csemez Sámuel*.

7-er. Szemere, Koronczó, Tényő, Pátka, Szent-Pál, Ménfő, Gyirmóth, Csanak, Kis-Baráthi helység és hegy; összesereglési hely: Ménfői gye; népvezér: *Goda Lajos*.

8-ör Nagy-Baráthi helység és hegy, Kis-Nagy- és Káptalan-Nyuli helység és hegy, Kis- és Nagy Écsi helység és hegy, Szent-Márton, Ravazd, Asszonyfa, Nyalka, Táp-Szent-Miklós; összesereglési hely: Nyuli gye; népvezér: *Bittó Gyula*.

9-er. Örs, Mindszent, Ság, Pázmánd, Rét- és Püspökhalap, Peér; összesereglési hely: Kis-Megyeri tér; népvezér: *Matuschek Antal*.

10-er. Gönyő, Böny, Örkén, Szt-Iván, Szt-János, Hetse, Töltéstava, Táplán, Kis-Megyer; összesereglési hely: Kis-Megyeri gye; népvezér: *Németh Ede*.

11-er. Csilizköz egészen népfelkelés esetére Komárom megyéhez fogja magát alkalmazni, miután a nagy-dunáni átkelés sok bajjal volna összekötvé, — népvezér egész Csilizközben: *Matkovich Máté*.

Győr megye és város e' szerint 11. kerületekre osztatván fel, szigoruan rendelem:

a) Minden lelkész — vallás különbség nélkül — saját hiveivel, ugy minden közhivatalnok kerületében, halálos büntetés terhe alatt köteles megjelenni.

b) Minden egyén 18-tól 50 évig köteles a haza védelmére magát ásóval, vasvillával, kaszával vagy fejszével felfegyverezni és felkelni.

c) Midőn Győr városának harangjai félrevertnek, a szomszéd helyiségek, egyik a másik után, egész megyében ugyan azt teendik a miért is:

d) Éjjel, nappal rendesen felváltva őrk helyiségenként álltassanak, kik a hozzájuk legközelebb fekvő helyiségek vész jeladásaira éber figyelemmel legyenek.

e) Legyen az éjjel vagy nappal, mikor a vészharang huzatik, tétovázás nélkül mindenki 2 napi étellel ellátva siessen a kirendelt helyre.

f) Kinek módja van, lovon tartozik megjelenni.

g) Rendet tartani, és engedelmességgel a vezérek eránt lenni mindenki köteleztetik.

h) Ki a' jelen rendelet bármely pontja ellen cselekszik, mint hazaáruló szigoruan büntetetik.

Megvárja a' haza, a' kormány, hogy minden becsületes magyar hiven lerőjja tartozását, mivel mindenki hazájának köteles.

A' haza, béke idején, minden fiát, ki magát a' vész napjain kitünteti, megjutalmazni tudja és fogja.

Éljen a haza! — előre a győzelemre!

Győr, Junius 19-én 1849.

Lukács Sándor, s. k.

Győr megyei és városi teljes hatalmu
kormánybiztos.

Nép-
felkelés.

Jön a veszedelem HAYNAU, az osztrák seregek fővezérségében Welden utóda, Panutin orosz tábornok hadosztályával erősödve utban volt Győr felé, melyet a hadműveletek fontos pontjának tartottak mindkét részen.

Pölteberg hadles.e. Győrt a VII. hadtest tartotta megszállva Pölteberg tábornok parancsnoksága alatt. Állott e hadtest 4 hadosztályból és pedig:

Posta hadosztálya: 4 zászlóalj sorgyalogság, 1 zászlóalj magyar vadász, 13 hatfontos ágyú.

Liplay hadosztálya: 4 honvéd-zászlóalj, 1 zászlóalj tirolí vadász, 7 hatfontos ágyú.

Weissel hadoszlopa: 1 gránátos s 1 utász-zászlóalj, 4 röppentyű-löveg.

Bercsényi lovas-hadosztálya: a 4-ik huszárezred, továbbá 5 század a 9-ik, 4 század a 13-ik, 4 század a 16-ik huszár-ezredek-ből, 20 ágyúval.

Összesen 12 zászlóalj, 21 lovas-század, 44 ágyú, vagyis 12,000 ember.

Kmetty hadosztálya, mely a balszárnyat képezte, önálló felépésre rendeltetve Téthen és Marczaltön foglalt állást.

A csornai esata. KMETTY jun. 12-én Csorna ellen indult, hogy Wyss osztrák tábornoknak a Rábavidék ellen intézett kémszemléjét megghiusítsa. Móriczhiada alatt hidat veretett a Rábán s 13-án hajnalban Szil-Sárkányba vezette hadosztályát, két oszlopra osztva. Az egyik oszlop (3 zászlóalj, 6 lovas-század, 1 lovas-üteg, 2 röppentyű-üteg) Farádon át Kapuvár felé ment, a másik oszlop (2 vadász-zászlóalj, 2 honvéd-zászlóalj, 2 század huszár, 1 gyalog-üteg) saját vezérlete alatt Csorna ellen.

Kmetty összes hadereje 5700 ember és 17 ágyú volt. Reggel 5 órakor érkezett Csorna elé s megtámadván Wyss seregét, Csornát bekerítette. Az osztrák dsídások azonban áttörtek a beő-sárkányi uton. Rendkívül heves harc fejlődött ki, melyben a honvédsereg — abban a győri vitézek is — halálmegvető elszántsággal harczolt. Három órai gyilkos küzdelem után Wyss visszavonult Beő-Sárkány felé, hátrálása közben az üldöző magyar fegyverek őt magát is megölték.

A csornai csatáról a következő hivatalos tudósítást adta ki a hadügyminister:

Klapka tábornok ur mai napon Görgei Arthur fővezér és hadügyminister urhoz a következő jelentést tön:

Győr jun. 13. Van szerencsém ezennel két győzelmes ütközetről tudósítást tenni, melyeknek egyikét Kmethy ezredes Csorna mellett, másikat pedig Zambelli ezredes vivta ki. *Hiv. jelentés.*

Addig míg én Győrből egy színleges megtámadás végett Ötevénynek előre haladtam, s az ellenséges erős osztályokat, melyek ezen helység előtt állomásoztak, Pöltenberg tábornok által visszanyomattam, Kmethy ezredes Csorna mellett megtámadá az ellenséget, míg szinte Zambelli ezredes Enese és Kónynak egyirányú magasságra előrenyomult.

Az ellenség mind a két ponton visszaveretett s eleinte rendesen, de később vad futásban vonult vissza Beősárkány felé, s a mieink által, kik már Csákóházáig (Czakóháza) haladtak előre, mostanáig is üzetnek.

A fényes csornai csata, melyről én e pillanatban még csak előleges tudósítást tehetek, sok áldozatunkba került. Elesett 3 lovas-százados, u. m. Dezsöffy, Münster és Dzwonkowszky, megsebesült Mikovényi őrnagy, azonfelül 8 tisz, legénység közül halott és sebesült van 100.

Az ellenség hallottai Wyss tábornok, gróf Bombelles őrnagy s 3 ismeretlen főtiszt. Sebesült s elfogott tisz 2, szinte egy házban elrejtve találatott s elfogatott herczeg Salm hadnagy, azonfelül 150 halott fekszik a csatatéren, őrmestertől lefelé. Nehéz és könnyű sebesült s elfogott több 50-nél. Halottak között van 50 dzsidás. Ezenfelül, mint a barbacsi parasztok beszélnek, sok szekér sebesültet vitt az ellenség magával.

Kmethy ezredes a haza elismerését újból megérdemlé, szinte Zambelli ezredes is, fáradhatatlan működésük által.

Kelt Pesten, június 14. 1849.

Görgei Arthur
hadügyminister.

A szerencsétlen kimenetelű peredi csata után Haynau június 26-án megkezdte támadását a győri hadállások ellen. *Haynau Győr ellen.*

Görgei, ki június 10-én Győrben érkezett Klapkával, a II. hadtestet (10,000 ember) Komáromba rendelte, hogy a győri VII. hadtestet támogassa, ez azonban feladatának nem igen felelt meg s így Pöltenberg tábornok csekély serege, mely a Klapka részéről jun. 16-án küldött 2 zászlóalj, 5 lovas-század és 10 ágyúból álló hadoszloppal erősödve összesen 12,000 emberből és 44 ágyúból állott s ezekhez volt még számítható Kmetty hadosztálya, egymaga vette fel az ellenséges seregek 66,000 emberével s 290 ágyújával a harcot, melynek kimenetele ennél fogva kétséges nem lehetett.

Gelich Richard könyvében a következő szakszerű leírását olvassuk a győri csatának, összefüggésben a Rábavonal birtokáért folytatott hadműveletekkel.

A győri
csata.

Győr a Rába és a Rábczának a mosonyi Dunaágba történő összefolyásánál fekszik s fekvésénél, építésénél és a védelemre nézve kedvező helyrajzi viszonyainál fogva meglehetősen ellenállási képességgel bír, mihely az összeköttetés hidak által helyreállíttatik és a város és a külvárosok a bejáratoknál czélszerűen elsánczoltatnak. Ami az utóbbiakat illeti, melyek közül az Ujváros és Sziget ez előbb említett két folyó és a mosonyi Dunaág között fekszenek, ezek nyugatról jövő támadás esetén két jó védelmi terep-részeket nyújtanak, mert az elkülönítve előnyomuló csapatokkal mindig kellő időben és nyomatékosan szembe lehet szállni. A bécsi külváros jól elsánczolva s kellő őrséggel szintén tartható. Révfaú község fölött a mosonyi ág és a nagy Duna által képezett kis Csallóközön a még fennálló régi várfalak uralkodnak. Győrnek mint egykori várnak tudvalevőleg megvan a maga története 1527-ben I. Ferdinánd alatt várrá emelve, 1595-ben a törökök árulás folytán elfoglalták, 1598-ban azonban Pálffy és Schwarzenberg fényes rohamai után 180 ágyuval együtt ismét elvesztették. Montecuccoli elsőrangú erőddé tette Győrt, József császár 1783-ban azonban felhagyott vele. Végre 1809-ben ismét helyreállították az erődítési művek s a vereség után, melyet az I. Napoleon ellen kivonult magyar nemesi felkelés Győrnél szenvedett, a francziák földig rombolták. A régi várfalak maradványai még megvannak a Rába jobb partján fekvő belvárosban, mely emelkedett fekvésénél fogva is kedvező a védelemre. Az előterepet a mocsáros partu Rábcza és a Rába között Lesvárig mocsárok, árkok és csatornák szeldelik át, melyek a támadót nagyobb csapattömegek kifejtésében gátolják, míg a védő Győrtől félmérföldre a Rábcza jobb partján, mely Abdánál át van hidalva, csapatainak egy részével előretolt állást foglalhat. Végül önként érthető, hogy a Rábavonal védelme kiterjedésének megfelelő haderő alkalmazását igényli, mert különben délen megkerülhető.

A magyarok az állás megerősítésére a következő sánczokat emelték : 1. négy szöggátat nyolcz ágyura a Rábcza jobbpertján ; 2. két szöggátat négy ágyura annak balpartján, Abdával szemközt, hol a hid esetleges szétrombolásra elő volt készítve ; 3. egy úteget két ágyura és még néhány apróbb sánczot a Sziget külváros bejáratának védelmére ; 4. a gyalogság számára mellvéddel ellátott több sánczot a bécsi külváros előtt 12 ágyura. Habár június eleje óta több gondot fordítottak is Győr erődítésére, a sánczok számát, elhelyezését és építés-módját illetőleg, mindamellet még sok kívánni való maradt fenn ; nevezetesen több nem birt a kellő szilárdsággal. Különben ily' tulerővel szemben a leghelyesebben és legszilárdabban épített sánczok sem használtak volna semmit.

Pöltenberg már június 26-án megszállotta a várható támadásról vett hírek következtében a fenleirt állást a védelmi vonal hosszával semmi arányban nem állott csapataival. Azoknak egy részét kezdetben a Rábcza jobb partjára toltta előre, mely az abdai hid körüli sánczokkal az első védelmi vonalat képezte, Győr védelmére pedig a következő intézkedéseket tette : Révfaút, mint a jobbszárny legvégső pontját a kis Csallóközön, 2 zászlóalj és 2 lovasszázad szállotta meg 8 ágyuval ; 2 zászlóaljnak 2 lovasszázaddal és 8 ágyuval a Sziget kül-

város előtt és 2 zászlóaljnak 6 lovasszázaddal és 9 ágyuval Kossúth Sándor *A győri csata.* alezredes alatt a bécsi külváros előtt kellett állást foglalnia. A belvárosban 2 zászlóaljból álló tartalék hagyatott 2 ágyuval. Hogy a pápai utról leendő megkerülés ellen magát biztosítsa, Liptaynak 4 zászlóaljból, 8 lovasszázadból és 10 ágyuból álló hadosztályát a ménfői erős állásban, Győrtől délre helyezte el Pöltenberg. Jun. 27-én további erősítést kapott Pöltenberg Komáromból, és pedig 2 zászlóaljat, 5 lovasszázadot 2 üteggel Straube alezredes vezetése alatt.

Kmety hadosztálya, mely mint említettük Marczaltón állott, Rába-Szt.-Mihályig a folyó összes átkelési pontjait megfigyelő csapatokkal szállotta meg s a még meglévő hidakat szétrombolta.

Alig hajtotta végre Hyanau báró tábornagynak június 26-án seregének általunk már leirt összpontosítását a Duna jobb partján, legott eltökélte magában, hogy haladéktalanul támadóan lép fel, hogy a magyar hadállást a Rábánál abban a jogosult feltevésben egész erővel megtámadja, miszerint a magyar feldunai hadsereg legnagyobb része áll vele szemben. Az állás, melyet a császári sereg előnyomulása előtt elfoglalt, a következő volt: az I. hadtest Mosonynál állott, mögötte Bechtold lovas hadosztályával; a III. hadtest Egyed és Szany mellett; Schneider dandára Csornánál; a IV. hadtest a M.-Óvár mögötti táborban és Paniutine orosz hadosztálya az ágyutartalékkal Rajkán. A főhadiszállás június 26-án Pozsonyból M.-Óvárra tétetett át, hová a császár is megérkezett.

A Rábavonal megtámadására vonatkozó intézkedések a győri állás balszárnyának hadászati megkerülése s a balszárnyak (Kmety hadosztálya) a VII. hadtesttől leendő elkülönítésére voltak számítva. E célból a III. hadtestnek zömével Árpásnál kellett a Rábán átkelni, Gerstner jobbszárny-dandárának Marczaltónél, hogy aztán Lesházánál foglaljon állást a Téth felé nyomuló jobb oldalnak fedezésére. A IV. hadtestnek ugyanaz nap Eneséig kellett előőrsét előre tolni, magának pedig Lébenyig előnyomulni.

Schneider dandára, a fentebbi hadtestek közötti összeköttetés fentartásával megbizva, Bányogra és Szováthra volt vonulandó.

Az I. hadtestnek Barátföldig kellett nyomulni s előőrsét Vásárutig előre tolni. Paniutine orosz hadosztálya Mosonyba jött.

Jun. 28-án, mint a támadás napján, a sereg előnyomulásának a jobbszárnyat képező III. hadtesttel kellett kezdetű venni, mely Szemeréig volt előnyomulandó, hogy a balján felvonuló IV. hadtesttel összeköttetésbe lépjen. Ha itt csatára kerülne a dolog, e hadtest Táplánra, különben pedig Szt.-Mártonra volt vonulandó.

Schneider dandárának Bodonhelynél kellett a Rábán átkelni s aztán Szarkaváron és Ménfőn át Csanakra nyomulni, hogy ott a IV. hadtesttel találkozzék. E hadtest Rába-Patona közelében volt a Rábán átkelendő s azután Koronczón és Csanakon előnyomulandó, hogy Schneider dandarával egyesülve Kis-Megyeren át Pöltenbergnek Szabadhegynél sejtett hadállását balról támadja meg.

Az I. hadtestnek szemben kellett a rábai hadállást megtámadni, de valamivel később kellett indulnia, hogy akkor ereszkedjék ütközetbe, ha a más két hadtest mozdulatai már folyamatban vannak.

A győri csata. Az orosz hadosztály az ágyutartalékkal Lébenybe volt nyomulandó, hogy mint tartalék otthon maradjon.

E jól átgondolt intézkedések annál pontosabban foganatosíthatók voltak, minthogy a magyarok csapataik csekély számánál fogva nem hiúsíthatták azokat meg.

A III. hadtest már június 26-án a Rába melletti Árpásra tolta előőrsul Wolff dandárát, mely Kmety gyöngé előcsapatait röppentyűkkel viaszorította a túlpartról, éjjel hozzákezdett a hidveréshez s 27-én reggeli 5 órakor kész lett vele, mire a hadtest átkelt a Rábán és Téthnek vette útját.

Pöltenberg, ki értesült róla, hogy összeköttetése Kmetyvel a császáriak aggasztó átkelése által veszélyeztetve van, 26-án este 2 zászlóaljából és 4 lovasszázadból egy lovasított üteggel álló elkülönítményt küldött Kupa parancsnok-sága alatt Téthre, hogy Kmetyvel összeköttetésbe lépjen. Az elkülönítmény már 27-én reggeli 7 órakor Téthre ért, midőn azonban értesült, hogy az osztrák csapatok Árpásnál már átkeltek, Szemerére huzódott vissza, hol két honvéd gyalog-századot talált, melyek Kmetytől elvágattak s Pöltenberghez akartak csatlakozni. Itt kapott Kupa június 28-án reggel erősítést Liptaytól Ménfőről.

Kmety előcsapatainak visszavonása után Marczaltón védelmi intézkedéseket tett, tudniillik sűrű rajlánczczal rakta meg a hely közelében, a Rába jobb partján elnyuló őrzött töltést, a község bejáratait eltorlaszolta s 12 ágyut állított fel a várkastélynál, Gerstner dandára, mely 26-án éjjel Marczaltónél a Rábához ért, a nagy terepnehézségek miatt nem volt képes hidat verni s 27-én hajnali 2 órakor Várkeszönél kellett azt megkezdenie. Kmety 2 zászlóaljat, 1 lovasszázadot és 4 ágyut küldött oda, éjjel azonban ismét visszarendelte azokat s midőn reggeli 8 órakor újból két zászlóaljat küldött oda két ágyuval, már osztrák csapatok szállották meg a Rába jobb parti töltését, mire az elkülönítmény Marczaltőre huzódott vissza. Schütte altábornagy és hadosztály parancsnok, ki a dandárnál volt s a támadást is vezette, Marczaltőre vitette le Várkeszőről a hidat, mire a csapatok átkeltek a Rábán, hogy két hadoszlopban támadásba menjenek át Kmety hadállásai ellen. Ez azonban nem várta be a támadást, hanem a pápai országot mentén eső lhásziba vonult vissza, a hol újból állást foglalt. Az arcvonalban árok által fedett község mindkét oldalán állította fel gyalogságát, a középen és a két szárnyon tüzéségét, míg 6 század huszárból álló lovasságát állásának szélső jobb szárnyán. Schütte a 2 század lovassággal és egy üteggel megerősített Gerstner-dandárral délutáni 4 órakor kezdte meg a támadást, Kmety tüzésége azonban oly heves tüzelést fejtett ki, hogy a gyalogság azonnal nagy veszteségeket szenvedett s a dandár előnyomulásában fel lón tartóztatva. E kedvező pillanatot arra használták fel a huszárok, hogy megtámadták Gerstner balszárnyát, mi azonban azzal ért véget, hogy előbb hatásos ágyutűz által rendetlenségbe hozattak s aztán pár század dragonyos teljesen visszavetette őket. Minthogy a huszárok futásuk közben az előretolt ütegeket is magukkal ragadták s nagyobb rendetlenség támadt, az ütközet kimenetele már nem lehetett kétséges, Schütte erre gyalogságával is rögtön támadásba ment át két rohamoszlopban, melyeket nem volt képes többé feltar-

tóztatni a Kmety arcvonala előtt felállított ágyuk gyilkoló tüze. Minthogy *A győri csata,* Kmety csapatai inogni kezdettek, megkezdte visszavonulását Pápára, mit aztán Veszprémig folytatott. Gerstner dandára e heves ütközetben 65 halottat és 162 sebesültet veszített.

Kmety hadosztálya így el lőn vágva a VII. hadtesttől, melynek hadállása a III. osztrák hadtest zömének Téthig történt előnyomulása által balról hadászatiilag már megvolt kerülve.

Ez a hadtest 28-án Wolff dandárával mint elővéddel Tétről Szemere felé nyomult, hová Liptay is megérkezett hadosztályának maradékával. Wolff rögtön támadást intézett a község ellen. Mig egy zászlóalj a közeli kis erdőből élénk tüzelést nyitott, egy zászlóalj és két század lovasság a bal szárny ellen nyomult s egy szintoly erős csapat jobbról volt a községet megkerülő. Rövid ágyutüzelés után a legelső zászlóalj rohamot intézett Szemere ellen, melyből Liptay kivonult. Hátvédeinek oltalma alatt, melynek ágyui a rohanók ellen voltak irányítva, a malomárkon (Bakonyfolyás) tul, melynek hidját leromboltatta, a Szemerétől északkeletre fekvő magaslatokon foglalt állást. Wolff a malomárokhoz vonultatta tüzérségét és tüzeltetett, de ugyanazon pillanatban 4 század Károlyi-huszár négy ágyuval balszárnyára támadt, mi azonban azzal végződött, hogy a támadók visszahúzódtak korábbi állásukba. A magyarok heves tüzelése egyideig meghiusította a malomárok hidjának helyreállítását, mikor azonban a hid ennek daczára is kész volt, akkorra már a III. hadtest zöme is Szemere-re érkezett Wolf átküldte tüzérségét a malomárkon és tüzeltetett.

Liptaynak azonban nem jutott eszébe, hogy e hadtestnek ellenálljon, hanem igyekezni kellett Ménfőt elérni, ha nem akarta, hogy Pöltenbergtől is elvágassék. Már tudta, hogy egy erős osztrák hadoszlop Bodonhelynél és Babothnál átkelt a Rábán. Kis-Megyer felé vette tehát visszavonulását, melyet lovassága fedett, melyből két század még bátran Wolff elővédére vetette magát, miből rövid tartamu összecsapás támadt, Liptay visszavonulása közben kénytelen volt Csanak mellett egy nagyon hátrányos állást foglalni, mert Schneider dandárával találkozott össze, mely kora reggel ellenállás nélkül átkelt ott a Rábán s északnak a csanaki szőlők felé tartott.

Liptay a szőlőhegy tövében állította fel gyalogságát, lovasságát a tüzérséggel pedig a magaslat és a Rába közötti nyílt téren, Schneider a szőlőhegyen a magyarok balszárnya ellen nyomult, mely a legnagyobb rendetlenségbe jutott. Ugyanez történt Liptay lovasságával és két ütegével is, melyeket 6 század dsidás hátravetett.

A IV. osztrák hadtest parancsnoka, ki jun. 26-án éjjel a rendkívül mocsáros partoknak s gátaknak magyar részről történt részben széthányása következtében Rába-Patona irányában nem volt képes a Rábán hidat veretni, az erre vonatkozó jelentés vétele után 28-án reggeli 7 órakor azt a parancsot kapta a főparancsnoktól, ki már ugy a III. hadtest sikereiről, mint a magyaroknak a Rába menténi gyöngeségéről értesülve volt, hogy most már a Rábca és Rába közé nyomuljon s hátba támadja az abdai hidnál elfoglalt hadállást. Jablonowsky dandárát pedig a Rába mentében bevonultatta Wohlgemuth altábornagy, hogy alkalmas helyet keressen a hidverésre s így helyreállítsa az

A győri összeköttetést a III. hadtesttel, illetve Schneider dandárával, melyek Csanaknál várták a IV. hadtest további mozdulatait. Mig ez a hadtest Benedek dandárával élén, Lesvár felé nyomult, az I. hadtest szintén megkezdte Schlick gr. alatt előnyomulását Pöltenberg arcvonala felé. Elővéddandára (Bianchi) reggeli 9 órakor indult el Barátföldről, őt követte a Sartori-dandár, míg a kis Csallóközön Simbschen tábornoké d. e. 11 órakor Dunaszezről Révfalva felé nyomult. Midőn Bianchi Abdáról a Rábczahid felé tartott, a hidontuli elsánczolásokból élénk tüzeléssel fogadtatott. Wohlgemuth eközben a bécsi külváros felé nyomta vissza Kossuth Sándort.

Ekkor megjelent Görgei, hogy személyesen győződjék meg a helyzet állásáról s megbeszélje a továbbiakat Pöltenberggel, ki még mindig abban a reményben volt, hogy Liptay talán tarthatja magát addig Ménfőnél, míg a II. hadtest a VIII.-nak egy kis részével megérkezik. Görgei Ménfőre sietett, hogy átvegye ottan a vezetést s Pöltenberg vezette Győr további védelmét.

A támadás már annyira haladt, hogy Wohlgemuth elővéddandára (Benedek) közel volt hozzá, hogy hátba fogja az abdai állást. Ekkor Kossuth a hid lerombolása után odahagyta az általa védett állást s a bécsi külváros (Ujváros) közelebbi részébe húzódott vissza.

Egy vadász-zászlóalj átkelt a hid lángban álló gerendáin a Rábca jobb partjára s az utászok délutáni 3 óráig ismét helyreállították a hidat, mire Bianchi azt a rendeletet kapta, hagyja azt a zászlóaljat a hidnál, saját dandárával azonban balra a Sziget külváros felé nyomuljon. A dandár vezetését Lichtenstein Ferencz hg. altábornagy vette át. Bianchi dandárának helyét aztán Sartorié foglalta el, mely átkelt az abdai hidon, hogy Benedek balján a bécs-külvárosi sánczok ellen nyomuljon. Miután Kossuth odahagyta az abdai állást, Benedek tovább jobbra a Rába felé húzódott, hogy az egészen védtelenül hagyott nagy téren át amaz elővárosba könnyebben behatolhasson. Miután több üteg erősítést kapott, Herzinger gránátos hadosztálya követte őt tartalék gyanánt, Wohlgemuth lovassága pedig jobbszárnyán egyesült, míg Sartori dandára a balszárnyra jött. Erre Schlick gr. vette át a vezényletet a csapatok fölött a Rába és Rábca között.

A magyarok nagyon csekély létszámuk daczára igen vitézül védelmezték állásaikat, sőt Kossuth a bécsi külváros nyitott részeiből ki is tört huszáraival, a tulnyomó császári lovasság azonban visszaverte őket. Schlick erre úgy vonultatott fel 42 ágyut, hogy körülfozták s golyókkal árasztották el a véd-sánczokat. Bianchi eközben elfoglalta a Sziget külvárost, honnan a bécsi külváros északi részeibe nyomult. Ugyanakkor Reischach tábornok is hatalmába ejtette Révfalut s helyreállította a hidat a mosonyi Duna-ágon.

A magyarok gyorsan megszállották hátvédeikkel a külvárosok részben eltorlaszolt bejáratait, eltávolították ágyuikat s lerombolták a belvárosba vivő hidakat. Ekkor parancsot vett Pöltenberg Görgeytől, hogy Győrből vonuljon ki, minthogy Liptay Ménfőről már Szabadhegy felé húzódott, még mielőtt Görgey hozzá ért volna, ki utközben vette az erre vonatkozó jelentést.

Pöltenberg a Görgeitől vett utasítás értelmében d. u. 4 órakor a jobb

szárnyával a komáromi országot mellett fekvő ugynevezett Szőlőfürt korcsmáig ment, Liptay pedig a balszárnyával Szabadhegyről Hecsére huzódott vissza. Az általános visszavonulási pont, egyelőre Ács volt, hová Klapka, ki esti 6 órakor megjött Komároból, a bal szárnyat Szt-Ivánon és Szt-Jánoson át vezette. Görgői fedezte a lovasság nagy részével és egy úteggel a visszavonulást, mely alatt a Bianchi dandárával őt üldöző Lichtenstein hg. ellen ismételve állást foglalt s huszárait támadásra is vezette

A győri
csala.

A császári hadseregből június 28-án este az egész IV. hadtest Szabadhegynél táborozott, az I-ből Wallmoden hadosztálya a komáromi úton Szt-Ivánig nyomult, hol táborba szállott, Schneider dandára még azon éjjel Pusztá-Eörkényről, a mézáros-uton előnyomult, a III. hadtest este Tényőig ért, hol táborba szállt és a jobb szárnyát képző Gerstner-dandár Ihásziról Gyirmóthra ment s így szorosabb összeköttetésbe jutott hadtestével, melynek jobb oldalát aztán a további előnyomulásnál fedte. Paniutine orosz dandára az ágyutartalékkal, valamint Bechtold lovasosztálya, mely Lébenyben és Sövényházán tartalékba állott, csak 29-én vonult Győrön át a hadsereg után.

A veszteségek jun. 27-én és 28-án voltak: az osztrák hadseregnél halottakban 1 tiszt, 74 közember, sebesültekben 8 tiszt, 286 közember, összes veszteség 9 tiszt, 360 közember és 78 ló, ezek közül 6 tiszt és 221 közember Gerstner dandárára esett Ihászinnál. Ha az összes veszteségből Schneider dandárait is leszámítjuk 6 halottal, 25 sebesültel és 36 lóval Ménfőnél, a Győr körüli csekély veszteség mindössze 3 tiszt és 65 közember, mi egyébiránt abból magyarázható meg, hogy legnagyobb része a tüzérségre esett.

A VII. magyar hadtest vesztesége volt:

halottakban:	2	tiszt,	31	közember,
sebesültekben:	2	"	75	"
eltűntekben:	1	"	372	"
Összesen:	5	tiszt,	478	közember és 56 ló.

Az eltűntek legnagyobb része ismét bevonult. Kmety hadosztályának vesztesége ismeretlen.

Az osztrák hadsereg gyors összpontosulásával a Duna jobbpártján, a jól kombinált mozdulatok pontos keresztülvitele által s nagy túlerejével szerencsésen kezdte meg a támadást, míg a magyar, melyet Görgői csak Pestről visszatérése után akart a Duna jobbpártján összpontosítani, hogy a támadást megkezdje, most már a Rábavonal elvesztésével védelemre volt utalva. Az indokolatlan mulasztások okát, melyek attól a pillanattól fogva vették kezdetüket, midőn az osztrák dunai hadsereg összpontosítása a Duna jobbpártján kétségtelenné vált, a mérvadó egyéniségek egymásra hártják. De mi azt hisszük, hogy a hadászati helyzetnek a perédi csata utáni teljes félreismerésén kívül ama mulasztások fő oka a sajtóságos viszonyokban feküdt, melyeket a fonák rendszabályok teremtettek.

Görgőinek akkor mindenesetre nem lett volna szabad a hadseregtől eltávoznia, de kettős állása mint hadvezér a hadügyminister ismételt kiránu-

A *győri* lásokra birta Pestre. Távollétében Klapkának, ki akkor a VIII-ik hadtest és a Győrnél álló VII. hadtest fölött parancsnokolt, kellett volna teljes mérvben a hadsereg főparancsnokságát átvenni és a szerint cselekedni. De ott állott ismét Bayer, Görgey vezérkari főnöke az ő kivételes állásában. Görgei őt, mint olvasóink tudják, hadügyministerré történt kinevezése alkalmával távollétében helyettesévé nevezte ki azzal a hozzáadással, hogy intézkedéseit mindenki ép úgy tisztelje, mintha ő tőle crednének. Ily körülmények közt Klapka annál kevésbé maradhatott ment a befolyástól, mert általában nem szokás a felelősséget képviselőjében csak néhány napra fennálló intézkedéseket felforgatni; annál kevésbé háborúban a fővezér hozott határozatai ellen eljárni. A mulasztásokért, melyeket Görgei három napi távolléte alatt t. i. június 24-étől 27-éig elkövetett, első sorban csak a központi hadműveleti iroda főnöke volt felelős, Klapka mindenestre nagyobb befolyással lehetett volna rá!

Görgei a vele szemben álló túlerőre való tekintettel arra az elhatározásra jutott, hogy a VII. és II. hadtestekkel a komáromi elsánczolt táborba húzódik vissza s az I. és III. hadtest megérkeztéig várakozó állásban marad ott, de mihelyt serege összpontosítva lesz, támadásba megy át.

A VII. és II. hadtestek s a VIII. hadtest oszlopai folytatva visszavonulásukat 29-én napfelkelte előtt a Gönyü melletti táborból Ácsig nyomultak és 30-án vegyes fegyvernemekből álló előcsapatokat hagyván e helyütt hátra, egész az elsánczolt táborba. Nagy-Igmándra egy lovas elkülönítményt rendelt Görgei a mészáros-út szemeltartására és hírszerzésre Kmety hadosztályáról, melynek Szt.-Mártonon át még Győrből azt a parancsot küldte, hogy Komáromra való visszavonulását Romádon és Kisbéren át vegye.

Ennek a hadosztálynak, ha Haynau br. szives lett volna Görgei megérkezését Pestről s hadseregének összpontosítását a Duna jobbpartján bevárni, azután magát megtámadatni és megveretni: Székesfehérváron és Pakson át, hol már hid volt verve számára, a déli hadsereghez kellett volna csatlakoznia. De ennél a rendeltetésnél kellett maradnia most is, midőn az ellenkező eset állott be, t. i. Haynau megtámadta és megverte a június 21-ike óta Vágnál, az érsekújvári Dunaágnál, Komáromnál és a Rábavonalnál szétszórtan feküdt magyar dunai hadsereg egy részét s az övéinek gyors előnyomulása lehetlenné tette Kmety elvágott hadosztályának Görgeyvel egyesülését.

Az osztrák főhadsereg jun. 29-én folytatta előnyomulását. Az I. hadtesttől Reischach dandára Gönyőre, zöme Szt.-Jánosra jött, a IV. hadtest a mészáros-úton Bönyre, a III. hadtest Szt.-Mártonon át Mező-Eőrsre a székesfehérvári uton, Bechtold lovas-hadosztálya Szt.-Iványra vonult és Paniutine orosz hadosztálya az ágyutartalékkal Hecserre. Győrött csak egy zászlóalj maradt helyőrségül.

Jun. 30-án az I. hadtest Szováth és Ácsra a IV. hadtest Nagy-Igmánd és Csanakra, a III. hadtest Csep és Kisbérre, Bechtold lovas hadosztálya Bábolnára és Paniutine orosz hadosztálya az ágyutartalékkal Banára vonult, hová a főhadiszállást is helyeztette.

A Kmetyről leendő hírszerzés végett kiküldött lovas elkülönítmény, a mint

Haynau
Győrben.

Haynau-nak június 28-án Győrbe történt bevonulása alkalmával vonult be a városba az új uralkodó, FERENCZ JÓZSEF is. Egykorú képek örökítik meg a bevonulás jelenetét, e képek osztrák eredetűek, túlságosan feltüntetik a minden rendű és rangú nép lelkesülését.

Voltak azonban olyan jelenetek is, melyekre legjobb rádobni a feledés igen sűrű fátyolát, mert egyszerű elmondásuk felkorbácsolja a férfi véret s melyeket nem is lehet más magyarázattal csak némileg is közömbösíteni, mint hogy akkor Haynau légkörében fogamzottak az események csirái.

Hivatalos tudósítás.

Woitic Adolf, győri születésű, 21 éves, nőtelen, izraelita, és

Szweilka Rotias, aradi születésű, 37 éves, nőtelen, elbocsájtott szolga, f. hó 29-én egy őrálláson lévő század közé vegyültek, és a század embereit hüllenségre csábítani, lehangolni és bátortalanítani szándékozván, hamis és felingerlő beszédeket tartottak. Ezen két egyén ennélfogva a Magyarországra kimondott hadi állapot rendetelei szerint, ma mint vétkek elkövetése napján, golyó és por által halállal büntetettek.

Főhadiszállás Győr, Junius 29-én 1849.

**A magyarországi hadi
főparancsnokság.**

Ime egy eset, ami legalább közölhető.

Ugy beszélnek a kortanúk, hogy Woitic Adolf, egy minden jelentőség nélkül való fiatalemberke, együtt haladván egy más társával, azon tréfálkozott, hogy „ne búsuljunk, majd jön a török császár a magyarok segítségére!” Gyerekes módon úgy ismételtette ezt a szerinte sikerült tréfát, hogy az osztrák katonák is meghallják. Ezek elfogták, hadi törvényszék elé állították s annak ítélete értelmében nyomban föblövettek mind a ketten.

Ha nyomtatott emlék nem maradt volna az esetről, talán mende-mondának tarthatnók az egészet.

*

Rohonczy
kir. biztos.

ROHONCZY IGNÁCZ udvari tanácsost nevezték ki ezuttal cs. kir. polg. főbiztosnak, a katonai parancsnok ismét gróf APPONYI KÁROLY lett.

Az új főbiztos első dolga volt természetesen a rebellis városi tisztikar elcsapása s egy jóérzelműnek a kinevezése.

A Rohonczy-tisztikar ekként szerveztetett:

A
Rohonczy-
tisztikar.

Polgármester: MENDEL ISTVÁN.

Bíró: BEKE AUGUSZT.

Kapitány: BUGLI PÁL.

Tanácsnokok: STEFFANITS JÓZSEF, ANVANDER FERENCZ, CSABY JÓZSEF, ZÁNTHÓ MIHÁLY, TOMCSÁNYI FER., BERZAUTER LAJOS, KLIMISCH JÓS. LANDHERR JÁNOS, LEHNER JÁNOS.

Főjegyző: ZMESKÁL SÁNDOR.

Aljegyzők: STREIBIG KÁROLY, ZÁNTHÓ LAJOS.

Főügyész: PROBSZT FERENCZ.

Házi pénztárnok: HUBER ANTAL.

Főadószedő: LABEK JAKAB, *ellenőr*: KIKLER IGNÁTZ.

Árvai gondnok: SZAVÁRY JÓZSEF, *ellenőr*: GRÖSSING JÁNOS, *segéd*: LINEKER JÁNOS.

Alapítványi pénztárnok: LENGYEL IGNÁTZ, *ellenőr*: DRENGBESSER JÁNOS.

Földbirtoki tiszt: ECKER JÁNOS.

Számvevő: TOSCANO KÁROLY.

Főorvos: ERŐSS LÁSZLÓ, *tiszteleti*: PROHASZKA FER.

Sebész: PACHL JÓZSEF; *tiszteleti*: BEGNA és KORNOFFER.

Mérnök: TOSDER JÁNOS.

Szállásolási biztos: RAAB JÓZSEF.

Hadnagyok: PUTTER SÁND. KOLBE LÓRINCZ, HIESZ JÁNOS és CZAP FERENCZ.

Az új uralmat a következő proklamációk vezették be:

Az ugynevezett Kossuth-féle magyar Bank-Jegyek parancsolt beszo-
gáltatására nézve rendeltetik:

1-ör. A Megye- és Város-házánál, ugyszinte a' cs. kir. Só, és
Harminczar Hivataloknál eszközöltethetik a' beszo-
gáltatás.

2-szor. Minden illetőket a' működő beszedők, a' beszo-
gált Bank-
Jegyek' mennyisége és minősége felett nyugtatványozni tartoznak — 's
azon kívül

3-or. A' működő beszedők kötelesek lesznek mindenekrül folyó
számmal ellátandó rendes naplókat is vezetni, — 's üdőrül üdöre az
eszközölt beszedésekrül pontos Jelentéseiket bemutatni.

Költ Győrött 1849-ki Junius hó 30-án.

Gróf Apponyi Károly
ideiglenes Hadiparancsnok.

Proclamatio.

A
Kossuth-
bankók.

Ezennel előlegesen tudára adatik mindenkinek : hogy a' magyar ugyuevezelt Kossuth-féle bankjegyek, akármiily neműek legyenek azok, miut törvénytelenek 's egészen érvénytelenek, forgásból kitételnek.

Akárki ily törvénytelen pénz birtokában vagyon, azokat tüstént az itteni város-parancsnokságnak átadni köteleztetik.

Elmulasztás esetére azok, akárkinél találtnak, nem csak elkoboztatnak, hanem a' birtokos még azonkívül leghzigorubbant büntettetni fog.

A' közelebbi határozatok következni fognak.

Főhadiszállás Győr, Junius 29-én 1849.

Haynau m. k.

tábori szertárnagy és hadsereg főparancsnoka.

Hadi tör-
vénysek.

Proklamatió.

Ő cs. és kir. Felsege folyó évi Május 30-áról szóló Manifestuma által, a' had és ostrom-állapotban lévő Magyar és Erdély korona-tartományokra nézve reám ruházott kormányhatalomnál fogva rendelem, mint következik :

1. §. A' mult évi October 3-án kibocsájtott és ugyanazon hó 8-kán az akkori magyar országgyűlésen kihirdetett legfelsőbb k. Manifestum által Magyarország, az Erdélyi nagyfejedelemség pedig az ottani parancsnok báró Puchner főtábornagy m. évi October 18-áról szóló Proklamatiója által a hadi törvények alá állítatott.

A mondott naptól, t. i. October 8-ától Magyarországnak, Erdélyben pedig October 18-ától kezdve minden büntettek és vétségek, mellyek a magyar pártütéssel összekötetésben vannak, ha bár polgári személyek által követtettek is el, haditörvényi eljárás alá esnek.

E végből különös hadi törvényszékek vannak felállítva, mellyek a fenálló hadi törvények és a sereg fővezérei által kibocsájtott Proklamatiók alapján sommásan járandanak el.

Főhadiszállásomon Győrött, Julius 1-én 1849.

Báró Haynau

táborszernagy és hadsereg főparancsnoka.

Győrben gróf Apponyi ismét megszólaltatta proklamációit, melyek komor levegővel töltötték el a várost.

H i r a d á s ,

Ő excellenciájának báró Haynau tábori szertárnagy és hadsereg főparancsnokának parancsából, ujabban általvévén az itteni parancsnokságot, ezt azon hozzáadással teszem közhírré: hogy minden általam már korábban kiadott parancsok, teljes erőben fentartatnak.

A' fegyverek és töltéskészletek beadására a' kihirdetéstül számítva — három napot rendelet határidőül; a' beadás a' megye báznál, és illetőleg a' városkapitányi hivatalban történik.

Minden vendégfogadók, kaveházak és korcsmák, estvél 10 orakor pontban bezárandók; kivétlven mindazonáltal, a' belvárosi ugy nevezett korona és bárány vendégfogadók, mellyek egyedül a' katona tiszt urak számára, a' meddig kívánni fogják, nyitva tartandók.

Minden öszvegyülekezetek tölem kikért és nyert engedelem nélkül, mint terhes kihágás, kemény büntetéssel — olyanok pedig, mellyek a' forradalmat előmozdítják, halállal fognak fenytetni.

A' ca. k. katonaság elleni sértések, izgató beszédek, a' császárilag gondolkozók bántása, és politikai jegyek hordása, a' szandék makacosságának mértéke szerent szigoruan fog visszatartatni.

Mit Győrben 1849. Jul. 3-án.

Gróf Apponyi Károly,

Időleges hadi parancsnok.

Hivadás.

Báró Haynau tábori szertármester és hadi főparancsnok Ő Nagy Méltóságának folyó évi Junius 29-én kibocsájtott hirdetménye által a' magyar ugy nevezett Kossuth-féle bankjegyek beszoolgáltatása elrendellett. Minthogy azonban még eddig igen csekély öszveg adatott be, — tudomásom szerint pedig nevezetes mennyiségű illy nemű pénz vagyon még Győrött forgásban, — ennélfogva rendelem: hogy folyó hó 30-ig ezen pénzjegyek okvetlen beadassanak; ellenkező esetben mindenki ellen, kinél illy törvénytelen pénzjegy találtatni fog, a' legszigorubb hadi törvény szerinti eljárás fog alkalmaztatni.

Győr, Julius 20-kán 1849.

Gróf Apponyi Károly

ezredes és hadi parancsnok.

100000 frt
kölsön.

Julius 15-én MENDEL ISTVÁN polgármester SCHÄFFER JAKAB városi képviselővel Haynaunak n. igmándi táborába mennek s arra kéri a teljhatalmú urat, eszközöljön ki a városnak 100,000 frtnyi kölsönt, mert másként a császári hadsereg részére követelt és megajánlott felszereléseket nem képesek kiállítani. Haynau valóban utalványozta a kívánt összeget és a város megbizottai jul. 21-én Bécsben fel is vették és pedig „Zwangsnóták“-ban. E pénz legnagyobb része, mint aug. 14-iki keletnél látni fogjuk, a magyarok kezébe került.

Gehringér
Győrött.

Julius 28-án báró GEHRINGER, Magyarország kinevezett polgári kormányzója Győrt személyes jelenlétével szerencsételti s ez alkalommal különféle intézkedéseket tesz a megzavart rend helyreállítására.

A nyári hadjárat véres eseményei az ország távoli részében folynak ez időtájt. Nyugaton csak Komárom vára áll s hős védője több diadalmas kirohanással tesz kárt az ellenségben s elzavarja az ostromló sereget.

Augusztus 5-én Győrt is visszafoglalja. E napon 10 zászlóaljjal, 6 lovas századdal és 30 ágyúval szállotta meg Győrt, melyet a helyőrség sietve elhagyott. Nagy mennyiségben felgyűjtött érlelmi készletet s egyéb zsákmányt foglalt le itt, melyet azonnal átszállított a komáromi várba.

„A lakosság örömrivalgásai közt vonultam be a városba — írja memoirjaiban Klapka — s hogy időt ne veszítsek, azonnal megkezdtem az ujonczozást, egyelőre a 18—30 éveseken. Abból a készségből, melylyel a lakosság a rendszabályt végrehajtotta, láttam, hogy hasonló módon az egész országban rendkívüli dolgot lehetett volna elérni. Néhány nap alatt 5—6000 ujonczot állítottak ki, kiket Komáromba küldtem s 5 zászlóaljba osztva felfegyvereztettem.“

Győr
ujonczoz.

Lelesítő és megható vonásokban nyilatkozott meg a nép hazaszeretete és áldozatkészsége az ujonczozások alkalmával.

Például Vas és Mosony megye osztrákok által megszállt vidékeinek németajku népe kerülő utakon, szökve hozta fiait a győri állításra.

Rendelet.

Minden az osztrák hadsereg által itt hagyott ruhaneműek, fegyverek, ágyneműek ; úgy minden nemű élelmi szerek tüstént a' püspöki várakban helyezett lakáson béjelentessenek ; — az ezek eltitkolói kemény büntetéssel büntetettek.

Kelt Győrött Augustus 5-én 1849.

Brezanoczy
százados.

A magyar uralom ismét elkezdődvén, a császári tisztikar természetesen elcsapatott a városnál s ismét elfoglalták helyöket a magyar párt vezérei. *Ismét magyar uralom.*

Ez utóbbi magyar uralomnak a következő nyomtatott emlékei maradtak fenn :

k./5683.

Ujabb
Kihirdetése

az ország kormányzó elnöke reuoleletének.

Magyarország jövedelmeire, Gr. Almási, Völgyi és Endrei aláírásuk a bitor ellenség által kibocsátott csalárd utalványok, vagy ugynevezett alatti

Zwangs-Noták
iránt.

Az ellenség a hadiköltségek fedezéseire képtelenségét önkényt elismervén, olytén forgalmi eszközhez folyamodik, melyet olly valamire alapít, a mi nem az ő tulajdona 's azzá soha sem is leszen, — t. i. Magyarország köz jövedelmeire. Azaz : adósságot csinál más vagyonára.

Ezen cselekedet a legundokabb család nemek közé tartozik.

Ugyan azért a fentemlített utalványokat semmitérőknek 's csalárdoknak nyilvánítván, rendelem : hogy azok sem a közpénztároknál, sem pedig magány forgalomban el ne fogadtassanak.

Ki ezen utalványokat elfogadná, vagy épen azokat kiadni merészelné : a nemzet függetlenségi nyilatkozatában foglalt határozat értelmében is akkint fog tekintetni, mint a ki az ellenségnek hazánk ellen intézett párttűző céljai kivitelét előmozdítja, következésképp mint honárul fog tekintetni, és büntetetni.

Kelt Debreczenben, April 22-én 1849.

Kossuth Lajos s. k.
az ország kormányzó elnöke.

A z wangs-
nóták.

616./k. b.

Ezen országos rendelet erejénél fogva, a csalárd utalványokat elfogadók, titokban tartók, — vagy kiadók elfognak fogatni, 's a rögtön ítélő vegyes törvényszék elébe állíttatni.

A' kikre pedig ezen utalványok az ellenség által erőszakoltattak volna, tartoznak azokat a helybeli előljáróságnak, ez pedig tovább kormánybiztosi hivatalnoknak bejelenteni ; különben mint hamis letartóztatók lévén tekintendők.

Győrött, Augustus 8-án 1849.

Ujházi László s. k.
t. h. kormánybiztos.

A' 6-ik Huszár ezred felsőbbi rendelet következtében legrövidebb idő alatt felszerelendő; erre nézve rendeltetik; miszerint:

A' szabó, csizmadia, szücs, sapkás, lakatos, szíjjártó mesterek a' városháznál megjelenni tartozván, a' kiadott munkát elvállalni fogják: olly szigorú meghagyás mellett, hogy minden egyéb magány munkák félretételével délutáni 3 órától kezdve az álladalom részére szolgálni kötelesek: ellenkező esetben a' hányszor annyiszor 50 p. ft. lefizetésére fognak köteleztetni, a' melly pénzösszeg rövid uton meg fog rajtok vétetni.

Kelt Győrött, 1849-diki Augustus 8-án.

A' hadi-bizottmány elnöke
Latinovics s. k.

Ujházy
kormány-
biztos.

Augustus 8-án UJHÁZY LÁSZLÓ, a komáromi és felső hadseregi kormánybiztos megjelenik Győrött s tovább szervezi az ujjonozást.

Aug. 9-én közgyűlést tart a város. UJHÁZY LÁSZLÓ kormánybiztos elnököl, aki a magyar kormányzat által kinevezett tisztviselői kart maga elé hivatván, kijelenti, hogy lemondást semmiféle tisztviselőtől el nem fogad s mindazokat, kik eziránt fellépni kívánnának, a haza ellenségeinek tekinti, kikkel szemben kérlelhetetlen

leend. Állásaikba a régi tisztviselőket — kiket Lukács nevezett ki — ünnepélyesen visszahelyezi, polgármesterré Jankó Mihály helyére ANWANDER FERENCZET helyettesítvén. Kinevezi TÓTH IGNÁCZOT táborigaznád, JANKÓ MIHÁLYT pedig megyei és városi kormánybiztosul. *Jankó Mihály kormánybiztos.*

Hirdetmény.

Seregünknek itteni Győrött bevonulásakor a táborigaznád Tóth Ignác urat egyszersmind ideiglenes megyei s városi biztosul neveztem ki.

Megérkezvén azonban mai nap **Jankó Mihály** ur, ki Junjus hó végével Pesten kelt rendeletnél fogva Győr megyei és városi kormánybiztosnak neveztetett ki, — állását ezennel elfoglalandja, táborigaznád tovább is **Tóth Ignác** ur megmaradván.

Győrött, Augustus 10-én 1849.

Komáromi s felső hadseregi t. h.
kormánybiztos

Ujházi László s. k.

Augusztus 10-én a városi közgyűléstől 300,000 forintnyi kölcsönt kér 48 óra alatt s ha e hazafiúi felhívásnak sikere nem lenne, kivetés útján igéri azt megszerezni. A közgyűlés felkéri a kormánybiztos, hogy tekintettel a városi pénztár szomorú viszonyaira, álljon el követelésétől. *300,000 frt kölcsön*

Annyi pénze sem volt ekkor már a városnak, hogy az apró magánszámlákat fizetni képes lett volna. Ezért megbizta Klimisch tanácsnokot, hogy szerezzen valahonnan 6000 frtot.

Augusztus 13-án a város közgyűlése ismét összeül. Ujházi László kormánybiztos az aug. 10-iki közgyűlés feliratára azt válaszolja, hogy „a felírások ideje lejárt s reprezentációkkal a hon meg nem menthető. Minthogy e város lakóiba kevés az akarat, azt *A felírások haza lejárt...*

a kormánytól nyert hatalmánál fogva pótolni fogva.“ Azért is, hogy a kivánt összeg behajtható legyen, elrendeli az utolsó adóketési lajstromok beszołgáltatását.

Mig a közgyűlés az összeg nagysága és a követelés erélyes mivolta felett csodálkoznék, megjelenik Jankó Mihály kormánybiztosnak felszołító rendelete 200,000 forint kölcsön biztosítása iránt. *200,000 frt.* A közgyűlés teljes rémületbe esik, nem tudja, külön álló kölcsönről van-e szó? Küldöttséget meneszt Jankó Mihályhoz, akitől megtudja, hogy egy és ugyanazon követelésről van szó, Klapka csupán a 300,000 frtot szállította le 200,000-re s ezt óhajta Jankó megszerezni. A kölcsön barátságos utón nem lévén biztosítható, a kivetés módját határozza el a kormánybiztosság.

Jankó Mihály kormánybiztos a Zwangsnótákra vonatkozólag kibocsájtott kormányrendelet alapján honarulás fenyítéke alatt megtiltja e pénzjegyek hasznátatát s felhivja a várost, hogy a pénztárbaiban levő minden ilyen jegyet azonnal szolołgáltasson át neki.

A Haynau 100,000 frlja. A város újabb rémületbe esett, mert azt a kölcsönpénzt, melyet Haynau kegyessége által kieszközöltek Bécsben, ilyen Zwangsnóták képében kapta meg s az még majdnem teljes összegben meg volt pénztárában. Ezt végezte tehát a felhivásra :

Ezen város házi pénztárában létező nagyszámu Zwangsnóták — a város szomorú körülményeinek ábrázolására közbenjárás mellett csak kölcsön utján nyerettethetvén, s mint illyes tömeg ezen város tulajdona, s ez által minden egyes lakosság rovására szerzett tömeg lévén; minthogy Anvander Ferencz Pellesternek szóbeli előterjesztése szerint az, hogy e város silány helyzetének megkímélése tekintetéből a beadatni rendelt Zwangsnóták kormánybiztosilag bépecsételve a letéteményi tárba őrizet végett betétezhessenek — nem sikerült, s azoknak beadatása Kormány Biztos ur által továbbra is sürgettetett; ezen körülmények között főleg oly módokruli gondoskodás szükségesnek mutatkozott; mely által ezen városnak a 100,000 frtra nézve tett Adóssága a hitelező Austriai főfizető hivattal leginkább közelítőleg kiegyenlíthetnek. Miért is Kormány Biztos ur az eránt, hogy az átnyujtandó Zwangsnótákat ha már megtartani lehetetlen, egy Megyei és Városi Bizottmány jelenlétében elégettetni rendelné, s a nyilvános elégetést eszközlő Bizottmány erről a pénzjegyek pontos és külön feljegyzése mellett, hiteles alakban készített okiratot kiállítván azt ezen városnak által adja, hogy e szerint az elégetendő összevegnek a forgalombul tökéletes kivonása és megszüntetése bégyőzethessen, s így a tett Adósságnak elengedése leginkább remélthetessen egy felírás által megkerestetni rendeltetett. Addig is pedig a pénztárakban létező Zwangsnótáknak pontos feljegyzésére Stefanius József fő Birónak elnöklete alatt Karvasy Kálmán fő

Ügyész, Nagy Pál számvevő, Spiró Sándor, Jaschl János képviselőkből álló Választmány kiküldetett Jelentésük beváratván.

Augusztus 15-ikéről van felvéve az utolsó jegyzőkönyv a város 1849-es közgyűlési könyvében. A jegyzőkönyv azt állapítja meg hitelesen, hogy: „folyó évi aug. 14-én délután 3 órakor Klapka tábornoknak rendeletéből 4 fegyveres honvéd jelent meg Jankó Mihály kormánybiztossal és a győri térparancsnokkal a városi nyilvános pénztáraknál s az ajtókat elfoglalván, a kormánybiztos és térparancsnok a város pénztáraiban fekvő ugynevezett Zwangsnótáknak rögtöni átadását követelte s azokat a polgármester és teljes tisztikar jelenlétében onnan fegyveres erőhatalommal elvitte. A Zwangsnóták összege 91782 pengő frtra rugott.“

Az utolsó közgyűlés.

Karhatalom a pénztár ellen.

Ekkor azonban már nagyon megviselte a győri közönség

Tudósítás.

A császári orosz főhadiszállás hivatalos közlése szerint Görgey minden oldalról körülvéttetvén, magát rendelkezés alá vetette, és az iasurgensek által az egyezkedések iránt olly kérelemmel felhatalmaztatott, miszerint **az ellenségeskedések megszüntetessenek.**

Pest és Buda tökéletesen csendes, és a béke és rend helyreállításához bizalom mindenütt erős gyökeret fog.

Győrött, Augustus 17-én 1849.

A cs. ktr. Győr városi hadi parancsnokságtól.

crejét, idegét, türelmét a folyton változó idegen és magyar uralom s nyugalom után vágyakozott.

Aug. 15-én bejöttek a császári hadak, elcsapták a rebellis tisztikart s visszahelyezték a császárit.

Jön az osztrák.

Megérkezett a világiosi fegyverletétel híre is és erre gyászfátyolt vetett mindenki a szabadságharcz romantikájának fényes, véres emlékeire.

Világos.

Augusztus 19-én gróf Gyulay bécsi Győrött.

Gr. Gyulay Győrött.

hadügyminister bécs—pesti útjában Győrön keresztül utazván, ezt az alkalmat MENDEL ISTVÁN polgármester felhasználta, hogy a bécsi kormány által Győr városnak kölcsönzött 100,000 forintnyi összeg-

nek Jankó Mihály által történt elokkupálását feljelentse, és mivel Győr ekkép egészen pénz nélkül maradt, egy újabb kölcsönnek nyeresét kérte kieszközölni. Gróf Gyulay a város égő szükségei fedezésére csakugyan engedélyezett is 10,000 frtot.

*Az utolsó
proklamációk.*

Az utolsó proklamációk jelentek meg ezután a falakon, szomorú jelentésekkel.

Táv-irati

hivatalos jelentés.

Báró Haynau tábori szertárnagy ur által ő felségének a császárnak tett jelentése következtében Arad vára magát megadta, és e. f. hó 16-án a cs. kir. hadsereg által elfoglaltatott.

Győrött, Augusztus 19-én 1849.

A' cs. és k. városi hadi parancsnokságtól.

Hivatalos közlések a' csatatérről.

Következő két felszólítás találtott Arad városában kifüggesztve:

A' nemzethez!

*Görgei
diktátor.*

A' szerencsétlen harcok után, mellyekkel isten a' legközelebbi napokban meglátogatta e' nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák és orosz nagy hatalmasságok ellen az önvédelem harczát, siker reményével folytathassuk.

Ily körülmények között a' nemzet életének megmentése, s' jövőjének biztosítása, egyedül a' hadsereg elén álló vezértől lévén várható, s' lelkem tiszta meggyőződése szerint, a' mostani kormány további létezése, a' nemzetre nézve nem csak haszontalanná, de károsná is válván; ezennel tudtára adom a' nemzetnek, hogy azon tiszta hazafiai érzéstől iddítva, mellyel minden lépteimet, s' egész életemet egyedül hazámnak szentelém; magam s' a' ministerium nevében ezennel a' kormányról lelépek, s' addig még a' nemzet hatósága szerint intézkednek, a' legfőbb polgári s' katonai kormányzati hatalmat, Görgey Arthur tábornok urra ruházom.

Megvárom tőle, s' azért isten, a' nemzet és historia előtt felelőssé teszem, hogy ezen hatalmat legjobb teltsége szerint, szegény hazánk nemzeti status életének megmentésére, javára, s' jövőjének biztosítására fordítandja.

Szeresse hazáját olyan önzéstelenül, mint én szerettem, és legyen a' nemzet boldogságának biztosításában szerencsésebb nálammal.

Cselekvéssel többé nem használhatok hazámnak; ha halálom valami jót eszközölhet számára, örömmel adandom életemet áldozatul.

Az igazság és kegyelem istene legyen a' nemzettel!

Aradvára, Augustus 11-kén 1849.

Kossuth Lajos, kormányzó.

Vukovics Sebő, igazságügy-minister.

Csány László, közmunka es közlekedési minister.

Morvath Mihály, cultus-minister.

Polgárok!

Magyarországnak eddigi ideiglenes kormánya nincs többé."

A kormányzó és a ministerek, ma, hivatalaikról 's a kormányról önkényt lemondottak.

E körülmény által kényszerítve a katonai főparancsnokság mellett, ma, a polgári hatalmat is ideiglenesen átválasztottam.

Polgárok! Mindent mit súlyos helyzetünkben hazánkért tenni lehet, megteszek, harczzal vagy békes uton, akkint, mint a' szükség fogja parancsolni, mindenestre úgy, hogy a' már annyira megfeszített áldozatok könnyíttessenek, az üldözések, kegyetlenkedések és gyilkolások megszüntessenek.

Polgárok! Az események rendkívüliek, és a' sorsnak csapásai súlyosak, illy helyzetben előleges kiszámítás lehetetlen, egyedüli tanácsom 's kívánságom, hogy lakjaitokban bekészen megvonaiva, ellenszegülésre, vagy harcra még azon esetben se keveredjétek, ha várostokat az ellenség megszállaná, mert személy és vagyoni biztosságot, legtöbb valószínűséggel, csak úgy fogjátok elérhetni, ha házi tüzhelyeiteknél polgári foglalatosságaitok mellett békén maradtok.

Polgárok! Mit istennek megfejthetlen végzése reánk fog mérni, tűrni fogjuk érfias elszántsággal, 's az öntudat azon boldogító reményében, hogy az igaz ügy örökre veszve nem lehet

Polgárok! Isten velünk.

Görgey Arthur.

Ezen felszólításokból látható: hogy e' pillanatban a' párttűzés fővezetői is, ügyük kimenetele iránt, minden reményről letettek. — Az elcsábítottak ezen szerencsétlen országban ebből tanúságot vegyenek, és hagyjanak fel örült törekvéseikkel, melyek nem csak személyeiket a' törvény szigorának adja által, hanem ezerekre is, sőt az egész országra kimondhatlan nyomort hozhatnak.

Főhadiszállás Temesvár, Augustus 13-án 1849.

Báró Haynau m. k.

tabori szertárnagy és főhadí parancsnok.

Augustus 12-en és 13-án Világos és Pankota vidéken, Görgeynek 20,000 emberből és 130 ágyuból álló hadteste, mely a' 3-ik cs. kir. hadtest előtt állott, magát megadta. Görgey f. hó 15-én a' cs. orosz főhadiszállásra Nagy-Váradra érkezett.

A' lefegyverzetek közül számtalanok egyenként hazájokba visszatérnek, az őszves hadtest addig, míg a' lefegyverzés után annak egyes tagjai iránt rendelkezés tétetik, Gyulán és vidéken fog beszállásoltatni.

Pest, Augustus 18-án 1849.

Híradás.

Felsőbbi rendelet szerint minden a felkelők táborából haza tért honvéd, vagy bármimemű szabad csapathoz tartozott egyén magát a hadi parancsnokságnál jelenteni tartozik, minek következtében ezennel rendeltetik:

1-ször. Minden haza tért honvéd vagy szabad csapatbeli egyén, mai naptól számítandó 10 nap alatt magát a Győr városi tér vagy pedig az őrségi (Gendarmerie) parancsnokságnál jelenteni tartozik.

2-szor. Az illető előljáróknak szigorú felelősség terhe alatt kötelestül tétetik, azon illy nemű egyéneket, kik ebbeli kötelességüket tellyesíteni vonakodnának, őrizet alatt behozni, és így a rendeletnek eleget tenni.

Győr, September 8-án 1849.

A városi hadparancsnokság.

Jelentkezések.

Híradás.

A rend
helyreállít-
tása.

A legutóbbi időben, midőn a pártütők Győrött tartózkodtak, több helybeli polgárok által különemű álladalmi javak részint jogtalanul megvásároltattak, részint pedig önhatalmilag elhordattak. A helybeli hadi parancsnokság ennek következtében rendeli: hogy minden háztulajdonos, vagy lakó, kinek lakásán bár minemű, és bár mely uton oda jutott álladalmi javak, u. m.: fegyver, ruhanemű természetűek, élelmi vagy egyéb szerek léteznek, 48 óra alatt a hadi parancsnokságnál erről annál inkább jelentést tegyen, minthogy mindenki, kinél ezen idő leforgása után illynemű szerek találtaknak, hadi törvényszék elibe fog állíttatni.

Minthogy továbbá valószínűleg a pártütők által itt létök ideje alatt ismét Kossuth-féle pénzjegyek tétettek forgásban, mindenkinek a' már e' részben előbbi időben kiadott rendelet nyomán szigoruan meghagyatik, hogy azokat háromszor 24 óra alatt a térparancsnokságnak nyugtató mellett adja által.

Ellenben mindenki, ki a' cs. kir. kormány által kibocsájtott, és minden birodalmi tartományokban, ugy szinte Bécs városában is, teljes érték szerint forgalomban levő magyar utalványokat, fizetés gyanánt teljes értékben elfogadni vonakodnék, szigoruan fog büntettetni.

Végre miután tapasztaltatott, hogy a megkülömböztető pártjelek hordása iránt kibocsájtott rendeletnek kellőkép elég nem tétettet; ezennel közhírré tétetik: hogy mai naptól kezdve mindenki, ki személyén valamely megkülömböztető pártjelet viselni bátorodik, azonnal befogatik és hadi törvényszék elibe állíttatik.

Győrött, Augusztus 21-én 1849.

A cs. kir. városi hadi parancsnokságtól.

A város
„örömmün-
nepe“.

Komárom kapitulációja után szept. 28-án a jóérzelművé vált város „a béke helyreállításának örömmünepét egyházi szertartással“ fényesen megülte, a püspökvárban fényes lakoma volt s este a várost kivilágították.

A város
100,000
frtja,

A város 91,000 forintjának visszaszerzése céljából okt. 1-én Mendel polgármester Schäffer képviselővel az ácsi táborban tisztegett Haynau előtt, arra kérvén őt, hogy a komáromi várból kivonuló Jankó Mihálytól vegye el a 91,782 frtot. Haynau e kérelmet teljesítette is, de a pénzt nem adta oda a tisztelgőknek, hanem azt mondta nekik, jelenjenek meg okt. 9-én nála audiencián.

A város okt. 7-én közgyűlést tartott s két képviselőjét felküldte tehát Haynauhoz, hol azonban — mint emlékirataiban maga Mendelényi írja — „nem a legszelidebb fogadtatásban részesültek és elutasítottak.“ Gróf Gyulay hadügyi és báró Krausz pénzügyi ministerekhez mentek tehát panaszra, kik értesítették a küldötteket, hogy azt a pénzt Haynau hadi zsákmánynak tekinti, azért nem adja vissza. Majd a kormány kárpótolja a várost más uton.

Haynau-nál.

*

Események ezután nem történtek Győrött, a hatalom zsibbasztó uralma sorra eltörölte a nagy korszak emlékeit, a külsőségekben mindent, a belsőkből is sokat. A kármeliták zárdájából rögtönzött börtönben gondolkoztak a világ változatos járása felett az igazak s purifikációjuk végett faggatták őket a végleg urrá lett reakció hivatalnokai.

Final.

A negyvennyolczas korszak nyomtatott és írott emlékei, fegyverei, bankói, ruhái, kokárdái ládák fenekére és pinczék felásott földjébe kerültek, az utczákról letépték a magyar hazafi-neveket, mint az átiljáról a vitézkötést és rangszalagot, a kétnyelvű polgártársak elővették a német szót, mely a hatósági és egyleti életben is hivatalos nyelvvé rukkolt elő, a gyűléstermek teljes némaságba burkolóztak, amit mégis szükséges volt tartani, arra a katonai parancsnokság adott engedélyt, ugyanaz küldött rá képviselőt is egy-egy hadnagy vagy főhadnagy személyében, akinek szakavatott belátása irányította az események fonalát.

A tűztorony vaslobogóját átfestették fekete-sárgára, MENDEL ISTVÁN polgármester tartott uj szellemben hazafias beszédeket a városházán, melyek hogy mennyire elütők voltak a Lukács, Gyapay, Jankó beszédeitől, szépen feltünteti az az egy disz példány, melyet mint egy magas diszünnp alkalmából elmondottat itt közlök s melylyel mint egy fekete határkövel befejezem a könyv második részét.

A tűztorony lobogója.

1849. deczember 26-án — írja Mendel — mint Ő felsége I. Ferencz József által népei részére kiadott birodalmi alkotmány-nak ünnepélyes kihirdetésére kitűzött napon, délelőtt a székes-egyházban tartott fényes egyházi mise után a városház nagytermében MENDEL ISTVÁN polgármester elnöksége alatt tartott nyilvános közgyűlésen, melyben báró SIEGENTHAL generális és katonai

A birodalmi alkotmány.

parancsnok, KARNER ANTAL győri püspök, BALOGH KORNÉL megyei első alispán, több megyei tisztviselővel, a városi tanács, képviselőtestület, tisztikar és több tekintélyes győri lakosok is megjelentek, nevezett polgármester következő beszéddel nyitá meg a közgyűlést és osztatá szét a nyomtatásban megjelent birodalmi alkotmányt magában foglaló czikkeket:

A polgármester fekete-sárga beszéde.

„Tekintetes és nagyérdemü gyülekezet!

Éppen ma esztendeje, hogy a felkelők serege Gyórt elhagyván, a cs. kir. hadsereg Windischgrätz tábornagy ő herczegsége vezérlete alatt városunkba dicsően bevonult, az akkor keletkezett szerencsétlen polgárháborút elfojtandó, a személy és vagyonbiztonságot biztosítandó, milliók által óhajtott békét helyreállítandó, egyszóval hazánk viszonyaiban ejtett nagy sebeket orvoslandó.

Minden, hazája valódi boldogságát szíven hordozó honpolgár nyugodt kebelrel nézett a biztos jövőre, a sors azonban akkor meg nem engedé, hogy az ország boldogságának legfőbb tényezője, a béke és nyugalom állandó legyen! — sok terhes felhők vonultak azóta keresztül szegény hazánk lát-határán, szerencsétlen városunk a polgárháborúnak több ízben szomorú színhelye volt, és évtizedek lesznek csak képesek ezen borzasztó polgárháború által okozott nagy sebeket gyógyítani.

Azonban hála az egek urának, a vésznapok eltűntek, borúra derü kelt, egyesült erőknél sikerült az óhajtott békét helyreállítani, s ő felsége dicsőségesen uralkodó császárunk s királyunk I. Ferencz József, kinek legmagasab arczképe ma díszíti legelsőben tanácstermünket, folyó évi martius 4-én legkegyelmesebben kibocsátott birodalmi alkotmány által népeinek alkotmányos jogait biztosítani, országainak jövőre felvirágzására a szilárd alapokat megvetni, azt, mit a párttűfű fegyvernek kieroszakolni nem sikerült, alattvalóinak önként megadni képeskedett.

Ezen alkotmánynak nyilvánítása báró Haynau tábornagya és magyarországi hadsereg főparancsnoka ő excellenciájának f. é. november 1-én kelt hirdetése, és kerületi főispán ő méltóságának, ennek kibocsájtott rendelete következtében — teszi mai összejövetelünknek és polgári ünnepünknek főtárgyát.

Mielőtt ennek felolvasásához fognánk, legyen szabad a tettes nagyérdemü gyülekezetet röviden figyelmeztetnem ezen birodalmi alkotmánynak jótékonyosságára s az abban foglalt biztosítékokra, ebben ugyanis az egyenjogúság nemzetiségre, nyelvre, vallásra és törvényre nézve kimondatik, a kereskedésnek az eddiginél szabadabb tér nyitattik, a tulajdon a birodalom oltalmába helyeztetik, fekvő vagyon szerezhetési jog minden becsületes honpolgárnak megadatik, a jobbágyi tartozás vagy szolgálat megválthatása megengedtetik, az ország terhei egyarányosan kiosztatnak, a községek alapjogai biztosítatnak, hazánk alkotmánya a tartományi gyűlés által nagy részben fentartatik, a ministerium felelősége kimondatik, a törvénykezési eljárásnak rendszerinti nyilvánossága, s az igazságnak minden részére külömbiség nélkül gyors kiszolgál-

tatása megrendeltetik, egyszóval abban mind az, mit egy szabad nemzet és jelenkor, egy atyáskodó fejedelemtől igényelhet, befoglaltatik és megadatik.

Hálátlanok lennénk tehát, ha legkegyelmesebb fejedelmünknek ezen, népeit boldogítani kívánó atyai szándékát, el nem ismernénk, fel nem karolnánk és jobbágyi hódolattal és bizodalommal, tántoríthatlan hűséggel ezen nagyszerű ajándékot ne viszonznánk!

Terjessze a királyok királya ő felségének üdvhozó kormányát hosszú évek sorára! Éljen I. Ferencz József, egy évtől fogva dicsőségesen uralkodó császárunk és királyunk! Éljen az általa megszabadtott kedves hazánk! Éljen a birodalmi alkotmány!

— — — — —
Az ősi óra megállott a teremben, a jelenlevőknek is torkán fagyott az éljen s elállt szeme-szája is, — de azért mégis mozgott a föld.

(Vége az első könyvnek.)

